

Susan Sontag

Ugnikalnio mylėtojas

baltos lankos

SUSAN SONTAG

Ugnikalnio mylėtojas

Romanas

Iš anglų kalbos vertė

VIOLETA TAURAGIENĖ

baltos lankos

Redagavo
Danutė Kalinauskaitė

Versta iš:
Susan Sontag, *The Volcano Lover: A Romance*, London: Vintage, 1993
Viršelyje panaudota iliustracija iš: Sir William Hamilton, *Campi Phlegraei, Observations on the Volcanos of the Two Sicilies*, 2 t., Naples, 1776; Priedas, 1779.
Dailininkas Pietro Fabris

Rinko ir maketavo BALTOS LANKOS
Printed in Lithuania
ISBN 9986-813-09-3

DAVIDUI
mylimam sūnui, draugui

DORABELLA (į šalį): *Nel petto un Vesuvio d'avere mi par.*

Così fan tutte, II veiksmas.

PROLOGAS

Įėjimas į sendaikčių turgų. Laisvas. Mokėti nereikia. Nevalyva minia. Sukta, pokštaujanti. Kam eiti vidun? Ką tikiesi išvysti? Žvalgausi. Tikrinu, ko esama pasaulyje. Kas liko. Kas išmesta. Kas nebebranginama. Kas turėjo būti paaukota. Kas, anot kažkieno, gali sudomint kitus. Bet visa tai tik šlamštas. Jei atsidūrė čia, tenai, vadinasi, jau išsijota. Nors dar galėtų pasitaikyti kas nors vertinga. Ne, ne tas žodis. Ne vertinga, o veikiau tai, ko norėčiau *aš*. Ką norėčiau išgelbėti. Kas man bylotų. Bylotų mano troškimams. Bylotų kažkam, apie kažką. Ak...

Kam eit vidun? Argi turi tiek laisvo laiko? Pasidairysi. Pasiklysi. Pamirši valandas. Pamanysi, jog laiko pakanka. Juk visuomet sugaišti jo daugiau, negu tikėjaisi. O paskui grįžti bus jau per vėlu. Susierzinsi. Užsinorėsi pasilikti. Jausi pagundą. Jausi pasibjaurėjimą. Daiktai nešvarūs. Kai kurie sulūžę. Sutaisyti prastai ar išvis netaisyti. Jie pasakos apie polinkius, aistras, kurių man nėra reikalo žinoti. Yra reikalas. Ak, ne. Viso to man tikrai nereikia. Kai kuriuos daiktus paglamonėsiu akimis. Kai kuriuos privalau paimti į rankas, paglostyti. Nenuleidžiant skvarbių akių pardavėjui. Aš ne vagis. Ir ne pirkėja, žinoma.

Kam eit vidun? Tik kad pažaistum. Atpažinimų žaidimą. Kad sužinotum, kas tai buvo, kiek kainavo, kiek turėjo kainuoti ir kiek kainuos. Bet greičiausiai ne tam, kad pasiūlytum kainą, derėtumeisi, įsigytum. Tik paspoksoti. Tik pasivaikščioti. Jaučiuosi vaikštanti lengva širdim. Nieko nesu sumaniusi.

Kam eit vidun? Juk tokių vietų, kaip šita, – begalės. Kuris nors laukas, skveras, dengta gatvė, mašinų stovėjimo aikštelė, molas. Tatai galėtų vykti bet kur, nors taip jau atsitiko, kad vyksta čia. Čia bus gausybė to, ką matome visur. Bet aš įžengsiu vidun pro šičia. Vilkėdama šilkine palaidine, džinsais, avėdama teniso bateliais: Manhetenas, 1992 metų pavasaris. Suvulgarinta grynojo atsitiktinumo patirtis. Šitas – su savo kino žvaigždžių atvirukais, ana – su savo Navajo indėnų žiedų prekydėže, šitas – su sukabintomis ant stovo II Pasaulinio karo lakūnų stiliaus striukėmis, anas – su peiliais. Jis ir jo automobilių modeliai, ji ir jos raižyto stiklo lėkštės, jis ir jo krėslai iš vytelių, ji ir jos cilindrai, jis ir jo romėniškos monetos, ir štai... Brangenybė, lobis. Galėtų taip atsitikti, galėčiau ją pamatyti, galėčiau užsigeisti jos. Galėčiau nupirkti ją kaip dovaną, taip, kam nors kitam. Būčiau bent sužinojusi, kad ji yra ir kad pateko čionai.

Kam eit vidun? Negi dar negana? Juk gali paaiškėti, kad čia to daikto nėra. Kad ir kas tai būtų, dažnai nesu tikra, kad vėl padėsiu jį ant stalo. Mane užvaldo geismas. Kalbu pati sau – tai, ką noriu išgirsti. Taip, jau gana.

Įeinu.

*

Paveikslų aukciono pabaiga. Londonas, 1772 metų ruduo. Prie milžiniškos salės durų, atremtas į sieną, stovi paveikslas su išgaubtu paauksuotu rėmu; „Venera, nuginkluojanti Kupidoną", nutapyta, kaip manoma, Correggio, į kurią savininkas dėjo tiek daug vilčių, – neparduota. Suklysta manant, kad ją nutapė Correggio. Salė tolydžio tuštėja. Aukštas lieso veido keturiasdešimt dvejų metų vyriškis (tiems laikams jis buvo aukštas vyras) pamažu žengia priekin, jam iš paskos pagarbiu atstu eina dukart jaunesnis vyras, toks panašus į jį, jog tampa aišku, kad jiedu giminės. Abu liekni, blyškiaodžiai, šaltais patricijų veidais.

Mano Venera, prabyla vyresnysis. Buvau tikras, kad ją parduosiu. Daug kas domėjosi ja.

Deja, pastebėjo jaunesnysis.

Sunku suprasti, svarstė vyresnysis, rodos, akivaizdu, kad tas paveikslas išskirtinis. Jis atrodė iš tikrųjų suglumęs. Jaunėlis klausėsi deramai suraukęs antakius.

Regis, turėčiau džiaugtis, kad nepavyko jo parduoti, taip skaudu buvo išsiskirti, toliau kalbėjo vyresnysis. Bet būtinybė privertė, ir nemanau, kad užprašyta kaina – per didelė.

Jis įdėmiai žiūrėjo į Venerą. Labai sunku, toliau kalbėjo, dabar turėdamas galvoje jau ne tai, jog sunku suprasti, kodėl paveikslas neparduotas (ir ne sunkumą nutolinti kreditorių apsilankymą), o patį apsisprendimą parduoti; juk dievinau tą paveikslą, pridūrė. Paskui paaiškėjo, kad turėsiu jį parduoti, tad susitaikiau su mintim, kad jo atsisakysiu; o dabar, kai niekas nepasiūlė kainos, kurios jis tikrai vertas, ir jis liko man, turėčiau jį mylėti taip, kaip ir anksčiau, tačiau, kertu lažybų, to nebus. Juk lioviaus jį mylėjęs, kad parduočiau, todėl nebegaliu juo džiaugtis taip, kaip džiaugiaus anksčiau, nors, jei negaliu parduoti, norėčiau vėl pamilti. Būčiau storžievis, jei manyčiau, kad šita nesėkmė sumenkino jo grožį.

Ką daryti? Kiek jausmo į jį sudėti? svarstė jis. Ir kaip pamilti jį dabar.

Manyčiau, sere, tarė jaunesnysis vyriškis, kad dabar vienintelis rūpestis turėtų būti, kur jį padėti. Pirkėjas, be abejonės, atsiras. Ar leistumėte jūsų vardu parodyti jį mano pažįstamiems kolekcionieriams, kurių gal nė nežinote? Džiaugčiaus galėdamas diskretiškai pasiteirauti apie tai jums išvykus.

Taip, laikas eiti, pasakė senasis vyriškis.

Jiedu išėjo.

*

Tai ugnikalnio žiotys. Taip, žiotys ir lavos liežuvis. Kūnas, gyvas pabaisos kūnas, tiek vyriškas, tiek moteriškas. Jis spinduliuoja, veržiasi. Jis dar – vidus, bedugnė. Kažkas gyva, kas gali mirti. Kažkas inertiška, kas retkarčiais pradeda judėti. Kas

egzistuoja tik protarpiais. Nuolatinė grėsmė. Jei ir nuspėjamas, – dažniausiai nenuspėtas. Aikštingas, nesutramdomas, dvokiantis. Ar jis ir yra tai, kas vadinama primityvu? Nevado del Ruiz, Šventosios Elenos kalnas, La Soufrière, Pelèe kalnas, Krakatoa, Tambora. Giliai įmigęs milžinas, kuris nubunda. Dramblotas milžinas, kuris atkreipia dėmesį į *tave*. King Kongas. Išvemiantis destrukciją ir vėl grimztantis į snūdulį.

Aš? Bet juk aš nieko nepadariau. Aš atsidūriau čia iš netyčių, įklimpęs į savo kaimišką rutiną. O kur gi dar galėčiau gyventi, aš čia gimiau, aimanuoja įdegęs kaimietis. Visi juk turi kažkur gyventi.

Aišku, mes galime žiūrėt į tai kaip į didingą pirotechnikos šou. Tai tik priemonių klausimas. Pakankamai toli nusidriekiąs vaizdas. Esama kerų, sukurtų grožėjimuisi tik iš tolo, sako daktaras Johnsonas; nėra tauresnio reginio už liepsną. Žvelgiant į ją saugiu atstu, – reginys neprilygstamas, tiek pat pamokantis, kiek ir bauginantis. Užkandę Sero X viloje, apsiginklavę teleskopais išėjom į terasą stebėti. Baltų dūmų sultonas, dundesys, kurį dažnokai gali palyginti su tolimais timpanų dūžiais: uvertiūra. Paskui prasideda kolosalus spektaklis: sultonas parausta, išpampsta, pakyla aukštai į orą, toks pelenų medis, kopiantis vis aukštyn, aukštyn, kol galop susiploja nuo stratosferos slėgio (jei pasiseka, išvystame tarsi slidžių šliūžes, oranžines ir raudonas, nusidriekusias per tą nuokalnę) – ir šitaip kiauras valandas, kiauras dienas. Po to, – *calando*, visa tai pradeda slūgti. Nors, žiūrint iš arti, baimė suremia vidurius. Tas triukšmas, tasai žiaukčiojantis triukšmas – kažkas, ko negali nei įsivaizduoti, nei suvokti. Nepaliaujamas srautas grūdėtų, titaniškai dundančių garsų, tarytum vis stiprėjančių ir vis dėlto neišgalinčių pranokti jau pasiekto garsumo; tasai visą dangų aprėpiantis, ausis užliejantis vėmimo staugsmas, gremžiantis kaulų smegenis ir sukrečiantis sielą. Net tie, kurie laiko save žiūrovais, negali sutūrėti dar niekada nepatirtų pasibjaurėjimo ir siaubo virpulio. Miestelyje kalno papėdėje – galim surizikuoti ten nueiti – tai,

kas iš tolo regėjos kaip veržli srovė, iš tikro yra šliaužiantis klampaus juodai raudono dumblo laukas, stumiantis sienas, kurios akimirką dar laikosi, paskui garsiai subliūkšta, įtrauktos pulsuojančios srovės priešakio: šis pakyla, paskui pasklinda visur, įsiurbdamas, prarydamas, išlaisvindamas namų, mašinų, vežimų, medžių atomus vieną po kito. Štai kas yra nepermaldaujama.

Dėmesio. Užsidenkite burną audeklu. Pasilenkit! Kopimas naktį į santūrų, tvarkingai veikiantį ugnikalnį – viena iš nuostabiausių ekskursijų. Po ilgo keberiojimosi to kūgio šlaitu pagaliau stovime ant kraterio lūpos (taip, lūpos) ir žiūrime žemyn laukdami, kada gi pasirodys gelmėje slypinti deganti šerdis. Ji daro tai kas dvylika minučių. Neikite per arti! Prasideda. Išgirstam kliuksint *basso-profundo*, suspindi pilko šlako pluta. Netrukus milžinas išsiverš. O dusinantis sieros dvokas tiesiog nepakeliamas. Lava susitvenkia, bet per kraštus neišsilieja. Degantys akmenys ir šlakas švysčioja ore, tik ne itin aukštai. Pavojus, kai jis ne perdėm pavojingas, žavi.

Neapolis, 1944 metų kovo 19-oji, keturios valandos po pietų. Viloje didžiulio angliško laikrodžio švytuoklės sustoja ties kita fatališkąja valanda. Vėl? O taip ilgai buvo ramus.

Kaip ir aistra, kurią simbolizuoja, jis gali užgesti. Dabar jau daugmaž žinoma, kada remisija gali būt laikoma pasveikimu, tačiau ekspertai nerizikuoja paskelbti ilgai neveikusio ugnikalnio užgesusiu. Heleakala, paskutinįkart išsiveržęs 1790 metais, oficialiai tebelaikomas miegančiu. Ramus, nes snūduriuoja? Ar kad užgesęs? Iš esmės užgesęs – nebent kas nors ne taip. Pakeliui viską sugėrusi ugninė upė virs juodo akmens upe. Medžiai čia nebeaugs jau niekad. Kalnas pavirsta savo šėlo kapinėmis: griuvėsiai, atsiradę dėl ugnikalnio, yra sykiu ir jo paties griuvėsiai. Vezuvijui išsiveržus, kiekvienąsyk nurėžiamas gabalas jo viršūnės. Jis tampa ne toks išvaizdus, susmunka, nublanksta.

Pompėja buvo palaidota po pelenų lietum, Herkulanumas – po dumblo nuošliaužomis, kurios ritosi penkiasdešimties

kilometrų per valandą greičiu. Bet lava ryja gatvę gana lėtai, tik po kelis metrus per valandą, kad visi spėtų nuo jos pabėgti. Užtenka laiko ir išgelbėt daiktus, bent dalį jų. Altorių su šventais paveikslais? Nesuvalgytą viščiuko gabalą? Vaikų žaislus? Naująją mano tuniką? Viską, kas rankų darbo? Kompiuterį? Puodus? Rankraštį? Karvę? Visa, ko reikia, kad pradėtume iš naujo, – tai mūsų gyvybės.

Nemanau, kad mums gresia pavojus. Viskas nukrypsta anon pusėn. Žiūrėkit.

Einate? Aš pasilieku. Nebent tatai atplūstų... iki čia.

Taip ir įvyko. Viskas baigta.

Jie bėgo. Jie gedėjo. Kol galop skausmas irgi virto akmeniu ir jie sugrįžo. Paklaikę nuo sunaikinimo masto stebeilijo į išbrinkusią, palaidojusią jų pasaulį žemę. Pelenai po kojomis, dar šilti, nebedegino batų. Jie tebevėso. Dvejonės išgaravo. Neilgai trukus po 79 metų po Kr. – kai kvepiantis jų kalnas, apaugęs vynmedžiais, karūnuotas miškų, kuriuose Spartakas ir tūkstančiai prisijungusių prie jo vergų slapstėsi nuo persekiojančių legionierių, pirmąsyk pasirodė esąs ugnikalnis, – daugelis tų, kurie liko gyvi, pradėjo viską vėl atstatinėti, gyvent iš naujo; čia. Dabar jų kalnas turėjo šlykščią skylę viršuje. Miškai pavirto pelenais. Tačiau ir jie atžels.

Vienas iš požiūrių į katastrofą. Ji nutiko. Kas gi galėjo to tikėtis. Niekas. Niekad, niekad. Tai – visų blogiausia. O jei blogiausia, vadinasi, unikalu. O šitai reiškia – nepakartojama. Palikim tai praeityje. Nebūkim blogio pranašai.

Kitas požiūris. Dabar unikalu: kas atsitiko vienąsyk, gali pasikartoti. Pamatysit. Tik lukterkit. Kad įsitikintumėt, laukti gali tekt ilgai.

Mes sugrįžtame. Mes sugrįžtame.

PIRMA DALIS

1

Pirmosios jo atostogos namie baigėsi. Žmogus, kuris nuo šiol Neapolio aukštuomenėje bus žinomas Il Cavalierės, Riterio, vardu, leidos ilgon kelionėn atgalios, į tarnybą „pelenų karalystėje". Taip ją pavadino vienas jo draugų Londone.

Kai parvyko, visiems pasirodė, kad jis gerokai senstelėjęs. Buvo vis toks pat liesas: išburkęs nuo makaronų ir citrinos pyragų kūnas visai nederėtų prie tokio siauro, protingo veido su ereliška nosimi ir tankiai sužėlusiais antakiais. Nors būdingą jo kastos žmonėms blyškumą buvo praradęs. Tai, kad balta jo oda patamsėjo per tuos septynerius metus, kai jis paliko Angliją, buvo pastebėta lyg ir su tam tikru nepritarimu. Vien skurdžiai – kitaip tariant, dauguma žmonių – būdavo įdegę saulėje. Tik jau ne hercogo vaikaitis, jauniausiasis lordo sūnus, paties karaliaus vaikystės draugas.

Devyni mėnesiai, praleisti Anglijoje, grąžino prakauliam jo veidui malonų pieno išrūgų baltumą, išblukino įdegusias plonų, muzikavimo išlavintų rankų raukšles.

Talpūs lagaminai, naujos Adamo darbo židinio grotos, trys dėžės baldų, dešimt dėžių knygų, aštuonios dėžės indų, vaistai, namų ūkio rakandai, dvi statinaitės tamsaus alaus, violončelė ir atnaujintas Catherine'os Shudi klavesinas išplaukė prieš dvi savaites prekiniu laivu, kuris pasieks Neapolį po dviejų mėnesių, jis pats tuo tarpu sės su namiškiais į išnuomotą tristiebį laivą, išlaipinsiantį jį Bulonėje, o iš ten daugmaž tiek pat laiko keliaus sausuma – sustodamas padaryti vizitų ir pasižiūrėti

paveikslų Paryžiuje, Ferne, Vienoje, Venecijoje, Florencijoje ir Romoje.

Cavalierės sūnėnas Charles, pasirėmęs lazda Karaliaus gatvės namų kieme, kur jo dėdė ir teta apsistojo per paskutiniąsias triukšmingas savaites Londone, niūriu dalyvavimu pagerbė paskutiniuosius dviejų išvykstančių ekipažų pasirengimus. Visi atsidūsta su palengvėjimu, kai užsienyje gyvenantys reiklūs senyvi giminaičiai baigia savo viešnagę. Bet niekam nepatinka būti paliktam.

Catherine su savo tarnaite jau įsitaisė plačiame pašto karietos krėsle ir prieš varginančią kelionę stiprinosi opijaus tinktūra bei geležingu vandeniu. Didžioji bagažo dalis buvo sukrauta į antrąjį platesnį ir žemiau nusvirusį vežimą užpakaly. Cavalierės liokajai, saugodamiesi, kad nesulamdytų rusvai raudonų kelioninių livrėjų, laikėsi atokiau ir triūsinėjo apie savo kuklią mantą. Nešikams ir Charleso liokajui buvo patikėta užsiropšti ant vežimo viršaus ir patikrinti, ar maždaug dvylika mažesnių lagaminų, dėžių, kelioninių krepšių, skrynia su lovos baltiniais ir patalyne, juodmedžio sekreteras ir galiausiai drobiniai krepšiai su tarnų reikmenimis saugiai pritvirtinti virvėmis bei geležinėmis grandinėmis prie vežimo stogo ir galo. Tik pailga plokščia grotelių dėžė, kurioje gulėjo trys paveikslai, Cavalierės nupirkti vos prieš savaitę, buvo pritvirtinta prie pirmojo ekipažo stogo, kad užtikrintų kuo lygesnę risčią, kol jie įsės į laivą Duvre. Vienas tarnų uoliai ją prižiūrėjo iš apačios. Karieta, vežanti astma sergančią Cavalierės žmoną, turėjo vengti kratymosi.

Tuo tarpu kita didžiulė odinė skrynia, kurios vos neužmiršo, buvo skubiai išnešta iš namų ir įsprausta tarp krovinių į antrąjį vežimą: šis susverdėjo ir dar labiau įlinko. Mylimas Cavalierės giminaitis pagalvojo apie prekinį laivą, kurio triume buvo sukrauta kur kas daugiau dėžių su dėdės manta ir kuris, galimas daiktas, jau pasiekė Kadiksą.

Net tiems laikams, kai juo aukštesnis buvo keleivio visuomeninis rangas, tuo didesnis vežamų daiktų skaičius ir svoris

laikytas būtinu, Cavaliere keliaudavo apsikrovęs kaip niekas kitas. Nors dabar buvo keturiasdešimt septyniomis didžiulėmis dėžėmis mažiau nei tuomet, kai jis parvyko. Viena iš Cavalierės kelionės priežasčių, – be noro susitikti su draugais, giminėmis ir savo mylimu sūnėnu, suteikti malonumo gimtinės išsiilgusiai žmonai, atnaujinti naudingus ryšius karaliaus rūmuose, įsitikinti, kad valstybės sekretoriai tinkamai vertina jo sumanumą atstovaujant britų interesams tokiuose nepanašiuose į angliškus karaliaus rūmuose, apsilankyti Karališkosios Draugijos susirinkimuose, peržiūrėti knygos pavidalu išleidžiamus septynis savo laiškus, skirtus ugnikalnių problemoms, – buvo parvežti didžią dalį savo surinktų brangenybių, tarp jų ir septynis šimtus antikinių (klaidingai vadinamų etruskiškomis) vazų, – ir jas parduoti.

Jis aplankė giminaičius, didžią laiko dalį maloniai praleido su Charlesu: daugiausia Catherine'os valdose Velse, kurias Charles dabar valdė jo vardu. Padarė įspūdį ne vienam ministrui, bent jau taip pats manė. Dukart buvo priimtas karaliaus, pietavo su juo akis į akį, karalius tebevadino jį savo „įbroliu" ir sausio mėnesį suteikė jam Pirties ordino kavalieriaus titulą, ką šis ketvirtasis lordo sūnus drįso laikyti tik pirmuoju laipteliu į būsimuosius titulus, kurių dėl savo sugebėjimų buvo vertas. Kai kurie Karališkosios Draugijos nariai sveikino jį su narsiais žygiais iš arti stebint tą besiveržiantį monstrą. Jis apsilankė keliuose paveikslų aukcionuose ir šį bei tą įsigijo, apdairiai. O Britų muziejus nupirko jo etruskiškas vazas, visą kolekciją, ir keletą ne tokių reikšmingų paveikslų, auksinius kaklo vėrinius bei auskarus iš Herkulanumo ir Pompėjos, keletą bronzinių iečių bei šalmų, gintarinius ir dramblio kaulo žaidimo kauliukus, mažas statulėles ir amuletus už džiuginančią aštuonių tūkstančių keturių šimtų svarų sumą (šiek tiek daugiau nei metinis pelnas, gaunamas iš Catherine'os paveldėto dvaro), nors paveikslas, į kurį jis dėjo daugiausia vilčių, taip ir liko neparduotas. Tą lengvabūdišką nuogą pergalingai virš galvos laikančią

Kupidono strėlę Venerą, už kurią paprašė trijų tūkstančių svarų, jis paliko Velse, patikėjęs ją Charlesui.

Atgal važiavo ir lengvesnis, ir blyškesnis.

Vogčia leisdami per rankas butelį, Cavalierės liokajai ir virėjas šnekučiavosi su nešikais kiemo kampe. Suspindo aureolės gaubiama rugsėjo saulė. Šiaurrytis vėjas nunešė dūmų debesį ir anglių tvaiką į Vaitholą, nustelbdamas įprastus stiprius ankstaus ryto kvapus. Iš gatvės ataidėdavo kitų ekipažų, vežimų, karučių, išvykstančių diližanų dardesys. Vienas pirmosios karietos ponių nenustygo vietoje, ir vežėjas trūkčiojo įkinkyto arklio vadžias, pliaukšėjo botagu. Charles dairėsi Valerio, dėdės kamerdinerio, kad šis sudrausmintų tarnus. Raukydamasis išsitraukė laikrodį.

Po kelių minučių iš namų išėjo Cavaliere, lydimas vergiškai nuolankaus savininko bei jo žmonos ir Valerio, nešančio numylėtą Cavalierėss smuiką įmantriame odiniame futliare. Tarnai nuščiuvo. Charles laukė ženklo, pailgas jo veidas darėsi vis budresnis, tuo tik paryškindamas jo panašumą su dėde. Pagarbi tyla tebetvyrojo, kai Cavaliere stabtelėjo, pažvelgė į blyškų dangų, įkvėpė dvokiančio oro ir išsiblaškęs nupurtė nuo rankovės šapelį. Paskui pasisuko, santūriai šyptelėjo guviai prie jo priėjusiam sūnėnui ir, susikibę už parankių, abu vyriškiai nužingsniavo prie karietos.

Mostelėjęs Valerio, kad pasišalintų, Charles pats pasiekė durų rankeną, atvėrė jas, dėdė susikūprinęs įlipo vidun, tuomet Charles perdavė jam „Stradivarijų". Kol Cavaliere taisėsi patogiau įsikurti ant žalios, velvetu aptrauktos sėdynės, jis kyštelėjo vidun galvą ir neapsimestinai švelniai susirūpinęs pasiteiravo, kaip jaučiasi teta, paskui ištarė paskutinius atsisveikinimo žodžius.

Vežikai ir foreiteriai jau užėmė savo vietas. Valerio ir kiti tarnai sulipo į didesnę karietą, ir ši garsiai nusėdo keletą centimetrų. Lik sveikas, Charles. Langelis jau uždarytas, kad vidun nepatektų anglim užteršto oro, tokio pavojingo astmatikams, ir kad nesigirdėtų riksmų, kuriais išjudinami arkliai. Vartai

atsivėrė ir daiktai, gyvuliai, tarnai bei šeimininkai išdardėjo į gatvę.

Cavaliere nusimovė geltonas pirštines, pagrojo pirštais ant kelių. Jis jau buvo pasirengęs grįžti, po teisybei jau laukė tos kelionės, naujų susitikimų ir to, ką per juos įgis, – ten įsitraukdavo į energingą veiklą ir viskas rūkdavo kaip iš pypkės. Vos tik įlipo į karietą, kelionės baimė beregint išgaravo ir virto kelionės svaiguliu. Bet, būdamas atidus, bent jau žmonai, kurią mylėjo užvis labiausiai, vengė parodyti tą kylantį džiaugsmą, kai jie iš lėto, uždaryti, brovėsi pro vis didėjantį bundančių gatvių šurmulį. Jis palauks Catherine'os, kuri sėdi užsimerkusi ir negiliai kvėpuoja pravira burna, reakcijos.

Kostelėjo – maskuodamas atodūsį. Ji atsimerkė. Mėlyna gysla, pulsuojanti jos smilkinyje, – ne žodinis pasakymas. Tarnaitė kampe ant žemos taburetės (kalbėti jai leista tik tada, kai į ją kreipiamasi) sėdi nulenkus rausvą drėgną veidą į Alleine'o *Karą neatsivertėliams*, kurį jai davė šeimininkė. Ranka jis siektelėjo šalia padėtos skrynelės, kur buvo sulankstomas oda įrištas kelioninis atlasas, rašyklinė, pistoletas ir pradėtas skaityti Voltaire'o tomas. Cavalierei nėra pagrindo dūsauti.

Kaip keista, sumurmėjo Catherine, kai jauti šaltį tokią maloniai šiltą dieną. Bijau, – ji turėjo polinkį, atsiradusį iš noro įsiteikti, pasakyti ką nors stoiška, paskui pati sau paprieštarauti, – bijau, kad pripratau prie šuniškų mūsų vasarų.

Ko gero, per šiltai apsirengėte šiai kelionei, pastebėjo Cavaliere plonu, kiek sniaukrojančiu balsu.

Tikiuosi, kad nesusirgsiu, pasakė Catherine, užsitraukdama ant kojų kupranugario vilnos šalį. Nesusirgsiu, jei pasistengsiu, pasitaisė šypsodamasi ir trindama akis.

Man irgi liūdna skirtis su mūsų draugais, ir ypač su mūsų brangiuoju Charlesu, švelniai atsakė Cavaliere.

Ne, aš nesisieloju, kad grįžtame, paaiškino Catherine. Nors ir labai bijau kelionės ir sunkumų, susijusių su... ji papurtė galvą, pati save nutraukdama, ... žinau, kad netrukus kvėpuosiu kur

kas lengviau. Oras... Valandėlę ji užsimerkė. O užvis svarbiausia man tai, kad jūs džiaugiatės sugrįždamas, pridūrė.

Man stigs mano Veneros, ištarė Cavaliere.

Už lango – purvas, dvokas, triukšmas ir važiuojančios karietos šešėlis, temdantis parduotuvių vitrinas su akmens pertvarėlėmis tarp stiklo. Laikui išnykstant erdvėje, Londonas rodos Cavalierei lyg koks spektaklis. Karieta linguoja, skinasi kelią, girgžda, trūkčioja; šūkaloja prekeiviai, daržovių pardavėjai ir kiti vežikai, tačiau jų tembras skiriasi nuo to, kurį jis greit išgirs; tos pačios pažįstamos gatvės, kuriomis jis važiuodavo į Karališkosios Draugijos susirinkimą, užsukdavo į kokį aukcioną ar lankydavo svainį, tik šiandien jis važiuoja jomis ne į, o iš – jis įžengė į atsisveikinimų, galutinių sprendimų, išskirtinių pačių paskutiniausių nusiteikimų, akimoju užregistruojamų atmintyje prisiminimų forma, viešpatiją; į laukimo ir numatymo viešpatiją. Kiekviena gatvė, kiekvienas šurmuliuojantis posūkis išspinduliuoja pranešimą: tą „jau", tą „netrukus įvyks". Jis pasyviai svyravo tarp noro žiūrėti taip, kad viskas įsirėžtų į sąmonę, ir polinkio apriboti pojūčius vėsia karieta, matyti save (kaip iš tikrųjų ir buvo) jau išvykusį.

Cavaliere mėgo pavyzdžius ir būtų galėjęs surasti jų daugybę tolydžio atsinaujinančioj elgetų, tarnaičių, prekiautojų išnešiojamomis prekėmis, pameistrių, pirkėjų, kišenvagių, vedlių, nešikų, pasiuntinukų minioje: visi jie grūdosi pavojingai arti, tarp judančių barjerų ir ratų. Čia skuba net nelaimėliai. Jie nesiburia krūvon, netupi, nešoka, kad patys save palinksmintų, – tai vienas iš daugybės skirtumų tarp minios čia ir minios tame mieste, kurian jis grįžta, skirtumas, vertas pažymėti ir apsvarstyti, – jeigu išvis būtų prasmė jį pažymėti. Bet Cavaliere nebuvo pratęs mąstyti apie Londono klegesį ir spūstį; savo mieste šiaip jau nepastebi to, kas įspūdinga. Kai ekipažas triukšmingą ketvirtį valandos stovėjo užspeistas karučių su vaisiais ir įtūžusio peilių galąstojo vežimo, Cavalierės akys neužfiksavo aklo raudonplaukio vyro, išdrįsusio išeit į sankryžą už kelių jardų, baksnojančio

priešais save medine lazdele, nematančio vežimų, kurie grėsmingai dardėjo stačiai į jį. Tas iškvėpintas kilnojamasis interjeras, kur netrūko išskirtinės įrangos, kad pasiglemžtų pojūčius, tarytum sakė: Nežiūrėkit. Už lango nėra nieko, į ką vertėtų žiūrėti.

Jei nežinotų, ką daryti su savo alkanomis akimis, yra dar kitas interjeras, kuris visad šalia: knyga. Catherine atsivertė tomą apie popiežiaus žiaurumus. Tarnaitė sėdi su savo karinguoju pamokslu. Nežiūrėdamas Cavaliere perbraukė nykščiu ištaigingą odinį įrišimą, išsišovusias auksines pavadinimo ir mėgstamo autoriaus pavardės raides. Parverstas vieno iš ekipažų elgeta susmunka ir patenka po lėtai dardančio kubiliaus vežimo ratu. Cavaliere nežiūri. Jis žiūri kitur.

Knygoje: Kandidas jau Pietų Amerikoje; su dvivamzdžiu ispanišku šautuvu rankoje jis riteriškai atskuba gelbėt dviejų nuogų mergaičių, kurias pamato grakščiai bėgančias per lygumą, – dvi beždžionės lipa joms ant kulnų, kandžioja sėdmenis. Paskui mergaitės puola prie beždžionių, glaustosi prie jų kūnų, švelniai bučiuoja jas, sudrėkina ašaromis, užlieja orą gailiais šauksmais, atskleisdamos Kandidui, kad tasai persekiojimas, meilės persekiojimas, jų itin pageidaujamas. Meilužiai beždžionės? Kandidas ne tik nustemba, jis stačiai pasipiktinęs. Bet išmintingasis Kakambo, patyręs pasaulio reikaluose, pagarbiai pastebi, jog būtų buvę kur kas geriau, jei jo brangusis šeimininkas būtų gavęs deramą, kosmopolitinį išsilavinimą, tuomet jisai nesistebėtų visuomet ir dėl visko. Visko. Juk pasaulis platus, jame pakanka vietos visokios rūšies papročiams, skoniams, principams, tradicijoms, kurie, jau kartą įdiegti visuomenėje, kurioje atsirado, visad yra prasmingi. Stebėkit juos. Palyginkit, darykit tai savo pačių tobulėjimo labui. Bet, kad ir koks tas jūsų asmeninis skonis, kurio jūs anaiptol neprivalot atsisakyti, brangusis šeimininke, būkit malonus susilaikyti ir netapatinti jo su visuotinėmis taisyklėmis.

Catherine tyliai nusijuokė. Šypsodamasis nuo minties apie tuos nuogus sėdmenis – pirmiausia moterų, paskui beždžionių,

Cavaliere pakėlė į ją akis. Jiedu dažnai pajusdavo gyveną darniai, tegu ir dėl skirtingų priežasčių. Jau geriau jaučiatės? – paklausė. Cavaliere, to neužginčysi, vedė ne beždžionę. Karieta riedėjo tolyn. Pradėjo lyti. Londonas tolydžio nyko jiems už nugaros. Cavalierės palyda drauge su juo keliavo atgal į jo aistrų vietas – viską užgožiančių aistrų vietas. Cavaliere lydėjo Kandidą ir jo tarną į Eldorado, Catherine buvo palinkusi ties savo knyga, tarnaitės smakras nudribo ant krūtinės, šnopuojantys arkliai stengės iššokti priekin, kad jų nepasivytų botagas, tarnai kikeno ir gėrė užpakaliniam vežime, Catherine tebekovojo su dusuliu, ir netrukus iš Londono paliko tik kelias.

2

Jie buvo vedę ir bevaikiai jau šešiolika metų.

Jei Cavaliere, kaip ir daugelis aistringų kolekcionierių, gamtos sutvertas būti viengungiu, vedė vienintelę turtingo Pembrukšyro skvairo dukterį, kad finansuotų politinę karjerą, kurią pradėjo atitarnavęs kariuomenėje dešimt metų, tai paskaičiavo prastai. Bendruomenių Rūmai (ketverius metus jis atstovavo Saseksui, kur nebuvo įkėlęs kojos) galiausiai nepasiūlė išskirtiniams jo talentams nieko geresnio kaip kariuomenę. Kita vertus, santuoka suteikė jam galimybę pirkti paveikslus. Be to, jis įsigijo tai, kas buvo brangiau už pinigus. Paklusęs būtinybei vesti – turėjau mažumą prisiversti, po daugelio metų prisipažino kitam bepinigiam jaunuoliui, savo sūnėnui, – jis rado tai, ką pavadino nuolatine paguoda. Vestuvių dieną Catherine užsisegė ant riešo apyrankę su jo plaukų sruoga. Ji mylėjo jį vergiškai, bet dėl to nesigraužė. Cavaliere susikūrė neįtikėtiną, tačiau teisingą nepaprastai prieraišaus žmonai vyro reputaciją. Laikas bėga, pinigų trūksta visada, paguodą randi ten, kur jos nesitikėjai, o bevaisėje žemėje prasikala stiprūs jausmai.

Jis negali žinoti apie save to, ką žinom mes. Mums jis – praeities luitas, tvirtai apibrėžtas to pudruoto peruko, to ilgo elegantiško apsiausto ir batų su sagtimis, tas paukščio profilis, protingai išdidus, žvelgiantis, stebintis, ryžtingai bešališkas. Ar jis atrodo esąs šaltas? Paprasčiausiai jisai valdingas, stulbinamai valdingas. Jis įnikęs į tai, ką mato, jam tai įdomu – jis užima

svarbų, jei ne svarbiausią, diplomatinį postą užsienyje – ir visuomet turi ką veikti. Perdėtas jo aktyvumas – herojiškos depresijos aktyvumas. Stulbinantys entuziazmo gūsiai perkelia jį iš vieno melancholijos sūkurio į kitą.

Domina jį viskas. O gyvena jis tokioj vietoj, kuri vien savo įžymybių – istorinių, gamtinių, socialinių – gausumu negali būti pranokta. Tai buvo didesnis už Romą, turtingiausias ir tankiausiai apgyvendintas Apeninų pusiasalio miestas, antrasis pagal dydį po Paryžiaus Europos kontinente; tai buvo gamtinės katastrofos sostinė, turėjusi patį nešvankiausią, plebėjišką monarchą, skaniausius ledus, linksmiausius dykaduonius, lėkščiausią sąstingį ir didžiausią būsimų jakobinų skaičių tarp aristokratų. Su niekuo nepalyginamoje jo įlankoje glaudėsi ir fantastiškos žuvys, ir įprastos jūrų gėrybės. Jo gatvės buvo grįstos lavos luitais, o už keletos kilometrų plytėjo šiurpiai išlikusios dviejų neseniai atrastų mirusių miestų liekanos. Jo opera, didžiausia Italijoje, buvo kerinčių kastratų, dar vieno pasauly išgarsėjusio vietinio produkto, vivariumas. Graži ir didžiai jautulinga jo aukštuomenė rinkdavosi vieni pas kitus rūmuose naktiniams kortų žaidimams, klaidinamai vadinamiems *conversazioni*, – dažniausiai jie užsitęsdavo iki aušros. Gatvėse gyvenimas vibždėjo, trykštę tryško, liejos per kraštus. Per kai kurias šventes priešais Karaliaus rūmus būdavo statomas dirbtinis kalnas, išpuoštas mėsa, medžioklės laimikiais, pyragaičiais bei vaisiais, ir, kai patrankos salvei nuskardėjus raji minia iš karto pūldavo jį niokot, apsirijėliai balkonuose garsiai plodavo. Užėjus didžiajam 1764 metų pavasario badui, žmonės vis traukė pas kepėją, užantyje po marškiniais slėpdami ilgus peilius, pasiruošę užmušti ar suluošinti, kad tik gautų kriaukšlelę duonos.

Cavaliere atvyko užimti savo posto kaip tik tų metų lapkritį. Kryžiais nešinų atgailaujančių moterų su erškėčių vainikais procesijų jau nebesimatė, plėšikų gaujos irgi jau buvo išsklaidytos. Kilmingieji ir užsienio diplomatai atsiėmė vienuolynuose slėptą sidabrą. Karaliaus dvaras, bėgęs dvidešimt kilometrų į šiaurę

ir pasislėpęs milžiniškoje, atgrasiai horizontalioje Kazertos rezidencijoje, grįžo į rūmus mieste. Oras nutvilkydavo jūros ir kavos, žydinčių sausmedžių ir ekskrementų (tiek gyvulių, tiek ir žmogaus) kvapais, o ne šimtais gatvėje pūvančių kūnų dvoku. Trisdešimt tūkstančių, kritusių nuo maro, atsekusio iš paskos badui, irgi jau buvo palaidoti. Tūkstančiai mirštančių nuo epidemijų Nepagydomųjų ligoninėje visų pirma nebemirė nuo bado, kaip anksčiau – po šešiasdešimt septyniasdešimt per dieną. Iš užsienio gaunami javai skurdą darė pakenčiamą. Varguoliai vėl raitė kojas, barškindami tamburinais, ir išsijuosę dainavo, nors daugelis tebelaikė užantyje tuos ilgus peilius, kuriuos nešdavosi, kai eidavo ieškoti duonos, ir dabar žudė kits kitą dažniausiai dėl įprastų civilių reikalų. O išsekę valstiečiai, suplaukę pavasarį miestan, gaišavo, dauginosi. Ir vėl *cuccagna* bus sukalta, laukiniškai išdraskyta ir suryta. Cavaliere įteikė savo kredencialus trylikamečiui Karaliui ir regentams, už šimtą penkiasdešimt svarų per metus vietiniais pinigais išsinuomojo erdvius, didžiulius trijų aukštų rūmus su griebiančiu už širdies vaizdu į Kaprio įlanką ir besiilsintį ugnikalnį ir ėmėsi organizuoti begalę užsiėmimų, kad patenkintų sukilusios energijos poreikius.

Svetur gyvenant lengviau žiūrėti į gyvenimą kaip į spektaklį – tai viena priežasčių, dėl kurios pasiturintieji važiuoja užsienin. Ten, kur priblokšti bado, siaubo ir vyriausybės brutalumo bei nenuovokumo žmonės regėjo nesibaigiančią inerciją, letargą, sukietėjusią neišmanymo lavą, Cavaliere regėjo veržlią srovę. Šokantis miestas, kokį jį regi tremtinys, vietiniam reformatoriui ar revoliucionieriui dažniausiai atrodo sustingęs, prastai valdomas, pasmerktas neteisybei. Nelygu nuotolis, nelygu miestai. Cavaliere niekad nebuvo toks aktyvus, toks kupinas paskatų, tokio guvaus proto. Taip maloniai nepriklausomas. Bažnyčiose, siaurose, statmenose gatvelėse, Karaliaus rūmuose – visur vyko tiesiog spektakliai. Įlankos vandenų gyvenimas irgi buvo kupinas įnorių, čia jis su pasitenkinimu pastebėjo (šitam bebaimiam žinovui menas nėra gamtos varžovas) žuvį su mažylytėmis

kojelėmis, – išskirtinis evoliucijos laimėjimas, – vis dėlto negalėjusią išsiropšti iš vandens. Saulė pustydavo negailestingai. Jisai žingsniuodavo garuojančia akyta žeme, svilinančia batų padus. Uolinga žeme, kurios properšose glūdėjo lobiai.

Visuomeninio gyvenimo priedermės, kuriomis daugelis taip pareigingai skundžiasi, didžiulės šeimynos, susidedančios kone iš penkiasdešimties tarnų, tarp jų ir muzikantų, išlaikymas tolydžio didino jo išlaidas. Jo diplomatinė alga buvo aiškiai per menka tiems švaistūniškiems priėmimams, kurių reikėjo, kad padarytum įspūdį įtakingiems žmonėms, o tai juk buvo neišvengiama jo darbo dalis; jos vargiai užteko ir patenkint tų dailininkų, kuriuos jis ėmėsi globoti, lūkesčiams, įpirkti senienoms ir paveikslams, dėl kurių tekdavo varžytis su daugybe konkuruojančių kolekcionierių. Žinoma, jis turėjo galimybę parduoti geriausius savo pirkinius – ir tai darė. Džiuginanti dama – daugumai dalykų kolekcionuoti privalai turėti pinigų, bet paskui patys kolekcijos daiktai virsta pinigais, ir jau kur kas didesne suma. Nors pinigai ir buvo kiek nepadorus, bet neišvengiamas šalutinis jo aistros produktas, šiaip ar taip, kolekcionavimas buvo vyriškas užsiėmimas: ne tik pripažįsti, kad daiktai turi vertę, bet dar ir suteiki jos įtraukdamas į savo kolekciją. Tatai rasdavosi iš išdidaus savo vertės suvokimo, kurio Catherine – o iš tikrųjų ir visos moterys, išskyrus retas išimtis, – turėti negalėjo.

Jo, kaip žinovo ir erudito, reputacija, jo mandagumas ir prielankumas, kurį įgijo Karaliaus rūmuose, nepalyginamas su prielankumu jokiam kitam diplomatui, padarė Cavalierę žymiausiu miesto užsienio rezidentu. Catherine didžiavosi, kad nebuvo Karaliaus rūmų dama, kad bjaurėjosi Karaliaus, stulbinamai šiurkštaus jaunuolio, išdaigomis ir jo snobe, itin vaisinga ir protinga žmona, kurios rankose ir buvo sutelkta kone visa valdžia. Lygiai kaip jis didžiavos tuo, kad sugebėdavo Karalių pralinksminti. Catherine nematė jokio reikalo lydėti jį į tuos banketus Karaliaus rūmuose, kur buvo svaidomasi maistu ir kur Cavaliere būdavo kviečiamas tris keturis kartus per savaitę.

Su ja jis niekada nenuobodžiaudavo, bet jam patikdavo ir būt vienam, kiaurą dieną praleisti įlankoje, iš valties harpūnu gaudant žuvį, kai galva ramiai sau ilsisi saulėje, ar įdėmiai apžiūrinėti, kaskart iš naujo inventorizuoti savo brangenybes vėsiam darbo kabinete ar sandėlyje, taip pat vartyti naujas knygas apie ichtiologiją, elektrą ar senovės istoriją, kurias jis parsisiųsdindavo iš Londono. Žinių alkio, vaizdų alkio nenumalšinsi niekad. Visad lieka daugybė nepatenkintų troškimų. Jis išvengė to jausmo savo santuokoje, nelygstamai sėkmingoje – tokioje, kur visi leistini poreikiai būdavo patenkinami. Bent jau nejautė jokios frustracijos, taigi jokio nepasitenkinimo, jokio noro būti kartu kaip galima ilgiau.

Kilniasielė ten, kur jis buvo ciniškas, gležna tuomet, kai jis būdavo tvirtas, švelni, kai jis užmiršdavo toks būti, nepriekaištinga kaip jos stalo servizas šešiasdešimčiai asmenų, – maloni, nebjauri, skambinanti klavesinu paveldėtoja, kurią vedė, jam atrodė tobula žmona, atitinkanti jo vaizduotę. Jis mėgavosi tuo, kad ji visiems atrodė žavinga. Veikiau ne silpna, o sąmoningai tapusi priklausoma, ji nestokojo pasitikėjimo savimi. Religija jos gyvenimui teikė prasmės, nerimas, apimdavęs ją matant vyro bedievystę, kartais darydavo ją iš pažiūros valdingą. Be vyro asmenybės ir karjeros, muzika buvo didžiausias jų bendras interesas. Kai prieš dvejus metus Leopoldas Mozartas ir jo stebukladaris sūnus aplankė miestą, Catherine, kaip ir derėjo, virpčiojo sėsdama prie instrumento, kad jiems pagrotų, bet skambino puikiai, kaip ir visada. Per savaitinius koncertus, rengiamus britų ambasadoriaus namuose, kur visa miesto grietinėlė aistringai trośko būti pakviesta, tie patys žmonės, kurie kiekvieną sykį užvis garsiausiai kalbėdavo ir valgydavo operoje, nuščiūdavo. Catherine juos prijaukino. Cavaliere buvo puikus violončelininkas ir smuikininkas – dvidešimties metų jis mokėsi pas didįjį Giardiní Londone, – tačiau ji buvo geresnė muzikantė, ir jis neprieštaraudamas su tuo sutiko. Jis džiaugėsi turįs pagrindo ja žavėtis. Nors ir norėjo, kad juo žavėtųsi, žavėtis pats vis dėlto mėgo labiau.

Jo vaizduotė buvo santūriai gašli, bet kraujas, anot jo paties, buvo ne itin karštas. Tais laikais vyrai, turintys tokių privilegijų, kaip jis, pasiekę trečią ar ketvirtą dešimtį, dažniausiai tapdavo apkūnūs. Bet Cavaliere neprarado jaunatviško polinkio fiziškai mankštintis. Gležnas, neišmankštintas Catherine'os kūnas kėlė jam nerimą, jis kartais net nejaukiai pasijusdavo, matydamas tą aistrą, su kuria ji atsakydavo į jo reguliarias glamones. Seksualinio karščio tarp jųdviejų buvo nedaug. Bet jis nesigailėjo nesusiradęs meilužės, kad ir ką kiti manytų apie tokią keistybę. Kartais proga pati savaime netikėtai pasitaikydavo jam pašonėj, karštis nutvilkydavo, ir jis pajusdavo, kaip sudrėkusi jo ranka siekia po viršutiniais rūbais, atsega, atriša, čiuopia, stumia. Bet nuotykis taip ir baigdavos, nepalikęs menkiausio noro jį pratęsti; Cavalierę traukė kitokio pobūdžio naujų daiktų įsigijimas, užvaldymas. Kad Catherine tik palankiai žiūrėjo į jo kolekcijas, tačiau jomis nesidomėjo, matyt, irgi buvo gerai. Natūralu, kai muzikos mylėtojai džiaugiasi bendradarbiaudami, grodami kartu. Kur kas mažiau natūralu būti bendrakolekcionieriumi. Žmogus nori turėti (ir kad jį turėtų) vienas pats.

*

Kolekcionuoti – mano prigimtis, kartą pasakė jis žmonai.

„Pamišęs dėl paveikslų", apibūdino jį vienas jaunystės draugas, – tai, kas vienam buvo prigimtis, kitam atrodė beprotybė, nesantūrus troškimas.

Dar vaikas, jis kolekcionavo monetas, paskui automatinius žaislus, paskui muzikos instrumentus. Kolekcionavimas išreiškia labai nepastovų troškimą, siejamą tai su vienu, tai su kitu daiktu, – tai troškimų seka. Tikrąjį kolekcionierių užvaldo ne tai, ką jis kolekcionuoja, o pats kolekcionavimas. Dvidešimties su trupučiu metų Cavaliere jau buvo surinkęs kelias nedideles paveikslų kolekcijas, kurias jam teko parduoti, kad susimokėtų skolas.

Atvykęs į Italiją kaip diplomatas, jis vėl ėmėsi kolekcionavimo. Valandos jojimo atstu buvo kasinėjami ir siaubiami, kruopščiai rankiojami Pompėja ir Herkulanumas, tačiau kiekvienas daiktas, iškastas nemokšų kasėjų, iškart turėjo būti nugabentas į netoliese esančių Karaliaus rūmų sandėlius Portičyje. Iš vienos kilmingos šeimos Romoje Cavalierei pavyko nusipirkti didelę graikiškų vazų kolekciją, – vazų, perduodamų iš kartos į kartą. Kolekcionuoti, – reiškia išgelbėti daiktus, vertingus daiktus, nuo apleistumo, nuo užmaršties arba tiesiog nuo šuniškos lemties atsidurti kieno nors kito, o ne tavo kolekcijoje. Tačiau nupirkti visą kolekciją, užuot sumedžiojus savo laimikį daiktas po daikto, – ne itin elegantiškas poelgis. Kolekcionavimas yra sykiu ir sportas, o su juo susiję sunkumai – jam teikiamos garbės ir entuziazmo dalis. Tikrasis kolekcionierius nelinkęs įsigyti visko iš karto (kaip ir medžiotojai nenori, kad žvėris pravarytų jiems panosėj), pasinaudojimas kito žmogaus kolekcija jo netenkina: vien tik įsigijimas ar sutelkimas krūvon – ne kolekcionavimas. Bet Cavaliere buvo nekantrus. Be vidinių poreikių ir impulsų, esama ir kitų dalykų. O jis norėjo nedelsdamas suformuoti tai, kas bus dar tik pirmoji iš jo neapolietiškų kolekcijų.

Anglijoje niekas nenustebo, kad, atvykęs į Neapolį, jis ir toliau kolekcionuoja paveikslus ar medžioja senienas. Tačiau susidomėjimas ugnikalniu atskleidė naują jo prigimties pusę. Būti pamišusiam dėl ugnikalnių – tai jau didesnis pamišimas nei pamišimas dėl paveikslų. Gal saulė ar tas legendinis pietiečių ištižimas paveikė jo galvą. Vėliau toji aistra nedelsiant buvo paaiškinta kaip mokslinis, o drauge ir estetinis interesas, kadangi plačiąja prasme ugnikalnio išsiveržimas gali būti pavadintas gražiu. Nebuvo nieko keisto tuose vakaruose, į kuriuos jis sukviesdavo svečius pasigrožėti reginiu iš savo vasarnamio terasos, esančios šalia ugnikalnio, kaip kad nebuvo keista, kai Hejano epochos Japonijoje dvariškiai susirinkdavo į pobūvius pasigrožėti mėnuliu. Keista buvo tik tai, kad jis norėjo dar labiau prie jo priartėti.

3.-140

Cavaliere netikėtai pajuto santūrų potraukį bendrauti su Plutonu. Lydimas vieno arklininko pradėjo jodinėti į sieringas vietoves miesto vakaruose ir nuogas maudydavosi ten ežere, susidariusiame išsiveržusio ir užgesusio ugnikalnio kūgyje. Tie išėjimai į terasą pirmaisiais mėnesiais pasižiūrėt iš tolo į padoriai besielgiantį po saule dunksantį ugnikalnį galėjo pažadint svajones apie ramybę, kuri užeina po katastrofos. Baltų dūmų sultonas, retkarčiais pasigirstantis dundėjimas ir garo čiurkšlės atrodė *tokie* amžini, nekėlė jokios baimės. Aštuoniolika tūkstančių kaimiečių žuvo Torre del Greco 1631 metais, po kur kas pragaištingesnio ugnikalnio išsiveržimo nei tas, kuris palaidojo Herkulanumą ir Pompėją ir kur mokslingasis romėnų laivyno admirolas Plinijus Vyresnysis šlovingai paguldė galvą, bet nuo to laiko neįvyko nieko, ką būtų galima vadinti katastrofa.

Kalnas turėjo pabusti ir pradėti spjaudytis, kad patrauktų visą šito labai užimto, labai daug pramogų turinčio vyro dėmesį. Taip ir atsitiko praėjus metams po jo atvykimo. Garų, tvyrančių virš jo viršūnės, padaugėjo, jie sutirštėjo. Paskui juodi dūmai susimaišė su išgarų debesiu, ir naktį šviesos ratas aplink kūgį nusidažė raudonai. Iki tol įnikęs į vazų ir smulkių radinių, kuriuos pavykdavo kasinėjimų metu neteisėtai priglausti, medžioklę, Cavaliere pradėjo kopti į kalną ir užsirašinėti pastabas. Užkopęs ketvirtą kartą, įkalnės viršuje praėjo pro šešių pėdų sieros kalvelę, kurios prieš savaitę čia dar nebuvo. Kai kitą kartą kopė jau į apsnigtą kalną – buvo lapkritis – kalvelės viršūnėje žybsėjo mėlyna liepsnelė. Priėjo arčiau, pasistiebė ir tąsyk triukšmas, tarsi kas šautų iš artilerijos pabūklų virš jo – už jo? – griebė jam už širdies, ir jis šastelėjo atgal. Maždaug keturiasdešimčia jardų aukščiau, ties kraterio žiotimis, išsiveržė juodų dūmų kolona ir ištryško akmenų fontanas, o vienas akmuo įsmigo žemėn prie pat jo. Taip.

Jis regėjo tai, ką visuomet įsivaizdavo, ką visuomet norėjo pažinti.

Kai kitų metų kovą ugnikalnis išsiveržė iš tikrųjų, kai milžiniškos skėtinės pušies pavidalo debesis – lygiai toks, kokį aprašė

Plinijaus sūnėnas laiške Tacitui – užklojo kalną, Cavaliere buvo namuose ir grojo violončele. Stebėdamas tą naktį kalną nuo savo namų stogo, jis matė, kaip dūmai virto raudona liepsna. Po keletos dienų nugriaudėjo sprogimas, ištryško raudonai įkaitusių akmenų srautas, o vakare, septintą valandą, lava užvirė kalno viršūnėje ir pasileido tekėti Portičio link. Lydimas tik kamerdinerio, arklininko ir vietinio vadovo Cavaliere išjojo iš miesto ir visą naktį praleido ant kalno šlaito. Šnypščiantis skystas metalas, ant kurio nelyginant valtys plūduriavo degančio šlako luitai, veržėsi kriokliais vos dvidešimt metrų jam už nugaros. Jis nejautė jokios baimės – visuomet maloni iliuzija. Išaušus pradėjo leistis žemyn. Nusileidęs tūkstantį penkis šimtus penkis metrus, atsidūrė ties lavos srauto pradžia: čia ji susitelkė į gilų tvenkinį ir sustojo.

Nuo to laiko kalną visad gaubdavo dūmų žiedas, kartais ištrykšdavo žėrinčių nuodėgų fontanas, ugnies čiurkšlė ar lavos srautas. Dabar kiekvienąsyk, kai kopdavo į kalną, Cavaliere žinojo, ką daryti. Į odinį maišelį su švino pamušalu rinkdavo ataušusios lavos pavyzdžius, į butelius supildavo druskų ir sieros bandinius (tamsiai geltonus, raudonus, oranžinius), iškrapštytus iš svilinančių plyšių kraterio viršūnėje. Visos Cavalierės aistros siekė įgyti kolekcijos pavidalą ir tapusios kolekcija būdavo pateisintos. (Netrukus ir kiti, užkopę viršun, parsinešdavo vėl visus sudominusio ugnikalnio gabalų; tačiau prisiminimų kaupimas – anaiptol ne kolekcionavimas.) Šiuo atveju tai jau buvo grynas kolekcionavimas, be jokio naudos siekio. Čia nebuvo ko pirkti nei parduoti. Ugnikalnio eksponatus jis tegalėjo dovanoti – savo ir ugnikalnio šlovei.

Viršūnėje vėl žybsėjo ugnis: buvo rengiamasi kur kas įnirtingesniam kalno galių pademonstravimui. Jis griaudėjo, dundėjo ir šnypštė; akmeninės čiurkšlės ne kartą privertė palikt viršūnę net ir šį narsiausią jo stebėtoją. Kai kitąmet, pirmąsyk po 1631 metų, ugnikalnis išsiveržė iki galo, Cavaliere praturtėjo ugnikalnio akmenų kolekcija, pakankamai gausia ir įvairia, kad

būtų verta padovanoti ją Britų muziejui, – jis išsiuntė ją savo lėšomis. Ugnikalnio eksponatų kolekcionavimas buvo jo nesavanaudiška aistra.

Neapolis buvo įtrauktas į Didžiąją Kelionę[1], ir kiekvienas čionai atvykęs tikėdavosi pasigrožėsiąs dviem mirusiais miestais, vadovaujant mokslingajam britų pasiuntiniui. Dabar, kai kalnas parodė, jog vėl geba būti pavojingas, jie geidė stiprių, šiurpinančių potyrių. Jis tapo nauja atrakcija ir suteikė darbo amžinai jo ieškantiems: gidams, palankinų ir mantos nešikams, maisto tiekėjams, arklininkams ir žibintų nešėjams, jei būdavo kopiama naktį – geriausiu metu pamatyti visų blogiausia. Toli gražu ne neįveikiamas, jei lygintume jį su tikrais kalnais, tokiais kaip Alpės ar net beveik trissyk aukštesnė Etna, Vezuvijus teikė galimybės tik pasimankštinti, tai buvo sportas vien mėgėjams. Įkopti į tą eksterminatorių galėjo bet kas. Cavalierei ugnikalnis buvo gerai pažįstamas. Kopimas į jį neatrodė nei varginantis, nei susijęs su dideliais pavojais, tuo tarpu daugelį tą pastangą pervertinusių žmonių baugindavo šlaito statumas, apimdavo siaubas regint žiojinčią kalno žaizdą. Grįžtant Cavaliere girdėdavo juos pasakojant, kaip jie rizikavę, apie ugnies kandeliabrus, akmenų krušą (arba liūtį), palydėtą galingo griausmo (patrankos, perkūnijos), apie pragaištingą, nuodingą, sieringą dvoką. Tai paties pragaro žiotys, štai kas yra tas kalnas! Taigi žmonės mano, kad pragaras yra būtent čia, pareikšdavo jis. O, nemanau, kad tikrąja žodžio prasme, atsakydavo lankytojas (jei jis būdavo anglas, tad dažniausiai protestantas).

Ir nors jis nenorėjo, kad ugnikalnis būtų profanuojamas tų švokščiančių iš nuovargio nutukėlių ir pagyrūnų, vis dėlto troško – kaip bet kuris kolekcionierius – parodyt jį. Ir buvo įsipareigojęs tai daryti, jei lankytojas būdavo koks draugas ar

[1] XVIII amžiuje kiekvienas jaunas britų aristokratas turėjo apkeliauti Europą. Tai buvo privaloma jo išsilavinimo dalis, suteikianti jam galimybę išmokti kalbų, pamatyti antikos įžymybių ir nugludinti manieras. (Vert. past.)

giminaitis iš Anglijos arba aukštas svetimšalis pareigūnas, tol, kol Vezuvijus puikuosis savo išvaizdumu. Visi tikėjosi, kad kopiant lydės būtent jis. Frederickas Hervey, ekscentriškas jo draugas iš tų laikų, kai jiedu lankė mokyklą Vestminsteryje, prieš tapdamas vyskupu, atvyko paviešėti gerą mėnesį; Cavaliere nusivedė jį kalnan Velykų sekmadienį, ir ugnikalnio nuodėga apdegino Hervey'ui ranką; Cavaliere neabejojo, kad draugas girsis tuo visą likusį gyvenimą.

Sunku įsivaizduoti, kad kas galėtų jausti savininkiškus jausmus tai legendinei, kokių pusantro tūkstančio metrų aukščio dvikuprei grėsmei, dūlančiai už dvylikos kilometrų nuo miesto, kiekvieno matomai ir tarsi tapusiai šio krašto emblema. Nėra daikto, kuris atrodytų mažiau tinkąs būti kieno nors nuosavybe. Vos keletas gamtos stebuklų tebuvo garsesni. Užsienio dailininkai veržte veržės į Neapolį: ugnikalnis turėjo daug gerbėjų. Išskirtinai jį garbindamas, Cavaliere nusprendė padaryti jį savu. Galvodavo apie jį daugiau nei bet kuris kitas. Mano brangusis kalnas. Kalnas mylimajai? Monstras? Turėdamas savo vazas, paveikslus, monetas ar statulas, galėjo viltis susilauksiąs tam tikro įprasto pripažinimo. Tačiau ši aistra buvo susijusi su tuo, kas visad stebindavo ir baugindavo; kas pranoko visa, ko buvo galima tikėtis, ir niekad nesukeldavo reakcijos, kurios Cavaliere geidė. Bet reikia pasakyti, kad aistringam kolekcionieriui kitų žmonių vertinimai visuomet atrodo netikslūs, pernelyg santūrūs, stokojantys pagyrimo.

*

Kolekcijos vienija. Kolekcijos skiria.

Jos vienija tuos, kurie mėgsta tą patį dalyką. (Bet niekas juk nemėgsta to dalyko taip, kaip aš, pakankamai.) Jos atskiria nuo tų, kurių nedegina ta pati aistra. (Deja, beveik nuo visų.)

Tuomet aš stengsiuos nekalbėti apie tai, kas įdomiausia man. Kalbėsiu apie tai, kas įdomiausia jums.

Nors tai primins man, ir dažnokai, kuo negaliu pasidalyti su jumis.

O! paklausykit. Negi nematot. Negi nematot, kaip tai gražu.

*

Nežinia, ar jis iš prigimties buvo pedagogas, aiškintojas (niekas geriau už jį neaprodydavo Pompėjos ir Herkulanumo), ar toks tapo, kadangi šitiek jam artimų žmonių buvo jaunesni ir tiktai keletas tokie pat išsilavinę, kaip jis. Iš tikrųjų taip jau susiklostė Cavalierės likimas, kad visi, kurie jam buvo svarbūs gyvenime, įskaitant ar neįskaitant Catherine'os, buvo daug jaunesni už jį. (Catherine buvo vienintelis žmogus, kurį galėjai numatyti būsiant jaunesnę: ji buvo jaunesnė aštuoneriais metais, o žmonai ir dera būti jaunesnei už vyrą.) Karalius, jo vaikystės žaidimų draugas, buvo jaunesnis už jį septyneriais su puse metų, Neapolio Karalius – dvidešimt vieneriais. Jaunus žmones traukė prie Cavalierės. Jis visuomet atrodė jiems toks dėmesingas, taip siekiąs ugdyti jų talentus, kad ir kokie jie būtų, toks savarankiškas. Veikiau dėdiškas nei tėviškas – niekada nenorėjo turėti vaikų, – jis sugebėjo būti rūpestingas, net atsakingas, nesitikėdamas, kad bus už tai atlygintas.

Charles, jo sesers Elizabethos sūnus, buvo dvidešimtmetis, kai atvyko į piečiausią savo Didžiosios Kelionės tašką. Išblyškęs, pasitikintis savimi berniukas, kurį Cavaliere probėgšmais buvo matęs kelis kartus, tapo labai inteligentišku, netgi liguistai išrankiu jaunuoliu, kuklios, apdairiai parinktos paveikslų bei vertingų daiktų kolekcijos ir ekstravagantiško brangakmenių bei mineralų rinkinio savininku. Jis norėjo padaryti įspūdį dėdei ir padarė. Cavaliere atpažino išsiblaškiusį, klaidžiojantį, malonios įtampos kupiną kolekcionieriaus žvilgsnį – mineralogija taps pagrindine Charleso gyvenimo aistra – ir iškart užsidegė jam simpatija. Uolus pramogautojas Charles apsirūpino vietinės kurtizanės, vardu Madame Tschudi (tolimos klavesinų dirbėjų giminaitės), seksualinėmis paslaugomis, keletą vakarų praleido

operoje dėdės ložėje, pirkdavosi ledų bei arbūzų pas Toledo prekijus ir prisipažino, kad Neapolis nepasirodė jam nei žavus, nei spalvingas, o tik apleistas, nuobodus ir purvinas. Viską užmiršęs jis klausydavosi, kaip teta skambina klavesinu (Kuhnau, Royerį, Couperiną). Pavydžiai tyrinėdavo visus dėdės paveikslus, statulas ir vazas, tačiau tik grubūs tufo luitai su inkrustuotais lavos gabalais ar jūros kriauklėmis, ugnikalnio bombos atplaišos ar šviesiai geltonos bei oranžinės druskos, kurios jam buvo parodytos, nostalgiškai priminė jam kietus, švytinčius akmenis – rubinus, safyrus, smaragdus, deimantus – va jie tai gali būti laikomi gražiais. Jis dažnai mazgodavosi rankas. Ir kategoriškai atsisakė kopti į kalną.

Nors ir palankiai nusiteikęs, tas impozantiškasis dėdė būtų per daug grėslus, jei ne tas jo nesantūrus ekscentriškumas, keldavęs norą imti jį globoti. Atmetęs Cavalierės siūlymą lydėti jį į kalną antrąsyk, Charles teisinosi vidurių bėdomis, pavojaus pomėgio stoka. Jis manė, jog tai veikiau bus priimta kaip noras įsiteikti, o ne kaip įžūlumas, jei jis primins žinomą klasikinį pavyzdį (daugelis Cavalierės draugų Anglijoje jau pasinaudojo šita aliuzija): Atminkit, aš nenorėčiau išgirsti, kad jus ištiko Plinijaus Vyresniojo likimas. O Cavaliere, ką tik priglaudęs mylimą sūnėną, galėjo atsakyti komplimentu į komplimentą: Ką gi, tuomet jūs būsit Plinijus Jaunesnysis ir papasakosite pasauliui apie mano mirtį.

*

Anais laikais, kaip ir dabar, į ugnikalnį buvo kopiama keliais etapais. Kelio, kuris mūsų amžiuje virto vieškeliu, tuomet dar nebuvo. Bet jau buvo toks takas, kuriuo nueidavai maždaug du trečdalius atstumo iki lomos, skiriančios pagrindinį kūgį nuo Somos kalno. Tas slėnis, dabar užklotas juoda lava, ištekėjusia per 1944 metų išsiveržimą, buvo apaugęs medžiais, gervuogėmis ir aukšta žole. Čia arkliai būdavo paliekami ganytis, o ugnikalnio piligrimai toliau keliaudavo į kraterį pėsčiomis.

Palikęs arklį drauge su arklininku, pasičiupęs lazdą, persimetęs per petį krepšį, Cavaliere tvirtu žingsniu kopė į šlaitą. Svarbiausia – pagauti gerą ritmą, kad apie jį nebegalvotum, kad jaustumeis tarsi sapnuoji būdraudamas. Eiti taip, kaip kvėpuoji. Atsiduoti kūno, oro, laiko reikmėms. Būtent taip ir yra šįryt, tą ankstų rytą, kai jis kopia ugnikalnin, nors bado šaltis, nors varsto skausmas ausyse, nuo kurio neapsaugo jo plačiakraštė skrybėlė. Kad išvarytum iš galvos visas mintis, ji neturi skaudėti. Jis perėjo medžių ruožą (prieš šimtą metų šlaitai buvo tankiai apaugę miškais, knibždėte knibždėjo žvėrių), išėjo pamiškėn, kur vėjas pūtė smarkiau. Takas čia patamsėjo, pastatėjo, driekėsi palei juodos lavos pėdsakus ir ugnikalnio išsviestų akmenų krūvas. Jau pradėjo justi kopiąs aukštyn, žingsnis darėsi lėtesnis, pajuto maloniai įtemptus raumenis. Jam nereikėdavo sustoti, kad atgautų kvapą, bet vieną kitą kartą stabteldavo įdėmiau pažvelgti į tą rausvai rudą dirvą, paieškoti smailių akmenų su spalvotomis gyslomis.

Žemė tapo pilka, grumstuota, klampi – įlinkdavo nuo kiekvieno žingsnio ir trukdė eiti. Vėjas pūtė tiesiai į galvą. Artėjant prie viršūnės, ausys pradėjo taip skaudėti, kad teko užsikimšti jas vašku.

Pasiekęs akmenimis apkraštuotą viršūnę, sustojo ir patrynė minkštas sužvarbusias ausis. Įdėmiai nužvelgė mėlynai mirguliuojantį apačioj nusidriekusios įlankos paviršių. Paskui apsigręžė. Dar niekad nebuvo prisiartinęs prie kraterio be būgštavimų – iš dalies tai buvo pavojaus baimė, iš dalies nusivylimo. Kai kalnas spjaudė ugnimi, veržės į orą, virsdavo liepsna ir judančia pelenų siena, – tai buvo kvietimas žiūrėti. Kalnas rodė save. Bet kai jis buvo santykiškai ramus kaip štai jau keletas mėnesių, kai kvietė pažiūrėti į save iš arčiau, Cavaliere ieškojo, ar neras ko naujo, ir sykiu tikrindavo, ar viskas išliko po senovei. Smalsuolio žvilgsnis laukia atpildo. Net ir romiausiose sielose ugnikalnis pažadina troškimą pamatyti naikinančią jo galią.

Cavaliere užsiropštė ant kūgio viršūnės ir pažvelgė žemyn.

Didžiulė kelių šimtų metrų gylio kiaurymė vis dar buvo sklidina rytmečio miglos. Išsitraukė iš krepšio plaktuką ir pradėjo ieškoti spalvoto klodo ties prarajos kraštu. Vos saulės spinduliai pašildė orą, migla pradėjo kilt aukštyn. Sulig kiekvienu skaidrinančio vėjo gūsiu vaizdas gilėjo, tačiau ugnies nebuvo matyti nė ženklo. Purvinos balto garo čiurkšlės švirkštė aukštyn iš plyšių išilgėjusiose kraterio sienose. Pačiose gelmėse, pasislėpusi po nuodegų pluta, degė šerdis. Jokio švytėjimo. Vien masė – pilka, inertiška. Cavaliere atsiduso ir vėl įsidėjo plaktuką į krepšį. Neorganinė materija veikia mus labai melancholiškai.

Gal maloniausiai mus veikia ne naikinamosios ugnikalnio galios, nors visiems patinka didžiulis gaisras, bet jo iššūkis visuotiniam traukos dėsniui, kuriam paklūsta visa neorganinė materija. Kai žvelgi į augalijos pasaulį, pirmiausia sužavi vertikali kryptis, tendencija kilti aukštyn. Todėl ir mylime medžius. Galimas daiktas, į ugnikalnį atkreipiame dėmesį todėl, kad jis pakyla aukštyn nelyginant baleto šokėjai. Kaip aukštai oran išlekia išsilydžiusios uolos, kaip toli už grybo pavidalo debesies nuskrieja. Šiurpas mus nukrečia todėl, kad kalnas pats susisprogdina; kas, kad paskui jis, kaip ir šokėjas, grįžta žemėn, net jei ir nusileidžia ne paprastai – jeigu nukrinta, nukrinta ant mūsų. Bet juk pirmiausia jis pakyla, skrenda. O visa kita žemė traukia, tempia žemyn. Žemyn.

3

Vasara. Tai iš tikrųjų tik nereikšmingas sutapimas, kad rugpjūčio 24-oji – didžiojo 79 metų po Kr. ugnikalnio išsiveržimo metinės. Oras: lipniai troškus, knibždėte knibžda musių. Tvyro sieros dvokas. Aukšti, į įlanką atsiveriantys langai. Rūmų sode čiulba paukščiai. Grakštus dūmų stulpas vinguriuoja kalno viršūnėje.

Karalius sėdi tualete. Kelnės nusmukusios iki kulkšnių, jis raukosi nuo įstangų, sėdynė pupsi, pupsi. Nors jam tik dvidešimt ketveri, jis jau nutukęs, smarkiai nutukęs. Pilvas, išvagotas kaip ir žmonos (perėjusios per šešis iš septyniolikos jos sąskaitoje esančių nėštumų), tintaluoja iš vienos pusės į kitą ant didžiulės porcelianinės *chaise percée*. Jis sušveitė gausybę patiekalų: kiaulieną, makaronus, šernieną, cukinijos žiedus ir šerbetą, patiektus prieš dvi valandas. Jis išpurškė vyną ant mylimiausio savo kamerdinerio ir apmėtė duonos gumulėliais savo džiūsną, ginčytis mėgstantį ministrą pirmininką. Cavaliere, santūrus valgytojas, jautė apsunkus skrandį ir be šitų jį gluminančių reginių. Tuomet Karalius dar pareiškė, jog po tokių prašmatnių valgių tikįsis taip pat puikiai išsituštinsiąs vidurius ir pageidautų, kad jį lydėtų vienas iš garbingiausių svečių, jo draugas ir nuostabus medžioklės bendražygis, įgaliotasis britų ministras.

Oi, oi, mano pilvas! (Dejonės, garsiai leidžiamos žarnyno dujos, atodūsiai.)

Vis labiau prakaituodamas Karaliaus priėmimams skirtuose drabužiuose, papuoštuose Pirties ordino žvaigžde ir raudonu kaspinu, Cavaliere stovi atsikolęs sienos ir pro sučiauptas lūpas traukia dvokiantį orą. Galėjo būti dar blogiau, galvoja; toji mintis paguosdavo jį gan dažnai gyvenime. Šįkart jis turi galvoje, jog Karalius galėjo ir suviduriuoti.

Tuoj, tuoj, jaučiu, kad tuoj pradėsiu!

Tas kvailas vaikiškas Karaliaus žaidimas – būti šlykščiam ir stengtis kiek įmanoma šokiruoti. Tas patricijiškas anglų riterio žaidimas – nereaguoti, dėtis nešokiruotam. Viskas atrodytų kur kas gražiau, jei aš neprakaituočiau beveik taip pat, kaip jis, pamanė Cavaliere.

Ne, neišeina. Nieko neišstenėjau! Negaliu! Ką man daryti?

Gal Jūsų Didenybė susikoncentruos geriau priimti gamtos šauksmą, jei liks vienas.

Nekenčiu būti vienas!

Mirktelėjęs akių vokais, kad nuvarytų prakaito lašus, susitelkusius ties tankiais antakiais, Cavaliere klausė save, ar tai nebūsiąs vienas iš įprastų šlykščių Karaliaus pokštų.

Gal maistas buvo prastas, aiškino Karalius. Neabejojau, kad jis geras. Kaip gi galėtų būti prastas, jei buvo toks gardus?

Cavaliere pripažino, kad maistas buvo labai gardus.

Papasakokite man kokią nors istoriją, paprašė Karalius.

Istoriją, atitarė Cavaliere.

(Dvariškis: žmogus, atitariantis tavo pasakytą paskutinį žodį ar žodžius.)

Taip, papasakokit apie šokolado kalną. Milžinišką kalną iš šokolado. Norėčiau į tokį įkopti.

Kartą buvo toks kalnas, tamsus kaip naktis.

Kaip šokoladas!

O iš vidaus jis buvo visas baltas, su olomis, labirintais ir...

Ar jo viduje šalta, nutraukė jį Karalius. Jei karšta, šokoladas ištirps.

Šalta, atsakė Cavaliere, braukdamas per antakį šilkine nosine, iškvėpinta tuberozos aromatu.

Ar tasai kalnas panašus į miestą? Į visą pasaulį?

Taip.

Bet tuomet į mažiuką pasauliuką. Labai jaukų. Tenai man nereikės šitiek tarnų. Norėčiau turėti mažytį pasaulėlį, kur žmonės, – gal ir jie turėtų būti maži, kodėl gi ne, – darytų viską, ko aš užsigeisčiau.

Bet jie jau daro tai, pastebėjo Cavaliere.

Anaiptol, užprotestavo Karalius. Jūs puikiai žinote, kaip man įsakinėja Karalienė, Tanucci, visi, išskyrus jus, mano brangusis drauge. Man iš tikrųjų reikia šokoladinio pasaulio, taip! Tai ir būtų mano pasaulis. Su viskuo, ko panorėčiau. Su visomis moterimis, kada tik panorėčiau. Jos irgi būtų šokoladinės ir aš jas valgyčiau. Ar jums kada buvo šovę į galvą, ką reiškia valgyt žmones?

Jis lyžtelėjo savo riebią baltą ranką. Mmmm, manoji sūri! Pasikišęs ją po pažasčia, kalbėjo toliau: Be to, ten būtų didžiulė virtuvė. Ir Karalienė padėtų man gaminti valgį, nors ir nekęstų to. Ji luptų česnakus: milijonus žvilgančių skiltelių, aš kiščiau juos jai į vidų, o paskui mudu susilauktume česnakinių vaikų. Žmonės lakstytų man iš paskos maldaudami, kad pamaitinčiau juos, o aš svaidyčiau į juos maistą ir versčiau jį valgyti.

Susiraukęs jis atlošė galvą, pasigirdo sproginėjančių garsų ruliada, pasibaigusi iškvėpimu iš pačių žarnų gelmių.

Tai buvo puiku, pasakė Karalius. Jis ištiesė ranką ir sušėrė per liesus Cavalierės sėdmenis. Cavaliere tik linktelėjo galvą ir pajuto, kaip jo paties viduriai sukrutėjo. Ką gi, toks jau dvariškio gyvenimas. Cavaliere – ne vienas šio pasaulio viešpačių.

Padėkit man, paliepė Karalius pro atviras duris savo Miegamojo Reikalų Tvarkytojui. Jam buvo sunku atsistoti, toks buvo nutukęs.

Cavaliere pagalvojo apie žmogaus reakcijų į tai, kas šlykštu, amplitudę. Viename jos krašte – Catherine, kuriai maniakiškas Karaliaus vulgarumas ir daugybė kitų dalykų jo rūmuose kėlė pasibaisėjimą. Kitame – pats Karalius, kuriam tai, kas šlykštu,

buvo džiaugsmo šaltinis. O per vidurį – jis pats, ten, kur ir turi būti dvariškis, nei pasipiktinęs, nei nejautrus. Piktintis būtų jau savaime vulgaru, silpnumo ženklas, išsiauklėjimo stoka. Turi ištverti ekscentriškus šio pasaulio didžiųjų įpročius. (Argi nebuvo Cavaliere kito karaliaus, kartais pademonstruodavusio atviros beprotybės žymes, vaikystės žaidimų draugas, septyneriais metais vyresnis?) Žmonių nepakeisi. Niekas nepasikeičia, visi tai žino.

*

Negrabiam Karaliui subtilaus anglų riterio šaltakraujiškumas daro ne mažesnį įspūdį nei jo Habsburgės žmonos, importuotos iš Vienos, kai jam sukako septyniolika, sumanumas; ji, gimus pirmajam jų sūnui, įsitvirtino Valstybės Taryboje ir yra tikrasis šalies valdovas. Kaip būtų gera, jei vietoj to rūstaus, pasipūtėliško paniurėlio, sėdinčio Madrido soste, jo tėvas būtų buvęs į Cavalierę panašus žmogus. Juk Cavaliere mėgsta muziką. Ir Karalius ją mėgsta, ji jam kaip maistas. Be to, ar Cavaliere – ne sportininkas? Jis ne tik kopia į tą kiaulišką kalną, jis dar mėgsta žvejoti, jodinėti, medžioti. O medžioklė – didžiausia Karaliaus aistra, ir jis jai atsiduoda be įtampos, be didelių pastangų, nepaisydamas atsitiktinio pavojaus, ribojančio žvėrių žudynes ir, kaip manoma, teikiančio joms įkarščio ir teisėtumo. Varovai išrikiuodavo nesibaigiančias šernų, stirnų, kiškių eiles ir varydavo jas priešais Karalių, stovintį bestogėje tvirtai sumūrytoje būdelėje savo užmiesčio rūmų parke arba sėdintį ant arklio vidury lauko. Iš šimto šūvių jis niekad neprašaudavo daugiau kaip vieną. Paskui nusileisdavo žemėn ir kibdavo į darbą: iki alkūnių pasiraitojęs rankoves, peiliu raižydavo garuojančius, kraujuojančius kūnus.

Karalius mėgaudavosi skerdienos kraujo, katile tirštėjančių žarnokų ar makaronų kvapu, savo ar savo jaunųjų palikuonių ekskrementų tvaiku, pušų ir svaiginančiu jazminų aromatu. Tas ilgas atsikišęs organas, pelnęs jam pravardę Karalius Didelė

Nosis, buvo toks pat valdingas, koks ir siaubingai šlykštus. Jį traukė aitrūs kvapai: aštraus maisto, ką tik nudobtų žvėrių, atsiduodančios, sudrėkusios moters. Bet sykiu ir grėslaus jo tėvo kvapas, tas melancholijos kvapas. (Jis vos užuodžia jį, būdamas šalia Cavalierės, nuo kurio šis sklinda daug silpniau, prislopintai.) Raminamai gyvuliškas žmonos kvapas traukia jį įsisprausti į jos kūną, tačiau paskui, kai jis užmiega, jau kitas kvapas (ar sapnas apie kvapą) jį pažadina. Aitrios molekulės kutendavo jam šnerves, braudavosi į smegenis. Jam patikdavo viskas, kas neturėjo formos, buvo gausu. Kvapai susitelkia į vieną tašką, blaško. Kvapai prikimba, seka iš paskos. Jie toli siekia, išsisklaido. Kvapų pasaulis nevaldomas – negali paveikti kokio nors kvapo, jis tave veikia, – o Karalius, po teisybei, valdyti nemėgo. Ak! ko tik jis nebūtų atidavęs už mažylytę karalystę!

Jo juslingumas buvo vienintelis jam duotas protas; sąmoningai tėvo paliktas beveik beraštis, jis buvo numatytas į silpnus valdovus. Dėl pomėgio broliautis su gausybe miesto dykaduonių jis dar buvo pramintas Karalium Elgeta, tačiau jo prietarai buvo prietarai visų čionai gyvenančių žmonių, ne tik beraščių. Jo pramogos buvo kiek savitesnės. Be tų dažnų šlykščių išdaigų ir žudynių sporto, jis mėgo dar ir tarnų darbus, atitraukdavusius nuo karališkųjų ceremonijų lažo. Kartą atvykęs į didingus Kazertos rūmus, Cavaliere rado Karalių nukabinėjantį nuo sienų šviestuvus ir valantį juos. Kitąsyk, kai elitinis kariuomenės pulkas buvo sustojęs Portičio rūmų valdose, Karalius atidarė jų stovykloje taverną ir pats pardavinėjo kareiviams vyną.

Karalius elgiasi ne kaip karalius (kaip apmaudu!), jis nepaskelbia dekretu, kad skiriasi nuo kitų iš esmės: jokio sąmojo, jokios didybės, jokio santūrumo. Vien tik šiurkštumas ir rajumas. Tačiau Neapolis dažnai sukrėsdavo, tegu ir pakerėdamas. Tą uolų kataliką iš provincinio, nenumaldomai klerikalaus Zalcburgo, Leopoldą Mozartą, pribloškė pagoniški jo aristokratų prietarai ir absoliutus bažnytinių ceremonijų stabmeldiškumas.

O anglų keliautojai piktindavosi nepadoriomis freskomis ir falo pavidalo daiktais Pompėjoje. Visi su panieka žiūrėdavo į nesubrendėlio Karaliaus įnorius. O vieta, kur visi lieka sukrėsti, yra vieta, kur visi, kas netingi, pasakoja istorijas.

*

Kaip ir visi užsienio diplomatai, Cavaliere turėjo savo išdailintų istorijų apie tai, kaip bjauriai gali pasielgti Karalius, repertuarą ir vaišindavo jomis įžymius svečius. Iš kitų jis išsiskiria ne savo skatologiniu humoru, pradėdavo kalbą Cavaliere. Girdėjau, kad juokeliai defekacijos tema paplitę daugumoje Italijos dvarų. Taip, iš tikrųjų, patvirtindavo jo klausytojas.

Pradėjęs pasakoti apie tai, kaip lydėjo Karalių į tualetą, vėliau jis pereidavo prie kitos istorijos, – apie šokoladą.

Toji ne vienam svečiui papasakota istorija siejosi su įvykiais, nutikusiais trečiaisiais Cavalierės kaip pasiuntinio Italijoje metais. Ispanijos Karoliui III, Neapolio Karaliaus tėvui, ir Austrijos Marijai Teresei sutarus sujungt abi dinastijas, imperatorienė parinko vieną iš daugybės savo dukterų, sudarė milžinišką kraitį, ir ašarojanti nuotaka bei gausi jos palyda jau buvo susiruošusios išvykti – tuo tarpu Neapolyje pasirengimas karališkajai vestuvių puotai jau buvo įsisiūbavęs (puošiamos miesto aikštės, kuriami alegorinių fejerverkų bei konditerijos gaminių projektai, rašoma muzika procesijoms ir baliams), aukštuomenė ir diplomatinis korpusas jau skaičiavo papildomas išlaidas banketams ir naujiems puošniems drabužiams... niekas nebuvo pasiruošęs sutikti juodai vilkinčio emisaro iš Habsburgų rūmų, kuris atnešė žinią, paveikusią visus kaip šaltas dušas: kelionės išvakarėse penkiolikmetė erchercogienė mirė nuo raupų, siautėjusių Vienoje, ir vos nenusinešusių drauge imperatorienės.

Išgirdęs naujieną, Cavaliere tą patį rytą apsivilko dvariškio drabužius ir geriausia karieta išvažiavo į rūmus pareikšti užuojautos. Įžengęs vidun, paprašė, kad jį nuvestų pas Karalių, bet buvo nulydėtas ne į karališkuosius apartamentus, o prie nišos,

atsiveriančios į didžiulę skliautuotą kokio šimto metrų ilgio galeriją, išpuoštą paveikslais, vaizduojančiais medžioklę; ten stovėjo susimąstęs San X kunigaikštis, Karaliaus repetitorius. Ne, ne susimąstęs. Įtūžęs. Iš kito galerijos galo jų link judėjo triukšminga, smilkalų gaubiama, auksu žėrinti procesija, apšviesta deglų ir plonų žvakių.

Atvykau pareikšti nuoširdžią...

Paniekinantis kunigaikščio žvilgsnis.

Kaip matote, Jo Didenybės liūdesys – beribis, atsakė kunigaikštis.

Artinosi šeši jaunuoliai, ant pečių nešantys karstą, apdengtą tamsiai raudonu velvetu. Mojuodamas smilkytuvu į koją su jais žengė kunigas. Du gražūs tarnai nešė auksines vazas su gėlėmis. Šešiolikmetis Karalius ėjo iš paskos, apsisiautęs juodais drabužiais, veidą užsidengęs juoda skepetaite.

(Jūs žinote, ką reiškia laidotuvės šitų kraštų žmonėms, įterpdavo Cavaliere, visuomet trokštąs pasidalinti savo žiniomis. Kad ir kaip reikštum liūdesį, niekad nebus per daug.)

Procesija priartėjo prie Cavalierės.

Nuleiskit ją ant žemės, paliepė Karalius.

Jis prišoko prie Cavalierės, sučiupo jo ranką. Ateikit, būsit vienas iš gedėtojų.

Jūsų Didenybe!

Ateikit! suriaumojo Karalius. Man uždraudė medžioti, jie neleido man išplaukti pagaudyti žuvies...

Tik vieną dieną, nutraukė jį įtūžęs senasis kunigaikštis.

Visą dieną – Karalius trypė kojomis – turėjau sėdėti namuose. Iš pradžių žaidėm ožį, paskui ėjom imtynių, o va štai šitai jau kur kas geriau. Daug geriau.

Jis pritraukė Cavalierę prie karsto, kuriame gulėjo jaunuolis, apvilktas balta vakarine mezginiuota suknia, jo akys su ilgomis aksominėmis blakstienomis buvo kietai užmerktos, skruostai rausvi, rankos sunertos ant krūtinės, – jos buvo išbertos riebiom rudom dėmelėm.

(Taigi jauniausias kamerheris, dažnai erzinamas, nes panėšėjo į mergaitę, buvo štai šitaip priverstas suvaidinti mirusią erchercogienę, pakomentuoja Cavaliere. Pauzė. O šokoladinės pastilės... tikriausiai nuspėjat, ką jos reiškia. Garbės žodis, ne, prisipažįsta klausytojas. Tai raupų šašai, paaiškina Cavaliere.)

Berniuko krūtinė palengva kilnojosi.

Žiūrėkit, žiūrėkit, tarsi iš tikro būtų miręs!

Karalius čiupo deglą iš vieno palydovo rankų ir atsistojo operos poza. O, mano meile. Mano sužadėtinė mirė!

Nešikai tyliai suprunkštė.

Ne, ne, nesijuokit. Mano gyvenimo šviesa! Mano širdies džiaugsmas! Tokia jauna. Dar skaisti, bent jau tikiuosi. Ir nebegyva. Tos gražios baltos rankos, kurias būčiau bučiavęs, tos gražios baltos rankos, kurias ji būtų priglaudusi štai čia – jis parodė, anatomiškai, kur.

(Cavaliere nepatikslino, kad jau ne kartą turėjo progos apžiūrėti Karaliaus slėpsnas – labai baltą Karaliaus odą, nusėtą dedervinių, kurias jo daktarai laikė geros sveikatos požymiu.)

Ar jums manęs negaila, šaukė Karalius, kreipdamasis į Cavalierę.

(Cavaliere nepapasakojo ir to, kaip galiausiai išsikapstė iš tos padėties, bet pastebėjo, kad per visą tą spektaklį nykštuką primenantis kunigas nesiliovė skaitęs Maldos už Mirusiuosius. Netikras kunigas, patikslindavo klausytojas. Be abejonės, koks nors kitas kamerheris, persirengęs kunigu. Turint galvoje nesąmones, kurias čia daro kunigai, atsakydavo Cavaliere, tai galėjo būti ir tikras kunigas.)

Gulintis karste jaunuolis prakaitavo ir šokoladinės pastilės pradėjo tirpti. Kad sulaikytų juoką, Karalius pridėjo prie lūpų pirštą. Reikia užsakyti operą ta tema, sušuko.

Ir panašiai, ir panašiai, ir panašiai, baigia pasakojimą Cavaliere.

Galimas daiktas, žodis opera priminė Cavalierei sceną, kurios liudininkas jis su Catherine'a neseniai buvo San Karle, per naujo

Paisiello kūrinio premjerą. Buvo paskutinė Karnavalo naktis. Už dviejų ložių sėdėjo Karalius, kuris ateidavo į spektaklius reguliariai – paspoksoti, paniūniuoti, pašūkauti ir pavalgyti; dažnai, užuot sėdėjęs savo karališkoje ložėje, užsisakydavo kurią nors iš balkono ložių: nuolatiniai jų lankytojai laikė garbe būti štai šitaip iškraustyti į kitą vietą. Tą vakarą Karalius užsiprašė dubens makaronų ir pirmiausia paskleidė gretimai sėdėjusiems aliejaus, sūrio, česnakų ir jautienos padažo aromatus. Tada persisvėrė per turėklą ir ėmė abiem rankom mėtyti tą svilinantį maistą parterin.

(Cavaliere nutyla, laukdamas reakcijos. Ir ką gi darė nelaimingieji žiūrovai, paklausia pašnekovas. Jūs galit pamanyti, kad jie susierzino, – anaiptol, rodos, Karaliaus pokštai čia visiems patinka.)

Nors keletas žiūrovų lyg ir sutriko matydami tokią gausybę riebių dėmių, pražystančių ant jų geriausių rūbų – pastangos jas nusivalyti versdavo Karalių garsiai kvatoti, – daugelis priėmė tą makaronų lietų kaip Karaliaus prielankumo ženklą ir, užuot šasčioję į šalį, kad apsisaugotų, stumdė kits kitą stengdamiesi juos pagauti ir suvalgyti.

(Kaip keista, pasakydavo pašnekovas. Karnavalas čia, rodos, trunka kiaurus metus. Tikiuosi, jis nepridaro žalos.)

O dabar leiskit papasakoti apie kitas kautynes dėl maisto, kurias sukurstė Karalius, toliau kalbėjo Cavaliere, jos jau nebuvo tokios komiškos. Tai įvyko praėjus metams po mano minėtos laidotuvių parodijos, kai jaunesnioji mirusios sužadėtinės sesuo buvo pasiųsta iš Vienos, kad užimtų jos vietą: sužinojusi, su kuo ją sužiedavo, ji išliejo kur kas daugiau ašarų nei vyresnioji jos sesuo; laimė, ta erchercogienė atvyko sveika, ir vestuvės netrukus prasidėjo. O dabar privalau jums paaiškinti, kad per visas didžiąsias rūmų šventes čia pastatomas dirbtinis kalnas, paskui apkraunamas maistu.

(Kalnas? perklausdavo pašnekovas.)

Taip, kalnas. Milžiniški piramidės formos pastoliai iš sijų ir lentų buvo dailidžių būrio pastatyti vidury aikštės priešais

rūmus, paskui juos aptraukė draperijomis, ir viskas buvo suformuota kaip itin patikimas nedidukas parkas su geležinių pinučių tvora ir pora alegorinių vartus saugančių statulų.

(Gal galėčiau paklausti, kokio aukščio? Tiksliai nežinau, atsako Cavaliere. Mažiausiai dešimties dvylikos metrų.)

Kai tik tas kalnas buvo pastatytas, daugybė tiekėjų ir jų padėjėjų pradėjo zuiti juo aukštyn žemyn. Papėdėje kepėjai sukrovė didžiules duonos bandas. Ūkininkai tempė viršun dėžes arbūzų, kriaušių, apelsinų. Paukštininkai kalė gyvus viščiukus, žąsis, kaplūnus, antis ir karvelius sparnais prie medinių tvorų, kurios juosė takus į viršūnę. O tūkstančiai žmonių rinkosi aikštėn dieną naktį, kol kalnas buvo užverstas tvarkingai paskirstytu maistu, išpuoštas gėlių girliandomis, gairelėmis ir kiaurą parą saugomas ginkluotų kareivių, kurie sėdėjo ant išsigandusių arklių. Kai rūmuose svečiai puotavo antrą dieną, minia lauke jau padidėjo dešimt kartų, ir peiliai, durklai, kirviai, žirklės buvo aiškiai matomi. Apie vidudienį, kai aikštėj pasirodė mėsininkai, vilkdami paskui save jaučių, avių, ožkų, veršiukų ir paršų vilkstinę, pasigirdo staugimas. Kol mėsininkai rišo gyvulius prie kalno apačios, minia nuščiuvo, buvo girdėti tik tylus murmėjimas.

(Rodos, turiu sutelkt visas jėgas, kad išklausyčiau, kas įvyko po to, sako pašnekovas, kai Cavaliere padaro pauzę įspūdžiui sustiprinti.)

Tuomet Karalius, laikydamas už rankos savo nuotaką, išėjo į balkoną. Vėl pasigirdo staugsmas, ne itin skyręsis nuo to, kuris lydėjo gyvulių pasirodymą. Kol Karalius dėkojo miniai už sveikinimus ir *vivas*, į kitus balkonus ir prie viršutinių aukštų langų skubiai rinkosi rūmų pažibos, įtakingiausieji aristokratai, ypatingo palankumo susilaukę diplomatinio korpuso atstovai...

(Girdėjau, kad jums Karalius pats palankiausias, nutraukė jį pašnekovas. Taip, patvirtino Cavaliere, aš ten buvau.)

Tuomet iš Sant Elmo tvirtovės nugriaudėjo patrankos salvė, pranešdama, kad galima pulti. Išbadėjusi minia atsakan suriaumojo ir prasiveržė pro kareivių žiedą, šie nuvedė piestu

pasistojusius arklius į saugesnę vietą prie rūmų sienos. Braudamiesi alkūnėmis, keliais, kumščiais, stumdami vienas kitą, kresniausi berniūkščiai ir jaunuoliai puolė priekin ir ėmė kopti į kalną, kuris netrukus jau knibždėte knibždėjo žmonių: vieni lipo aukštyn, kiti jau leidosi žemyn su grobiu, treti, užsiropštę iki vidurio, rėžė nuo tvorų paukščius ir valgė juos žalius ar mėtė gabalais į apačioj ištiestas savo moterų, vaikų rankas. Dar kiti dūrė peilius į papėdėje pririštus gyvulius. Sunku pasakyti, kuris iš jutimo organų buvo stipriau paveiktas: nosis – išgąsdintų gyvulių kraujo ir ekskrementų kvapo, ausys – skerdžiamų gyvulių ir krintančių nuo kalno ar stumiamų žmonių klyksmo, ar akys – agonijoje besiblaškančių vargšų gyvulių reginio arba kai pamatydavo, jog koks nelaimėlis, pamišęs nuo visų tų pojūčių (prie kurių reikia pridurti katutes ir drąsinančius šūksnius prie langų, balkonuose), užuot suleidęs peilį į paršo ar ožkos pilvą, suvarydavo jį į kaimyno kaklą.

(Tikiuosi, jog mano padedamas nesusidarysit pernelyg blogos nuomonės apie Neapolio prastuomenę, įterpė Cavaliere. Šiaip jau jie – labai malonūs žmonės. Iš tikrųjų, sušunka pašnekovas, ir, susimąstęs veikiau apie laukinius žmonių polinkius nei apie neteisybę, neturi ką pridurti.)

Jūs nustebsit, toliau kalbėjo Cavaliere, sužinojęs, kaip nedaug tereikėjo laiko tam kalnui nusiaubti. Šiandien tai daroma dar greičiau. Anie buvo paskutinieji metai, kai gyvulius pjaustė gyvus. Jaunoji mūsų austrė Karalienė buvo papiktinta to reginio ir išmeldė Karalių sumažinti papročio barbariškumą. Karalius išleido dekretą, kad ožkos, veršiai, paršai pirmiausia turi būti mėsininkų paskersti ir tik suketvirčiuoti iškabinti ant tvoros. Nuo tada taip ir daroma. Kaip matote, net čia, šiame mieste, esama pažangos, užbaigė jis.

*

Kaip Cavaliere galėtų perteikti pašnekovui, *koks* šlykštus yra Karalius. To aprašyti neįmanoma. Juk jis nesuvarys į butelius šlykščių Karaliaus skleidžiamų kvapų ir nepakiš jų savo pašne-

kovams po nosim, juk nepasiųs jų draugams, kuriuos vaišina savo istorijomis, į Angliją, kaip sierą ir ugnikalnio druskas, kurias reguliariai siunčia Karališkajai Draugijai. Juk jis negali liepti tarnams atnešti kibirą kraujo ir, panardinęs į jį rankas iki alkūnių, parodyti, kaip Karalius, pats pjaustantis šimtus žvėrių, atrodo po dienos skerdynių, kurias vadina medžiokle. Jis negali pamėgdžioti Karaliaus, stovinčio uosto turguj saulei leidžiantis ir pardavinėjančio kardžuves, kurias sumeškeriojo dieną. (Jis pardavinėja tai, ką sumeškeriojo? Taip, ir dar derasi dėl kainos. Bet reikia pridurti, patikslino, kad uždarbį išmėto slankiojančiai paskui jį dykaduonių svitai.) Nors ir dvariškis, Cavaliere – ne aktorius. Jis net trumpai akimirkai negali virsti Karaliumi, negali visko pademonstruoti ar pamėgdžioti. Tai nevyriška veikla. Jis tiktai pasakoja, o pasakojime visas šlykštumas susmulkėja, virsta prasimanymu, nelieka nieko, dėl ko galėtum prarast pusiausvyrą. Toje nesaikingumo karalystėje, kur viskas perdėta, liejas per kraštus, Karalius tėra vienas iš daugelio dalykų. Kadangi tame aprašyme Cavaliere gali naudotis tik žodžiais, vadinasi, jis gali tiktai aiškinti (varganą Karaliaus išsimokslinimą, tamsuoliškus kilmingųjų prietarus), globėjiškai nuolaidžiauti, ironizuoti. Jis gali turėti kokią nors nuomonę (juk negali aprašinėti, neteigdamas savo požiūrio į tai, ką aprašinėji, o toji nuomonė savaime užgoš pojūčių faktus, nublankins juos, nuslopins jų ūžesį, nustelbs kvapus).

Kvapas. Skonis. Prisilytėjimas. Neįmanoma aprašyti.

*

Štai mitas, Cavalierės perskaitytas vienoje iš knygų tų bedievių prancūzų autorių, kuriuos jisai taip mėgo, kurių vien pavardė versdavo Catherine'ą atsidusti ir susiraukti. Įsivaizduokit parką su gražia moters statula, ne, su gražios moters statula, toji statula, tai yra ta moteris, tvirtai suspaudus lanką ir strėles, – ne nuoga, o tarsi nuoga (taip marmurinė tunika prilipusi prie jos krūtų, šlaunų), ne Venera, o Diana (strėlės – jos nuosavybė).

Kad ir kokia graži su tomis juosta perrištomis plaukų sruogomis, ji nesuvokia jokio grožio. Įsivaizduokim, sako legenda, kad kas nors sugeba ją atgaivinti. Įsivaizduojam kokį nors Pigmalioną, jis anaiptol ne menininkas, jis nesukūrė jos, o tik surado parke, ant pjedestalo, kiek didesnę nei natūralaus dydžio, ir nusprendė atlikti su ja bandymą: toks pedagogas, taigi mokslininkas. Kažkas kitas sukūrė ją ir paliko. Dabar ji – jo. Ji neapsuko jam galvos. Bet, linkęs į didaktiką, jis nori pamatyti, kaip išsiskleis visi josios gabumai. (Gal jis pamils ją po to, puikiai suvokdamas, kad daro klaidą, ir panorės su ja mylėtis, bet tai jau kitas mitas.) Todėl jis pradeda iš lėto, viską apmąstydamas, kaip ir dera atliekant bandymą. Geismas neverčia jo nekantrauti, norėti visko iškart.

Ką gi jis daro? Kaip atgaivina ją? Labai atsargiai. Jis nori, kad ji taptų sąmoninga, ir, vadovaudamasis gan paprasta teorija, esą visas žinojimas randasi iš pojūčių, nusprendžia pažadinti tuos pojūčius. Pamažėle, pamažėle. Pradžiai suteiks tik vieną pojūtį. Kurį gi pasirinkus? Ne regėjimą – tauriausiąjį iš pojūčių, ne klausą; nevardysim čia viso sąrašo, kad ir koks jis trumpas. Paskubėkim pranešti, kad pirmiausia jis jai suteikia, gal ir ne itin kilniaširdiškai, patį primityviausią pojūtį – uoslę. (Gal jis nenori būti pamatytas, bent kol kas.) Reikia pridurti, jog norint, kad bandymas pavyktų, teks padaryti prielaidą, kad toji dieviška būtybė apdovanota kažkokiu vidiniu gyvenimu ar jautrumu, užsiglaudusiais po tuo nepralaidžiu paviršiumi. Bet tai tik hipotezė, nors ir neišvengiama. Kol kas niekas neleidžia padaryti išvados apie tą vidinį gyvenimą. Dievybė, tasai įkūnytas grožis, nejuda.

Taigi medžioklės deivė jau gali uosti. Kiaušinio pavidalo, truputį išsišovusios marmurinės jos akys po sunkiais antakiais nemato, praviros lūpos ir delikatus liežuvis nejaučia skonio, švelni marmurinė jos oda nepajus jūsų ar mano odos prisilytėjimo, o mielos, kriauklę primenančios ausys negirdi, tačiau iškaltos jos šnervės jaučia kvapus, artimus ir tolimus. Ji jaučia

kvepiant figmedį ir tuopas, sakingas, aitrias, gali užuosti mažytes kirminų išmatas, ji uodžia kareivių batų tepalą, kepintus kaštonus, svylantį kumpį, gali užuosti glicinijas, heliotropus ir citrinmedžius, gali užuosti stiprų stirnos ir šerno, sprunkančių nuo Karaliaus skalikų, kvapą bei tris šimtus samdytų Karaliaus varovų, šalimais augančiuose krūmuose kopuliuojančios poros išskyrų kvapą, malonų ką tik nukirptos vejos kvapą, kvapą, atsklindantį iš rūmų kaminų ar labai toli tualete užsidariusio storo Karaliaus kvapą, ji gali užuosti net erozijos, atsiradusios nuo lietaus marmure, iš kurio ji iškalta, kvapą, mirties kvapą (nors nieko nežino apie mirtį).

Yra tokių kvapų, kurių ji neužuodžia, nes stovi parke, – o gal todėl, kad ji – praeityje. Ji apsaugota nuo tokių miesto kvapų, kaip pamazgų bei naktį pro langus gatvėn pilamų atmatų kvapai. Nuo mažų automobilių su dvidūžiais varikliais bei minkštos rudos anglies briketų kvapų (Rytų Europos kvapas antroje mūsų amžiaus pusėje), nuo chemijos gamyklų ir naftos perdirbimo įmonių prie Niūarko kvapų, nuo cigaretės kvapo... Bet kam sakyti apsaugota? Juk ji patirtų malonumą uosdama ir tuos kvapus. Iš tiesų, jie atsklinda iš labai toli, ji uodžia ateitį.

Ir visi tie kvapai, kuriuos mes laikome gerais, blogais, pašvinkusiais ar kerinčiais, užplūdo ją, persmelkė kiekvieną marmuro, iš kurio ji buvo iškalta, dalelytę. Ji būtų suvirpėjusi iš malonumo, jei galėtų, bet jai nebuvo suteikta judėjimo galia, net ir kvėpavimo galia nebuvo jai suteikta. Mes kalbam apie vyrą, kuris moko, emancipuoja – pats spręsdamas, kas moteriai geriausia, todėl jis juda priekin apdairiai, nelinkęs eiti iki galo ir yra visiškai patenkintas sukūręs ribotą būtybę – kad tik ji būtų, liktų graži. (Neįmanoma įsivaizduoti mito, kur mokslininkas būtų moteris, o gražioji statula – Ipolitas, kitaip tariant, gražuolio Ipolito statula.) Taigi medžioklės deivė turi tik uoslės pojūtį, vidinį pasaulį ir jokios erdvės; bet atsirado laikas, nes vienas kvapas keičia kitą, nustelbia jį. O su laiku – ir amžinybė. Turėti uoslę, vien tik uoslę, reiškia, kad ji – būtybė-kuri-uodžia ir todėl nori

uosti ir toliau (troškimas nori tęstis *ad infinitum*). Tačiau kvapai kartais išnyksta (iš tikrųjų, kai kurie jų išnykdavo taip greitai!), nors kai kurie sugrįžta. Ir kai koks kvapas nublanksta, ji pasijunta – būna – sumenkusi. Ji, toji sąmonė-kuri-užuodžia, pradeda svajoti, kaip galėtų išsaugoti kvapus, sutelkus juos savin, kad niekada nebeprarastų. Štai taip vėliau ir atsiranda erdvė, vien tik vidinė erdvė, kai Diana užsigeidžia išsaugot įvairius kvapus skirtingose savo marmurinio kūno vietose: šuns šūdo – kairėje kojoje, heliotropo – alkūnėje, o šviežiai nukirptos žolės švelnumą – slėpsnose. Ji puoselėjo juos visus, norėjo jų visų. Ji jaučia skausmą (veikiau nemalonumą, o ne blogo kvapo skausmą), nes nieko nežino apie gėrį arba blogį, nes negali leisti sau pajusti to prabangaus skirtumo (kiekvienas kvapas geras, nes bet koks kvapas geriau nei jokio kvapo, nei užmarštis), ji gali leisti sau pajusti tik praradimo skausmą. Kiekvienas malonumas – o uosti, kad ir ką ji uostų, yra gryniausias malonumas – tampa būsimo praradimo patirtim. Ji nori, jei tik žinotų kaip, tapti kolekcioniere.

4

Kita žiema. Kiauras mėnuo žvėrių skerdynių, praleistas su Karaliumi Apeninų papėdėje, Kalėdų baliai, vienas kitas žymus užsienio svečias, kurį reikia užimti, prasidedąs susirašinėjimas su mokslo draugijomis, išvykos su Catherine'a į Apuliją pasižvalgyti po naujų kasinėjimų vietas, jųdviejų savaitiniai koncertai (nors Catherine sirguliuoja). Sniegu užklotas kalnas karščiavosi ir rūko. Cavalierės paveikslų kolekcijoje, ligi šiol aiškiai orientuotoje į senuosius meistrus, dabar jau atsirado keli tuzinai vietinių menininkų guašų ir drobių, vaizduojančių ugnikalnio peizažus ir šėliojančius čiabuvius ryškiais drabužiais. Pastarieji įvertinti labai pigiai (pagal nutapytos drobės sprindžių ar metrų skaičių) ir kabo koridoriuje, vedančiame į jo kabinetą. Jis lankydavosi miraklyje, vaidinamame katedroje dusyk per metus: buvo manoma, kad nuo jo priklauso miesto gerovė; miraklio tema – šventojo globėjo kraujo krešulio suskystinimas. Tai buvo garsiausias miesto prietarų krešulys. Ieškodamas originalesnių vietinio atsilikimo formų, Cavaliere sutarė susitikti su garsiąja pranašautoja Efrosina Pumo.

Iš pradžių visa tai buvo tik atmosfera: vingiuotos gatvės, trupantis tinkas, susmukusios durys su neišskaitomu užrašu, žemas, drėgnas moters kambarys su baltintomis sienomis ir aprūkusiomis lubomis, varvančiomis įžadų žvakėmis, katiliuku ant ugnies, šiaudų čiužiniu ant grindų plytelių ir juodu šuniu, kuris puolė uostinėti jo tarpušakį. Palikęs Valerio lauke su būreliu pranašautojos klientų, laukiančių savo pranašysčių

dalies ir suraminimo, Cavaliere jautėsi gan neblogai, – toks etnologiškai nusiteikęs Voltaire'o sekėjas. Veikiąs savo nuožiūra. Turistaujantis po kitų žmonių prietarus. Jaučiąs esąs viršesnis, besidžiaugiąs tuo viršenybės pojūčiu, niekinantis visus prietarus, magiją, zelotizmą, iracionalumą, tačiau nesibjaurįs galimybe būti nustebintas, sutrikdytas. Pasiryžęs klausytis, kaip skamba negyvas balsas, žiūrėti, kaip šoka stalas, leisti, kad šita visiškai svetima moteris atspėtų mažybinį vardą, kuriuo, dar vaikas, jis kreipdavosi į motiną, leisti, kad ji nupasakotų apgamą ant jo slėpsnos... tuomet jau jis iš tikro turėsiąs reikalo su antgamtiškųjų stebuklų pasauliu, nors ir ne taip vulgariai, kaip čia įprasta, suvoktu.

Šiaip jau – ir tuo galėjai džiaugtis, – buvai apsuptas stebuklų pasaulio. Grožybių pasaulio. Nuostabiausių dalykų pasaulio (svarbiausias jų – ugnikalnis). Tik ne antgamtiškųjų stebuklų, ne.

Žmonės pasakojo, jog prieš kelerius metus ta moteris mėnesio tikslumu išpranašavo abu išsiveržimus, mažesnį ir didesnį, neseniai sudrumstusius ilgą vulkano miegą. Jis ketina prakalbinti ją apie tai. Tik, aišku, išgyvenęs daugiau kaip dešimt metų tarp tų tingių, suktų žmonių, jau žino, kad iškart prieiti prie tos temos negalima. Jis turi išklausyti daugybę vergiškų padėkų už garbę, kurią nuostabusis ir iškilnusis Cavaliere, brangiausias jaunojo Karaliaus (gal gi bėgantys metai įkrės jam išminties!) draugas ir patarėjas, teikęsis nulenkti galvą ir įžengti į jos kuklų būstą, jai suteikė. Jis turi siurbčioti kažkokį salsvą gėralą, kurį jinai vadina arbata, paduotą aukšto, lieso, kokių penkiolikos metų berniuko, kurio kairė akis primena putpelės kiaušinį, ir laikyti atverstą savo liekną plaštaką putliame jos delne.

Pradžiai Efrosina pasakė, kad jis nugyvensiąs ilgą gyvenimą – į tai Cavaliere kilstelėjo antakius ir suraukė nosį.

Ilgą gyvenimą čia, sumurmėjo ji. Ne kažin koks džiaugsmas Cavalierei pamėginus įsivaizduoti šitai, nes tai tebuvo vaizduotės pratybos. Jis vis dar tikėjosi po Neapolio gausiąs geresnį postą, tarkim, Madridą. Ar Vieną.

Paskui jinai pasakė, kad jo laukia didžiulė laimė.

Pakalbėkim ne apie mano likimą, o apie kitus dalykus, paprašė Cavaliere, slėpdamas delną nuo žvitraus jos žvilgsnio. Tiesą pasakius, man nerūpi, kas manęs laukia.

Iš tikrųjų? Tada Jo Ekscelencija išties nepaprastas žmogus, ir aš tuo nė kiek neabejoju. Raskite žmogų, kuris nesidomi savim pačiu?

O, atsakė Cavaliere. Aš anaiptol nesidedu visai nesidominčiu savimi. Esu toks pat savimyla, kaip ir visi kiti.

Jis spėjo ją esant kokių penkiasdešimties metų, nors niekad negali būt tikras dėl tų vietinių gyventojų, kuriuos vadina „liaudimi" (tiksliau pasakius, dėl daugumos), nes jie, ir ypač moterys, dažniausiai atrodo vyresni, nei yra iš tikrųjų. Gražus veidas su skvarbiomis gintaro spalvos, ne, žaliomis akimis, tvirtu smakru ir žilstančiais plaukais, supintais ir suguldytais ant viršugalvio; kūnas lyg kvadratinis, jo kontūrai paslėpti po daugybe rausvų ir rausvai rudų šalių, nukarusių jai nuo pečių. Sėdėjo ant didžiulio į skliautuotą sieną atremto ąžuolinio krėslo. Cavaliere su ceremonijomis buvo pasodintas į krėslą: kad jaustųs patogiau, ten buvo prikrauta prairusių pagalvių.

Daugumas tų, kurie ateina pasitarti su manim, nori žinoti, kada jie įsimylės, paaiškino jinai. Arba kada gaus palikimą. Ar kada numirs.

Į tai Cavaliere atsakė be galo mylįs savo žmoną ir žinąs, jog neturi jokių galimybių būti paveldėtojas. O sužinoti savo mirties datą ir apnuodyti likusias dienas norėtų tik kvailys.

Regis, Jo Ekscelencija mano esąs senas.

Niekada nesijaučiau esąs jaunas, atsakė Cavaliere susierzinęs. Ta mintis pasirodė jam nauja. Toji vadinamoji pranašautoja dar nespėjo jo nustebint, o jis jau pats save nustebino.

Tokie jausmai išsaugo jus jaunesnį, nei esat iš tikrųjų, pareiškė ji, gan teatrališkai mostelėjusi ranka. Efrosina puikiai išmano... apie jaunystę ir amžių! Aš jau sakiau Jo Ekscelencijai, kad jis dar ilgai gyvens. Argi ne šitai visi ir nori išgirsti?

Jis neatsakė.

Jo Ekscelencija nesmalsus?

Priešingai, šiurkščiai atrėžė jis, esu itin smalsus. Smalsumas ir atvedė mane... čionai.

Jis mostelėjo ranka, tai reiškė: į šitą kambarį, į šitą šalį, prie šitos nesąmonės. Privalau būti kantrus, tarė pats sau. Juk esu tarp laukinių. Nusukęs valandėlei akis nuo tos moters, pagavo kampe tupinčio vienaakio berniuko – tarno? jos padėjėjo? – žvilgsnį; jis buvo toks pat skvarbus, kaip ir jos žvilgsnis, tik dar iškalbingesnis, nes jo buvo tik pusė.

Norėčiau sužinoti, kaip jūs buriate. Ar skaitote iš kortų, ar žiūrite į gyvulių vidurius, ar kramtote karčius lapus, paskui įpuolate į transą...

Jūs nekantrus, milorde. Kaip tikras Šiaurės sūnus.

Kaip įdomu, pamanė Cavaliere. Ta moteris nekvaila. Ji nori dar ir pasišnekučiuoti su manim, ne tik parodyt savo triukus.

Efrosina valandėlę nulenkė galvą, atsiduso, paskui linktelėjo berniukui, šis paėmė iš šoninės spintos kažką, suvyniotą į malachito spalvos audeklą, ir padėjo priešais juos ant stalelio kryžmomis kojomis. Po audeklu, kurį ji pamažu nutraukė, buvo storo pieniškos spalvos stiklo dėželė be dangčio. Stebeilydama į dėželę Efrosina užsidėjo audeklą ant krūtinės kaip seilinuką, sumurmėjo kelis tylius žodžius, kelissyk mostelėjo rankomis ore, paskui persižegnojo ir nulenkė galvą. Spektaklis prasidėjo. Ak, ištarė Cavaliere padrąsinamai.

Aš matau pernelyg daug dalykų, sukuždėjo ji.

Visuomet norintis matyti kuo daugiau Cavaliere, mėgaudamasis kontrastu, nusišypsojo pats sau.

Efrosina pakėlė galvą, jos akys buvo išsiplėtusios, burna virpėjo.

Ne, aš nenoriu matyti katastrofų! Ne!

Cavaliere linktelėjo galvą, pritardamas kovos su žiniomis, fabrikuojamomis jo labui, dramai. Dūsaudama ji abiem rankom pakėlė tą kubą prie veido.

Aš matau... Aš matau vandenį! Jos balsas prikimo. Taip! Ir jūros dugną, nusėtą skryniomis, pažėrusiomis visus savo turtus. Aš matau laivą, milžinišką laivą...

Taip, žinoma, vanduo, nutraukė jis. Paskui bus žemė. Paskui oras, tikiuosi, iki nakties prieisime ir ugnį.

Ji padėjo kubą į vietą. Balsas vėl tapo kaip visad meilikaujamai švelnus. Juk Jo Ekscelencija mėgsta vandenį. Visas Neapolis džiaugiasi matydamas išplaukus jį laivu ir žuvaujantį kiaurą dieną nuostabioje mūsų įlankoje.

Aš dar kopiu į kalną. Visi žino ir tai.

Taip, visi žavisi Jo Ekscelencijos narsa.

Jis nieko neatsakė.

Gal vis dėlto Jo Ekscelencijai bus įdomu sužinoti apie savo mirtį.

Mirtis, mirtis. Jis buvo jau benuleidžiąs dėmesio vožtuvus.

Jeigu nesugebu jūsų įtikinti, milorde, kalbėjo ji, tai gal galėčiau nugąsdinti?

Mane nugąsdinti ne taip jau lengva.

Bet jūs ne kartą jau išvengėte išsviesto degančio akmens. Juk pasilenkęs galite netekti pusiausvyros. Galite nusileist žemyn ir nebepajėgti vėl užkopti.

Mano labai tvirtos kojos.

Juk žinot, koks nesantūrus tas kalnas. Visada gali kas nors nutikti.

Aš puikiai moku prisitaikyti prie aplinkybių, atsakė jis. O sau pačiam: aš stebiu, aš renku įrodymus. Paskui pasimuistė vytelių krėsle.

Aš kvėpuoju, pasakė jis.

Kambario tvankuma jį svaigino. Jis girdėjo, kaip jinai šnabžda, kaip berniukas išeina iš kambario, kaip tiksi didžiulis sieninis laikrodis, kaip skrenda musė, kaip loja šuo, kaip skamba bažnyčios varpai, tamburinas, kaip šaukia vandens pardavėjas. Girdėjo visą tą balsų magmą, kuri nuščiuvo, užleidusi vietą tylai, o paskui vėl, jau daug ryškesnius, tarytum izoliuotus vienas

nuo kito, – laikrodį, žmonių balsus, varpus, šunį, šauksmus, sugrįžtantį berniuką, savo paties širdies plakimą, paskui ir vėl tylą. Cavaliere stengėsi išgirsti kažkokį balsą, labai silpną, vos girdimą balsą, kol šitas galingas, pilnakraujis balsas dudeno apie kalno pavojus. Jis ir dabar dar stengiasi jį išgirsti. Pasiryžęs iškęsti tą patyrimą iki galo, Cavaliere moka sutelkti dėmesį. Pakreipi mintis kita linkme, pasistengi jas sustabdyti ties kažkuo: toks žvalgymas protu. Lengvas, kai žinai, jog gebi jį atlikti. Nereikia jokios tamsos. Viskas vyksta viduj.

Jūs neužsnūdot?

Aš niekad neužsnūstu, pareiškė Cavaliere. Ir užsimerkė.

Dabar jūs iš tikrųjų klausotės, milorde.

Pasirausęs sąmonės gelmėse prisiminė turįs save paklausti, kodėl jis sėdi čia, paskui atgamino: jam bus smagu atpasakoti šitą savo žygį draugams.

Pradėsime nuo praeities? paklausė Efrosinos balsas.

Ką? ištarė jis irzliai. Klausimas buvo pakartotas. Jis papurtė galvą. Jokios praeities!

Net jeigu man pavyktų iššaukti jūsų motinos dvasią?

Neduok Dieve! sušuko Cavaliere atsimerkdamas ir susitikdamas su jos keistu, skvarbiu žvilgsniu. Kadangi žmonės čia visad tvirtina gerbią savo motinas, o gal ir iš tikrųjų jas gerbia, tai Efrosina negali žinoti, koks nepageidautinas būtų net ir įsivaizduojamas tos šaltos orios gražuolės apsilankymas, gražuolės, iš kurios, dar vaikas būdamas, jisai išmoko nieko nesitikėti. Ničnieko.

Norėčiau išgirsti apie ateitį, sumurmėjo. Jis užmiršo paklaust save, kodėl Efrosina mano, kad jo motina mirus, bet pagaliau prisiminė: juk jis jau senas, tad motina dabar turėtų būti labai labai sena. Ir negraži.

Apie artimiausią ateitį, pridūrė apdairiai.

Pats to nenorėdamas, vėl užsimerkė, paskui, išgirdęs mėšlungiškų garsų maišalynę, atsimerkė.

Efrosina buvo visa išblyškusi. Įdūrusi akis į kubą, ji dejavo ir šnypštė.

Man nepatinka tai, ką matau. Milorde, kam paprašėte, kad pažvelgčiau į ateitį? Ne. Ne. Ne...

Drebanti, žliaugianti prakaitu, purtoma baisaus kosulio ir žagulio, ji demonstravo, kaip jai nejauku. Na, žinoma, ji jautėsi nekaip, juk kai drebi, kai prakaituoji, kosti ir žagsi, *iš tikro būna* nejauku. Bet tai vis tiek spektaklis.

Tęskime žaidimą.

Ar jūs ką matot? Ką nors, kas būtų susiję su ugnikalniu?

Dabar ji nebegalinti neprieiti prie esmės.

Aš pasakiau Cavalierei, kad jis nesenas, sumurmėjo ji gergždžiančiu balsu. Aš esu sena! Dieve, kaip aš atrodau. O, matau, kai tapsiu pernelyg sena, būsiu išgelbėta. Tuomet vėl atjaunėsiu. Aš gyvensiu amžius! Paskui – ji pradėjo juoktis – paskui aš būsiu Emilia. Po to – Eusapia. Taip, tuomet aš daug keliausiu po įvairias vietas, kaip Eusapia Paladino būsiu garsi visur, ir manimi susidomės netgi Amerikos profesorius. Vėliau, kur aš sustojau – šalio kraštu ji pasitrynė akis – taip, Eleanora. Eleanora – labai pikta, ji nusijuokia. Tačiau paskui... išvyksiu iš Neapolio, įsikursiu Londone, virsiu Ellie ir vadovausiu didelei...

Ugnikalnis! sušuko Cavaliere. Nurodęs Efrosinai, kad tas seansas neturi būti skirtas jo lemčiai, jis vargiai tikėjosi, kad ji įpuls į tokį nesuprantamą tuščiažodžiavimą apie save.

Ar matot, kada jis išsiverš vėl?

Efrosina įžūliai pažvelgė į jį. Milorde, aš pamatysiu tai, į ką jūs prašot pažiūrėti.

Ji pasilenkė priekin, užpūtė žvakę, stovinčią ant stalo, įsistebeilijo į kubą. Dabar matau. O! – demonstratyviai nustebusi palingavo galvą – o, kaip šlykštu.

Kas?

Matau pajuodusius griuvėsius. Kūgio nebėra.

Jis paklausė, kada tai atsitiks.

Kaip viskas pasikeitę, toliau kalbėjo ji. Miškai išnykę. Nebėra arklių. Tik juodas kelias. O dabar matau kažką labai juokinga. Minios žmonių sunkiai kopia į kalną, stumdo kits kitą. Visi

atrodo labai aukšti. Tokie aukšti, kaip jūs, milorde. Bet apsitaisę taip keistai, jog negali atskirti kilmingo žmogaus nuo tarno, visi atrodo kaip tarnai. O prie viršūnės... kažkas mažytėje lūšnelėje pardavinėja lavos gabalus ir dėžes su spalvotais akmenimis: mėlynais, raudonais, geltonais, ir dar kaklajuostes bei lėkštes su kalno vaizdais. O! bijau per toli nuėjusi.

Sustokit, pasakė Cavaliere.

Ateitis – duobė, sumurmėjo Efrosina. Kai įkrenti į ją, nebežinai, kaip toli dar nueisi. Jūs paprašėt mane pažiūrėti, ir aš nepasitikrinau, kaip toli matau. Bet aš matau... Taip.

Ką?

Dvidešimt šešis.

Ir ji pažvelgė viršun.

Dvidešimt šešis išsiveržimus? Jūs matot tokią jų gausybę?

Metus, milorde.

Metus?

Tiek jums dar lieka nugyventi. Tai geras skaičius. Nesupykit ant manęs, milorde.

Ji triūsė stengdamasi vėl uždegti žvakę, tarsi norėdama išvengti susidūrimo su jo žvilgsniu. Susierzinęs Cavaliere nuraudo. Ar dar kas nors matyti? Ne. Ji nusiėmė nuo krūtinės audeklą ir uždengė juo kubą.

Aš jus nuvyliau, žinau. Bet ateikit dar kartą. Kiekvieną sykį aš matau skirtingus dalykus. Atleiskit Efrosinai, kad ji nebekalba jums šiandien apie ugnikalnį.

Už durų pasigirdo tylus triukšmas.

Žmonės ateina pas mane su įvairiomis baimėmis, pasakė ji. Aš negaliu visų jų nuraminti.

Kažkas pabeldė. Gal tai buvo Valerio.

Pažadu jums, mudu pasikalbėsim apie tai kitą kartą, pasakė ji. (Apie baimę? Apie ugnikalnį?) Ji pakalbėsianti su savo sūnumi, kuris, kai buvo mažas, kopdavo į ugnikalnį, ir žino jo paslaptis.

Cavaliere nesuprato, apie ką ji kalba. Tačiau nusprendęs, kad jau ir taip pakankamai daug laiko sugaišo stebėdamas tą ne-

nuoširdų aiškiaregės galių demonstravimą, siekė piniginės, norėdamas padėti ant stalo pinigų. Efrosina sustabdė jį didingu mostu ir pareiškė, esą Jo Ekscelencija jau sumokėjusi ta garbe, kurią suteikė jai savo apsilankymu ir ji norėtų atsilyginti jam dovana, paskui paliepė Tolo, o gal tai buvo Barto – kaipgi ji pavadino tą vienaakį berniuką? – palydėti Cavalierę ir jo tarną namo.

*

Cavaliere manė esąs – ne, buvo – padorumo ir proto pasiuntinys. (Argi ne šito mus moko senojo meno studijos?) Tie akmenys, tos šukės, tie apsiblausę daiktai iš marmuro, sidabro, stiklo, – tobulumo ir darnos pavyzdžiai, – buvo ne tik labai pelningas pinigų investavimas ir ugdė kolekcionavimo aistrą, bet turėjo dar ir moralinį pamatą. Toji šiurkšti, demoniškumui atvira senovė didžia dalim buvo paslėpta nuo pirmųjų jos mecenatų akių. Tai, ko nepastebėjo, ko dar nebuvo pasirengęs pamatyti senovėje, Cavaliere brangino ugnikalnyje: nykius urvus, angas ir tamsias grotas, plyšius, bedugnes ir krioklius, įdubas įdubose, uolas po uolomis – bergždžią uolieną ir smurtą, pavojų, netobulumą.

Tik nedaugelis žmonių mato tai, ko dar nėra jų galvoje. Athanasius Kircheris, didysis Cavalierės pirmtakas, šimtmečiu anksčiau puoselėjęs didžiulę aistrą ugnikalniams, stebėjo veikiančius Etną bei Vezuvijų ir pats skriemuliu nusileido į jų kraterius. Ir vis dėlto tie drąsūs stebėjimai iš arti, atlikti išgyvenant tokį pavojų ir šitieką nepatogumų (kaip dūmai turėjo gelti jam akis, kaip virvės turėjo įsirėžti į kūną), nesulaikė to sukto jėzuito nuo vien vaizduote pagrįstos ataskaitos apie ugnikalnio vidų. Paveikslai, iliustruojantys jo *Mundus Subterraneus*, vaizduoja Vezuvijaus skerspjūvį kaip kokią tuščiavidurę kriauklę, kur esama kito pasaulio su dangaus skliautu, medžiais, kalnais, slėniais, olomis, vandens ir ugnies upėmis.

Cavaliere klausė save, ar jam nepamėginus nusileisti į ugnikalnį, kol šis dar snaudžia. Žinoma, jis nemanė atrasiąs ten

Kircherio požemio karalystę, kaip kad nemanė, jog ugnikalnis – pragaro anga, o jo išsiveržimas, kaip, pavyzdžiui, badas, – Dievo rykštė. Jis buvo racionalus žmogus, plūduriuojantis prietarų jūroje. Griuvėsių žinovas, kaip ir jo draugas Piranesi Romoje, nes kas gi buvo tas kalnas, jei ne didžiuliai griuvėsiai? Griuvėsiai, kurie gali atgyti ir tapti naujų griuvėsių priežastimi.

Graviūrose, kurias užsakė, norėdamas pailiustruoti tuos du tomus *in-folio*, kuriuos neseniai parengė Karališkajai Draugijai iš savo „ugnikalnio laiškų", Cavaliere kai kur pavaizduotas pėsčias arba ant arklio. Vienoje stebi, kaip jo arklininkas maudosi Averno ežere; kitoje – įsimintina akimirka – lydi Karaliaus svečius prie prarajos, kur telkėsi lava, krašto. Štai snieguotas peizažas, kur kalnas atrodo ypač giedras, – čia nėra jokio žiūrovo, nors daugelyje paveikslų, vaizduojančių keistus pavidalus ir ugnikalnio veiklos sukeltas mutacijas, esama žmonių: reginį privalo atspindėti kieno nors žvilgsnis. Veržtis – jo prigimtis, ugnikalnio prigimtis, net jeigu jis tai daro tik retkarčiais. Tai ir bus tasai paveikslas... jei privalai išsirinkti tik vieną.

Artėjant naujam Vezuvijaus išsiveržimui, Cavaliere kopdavo į jį vis dažniau, iš dalies norėdamas pasimėgauti įgyta narsa. O gal dėl to, kad pranašautoja žadėjo jam ilgą gyvenimą? Kartais jis jautėsi saugesnis kopdamas į kunkuliuojantį kalną nei bet kur kitur.

Tas kalnas pažerdavo jam nepakartojamų potyrių. Viskas įgydavo kitokį mastą. Žemė driekte nusidriekdavo, dangus tapdavo aukštesnis, įlanka išplatėdavo. Galėdavai užmiršti, kas esi.

Vėlyvą popietę jis stovi jo viršūnėje. Stebi, kaip tolydžio didėdama, rausvėdama, sodrėdama saulė leidžias į jūrą. Laukia gražiausios akimirkos, tos, kurią norėtų pratęsti, – kai saulė kliudo horizonto liniją, valandėlę gaišuoja užlipusi ant savo atšvaito tarsi ant pjedestalo – prieš nugrimzdama su tokiu nemaloniu įsakmumu už jūros linijos. Aplinkui – įkyrus vėl besirengiančio išsiveržti ugnikalnio grumėjimas. Visagalystės fan-

tazijos. Šitą garsą sustiprinti. Aną pritildyti. Nutraukt visus garsus. Kaip tasai būgnininkas orkestro gale, išmušęs dundančių garsų ruliadą dviem didžiuliais priešais jį stovinčiais būgnais, greitai padeda plaktukus ir nuslopina garsą, taip švelniai, taip tvirtai uždėjęs delnus ant būgno paviršiaus, paskui priglaudžia prie jo ausį, kad įsitikintų, jog jis vis dar suderintas (kokie subtilūs judesiai po grėsmingo mušimo ir trankymo) – taip galima nutildyt mintį, jausmą, baimę.

*

Siaura gatvė. Saulėkaitoje gulintis raupsuotasis. Inkščiantys šunys. Kiti apsilankymai pas Efrosiną Pumo jos pirmo aukšto kambaryje.

Cavaliere nesiliovė stebėjęsis pačiu savim. Jis, kurį visi, neišskiriant nė jo paties, laikė tokiu skeptiškai nepasiduodančiu Catherine'os nevilčiai, religijos pagundoms, ateistu tiek temperamentu, tiek įsitikinimais, – buvo slaptas vulgarios pranašautojos klientas. Tatai turėjo likti paslapty, nes, jei kam nors apie tai prasitartų, turėtų pats iš to pasišaipyti. Ir tuomet tai iškart *virstų* nesąmone. Žodžiai sugriautų visą magiją. Tačiau kol niekas apie jo apsilankymus nekalbėjo, tie potyriai galėjo tvyroti jo sąmonėje. Realūs ir nerealūs. Įtikinami ir neįtikinami.

Cavaliere mėgavosi, kad turi paslaptį, tokią menkutę silpnybę, kurią gali sau atleisti, trūkumą, kuris jį daro patrauklų. Niekad nereikia būti visiškai nuosekliam. Kaip ir amžius, kuriame gyveno, Cavaliere buvo ne toks racionalus, kaip kad apie jį buvo kalbama.

Miegantis protas pagimdo motinas. Ta didžiakrūtė moteris suskeldėjusiais nagais ir keistu žvilgsniu jį erzindavo, linksmindavo, provokuodavo. Jam patikdavo su ja ginčytis.

Ji kaip orakulas kalbėdavo apie savo galias, skelbė dvejopą savo priklausymą praeities ir ateities pasauliams. Ateitis egzistuoja dabartyje, sakydavo. Ateitis, kokią ji ją vaizdavo, atrodė kaip nevykusi dabartis. Bauginanti perspektyva, pagalvojo

Cavaliere. Laimė, nedaug jos tematysiu. Paskui prisiminė, kad ji išpranašavo jam gyventi dar ketvirtį amžiaus. Kad nors ta ateitis stotų po to!

*

Per trečią ar ketvirtą apsilankymą ji pagaliau pasiūlė jam išmesti kortas.

Berniukas atnešė medinę dėžutę. Efrosina nukėlė dangtelį, ištraukė Taro kortų malką ir padėjo ją, vis dar įvyniotą į violetinio šilko skepetaitę, stalo vidurin. (Visa, kas brangu, turi būti laikoma suvyniota ir lėtai, lėtai išvyniojama.) Išlaisvinusi kortas iš skepetaitės, ji išskleidė tą šilko audeklą ant stalo. (Visa, kas brangu, turi būti apsaugota nuo susilietimo su vulgariu paviršiumi.) Sumaišė kortas, paskui padavė permaišyti Cavalierei.

Jo pirštams jos pasirodė taukuotos. Be to, skirtingai nuo tų gražių ranka tapytų kortų, kurias jis matė kilmingų šeimų svetainėse, šitos buvo atspaustos nuo raižytų medžio plokščių su grubiai užteptais dažais.

Paėmusi kortas iš jo rankų, ji meiliai išskleidė jas vėduokle, valandėlę pažiūrėjo, paskui užsimerkė.

Ryškinu sąmonėje jų spalvas, sumurmėjo.

Iš tikrųjų, pritarė Cavaliere, spalvos išblukusios.

Vaizduojuos personažus, pasakė ji. Aš juos pažįstu. Jie pradeda judėti. Stebiu jų judesius, matau, kaip brizas šiurena jų drabužius. Matau, kaip ore švysčioja arklio uodega.

Atsimerkdama atlošė galvą. Užuodžiu žolę, girdžiu čiulbant miško paukščius, čiurlenant vandenį, girdžiu žingsnius.

Tai tik vaizdai, ištarė Cavaliere, nustebintas savo nekantrumo, sukelto Efrosinos? Ar tų vaizdų?

Suskleidusi malką, ji atkišo ją Cavalierei, kad šis ištrauktų kortą.

Argi nereikia jos išdėlioti?

Efrosina buria šitaip, milorde.

Ištraukęs vieną kortą, ją atidavė.

Ak! sušuko ji, Jo Ekscelencija išsirinko pats save.

Cavaliere šypsodamasis: Ir ką ta korta apie mane sako?

Ji pažiūrėjo į kortą, padvejojo, vėliau prabilo progiesmiu: Kad jūs esate... menų ir mokslų globėjas... puikiai sugebantis nukreipti fortūnos potvynius ir atoslūgius taip, kad jie tarnautų jūsų tikslams... siekiate valdžios... esate linkęs veikti užkulisiuose... vengiate būti atviras kitiems... Aš galiu vardyti toliau – ji pažvelgė į jį – bet pirmiausia, milorde, pasakykite Efrosinai, ar ji teisi?

Jūs taip sakot, nes žinot, kas aš esu.

Milorde, tai rodo kortos. Aš nieko neišsigalvoju.

O aš, aš nesužinau nieko naujo. Leiskite man pažvelgti.

Kortoje, kurią jam perdavė, laikydama tarp smiliaus ir didžiojo piršto, buvo grubiai nupieštas vyras elegantiškais drabužiais, dešinėj rankoj laikantis didelę taurę ar vazą, kaire nerūpestingai atsirėmęs į savo sosto ranktūrį. Negali būti.

Bet tai *yra* Jo Ekscelencija. Vynų karalius. Tai negali būti niekas kitas.

Ji atvertė malką ir paskleidė kortas ant didelės šilkinės skepetos, kad jam parodytų, jog jos visos skirtingos, kad jis galėjo paduoti jai bet kurią iš septyniasdešimt aštuonių. Tačiau ištraukė būtent šitą.

Gerai. Traukite kitą kortą.

Efrosina sumaišė malką ir jam atkišo. Šįkart prieš paduodamas jis pažiūrėjo į ištrauktą kortą. Moteris, laikanti didelę taurę ar vazą kairėje rankoje, moteris ilga, laisvai krintančia suknia ant mažesnio sosto.

Ji linktelėjo galvą. Jo Ekscelencijos žmona.

Kodėl? susierzinęs paklausė Cavaliere.

Vynų karalienė turi labai daug artistinių talentų, pasakė Efrosina. Taip, ir labai mylinti... ir romantiška... jauti, kad... joje yra kažkas nežemiška, ir nepaprastai imli... kupina vidinio grožio, kuris nepriklauso nuo išorės pagalbos... ir be jokio...

Gana, nutraukė Cavaliere.

Ar tiksliai nusakau Jo Ekscelencijos žmoną, ar ne?

Jūs nusakote taip, kaip visos moterys norėtų būti nusakytos.

Galimas daiktas. Bet ne visos moterys tokios yra. Pasakykite Efrosinai, ar ji tiksliai nusakė, ar ne.

Šiokio tokio panašumo yra, nenoromis atsakė Cavaliere.

Ar Jo Ekscelencija pasiruošęs ištraukti dar vieną kortą?

Kodėl gi ne, pamanė Cavaliere, su kita korta bent jau išsigausiu iš savo šeimos. Ir jis ištraukė dar vieną kortą.

Ak...

Kas?

Kupinas įkvėpimo... malonus... inicijuojantis idėjas, pasiūlymus ir progas... artistiškas ir rafinuotas... dažnai nuobodžiaujantis, nuolat reikalingas paakinimo... aukštos moralės, bet lengvai paveikiamas... Vynų žemys!

Efrosina valandėlę patyrinėjo kortas. Žmogus, galintis būti tikras dviveidis, milorde.

Ji pažiūrėjo į jį. Jo Ekscelencija atpažįsta vyrą, kurį aš nusakau, matau tai iš jo veido. Kažkas, su kuo jis artimai susijęs. Ne sūnus. Ne brolis. Gal...

Parodykit tą kortą, paprašė Cavaliere.

Kortoje Charles buvo pavaizduotas kaip jaunas vyras, sėdintis ant arklio, plika galva; ilgi plaukai draikėsi ant pečių, vilkėjo paprastą tuniką, trumpą apsiaustą ir laikė taurę ar vazą, tarytum siūlydamas ją kažkam, stovinčiam priešais. Cavaliere grąžino kortą Efrosinai.

Neįsivaizduoju, kas tai galėtų būti, pasakė.

Ji pažvelgė į jį tiriamai. Pamėginsim dar vieną? Jūs netikit Efrosina. Bet kortos nemeluoja. Žiūrėkit, aš kruopščiai jas sumaišysiu.

Kita korta, sakytum, kitas jaunuolis.

Neįtikėtina, sušuko Efrosina. Per visą laiką, kiek buriu, dar niekas niekada nebuvo ištraukęs keturių tos pačios rūšies kortų.

Ištrauktoje kortoje buvo nupieštas taku einantis jaunuolis, įdėmiai žiūrintis į didelį indą, kurį laiko kaire ranka ir prilaiko

dešiniosios delnu. Apsiausto klostė dengia taurės viršų, tarytum būtų norima paslėpti jo turinį. Jaunuolis dėvi trumpą tuniką, paryškinančią jo šlaunis ir iškilias genitalijas.

Vynų valetas, iškilmingai paskelbė ji, poetiškas jaunuolis, labai linkęs į... apmąstymus ir mokslą... didžiai vertinantis grožį, bet gal stokojantis... uolumo, kad taptų menininku... tai kitas jaunas giminaitis... aš nematau, bet manau, kad jis – jūsų žmonos draugas... kuris taps...

Cavaliere nekantriai numojo ranka. Parodykit man ką nors kitą, kokį nors kitą savo sugebėjimą, pasakė. Mane domina visi jūsų triukai.

Dar vieną kortą, milorde.

Dar vieną. Pabrėžtinai atsidusęs, jis pasilenkė ir ištraukė dar vieną kortą, paskutinę.

Ak! šitoji tai man, sušuko Efrosina. Bet sykiu ir jums. Kokia laimė!

Tikiuosi, ne iš Taurių giminės.

Šypsodamasi ji papurtė galvą ir parodė kortą.

Jo Ekscelencija neatpažįsta šviesiaplaukio jaunuolio, su odiniu indigo spalvos krepšiu ant peties ir drugelių tinklu?

Cavaliere neatsakė.

Jo Ekscelencija nemato, kad tas jaunuolis žengia iš bedugnės?

Bedugnės?

Bet pavojaus nėra, toliau kalbėjo ji, nes jis nemirtingas.

Aš nieko panašaus nematau. Kas jis?

Juokdarys.

O kas tas Juokdarys? sušuko Cavaliere nuraudęs. Vienaakis berniukas išniro iš tamsaus kampo.

Mano sūnus.

*

Kitą dieną Efrosinos namuose.

Ji jam pasakė, jog galėtų įvesti jį į transą, nors nesanti tikra, kad jam tatai patiks. Jo Ekscelencija nori matyti tik tai, ką jis jau mato.

Jis turėjo gerokai paplušėti, kad ją įtikintų. Buvo užgesintos visos šviesos, išskyrus įžadų žvakę. Jaunasis Pumo atnešė gėrimą. Cavaliere atsilošė krėsle.

Aš nieko nematau, pasakė jis.

Užsimerkite, milorde.

Jis leidosi nešamas pasroviui. Atsidavė inercijai, kuri ruseno po jo energija, toji iškilo paviršiun ir jį užliejo. Jis leido savo prigimčiai nelyginant kokiam įtraukiamam tiltui prasiverti ir praleisti tą pro šalį plaukiantį didžiulį vizijos laivą.

Atsimerkite...

Kambarys išnyko. Matyt, tame gėrime buvo koksai narkotikas, nes pasijuto atsidūręs milžiniškam požeminiam kalėjime, grotoje, oloje. Ji mirguliavo paveikslais. Sienos buvo pieniškai baltos, kaip ta stiklinė dėžutė, kurią ji parodė per pirmą apsilankymą, baltos kaip putlios Karaliaus rankos. Ant vienos sienos jis pamatė daugybę šokančių figūrų.

Ar matot savo motiną? paklausė Efrosinos balsas. Žmonės visuomet mato savo motinas.

Žinoma, nematau, atsakė Cavaliere trindamas akis.

O bent ugnikalnį ar matote?

Jis išgirdo silpną padriką šnypštimą, barškėjimą. Beveik negirdimas triukšmas, kaip tie tarsi sustingę šokančiųjų judesiai.

Melancholijos triukšmas ir judesiai.

Aš matau ugnį, pasakė Cavaliere.

Jis norėjo pamatyti ugnį. O pamatė pajuodusią, susmukusią viršūnę, kurią ji minėjo. Palaidotas kalnas, gulintis tarp savo šiukšlių. Valandėlę jis ją regėjo, nors netrukus užmiršš, – tą siaubingą ateitį. Įlanka be žuvų, be plaukiojančių vaikų; kalno viršūnė be sultono – apgailėtina pelenų krūva. Kas gi nutiko tam gražiajam pasauliui, sušuko Cavaliere ir kyštelėjo ranką prie žvakės ant stalo, lyg norėdamas vėl ją uždegti.

5

Markizas de Sade'as apibūdino Italiją – jis lankėsi joje 1776 metais ir buvo susitikęs su Cavaliere, išvykstančiu naujų atostogų, – kaip „gražiausią pasaulio kraštą, apgyvendintą labiausiai atsilikusių žmonių". Laimingas tas pasaulio matęs svetimšalis keliautojas, kuris atvyksta ir išvyksta, prisisotinęs įspūdžių, virtusių nuomonėmis ir galiausiai nostalgija. Bet visos šalys ir visos tautos yra patrauklios. Kiekvienas variantas, kiekviena žmogaus dalelė turi kažką patrauklaus!

*

Praėjus ketveriems metams nuo pirmųjų atostogų Cavaliere su Catherine'a vėl grįžo Anglijon ir išbuvo joje beveik metus. Nors jo posto menkumas tapo tik dar ryškesnis, valstybės sekretoriams įnikus į Amerikos kolonijų maišto ir varžybų su Prancūzija klausimus, jo indėlis į mokslą ir įtaka ugdant visuomenės skonį buvo pripažinti kaip niekada anksčiau. Jis tapo simboliu, kaip tie Pirties ordino žvaigždė bei raudonas kaspinas, kuriuos prisisegė pozuodamas serui Joshua Reynoldsui; jį buvo galima identifikuoti vien pagal jo aistrų žymes. Portretuose Cavaliere pavaizduotas sėdintis prie atviro lango, tolumoje matyti Vezuvijus su plonyte balta plunksna, jam ant kelių, virš gražios balta kojine apmautos blauzdos, atverstas knygos apie jo vazų kolekciją egzempliorius.

Kartais kokiam susirinkime ar aukcione, kur apsilankydavo su Charlesu, arba teatre jis prisimindavo tą ugnikalnį. Ir

pagalvodavo – kas gi dabar dedas jo susidrumstusiose įsčiose? Vaizduodavosi įkaitusį savo skruostą, drebančią po batais žemę, plakant pulsą kaklo arterijoje užlipus į tą kalną ir apačioj susitelkusią virpančią lavą. Prisimindavo akmenimis apkraštuotą įlanką, pailgą miesto kreivę. Pobūviuose pašnekesiai tekėdavo įprasta vaga. Jam atrodydavo keista, kad jis čia, o ugnikalnis – tenai. Net mintis apie kokį nors Vezuvijų nesiderino su Anglija, kur būta katastrofų (ypač šalta žiema, užšalusi Temzė), bet kur nebuvo katastrofos pirminės priežasties, monarchiškos, dominuojančios virš peizažo.

Kur jis? Ak, taip. Čia. Londone. Su draugais, kuriuos aplankys, paveikslais, kuriuos nusipirks, vazomis, kurias parsivežė parduoti, straipsniu apie ką tik įvykusius ugnikalnio išsiveržimus, kurį perskaitys Karališkojoje Draugijoje; be to, jis turi apsilankyti Vindzoro rūmuose, papusryčiauti su giminėmis, aplankyti Catherine'os dvarą Velse. Nedaug kas tepasikeitė. Niekas nebuvo pasikeitę jam sugrįžus, tik Catherine'os astma paūmėjo. Draugai, regis, priprato, kad jis gyvena kitur. Niekas nemanė esant reikalinga aptarti jo jaunatviško, saulėj įdegusio, liekno žmogaus išvaizdą. Jie pasveikino jį su pavydėtina padėtimi – visada šviečia saulė, gyveni tokioj vietoj, kurią visi trokšta pamatyti. Ir kaip tai sveika brangiajai Catherine'ai. Jis tapo emigrantu. Svarbiu žmogum, nes gyveno ten. Cavalierės draugai vis priekaištavo jam už tai, ką laikė jo nerūpestingumu. Nugriebkit grietinėlę nuo tos pasakiškos žemės turtų ir atvežkite ją mums, tačiau nerizikuokite per daug tyrinėdami ugnikalnį. Prisiminkite Plinijaus Vyresniojo likimą. Visa tai labiau panėšėjo į apsilankymą namuose nei į atostogas.

*

Jau metai, kaip jis išvyko iš Anglijos. Charles parašė, kad Catherine'os dvaras šiais metais duos gerą pelną ir pranešė apie neseniai įsigytą nedidelę retų brangakmenių ir skarabėjų kolekciją. Jo draugas Walpole'as parašė negalėsiąs atvykti jo

aplankyti, kaip buvo ketinęs. Laiškas iš Londono ir į Londoną keliaudavo visą mėnesį.

Cavalierės korespondencija – anglų, prancūzų ir italų kalbomis – atimdavo iš jo tris keturias valandas kiekvieną rytą. Būta ir depešų viršininkams Londone su gaižiais pagrindinių vietinės scenos veikėjų portretais; nuoširdžiausios būdavo užšifruotos. Laiškas tikrąja to žodžio prasme – tarkim, Charlesui ar Walpole'ui, ar jo draugui Josephui Banksui, Karališkosios Draugijos prezidentui, – būdavo ilgas ir kartais paliesdavo daugelį temų. Reikšmingi įvykiai Karaliaus rūmuose („Politika čia smuko labai žemai"), mirusių miestų kasinėjimų būklė, tolydžio prastėjanti Catherine'os sveikata, nauji vietos aristokratų ir užsienio rezidentų meilės ryšiai, neseniai įvykusios ekskursijos į Kaprį ar Amalfio pakrantę džiaugsmai, „gražūs" ar „iš tikrųjų elegantiški", arba „įdomūs" daiktai, kuriuos jis įsigijo, ir – ugnikalnis (neišsemiamas džiaugsmo ir mokslo žinių šaltinis). Meilės intrigos tuose kraštuose užima visą laiką, pastebėjo jis laiške Lordui Palmerstonui. Jo užsiėmimai – kitokie, jis suprantąs, koks nemalonus būtų toks jo laisvalaikio leidimas Catherine'ai, be to, gamtos istorijos, antikos ir ugnikalnio studijos teikiančios jam pakankamai pramogų. Jis rašė laiškuose apie ugnikalnio išdaigas, apie eksperimentą su elektra, patvirtinusį vieną iš Franklino eksperimentų, apie tai, kad atrado naujų rūšių jūros ežių tarp tų egzotiškų žuvų, kurias sugavo užtakyje tarp uolų nedideliam savo vasarnamy, nuomojamame Pozilipe, apie daugybę šernų ir stirnų, kuriuos nudobė drauge su jaunuoju Karaliumi, ir apie biliardo partijas, kurias apdairiai pralaimėdavo Karaliui. Laiškai, skatinantys kitus laiškus. Kviečiantys skleisti paskalas ir jas skleidžiantys. Laiškai, patvirtinantys: aš tebesu toks pat. Neturiu kuo skųstis. Aš pramogauju. Šis kraštas manęs nepakeitė, aš išsaugojau visus namų auklėjimo pranašumus, netapau vienu iš jų.

Kartais jis jausdavosi kaip tremtyje, kartais kaip namuose. Čia viskas buvo taip ramu. Neapolis vis dar buvo gražus kaip

paveiksliukas. Pagrindinis turtuolių užsiėmimas vis dar buvo ieškoti pramogų. Karalius buvo ekstravagantiškiausias pramogautojas, pats susirandantis sau pramogų, Cavaliere – eklektiškiausias.

Jis rašydavo rekomendacinius laiškus... muzikantui, atleistam iš darbo operoje, paaukštinimo pareigose siekiančiam klierikui, vokiečiams ir anglams tapytojams, suplaukusiems į šitą miestą, priviliotiems jo temų gausos, paveikslų agentui, jaunam rausvaplaukiam airiui tenorui, vos penkiolikos metų amžiaus, neturinčiam kišenėje nė skatiko, nors be galo talentingam (vėliau jis padarys didžiulę tarptautinę karjerą) – Cavaliere buvo uolus geradarys. Karaliui jis parūpino porą ką tik gimusių, jūra atplukdytų airių skalikų. Iš užsispyrėlio ministro pirmininko jis išviliojo neįmanomus gauti pakvietimus į kaukių balių Karaliaus rūmuose penkiolikai nepakviestų ir pasipiktinusių anglų rezidentų.

Jis rašė greitai, nelygiomis eilutėmis, didelėmis raidėmis, vartojo labai nedaug skyrybos ženklų; net švarraščiuose palikdavo rašalo dėmių ir užbraukdavo žodžius – jis nebuvo švaros maniakas. Tačiau kaip daugelis žmonių, kurie buvo liūdni vaikystėje, puikiai gebėjo susidrausminti. Niekada nevengdavo pastangų reikalaujančio darbo, nei įpareigojimų, kuriuos suvokdavo plačiai – kaip pareigą, išskaičiavimą ar geradarystę.

Kiekvieną savaitę gaudavo keletą tuzinų prašymų: padėti, pagloboti ar sušelpti, tarp jų buvo ir prašymų iš kitos, egzotiškesnės, Neapolio karalystės dalies. Vienas Sicilijos kunigaikštis prašė Cavalierės pagalbos susigrąžinant archeologinių studijų vadovo Sirakūzuose postą, iš kurio jį pašalino, kai Palerme buvo surengtas sąmokslas. Tas pats kunigaikštis tarpininkavo Cavalierei rekvizuojant kai kuriuos paveikslus, tarp jų ir širdžiai mielą „Correggio" (vis dar neparduotą!), iš ką tik nusigyvenusių Sicilijos aristokratų kolekcijų. Kai kurie prašytojai pasaldindavo savo prašymus, dykai suteikdami kokią informaciją ar atsiųsdami apčiuopiamesnių dovanų. Vienas Katanijos monsinjoras,

prašęs Cavalierės pagalbos siekiant arkivyskupo posto Monrealėje, pranešė apie molio klodą, užsilikusį tarp dviejų lavos sluoksnių Etnos kalne. Toks Palermo kanauninkas, lydėjęs Cavalierę, kai šis kopė į Etną, kartu su prašymu padėti gauti aukštesnį bažnytinį postą atsiuntė senovės paminklų paieškų Sicilijoje ataskaitą, keletą pavyzdžių iš savo jūrų fosilijų kolekcijos, uolienų katalogo, kurį sudarinėjo dvylika metų, kopiją, du Etnos lavos luitus ir agatą.

Turėdamas idealiai įtakingo geradario reputaciją, Cavaliere dar buvo pagarsėjęs ir kaip žmogus, su kuriuo galima iki galo išsikalbėti apie kokią nors aistrą, interesą ar įspūdingą nuotykį. Vienas Katanijoje gyvenęs prancūzas jam smulkiai aprašė ką tik įvykusį Etnos ugnikalnio išsiveržimą. Vienuolis iš Monte Kazino pranešė siunčiąs jam Neapolio dialektų žodyną. Žmogus, turįs pakankamai drąsos, pakankamai noro laikyti save besidominčiu „viskuo", gali tikėtis sulauksiąs daugybės laiškų iš nepažįstamųjų.

Žmonės siuntė jam poemų ir vulkaninių pelenų pavyzdžių; siūlėsi parduoti paveikslų, bronzinių šalmų, vazų, urnų palaikams. Italijos viešųjų bibliotekų direktoriai rašė jam dėkodami už padovanotus keturis tomus, skirtus jo vazų kolekcijai, už papildytą jo laiškų apie ugnikalnius dvitomį su puikiomis graviūromis, išraižytomis vietinio dailininko, kurį jis išugdė ir padarė savo globotiniu, arba prašydami papildomų tų darbų egzempliorių. Birmingemo dėžučių iš papjė mašė fabrikantas parašė Cavalierei keldamas jį į padanges už leidimą jam ir Josiahui Wedgwoodui reprodukuoti jo surinktų senovinių vazų piešinių motyvus: dabar jų buvo gausu ant jo dėžučių (jis tikėjosi gausiąs gerą užsakymą) ir ant etruskiškųjų Wedgwoodo indų – tai didžiulis indėlis lavinant šiuolaikinį skonį. Visa, kuo jis žavėjosi, ir jo talentas būti geradariu susiejo jį su daugybe įvairių pasaulių. Jis gavo pasiūlymą tapti Italijos Akademijos Sienoje ir *Die Gesellschaft naturforschender Freunde zu Berlin* garbės nariu (laiškas buvo parašytas prancūziškai), be to, pastarosios

prezidentas prašė Cavalierės atsiųsti keletą vulkaninio akmens pavyzdžių jų kolekcijai. Vienas jaunuolis iš Lečės parašė jam prašydamas padėti atsiteisti jo seseriai, kuri buvo išprievartauta, ir siūlė už tai talismaną, stimuliuojantį pieno liaukų veiklą. Vienas iš jo agentų Romoje parašė įvertinęs šimtu penkiasdešimčia skudų trijų skulptūrų, kurias Cavaliere buvo ką tik nusipirkęs, – bareljefo, vaizduojančio Bakchą, marmurinio fauniuko ir Kupidono galvos, – restauravimą. Iš Veronos atėjo prospektas, skelbiantis, jog *Società dei Litologi Veronesi* rengiasi paskelbti darbą apie žuvų fosilijas ir prašė Cavalierės jį užsiprenumeruoti. Vienos šalies pasiuntinys Romoje Anhalt-Dessau kunigaikščio vardu prašė padėti surasti bibliografine retenybe tapusius tomus apie atradimus Herkulanume, kuriuos Herkulanumo Karališkoji Akademija leido pastaruosius du dešimtmečius. Kažkas iš Rezinos pranešė Cavalierei siunčiąs jam vulkaninių pelenų pavyzdžių. Vyno pirklys iš Beaune parašė mandagiai klausdamas, kada galįs tikėtis, jog bus atsiskaityta už šimtą dėžių „Chambertino", nuplukdyto Cavalierei prieš aštuoniolika mėnesių. Šilko fabrikantas iš Patersono, Niū Džersio valstijos, aplankęs Cavalierę pereitais metais, atsiuntė, kaip buvo žadėjęs, kopiją savo pranešimo apie dažų tvirtinimą alunitu, naudojamą Neapolio šilko fabrikuose. Vietinis informatorius savo laiške aprašė, kaip prancūzai, plaukiojantys neapolietiškomis felukomis, užsiiminėja tame regione kontrabanda. Kitas informatorius aprašė Kalabrijos plėšikų vado Tito Greco karjerą ir mirtį. Kažkas iš Neapolio atsiuntė jam amuletą, saugantį nuo blogos akies. O kažkas iš Pozitano, turįs blogą akį, – jam kaimynai kasnakt prieš duris supildavę atmatų krūvą, – prašė pagelbėti.

*

Cavaliere turėjo stebuklingą atmintį. Užsirašydavo tik labai nedaug ką. Viską laikydavo galvoje: pinigus, kainas, daiktus... nežmonišką visa ko gausybę. Jis siųsdavo savo bibliotekai

reikalingų leidinių sąrašus knygų pirkliams Paryžiuje ir Londone. Susirašinėjo su antikvarininkais ir meno vertybių tiekėjais. Derėdavosi su restauratoriais, pakuotojais, jūrų transportininkais, draudėjais. Pinigai jam visuomet buvo nuolatinis rūpestis, kaip ir dera kolekcionieriui: vertės matas ir falsifikatorius sykiu.

Paveikslų agentams ir daugelyje laiškų Charlesui jis skundėsi, jog kyla dalykų, kuriuos jis nori įsigyti, kainos, – paveikslų, o juolab vazų. Iš dalies kyla todėl, kad *jis jas* kolekcionuoja. Tatai padidino jų vertę.

Saldi kolekcionieriaus (arba to, kuris formuoja savo laikų skonį... bet savo laikų skonį paprastai formuoja kolekcionieriai) dalia: pralenkti savo laikmetį ir, vos kiti tave pavijo, nebeatlaikyti konkurencijos ten, kur buvai pionierius. (Tie dalykai gali tapti ne tokie patrauklūs, nes dabar jau tiek daug kas jais susidomėjo.)

Jis – kadangi dažniausiai tai būna jis – aptinka ką nors neįvertinta, numesta, užmiršta. Pavadinti tai atradimu būtų pernelyg skambu; pavadinkime tai atpažinimu. (Turinčiu atradimo jėgos, džiugesio.) Jis pradeda tai kolekcionuoti arba rašyti apie tai, arba ir viena, ir kita. Tokių prozelitiškų pastangų dėka tai, į ką niekas nekreipė dėmesio, ko niekas nemėgo, dabar daug kam atrodo įdomu arba žavu. Kiti pradeda tai kolekcionuoti. Tatai pabrangsta. Ir taip toliau.

*

Correggio menas. Ir Veneros kirkšnis. Gali turėti iš tikrųjų – net jeigu ir labai trumpai. Garsiausią savo pirktą daiktą, romėnišką stiklinę vazą su kamėjos technikos dekoru iš pirmojo amžiaus pr. Kr., Cavaliere turėjo tik metus. (Paskui pardavė ją senajai Portlendo hercogienei dvigubai brangiau, nei pats už ją sumokėjo.) Nesvarbu. Daiktų juk daugybė. Ir nė vieno didžiai reikšmingo. Tokio dalyko, kaip kolekcionierius monogamas, nėra. Regėjimas – sujauktas pojūtis. Godus žvilgsnis visuomet nori daugiau.

*

Virpulys, kuris jus persmelkia, kai išvystate tą daiktą. Tačiau jūs nieko nesakote. Jūs nenorit, kad dabartinis jo savininkas suprastų, kaip jūs tą daiktą vertinate; jūs nenorit pakelti kainos arba paakint savininką apsigalvoti jį parduoti. Todėl jūs liekat šaltakraujis, apžiūrinėjat kažką kita, vaikštinėjate po kambarį arba išeinate, pasakęs, kad ateisite kitą kartą. Jūs suvaidinat ištisą spektaklį: atseit tas daiktas jus sudomino, tačiau ne per daugiausia; jūs suintriguotas, taip, bet nesugundytas, nepakerėtas. Visai nepasiryžęs sumokėti daugiau, nei buvo paprašyta, kadangi jums būtinai jo reikia.

Taigi kolekcionierius – apgavikas, žmogus, kurio džiaugsmai visad atmiešti nerimo. Nes visad būna daiktas, kurio dar neturi. Ar kokis gražesnis daiktas. Ir tau jo reikia, nes jis – žingsnis idealaus tavo kolekcijos užbaigimo link. Tačiau tas idealus užbaigimas, kurio siekia kiekvienas kolekcionierius, – iliuzinis tikslas.

Pilnas kokių nors daiktų rinkinys – ne tas pilnumas, kurio trokšta kolekcionierius. Tarkim, galima būtų pasiekti, nors tai ir neįmanoma, kad visi kokio nors garsaus mirusio dailininko darbai galiausiai būtų sutelkti kieno nors pilyje, rūsyje arba jachtoje. (*Absoliučiai visos* drobės? Ar jūs, despotiškasis įsigijėli, galėsit būti tikras, kad nebuvo dar vienos?) Bet net jeigu galėsit būti tikras, kad turit absoliučiai viską, pasitenkinimas, kad turit viską, galiausiai neišvengiamai nuslūgs. Pilna kolekcija – negyva kolekcija. Ji neturi palikuonių. Surinkęs jūs kiekvienais metais ją vis mažiau mylėsit. Neilgai truks ir jums kils noras ją parduoti ar padovanoti ir pradėti naują medžioklę.

Didžiosios kolekcijos – ne pilnos, o gausios. Nepilnas: motyvuotas troškimo būti pilnas. Visuomet dar ko nors trūksta. Ir net jei turit viską – kad ir koks tas viskas būtų, – tikriausiai užsigeisite geresnės to, ką turit, kopijos (versijos, leidimo) arba, jeigu tai masinės gamybos daiktai (keramika, knygos, įnagiai), – paprasčiausiai dar vieno egzemplioriaus tam atvejui,

jei tas, kurį jūs turite, būtų pamestas ar pavogtas, arba sulaužytas ar sugadintas. Rezervinį egzempliorių. Šešėlinę kolekciją.

Puiki privati kolekcija – tai medžiaginis koncentratas, nuolat stimuliuojantis, be galo jaudinantis. Ne tik todėl, kad prie jos visad galima ką nors pridurti, bet ir todėl, kad joje visko jau per daug. Kolekcionieriui reikia būtent to, kas per daug, jam reikia pertekliaus, gausos.

Čia jau per daug – o man kaip tik gana. Tas, kuris dvejoja, kuris klausia: Ar man šito reikia? Ar iš tikrųjų man tas daiktas būtinas? – ne kolekcionierius. Kolekcija – visuomet daugiau nei reikia.

*

Cavaliere antrame aukšte, už pirmojo vestibiulio, kur apsilankantys su reikalais laukia, kada bus išklausyti, – savo darbo kabinete.

Tas kambarys atrodė perkrautas, netvarkingas. Ant stalų sudėti antikinės terakotos eksponatai ir gemos su intalijomis, vitrinose – lavos pavyzdžiai, kamėjos, vazos; visos sienos nukabintos paveikslais (vienas jų net priskiriamas Leonardo) ir vietinių dailininkų guašais, vaizduojančiais išsiveržiantį Vezuvijų. Ant lango – į įlanką nukreipti teleskopai. *Motto*, užrašytas ant vienos sienos, viršuj, po pat karnizu: *La mia patria è dove mi trovo bene* („Mano tėvynė ten, kur gerai jaučiuosi") buvo kaip tik tas įžūlumo akcentas, kurio reikėjo. Čia Cavaliere praleisdavo didžiumą dienos beprotiškai džiaugdamasis savo lobiais. Jų formos, rašė jis, – paprastos, gražios ir neapsakomai įvairios.

*

Cavaliere rūsyje, savo lobių saugykloje, savo „sandėliuke".

Čia sukrautos atmestos vazos, nereikalingi paveikslai ir sarkofagų, kandeliabrų, pernelyg rūpestingai restauruotų antikinių biustų jovalynė. Šalia prastesnių darbų, kuriuos Cavaliere manė esant nevertus rodyti viešai, čia laikė dar ir tokius antikos

eksponatus, dėl kurių Karalius ir jo patarėjai nuliūstų sužinoję, kad jie pateko į svetimas rankas. Daiktai, esantys Cavalierės kabinete, buvo aprodomi visiems žymiems lankytojams, bet į rūsį įleidžiami tik keletas iš jų. Kiekvienas kolekcionierius – potencialus (jeigu ne tikras) vagis.

*

Jūs negalit turėti visko, kažkas yra pasakęs, kur gi jūs viską sutalpintumėte? Labai šiuolaikiškas sąmojis: tai būtų galima pasakyti šiandien, kai pasaulis atrodo sausakimšas, kai erdvė traukiasi, kai telūrinės jėgos telkiasi. Cavalierės laikais tai ištarti būtų buvę sunku.

Iš tikrųjų jūs galite turėti nemažai daiktų. Tai priklauso nuo jūsų apetito, o ne nuo gebėjimo surasti jiems vietos. Tai priklauso nuo to, kiek jūs sugebate užmiršti pats save, ir nuo to, kaip blogai iš tikrųjų jaučiatės pasaulyje.

*

Cavaliere observatorijoje, kurią įsirengė paskutiniajame aukšte, kampiniam kambary, išeinančiam į pietus ir į vakarus. Stovėdamas prieš langą su balkonu, užimantį pusę apvalios kambario sienos, net nepasukęs galvos gali žvilgsniu aprėpti didžiulį mėlyno dangaus, žemės ir įlankos plotą. Visoj Europoj nerasi nieko panašaus į šį didmiesčio vidury atsiveriantį vaizdą: koksai laimingas tas Cavaliere! Jis dar ir išplėtė tą atitekusį jam vaizdą – įsikūręs per patį jo vidurį, tarytum ant uolos. Arba kokioje *camera obscura*. Kitą kambario pusę Cavaliere iškalė veidrodžiais, kuriuose, saulei leidžiantis, atsispindėdavo priešais dūluojančio Kaprio šmėkla, o naktį – įlanka, virtusi marmuru mėnulio spinduliuose, ir kartais – pilnatis, tarsi išnyranti iš ugnikalnio kraterio.

Ant ilgos, brokatu apmuštos kanapos, žiedu juosiančios veidrodinę kambario dalį, Cavaliere, atsilošęs ant pagalvių, skaito knygą, žiūri pro langus. Kaip gerai jis jaučiasi! Ar jam ko trūksta? Tai mano tėvynė.

*

Cavaliere svetainėje trečiame aukšte. Stebi pilkų dūmų stulpą: kaip jis pakyla, išbrinksta ir sūpuojasi dangaus fone. Nusileidžia naktis. Jis stebi, kaip rausvėjanti masė veržiasi aukštyn. Catherine groja spinetu gretimame kambaryje. Tiršta lavos srovė platėja.

*

Cavaliere ant kalno šlaito su Bartolomeo Pumo. Vienudu: paprasčiausia žmonių pora. Cavaliere su jaunesne nei jis būtybe, kaip paprastai jam atsitikdavo, bet kadangi Bartolomeo – tarnas, jam nereikia vaidinti dėdės. O kadangi berniukas toksai ramus ir visiškai nevergiškas kaip kiti, Cavaliere leidžiasi vadovaujamas. Malonu ne visada žinoti daugiau už kitus ir leistis vedamam. Jie vienudu toj demokratiškoj gamtoj. Prie kitų Pumo vėl pradėdavo vaidinti savo vaidmenį ir užimdavo savo vietą toje neteisybės grandinėje.

Karalienės brolis, erchercogas Jokūbas svečiavosi Neapolyje, ir Cavaliere nusivedė karališkuosius svečius pasižiūrėti naujo ugnikalnio išsiveržimo. Nors ir šimtai tarnų buvo išrengti ekspedicijon, kad užtikrintų šeimininkams komfortą, kaip besilepintum, negalėjai sutrukdyti orui tolydžio karštėti, jiems artinantis. Karalius ėmė nervintis ir paliepė nuleisti neštuvus.

Man baisiai karšta, suriaumojo.

To ir reikėjo tikėtis, pasakė Karalienė, mesdama tūžmingą, suokalbišką žvilgsnį į brolį.

Kokia šalta mano žmona, atsakė Karalius juokdamasis. Jokios užuojautos. Jis persisvėrė per gretimus neštuvus. Broli, pažvelk, kaip aš suprakaitavęs, suspigo ir, pačiupęs apstulbusio svainio ranką, kyštelėjo ją sau užantin. Toks siaubingas familiarumas Austrijos erchercogui iškart sukėlė bjaurios nuotaikos priepuolį. Netrukus jam pasirodė, jog vienaakis berniukas pakankamai įžūlus, kad į jo galvą būtų galima sulaužyt lazdą. (Apdairusis Bartolomeo tik šaukė, kad jiems nesaugu likti ten, kur jie buvo.) O Cavaliere, tuo metu apžiūrinėjęs krūvą ugnikalnio išspjautų pemzos gabalų, negalėjo jo apginti.

Cavaliere – ne demokratas. Bet jo šalta širdis savotiškai jautri tam tikram teisingumui. Jis nieku gyvu nepasielgs taip, kaip pasielgė jo prosenelis, apie kurį žmonės kalbėjo, girdi, pasigėręs suknežino tarno galvą tavernoje netoli Londono ir išėjo iš jos nė nesupratęs, ką padarė. Paklaikęs tavernos savininkas atsekė iš paskos į jo kambarį ir tarė: „Milorde, ar žinote, kad užmušėte tą berniuką?" Cavalierės protėvis tik išstenėjo: „Įrašykite jį į sąskaitą."

*

Cavaliere savo kabinete. Įpusėjęs rašyti depešą Lordui Palmerstonui, pakelia akis nuo rašomojo stalo.

Ją atvežė, pasakė prie durų Catherine.

Ją? Ne, brangioji, ne ją. Jie pažadėjo man jį.

Pakišęs laišką po biuvaru jis atsistojo.

Kur jis?

Ji nusišypsojo. Dėžėje, atsakė.

Tad einam, išleisim jį.

Jis tebetupėjo didžiulėje grotelių dėžėje, toks juodas, kad negalėjai įžiūrėti pavidalo, šviesiaakis, besikasantis. Dėžė dvokė. Įkūnus mažordomas Vincenzo išdidžiai stovėjo šalia, užspaudęs nosį nosine, o du jaunieji greta stovintys pažai irgi kasėsi.

Tarnai tikriausiai išsigando, kad jūs pradėsite kolekcionuoti gyvūnus, pastebėjo Catherine.

Apylinkėse nestinga laukinių padarų, atsakė Cavaliere. Pridėsiu tik vieną. Ir, žvelgdamas į užsižiopsojusį Pietro ir kikenantį Andreą, pasakė: Na, gerai, nebelaikykime to vargšo nelaisvėje.

Andrea pasiėmė keletą įrankių ir žengė žingsnį į priekį.

Ko lūkuriuojate? Drąsiau! Jis jūsų neužgaus.

Jūsų Ekscelencija, jis žiūri į mane! Man nepatinka, kaip jis į mane žiūri.

Aišku, jis į tave žiūri. Jis nori sužinoti, kas tu per padaras.

Vaikinukas stovėjo kaip įbestas, išplėtęs akis. Ties viršutine lūpa susitelkė prakaito lašeliai. Cavaliere švelniai pliaukštelėjo jam per ausį, paėmė laužtuvą, plaktuką ir pats ėmėsi atidaryti

dėžę. Spygaudama ta blizganti juoda Indijos beždžionė šiaip ne taip išsirepečkojo pro atlaužtas lentas ir užšoko Cavalierei ant peties. Tarnai šastelėjo atgal ir persižegnojo.

Na, matot. Žiūrėkit, koks jis draugiškas.

Beždžioniukas uždėjo leteną Cavalierei ant peruko ir spygtelėjo. Paskui patapšnojo per peruką ir įdėmiai apžiūrėjo savo juodą delną, įtempęs raumenis, išskėtęs pirštus. Cavaliere pakėlė ranką, kad nukeltų jį nuo peties, bet beždžioniukas buvo greitesnis ir nušoko ant grindų. Cavaliere paliepė atnešti virvę. Įsakė įkurdinti beždžioniuką pagrindiniame sandėlyje apačioje, pririšti jį ir pasirūpinti, kad jam nieko netrūktų. Paskui nužingsniavo į savo kabinetą. Baigė rašyti depešą Lordui Palmerstonui, pavartė vieną iš knygų apie beždžiones, kurią atsiuntė jo knygų pardavėjas iš Londono, perskaitė skyrių apie mitybą ir ėmėsi rašyti laišką Charlesui. Kai po valandos Catherine įėjo pakviesti jį pietų, Cavaliere liepė pamaitinti ir beždžioniuką. Dubenėlį ryžių ir dubenėlį vandeniu atskiesto ožkos pieno, pasaldinto cukrum, pasakė autoritetingai.

Po pietų nusileido rūsin aplankyti naujojo globotinio. Jam buvo palaisvinta šiek tiek erdvės po nemaža orlaide, patiestas patalas. Abu dubenėliai buvo tušti. Beždžioniukas puolė prie Cavalierės, bet grandinė sulaikė jį. Aš juk liepiau pririšti jį virve, pagalvojo Cavaliere. Jos būtų pakakę. Beždžioniukas barškino grandinę ir spigiai klykė vu-vu-vu-vu kokias dešimt minučių, beveik nesustodamas atsikvėpti. Galiausiai dūsuodamas, išsekęs atsigulė. Cavaliere priėjo prie jo ir pritūpė, norėdamas paglostyti jam galvą, išlyginti ilgus plaukus ant rankų, perbėgti pirštais per jo pilvą ir kojas. Beždžioniukas lingavo iš vieno šono į kitą, gurguliavo vrrrr, o kai glamonės baigėsi, pačiupo Cavalierės nykštį ir pritraukė sau prie pilvo. Cavaliere atsegė grandinę, atsistojo ir palaukė žiūrėdamas, ką beždžioniukas darys. Šis pažiūrėjo į Cavalierę, apsižvalgė aplinkui po tą didžiulį kambarį, po tą daiktų mišką. Cavaliere įsitempė, laukdamas netikėto šuolio savo pusėn. Beždžioniukas, rodės, klusniai linktelėjo savo

naujajam šeimininkui, paskui užšoko ant didžiulio antikinio Cicerono biusto (iš tikrųjų tai buvo tik septynioliktojo amžiaus kopija, Cavaliere žinojo tai) ir pradėjo laižyti jo marmurines garbanas. Cavaliere nusijuokė.

*

Cavaliere savo kabinete. Baigia rašyti kitą laišką Charlesui. Beždžioniukas, susirangęs prie Minervos statulos kojų, snūduriuoja ar dedasi snūduriuojąs. Apvilktas berankoviu tamsiai raudonu švarkeliu, kokius dėvi čiabuviai, nuogu apžėlusiu pasturgaliu ir ilga tankia uodega, jis kuo puikiausiai jaučiasi. Mažiausias asmeninės Cavalierės karalystės pilietis. Cavaliere pridūrė trumpą *post scriptum* apie beždžioniuko atvykimą: Aš tiesiog nesiskiriu su beždžioniuku, atgabentu iš Rytų Indijos, tokiu žavingu ir sumaniu padaru, kuriam dar nėra nė metų, jis tapo man nauju džiaugsmo ir stebėjimų šaltiniu.

Cavalierės laikų gamtos žinovai mėgaudamiesi pabrėždavo – ir tarėsi esą dėl to apstulbę – beždžionių ir žmonių giminystę. Tačiau beždžionės, net labiau nei žmonės, – visuomeniniai gyvūnai. Viena beždžionė negali išreikšti beždžionės prigimties. Izoliuota beždžionė – tremtinė, ir depresijos priepuoliai tik dar labiau sudirgina jos įgimtus protinius gabumus. Izoliuota beždžionė puikiai parodijuoja žmones.

Džeko – Cavaliere toliau aprašinėja beždžioniuką Charlesui, – Džeko, taip aš jį praminiau, snukutis protingas ir labai juodas, paryškintas šviesiai rudos barzdos. Liesdamas proto temą jis būdavo atviresnis su tais korespondentais, kurių protą gerbė. Jis, Džekas, – protingesnis už daugelį žmonių, su kuriais likimo esu priverstas čia bendrauti, rašė Cavaliere laiške Walpole'ui. Ir judesiai jo kilnesni, ir manieros subtilesnės.

*

Cavaliere kambaryje, kur valgo pusryčius. Šalia stalelio, ant kurio prikrauta kamėjų, intalijų, iš kraterio parsineštų lavos ir

pemzos gabalėlių, nauja, ką tik nusipirkta vaza. Džekas drauge su juo. Nepraėjo nė mėnuo, o beždžioniukas jau taip prijunko, tapo toks klusnus, kad atbėgdavo Cavalierei vos pašaukus, atsisėsdavo šalia jo kėdėn prie stalo ir elegantiškai pasiimdavo kiaušinio ar žuvies gabalėlį tiesiai iš Cavalierės lėkštės. Jo įprastinė maniera gerti – jis mėgo kavą, šokoladą, arbatą, limonadą – buvo tokia: panardindavo juodus apžėlusius krumplius puodelin, paskui nulaižydavo. Tačiau, kai būdavo labai ištroškęs, suimdavo puodelį abiem rankom ir gerdavo taip, kaip šeimininkas. Iš to, ką valgydavo Cavaliere, labiausiai mėgo apelsinus, figas, žuvį ir saldumynus. Vakarais jam kartais duodavo išgerti taurę „Maraskino" ar vietinio Vezuvijaus vyno. Cavaliere, iš viso beveik negerdavęs, mėgdavo stebėti, kaip jo svečiai nenuleidžia akių nuo Džeko, kuris vis merkia krumplius ir laižo, merkia ir laižo. Jisai įkaušdavo kaip vaikas, toks raukšlėtas, kiek padykęs vaikas su barzda, paskui staiga nerangiai susmukdavo ir užmigdavo.

Jūros kriauklės, sagos ir gėlės Džekui buvo neišsemiami daiktų, į kuriuos galima spoksoti ir kuriais galima žaisti, ištekliai. Jis buvo stulbinamai vikrus. Skrupulingai nulupdavo vynuogės odelę, padėdavo ją prieš save, žiūrėdavo ir dūsaudavo prieš įsidėdamas į burną. Mėgstamiausias jo sportas buvo vabzdžių medžioklė. Jis iškrapštydavo iš tinko plyšelių vorus, o muses gaudydavo viena ranka. Kai Cavaliere griežsaid violončele, jis įsispitrindavo į tą instrumentą didžiulėmis, visiškai apvaliomis akimis, ir netrukus Cavaliere per savo savaitinius koncertus pradėjo sodinti jį pirmon eilėn. Nors, klausydamasis muzikos, – jis akivaizdžiai ją mėgo, – dažnai kramtydavo nagus; gal muzika jį dar ir nervino. Jis žiovaudavo, masturbuodavosi, ieškodavo uodegoje blusų. Kartais tiesiog žingsniuodavo į priekį ir atgal arba sėdėdavo ir stebeilydavo į Cavalierę. Gal nuobodžiaudavo? Cavaliere niekad nenuobodžiaudavo.

Beždžioniukas buvo nepaprastai malonaus, patiklaus būdo. Jis paimdavo Cavalierę už rankos ir vaikštinėdavo su juo,

remdamasis į žemę kita ranka. Cavalierei tekdavo švelniai susikūprinti, kad prisitaikytų prie beždžioniuko. Jam nepatiko keisti savo pozą ir jis netroško vaiko pakaitalo. Netrukus jis pradėjo truputį erzint beždžioniuką, kartais net tapdavo šiek tiek žiaurus, arba atimdavo iš jo tai šį, tai tą. Įberdavo jam į pieną druskos. Kumštelėdavo į galvą. Vu-vu-vu-vu-vu, aimanuodavo beždžioniukas, kai Cavaliere aplankydavo jį ankstų rytą. Džekas sugriebdavo jo ranką. Cavaliere ją ištraukdavo.

Vieną rytą, nusileidęs į rūsį, Cavaliere rado beždžioniuko čiužinį tuščią. Šis pergraužė savo virvę. Ir pasislėpė. Greit supykstantis Cavaliere užsibarikadavo savo kabinete. Keikdamiesi tarnai apieškojo visus rūmų kambarius. Trečią vakarą rado jį vyno rūsyje su oda įrištu *in-folio* Piranesi veikalu apie židinius, apgraužtu taip, kad apie jo išgelbėjimą nebuvo nė kalbos. Alessandro žengė prie jo, norėdamas užrišti virvę: beždžioniukas suurzgė ir įkando jam į ranką. Pakvietė Cavalierę. Džekas susigūžė, bet leidosi Cavalierės paimamas į rankas. Pradėjo traukti jam nuo galvos peruką. Cavaliere suėmė jį tvirčiau. Rodės, Džekas tarytum atsitraukė, kad apmąstytų savo prigimtį, paskui sugrįžo jau kur kas panašesnis į beždžionę: suktas, vaidingas, gašlus, linkęs krėsti išdaigas. Cavaliere nenorėjo netikro vaiko. Jis norėjo netikro globotinio, juokdario... o vargšas Džekas mylėjo jį pakankamai nuolankiai, kad paklustų. Dabar jau bus galima pradėti jį dresuoti, dabar jis taps naudingas Cavalierei iš tikrųjų.

Jis išmokė Džeką pamėgdžioti slaptą žinovo žvilgsnį, išmėginęs jį su lankytojais, įnikdavusiais į jo kolekcijų eksponatus. Pakėlę galvą jie išvysdavo Cavalierės numylėtinį beždžioniuką, tyrinėjantį per didinamąjį stiklą kokią nors vazą ar smalsiai vartantį kokią knygą, apžiūrinėjantį savo letenoje kokią kamėją, arba laikantį ją prieš šviesą. Labai vertinga. Taip. Be jokios abejonės. Iš tikrųjų. Labai įdomu.

Prisidėjęs didinamąjį stiklą prie vienos akies, Džekas čia sužvairuos, čia pažiūrės į viršų, čia pasikrapštys galvą, paskui vėl pradeda tyrinėti tą daiktą.

Ar tai klastotė?

Klastotė!

Klastotė!!

Paskui Džekas atlyždavo ir padėdavo daiktą į vietą. (Jei beždžionė gali šypsotis, jis tikriausiai šypsodavosi.) Tik dėl viso pikto patikrindavo. Atsarga gėdos nedaro.

Cavalierės svečiai juokdavosi iš beždžioniuko. Cavaliere juokdavosi pats iš savęs.

Jis leisdavo beždžioniukui kankint tarnus ir netgi Catherine'ą: nepakęsdama, kad šitiek polinkių ir dalykų, susijusių su skoniu, skyrė ją nuo vyro, ji irgi pareiškė prisirišusi prie beždžioniuko. Džekas, regis, visad nujausdavo, kai Catherine pasitraukdavo iš kambario, kad nueitų į tualetą, puldavo jai iš paskos ir prisispausdavo akim prie rakto skylutės. Jis uoliai masturbuodavosi prieš Catherine'ą ir nesiliovė čiupdavęs už pasiuntinuko Gaetano gaidžio, kai Cavaliere pasiimdavo jį žūklėn. Nešvankios beždžioniuko išdaigos pralinksmindavo šeimininką. Netgi kai vienąsyk nuvertė vazą, Cavaliere ne itin nuliūdo (tiesą pasakius, tai nebuvo viena iš vertingiausių vazų ir, restauravus ją, skirtumo nieks nepastebės). Džekas buvo tarsi mažytė išnaša jo gyvenime, bylojanti: viskas – tuštybė, viskas – tuštybė.

*

Pasaulis, rodės, buvo sudarytas iš koncentriškų ironijos apskritimų. Viduryje sukasi Cavaliere su Džeku. Visuomeniniame zoologijos sode viskas gali būti numatyta. Kito diplomatinio paskyrimo jis negaus. Jis žinojo, kaip jo gyvenimas tekės iki pat galo: ramus, įdomus, jokia aistra jo nesudrums. Netikėtumų galėjo tikėtis tik iš ugnikalnio.

1766, 1767, 1777... 1779. Kiekvienas išsiveržimas kaskart stipresnis už ankstesnį, kiekvienas, kuris dar bus, teikia vis gražesnių vilčių sulaukti katastrofos. Paskutinis buvo visų stipriausias. Cavalierės vasarnamio vilos prie Portičio durys ir langai nušoko nuo vyrių. Džekas nervingai strapinėjo aplinkui,

slėpėsi po stalu, užšokdavo Cavalierei ant kelių. Catherine, nekentusi beždžionės beveik taip pat, kaip ir tarnai, apsimetė nerimastaujanti dėl tos mažos būtybės, dėl jos baimių. Jam buvo sugirdyta truputis opijaus tinktūros. Catherine vėl sėdo prie klavesino. Žavingoji Catherine, pamanė Cavaliere.

Stovėdamas terasoje, Cavaliere regėjo, kaip stulpas po stulpo balto garo čiurkšlės kyla viršun, trissyk pranokdamos tą kalną į aukštį ir į plotį, ir galiausiai jose atsirado juodų ruožų, lygiai taip, kaip kitados ugnikalnio išsiveržimą yra aprašęs Plinijus Jaunesnysis: *candida interdum, interdum sordida et maculosa* (tarpais balta, tarpais purvina ir dėmėta) – nelygu kiek žemės tas debesis nešėsi su savim. Po to užėjo vasaros audra, oras įkaito ir praėjus kelioms dienoms iš kraterio pakilo raudonų liepsnų fontanas. Naktį galėjai skaityti gulėdamas lovoje už kelių kilometrų blausiai liepsnojant kalnui. Pranešime Karališkajai Draugijai Cavaliere aprašė tuos juodus audros debesis ir šviesų ugnies stulpą su žaibo pavidalo liepsnomis veikiau kaip gražų, o ne kaip keliantį siaubą.

*

Mes projektuojam į ugnikalnį visą savo įniršį, bendrystę su destrukcijos jėgomis, nerimą, ar sugebėsim vėl viską pajausti. Po penkių mėnesių viešnagės Neapolyje, prie tąsyk ramaus Vezuvijaus, Sade'as grįžo kupinas piktdariškų fantazijų, kurias jam įkvėpdavo viskas, ką tik buvo galima įtarti smurtu. Po daugelio metų *Žiuljetoje* jis sukurs tokią sceną, kur toji piktadarybės čempionė užkopia į ugnikalnio viršūnę su dviem palydovais – nuobodžiu vyru, kurį nedelsdama įstumia į ugningą prarają, ir geidžiamu vyriškiu, su kuriuo sueina ant kraterio pakraščio.

Sade'as bijojo persisotinimo, jis negalėjo atsiduoti aistrai be agresijos. O Cavaliere nebijojo pristigti pojūčių. Ugnikalnis jam buvo akstinas kontempliuoti. Kad ir koks triukšmingas, Vezuvijus jam siūlė kažką panašų į tai, ką jis patyrė kolekcionuodamas. Tylos salas.

*

1779 metų gegužė. Vezuvijaus šlaitas, apšviestas oranžinio išsilydžiusios uolos atšvaito. Cavaliere stovėjo nejudėdamas, išplėtęs šviesiai pilkas akis. Po kojomis drebėjo žemė. Jis jautė, kaip nuo deginančio oro gūsio virpa blakstienos ir antakiai. Aukščiau užkopti jie nebegalėjo.

Pavojus glūdėjo ne žemėje, o pragaištingame, neįmanomame įkvėpti ore. Tvirtomis kojomis, stumiami žemyn dūmų lavinos ir už nugaros riedančių akmenų, jie leidosi skersai šlaito, priešinga lavos srautui kryptimi, prieš vėją, kad nepaskęstų dūmuose. Ūmai vėjas pasisuko ir bloškė jiems į veidus sieros fontanus. Akinantys, troškūs dūmai sūkuriavo aplinkui, užkirsdami kelią.

Kairėje – praraja. Dešinėje – lavos srautas. Nustėręs Cavaliere akimis ieškojo dūmuose pradingusio Bartolomeo. Kur tas berniukas? Ana ten, eina ne ton pusėn, šaukia jį, vadina sekti iš paskos. Čionai!

Bet milžiniškas, mažiausiai dvidešimties metrų pločio, siaubingas grūdėtos oranžinės lavos srautas pastojo jam kelią.

Pro ten, šaukė Bartolomeo, rodydamas kiton pusėn. Cavalierės drabužiai pradėjo smilkti. Dūmai draskė plaučius, graužė akis. O priešais driekės ugnies upė. Nešauksiu, tarė pats sau. Vadinasi, atėjo mirtis.

Eikit čionai! šaukė Bartolomeo.

Negaliu, sudejavo Cavaliere, jo protas traukės atgalios, kol berniukas kiek įkabindamas veržėsi prie lavos. Dusinantys dūmai, berniuko šauksmai – jis jau paniro savin. Bartolomeo atsargiai pastatė koją ant srauto krašto ir leidosi per jį. Kristus, žingsniuojantis vandens paviršiumi, nebūtų labiau nustebinęs savo sekėjų. Berniukas negrimzdo į išsilydžiusį paviršių. Cavaliere sekė jam įkandin. Atrodė, tarytum eitų per gyvą kūną. Kol žmogus nesustodavo, lavos pluta išlaikydavo jo svorį. Netrukus jie išsigavo iš liepsnojančio ruožo ir kitoj pusėj vėl pasinėrė vėjin, spjaudydami iš plaučių dūmus. Apžiūrinėdamas

savo beveik sudegusius batus, Cavaliere dirstelėjo į Bartolomeo, kuris purvinu kumščiu trynė vienintelę matančią akį. Tai buvo kone tas pat, kas būti nepažeidžiamam. Cavaliere su savo Kiklopu, Vynų karalius su savo Juokdariu – gal ir pažeidžiamas, tačiau saugus. Su juo – saugus.

*

1779 metų rugpjūtis. Šeštadienis, šešta valanda. Tikriausiai smarkus trenksmas sudrebino kalno papėdėje stovinčios Cavalierės vilos pamatus, jei neįvyko kas nors blogiau. O jis tuomet buvo namuos ir iš observatorijos kambario saugiai stebėjo, kaip tas kalnas svaido oran iki raudonio įkaitusių akmenų čiurkšles. Po valandos skystos ugnies stulpas ėmė kilti viršun ir netrukus pasiekė įspūdingą, dvigubai didesnį nei kalnas, aukštį – tokia ugninė trijų tūkstančių metrų aukščio kolona, išmarginta juodų dūmų kamuoliais, išrantyta liepsnojančiu žaibo zigzagu. Saulė išnyko. Neapolį užklojo juodi debesys. Teatrai užsidarė, bažnyčios atsidarė, būrėsi procesijos, žmonės spietėsi priešais žvakių apšviestas gatvės koplyčias, pastatytas Švento Januarijaus garbei, klausėsi ir meldėsi. Katedroje kardinolas aukštyn pakėlė buteliuką su šventojo krauju, kad jį išvystų visi susirinkusieji, ir ėmė šildyti jį rankomis. Štai ką reikėtų pamatyti iš arčiau, pasakė Cavaliere – turėdamas galvoje kalną, o ne stebuklą. Jis pasiuntė atvesti Bartolomeo, sėdo ant arklio ir per švytinčias gatves leidos į užmiesčio tamsą, – juodais keliukais, pro nuniokotus laukus su belapiais medžiais, pro suanglėjusius vynmedžius liepsnojančio kalno link.

Netrukus ugnikalnis liovėsi veržęsis ir stojo visiška tamsa, išskyrus tas vietas, kur ant Vezuvijaus žėravo pelenų krūvos, o ant šlaito – nedidukės lavos versmelės.

Po valandos, patekėjus pilnačiai, Cavaliere atvyko į kaimą, išsidriekusį žemutiniame šlaite, pusiau uždengtame juodo šlako ir dulkių, susiraukšlėjusiame nuo karščio. Mėnulis pate-

kėjo aukščiau. Tamsus, dantytas, supleišėjęs kaimas išblyško – sumėnulėjo.

Nulipęs nuo arklio ir atidavęs jį Bartolomeo, Cavaliere leidosi lydimas į mėnulio apšviestas gatveles, užgrioztas žėrinčių pelenų ir aprūkusių akmens luitų. Kaimas buvo užbombarduotas akmenimis, svėrusiais iki penkiasdešimties kilogramų; tik keletas namų sudegė, tačiau visi langai, kuriuos jis matė, buvo sudaužyti, o kai kurie stogai įlūžę. Žmonės purvinais veidais su liepsnojančiais deglais rankose žingsniavo šalia jo, nekantraudami papasakoti, ką išgyveno. Taip, jie pasilikę namuose, juk jie neturėję pasirinkimo? Tie, kurie išėjo laukan su pagalvėmis, stalais, kėdėmis ar vyno statinių dangčiais vietoj šalmų, turėjo grįžti sužeisti akmenų ar uždusinti kaitros, dulkių, sieros. Jis išgirdo visokių baisenybių. Paskui jį nuvedė pažvelgti į šeimyną, kuri iš anksto, prieš dieną, pasirūpino priebėga ir paslaptingai žuvo. („Niekas jiems neliepė eiti į tą rūsį, Ekscelencija, nei jame pasilikti!") Ties žemu įėjimu į rūsį vienas kaimiečių žengė priekin su savo deglu, norėdamas apšviesti labai tikrovišką paveikslą. Motina, tėvas, devyni vaikai, keletas pusbrolių ir sentėvių pora: visi atsikolę į plūktinę sieną ir žiūri tiesiai prieš save. Drabužiai – be priekaišto. Veidai – neiškreipti, vadinas, jie mirė ne uždusę. Atrodė jie visiškai normaliai, išskyrus plaukus: juose, regis, nebuvo jokios gyvybės, jie buvo sulipę nuo baltų dulkių, o kadangi valstiečiai nenešioja perukų, plaukai darė juos panašius į statulas.

Įdomu būtų išsiaiškinti jų žūties priežastį, pagalvojo Cavaliere. Stiprus ugnikalnio smūgis iš po žemių? Ūmus mirtinų vulkaninių dujų išsiskyrimas? Berniukas jam už nugaros, jaunasis Bartolomeo, atsakė į jo klausimą labai tvirtai. Jie mirė iš baimės, milorde.

6

Vynų valetas atvyko vėlų spalį. Kas gi, jeigu ne jis. Cavaliere supyko ant savęs, kad neatspėjo, kas jis galėtų būti.

Cavalierės giminaitis, antros eilės pusbrolis, Williamas Beckfordas tuomet buvo dvidešimtmetis, stulbinamai turtingas, jau spėjęs tapti plonos ironiškos išgalvotų biografijų knygelės autorium, aršus kolekcionierius ir meno žinovas, įnoringas, greitas pasigailėt savęs, godus vaizdų, pagundų, brangenybių. Bruzdus, sutrumpintas Didžiosios Kelionės variantas (jis išvyko iš Anglijos vos prieš du mėnesius) atginė jį į piečiausią jos tašką rekordiniu greičiu, pačiu laiku išmetė į Cavalierės vaišingumo krantą – pučiant karštam vėjui, vienam iš tų didžiųjų Pietų Europos vėjų (mistralis, fenas, sirokas, tramontana), kuris prisimenamas panašiai kaip prisimenamos priešmenstruacinės dienos, kai norima paaiškinti nerimą, neurasteniją, emocinį šaltumą; toks periodiškai pasireiškiantis kolektyvinis priešmenstruacinis sindromas. Nervingumas tvyrojo ore. Inkščiantys šunys slampinėjo purvinomis, įkalniomis gatvelėmis. Moterys palikdavo naujagimius prie bažnyčių durų. Blizgančiomis akimis, išsekęs, dilginamas svajonių pamatyti ką nors dar egzotiškesnio, Williamas atsiguldavo ant brokatu aptrauktos kušetės ir kartodavo: Be abejo, tai dar ne viskas. Parodykite man daugiau. Daugiau. Daugiau.

Tas jaunas giminaitis Cavalierei priminė kažką panašų į jį patį, tą retą žmogaus egzempliorių, kuriam niekad, nė akimirkai

per visą ilgą gyvenimą nebus nuobodu. Jis rodė jam savo kolekcijas, savo laimikį, paties sau pasiskirtą paveldą. (Jis vargiai galėjo pamiršti, kad tas jaunuolis yra ar netrukus bus turtingiausias Anglijoj žmogus.) Stebuklų kupinos vitrinos. Paveikslai kabo ant sienų trimis ar keturiomis eilėmis, dauguma jų – septynioliktojo amžiaus, ir dar itališki. Mano etruskiškos vazos, pasakė Cavaliere. Nuostabios, atsakė Williamas. Mano vulkaninių akmenų kolekcijos pavyzdžiai. Jie skatina svajoti, atsakė Williamas. O čia mano Leonardo, pasigyrė Cavaliere. Iš tiesų, patvirtino Williamas. Jaunuolio komentarai buvo nuostabiai tikslūs, įžvalgūs. Tarp jųdviejų pradėjo rastis tikra abipusė simpatija. Bet Cavalierei nereikėjo kito (didingesnio, sudėtingesnio) sūnėno. Jo stigo Catherine'ai, Catherine'ai, kuri nuolankiai, aistringai ieškojo artimos sielos ir to, kuris atstotų sūnų.

Abu iškart pasijuto kits kito įvertinti. Jis prisipažino jai. Ji prisipažino jam. Jie džiaugėsi esą panašūs visu kuo – tasai gražus, kietų šlaunų jaunuolis garbiniuotais plaukais ir nugraužtais nagais ir ta liekna keturiasdešimt dvejų metų moteris didžiulėmis, kiek išgąstingomis akimis. Jiedu priklausė skirtingoms kartoms, gyveno tokius skirtingus gyvenimus. Ir vis dėlto jų skoniai bei nusivylimai buvo tokie panašūs. Nuo istorijų jie perėjo prie sielos atvėrimų, kiekvienas atskleisdavo daugybę širdgėlų ir troškimų. Būdamas jaunesnis ir vyras, Williamas manė turįs teisę žengti pirmuosius žingsnius.

Jis kalbėdavo jai apie savo vidinį gyvenimą, kupiną (taip jis dabar jai tvirtina) neaiškių troškimų. Jis nupasakojo savo dienas Fonthile, kaip niūriai vaikščiodavo pirmyn atgal po kambarį, skaitydavo knygas, kurios išspausdavo jam ašaras, visąlaik nepatenkintas savim, svajojantis kvailas svajas (kurių jis niekad neišsižadės, kad ir koks senas bus), nirštantis dėl savo motinos, globėjų, visų aplinkinių kvailumo.

Ar jūs skaitėte knygą *Jaunojo Verterio kančios*? Man regis, ten kiekviena eilutė žėri genialumu.

Tai buvo Catherine'os išbandymas.

Taip, atsakė ji. Man irgi patiko ta knyga.

Tai atsitiko greitai, kaip tokiais atvejais dažnai atsitinka. Turi tokį-ir-tokį, pažįstamą, kurį retkarčiais susitinki pobūviuose ar koncertuose, bet niekad apie jį negalvoji. Staiga vieną gražią dieną durys plačiai atsiveria ir tu krenti į begalybės pragarmę. Nustebęs ir sykiu kupinas dėkingumo klausi: Ar toji beribė siela gali būti žmogus, kurį maniau esant tik...? Taip.

Aš noriu būti su jumis vienas. Ir aš, brangusis, to noriu.

Iš savo kabineto viloje prie Portičio Cavaliere matydavo, kaip jie gaišuoja terasoje vienas greta kito nepratardami nė žodžio. Iš terasos matydavo, kaip jie iš lėto vaikštinėja pavėsinėje, apaugusioje mirtomis ir vynmedžiais. Iš koridoriaus matydavo, kaip jiedu sėdi prie pianino arba Catherine skambina, o Williamas drybso ant minkštasuolio, stovinčio šalia trikojo staliuko, ir varto Cavalierės knygas. Cavaliere džiaugėsi, kad Catherine turi artimą žmogų, žmogų, kuriam ji buvo brangesnė nei jis.

Jiedu ne vien tik skambindavo drauge kaip kad Catherine ir Cavaliere. Jiedu drauge improvizuodavo, varžydamiesi, kuris išgaus išraiškingesnį garsą, patetiškiausią *decrescendo*.

Catherine prisipažino paslapčia kurianti muziką. Savo „mažų impulsų" ji niekada niekam negrojusi. Williamas maldavo paskambint juos jam. Pirmasis buvo menuetas – greita, linksma melodija. Kitų – kadangi jis pagyrė menuetą, ji įsidrąsino – forma buvo laisvesnė, skaidymas griežtesnis: lėta, klausianti frazė su ilgais graudžiais akordais.

Williamas prisipažino visuomet norėjęs kurti muziką, tačiau žinojęs, kad pristigs kūrybinės ugnies. Ji jam atsakė, kad jis dar per jaunas tai žinoti.

Ne – papurtė jis galvą – aš tinku tik svajoti, bet – jis vėl pažvelgė į ją – tai anaiptol ne liaupsės. Jūs – didelė muzikantė, Catherine. Aš dar nesu girdėjęs, kad kas taip jaustų muziką, kaip jūs.

Kai skambinau Mozartui, pradėjo ji, ėmiau virpėti atsisėdusi prie instrumento. Jo tėvas tai pastebėjo. Mačiau, kad pastebėjo.

Aš virpu nuo visko, pasakė Williamas.

Abu jaučiasi (pagaliau!) suprasti kits kito. Williamas manė, kad būti niekieno nesuprastam – panašių į jį vyrų dalia. O štai dabar atsirado ta angeliška moteris, kuri supranta jį iki panagių. Catherine tikriausiai manė – ir klydo, – pabėgusi nuo vyriškojo egoizmo.

Jis dovanodavo jai dovanas, glostančias jos savimeilę. Labai kosmopolitiški ryšiai. Jis susirado išmintingą, išsilavinusią, elegantišką, vyresnę už save moterį, kuri jį padrąsindavo: kiekvienam jaunuoliui reikia autoriteto. O į jos gyvenimą, sulaukus tokio amžiaus, kai jai atrodė, jog tai jau nebeįmanoma, įžengė naujas vyras: kiekvienai moteriai reikia, ar bent ji mano, kad reikia, palydos.

Catherine nuo pat pradžių instinktyviai šlykštėjosi visu Karaliaus dvaru – toji didžioji buržua buvo išrankesnė už tobulą patricijų Cavalierę. Jos vyras aiškino tai Catherine'os atsiskyrėliškumu, ir už tai tik dar labiau ją gerbė. Catherine labiau linkusi į atsiskyrėlės gyvenimą, švelniai perdėdamas rašė Cavaliere laiške Charlesui, o jam dažnai tenką išvykti su Karaliumi. Jų sąjungai buvo lemta įtvirtinti tą jųdviejų skirtingumą taip, kaip jį įtvirtina dauguma porų: du kraujo broliai, vyras ir žmona, viršininkas ir sekretorė – pasidalinant vaidmenis. Tu būsi užsidaręs, aš būsiu mėgstantis bendrauti, tu būsi plepus, aš būsiu lakoniškas, tu būsi apkūnus, aš būsiu liesas, tu skaitysi poeziją, aš krapštysiuos su savo motociklu. Su Williamu Catherine išgyveno retesnės porystės patirtį – kai du žmonės, kad ir kokie skirtingi, tvirtina esą visa kuo panašūs.

Ji nori daryti tai, kas patinka jam, o jis nori daryti tai, kas patinka jai. Juodu jaudina, žavi ta pati muzika ir poezija; jiedu bjaurisi tais pačiais dalykais (gyvulių žudymu, vulgariais pokalbiais, salonų intrigomis ir tais juokdariškais Karaliaus rūmais).

Cavaliere, kurio gyvenimas smarkiai ir neišvengiamai buvo susijęs su gyvulių žudymu, vulgariais pokalbiais, salonų

intrigomis ir Karaliaus dvaru, džiaugėsi, kad Catherine turi su kuo pasikalbėti, kam išlieti jausmus. Ir tas kažkas galėjo būti tik vyras, – kad ir kaip keista, Catherine, rodės, ne itin mėgo savo lyties atstovių bendriją, – tik daug jaunesnis už ją, kad ji galėtų būti jam motina; ir būtų idealu, jei jis mylėtų vyrus, tada Cavaliere galėtų nesirūpinti dėl netinkamų paskatų.

Nejausdamas pavydo ir net pritardamas Cavaliere stebėjo, kaip Catherine stačiai atjaunėdavo šito jaunuolio draugijoje, kaip ji atrodydavo laimingesnė.

Ką tik jiedu sėdėjo terasoje, kuri vėrėsi į Neapolį ir įlanką. Bet jau išmušė šešias ir jie įėjo vidun, į kambarį, kurio langai buvo į Vezuvijų. Mylima Catherine'os tarnaitė įnešė arbatą. Šviesa suminkštėjo, tapo blyškesnė. Uždegė žvakes. Tarnų bruzdėjimas, cikadų svirpesys – garsai, užtvindę kambarį, kurių jie negirdėjo. Jei pradėtų triukšmauti kalnas, jie neišgirstų ir jo.

Ilgai tylėjusi Catherine nuėjo prie pianino. Williamas klausėsi jos skambinimo sudrėkusiomis akimis.

Prašau jus, padainuokite, ištarė ji. Jūs turit gražų balsą.

Gal padainuotume duetu?

O, nusijuokė ji. Aš nedainuoju. Aš nemėgstu dainuoti, man niekad nepavyktų...

Kas, brangioji Catherine?

Cavaliere grįžo vėlai vakare, – avintis aukštais batais, apsitaškęs krauju, suprakaitavęs, tiesiai iš Karaliaus surengtų gyvulių skerdynių – ir pamatė juodu prie pianino, tyliai besijuokiančius, švytinčiomis akimis. Bet juk ir aš turiu jausmus, pamanė. O dabar privalau vaidinti žmogų, kuris nieko nesupranta.

*

Švelnus Williamo tenoras ištraukė paskutinę natą ir nutilo. Pianino garsai nuščiuvo, išnyko instrumento širdy.

Catherine, sumurmėjo Williamas.

Ji pasigręžė į jį ir linktelėjo galvą.

Niekas niekada taip nesuprato manęs, kaip jūs. Jūs – angelas. Jūs – ne moteris, o lobis. Jei tik galėčiau likti čia, jūsų palaimingoje įtakoje, visai pasveikčiau.

Ne, atsakė Catherine. Jūs privalote grįžt į Angliją, prie savo pareigų. Neabejoju, kad įveiksite tą savo silpnumą; tai jūsų per didelio jautrumo, kurį pagimdė pernelyg švelni širdis, vaisius. Tokie jausmai – tarsi karštligė, kuri praeina.

Aš nenoriu grįžti namo, pasakė jis jausdamas, kad trokšta išdrįsti paimt jos ranką. Kokia ji buvo graži dabar, šią akimirką. Catherine, aš noriu pasilikti čia, su jumis.

Williamas mano išgyvenąs dvasinį skausmą, išsiliejantį nepasotinamo neaiškių, egzotiškų dalykų siekio forma. Kaip šitai glostė jo savimeilę. O iš teisybės jam draudžiama apglėbti tai, ką jis norėjo apglėbti. Didžiausias nerimas dažniausiai būna seksualinis nerimas. Jo gyvenimo meilei buvo vienuolika, kai jiedu susitiko, ir Williamas merginosi bei glostinėjosi ketverius metus, kol galiausiai vieną gražų rytą abu buvo aptikti berniuko lovoje. Kai vikontas Courtenay uždraudė Williamui lankytis jo namuose ir pagrasino paduosiąs jį į teismą, jei dar nors kartą išdrįs prisiartinti prie jo sūnaus, Williamas persikėlė per Lamanšą ir leidosi į pietus.

Ėmė ieškoti prieglaudos po senesnėmis padangėmis. Tačiau net ir patsai didžiausias kitoniškumas negali numaldyti seksualinio tremtinio nerimo. Vietos, kuri būtų pakankamai atšiauri, pakankamai svetima, nėra. (Nebent ji atsiranda vėliau – prisiminimuose, pasakojimuose.) Pietų šiaurėje jis vėl sukėlė tokį pat skandalą ir vėl buvo priverstas bėgti: aistra penkiolikmečiui Venecijos aristokrato sūnui, staiga atskleista kito įtūžusio tėvo, išginė jį iš Venecijos ir nubloškė pusiasalio apačion – į Neapolio kerus, į Neapolio sąstingį – ir į vienišą Catherine'os širdį.

*

Ji jaučiasi stipresnė, tapo guvesnė ir (kaip pastebėjo Cavaliere) pagražėjo. O Williamas taisosi palankiai jos veikiamas.

Jie susirado prieglobstį, tobuliausią nuošalumo variantą: savanorišką tremtį iš visuomenės. Abu godžiai siekė išskirtinos kits kito draugijos.

Žinoma, jie nebuvo vieni tikrąja to žodžio prasme. Kaip ir dera turtingiausiam iš visų Anglijos lordų, Williamas negalėjo keliauti be globėjo, be sekretoriaus, be privataus gydytojo, mažordomo, virėjo, kepėjo, dailininko, piešiančio peizažus, kuriuos Williamas norėjo įamžinti savo atmintyje, be trijų tarnų, be pažo ir pan., ir pan. O Catherine ir Cavaliere turėjo nemažą tarnų palydą savo rūmams mieste, vilai, įsikūrusiai netoliese nuo Karaliaus rūmų Portičyje, ir dešimties kambarių medžioklės nameliui Kazertoje. Tarnų buvo pilna visur, jie darė viską, ką tik buvo galima daryti, bet, kaip ir į tas juodas *No* teatro figūras, kurios įžengia scenon, kad pataisytų masyvius aktorių drabužius ar paduotų kokį aksesuarą, į tarnus nebuvo kreipiama jokio dėmesio.

Taip, jie buvo vieni.

Šis ryšys, turėjęs draudžiamų dalykų jaudulio, mezgėsi Cavalierės akyse, su jo palaiminimu. Nors jam nebuvo lemta būti išrutuliotam iki galo, vis dėlto tai buvo meilės istorija. Mylėti vienas kitą juos skatino būtent tai, kad abu neatliepta meile mylėjo kitą būtybę. Iš tikrųjų, kaip tik todėl, kad Catherine po dvidešimt dvejų santuokos metų vis dar vergiškai mylėjo Cavalierę, o Williamą nenumaldomai degino aistra griežtai saugomiems, lytiškai subrendusiems savo aplinkos berniukams. Jiedu galėjo įsimylėti kits kitą dėl to nesijaudindami ir nieko nesigriebdami.

Įsimylėję kits kitą ir negalintys sau to prisipažinti, jie pasimėgaudami diskutuodavo apie meilę apskritai. Ar gali būti kas žiauresnio ir saldesnio, mąsliai niurnėdavo Williamas. Širdis tokia pilna, kad negali kalbėti, ji gali tik svajoti ir dainuoti – jums žinomas tas jausmas, Catherine, aš tuo neabejoju. Kitaip jūs nesuprastumėt taip puikiai, ką aš jaučiu, bet privalau nuo visų slėpti.

Meilė – tai visuomet auka, atsakė Catherine, žinodama, ką kalba. Bet tam, kuris myli, pridūrė, teko geresnė dalis nei tam, kuris leidžiasi mylimas.

Man bjauru būti nelaimingam, pasakė Williamas.

Ak, atsiduso Catherine, ir mintyse peržvelgė ilgą savo nelaimės istoriją, nors neturėjo teisės taip apie save galvoti, nes vis dar buvo labai dėkinga Cavalierei už tai, kad jis ją vedė. Laikydama save neišvaizdžia – ir niekindama už tuštybę, kurią šita mintis jai atskleidė, ji jautė bjauriojo ančiuko pagarbą elegantiškam savo vyrui, kurį laikė be galo patraukliu su ta ilga ereliška nosimi, plonomis kojomis, glausta kalba, ryžtingu žvilgsniu. Ji vis dar pasiilgdavo jo jam išvykus daugiau nei dienai, jai vis dar pakirsdavo kojas, kai jis įeidavo į kambarį ir žengdavo prie jos. Ji dievino jo siluetą.

Jūs nesmerkiate manęs? sumurmėjo Williamas.

Jūs jau pats save pasmerkėt, brangus berniuk. Jums reikia tiktai žengt toliau tuo geresniu taku, kuriuo jūs siekiat eiti. Jūsų atvirumas, jausmų švelnumas, mūsų skambinama muzika – visa tai sako man, kad jūsų širdis tyra.

Abipusiai pripažinimai vienas kito tyrumo, nekaltumo, kad ir kokie skirtingi buvo jųdviejų gyvenimai, kad ir koks netyras jam atrodė jojo gyvenimas.

Williamai, jūs turit atsispirti nesveikos, nusikalstamos aistros pagundoms! Taip ji vadino jaunuolio meilę jo lyties atstovams, negalėjusią nesukelti nepritarimo, kuriam ji buvo pasiruošusi visuomet, tai buvo tarsi jos antroji prigimtis. Tatai visai nešokiravo Cavalierės, Walpole'o ir Gray'aus draugo, to sukto erudito, pasivadinusio Baronu d'Hancarville'u (tai jis sukompiliavo Cavalierės knygas apie vazas), globėjo: jau tais laikais kolekcionierių ir meno, ypač antikinio, žinovų pasaulyje svarbiausią vaidmenį vaidino kur kas daugiau vyrų, mylinčių savo lyties atstovus. Cavaliere didžiavosi esąs laisvas nuo vulgaraus seksualinio fanatizmo, bet minėtą polinkį manė esant kliuviniu, statančiu jo šalininkus į visuomeniškai nepatogias situacijas, o

kartais, deja, ir į pavojų. Visų atmintyje dar buvo gyvas šiurpus galas, kurio prieš dvylika metų susilaukė didysis Winckelmannas vienoje Triesto landynėje, – buvo nudurtas jauno, seksualines paslaugas mėgstančio siūlyti niekšo, kuriam parodė kai kuriuos iš savo lobių, parsiveštų į Romą. Saugokis, Williamai! Laikykis tik savo klasės jaunuolių.

*

Abu jie – nepritapėliai, mylintys tai, ko negali turėti. Ir – sąjungininkai. Jinai jį gina, jis leidžia jai pasijusti geidžiamai. Abiem reikia kits kito, ir būtent tokio artumo. Kaip tai paglosto jųdviejų savimeilę, jeigu kas pagalvoja, kad jie *yra* meilužiai. Vadinasi, jį laiko gebančiu mylėti moteris, o ją – vis dar patrauklia. Dviem narsiom sielom, gebančiom visiškai nepaisyti atsargumo. Toksai ryšys, tik labai retais atvejais pasibaigiantis lova, – viena iš klasikinių romantiškos vyro ir moters meilės formų. Realizuotus siekius čia atstoja dvasios polėkis. Tokia slapta dvijulė, – abu visuomet pakylėti, susijaudinę, apsvaigę nuo bendrininkystės.

Jų balsai tampa sodresni, nutraukiami staigių pauzių. Rankos susijungia ant klavišų, jos veidas palinkęs prie jo veido, liečiasi su juo. Vidinės šypsenos, užgniaužtas kvapas, sukrečiantis Scarlatti, Schoberto ir Haydno grožis. Apie ugnikalnio spazmus jie nežino nieko. Jokie išoriniai vaizdai negali jų išblaškyti.

Kai jinai skambindavo, jis tiesiog regėdavo tą muziką. Atrodė, tarsi koks lankas staiga pakyla nuo jos švelniai mušančių taktą kojų, pereina kūnu ir pasklinda nuo pirštų. Ji pasilenkdavo į priekį, nepudruotų plaukų sruoga nukrisdavo jai ant kaktos, kiek apdribusios rankos išsilenkdavo, tarsi norėdamos apglėbti visą klaviatūrą, veidas nušvisdavo įkvėpimu, lūpos prasiverdavo begarsei aimanai ar dainai.

Mylimasis suprastų, ką Catherine stengėsi išreikšti skambindama pianinu, o bet kuris kitas pasijustų nevalingu jos bendravimo su mylimuoju liudininku. Mimika, krūptelėjimais, ato-

dūsiais, galvos linktelėjimais, palaimingais šypsniais ji aprėpdavo keletą oktavų – nuo apleistumo jausmo iki pasitenkinimo. Kaip tik tuomet, kai Williamas kuo aiškiausiai matydavo ją kaip seksualinę būtybę, ji labiausiai ir traukė jį; tuomet jis jausdavos itin nejaukiai, itin susijaudinęs. Ji nė nenutuokia, kas jai yra muzika ir ką ji su ja padaro, pamanydavo jis.

Kartais jaučiu, kad muzika mane užlieja taip, kad viską užmirštu ir mano valios, mano norų nebelieka, sakydavo Catherine. Ji įsismelkusi į mane taip giliai, kad tiktai ji viena diktuoja mano judesius.

Taip, atsakė Williamas, aš irgi tai jaučiu.

Jie pasiekė tobulos vibracinės dermės būseną, kai viskas, ką jie regėjo, atrodė tarsi jų santykių metafora. Per vieną išvyką į Herkulanumą jiedu drauge žavėjosi vaizduotės sukurtais pastatais – jie, be abejo, sukurti vaizduotės, Catherine! – nutapytais Villa dei Misteri freskose; tos lieknos jų kolonos buvo reikalingos ne ką nors paremti, o tik įrėminti tą švelnią erdvę: tokie izoliuoti pastatų elementai, egzistuojantys tik patys sau, šviesai ir grakštumui.

Norėčiau statyti būtent taip, pasakė Williamas.

Prie įėjimo į Kumų Sibilės olą jie jautėsi susilieję su visu antikos pasauliu.

Prie Averno jiedu stovėjo ties lediniais užtvindyto kraterio vandenimis, kur senovėje buvo manyta esant įėjimo į pragarą, kur Vergilijus privertė Enėją nusileisti požemių karalystėn.

Ar prisimenate Sibilės įspėjimą Enėjui? *Facilis descendus Averno*, padeklamavo Williamas plonu nervingu balsu, meiliai pažvelgęs į Catherine'ą. *Sed revocare... hoc opus, hic labor est.*

Taip, mielas berniuk, taip. Jums nedera dykinėti.

Galiu paliudyti, kad su Vergilijum nusileisti į pragarus nesunku. Tačiau sugrįžti... Ak, Catherine, su jumis, su jūsų gebėjimu suprasti... tai nėra sunkus darbas, tai ne triūsas.

Kad jaustųsi drauge laimingi, jiems nereikėjo žiūrėt iš aukšto į vietos pramogas. San Karle per vienos iš daugybės operų,

kurioje nuotaka išvaduojama iš maurų haremo, premjerą, kastratas Caffarelli išspaudė jiedviem ašaras. Viena prasčiausių muzikų ir vienas gražiausių dainavimų, kuriuos esu girdėjęs, sušnibždėjo Williamas. Ar pastebėjote, kaip jis išlaikė *legato* jųdviejų duete? Taip, taip, atsakė ji. Gražesnio garso negali būti.

Catherine pradėjo jausti ne tik miesto grožį, bet ir jo juslingumą, nes regėjo jį kaip Williamo reakcijas. Ligi tol buvo atskyrusi miestą nuo savęs, – taip baisiai šlykštėjosi patvirkusiais Karaliaus rūmais, ištižusia aristokratija, stabmeldiška religija, klaikiu smurtu ir skurdu. Su Williamu ji leido sau pastebėti erotinę energiją, trykšte trykštančią gatvėse. Globojama goslaus Williamo žvilgsnio, ji leido savo pačios akims ilgiau užkliūti ties sodriomis jauno, liemenį apnuoginusio kalvio lūpomis bei ilgomis tamsiomis jo blakstienomis. Pirmą sykį gyvenime, jau pernelyg susibaigusią ir pernelyg seną, kad suviliotų, ją pribloškė jaunų vyrų grožis.

Ir ta auksinė šviesa. Tie vaizdai. Tie granatmedžiai. O Viešpatie, ibiskai!

Po tuo istorijos klodu viskas byloja apie meilę. Jeigu tikėsim čiabuvių legendomis, daugelio Neapolio vietų atsiradimo istorija – tai nelaimingos meilės istorija. Kitados šitos vietos buvo vyrai ir moterys, dėl nelaimingos ar suluošintos meilės tapę tuo, ką matome šiandieną. Netgi ugnikalnis. Vezuvijus kadaise buvo jaunuolis, išvydęs gražią kaip saulė nimfą. Ji sužeidė jo širdį ir sielą, ir jis nebegalėjo galvoti apie nieką kitą. Vis karščiau ir karščiau alsuodamas, puolė prie jos. O nimfa, nudeginta jo meilės, šoko į jūrą ir pavirto sala, šiandien vadinama Kapri. Pamatęs tai Vezuvijus išėjo iš proto. Jis tolydžio didėjo, svaidė ugningus atodūsius ir pamažėle tapo kalnu. Dabar, sustingęs kaip ir amžinai nepasiekiama jo mylimoji, jis vis dar svaido ugnį ir drebina Neapolį. O kaip apgailestauja tas bejėgis miestas, kad jaunuolis negavo to, ko troško! Kapri panirusi vandenyse Vezuvijaus akivaizdoje, o kalnas dega, dega, dega...

*

Kokie mes atsidavę kits kitam, galėjo pasakyti jie. (Kiek savimylos slypi po atsidavimo kauke!)

Abu gavo progos pademonstruoti savo nuolaidumą: ji turėjo savo įpročių, o jis – pavojingų idėjų. Tačiau ji apdairesnė už jį, nes jis juk išvažiuos (jis jaunas ir jis vyras), o ji to padaryti negali. Juk šitai turi baigtis. Žinoma, pralaimi moteris. Jaunuolis išvyks ir vėl pamils, tiek kūniškai, tiek romantiškai. Jis – paskutinė josios meilė.

Sausį jisai išvyko sugniuždytas skausmo. Jis verkė. Liūdėdama, be abejonės, labiau nei jis, ji nepraliejo nė ašaros. Jiedu apsikabino.

Aš gyvensiu tik jūsų laiškais, pasakė jis.

*

Kai palikau jus, panirau į svajones, rašė jis pirmame savo laiške. Jis pasakoja, kaip jos ilgėjosi, aprašo įspūdingus peizažus, kurie jam priminė... ją patį. Kiekviena vietovė nugramzdindavo jį į svajas, atspindėdavo jo mintis (ir jų galias), prisiminimus. Jo rašysena buvo palaidai netvarkinga – Catherine sunkiai ją išskaitė – be to, jis buvo plepus aprašinėtojas.

Kad ir kur būtų, Williamas visuomet būdavo sykiu ir dar kur nors kitur. Mizeno kyšulyje jis buvo su Plinijum Vyresniuoju. Prie įėjimo į Sibilės olą – su Vergilijum. Arba tiesiog su savo neapsakomais jausmais. Atkaklus polinkis žarstytis pavyzdžiais iš knygų, aistra viską, ką matė, paverst svaja ar vizija, prarasdavo dalį žavesio laiškuose. Be abejo, taip atsitikdavo todėl, kad Catherine jau nebebuvo jo fantazijų bendraautorė, o tik gavėja.

Ji buvo labai reikli sau: stipraus charakterio žymė. (Jai niekad neatrodė nuostabu, kad ji taip puikiai skambina klavesinu.) Bet iš kitų ji stengėsi nesitikėti daug, kad nereikėtų žiauriai nusivilti. Iš Williamo nelaukė nieko. Ji buvo Williamas... arba Williamas buvo ji. Ką nors mylėti reiškė būti pakančiam trūkumams, kurių

sau neatleistum niekad. Ir jei jai šautų į galvą, kad reikia pateisinti kuo nors jo egocentriškas reakcijas, tikriausiai ji prisimintų jo jaunystę arba tiesiog lytį.

Tai buvo tarsi sapnas, pareikšdavo jis apie ką nors ką tik matytą. Aš svajojau, aš sugrįžau į laikus, kai... Aš vaikščiojau, aš ties kiekvienu žingsniu medituodavau. Visą valandą stebėjau lygų vandens paviršių. Pažadintas iš savo vizijų susierzinau.

Kiekvieną sustojimą toje kelionėje jis aprašė kaip piligrimystę. Ir kiekviena vieta galėjo tapti proga įkvėpimo kupinam atsiskyrimui nuo pasaulio, geidulingam nukrypimui. Kur benuvyktų, visuomet atsirasdavo akimirka, kai jis galėdavo save paklausti: Kur aš esu?

Ir aš nepamiršau, o Catherine, Catherine. Kur jūs?

Jųdviejų artumas irgi atrodė tarsi sapnas.

Klausydavausi jos lyg įpuolęs į transą, apibūdino Williamas Catherine'os skambinimą klavesinu po daugelio metų. Joks kitas atlikėjas taip manęs neuždegdavo. Negalit nė įsivaizduoti, kaip nuostabiai ji skambindavo, kalbėjo prisiminęs ją sėdinčią prie instrumento, bet pasakodavo tik apie tai, kaip ji skambindavo kitų kūrinius. Rodės, kad ji panyra į muziką visa savo esybe, aiškindavo Williamas, ir muzika tarsi ištrykšta iš tyros, neužkrėstos sąmonės. Menas ir asmenybė susiliedavo. Ji gyveno nesugadinta, toksai tyrumo angelas tarp Neapolio Karaliaus dvariškių, prisimindavo. Kadangi tais laikais, norint pagirti moterį, neišvengiamai reikėjo pavadinti ją angelu arba šventąja, Williamas troško, kad jo žodžiai būtų išgirsti ne tik kaip įprastas pagyrimas, bet kaip kažkas daugiau. Kad tai suprastumėte iki galo, turit žinoti, kokie ten buvo Karaliaus rūmai, rašė jis. Aš niekad nesu matęs tokios dangiškai nusiteikusios būtybės.

Per visą savo greitą kelionę į pusiasalio šiaurę, kurioje būta ir bergždžio sustojimo Venecijoje (dar sykį padūsauti dėl jaunojo Cornaro), Williamas nesiliovė rašęs Catherine'ai, primindamas pašėlusias fantazijas, kuriomis jis galėjo dalytis tik su ja, ir pareiškė, jog, jei turėtų pakankamai tvirtą būdą – man

nė motais, jei kas ir mano, kad esu įnoringas padaras! – tai persigalvotų ir, užuot keliavęs toliau į Angliją, apsigręžtų ir kaipmat pasuktų į Neapolį. Pati didžiausia laimė jam būtų praleisti dar kelis mėnesius Catherine'os draugėje, sutikti su ja pavasarį, skaityti jai po jųdviejų pamėgta uola Pozilipe ir klausytis jos skambinančios.

Iš Šveicarijos jis parašė apie muziką, kurią buvo bekuriąs *pats*.

Ar jūs kada girdėjot apie nykštukus, tykančius milžiniškų kalnų tarpekliuose? Tie keisti, egzotiški tonai, kuriuos ką tik paskambinau klavesinu, ir yra būtent tai, kaip aš įsivaizduoju šokančius elfus ir pigmėjus – guvius ir klegančius, melancholiškus ir atklydusius iš po žemių. Nedaug mirtingųjų, be mudviejų, mieloji Catherine, sugeba išgirsti tuos tylius šnabždesius, kurie atsklinda naktį nuo uolų.

Ir vėl: Kaip gaila, mieloji Catherine, atsisakyt vilčių praleisti pavasarį Portičyje, pasivaikščiot drauge su jumis po laukines Kalabrijos tankmes. Aš melsiuos, kad galėčiau sugrįžti ir klausytis jūsų valandų valandas, be pertraukos, nors ir labai bijau, kad dar kurį laiką nepasimatysim. Neturiu jokių vilčių sutikti kitą žmogišką būtybę, kuri taip puikiai mane suprastų. Rašykit man, aš visada noriu žinoti, ar jūs gailitės savo paslaugiausio ir prielankiausio...

Jis rašė, kad važiuodamas per Alpes jutęs, jog oras ten švariausias ir skaidriausias iš visų jo kvėpuotųjų. Aprašė ilgas iškylas, kurių metu perėjo daugybę uolomis apjuostų slėnių, užtvindytų žydinčiais aromatingais augalais, aprašė ir menamas iškylas, kuriose jis šokinėjęs nuo uolos ant uolos, o ant jų keterų statęs pilis Piranesi stiliumi. Rašė niekada nesiliaująs galvoti apie ją. Tik jūs viena galit įsivaizduoti tas šventas mintis, kurios mane aplanko žvainą šaltą naktį, kai matyti kiekviena žvaigždė, rašė jis. Ir: Aš norėčiau, kad jūs išgirstumėte, ką man šnabžda vėjai. Girdžiu keisčiausius dalykus Visatoje ir mano ausyse skambėte skamba dangiškos šnekos. Kokią gausybę Balsų

atgena man tie šalti vėjai, pučiantys šituose stebuklinguose kalnuose. Galvoju apie jus, gyvenančią amžinoje vasaroje.

Neapolyje ta žiema buvo kaip niekada šalta. Catherine'os sveikata pašlijo. Jos gydytojas, nebejaunas įdegusio veido škotas (ji prisimindavo glotnius Williamo skruostus), apsigyvenęs Neapolyje, kone kasdien atvažiuodavo jos apžiūrėti. Negi aš tokia didelė ligonė, paklausė ji. Tie trylika kilometrų – niekis, mėgstu pasimankštinti, atsakė jis šypsodamasis. Nuo švelnaus jo žvilgsnio ji pasijuto nejaukiai.

Aš jau Paryžiuje, rašė Williamas. Žavingai mano vienatvei atėjo galas. Manęs laukia Anglija. Bet, ak! Catherine, bijau, kad netiksiu šiame pasauly niekam kitam, kaip tik kurti egzotiškas melodijas, statyti pilis, piešti sodus, kolekcionuoti senąją Japoniją ir vaizduotis keliones į Kiniją ar į mėnulį.

Neapolyje pirmąsyk per trisdešimt metų pasnigo.

Kad ir kaip toli nuo Anglijos buvo Neapolis, nuo Indijos, Džeko tėvynės, jis buvo dar toliau. Susigaužusia širdim Cavaliere matė, kad beždžioniukas negaluoja. Džekas nebešokinėjo, tik vilkdavosi nuo stalo prie krėslo, nuo biusto prie vazos. Kai Cavaliere jį pašaukdavo, lėtai pakeldavo galvą. Iš mažytės jo krūtinėlės išsiveržđavo švokščiantys garsai. Cavaliere vis klausdavo savęs, ar rūsyje ne per šalta. Jis ketino liepti Valerio perkelti Džeko būstą vienu aukštu aukščiau, tačiau netrukus tai iškrito jam iš galvos. Jis pasiges to mažiuko išdaigų bendrininko. Ir jis pradėjo ginti jį iš savo širdies. Be to, rūpesčių tąsyk buvo daugiau nei paprastai.

Netrukus prasidės Karaliaus šernų medžioklės metas. Savo šeimynos branduolį – Catherine'ą, būtiniausius muzikos instrumentus ir kai kurias knygas bei tarnų būrį, sumažintą iki trisdešimt keturių, – Cavaliere perkėlė į medžioklės namelį Kazertoje, kur pūtė dar šaltesnis vėjas. Saugant nuo atšiauresnio kalnų klimato, Džekas buvo paliktas mieste jaunojo Gaetano globai, ir šiam buvo liepta neišleisti gyvūno iš akių. Karalius pakvietė Cavalierę savaitei pašaudyti žvėrių Apeninų papėdėje.

O, aš jau pripratau prie tų jo išvykimų, pasakė Catherine daktarui Drummondui, kuris kasdien ateidavo jos aplankyti. Ir pridūrė: Nenoriu, kad mano vyras turėtų dėl manęs rūpesčių.

Ji nenorėjo, kad jis turėtų rūpesčių ir dėl vargšo Džeko. Kaip jį paruošti tam, kas neišvengiama? Juk ir dėl šito ji nerimavo, taip, net dėl šito. Vieną sekmadienį atėjo žinia, kad Džekas ryte nebepabudo. Cavaliere nusisuko ir ilgai tylėjo. Paskui susisagstė medžioklės švarką, atsigręžė ir paklausė: Ar žemė vis dar sušalusi? Ne, buvo jam atsakyta. Cavaliere atsiduso ir liepė palaidoti jį sode.

Jai palengvėjo pamačius, kad jis atrodė nelabai nuliūdęs, tačiau pati nusiminė dėl tos mažos, Cavalierei taip atsidavusiai tarnavusios svečių kraštų būtybės, kurią nusinešė lemtis. Prisiminė, kaip beždžioniukas sėdėdavo smuiko rakto poza, gražiai parietęs po sėdyne plaukuotą uodegą.

Iš Anglijos Williamas rašė pradėjęs ir jau beveik užbaigęs naują knygą. Tai buvo jo kelionių ir visų jo fantazijų bei menamų susitikimų su vietos dvasiomis aprašymas. Jis paskubėjo užtikrinti Catherine'ą, kad ji nenuogąstautų: nors knyga ir bus persunkta jos vizijomis, pati ji paminėta nebus. Jis prisiimsiąs atsakomybę už visas jiedviem gimusias mintis ir apgins ją nuo pasaulio piktybių ir pavydo. Niekas negalės kritikuoti jos ar įvelti į kokią nors intrigą. Jos vaidmuo jo gyvenime amžinai liks paslaptis, šventas slėpinys. Jis paliudys pasauliui už juodu abu.

Na, žinoma.

Ji pasijunta sunaikinta. Bet nors kažkas, kas liudija už juos abu, išliks.

Jis pranešė atspausdinęs penkis šimtus tos knygos egzempliorių. Paskui parašė apsigalvojęs ir įsakęs sunaikinti visą leidimą, palikti tik penkiasdešimt knygų. Ji apginta, o jis – anaiptol. Patekusi į netikusias rankas, knyga gali būti suprasta neteisingai. Jis nenorįs išstatyti savęs pajuokai.

Bet ji visada priklausys jums, Catherine, rašė jis.

Ji nenorėjo jaustis apleista, bet teko.

Jis rašė vėl skaitąs savo – ne, jųdviejų – labiausiai pamėgtą knygą.

Catherine, Catherine, ar jūs prisimenat pastraipą *Verterio* pradžioje, kai herojus, prisiminęs savo jaunystės draugą, sako: „Tokių kaip aš lemtis – likti nesuprastiems." Žinoma, prisimenat. Bet vis tiek negaliu atsispirti jos neperrašęs, taip tobulai ji išreiškia mano jausmus. „Aš sakau sau: Esi kvailys, nes ieškai to, ko žemėje negalima surasti. Bet juk ji buvo mano, aš jaučiau plakant jos širdį, jaučiau jos taurią sielą, ir jų akivaizdoje, regis, buvau didesnis nei iš tikrųjų, nes buvau viskas, kas galėjau būti. Gerasis Dieve, ar tuomet bent viena mano sielos galia liko neišnaudota? Ar aš galėjau jos akivaizdoje neišplėtoti iki galo visų tų nuostabių jausmų, kuriais mano širdis apglėbia Gamtą? Ar tasai mūsų ryšys nebuvo amžinas subtiliausių jausmų pynimasis su aistringiausiu protu, o visos jųjų atmainos, kad ir kokios neįprastos, paženklintos genijaus žyme? O dabar? – Deja, metai, kurių ji nugyveno daugiau nei aš, nusinešė ją į kapus anksčiau nei mane. Aš niekada jos neužmiršiu – nei jos sielos tvirtybės, nei dieviškos stiprybės."

Ak! pamanė Catherine, jis mane nužudo. Bet ta mintis jos neapstulbino taip smarkiai, kaip turėjo apstulbinti.

Cavaliere pargrįžo iš medžioklės įraudęs, suirzęs. Kitą rytą per pusryčius, žiūrėdamas į išblyškusį, raukšlių išvagotą Catherine'os veidą, – ji atrodė tokia išsekusi, o jis dar jautėsi toksai pat tvirtas, kaip anksčiau, jo kūnas dilgčiojo, prisiminęs buvusią įtampą ir aštrius pojūčius, vėją ir šauksmus, aitrius kvapus ir kietą arklio kūną tarp kojų, – jis niršo ant jos už tai, kad ji paseno, kad niekad neišeina iš namų, kad atrodo tokia pažeidžiama. Už tai, kad buvo liūdna, – jis manė žinąs, kodėl. Ir, apimtas pavydo, negalėjo susilaikyti nuo žiaurumo.

Ar galėčiau priminti jums, brangioji, kad gedime abu.

Ji neatsakė.

Jūs netekote mano jauno pusbrolio. O aš netekau Džeko.

Dar vienas laiškas nuo Williamo, kuriame jis skundėsi, kad

Catherine neatsakiusi į paskutinį ir priešpaskutinį jo laiškus. Angele, nepalikite manęs! O iš tikrųjų jos gedulas artėjo prie pabaigos. Williamas jai ėmė atrodyti be galo nutolęs. Argi aš visa šitai jaučiau? Tieką dalykų? Kaip nykstantis garsas liaujasi būti girdimas, taip euforija išsisklaido abejingume, o tai, kaip laikas susilpnina, sunaikina pakilius jausmus, visuomet būna netikėta. Jai vis sunkiau buvo įsivaizduoti, ką ji jautė, kai Williamas buvo čia. Tasai intensyvumas atrodė tarsi, tarsi... Ji irgi dabar galėtų pavartoti žodį sapnas.

7

SIMPTOMAI. Pasunkėjęs kvėpavimas, skausmas širdies srityje. Apetito stoka. Nusiskundimai viduriais, skausmas šone, krūtinėje, nuolatiniai vėmimai, tokie, kad nieko nebelieka skrandyje, silpnumas dešinėje rankoje – dauguma šitų simptomų jau aprimę. Galvos skausmai. Mieguistumas. Dulsvi plaukai ant pagalvės kas rytą. Labai pasunkėjęs kvėpavimas. (Moterų ligos: neapibūdinamos, bendrinės. Vyras suserga, o kilminga moteris sunyksta.) Panieka sau. Nuogąstavimas, kad kelia nerimą vyrui. Bjaurėjimasis tuščiomis kitų moterų kalbomis. Mintys apie dangų. Visuotinio šaltumo įspūdis.

DIAGNOZĖ. Daktaras Drummondas įtaria paralyžių. Arba, kad gyvybės centrai visai išsekę. Jai tiktai keturiasdešimt ketveri, tačiau ji negalavo jau ne vieną dešimtmetį.

MALDOS. Dėkoja Dievui už jo gailestingumą, nuolankiai prašo atleisti buvusias nuodėmes, maldauja atlaidumo savo bedieviui vyrui. Vis daugiau mąsto apie dangų, kur išlyginamos visos skriaudos. Viešpatie, pasigailėk manęs ir padėk pasitaisyti.

LAIŠKAI. Draugams ir giminėms tenai, namuose, persunkti baisia neviltim. Bijau, kad niekad jūsų nebepamatysiu. Ir kupinas pabrėžtinio nusižeminimo laiškas vyrui vasarį, kai medžioklės orgija vis dar tęsėsi, ir Cavaliere dažnai būdavo išvykęs: Kokios nuobodžios ir varginančios tos valandos, kurias praleidžiu be savo mylimojo, ir kokia įkyri man atrodo kiekviena scena. Štai krėslas, kuriame jis visad sėdi, matau – jis tuščias, ir

man sugelia širdį, o kvailos mano akys pasrūva ašaromis. Per tieką santuokos metų mano meilė, užuot sumenkusi, taip sustiprėjo ir taip skaudžiai susijo su mano gyvenimu, kad jis jau nebegali pasikeisti. Kaip aš nežmoniškai stengiausi įveikti savo jausmus, bet vis bergždžiai. Kaip įtikinėjau save būti protinga, bet vis tuščiai. Tik tie, kurie tai išgyveno patys, gali suprasti apgailėtiną nerimą žmogaus, kuris myli be atsako. Kai jis šalia, kiekvienas daiktas man kitaip atrodo, kai jo nėra – jaučiuosi tokia vieniša, tokia atskirta nuo visų. Ieškau ramybės žmonių draugijoje ir ten man daros dar sunkiau. Deja, turiu tik vieną džiaugsmą, tik vieną malonumą, ir visas jis susitelkia jame.

MUZIKA. Ne visai tiesa, kad niekas, visiškai niekas jos nedomina, kai jo nėra šalia. Bet klavesinas dabar skamba graudžiau. Muzika pakylėja, bet nieko neišdildo.

AISTRA. Williamui išvykus, ji kaip niekada tapo pažeidžiama. Bet santuokoje tokia aistra – nenatūrali. Be to, visuomet dera pamėginti įveikti tokią aistrą, išsiblaškyti. Ji tyrinėja naujas archeologines vietas mirusiuose miestuose, dalyvauja muzikantų ansamblyje Austrijos ambasadoriaus rūmuose, lankosi pas vieną Sicilijos aukštuomenės damą, kuri po to, kai nudūrė arba nunuodijo dešimt, ne, vienuolika, žmonių, galiausiai buvo demaskuota savo šeimynykščių ir už bausmę uždaryta, labai prabangiai uždaryta, vienuolyne netoli Neapolio. Jai buvo kokie dvidešimt treji metai, pasakojo savo vyrui Catherine. Ji priimdavo mane lovoje, sėdėdavo atsirėmusi į atlasines pagalves, sukrautas jai už nugaros, vaišindavo mane migdoliniais sausainiais bei kitais gaivinančiais dalykais ir kalbėdavo su manimi mandagiai ir labai linksmai. Stačiai neįsivaizduojama, kad tokių malonių manierų moteris galėtų daryti tokius siaubingus dalykus. Jos veidas buvo drovus, netgi švelnus, nustebusi aiškino Catherine, – tatai nebūtų padarę įspūdžio net ir pačiam naiviausiam vietos gyventojui toje šalyje, kurioje ji rezidavo, nes kiekvienas valstietis žino, jog netikusios prekės dažniausiai parduodamos su gražiomis etiketėmis; bet Catherine buvo šiaurietė,

be to, gražiai išauklėta, nei valstietė, nei aristokratė, ir iš tikrųjų dievota, protestantė, kuriai vidus ir išorė buvo viena. Ji visai nebuvo panaši į žmogžudę, švelniai pasakė Catherine.

*

Vėliau Cavaliere prisiminė, kad Catherine kalbėjo labai tyliai. Kartais reikėdavo net pasilenkti, kad ją išgirstum. Tai buvo artumo prašymas? Taip. O drauge ir užgniaužto jos pykčio ženklas.

*

Atėjo pavasaris, šiltas, kvepiantis balandis. Didžiąją laiko dalį ji praleisdavo lovoje. Williamo laiškai džiugiai ir erzinamai kalbėjo apie ateitį. Bet Catherine žinojo, kad jai ateities nebėra. Ji galėjo galvoti tik apie praeitį, mylėti vien ją.

Cavaliere daugiau nei savaitei buvo išvykęs Apulijon į archeologinę ekspediciją. Nebegalėdama pasikelti iš lovos, Catherine su kiekviena valanda jautėsi vis silpniau. Karštą balandžio naktį, suremta baisių astmos priepuolio skausmų, kuriuos jau manė esant galo pradžią, ieškojo paguodos laiške.

Ji niekad nepatyrė baimės jausmo, o dabar bijojo. Tas ilgas sunkus darbas – mirti – pažadino joje visiems astmatikams būdingą slogutį, esą jie gali būti palaidoti gyvi. Reikėtų parašyti Cavalierei laiškelį su prašymu, kad jis palauktų bent tris dienas po jos mirties prieš užspausdamas karstą suvisam. Bet, kad tai pasakytų, turi pradėti nuo prisipažinimo, jog bijo, kad po kelių dienų, ne, po kelių valandų, nebeįstengs jam parašyti; paskui patvirtinti, jog neįmanoma išreikšti tos meilės ir švelnumo, kuriuos jam jaučia, ir kad tik jis, jis vienas, buvo visų josios džiaugsmų šaltinis, jis, brangiausia iš visų jai suteiktų žemės palaimų, o tasai žodis – žemės – veda ją nuo beprotiškų ir tikrai nuoširdžių jausmų Cavalierei prie minties apie dar didesnes dangaus palaimas ir skatina išreikšti viltį, kad vieną gražią dieną gal ir jis taps tikinčiuoju.

O iš tikrųjų Catherine netiki, kad jis kada nors taps dievotas (ir jis netapo toks). Troškimas, kad jis įvykdytų tikėjimo aktą,

radosi iš jos egzaltuotos, pompastiškos kalbos poreikio. Ji norėjo, kad jis pripažintų to lygmens, taigi tos kalbos realumą, kad jie galėtų tuo dalytis – taigi kad galiausiai iš tikrųjų taptų artimi.

Bet, žinoma, jis niekad nepatirs pompastiško jos džiaugsmo. Nes visi tie juodi, dusinantys jausmai, kurie... ir čia ji pradėjo gaudyt kvapą ir prisiminė, ką norėjo parašyti tame laiške, tikrame atsisveikinimo laiške, be meilės prisipažinimų, be prašymų užmiršti ir atleisti jos kaltes, be atleidimų už tai, kad taip dažnai palikdavo ją vieną, be palaiminimų ir prašymų prisiminti ją geruoju – taip, ji norėjo kažko paprašyti. Neuždarykite karsto suvisam po mano mirties, kol tai bus neišvengiama. Laišką baigė primindama neužmiršti nurodyti savo testamente tai, ką buvo žadėjęs jai – kad jo kaulai ilsėsis šalia josios kaulų Slebecho bažnyčioje, kai Dievas panorės jį pašaukti, ir ji viliasi, kad šitai neįvyks dar daugelį dešimtmečių, o per tą laiką – toks varginantis, vienu atsikvėpimu parašytas sakinys, kokius ypač mėgsta astmatikai, – o per tą laiką ji tikisi, kad jis nebūsiąs vienas. Te visos žemiškos ir dangiškos palaimos aplanko jus ir tebūnie jūs mylimas taip, kaip aš mylėjau jus. Aš – jūsų ištikima žmona, ir pan.

Ji užantspaudavo laišką, pajuto, kaip nuo krūtinės nusirito akmuo ir užmigo ramiu miegu, kokiu nebuvo miegojusi jau daugelį savaičių.

Atėjo vasara su stulbinamu, gniuždančiu karščiu. Cavaliere pyko, kad Catherine miršta – kelia jam rūpesčių, palieka jį. Kai liepos mėnesį jie persikėlė į vilą prie Vezuvijaus, kurią ji mėgo labiausiai iš visų trijų jų rezidencijų, jis susirado krūvą priežasčių vis užsibūti šalia esančiuose Karaliaus rūmuose. Daktaras Drummondas kas rytą atvykdavo jos aplankyti, papasakodavo paskalų, kad ji nusišypsotų, pavaišindavo ledinukais, kad sukeltų jai apetitą, ir kartą per savaitę atsiveždavo dėlių nuleisti kraują. Vieną ankstų rugpjūčio rytą jis neatvyko. Trečią valandą ji grąžino nesuvalgytus pietus ir pasiuntė liokajų pasiteirauti, kas nutiko, šis parnešė naujieną, kad daktaras atsisakė karietos

ir nusprendė atjoti savo naujuoju hunteriu, bet maždaug už kilometro nuo vilos buvo išmestas iš balno ir pargabentas į miestą ant neštuvų. Jai buvo pasakyta, kad jo žaizdos labai rimtos. Paskui labai rimtai pridurta: sulaužytas stuburas ir perdurtas vienas inkstas. Po savaitės jis mirė. Išgirdusi tą žinią, Catherine paskutinį kartą pravirko.

Cavaliere visada manė, jog Catherine jautėsi savotiškai kalta dėl to siaubingo nutikimo, įvykusio kaip tik tuomet, kai daktaras jojo aplankyti jos, ir tai pagreitino jos mirtį, ištikusią vos po dvylikos dienų. Skaitydama savo mėgstamame krėsle, atgręžtame į mirtų giraitę, ji nualpo ir buvo įnešta vidun. Paguldyta į lovą, pramerkė akis ir paprašė mažyčio ovalinio Cavalierės portreto. Gavusi jį, prispaudė veidu prie krūtinės. Paskui užmerkė akis ir tą patį vakarą, taip ir neatsimerkusi, numirė.

*

Tiems, kurie jos nepažinojo, jis primindavo ją taip.

Mano žmona buvo nedidukė, liekna, elegantiškos išvaizdos, orių manierų. Turėjo šviesius plaukus, kurių nepražildė laikas, gyvas akis, gražius dantis, protingą šypseną. Jos laikysena buvo santūri, judesiai kuklūs, ji mokėjo įsiterpti į pokalbį keliais žodžiais, tuo padėdama jį išrutulioti, be jokio noro tapti jo centru. Ji buvo gležno sudėjimo ir visą gyvenimą vargana jos sveikata smarkiai veikė jos dvasios būklę. Gražiai išauklėta, apsiskaičiusi ir nuostabi muzikantė, ji buvo itin geidžiama aukštuomenėje, kurios dažnai vengė sveikatos ir savisaugos sumetimais. Ji buvo palaima ir paguoda tiems, kurie ją pažinojo, ir jos skaudžiai stigs visiems.

Jis priminė jos dorybes, jos talentus, jos pomėgius. Žodžiu, iš esmės jis kalbėjo apie save.

Širdgėla paverčia žmogų keistu padaru, rašė Cavaliere viename laiške Charlesui. Jaučiuosi kur kas didesnis našlaitis, kur kas liūdnesnis, nei tikėjausi.

Jam nutiko kažkas baisaus, pirmą kartą gyvenime. Pasaulis – klastinga vieta. Tu sau kruti, stumi gyvenimėlį, dėl nieko

nesikrimsdamas, o paskui viskam ateina galas arba viskas pablogėja. Štai kad ir anądien Portičyje vienas Karaliaus pažų atvėrė nenaudojamos koplyčios duris, įžengė į *moffetta* (vadinamosios šaltų nuodingų ugnikalnio garų kišenės) ir iškart mirė. Nuo tada įbaugintas Karalius apie nieką kita nebekalba ir prie gausybės amuletų bei talismanų, segamų prie apatinių jo drabužių, pridėjo dar kelis. O tai, kas nutiko senajam Drummondui, kai jis jojo aplankyti... ne, Cavaliere staiga prisiminė, jog kažkas baisaus nutiko jam pačiam. Jis neturėjo magiškųjų talismanų: jis turėjo tik savo protą, savo būdą.

Kažkas baisaus. Kažkas, kas reikalauja dvasios tvirtybės. Mano gyvenimas buvo laimingas, pagalvojo jis.

Išmintingas žmogus pasiruošęs viskam, jis moka atsitraukti, išsižadėt savęs, jis dėkingas už gyvenimo jam pasiūlytus malonumus, jis neįtūžta ir neverkšlena, kai laimė (kaip ir turi būti) baigiasi.

Argi nebuvo jis didis kolekcionierius? Taigi nuolat į kažką įsigilinęs, išsiblaškęs, nuklydęs kažkur kitur? Jis nesuvokė, koks gilus buvo jo jausmas Catherine'ai, poreikis ją turėti. Jis nesuvokė, kad kas nors jam būtų buvęs taip reikalingas.

Kolekcionieriai ir muziejų konservatoriai, kuratoriai dažnai ne itin raginami prisipažįsta esą mizantropai. Jie patvirtina, kad negyvi daiktai juos domina labiau nei žmonės, taip, iš tikrųjų. Tegu tai šokiruos kitus – jie laiko save geriau išmanančiais. Daiktais gali pasitikėti. Jų prigimtis nesikeičia. Jų patrauklumas neišblėsta. Daiktai, reti daiktai, turi vidinę savo vertę, o žmonės – tą, kurią jiems priskiriame savo poreikiais. Kolekcionavimas suteikia aistros akcentų egoizmui, o tai visuomet patrauklu, be to, jis apginkluoja jus prieš aistras, kurios jus daro pernelyg pažeidžiamus. Kolekcionavimas suteikia saugumo pojūtį tiems, kurie jaučiasi nuskriausti ir nekenčia to jausmo.

Jis tikėjos daugiau iš savo gebėjimo užsimiršti, kurį painiojo su temperamentu. Gebėjimo užsimiršti nepakaks tai širdgėlai

įveikti. Teks pasitelkti stoiškumą, o tai reiškia, kad žmogus iš tikrųjų išgyvena skausmą. Cavaliere nesitikėjo, kad skausmo našta jį taip baisiai prislėgs, taip viską užtemdys. Dabar Catherine'os meilė atrodė spindinti, dabar, kai jau buvo užgesusi. Nė viena ašara nesudrėkino jo akių, kai jis sėdėjo prie Catherine'os lovos ir traukė savo atvaizdą iš stingstančių jos rankų, nei kai grąžino jį jai, gulinčiai karste, prieš jį uždarant. Nors jis ir neverkė, jo plaukai (staiga tapę žilesni), jo oda (pasausėjusi, labiau susiraukšlėjusi), bylojo už jį, gedėjo už jį. Tačiau jis nežinojo, kaip sau papriekaištauti. Jis mylėjo tiek, kiek galėjo, ir buvo ištikimesnis, nei reikalavo papročiai. Cavaliere visuomet mokėjo būti atlaidus pats sau.

Jis sėdėjo prie vijoklių tvorelės priešais mirtų giraitę, kaip tik ten, kur sėdėjo Catherine, kai nualpo ir buvo įnešta vidun. Kur ji dažnai sėdėdavo su Williamu. Tankus, sudėtingas voratinklis nusidriekė per apvalią angą tvorelės viršuje. Valandėlę Cavaliere žiūrėjo į jį mašinaliai, negalvodamas apie vorą, kurį galiausiai pastebėjo sustingusį to tinklo pakrašty. Tuomet liepė atnešti lazdą, kuria naudodavosi kopdamas į kalnus, pasistiebė ir kirto per voratinklį.

Jo laiškai bylojo apie nuolatinį nenumaldomą liūdesį. Sunkumas, nuobodulys, dykas buvimas – kaip nuobodu buvo rašyti tuos žodžius – tapo mano dalia. Cavaliere nemėgo būti perdėm jausmingas, tačiau tas akivaizdus jausmų išsekimas jį nugąsdino. Jis norėjo ir toliau būti nei pernelyg jautrus, nei atvirkščiai (kaip norėjo būti nei jaunas, nei senas). Jis norėjo tiesiog nesikeisti. Tačiau pasikeitė. Nebepažintumėt manęs, rašė jis Charlesui. Iš prigimties gyvas, veiklus, imlus, viskuo besidomintis, dabar esu abejingas daugeliui dalykų, teikdavusių man malonumo. Tai ne abejingumas jums, brangusis Charlesai, tai mane visą užvaldęs abejingumas apskritai. Jis pakėlė plunksną ir apsvarstė, ką parašęs.

Tikiuosi, kad nebūsiu pasmerktas apatijai, rašė toliau, mėgindamas užkliudyti optimizmo stygą.

Jis ketinęs per naują išleisti savo knygą apie ugnikalnius, su daugiau iliustracijų. Bet dabar, prisipažino Charlesui, to ketinimo atsisakęs: jis negalįs įveikti savy nuovargio pojūčio. Apie neseniai įvykusią kelionę Romon apžiūrėti paveikslų pranešė: ir čia mane persekioja liūdesys. Tai, ką įsigijau paskutiniu metu, teikia man labai mažai džiaugsmo. Jis aprašė Charlesui vieną iš savo naujųjų pirkinių: drobę, nutapytą septynioliktojo amžiaus antraeilio Toskanos meistro, primenančią žmogaus gyvenimo laikinumą. Joje daug juslingumo ir šiuolaikiškumo, ir nutapyta ji puikiai. Jis mediniu žvilgsniu apmetė išradingai sukomponuotą gėlių ir veidrodžio sudaromą kampą ir minkštą apkūnią jauną moterį, žvelgiančią jame į savo atvaizdą. Pirmąsyk gyvenime priedas prie vienos iš jo kolekcijų nesuteikė jam jokio malonumo.

Lankstus ir patikimas kūnas leido jam jodinėti, plaukyti, meškerioti, medžioti, kopti į kalnus taip pat lengvai, kaip ir anksčiau. Bet, rodės, kažkoks šydas nusidriekdavo tarp jo ir to, ką jis stebėdavo, nusinešdamas visą tų dalykų prasmę. Išvykęs nakčiai pameškerioti tik su Gaetano ir Pietro, jis stebėdavo, kaip du tarnai veblena savo nesuprantamu dialektu, plakdami orą taip sakytum žodžius ir sakinius reikėtų išstumti priekin žandikauliais. Balsai, ataidintys iš kitų valčių, atsklindantys per juodą įlanką, per juodą naktį ir joj nutolstantys, jam skambėjo lyg gyvulių riksmas.

Taip, fiziškai jis buvo toks pat tvirtas. Jis pastebėjo, kad sensta jo pojūčiai ir gebėjimas džiūgauti. Jautė, kad žvilgsnis apsiblausė, klausa ir skonis atbuko. Ir nusprendė tai atsitikus todėl, kad pradėjo senti. Priežasčių tam visuotiniam atšalimui – begalė, aiškino jis. Catherine'os mirtis, beje, tarp jų irgi buvo, tačiau tikriausiai visa tai susiję su amžiumi. Jis labai stengėsi nepasiduoti tam nuosmukiui.

Jis niekada nesijautė jaunas, kaip kitados prisipažino pranašautojai. Bet, Catherine'ai mirus, staiga pasijuto senas. Jam penkiasdešimt dveji. Kiek dar metų išpranašavo jam Efrosina?

Jis jau išmetė savo kortas ir sulošė savo partiją. Kaip, po velnių, jis ištvers tų būsimų dvidešimt vienerių metų amžinybę, paklausė savęs.

*

Neturėti palydovo. Būti vienam. Nugrimzti į savo paties jausmus.

Pajusti juose ūkanas ir miglą. Paskui mažytes senų pykčių ir ilgesių iškilumas. Paskui – didžiulę tuštumą. Pagalvoji apie tai, ką esi padaręs, padaręs su užsidegimu, – apie nuveiktus žygdarbius, iniciatyvas. Visa toji energija išseko. Viskam jau reikia pastangų.

Persisotinęs, tasai jo polinkis į persisotinimą. Dabar jau gana.

*

Praėjus keletui mėnesių po Catherine'os mirties jis nuvyko pasižiūrėti, kaip Kalabrijos žemės drebėjimas nuniokojo tą kraštą, spoksojo į sustingusius, purvinus kūnus, traukiamus iš po griuvėsių, į iškreiptus veidus, sudraskytas rankas – depresijos apimti žmonės dažnai būna liguistai smalsūs, – staiga jam prieš akis išniro ką tik ištraukta mergaitė, dar gyva, aštuonias dienas išgulėjusi po tuo sugriuvusiu namu su kumšteliu, primygtu prie dešiniojo skruosto, – jame buvo išspausta skylė.

Taip, parodykite man dar daugiau baisenybių. Nesuvirpėsiu.

*

Valandėlę, tik valandėlę jis regėjo save kaip beprotį, persirengusį protingu žmogumi. Kiek kartų jis jau lipo į tą kalną? Keturiasdešimt? Penkiasdešimt? Šimtą?

Dusdamas, užsivožęs plačiakraštę skrybėlę, saugančią liesą jo veidą nuo saulės spindulių, jis sustojo ir pažvelgė į tą kūgį. Nuo ugnikalnio viršūnės – į tolius virš miesto, virš įlankos ir jos salų.

Jis stovėjo aukštybėse ir žvelgė žemyn. Žmogaus taškelis erdvėje. Toli nuo bet kokių užuojautos, atpažinimo įsipareigojimų: toks nuotolio žaidimas.

Prieš tai viskas teigė jį esant. Žinau, vadinasi, esu. Kolekcionuoju, vadinasi, esu. Viskuo domiuosi, vadinasi, esu. Pažvelkite į viską, ką aš žinau, į viską, kas man rūpi, į viską, ką aš išsaugoju ir perduodu. Aš kuriu savo paties paveldą.

Daiktai atsisuko prieš jį. Jie sako: Tu neegzistuoji.

Kalnas sako: Tu neegzistuoji.

Kunigai sako: Ugnikalnis – tai pragaro žiotys.

Ne! Tos baisenybės, ugnikalniai arba „ugnis svaidantys kalnai" – toli gražu ne pragaro simboliai ar pranašavimas, jie – saugos vožtuvai toms liepsnoms ir garui, kurie be jų dar dažniau niokotų žemę.

Jis atsitūpė į savotišką griovį, juosiantį tą kūgį, delnais atsirėmė į dulkinus luistus, paskui išsitiesė kniūpsčias, užsiglaudė nuo vėjo ir prisispaudė skruostu prie žemės. Ji tylėjo. Tyla bylojo apie mirtį. Kaip ir ta tiršta, sustingusi gelsva šviesa, kaip besisunkiančios iš plyšių sieros kvapas, kaip susitelkusios akmenų krūsnys, kaip tefra ir sudžiūvusi žolė, kaip tiršti pilkšvai mėlyname danguj išsidriekę debesys, kaip suplokštėjusi jūra. Viskas byloja apie mirtį.

Pažiūrėkim į viską pozityviai. Šitas kalnas – tai masiškos įvairių formų mirties: potvynio, didžiojo gaisro (*sterminator Vesevo*, kaip yra pasakęs didysis poetas), bet sykiu ir išgyvenimo, žmogaus ištvermės simbolis. Tą akimirką išprotėjusi gamta sykiu kuria kultūrą, gamina materialius, žmogaus sukurtus produktus, žudydama istoriją, paversdama ją akmeniu. Tokio pobūdžio katastrofose nemaža ir vertingų dalykų.

Po žeme driekėsi šlako ruožai ir ryškių mineralų luitai, fosilijomis inkrustuotos uolienos ir tamsus obsidianas, jau betampąs skaidriu, o po jais tįsojo kur kas inertiškesni klodai, aptvėrę besilydančios uolienos branduolį, jie, kaip ir kalnas, vis susprogdavo ir deformuodavo, susluoksniuodavo ir suslėgdavo žemę. O leidžiantis šlaitu žemyn po pasvirusiais uolų kyšuliais ir geltonų prožirnių guotais, po žeme visą kelią iki kaimų apačioje ir iki pat jūros buvo dar daugiau sluoksnių, sudarytų iš

žmogaus sukurtų daiktų, iš materialinės kultūros paminklų ir lobių. Pompėja ir Herkulanumas buvo palaidoti po žemėmis ir štai – amžiaus stebuklas! – atkasti. O į tolumas driekiasi Tirėnų jūra, užsivėrusi viršum Atlanto karalystės. Visuomet atsiranda naujų dalykų, nuo kurių galima nutraukti šydą.

Žemė lobius saugo kolekcionieriams.

Žemė – tai vieta, kur gyvena sluoksniais suguldyti mirusieji.

Prisispaudęs skruostu prie žemės, Cavaliere nusileido iki mineralinio egzistencijos lygmens. Karaliaus rūmai ir jų linksmuolis barbaras Karalius dingo, dingo ir tie nuostabūs lobiai, kurių saugotoju jis tapo. Ar įmanoma, kad jis jau nebeprisirišęs prie jų? Taip, šią akimirką jie jam visai nerūpi.

*

Cavaliere norėtų turėti išvaduojančią pilnatvės ir malonės viziją, kuri dažnai aplanko žmogų kalno viršūnėje. Bet jis gali galvoti tik apie viena: kaip pakilt dar aukščiau. Jisai vaizdavosi pakilęs į orą tuo naujamadžiu prancūzų stebuklu, oro balionu, su tarnų palyda, ne, tik su jaunuoju Pumo, vaizdavosi galįs pažvelgti į Vezuvijų iš viršaus ir stebėti, kaip jis vis mąžta, mąžta. Šalta dangun kilimo be jokių pastangų palaima, – tik kyli, vis kyli tyro dangaus prieglobstin.

Arba Cavaliere norėtų burtais iššaukti didingą praeities viziją, tokią, kokiomis džiugindavo Catherine'ą Williamas. Tačiau į galvą ateina tik katastrofos. Pavyzdžiui, panoraminis didžiojo 79 metų po Kr. ugnikalnio išsiveržimo vaizdas. Siaubą varantis triukšmas, skėtinės pušies pavidalo debesis, saulės mirtis, kalnas prasiveria, spjaudo ugnį ir nuodingus garus. Byra pelės pilkumo pelenai ir rudas purvas. Ir siaubas, apėmęs Pompėjos bei Herkulanumo gyventojus.

Kaip ir žymiai vėlesnio dvigubo urbanicido laikais vienas iš tų nužudytųjų miestų pagarsėjo pasaulyje kur kas labiau nei kitas. (Anot vieno pokštininko, Nagasakio spaudos atašė buvo niekam tikęs.) Tarkim, kad Cavaliere nusprendė pasilikti

Pompėjoje, stebėti, kaip joje lyja mirtimi, nenorėjo bėgti iš jos, kol dar nebuvo per vėlu, nes jis juk, – net ir tuomet, – buvo savotiškas drąsus kolekcionierius. O ir kaip jis galėtų išvykti be savo daiktų? Tai gal jo gatvei, jo kẽliams tolydžio nykstant po pelenais, būtent jis ir būtų prisiminęs eilutę iš *Eneidos*, kurią kasinėtojai rado parašytą ant vieno namo sienos: *Conticuere omn...* („Viskas nuščiuvo"). Uždusęs jis nebūtų spėjęs jos užbaigti.

Nelyginant sapne (kuriame sapnuotojas jau atsisveikina su gyvenimu) jis iššoka iš pasmerktojo miesto ir mėgina tapti stebinčiu žmogumi. Kodėl gi nepabuvus pačiu garsiausiu to ugnikalnio išsiveržimo stebėtoju ir sykiu jo auka? Juk jeigu, paklusdamas akivaizdiems dalykams, jis galėtų įsivaizduoti save tikruoju Plinijum Vyresniuoju, o ne panašiu į jį, jei jis galėtų pajusti tą vėjo gūsį, kuris bloškėsi į admirolo laivo priekį, kai šis lenkė Mizeno kyšulį, jei būtų galėjęs pasilikti su Plinijum iki pat galo, kai astmos nusilpninti jo plaučiai (o Catherine!) neatlaikė mirtinų dūmų... Tačiau, priešingai nei jaunajam jo pusbroliui, kuris visuomet įsivaizduoja esąs kažkas kitas (ir sulaukęs keturiasdešimties pasveikins save kaip vis dar jauną), Cavalierei sunku įsivaizduoti, kad jis yra ne jis.

Tą naktį jis nakvojo ant vulkano šlaito.

Jei jis svajoja, tai svajoja apie ateitį – peršokdamas per ateitį, kuri jam liko nugyventi (jis žino, kad joje nebus nei ko nors labai įdomaus, nei laimės), į ateitį, kuri tolygi jo paties mirčiai. Galvodamas apie ateitį, Cavaliere atidžiai įsižiūri į savo nebūtį. Net kalnas gali numirti. Ir įlanka taip pat, – nors Cavaliere ir negali to įsivaizduoti. Jis negali įsivaizduoti, kad įlanka galėtų būti užteršta, o jūros gyvenimas joje numiręs. Jis regėjo gamtą kaip keliančią grėsmę, kad jai kas nors grėstų, – to įsivaizduoti jis negali. Jis negali įsivaizduoti, kiek mirtinų pavojų laukia šitos gamtos: kas nutiks tam švelniam, maloniam orui, tam mėlynai žaliam vandeniui, kuriame šėlioja besimaudantieji, o Cavalierės nusamdyti berniūkščiai nardo, ieškodami įvairiarūšių jūros gyvūnų. Jei tie berniūkščiai įšoktų įlankon dabar, jiems numuktų oda.

Cavalierės laikais griuvėsiai žmonėms reiškė kur kas daugiau. Jiems atrodė verta dėmesio tai, kad pasaulis nėra toks glotnus kaip kiaušinio paviršius. Aštriabriauniai krantai brovėsi į pirmykštes jūras, o sausuma tarpais buvo sueižėjusi, kauburiuota; būta ir neapdorotų krūvų: kalnų. Spuoguotas, dėmėtas, išvagotas – taip, jei palyginsime su Edenu ar pirmaprade sfera, – šitas pasaulis virto milžiniškais griuvėsiais. Anais laikais žmonės nė nežinojo, kokie gali būti griuvėsiai!

*

Jis palaukė visa nuskaidrinančio vėjo. Stingulys dar kiečiau surėmė viską, nelyginant lavos srovė.

Jis žvilgtelėjo į kiaurymę, ir, kaip ir visos kiaurymės, ši kvietė: Šok. Cavaliere prisiminė, kaip atsivedė Catherine'ą po jos tėvo mirties prie Etnos (tuomet ši veržėsi visa galia) ir kaip sustojo žemutiniame šlaite prie atsiskyrėlio lūšnelės (ten visad būta kokio nors atsiskyrėlio), nuolat kartodavusio legendą apie senų laikų filosofą, kuris įšoko į verdantį kraterį, kad išbandytų, ar yra nemirtingas. Matyt, nebuvo toks.

*

Jis laukė katastrofos. Gili melancholija ydinga tuo, kad ją lydintis bejėgiškumo jausmas taip išplinta, jog įtraukia savin kitus, kad ji labai lengvai numato didesnio masto negandas (taigi ir geidžia jų).

Pragaištingi dundesiai, visuomet maloniai sutinkami tiek turistų, tiek Cavalierės. Visi atvykėliai geidė, kad ugnikalnis sprogtų, „ką nors" padarytų. Jie troško savojo apokalipsės raciono. Viešnagė Neapolyje tarp dviejų kataklizmų, kai ugnikalnis atrodė inertiškas, neišvengiamai nuvildavo.

*

Būtent laikai, kai žmonės pradėjo kruopščiai tyrinėti moralinę pareigą, buvo laikų, kuriuos mes vadiname šiuolaikine

epocha, pradžia. Jei vien paspaudęs mygtuką žmogus gali, pats nepatyręs jokių pasekmių, nulemti kokio mandarino kitam pasaulio krašte mirtį (nekvailas reikalas nukepti ką nors, esantį taip toli), argi jis gali atsispirt pagundai?

Žmonės gali atlikti pačius sunkiausius veiksmus, jei jie lengvi iš pažiūros.

Koks plonas siūlas skiria norą gyventi ir norą mirti. Kokia plona membrana skiria energiją ir stingulį. Kur kas daugiau žmonių pasiduotų pagundai nusižudyti, jei padaryti tą būtų lengviau. O ką, jeigu... atsirastų kiaurymė, iš tikrųjų gili, kiaurymė bendram naudojimui kokioje nors viešoje vietoje. Na, kad ir Manhetene, ties Septynioliktosios gatvės ir Penktosios aveniu kampu. Kur įsikūręs Frick Collection muziejus. (O galgi pasirinkt plebėjiškesnį adresą?) Virš jos kabėtų tokia lentelė: LEIDŽIAMA ŽUDYTIS / PIRM., TREČ. ir PENKT. / NUO 16 IKI 20 VAL. Nieko daugiau. Tik iškaba. Na, žmonės, vargiai anksčiau galvoję apie tai, žinoma, šoktų. Bet kuri duobė taps bedugne, jeigu tik užkabinsi deramą etiketę. Grįždami namo iš darbo, išeidami iš namų nusipirkti prakeikto cigarečių pakelio, darydami lankstą, kad užeitumėt į skalbyklą pasiimti baltinių, spitrydami į šaligatvį, kai ieškote raudono šilkinio šaliko, kurį vėjas nupūtė jums nuo pečių, jūs prisimenate tą iškabą, pasižiūrite žemyn, paskubom įkvepiate, iš lėto iškvepiate ir pasakote – kaip Empedoklis prie Etnos – kodėl gi ne.

ANTRA DALIS

1

Niekas negali prilygti chroniško melancholiko dvasiniam polėkiui, kai jį aplanko džiaugsmas. Tačiau, prieš jį priimdamas, žmogus turi paruošti jam kertelę savo išsekusioje širdyje. Įsileisk mane, miaukia, mūkia jis. Prieš širdį tenka panaudoti prievartą.

Tatai įvyko po ketverių metų. Pirmiausia reikėjo, kad kruopščiai suderinta Cavalierės medžiagų apykaita absorbuotų Catherine'os mirtį. Jis paprašė kitų atostogų – pargabenti jos kūnui ir palaidoti jį Velse. Čia nebuvo nė vieno žmogaus, kurio užuojauta būtų galėjus jį paguosti. Catherine'os mirtis pastūmėjo jį pavojingai arti tos būsenos, kurios jisai nemėgo, – galvojimo apie save. Tuomet jis pasinaudojo įprastais savo vaistais – ėmė galvoti apie pasaulį. Laiką, kuris jam liko įvykdžius įprastines pareigas ir sudalyvavus įprastinėse pramogose, jis panaudojo kelionei į naujus kasinėjimus akmeningoje Kalabrijoje (*Catherine'os nebėra*). Čia buvo pakviestas į gretimo kaimo šventę, surengtą šventųjų Kozmos ir Damijono garbei: jos kulminacija buvo mišios bažnyčioje, skirtos palaiminti kokių trisdešimties centimetrų daiktui, labai garbinamam bergždžių moterų ir žinomam Didžiojo Nykščio vardu. *Nebėra*! Dulkinas, pralinksmėjęs Cavaliere sugrįžo į Neapolį. Vienai mokslingai antikos tyrinėjimams pasišventusiai draugijai (*Catherine mirė*) jis pasiuntė to pikantiško atradimo aprašymą – po krikščionybės skraiste aptiktus senojo Priapo kulto pėdsakus, pateikiančius naują įrodymą, kad popiežiaus ir pagoniškoji religijos turi panašumų;

primenančius, kad tarp tais laikais gyvenusių žmonių, atrastų kasinėjimuose, buvo itin paplitę moters ir vyro lytinių organų atvaizdai; leidžiančius sukurti hipotezę, kad visų religijų paslaptis buvo gyvybės jėgų – keturių elementų, seksualinės energijos – garbinimas ir kad pats kryžius, galimas daiktas, buvo stilizuotas falas. *Mirė*! Kai Catherine'os nebėra, jam nėra reikalo tramdyti savo skeptiškumą ir norą burnoti prieš Dievą.

Viskas pasikeitė ir niekas nepasikeitė. Jis nesuvokė, kad jam reikalinga kieno nors draugija. Bet kai jo draugas ir globotinis tapytojas Thomas Jones prieš sugrįždamas suvisam į Angliją atsisakė savo nuomojamo namo, Cavaliere pasiūlė jam kelių mėnesių viešnagę ir rytais dažnai nusileisdavo į kambarį, kuris buvo pritaikytas Jonesui kaip studija. Tenai stebėdavo, kaip dailininkas užpildo savo mažytes monochromines drobes ant gražučio alyvmedžio molberto tuo, kas jam atrodė tarsi tuštumos tyrinėjimai: stogo kampas ar priešais esančio pastato viršutinio aukšto langų eilė.

Kaip visa tai keista – bet Jones, matyt, turėjo savo sumetimų. Viskas puikiai derėjo prie Cavalierės dvasinio nusiteikimo.

Ką gi jūs tapote, mandagiai paklausė Cavaliere. Aš neužčiuopiu jūsų temos.

Atotrūkio akimirkos, kai bet kas atrodo įmanoma ir ne viskas turi prasmės.

Leidimas grįžti atostogų trečią kartą atėjo iš Užsienio reikalų ministerijos birželį, ir Cavaliere išplaukė. Su Catherine'os palaikais – laivo denyje ir kamėjomis dekoruota romėniška vaza, kaip manyta, sukurta Imperatoriaus Augusto valdymo pradžioje, – kajutėje; tai buvo vienas iš rečiausių antikinio meno pavyzdžių, kokius galėjai aptikti senienų prekyvietėse per pastaruosius dešimtmečius; jis nusipirko ją pernai Romoje ir vežėsi į Angliją parduoti. Tai buvo vertingiausias, kada nors į jo rankas patekęs daiktas.

Vos tik išvydus ją pirmą kartą, Cavalierę nutvilkė aistra. Iškasta prieš du šimtmečius ką tik atrastoje imperatorių kapa-

vietėje į pietus nuo senosios Romos ribų, tuomet (ir iki šių dienų) ji buvo laikoma gražiausia, kokios tik būta, romėniška vaza su kamėjų dekoru. Ar gali būti kas nors dailiau už tą Tetidę, pavaizduotą frize, ilgesingai išsidriekusią pusiaugulom ant vestuvinio guolio. Kai parsivežė ją iš Romos, toji vaza neišeidavo jam iš galvos. Jam niekada nenusibosdavo į ją žiūrėti, laikyti ją iškėlus, kad pasimatytų tikroji pagrindo spalva, tasai vidurnakčio mėlis, beveik neatskiriamas nuo juodumos, išskyrus akimirkas, kai vazą perverdavo šviesos spinduliai; patikdavo pirštų galiukais perbraukti per bareljefines figūras, išraižytas pieniškai baltame stikle. Deja, jis negalėjo leisti sau jos pamilti. Nors Catherine viską paliko jam testamentu neužstatytą, pinigų visad stigo. Vaza buvo pernelyg garsi, kad jis galėtų pagalvoti pasiliksiąs ją sau. Nusipirkęs ją už padorią kainą, tūkstantį svarų, Cavaliere turėjo didelių vilčių gerokai iš jos pasipelnyti.

Palikęs vazą saugot Londone ir priėmęs keletos draugų bei giminaičių užuojautą, jis nugabeno karstą į Velso dvarą (dabar priklausantį jam ir teisiškai, ir faktiškai), palydėjo jį su Charlesu per dulksną iki bažnyčios, kur jis buvo nuleistas po grindimis, paskui paprašė, kad Charles išvažiuotų, ir užsibuvo tuose namuose keletą savaičių. Buvo pats vidurvasaris. Lietus užtvindė Catherine'os tėviškę žaluma. Cavaliere kasdien vaikštinėdavo po savo valdas, kartais nuklysdavo ir daug toliau, prisibėręs į kišenes mažų slyvučių; valandėlę sėdėdavo spoksodamas į jūrą. Gedulas ypatingai nuspalvino jo ilgesį. Liūdnos mintys, kupini meilės Catherine'os prisiminimai, sumišę su gailesčiu pačiam sau. Ilsėkis ramybėje, ilsėkis ramybėje, Catherine, vargše Catherine. Ilsėkimės ramybėje visi. Jam virš galvos šnarėjo žali lapai. Va šita saulė ir šita santūri šviesa vieną gražią dieną spindės ir virš jo pūvančio kūno; ir va šitoje plokštėje – jis įėjo valandėlei į vėsią bažnyčią – vieną gražią dieną bus įrašytas ir jo vardas.

Jam dar nespėjus grįžti kolekcionierių Londonas jau buvo įsijaudrinęs dėl jo romėniškosios vazos. Sužinojęs iš Charleso, kad įnoringa senoji Portlendo hercogo našlė aistringai troško jo

brangenybės, jis parvyko į Londoną. Ir paprašė dviejų tūkstančių svarų. Hercogienė krūptelėjo. Pasakė pagalvosianti. Praėjo mėnuo ar du; Cavaliere mokėjo neatkaklauti. Į valias atsiduodamas pramogoms, jis aplankė privatų hercogienės muziejų, kur buvo koralų šakų, vitrinų su margaspalviais drugeliais ir brangakmenius primenančiomis jūrų kriauklėmis, vabzdžių fosilijų, mamutų kaulų (kaip buvo manoma – romėniškojo dramblio), retų astronomijos foliantų, antikinių medalionų, sagių ir etruskų vazų. Daiktai buvo sugrupuoti ne keisčiau nei daugelyje kitų to meto kolekcijų (didžiausia jos keistenybė buvo ta, kad kolekcionierė buvo moteris), bet aiškiai pernelyg ekstravagantiškai Cavalierės skoniui. Hercogienės sūnus, jau pusamžis vyras, kuriam rūpėjo palikimas, atkalbinėjo ją nuo tokio pirkinio: jo kaina tuomet atrodė stulbinamai aukšta. Hercogienė rimtai užsigeidė nusipirkti tą vazą.

Cavaliere vis mažiau laiko praleisdavo karaliaus rūmuose ir vis daugiau su Charlesu, ten leisdavosi giriamas ir lepinamas putlios, žavingos mergaitės, kurią Charles pasiėmė gyventi drauge prieš trejus metus ir kuri, Charleso pamokyta, vadino jį dėde Plinijum ir elegantiškai bučiuodavo į skruostą. Ji buvo aukšta, įkūni, o jos galva, gaubiama kaštoninių plaukų, su mėlynomis akimis ir sodriomis lūpomis, galėtų varžytis grožiu su kai kuriomis klasikinėmis statulomis, pamanė Cavaliere, jei tik smakras nebūtų toks mažytis. Sūnėnas jau buvo papasakojęs jam jos gyvenimo istoriją: kaimo kalvio duktė, keturiolikos metų ji atvyko į Londoną, norėdama tapti kambarinės padėjėja, buvo suviliota šeimininko sūnaus, netrukus rado dar įtartinesnę tarnybą, kur, tarp kita ko, turėjo pusnuogė pozuoti kaip „sveikatos nimfa" gydytojo, neva išgydančio impotenciją, kabinete, paskui buvo nuvežta į kaimą, į vieno baroneto, kuris išvijo ją, kai ji pastojo (jos dukrelė buvo atiduota į pensionatą kaime), dvarą, o artimas to baroneto draugas, į kurį mergina kreipėsi apimta nevilties, buvo... Charles. Šešiolika metų vyresnis jos išgelbėtojas nesistebėjo, kad tie vos devyniolika jos metų susidėjo iš šitiekos

periodų. Iš tokių moterų, kaip ji, anot viešosios nuomonės, ir buvo tikimasi, kad jos kops kiek įmanydamos aukščiau ir labai greitai susieikvos. Taigi, be kūniškų kerų, joje nebuvo nieko ypatinga. Ir vis dėlto buvo. Charles norėjo būti sąžiningas. Ir pasigirti irgi norėjo. Tik pamanykit, pasakė Charles, ji iš tikrųjų labai gabi. Pamokiau ją skaityti ir rašyti, o dabar ji nuo pradžios iki galo perskaito knygas apie tai, kaip susilaukti gyvenime sėkmės, ji be galo mėgsta skaityti ir atsimena viską, ką perskaitė. Cavaliere pastebėjo, kad ji prisimindavo kiekvieną jos akivaizdoje pasakytą žodį. Nors jos kalba ir buvo vulgari, o juokas perdėm nuoširdus, kai tylėdavo, ji atrodydavo visiškai pasikeitusi. Cavaliere matė, kaip ji viską stebėdavo, tyrinėdavo sudrėkusiomis nuo dėmesio akimis. Ir apie paveikslus ji puikiai išmano, toliau kalbėjo Charles, nors tai nenuostabu, turint galvoje, kad ji jau trejus metus gyvena su manim ir kad mūsų draugas Romney eina dėl jos iš proto. Ji pozavo tuzinui jo paveikslų ir piešinių, ir jis nenori nė girdėti apie kitą modelį, išskyrus tuos atvejus, kai aš atsisakau jam skolinti savo draugužę. Tatai priminė Cavalierei, kad jis privalo surasti bent kiek laiko papozuoti Romney'ui, nes norėjo įsigyti dar vieną savo portretą.

Atsakan hercogienė pasiūlė šešiolika šimtų svarų. Cavaliere tvirtai laikėsi savo.

Seniai atsisakęs iliuzijų, kad bus paaukštintas ar pasiųstas į Madridą, Vieną arba Paryžių, jis retai lankydavosi karaliaus rūmuose. Nesant šalia Catherine'os, jis jautėsi senesnis. Jis pozavo savo portretui. Ir tarė sau, kad atėjo laikas grįžti. Pasakė tai kitiems.

Aštuoniolika šimtų svarų, piktai išrėžė hercogienė. Sutinku. Jis nusipirko keletą naujų paveikslų, tarp jų ir Romney darbo Charleso draugę, nutapytą kaip Bakcho žynę, ir ketino nusigabenti juos į Neapolį.

Jis sugrįžo, jis vėl pasinėrė į pirmykštį gyvenimą, pirmiausia puolė prie savo pareigų, prie susikaupusių pretenzijų tenkinimo

ir gerovės demonstravimo – jis vis dar mokėjo susirasti deramų užsiėmimų. Ir suprato, kad apatiją galima nugalėti tik naujomis pastangomis. Jis ėmėsi didžiulio projekto, pasiglemšiančio jį keletai metų: sukurti anglišką sodą dvidešimt penkiuose Kazertos rūmų parko hektaruose. Jis ir toliau kolekcionavo, kopė į kalnus ir katalogavo. Jis puikiai įgudo kniaukti Karaliaus archeologams iš panosės Pompėjos ir Herkulanumo kasinėjimų lobius. Šitoje šalyje gali padaryti viską, jei žinai, kam sumokėti.

Keletas malonių, tapybą mėgstančių anglių našlių, su kuriomis jis buvo pažįstamas, lyg ir siūlės palengvinti jam vienatvę: viena jo kelionės išvakarėse Londone, kita Romoje, kur jis buvo sustojęs kelioms savaitėms pakeliui į Neapolį, kad pasikalbėtų su ponu Byresu, savo mylimu paveikslų agentu. Romos dama jį gundė. Ji buvo turtinga, puikios sveikatos ir meistriškai skambino arfa. Savotiškai džiūgaudamas jis aprašė jos kerus Charlesui, suvokdamas, kaip tai sunervins mylimą sūnėną, numačiusį tapti savo bevaikio dėdės įpėdiniu. Žinoma, damos amžius atėmė bet kokią galimybę turėti vaikų. Tačiau, būdama jaunesnė už Cavalierę dešimčia metų, ji turėjo šansų jį pergyventi. Bet Cavaliere labai greit atsisakė minties apie protu paremtą santuoką. Net ir šita dama, tokia ori, tokia uždara, kėlė jam baimę, kad reikės atsisakyti vienų ar kitų įpročių, iš naujo taikytis. O užvis labiausiai Cavaliere norėjo ramybės. Jis buvo sukurtas būti viengungiu... tad ir baigs savo dienas našlaudamas.

Mažiausiai jis norėjo, – sąmoningai, – ką nors pakeisti. Kiek tai buvo įmanoma, jis jautėsi puikiai. Bet slėpsnos maudė. Vaizduotė darbavosi. Vidinė ugnis buvo ne visai užgesusi. Taigi šiandieną, nepaisydamas sveiko proto balso, jis leido jai atvykti. Toji naivi, tyra mergaitė – ji *buvo* tyra, Cavaliere tai matė, nesvarbu, ką ji buvo patyrusi, – atvyksta čionai su savo motina. Nusižiūrėjęs vieną turtingą paveldėtoją (o ką gi kita galėjo daryti antrasis lordo sūnus?), Charles turėjo atrodyti rimtas. Kitaip tariant, nebegalėjo vadovautis savo jausmais. Kitaip tariant, turėjo būti žiaurus kažkokiai neaiškiai moteriai. Tačiau, nusprendęs

atsikratyti tos mergaitės, jis pristigo drąsos tai prisipažinti, be to, pamanė, kad ką tik našliu tapusį jo dėdę jos draugija gali pradžiuginti. Dėdė paveldi sūnėno meilužę? Cavaliere žinojo, kad Charles paprasčiausiai atsikrato varginančios naštos ir nori padaryti dėdę savo skolininku; be to, jis tikėjosi taip užkirsiąs kelią bet kokiai dėdės galimybei nuspręsti ieškoti paskutinių dienų paguodos su nauja žmona. Juk netrukus jis gali pasijusti nebesąs dėdės įpėdinis. Bet jeigu dėdei ta mergaitė (kurios, savaime aišku, niekas negalėjo vesti) patiks, tuomet Charles bus saugus. Gudruolis Charles.

Ji išvyko iš Londono su motina kovo mėnesį, lydima pagyvenusio škotų dailininko, Cavalierės draugo, kuris tuo metu grįžo į Romą ir sutiko paglobоti abi moteris. Į Romą buvo pasiųstas Valerio parlydėti jas iki galutinio kelionės punkto. Cavaliere pusryčiavo ir skaitė, kai išgirdo plačiai atsiveriant paradinius vartus. Jis priėjo prie lango ir žvilgtelėjo žemyn į kieme sustojusią pašto karietą, prie kurios spietėsi liokajai ir pažai. Nulipęs nuo sėdynės šalia vežėjo, Valerio padavė ranką jaunai moteriai, grakščiai nužengusiai ant žemės, paskui padėjo išlipti iš karietos apkūniai vyresnei damai. Jiedviem einant per kiemą link raudono marmuro laiptų dešinėje keletas tarnaičių ištiesė rankas norėdamos paglostyti geltoną dulkiną merginos suknelę, ir ši valandėlei stabtelėjo šypsodamasi, paliesdama tas ištiestas rankas, džiaugdamasi savo padarytu įspūdžiu. O Cavaliere atkreipė dėmesį į skrybėlę, į didžiulę mėlyną skrybėlę, plaukiančią virš šešėlių ir šviesos, žaidžiančių ant grindinio akmens.

Staiga jis prisiminė Džeką ir pajuto, kad jam jo trūksta. Tada vėl grįžo prie pusryčių stalo. Tegu ji truputėlį palaukia. Juk knygų pardavėjas irgi laukia. Baigė gerti kakavą, paskui nužingsniavo prie mažosios svetainės, kur jo paliepimu buvo nulydėtos mergina ir jos motina.

Eidamas pro duris, kurias Gasparo laikė jam atvėręs, pamatė jas sėdint kampe ir šnibždantis. Moteriškė pirmoji pamatė jį ir

skubiai atsistojo. Mergina laikė skrybėlę ant kelių ir stodamasi pasisuko, padėjo ją sau už nugaros. Matydamas tą kūno *contrapposto*, paskui posūkį atgal, jis patyrė fizinį šoką, sakytum širdis jam žnektelėjo pilvan. Jis buvo pamiršęs, kad ji tokia graži. Nežmoniškai graži. Jis turėjo pastebėti, kokia graži ji buvo pernai, nuo tada, kai turėjo tą gražuolę paveikslo pavidalu, pavaizduotą kaip bakchantę Romney drobėje, kabančioje prieškambaryje šalia jo kabineto, kurią matydavo kasdien. Tačiau ji buvo nepalyginamai gražesnė už tą paveikslą.

Giliai ir džiugiai atsidusęs, jis perėjo per kambarį ir atsakė į drovų merginos tūpsnį ir į negrabų motinos klubų kryptelėjimą, atliktą ta pačia intencija. Paskui paliepė Stefano parodyti poniai Cadogan tuos du kambarius antrojo aukšto gale, kuriuos joms paskyrė. Mergina impulsyviai linktelėjo priekin ir brūkštelėjo lūpomis jam per skruostą. Jis loštelėjo atgal, lyg būtų įdrėkstas.

Tikriausiai ji pavargusi nuo ilgos kelionės, pasiteiravo Cavaliere.

Ji tokia laiminga, atsakė. Šiandieną jos gimtadienis, prisipažino. Miestas pasirodęs jai toks gražus. Ji suėmė jo ranką, nutvilkė ją ir išsitempė jį į terasą. Ir iš tikrųjų miestas buvo gražus – jis vėl regėjo tai – saulės nutviekstame rūke skendintys raudoni griūvantys stogai, gėlių darželiai, šilkmedžiai ir citrinmedžiai, kaktusų ūgliai ir lieknos, aukštos palmės.

O šitai, dėde? sušuko ji, rodydama į kalną ir į jo raustantį dūmų sultoną. Ar greit jis išsiverš?

Jums baisu? paklausė jis.

Dievaži, ne, aš noriu tai pamatyti! sušuko ji. Aš noriu pamatyti viską. Tai taip... subtilu, pasakė ji šypsodamasi, patenkinta, kad surado tokį elegantišką žodį.

Ji buvo jauna, vis dar apimta ekstazės dėl to, kad yra kupina gyvybės, ir tai jį sujaudino. Be to, jam buvo žinomos jos dorybės – jos vergiška ištikimybė Charlesui, kuris beveik metus nedavė dėdei ramybės, įtikinėdamas priimti ją. Didžiausia jos aistra – žavėtis, rašė Charles Cavalierei. Ji jau dievina jus, pri-

dūrė. Cavaliere pamanė, kad jam bus smagu elgtis su ja ne taip savanaudiškai, kaip tai darė kiti vyrai. Jis suteiks jai pastogę – gal geriau būtų apgyvendinti tas dvi moteris keturiuose priekiniuose trečiojo aukšto kambariuose – ir parodys merginai žavingų vaizdų.

Jūs galėsit daryti iš jos, ką norit, pasakė Charles. Garantuoju aukštos kokybės žaliavą.

Bet iš pradžių jis nelabai norėjo būti pedagogu. Kol kas troško tik žiūrėt į ją. Jis dar nesugeba sutramdyt jaudulio, kurį jam kelia jos grožis. Ar tai senatvės požymis, kad jis akimirksniu taip beprotiškai ją įsimylėjo? Jis juk senas. Jo gyvenimas jau nugyventas. Praturtinti šituo grožiu savo kolekciją. Ne. Jis truputėlį pašlifuos ją, paglųdins. O paskui išsiųs namo. Charles iš tiesų šelmis.

Taigi Cavaliere stengėsi laimėti laiko, delsė dar kelias savaites, negalėdamas patikėti, kad jam duotas dar vienas šansas, kad gyvybė trykšta ir vėl. Ką su juo veikti tokiai jaunystei? Nors ir žinojo, kad įsigijo ją sau (ar bent jau manė taip), bijojo apsijuokti ir buvo nuoširdžiai sujaudintas jos patiklumo. Ji iš tikrųjų tikėjo, kad Charles atvyks jos pasiimti po kelių mėnesių. Taigi jis būtų kvailas, jei nepasinaudotų jam pasiūlytais malonumais be jokio nervinimosi, be sentimentų. Mergina, be abejonės, viską suprato. Tikriausiai jai nebe naujiena vyrai ir nedoras jų elgesys – juk perėjo jau per kelias rankas. Teisybė, Charlesą ji tikrai mylėjo. Tačiau nesitikėti Cavalierės meilinimosi ji negalėjo. Vargšė Emma. Nedorėlis Charles. Ir jis uždėjo kaulėtą savo ranką ant josios rankos.

Staigumas, su kuriuo jinai atstūmė jį, jos ašaros, jos šūksniai jį suerzino – Charles žadėjo atsiųsiąs sukalbamą padarą, – tačiau sykiu padarė įspūdį. Senų seniausiai susiklostęs vyrų požiūris į moterį lėmė, kad Cavalierės pagarba jai tiktai padidėjo dėl to, kad ji atstūmė jį. O ji, rodės, ne tik jį gerbė, bet ir nuoširdžiai džiaugėsi jo draugija. Ir labai troško mokytis. Taigi jautėsi tikrai laiminga. Jis davė jai karietą asmeniniam naudojimui. Jis aprodė jai – ir jos romiai, jaukiai, visuomet paslaugiai motinai – to krašto

įžymybes. Jis pasiėmė ją į Kaprį, ir jie kartu aplankė niūrius Tiberijaus vilos griuvėsius, kurios nuostabiausias marmurines grindų mozaikas grobuonys archeologai nulupo vos prieš kokį ketvirtį amžiaus. Į Solfatarą, kur jie vaikštinėjo supleišėjusia nuo karščio, sieringa lyguma. Į mirusius miestus, kur įdėmiai žiūrėjo į krūvą užgriuvusių namų. Ir į Vezuvijų, kur išsirengė vieną ankstų rytą, ketvirtą valandą, šviečiant mėnulio pilnačiai; karieta nugabeno juos iki Rezinos, ten jų laukė mulai ir Tolo, kad nuvestų iki lavos, išsiliejusios už trijų kilometrų nuo viršūnės. Jisai stebėjo, kaip ji stebi. Ją žavėjo viskas, ką jis jai rodė, jis tai puikiai matė; ji apiberdavo jį klausimais. Rodėsi, ji norėjo tik vieno – suteikti jam malonumo; ir jeigu kartais, priėjęs prie jos terasoje drauge pasigėrėti saulėlydžiu, pamatydavo, kad jos skruostai sudrėkę nuo ašarų, tai buvo visiškai suprantama: ji taip toli nuo namų, o tas klastūnas jo sūnėnas tikriausiai išsakė jai visą tiesą, jai, tokiai jaunai. Ką Charles jai pasakė? (Jis nenutuokė, kiek jai metų.) Gal kokie dvidešimt treji? O tai reiškė, kad penkiasdešimt šešerių metų Cavaliere, sulaukęs tokio amžiaus, kai Plinijus Vyresnysis įkrito į pragaištingai nuodingus dūmus, buvo maždaug trisdešimt trejais metais vyresnis už tą kaimo Venerą.

*

Iš tikrųjų jų amžiaus skirtumas buvo trisdešimt šešeri metai.

Tą balandžio dieną, kai atvyko į Neapolį, jai sukako dvidešimt vieneri.

Ištrauka iš pirmojo jos laiško: O Charles ta diena tu visat man šipsodavai ir budavai namie ir budavai man giaras o dabar aš taip toli.

Charles turėjo atvažiuoti rudenį. Taip jis jai sakė. Ji rašydavo jam kas dvi trys dienos. Karštis didėjo, musių ir utėlių daugėjo. Ji stengėsi atrodyti linksma Cavalierei, kuris dosniai apipildavo ją dovanomis, svarbiausia iš jų buvo jo draugija.

Per pusryčius per pietus ir per vakariene jis visat žiuri i mane, raportavo ji Charlesui. Aš niagaliu pakrutint rankos kojos arba

pėdos kat jis nepastebėtu jok tai grakštu ir gražu. Čia ira du dailininkai kurie mania tapo bet ne taip gerai kaip Romney. Aš dėviu ta mėlina skribele kur tu man padovanojai. Jis padovanojo man kupranugario vilnos šalika ir gražia suknialia kuri kainavo 25 gvinėjas ir keleta smulkiu savo žmonos daiktu. Jis sako man kat aš ėsu didelis meno kurinis ir man liudna matiti kat jis mane mili.

Jos laiškai Charlesui tapo labiau vergiški, skaudesni. Ji tvirtina savo brangiajam Charlesui, kad priklauso jam, ir tiktai jam tepriklausys, ir kad niekas kitas jo nepakeis. Ji pasakoja jam apie visus tuos nuostabius reginius, kuriuos matė, kuriuos taip norėtų pamatyti drauge su juo. Ji maldauja, kad jis rašytų jai, kad atvyktų į Neapolį dabar, kaip buvo žadėjęs. Arba kad atsiųstų ką nors jos pasiimti.

Po dviejų mėnesių ji gavo laišką.

Brangus Charles, atsakė ji, o mano širdis visiškai plišta. Ir Charles Charles kaip gali taip šaltai ir abiejingai siuliti man su juo atsigulti. Su tavo dėde! O tai uš viska baiseusia – bet aš ne aš nesupiksiu. Jei bučiau su tavim aš užmuščeu tave ir save irgi. Niekas taip manias nepagostu kaip grišti pas tave. Jei tai nebus aš sugrišiu į Londona ir ten atsidosiu idoms kol numirsiu ir mano dalia bus ispejimas jaunoms moterims kat jos niekat nebutu giaros. Nes tu privertei mania tavia pamilti – tu padariai mane gera – ir dabar tu palieki mania ir musu rišis baigsis baisei jei jis baigsis. O užbaigė taip: Tau nenaudinga mania skreusti nes tu nežinai kokia aš turiu če galia. Tiktai aš niekat nebusiu jo meilužė – jei tu ižeisi mania aš priversiu ji mania vesti. Te Dievas visat tavia laimina.

Tai buvo parašyta rugpjūčio 1-ąją. Ji ir toliau rašė, ir toliau maldavo, ir toliau sakydavo sudie ir neprisileido Cavalierės dar penkis mėnesius. Gruodžio mėnesį pranešė Charlesui pasiryžusi pasielgti pačiu geriausiu būdu. Aš nuspriandžiau buti protinga, rašė ji. Esu daili motiaris o žmogus negali buti viskas iškart.

*

Neįmanoma apsakyti...

Neįmanoma apsakyti jos grožio, kalbėjo Cavaliere, neįmanoma apsakyti, koks aš su ja laimingas.

Neimanoma apsakiti, kaip aš tavias ilgiosi, Charles, rašė mergina. Neimanoma apsakiti, kaip aš pikstu.

Ir apie bepradedantį veržtis ugnikalnį, kuriuo Cavaliere džiaugėsi vėl: Neįmanoma apsakyti grožio tų įkaitinto iki raudonio akmens fontanų, pranokstančių įstabiausius fejerverkus, rašė Cavaliere, ir pateikė šūsnį palyginimų, kurių nė vienas nepajėgė išreikšti to, ką jis matąs. Kadangi, kaip ir bet koks didžiulės aistros objektas, ugnikalnis sujungia daug prieštaringų atributų. Pramogą ir apokalipsę. Substancijos, demonstruojančios visus keturis elementus, ciklą: viskas prasideda dūmais, paskui pereina į ugnį, paskui lava pradeda tekėti ir galiausiai ji virsta vulkaniniu akmeniu, tvirčiausia iš visų žemių.

Apie merginą Cavaliere dažnai sakydavo sau, kitiems: Ji panaši į... ji primena... ji galėtų suvaidinti... Tai daugiau negu panašumas. Įsikūnijimas. Tas grožis, kurį jis dievino drobėse, statulose, vazų piešinyje, buvo jos grožis. Ji – Venera su ietimis, ji – pusiaugula Tetidė, laukianti savo jaunikio. Niekas jam neatrodė gražiau už kai kuriuos daiktus ir vaizdus – tą grožio, kurio niekada nebuvo iš tikrųjų arba nebėra, atspindį, ne, prisiminimą. Dabar jisai suprato, kad tie vaizdai yra ne tiktai grožio įamžinimas, bet ir jo pranašautojai, šaukliai. Tikrovė susiskaidė į gausybę vaizdų, o tie vaizdai buvo tarsi širdyje deganti žaizda, nes visi bylojo apie vienui vieną grožį.

Cavaliere turi gražuolę *ir* pabaisą.

Kadangi jis paskolino Charlesui nemažą sumą, žmonės tikrai kalbės, kad sūnėnas pardavė jam merginą. Temano sau ką nori. Jeigu ir būta kokio privalumo gyventi taip toli nuo namų, šitoje atsilikimo ir juslinio pakantumo sostinėje, tai tas privalumas buvo galimybė daryti, ką nori.

Kjajoje, kur per saulėlydžius buvo važinėjama karietomis, jis pristatė ją vietinei aukštuomenei, o vieną sekmadienį – Ka-

raliui ir Karalienei. Į rūmus jis negalėjo jos pasiimti, tačiau lauke, po atviru dangum, galėjo pristatyti bet kam. Visi tikri grožio mylėtojai buvo jos pakerėti, jis aiškiai tai matė. Lygiai taip ir paprasti žmonės, gatvių elgetos ir skalbėjos, palaikę ją angelu. Kai jis jai rodė Iskiją, keletas valstiečių atsiklaupė priešais ją, o kunigas, priėjęs prie to namo, persižegnojo ir paskelbė, kad ji jiems atsiųsta ypatingu tikslu. Tarnaitės, kurias Cavaliere buvo jai paskyręs, prašė, kad ji užtartų jas savo maldose, nes ji, anot jų, panėšėjo į Švenčiausiąją Mergelę. Ji suplojo iš džiaugsmo rankomis, pamačiusi arklius, išpuoštus dirbtinėmis gėlėmis, ryškiai raudonais kutais, su plunksnomis ant galvų. Vežėjas iškilmingai pasilenkė į priekį, ištraukė plunksną ir padavė jai. Žmonės nušvisdavo ją pamatę. Tokia ji buvo laiminga, tokia kupina džiaugsmo. Nemėgti jos galėjo tik prakeikti snobai. Kaip galima buvo ja nesižavėti ir nesidžiaugti jos draugijoje?

Tokia jauna ir be jokių kilmės ar išsilavinimo privalumų, ji turėjo savotišką prigimtinę įtaigą. Ponia Cadogan, rodės, beveik jos varžėsi, laikydama ją labiau šeimininke nei dukterim. Tą kuklią paprastą moteriškę, mėgstančią išlenkti taurelę, galėjai palaikyti tolima giminaite, kurią mergina atsivežė kaip palydovę ir kompanionę, nereikalaujančią mokėti atlyginimo. Kadangi motina nuolat lydėdavo juos, kai jie išeidavo iš namų, jis galėjo dar stipriau puoselėti tą jį apėmusį jaudulį. Įprasti kasdieniai malonumai pritvinko laukimo, įgijo masto ir intensyvumo. Po negailestinga ankstyvo liepos ryto saule jie jodavo pušimis apaugusios kalvos keliu į jo mažytį dieninį paviljoną Pozilipe, tenai palaukdavo, kol nuslūgs dienos karštis, terasoje po didžiulėmis oranžinio audeklo užuolaidomis, išsipučiančiomis ir plastančiomis nuo jūros brizo. Susižavėjęs jis žiūrėdavo, kaip ji gardžiuojasi atšaldytu vaisiumi, stipriu Vezuvijaus vynu; likęs terasos pavėsyje, kai ji tuo tarpu nusileisdavo uoloj iškaltais laiptais prie jūros nusimaudyti, žiūrėdavo, kaip ji, stovėdama iki krūtinės vandeny iš pradžių drąsiai pliaukšėdavo rankomis, paskui užsidėdavo ant sprando šlapią delną ir taip ilgai stovėdavo tokia žavinga poza, o berniūkščiai paslapčia stebeilydavo

į ją iš už uolų, motina ir dvi tarnaitės laukdavo netoliese su suknele ir rankšluosčiais. Kas jam darbo, ar jinai myli jį, ar ne, taip ji patiko jam, taip jam patiko į ją žiūrėti.

Jam niekada nenusibosdavo kataloguoti jos nuotaikų žaismės, stebėti, kaip vienokią išvaizdą pakeičia kitokia, jų įvairovę, jų sąsajas. Kartais jinai atrodydavo įžūloka, kartais nekaltai drovi. Kartais subrendusi, beveik matroniška, kartais kaip nenustygstanti maža mergaitė, laukianti, kada ją apibers dovanomis. Kokia ji būdavo žavinga, kai matuodavosi skrybėlaitę, juostą ar vakarinę suknią, kurią jis sugalvojo specialiai jai, taip natūraliai besijuokianti, besigėrinti savimi.

Ar man pasukti galvą šitaip? klausdavo ji jauną vokiečių tapytoją, kurį Cavaliere įkurdino savo namuose, kad nutapytų jos portretą.

Ar šitaip?

Ji buvo įpratusi, kaip daro aktorės, atkreipt į save kitų dėmesį, kai įeidavo į kambarį. Tai matės iš jos eisenos, iš apskaičiuotai lėto galvos pasukimo, iš to, kaip ji paremdavo ranka skruostą... va šitaip. Grožio įtaiga.

Kokio grožio?

Ne to linijinio grožio, kuriam reikia atsikratyti kūno: kontūro, kaulų, profilio, šilkinių plaukų ir subtilaus šnervių piešinio grožio. (Grožio, kuris, praėjus pirmajai jaunystei, turi laikytis dietos, nori atrodyt lieknas.) Tai grožis, atsirandantis iš pasitikėjimo savim, iš klasinio pasitikėjimo. Kuris sako: Aš gimiau ne tam, kad teikčiau malonumo. Aš gimiau tam, kad kiti teiktų malonumo man.

Ne tas grožis, kuris kyla iš pranašumo, valios, iš gudrybės... bet kone toks pat įtaigus: grožis žmogaus, kuris turi kovoti už savo vietą ir kuriam niekas nėra garantuota. Grožis, kylantis iš gausos, geidžiantis būti, negalintis būti niekas kita kaip tik kūnas. (Ir galiausiai tampantis riebalais.) Grožis, glamonėjantis pats save, kai praveria sodrias lūpas, kviesdamas kitus jį paliesti. Dosnus grožis, linkstantis prie savo garbintojo. Aš galiu pasikeisti, taip, nes noriu jums patikti.

Jos grožiui, antrarūšiam, sykiu naiviam ir didingam, nereikėjo nei patobulinimo, nei nugludinimo. Ir vis dėlto nuo tada, kai atvyko, ji, regis, tapo, jei tai buvo įmanoma, net dar gražesnė: jos grožis išsiskleidė, darniai sutapęs su kažkuo, kas buvo juslinga, drėgna ir žėrėjo tame ore, po saule, tokia nepanašia į Anglijos saulę. Gal jai reikėjo tos naujos aplinkos, to naujoviško visa ko suvokimo; gal jai reikėjo netgi patirti kančią (ji verkė dėl Charleso, ji iš tikrųjų jį mylėjo); gal jai reikėjo tos prabangos, kurios ji niekad neturėjo; gal jai reikėjo, užuot buvus menkute brangenybe kažkokio apdairaus, nervingo diletanto, kuriam ji nuolankiai pilstė arbatą, uždaryta Londono priemiestyje, – tapti pasididžiavimą keliančia viešai demonstruojama didžio kolekcionieriaus įsigyta nuosavybe.

*

Kas daroma su grožiu? Juo žavimasi, jis giriamas, jis gražinamas dar labiau (ar bent jau stengiamasi tai daryti), jis viešai rodomas ar slepiamas.

Ar gali turėti ką nors labai gražaus ir nenorėti jo parodyti kitiems? Galimas daiktas, jei bijai, kad sukelsi pavydą, jei nerimauji, kad kas nors ateis ir nusineš jį. Žmogus, pavogęs iš muziejaus paveikslą ar viduramžių rankraštį iš bažnyčios, turi laikyti juos paslėpęs. Bet koks nuskriaustas turi jaustis tas vagis. Kur kas natūraliau išstatyti tą grožį, įrėmint jį, iškelt į sceną – ir klausytis, kaip juo žavisi kiti, aidu atliepdami tavo susižavėjimui.

Jūs šypsotės. Taip. Ji iš tikrųjų nuostabi.

Nuostabi? Kur kas daugiau nei nuostabi.

Kas yra grožis be choro, be šnabždesių, be atodūsių, be klegesio?

Bet kas gi žino geriau už Cavalierę, kas yra grožis, grožis, į kurį pasineri. Mane nukirto, mane parbloškė. Aš krentu, uždenk mane savo lūpomis.

*

Grožis privalo būti rodomas. Ir galima išmokyti grožį parodyti save gražiausioje šviesoje.

Tai, kad ji buvo tokia tobula ir kad jis buvo toks laimingas, toli gražu nereiškė, kad jis nenori padėti jai tapti dar subtilesne. Cavalierės rūmai nuo ryto iki vakaro knibždėte knibždėjo mokytojų. Ji turėjo dainavimo mokytoją, piešimo mokytoją, italų kalbos mokytoją, pianino mokytoją. Mokinė iš prigimties, ji netrukus pradėjo laisvai kalbėti itališkai – ir kalbėjo geriau nei Cavaliere, išgyvenęs čia daugiau kaip dvidešimtį metų, – todėl, pats gerai kalbėdamas prancūziškai su tęsiamu anglišku akcentu, jis pridėjo dar ir prancūzų kalbos pamokas. Netrukus ji puikiai išmoko prancūzų kalbą ir kalbėjo ja su mažesniu akcentu, kas liudijo ją turint puikią klausą. Pats Cavaliere mokė ją fonetikos, norėdamas pagerinti jos angliškąją tartį ir nuolatos pabardavo dėl vaikiškos rašybos.

Kad ir kaip atkakliai jis mokė ją, jos anglų kalba liko nepataisoma: gausybė praleistų h garsų, vaikiški spygčiojimai. Ji sugeba išmokti naujų dalykų, kaip kad prancūzų ir italų kalbų, ji sugeba įvaldyti menus, tokius, kaip dainavimas ir piešimas, kurių prieš tai niekada nesimokė. Rafinuotomis manieromis ji gali užmaskuoti savo vulgarumą, tačiau negali išnaikinti savyje to ją palaikančio vulgarumo klodo. Negali iššokti aukščiau bambos.

Ji jautėsi pamesta. Ją perdavė iš vienų rankų į kitas. Ji sparčiai juda į priekį. Aplinkui ją – jos amžiaus moterys, kilmingos moterys, viena glebesnė už kitą. Ji ne vaikšto, ji laksto. Be to, ji labai protinga iš prigimties, ir tai gražiai derėjo su jos veržlumu. Ji paprašė daugiau pamokų: ji nori, kad visos jos dienos būtų kaupinai užpildytos. Aštunta valanda... devinta valanda... dešimta valanda... ir taip toliau, tiek, kiek tik galima sutalpinti į dieną. Cavaliere paklausė, ar ji nepavargo.

Ji triukšmingai nusijuokė, paskui prisidengė sodrias lūpas delnu.

Pavargo!

Cavaliere pridėjo botanikos ir geologijos pamokas. O dabar ji jau turi ir šokių mokytoją. Ji mokosi skambinti pianinu ir gana

neprastai. O dainuoja kaip angelas. Kastratas Aprile, pasamdytas duoti jai aukštesnio lygio dainavimo pamokas trissyk per dieną, pripažino dar negirdėjęs tokio natūralaus balso, ir Cavaliere priėmė jo žodžius ne kaip grubų meilikavimą, o kaip paprasčiausią teisybę. Jam patikdavo klausytis skaidrių jos melizmų rytais rašant laiškus. Kai nesimokė kalbų ar muzikos, ji ganėsi jo bibliotekoje. Vylėsi maloniai nuteiksianti Cavalierę ir iš tikrųjų nuteikė pasakiusi, kad mėgsta Sternę'ą ir Voltaire'ą.

Nuraudusi iš pasitenkinimo, imdama vis aukštesnę natą, nuplevendavusią virš svečių galvų iki pat deglų ir liokajų, ji dainuodavo Cavalierės muzikiniuose vakaruose. Ji aistringai trokšta patekti į Karaliaus rūmų balių. Visur lydinti Cavalierę, ji negali būti priimta Karaliaus rūmuose. Tačiau dažnai sutinka Karalių su jo dykinėtojų ir storžievių kortežu *al fresco*. Jis puola prie jos rankos ir bučiuoja pirštus. Net Karalienė jai nusišypsojo. Visi gausiai apiberia ją komplimentais. San Karle ji sėdi šalia Cavalierės jo šilku išmuštoje ložėje.

Ji vadina save ponia Hart.

Ji nebežino, kas ji tokia, bet žino, kad kyla į aukštumas. Ji mato, kaip Cavaliere ją myli. Ji jaučia savo galią. Įgūdžiai lyg paukščiai įskrenda jos galvon ir nutupia. Ji geria, ji garsiai juokiasi. Ji karšta, jos kraujas verda. Ji šildo Cavalierę naktimis, jis guldo savo kampuotą galvą ant jos išbrinkusių minkštų krūtų ir įspraudžia kelius tarp josios kelių.

*

Kaip daugelis legendinių gražuolių, ji neieškojo grožio tuose, kuriuos įsimylėdavo. (Tikrai didelės gražuolės grožio visada pakanka dviem.) Jos meilė Charlesui nebuvo didesnė dėl to, kad jis buvo pasipūtėliškai gražus, o meilė Cavalierei nebuvo mažesnė dėl to, kad jis – senas žmogus įdubusia krūtine.

Nepasotinamai alkdama palankios Cavalierės nuomonės, ji balsu skaitydavo jam skirsnius iš moterų savitvardos vadovėlio, pavadinto *Kaip išmokti susitvardyti*, kurį jai padovanojo Charles.

Ji pažinojo jo autorių, poną Hayley. Tai buvo vienas iš Romney draugų. Jis ją padrąsino. Aš jau sutramdau savo temperamentą, pasakė ji Cavalierei. Aš jau tapau protinga. Pamatysit. Mano žavingoji brangute, atsakė Cavaliere.

Ar tai ir buvo jos maniera nenuleisti nuo jo akių? Ji nebuvo tokia nuolanki, kaip Catherine, nemaldavo dėmesio, nesitikėjo, kad jos žvilgsnis bus sutiktas, įtrauktas atsakomojo žvilgsnio – ji žaismingai, aistringai įtraukdavo jį savo žvilgsnin.

Jos gebėjimas mėgautis gyvenimu, įnorių stoka, stulbinanti jos sveikata jį džiugino. Jam niekad nebeteks turėti reikalų su moters gležnumu, su moters skundais.

Pono Hayley poemos, kurią ji pabrėžtinai laikė galvūgalyje, pagrindinė herojė Serena – visuomet rami, geraširdė, paslaugi, netrikdoma priekaištų ar sunkumų. Žodžiu, ji – giedra. Tokios jos ir troško Cavaliere – aišku, ne visuomet, nes tąsyk ji būtų tik miela, negundanti, be žavesio, o tik tuomet, kai jisai pasipriešina jos norui ar ją apvilia. Jai nedera skųstis, kai jis ją palieka, nes dabar jis privalo ją palikti, net jeigu ir nenori to, jis privalo vykti medžioti su Karaliumi ar žaisti su juo biliardą. Sausio mėnesį, kai Karaliaus medžioklės šišas pasiekė viršūnę, Cavaliere nusivežė ją į namelį Kazertoje, kur Catherine praleido tiek vienišų savaičių. Tai buvo išbandymas, kurį ji puikiai išlaikė. Kai jam reikėdavo pasišalint, kad būtų su Karaliumi, ji rašė jam trumpučius raštelius, kaip mokėsi suteikti jam malonumo ir kokią laimingą jis ją padarė. Jis sapnuodavo apkūnias jos šlaunis.

Netgi jos trūkumai buvo jam mieli: mažytis, įtrauktas smakras, pro muslino suknelę prasišviečiantys egzemos plyksniai ant alkūnių, gimdymo žymės ant pilvo, juokas, kartais tapdavęs šiurkščiu kvatojimu. O tai reiškė, kad jis mylėjo ją iš tikrųjų.

Cavalierės aistra buvo iššūkis viskam, kas mums žinoma apie aistrą; kad ją paakina (o iš tikrųjų palaiko) abejonės, išsiskyrimas, grėsmė, neišsakyti dalykai, nepatenkinti norai; ir kad ji nesuderinama su turėjimu, su saugumu. Juk turėjimas nieko

nesumenkino. Cavaliere buvo apžavėtas seksualiai. Jis nežinojo, kad taip geidė glamonių.

Iš įpročio, iš prieraišumo, iš negebėjimo būti pagiežinga ji teberašė Charlesui – apie savo pergales: Aš turiu net kiaturius kambarius langais i ilanka ir savo karieta ir savo liokajus ir tarnus ir man siuva drabužius. Visos rumu damos žavisi mano plaukais. Aš dainavau per muzikos vakara 2 rimtas dainas ir 2 linksmas ir man sakė kat mano balsas toks pat gražus kaip ir kastrato. Man buvo didelis plojimas. Žmonės viarkia kai jie mania klauso. Ir tavo dėdė tikraj mania mili ir aš miliu ji ir man rūpi tik vienas daiktas – kad jam butu malonu. Mes vaikštome miesto parkia kas vakara. Mes visat einame i opera ir nusiviažėme kelis usieniečius i graiku šventoves Peste... Šalia to bendrinio „mes" (pavyzdžiui, „Mes manom kad dorėnu kolonos ira per sunkios ir ne tokios elegantiškos") atsiranda „mes", reiškiantis vietą (pavyzdžiui, „Mes galim greitai susilaukti labai didialio ugnikalnio isiveržimo, aš to norėčiau") Ji persiėmė kalnu, matydama, kaip daug Cavaliere apie jį galvoja ir kaip nerūpestingai kalba apie jo išsiveržimą, įvykusį netrukus po to, kai jis atvyko prieš dvidešimt trejus metus. („Tai buvo neužmirštama, bet ne taip jau baisu"), sakytum ji irgi ten buvo. Tavo dėdė juokiasi iš manes, rašė ji Charlesui, ir sako kad dabar aš varžisiuos su juo dėl to kalno.

Ji stengiasi išstumti ugnikalnį.

Ji virsta vietiniu stebuklu, įgijusiu tarptautinę šlovę, kaip ir tas ugnikalnis. Rusijos ambasadorius, grafas Skavronskis, matyt, pamanė, kad jos grožis vertas aprašyti oficialiame pranešime valdovei, nes Kotryna Didžioji paprašė atsiųsti merginos portretą į Sankt Peterburgą.

Kaip gi galėjo Cavaliere jos nepuoselėti?

Jis pradėjo pasitikėti ja. Baisu ir pagalvoti, kiek ji iškentėjo. Daiktas nesusipurvina dėl to, kad priklausė menkaverčiams šeimininkams. Svarbiausia tai, kad jis pateko ten, kur turėjo patekti, ir kad jį apsupo visa, kas įgyta žmogaus, kuris labiausiai nusipelnė jį turėti.

*

Kokia liūdna dalia ištinka unikalius retos vertės daiktus, kai jie tampa prieinami visiems vulgarios klastotės pavidalu. Tai, kad jie saugiai įsikuria kurioje nors didelėje privačioje kolekcijoje ar muziejuje, negelbsti jų nuo to šešėlinio sunaikinimo.

Tokia dalia ištiko šlovingą daiktą, kurio pardavimas buvo didžiausia Cavalierės, kaip menų pirklio, sėkmė. Praėjus metams po to, kai neatsilaikė prieš nuostabiosios jo romėniškos vazos su kamėjomis kerus, Portlendo hercogo našlė mirė, ir vaza perėjo jos sūnui, Trečiajam Hercogui, o šis trumpam išnuomojo ją energingam Cavalierės bendražygiui Josiahui Wedgwoodui, vykdančiam didįjį jo sumanymą tobulinti minios skonį. Iš glotnaus juodo porceliano buvo pagaminta koks dvidešimt vidurnakčio mėlynumo stiklo vazos kopijų – industrinis puodžius ir prisiekęs supaprastintų formų mėgėjas laikė jas savo šedevru. Wedgwoodas net nemėgino išgauti originalo spalvos ar patinos ir, supaprastindamas ją, sugadino aristokratiškus jos kontūrus. Užuot išlaikiusios vazos formą, jos ąsos įlinko vidun, pečiai suapvalėjo, kaklas sutrumpėjo. Gal tas kiek priplotas vazos variantas Cavalierei pasirodė priimtinas, turint galvoje, kad jis jau seniai liovėsi patricijiškai priešintis tam naujam, pirkliškam būdui savo kolekcijomis veikti publikos skonį. Bet jis, be abejonės, būtų priblokštas, pamatęs tos vazos gentainius, kuriuos Wedgwoodo firma pradėjo fabrikuoti dešimtimis ir tūkstančiais kitame šimtmetyje. Alyvuogių žalumo, geltonos, rausvos, šviesiai violetinės, Ievandos mėlynumo, pilkos, juodos ir rudos Portlendo vazos; įvairiausių dydžių Portlendo vazos: smulkios, vidutinės, stambios. Kiekvienas gali turėti, privalo turėti Portlendo vazą – kiekvienam pagal pageidavimą: toks buvo kompanijos sumanymas. Vaza padidėdavo, sumažėdavo, ji galėjo būti bet kurios spalvos. Portlendo vaza tapo sąvoka, garbės duoklė pačiai sau.

Kam šiandien iš tikrųjų gali patikti Portlendo Vaza?

Vertingiausias eksponatas visuomet išsaugo tapatybę. Dabar ji – pats vertingiausias iš visų jo įsigytų daiktų. O vertingas

daiktas suteikia vertės ir savo šeimininkui. Kolekcionierius džiaugiasi, kad yra žinomas, ypač kaip savininkas to, kas – tokiomis milžiniškomis pastangomis – buvo jo surinkta.

*

Taigi senasis vyras įtraukė į kolekciją tą jauną moterį, kitaip ir būti negalėjo. Kolekcionavimas yra sykiu visuomeninė ir piratiška veikla. Moterys auklėjamos taip, kad negalėtų jaustis išmanančios ar patenkintos tuose ieškojimuose, varžybose, kainų varžytinėse, kurių reikalauja kolekcionavimas (nepainioti su serijiniu įsigijimu). Didieji kolekcionieriai – ne moterys, kaip ir didieji anekdotų pasakotojai. Kolekcionavimas, kaip ir anekdotų pasakojimas, numato priklausymą pasauliui, kuriame cirkuliuoja, kur gatavi objektai pereina iš vienų rankų į kitas, kur dėl jų varžomasi. Tokiame pasaulyje jis numato patvirtintą, tikrą narystę. Moterys tame pasaulyje, kaip ir daugelyje kitų, mokomos vaidinti antraeilį, pagalbinį vaidmenį. Varžytis dėl pripažinimo, – o ne šiaip sau varžytis.

*

Papasakok man anekdotą. Aš *dievinu* tavo anekdotus. Jie taip mane prajuokina, kad man suskausta šonus, akis užplūsta ašaros. Jie tokie sąmojingi ir subtilūs. Netgi gilūs. Šitiek visko – viename anekdote. Privalau perpasakoti jį.

Žiūrėk, kažkas ateina. Papasakosiu tavo anekdotą. Veikiau *garsųjį* anekdotą. Jis, žinoma, ne tavo. Kažkas tau jį papasakojo. O dabar aš perpasakosiu jį kam nors kitam, jei prisiminsiu. Prieš užmiršdama norėčiau pasidalyti juo su kuo kitu, įsitikint, kad kitas sureaguos į jį taip pat, kaip aš (nusikvatos, pritariamai linkčios galvą, truputį apsiašaros), bet, kad būčiau metikas, o ne gavikas, privalau nesumaitot pasakojimo. Privalau papasakoti jį taip, kaip papasakojai tu, bent jau *nė kiek* ne blogiau. Privalau čiupti pasakojimo vairą ir vairuoti, kaip reikia, kad bėgiai neužsikirstų ir kad neįvaryčiau į griovį.

Kadangi esu moteris, tai anaiptol nesu tikra, kad man pavyks atkurti tą anekdotą ir įgrūsti jį į naujo asmens galvą; jei būčiau vyras, viskas būtų kitaip. (Tu, žinoma, – vyras.) Galiu pradėti nuo atsiprašinėjimų ir aiškinimų, kad, nors prastai atsimenu anekdotus ir jų beveik nepasakoju, negaliu atsispirti nepapasakojusi šito. Ir tuomet pradedu: nervingai, stengdamasi prisiminti viską tiksliai, kaip pasakojai tu. Mėgdžioju tavo intonacijas. Pabrėžiu tas pačias vietas, pauzes darau ten, kur ir tu.

Pagaliau man pavyksta, nors jis ir neskamba labai įtikinamai, taip, kaip pasakojant tau. Naujasis klausytojas išsišiepia, juokiasi, dūsauja. Bet nemanau, kad man tas pasakojimas suteikė tiek malonumo, kiek tau. Darau kažką, kas atsiranda manyje nenatūraliai, kažką, kas tėra tik įgudimo imitacija. Aš mėgstu būti sąmojinga, moku kurpt sakinius – taip bendrauju su žodžiais. Juokingos istorijos – ne mano amplua ir niekada nebuvo. Nutrauk mane, jei jau esi girdėjęs tą istoriją, sako anekdotų pasakotojas, besiruošiąs pasidalyti savo naujausiu įsigijimu. Jis neklysta manydamas, kad kiti irgi ją pasakoja: anekdotai cirkuliuoja.

Anekdotas nepriklauso niekam. Niekas po juo nepasirašė. Jis buvo duotas man – bet sugalvojai jį ne tu; aš priglobiau jį ir nusprendžiau paskleisti, kad jis eitų iš lūpų į lūpas. Jis – ne apie mus. Jis nebyloja nei apie tave, nei apie mane. Jis turi savo gyvenimą.

Jis išsprūsta – kaip kamštis, kaip juokas, kaip čiaudulys; kaip orgazmas; kaip menkas sprogimas, potvynis. Pasakoti, vadinas, tvirtinti – aš čia. Aš išmanau pakankamai, kad sugebėčiau įvertinti tą anekdotą. Pakankamai mėgstu bendrauti su žmonėmis prie stalo, galiu kalbėti ganėtinai raiškiai, kad jį paskleisčiau. Aš mėgstu linksminti kitus. Mėgstu sušvisti kitų akivaizdoje. Mėgstu, kai mane vertina. Mėgstu jaustis išmananti. Mėgstu prisidengti savo pačios veidu, vairuoti tą mažytę mašiną į netolimą jos tikslą – ir staiga iššokti. Esu pasaulyje, kur yra daug daiktų, jie – ne aš, bet aš juos vertinu.

Paskleisk jį.

2

Paveikslas. Jie atgręžę mums nugaras, ir mes matom, į ką jie žiūri, ką sveikina, ką rodo kits kitam pakėlę aukštyn ištiestą ranką, – būdingas to laiko mostas atkreipiant dėmesį į kokią nuostabią perspektyvą, regimą bendru planu. Griuvėsių laukas, švytintis mėnulis, plaukiantis už debesų apvado, tolydžio platėjantis dūminis ugnikalnio sultonas.

Jie jau pasigrožėjo iš tolo – potyris lyg kyšulys – prieš pradėdami sunkiai kopti į to kalno šlaitą, nes kiekvieną sykį prieš statant koją reikėjo gerai apžiūrėti smailius akmens luitus, kad nesukluptum, ir štai dabar jie jau viršūnėje, pasiekė platų griovį, juosiantį tą kūgį, kur jie jau vėl, stovėdami ant lygaus paviršiaus, žvelgia aukštyn – čia jie gali pakartoti tą mostą, mostą, kuris reiškia *ten* – nors jie yra *čia*, pavojingai arti. Juos šlaksto akmenukų ir pelenų kruša. Kūgis atsirūgsta juodais dūmais. Liepsnojantis luitas nukrinta vos už kelių metrų – saugok ranką! Bet jie nusprendė pamatyti tą vaizdą, bent jau poetas. Kitokį vaizdą. Jis taip aukštai kopė ne tam, kad ir toliau žiūrėtų viršun. Jis nori pažvelgti žemyn, į vidų.

Matot, jis liaujasi tūžęs. Poetas išsitraukė laikrodį. Pasislėpkite ten, po ta stačia uola. Aš tiktai noriu pažiūrėti, kaip ilgai ta pabaisa šėls. Ta sužeista pabaisa, juk visa tai panašu į sužeistos pabaisos alsavimą su maždaug dvylikos minučių tarpu tarp įkvėpimų, kaip rodo poeto laikrodis, tuomet ir akmenų lietus aprimsta; o per vieną iš intervalų poetas pasiūlė baikščiam

savo draugui, dailininkui, liepti gidams skubiai užtraukti juos ant viršūnės, kad galėtų greitosiomis dirstelti į kraterį.

Taip ir padarė. Ir štai jie stovi ant milžiniškų žiočių lūpos, kaip vėliau parašys poetas. Lengvutis brizas nupūtė į šalį dūmus, burbuliavimas, kliuksėjimas ir spjaudymasis liovėsi, bet garas, besiveržiantis iš tūkstančio plyšių, rūku išklojo kraterio vidų, leisdamas tik protarpiais žvilgtelti į supleišėjusias akmens sienas. Jis rašė, kad tas reginys nebuvo nei pamokantis, nei malonus.

Paskui pabaisa įkvėpė dar kartą ir iš jo įsčių išsiveržė siaubingas griausmas – ne, iš katilo gelmių pakilo svilinančio garo ir dulkių debesis – ne, iš galingiausios bombardos oran buvo išsviesti šimtai akmenų, didelių ir mažų...

Gidai traukė juos už apsiaustų. Vienas jų, vienaakis berniukas, kurį poetui rekomendavo Cavaliere, juos stumtelėjo prie didelio akmens, kur jie galėjo pasislėpti. Pernelyg garsus triukšmas sukliudė jiems pasigėrėti didinga įlankos kreive apačioje ir miestu tolumoje: jo kontūrus, nelyginant įžambiai matomą amfiteatrą ar milžinišką krėslą, rodės, galėjai aprėpti vienu žvilgsniu. Aš jau leidžiuos žemyn, šaukė dailininkas. Dar truputėlį pagaišavęs akmens užuovėjoje, kad parodytų savo drąsą ir perkratytų mintyse kelis naujus vaizdus, poetas irgi apdairiai pasitraukė.

Tai buvo Goethe su savo draugu tapytoju Tischbeinu per pirmąjį iš trijų kopimų į ugnikalnį. Nebe pirmos jaunystės, bet puikiai besijaučiąs poetas, trisdešimt septynerių metų vyras, deramai pasitiko ugnimi alsuojantį drakoną. Jeigu senasis anglų riteris gali daryti tai reguliariai, vadinasi, gali ir jis. Kiekvienas pajėgus, garbingas turistas čionai atvykęs tai ir daro. Tik, priešingai nei Cavalierei, poetui ugnikalnis nepasirodė gražus. Jam šalta ir karšta sykiu, jis pavargęs, prastai jaučiasi, truputį išsigandęs. Visa tai atrodo kvailoka. Beje, tų niekam tikusių pramogų ieškotojų neapoliečių niekad nepamatysi kabarojantis į tą kvapą užimantį kalną, dunksantį vos už kelių mylių nuo jų

rojaus. Tai sportas užsieniečiams, iš tiesų. Ir ypač anglams. Ak, tie anglai! Tokie rafinuoti ir tokie grubūs. Jei jų nebūtų, niekas nesugalvotų jų. Tokie ekscentriški, tokie paviršutiniški, tokie santūrūs. Bet kaip jie moka susikurti pramogų.

Pamėginkim papramogaut su jais.

Poetas atvyko vakare. Kartu su kitu dailininku vokiečiu, gyvenančiu Neapolyje, jis ir jo draugas jau buvo Cavalierės priimti, ir jo turtas, laikomas publikai atviruose kambariuose, jau buvo jiems parodytas. Sienos, nukabinėtos aliejine tapyba, guašais ir piešiniais, stalai, apkrauti kamėjomis ir vazomis, geologinių įdomybių prikimštos vitrinos. Rodės, čia niekur nebuvo metodiškumo nei organizacijos, ir tai pirmiausia krito į akis apsilankiusiems vokiečiams. Kaip tik tai ir sukūrė kažkokį nemalonų įspūdį, – ne gausos, o netvarkos ir chaoso. Tačiau pažvelgęs įdėmiau (tokio žvilgsnio trokšta kiekvienas kolekcionierius), pastebėtum asmens, kuris sujungė krūvon tas savo skonio apraiškas, jautrumą ir juslingumą, po daugelio metų prisiminė Tischbeinas. Sienos bylojo apie jo vidinį gyvenimą, pareiškė jis apie Cavalierės namų sienas.

Paskui poetas, tik jis, buvo pakviestas apžiūrėti Cavalierės rūsio sandėlių. (Tokio vizito privilegija buvo teikiama tik iškiliausiems svečiams.) Ir poetas, viską atraportavęs savo draugui dailininkui, buvo apstulbintas visai kitokio pobūdžio gausos. Rūsyje buvo visa maža koplyčia. Kur jis ją gavo? Dailininkas palingavo galvą, užvertė į dangų akis. Poetas matė ten dvi įmantrias bronzos žvakides, kurios, jo manymu, be abejonės, atsirado kasinėjant Pompėją. Ir daug kitokių nereikšmingų daiktų. Viršuje esančios kolekcijos buvo Cavalierės užgaidų žemėlapis, idealus pasaulis. O rūsys – daugiaurvė Cavalierės kolekcionavimo papilvė; juk kiekvienas kolekcionierius netrukus prieina tašką, kai pradeda kolekcionuoti ne tiktai tai, ką nori, bet ir tai, ko tikrai nenori, tačiau baiminasi išleist iš rankų: o gal užsinorės, gal įvertins vieną gražią dieną. Jis negali ištverti neparodęs man tų daiktų, pamanė poetas, net tų, kurių rodyti nereikėjo.

Žinoma, noras pademonstruoti, ką turi, gali atrodyti kaip noras pasigirti, bet juk kolekcionierius neišranda ir nesukuria tų daiktų, jis tėra nuolankus jų tarnas. Juos demonstruodamas, jisai nesigiria, jis tik kukliai pasiūlo pasigėrėti jais kitiems žmonėms. Jeigu daiktai, kuriuos kolekcionierius turi, būtų sukurti jo arba paveldėti, tuomet iš tikro tatai galėtų panėšėti į pagyras. Tačiau kolekcijos kaupimas, aistringas savo palikimo kūrimas išlaisvina nuo santūrumo būtinybės. Žiūrint kolekcionieriaus akimis, rodyti savo kolekciją nėra netaktas. Kolekcionierius, kaip ir apsišaukėlis, neegzistuoja, jei neišeina viešumon, jei neparodo, kas jis yra ar kuo nusprendė būti. Jei nepademonstruoja savo aistrų.

*

Poetas girdėjo, kad Cavaliere įsigijo, paskui įsimylėjo jauną moterį, tokią gražią, kad galėtų būti graikų statula, kad puolė ją tobulinti, auklėti, kaip dera kiekvienam globėjui – vyrui, senesniam, turtingam, kilmingam (turi viską, ko neturi jo mylimoji), taigi tapo savotišku išvirkščiu Pigmalionu, darančiu iš savo Gražuolės statulą; tiksliau pasakius Pigmalionas, turintis nuolatinį bilietą ten ir atgal, nes gali paversti ją statula, o paskui vėl, užsigeidęs, moterim.

Per tuos vakarus ji dėvėdavo antikinį kostiumą, atitinkantį Cavalierės skonį: baltą tuniką, perjuostą per liemenį diržu; tamsiai rudi, anot kitų, kaštoniniai jos plaukai laisvai išsidriekdavo ant nugaros arba būdavo susegti šukomis. Kai ji sutikdavo pradėt vaidinimą, kaip pasakojo jam vienas žmogus, apkūni senyva moteris, ekonomė, o gal kokia našlė teta, be abejonės, daugiau negu tarnaitė, nes jai būdavo leidžiama sėdėti šalia ir žiūrėti, atnešdavo jai du ar tris kašmyro šalius. Tarnaitės paduodavo urną, dėželę su kvepalais, taurę, lyrą, tamburiną ir durklą. Su tais keliais aksesuarais ji atsistodavo užtemdytos svetainės vidury. Kai Cavaliere išeidavo į priekį, rankoje laikydamas ploną žvakę, spektaklis prasidėdavo.

Ji užsimesdavo ant galvos šalį, pakankamai ilgą, kad siektų grindis ir visą ją uždengtų. Taip pasislėpusi, apsigobdavo kitais šaliais ir imdavo darbuotis, iš vidaus ir iš išorės (draperijos, balsas, jausmai), kad staiga pasirodytų prieš žiūrovų akis kaip kažkas kitas, – ne ji, o kita moteris. Kad tai pavyktų – o tai ne kaukę užsidėti – reikėjo puikiai jausti savo kūną. Kad tai pavyktų, reikėjo būti apdovanotai mokėjimu džiūgaut. Visas jos kūnas banguodavo – aukštyn, žemyn, paskui sustingdavo tam tikra poza – širdis daužydavosi, kai ji šluostydavo nuo veido prakaitą. Grimasų kaskada, įtemptos sausgyslės, delnai sugniaužti, atgal arba į šoną atmesta galva, ūmus kvėpsnis...

Paskui staiga pakeldavo tą šalį, numesdavo arba tik kilsteldavo, ir jisai tapdavo tos harmoningos gyvos statulos, kuria ji virsdavo, drabužio dalimi.

Ji išstovėdavo ta poza, kol kiti ją atpažindavo, paskui vėl užsigaubdavo. Tada numesdavo tą ilgą šalį, sukurdama jau kitą personažą, kitaip apmuturiuotą, – jinai žinojo šimtus būdų toms draperijoms suklostyti. Vieną pozą keitė kita, mažiausiai dešimt ar dvylika, ir kone be atokvėpio.

*

Iš pradžių Cavaliere prašė, kad ji pozuotų aukštoje aksomu išmuštoje atviroje dėžėje, paskui – didžiuliame paauksintame rėme. Tačiau netrukus suprato, kad jos artistiškumas pakankamai gerai įrėmindavo tas imitacijas. Jos nugyventas gyvenimas paruošė ją tapti gyvų Cavalierės statulų galerija.

Keturiolikos metų, ką tik atvykusi į Londoną, ji užsidegė svajone tapti aktore kaip tos žavingos būtybės, kurias matydavo vakarais išdidžiai išeinančias pro Drury Lane teatro tarnybines duris. Penkiolikos metų, vos teprisidengusi kūną tuose gyvuose paveiksluose, kuriuos surežisuodavo madingas seksologas, ji išmoko stovėti nejudėdama, vos bekvėpuodama ir taip įtempusi veido raumenis, kad jie atrodydavo sustingę, – taip ji išreikšdavo absoliutų abejingumą toms seksualinėms pastangoms, ugdo-

moms visai šalia, dangiškame guolyje, prižiūrint daktarui Grahamui. Septyniolikmetė, mylimas vieno didžiausių tos epochos portretistų modelis, ji išmoko improvizuot emocijas, išreikšti jas ir ilgam užfiksuoti. Tapytojas sakė, kad ji dažnai nustebindavo jį ir įkvėpdavo kuriant temos koncepciją, kad ji buvo tikra bendradarbė, ne vien tik modelis. Cavalierei ji atrodė pozuojanti save – tai buvo pozų seka, gyvų diapozityvų projekcija, vaizduojanti ikonografinius senųjų mitų ir literatūros momentus.

*

Tai buvo didelio tikslumo reikalaujantis sumanymas. Pirmiausia reikėjo pasirinkti temą. Cavaliere atversdavo knygą ir parodydavo jaunajai moteriai graviūras ar nusivesdavo ją prie paveikslo ar statulos iš savo kolekcijos. Jie aptardavo senovės pasakojimus. Ji visuomet norėdavo visus juos suvaidinti. Paskui, perpratus temą, stodavo daugiausiai pastangų reikalaujanti akimirka – reikėdavo surasti tikrąjį momentą, momentą, suteikiantį prasmę, reziumuojantį charakterio, istorijos, emocijos esmę. Tokią pat sunkią pasirinkimo akimirką patiria ir dailininkai. Diderot rašė: „Dailininkas turi pasirinkti tik vieną akimirką; jis negali atspindėti dviejų paskirų akimirkų, lygiai kaip negali atspindėti ir dviejų paskirų veiksmų."

*

Pavaizduok aistrą. Bet nejudėk. Svarbiausia ... nejudėk. Tai ne šokis. Tu – ne proto-Isadora Duncan stop kadre, nors ir esi basa, vilki graikiškais rūbais, nors tavo rankų ir kojų raumenys atpalaiduoti, o plaukai nesurišti. Pavaizduok aistrą. Bet kaip statula.

Gali pasilenkti – taip, būtent šitaip. Arba ką nors sugniaužti. Ne, truputį aukščiau. Ir galvą pasuk į kairę. Taip, gali atrodyti taip, lyg šoktum. Bet tik atrodyti. Turi būt visiškai sustingusi.

Va šitaip. Ne. Nemanau, kad ji atsiklauptų. Kairę koją šiek tiek laisviau. Truputį atsipalaiduok. Nesišypsok. Akys pusiaumirkos. Taip. Būtent šitaip.

*

Visi tvirtino, kad jos veido išraiškos buvo nuostabios, įtikinamos. Tačiau dar nuostabesnis buvo greitumas, kuriuo ji vieną pozą pakeisdavo kita. Toksai pasikeitimas be jokio perėjimo. Liūdesys tapdavo džiaugsmu, džiaugsmas – siaubu. Kančia – palaima, palaima – išgąsčiu. Rodos, tai grynai moteriškas talentas gebėti taip be pastangų, akimoju pereiti nuo vienos emocijos prie kitos. Tai, ką vyrai nori matyti moteryse ir ką jie moteryse niekina. Minutę tokia. Kitą minutę jau kitokia. Žinoma. Taip daro visos moterys.

Šiaip jau buvo pavaizduoti visi personažai ir visos emocijos. Tačiau paliktųjų ir tapusių aukomis buvo kur kas daugiau nei nimfų ir mūzų, džiuljetų ir mirandų. Motinos, iš kurių atėmė vaikus, – jos Niobė; arba nepakeliamo įžeidimo paakintos juos nužudyti – jos Medėja. Skaisčios mergelės, tėvų velkamos ant aukuro, – jos Ifigenija. Moterys, besiilginčios mylimųjų, kurie jas pametė, – jos Ariadnė. Arba benusižudančios iš nevilties, kad jas paliko, – jos Didonė; ar atsilyginančios už išprievartavimo nešlovę – jos Lukrecija. Būtent šitos pozos sukeldavo didžiausią susižavėjimą.

Kai poetas pamatė ją praėjus vos metams po jos atvykimo į Neapolį, ji tik pradėjo vaidinti Cavalierės vakaruose. Mylimasis išlaisvino stulbinantį jos talentą, kurį jinai ugdys daugelį metų, kuris niekada nesiliaus žavėjęs netgi aršiausių jos dergėjų. Pirmiausia jos aktoriniai gabumai, rodės, atitiko jos grožį. Tačiau jos grožis labiau priminė genijų, kuris neabejojo išliksiąs, kad ir kas nutiktų. Juk net ir tuomet, kai jos grožis nublanko, ji vis dar jautės kaip gražuolė – visuomet pasirengusi rodytis ir žavėti. Net ir apsunkusi ji jautėsi lengva.

Ji nenorėjo būt auka. Ji auka nebuvo.

Charleso ji nebesiilgi. Ji romi, ji triumfuoja. Ji žino, kad niekada nebepatirs aistringos meilės ir jos nesitiki. Bet Cavalierę ji mylėjo nuoširdžiai ir buvo jam ištikima be jokių pastangų. Ji žino, kaip suteikti malonumą, ir daro tai, kai jos paprašo. Ji nesijusdavo atstumta dėl to, kad lovoje Charles buvo gana šaltas ir įsitempęs. Dėl to, kad Cavaliere pasirodė esąs juslingesnis už sūnėną, ji pirmąkart pajuto, ką reiškia turėti kam nors seksualinę galią. Dabar ji jaučiasi moterim (o tai saugiau, nei jaustis mergina) – ne viena, o daugeliu moterų, ir visos jos – nepalaužiamos. Jos gebėjimas išreikšti save, jos nenumaldomas noras bendrauti su kitais tame imituojamų senovės emocijų teatre pasiekė kulminaciją.

*

Tais laikais antikoje žmonės regėjo modelį dabarčiai, tokį tobulų pavyzdžių rinkinį. Praeitis buvo mažas pasaulis, dar labiau sumažintas to didžiulio mūsų nuotolio nuo jos. Joje buvo tiktai pažįstami vardai (dievai, didieji kankiniai, herojai ir herojės), atstovaujantys pažįstamoms dorybėms (pastovumui, taurumui, drąsai, grakštumui), įkūnijantys nepaneigiamą grožio, tiek moteriško, tiek ir vyriško, idėją ir galingą, negrėslų juslingumą – mat jis buvo slaptingas, fragmentiškas, apiblukęs.

Žmonės troško pamokomų dalykų. Žinojimas tuomet buvo madingas – o filisteriškumas ne. Kadangi kiekviena Cavalierės globotinės poza buvo koks nors senovės mitologijos, dramos ar istorijos personažo įkūnijimas, tai stebėti ją keičiant tas Figūras, kaip jos buvo pavadintos, reiškė įsitraukti į savotišką testą.

Ji pasileidžia plaukus, ji pasistiebia, ji maldaudama iškelia rankas, ji nusviedžia ant grindų taurę, ji atsiklaupia ir įsivaro į krūtinę durklą...

Visiems užima kvapą. Salėje pasigirsta murmesys. Prasideda plojimai, o tuo tarpu kažką, tos figūros neatpažinusį, pašnabždom instruktuoja greta sėdintis svečias. Plojimai stiprėja. Pasigirsta šūksniai: „*Brava, Ariadne!*“

Arba *„Brava, Ifigenija!“*

O šalia stovintis Cavaliere, režisierius ir privilegijuotasis žiūrovas sykiu, rimtai linkčioja galvą. Jis nusišypsotų, jei manytų, kad šypsotis dera. Žiūrėdamas į įsitempusį, sustingusį seną vyrą, kurio amžius ir liesumas buvo ryškus kontrastas jaunam ir prašmatniam jos kūnui, poetas šypsojosi.

*

Reikšmingas momentas! tarė poetas savo pompastiška prancūzų kalba. Šitai ir turi perteikti didysis menas. Humaniškiausias, tipiškiausias, labiausiai jaudinantis momentas. Verta didžiausio pagyrimo, ponia Hart.

Ačiū, atsakė ji.

Jūsų menas – vienas pačių neįprasčiausių, rimtai kalbėjo poetas. Mane labiausiai domina, kaip jūs taip greitai pereinate iš vienos pozos į kitą.

Man tai išeina savaime, atsakė ji.

Žinoma, toliau kalbėjo jis šypsodamasis. Suprantu. Meno funkcija – paslėpti išpildymo sunkumus.

Man tai išeina savaime, pakartojo jaunoji moteris nuraudusi, juk jis tikriausiai neprašys paaiškinti, kaip jai tatai pavyksta.

Kaip jums tatai pavyksta, paklausė poetas. Ar matote tą savo įkūnijamą personažą mintyse?

Tikriausiai taip, atsakė ji. Taip.

Jos plaukai atrodė sudrėkę. Ką pajusčiau ją apkabinęs? paklausė save poetas. Ji buvo ne jo skonio moteris. Jį traukė moterys, gebančios aiškiai išdėstyti savo mintis, arba kuklesnės, ne tokios gyvos. Jos talentas ją uždegė. Juk jos vaidyba, be jokios abejonės, buvo puiki. Ji buvo ne tiktai meno kūrinys, kaip visi kalbėjo aliuzijomis, bet ir pati buvo menininkė. Modelis ir menininkas sykiu? Kodėl gi ne? Bet genijus – tai jau kas kita. Kaip ir laimė. Cavalierei labai nusisekė, vėl pamanė jis. Jis buvo laimingas, nes negeidė daugiau, negu turėjo.

Stojo ilga, nejauki pauzė. Jaunoji moteris nemirktelėjo, kol tas medinis vokietis į ją stebeilijo.

Gal išgertumėt vyno?

Vėliau, atsakė poetas. Aš nepratęs prie tokio karščio.

Taip, sušuko jaunoji moteris. Šiandieną karšta. Labai karšta.

Didysis meno tikslas – pažadinti vaizduotę, pasakė jai poetas. Ji sutiko. O siekdamas įgyvendinti iš tikrųjų didelį sumanymą menininkas gali kartais nukrypti nuo vulgarios, griežtos istorinės tiesos. Ją išpylė prakaitas. Galiausiai ji prisipažino poetui, kad skaitė ir beprotiškai žavėjosi jo *Verteriu* ir kad jai buvo labai gaila vargšės Lotos, kuri tikriausiai jautėsi labai kalta, kad netyčia įkvėpė tą pragaištingą aistrą tokiam perdėm jautriam jaunuoliui.

O jauno, perdėm jautraus jaunuolio jums negaila?

O, taip, pasakė ji. Bet... labiau man gaila Lotos. Ji stengėsi elgtis teisingai. Ji nenorėjo nieko blogo.

O man gaila mano herojaus, atsakė poetas. Bent buvo gaila. Dabar visa tai kažkur nutolo. Kai rašiau tą knygą, man buvo tik dvidešimt ketveri. Dabar aš jau ne tas žmogus, kuris buvau tuomet.

Jaunoji moteris, kuriai tik dvidešimt dveji, nesugeba įsivaizduoti, kad priešais ją stovintis vyras kada nors galėjo turėti tiek pat metų, kiek ji. Jis, matyt, Charleso amžiaus. Keisti dalykai darosi su vyrais. Jiems visai nerūpi būti jauniems.

Ar tai tikra istorija? mandagiai paklausė ji.

Visi to klausia, atsakė poetas. Tiesą pasakius, visi klausia, ar tai ne mano paties istorija. Ir, prisipažįstu, aš iš tikrųjų pavaizdavau save... bet, kaip matot, dar esu čia.

Neabejoju, kad jūsų draugai labai tuo džiaugiasi, ištarė jaunoji moteris.

Manau, kad Verterio mirtis buvo mano gimimas iš naujo, iškilmingai pareiškė poetas.

Ak!

Tas poetas visuomet jautėsi – ir tikriausiai jausis – gimstąs iš naujo. Genijaus apibrėžimas?

Kai ji pamatė besiartinantį Cavalierę, jai iškart atlėgo.

Aš ką tik pasveikinau ponią Hart su jos gyva vaidyba, pasakė poetas.

Be abejonės, įstabusis Cavaliere bus tinkamesnis pašnekovas tokiam nuobodžiam svečiui. Jiedu kalbėsis, o ji galės juodu stebėti.

Tačiau, kaip pasirodė, Cavalierės pašnekesys su poetu ne ką tebuvo sėkmingesnis nei jo globotinės. Nė vienas neįvertino kits kito deramai.

Cavaliere neskaitė to liūdnai pagarsėjusio ašaringo romano apie nelaimingos meilės iškankintą egoistą, kuris nusišauna; jis nujautė, kad romanas jam nepatiks. Laimė, garsusis jo svečias buvo ne tik vienas žymiausių kontinento rašytojų ir svarbiausias nedidelės Vokietijos hercogystės ministras, bet dar domėjosi ir mokslais, ypač botanika, geologija ir ichtiologija. Taigi jiedu pasikalbėjo apie augalus, akmenis ir žuvis.

Poetas pradėjo aiškinti savąją augalų metamorfozės teoriją. Jau daug metų aš tyrinėju įvairių augalų rūšių lapus, piesteles, kuokelius ir, remdamasis tais tyrinėjimais, postulavau modelį, kurio pagrindu būtų galima sukurti begalinį augalų skaičių; jie galėtų egzistuoti ir daugelis jų jau egzistuoja. Vaikštinėjant čionai pajūriu, man kilo nauja mintis. Neperdėsiu, jei pasakysiu, kad tai buvo proto nušvitimas. Esu tikras, kad tas Pirmapradis Augalas egzistuoja. Iš Neapolio vyksiu į Siciliją, kaip girdėjau, ji – botanikų rojus ir tikiuosi rasiąs ten pavyzdį. Ir pan., ir pan., ir pan.

Kazertos rūmų valdose aš mėginu įveisti angliškąjį parką, pasakė Cavaliere, visad aistringai troškęs rinkti augalus, vos tik poetas nutilo. Kazerta iš tikrųjų gali varžytis su Versaliu, bet aš įtikinau Jų Didenybes nepasiduoti prancūziškai madai parkų reikaluose. Paklausę mano patarimo, jie nusamdė žymiausią angliškųjų parkų landšaftininką, ir, kai tas parkas bus baigtas, jame bus pačios įvairiausios floros.

Koksai nuviltas liko Cavaliere. Poetas pakeitė pokalbio temą ir pradėjo kalbėti apie Italiją.

Italija pakeitė mane visiškai, pasakė jis. Žmogus, atvykęs į Neapolį, kurį jūs matot prieš save, toli gražu jau nebe tas žmogus, kuris pernai paliko Veimarą.

Taip, atsakė Cavaliere, vidiniais pokyčiais (mylimiausia poeto tema) tesidomėjęs ne ką daugiau nei botanikos ar geologijos teorija, kad ir kaip išmanė apie sodus ir ugnikalnį. Taip, manau, kad Italija – gražiausia šalis pasaulyje. Ir iš tikrųjų nėra gražesnio miesto už Neapolį. Suteikite man malonumą parodyti jums vaizdą, kuris atsiveria iš mano observatorijos.

Grožis, apmaudžiai pagalvojo poetas. Koks primityvus epikūrietis šitas anglas. Tarsi pasaulyje nebūtų nieko daugiau už grožį! Štai žmogus, nesugebantis įsigilinti į tai, kas jį domina. Jis būtų pavadinęs jį paprasčiausiu diletantu, jei tais laikais tas žodis nebūtų reiškęs pagyrimo.

Pokyčiai, atsiduso Cavaliere. Štai žmogus, nesugebantis pažiūrėti į save rimtai. Jo supratimu, poetas, be jokios abejonės, perdėjo pokyčių, atsiradusių jame po kelionės į Italiją, mastą, o tas domėjimasis vidiniais pokyčiais buvo veikiau valdingo egocentriškumo požymis.

Ir abu buvo teisūs. Tačiau poeto įsitikinimai mums turi daugiau vertės, jo tuštybė – labiau atleistina, jo puikybės jausmas... puikesnis. Genijui, kaip ir grožiui, – viskas, na, veikiau viskas atleidžiama.

Po trisdešimties metų savo *Kelionėje po Italiją* Goethe paminės praleidęs puikų vakarą pas Cavalierę. Jis sakė netiesą. Tuomet jis buvo per jaunas, per gyvas, kad nesimėgautų suteikta pramoga. Kad liktų nepatenkintas dėl to, jog nieko nepasisėmė iš pokalbių tą vakarą – juk pasijuto per prastai intelektualiai pavaišintas ir per prastai įvertintas. Aš pasiryžau tobulėti, rašė poetas savo draugams. Malonumai, taip, – neatsisakau ir jų. Aš jų turiu, ir jie pagyvina, išplečia mano gebėjimą jausti. Koks pranašesnis jis jautėsi esąs palyginti su tais žmonėmis. Ir koks pranašesnis buvo.

*

Daugumoje istorijų, kur statula atgyja, ta statula – moteris – dažniausiai Venera, nužengianti nuo pjedestalo, kad atsakytų į aistringo vyro glamones. Ar motina, bet tuomet ji berods pasilieka savo nišoje. Švenčiausiosios Mergelės ir moterų šventųjų statulos – nejudančios; judesio esama tiktai užuojautos kupinose akyse, švelnioje lūpų linijoje, gležnoje rankoje – iškalbingai ištiestoje į klūpantį maldaujantįjį, kad jį paguostų ar apgintų. Moters statula retai kada atgyja, kad atsikeršytų. Tačiau kai toji statula vyras, jos tikslas kone visuomet – atsikeršyti ar padaryti ką nors bloga. Atgijus vyro statula (šiuolaikinė jos versija – žmogaus pavidalo mašina, kuriai įkvėpta gyvybė) ateina žudyti. Ir tai, kad jis – statula, pripildo jį kariška ryžtingo tikslo siekio dorybe, daro jį nepalenkiamą, nenumaldomą, nepaveikų gailesčio pagundoms.

Priėmimas. Rafinuoti žmonės, apsitaisę gražiais ir gundančiais drabužiais, maloniai leidžia laiką atmosferoje, kuri geriausiai tinka tokiems ištikimiems aukštuomenės gyvenimo mėgėjams, – čia panašu į bordelį ir į saloną sykiu, tik nesijaučia pirmojo įtampos ar antrojo rizikos. Maisto, nesukramtomo ar nuostabaus, gausu, vynas ir šampanas – brangūs, apšvietimas – pritemdytas, jaukus, muzika ir ant stalo sumerktų gėlių kvapai – maloniai viską gaubiantys, užtvindantys; truputis seksualinio kvailiojimo, tiek pageidautino, tiek ir kitokio („Mes tiktai linksminamės", sako tariamas Don Žuanas, sunepatogintas vyriškio, kuris pamatė, kad tasai įkyriai persekioja jo vengiančią moterį); tarnai paslaugūs ir šypsosi, tikėdamiesi gerų arbatpinigių. Krėslai minkšti ir svečiams labai patinka juose sėdėti. Visiems penkiems pojūčiams – tiesiog šventė. Ir – juokas, gražbylystė, liaupsės, tikras seksualinis flirtas. Muzika ramina ir stimuliuoja. Šįkart malonumų dievai gauna, kas jiems priklauso.

Ir staiga įeina tas svečias, tas svetimkūnis, atsiradęs čia visai ne tam, kad linksmintųsi. Jis ateina sugriauti tą pobūvį

ir nusitempti pagrindinį jo ūžautoją pragaran. Esi jį matęs kapinėse, virš marmurinio mauzoliejaus. Apsvaigęs nuo pasitikėjimo savim ir truputį suirzęs, kad atsidūrei kapinėse, pasišaipai iš to savo chebranto. Paskui pasveikini. Pakvieti į priėmimą. Tai buvo šlykštus pokštas. Ir štai jis čia. Jis žilstelėjęs, gal su barzda, kalba žemu balsu, žengia nerangiai, sukaustytomis kojomis, ne tik todėl, kad senas, bet ir todėl, kad iš akmens; kai eina, sąnariai nesilanksto. Milžiniškas, granitinis, grėsmingas tėvas. Jis atėjo įvykdyt teisingumo nuosprendžio, nuosprendžio, kurį manei esant nebemadingą arba netaikytiną tau. Ne, tu negali gyventi malonumams. Ne. Ne.

Jis žengia priekin, drįsta ištiesti tau ranką, kad ją paspaustum. Žemė po tavo kojom sudunda, svetainės grindys prasiveria, įsižiebia liepsnos...

Gal tu sapnuoji ir nubundi. O gal išgyveni tai šiuolaikiškiau.

Jisai įeina, tas akmeninis svečias. Bet jis nesirengia tavęs žudyti, galimas daiktas, jis jaunesnis už tave, gal netgi jaunas. Jis atėjo ne atsikeršyt. Jis net mano, kad norėtų apsilankyti pobūvyje (juk negali jis visą laiką būti statula), jis neniekina minties apie pramogą. Bet jis negali būti ne savimi, taigi neatsinešti kilnesnių savo minčių, aukštesnių principų. Jis, akmeninis svečias, primena ūžautojams apie tai, kad esama kito, rimtesnio, patyrimų būdo. Ir tai, be abejonės, suvaržys jų malonumus.

Tu jį pasikvietei, tačiau dabar gailiesi, ir, jeigu neužbėgsi jam už akių, jis sugadins tą vakarą.

Susipažinęs su keletu tavo svečių, jis pradeda manyti, kad vakaras nuėjo šuniui ant uodegos. Gal kiek per greitai. Bet jis pripratęs kirsti iš peties tokiuose reikaluose. Jam neatrodo, kad pobūvis toks jau linksmas. Jis neapsimetinėja – neįsitrina tarp kitų. Jis lieka stovėt kampe. Gal apžiūrinėja knygas ar varto albumus. Jis nepritampa prie to pobūvio. Pobūvis nepritampa prie jo. Jis pernelyg apniktas savo minčių. Nuobodžiaudamas klausia save, kuriems galams atėjo. Paskui atsako: iš smalsumo. Jam džiugu jausti, kad skirias nuo kitų. Jis žiūri į laikrodį. Kiekvienas jo judesys – priekaištas.

Tu, vienas iš svečių – ar, dar geriau, šeimininkas, – ne itin kreipi dėmesį į tą surūgėlį. Stengiesi būti žavus. Jis nesutinka būti sužavėtas. Jis atsiprašo ir nueina paieškoti ko nors išgerti. (Ar jis tik šiaip paniuręs, ar ruošias demaskuot tave?) Sugrįžta siurbčiodamas iš taurės vandenį. Tu nusigręži ir bendrauji su kitais. Šaipais iš jo – tai nesunku. Koksai pedantas. Koks egocentrikas. Koks pasipūtėlis. Negi nemoka linksmintis?

Nebūk toks rimtas, akmeninis svety!

Jis ir toliau vis prieštarauja viskam, ką jam pasako, demonstruoja, kad jam visai nelinksma. Ir iš tiesų negali patraukti tavo dėmesio. Tu skraidai nuo svečio prie svečio. Nes pobūvis – ne *tête-a-tête*. Pobūvio paskirtis – sutaikyti jo dalyvius, užmaskuoti jų skirtumus. O jis – neišauklėtas žmogus, nes nori juos pademonstruoti. Negi nežino, kad veidmainystės praktikavimas – civilizuojantis?

Jūs negalite būti teisūs abu. Jei jis teisus, vadinas, klysti tu, tai faktas. Tavo gyvenimas pasirodė esąs lėkštas, tavo principai – oportunistiški.

Jis nori pagrobti tavo sąmonę. Tu jam neleidi. Tu sakai sau, kad lengvabūdiškumas – kilnus užsiėmimas. Kad pobūvis – irgi idealus pasaulis.

Anksčiau ar vėliau jis išeina. Paspaudžia tau ranką. Ji ledinė. Tu lengviau atsidūsti. Muzika vėl garsiau užgroja. Koks palengvėjimas. Tau patinka tavo gyvenimas. Tu neketini keistis. Jis kupinas pretenzijų, valdingas, be humoro jausmo, agresyvus, globėjiškas. Egoizmo monstras. Deja, jis dar ir grynuolis.

*

Apsilankęs pas Cavalierę kitą kartą, poetas paprašė rekomenduoti lavos pardavėją Neapolyje, kad galėtų parsivežti deramą pavyzdžių rinkinį.

Keliauti reiškia apsipirkti. Keliauti reiškia prisigrobti. Nė vienas čionai atvykęs, neišvažiavo be kokios nors kolekcijos. Neapolis kiekvieną paversdavo mėgėju kolekcionieriumi. Jis

pavertė kolekcionieriumi net markizą de Sade'ą, kuris, bėgdamas nuo arešto Prancūzijoje, prieš vienuolika metų atvyko čionai, prisidengęs kitū vardu, bet, Prancūzijos pasiuntiniui atskleidus jo klastotę, turėjo sutikti būti pristatytas Neapolio Karaliaus rūmuose savo tikrąja, jau prastai pagarsėjusia, pavarde. Kai po penkių mėnesių Sade'as paliko Neapolį ir išvyko į Prancūziją, pirma savęs išsiuntė dvi didžiules dėžes su senienomis ir įdomiais eksponatais.

Prieš išvykdamas į Siciliją, poetas dar kelis kartus apsilankė karališkame Portičio muziejuje, kurį paskelbė esant visų antikos kolekcijų alfa ir omega. Jis apžiūrėjo Pestumą ir prisipažino, kad jį suerzinusios trumpos ir drūtos doréniškos kolonos. (Grįžęs iš Sicilijos ir apsilankęs ten antrąsyk, jis jau gebėjo jas įvertinti.) Vis dėlto jis negrįžo į Pompėją ir Herkulanumą, kuriuos aplankė paskubom vos tik atvykęs ir kurie jam nepatiko. Verčiau jau stebėti krabus prie bangolaužių. Koks nuostabus dalykas *gyvas daiktas*, rašė jis. Geriau jau vaikštinėti po Kazertos parką, kuriuo taip didžiavosi Cavaliere, ir žiūrėti į rožės krūmus bei kamparo medžius. Aš – augalų draugas, rašė jis. Man patinka rožė. Ir pasijuto užlietas sveikatos ir pasitenkinimo bangos. Kaip smagiai jaučiuos kukliai tyrinėdamas gyvybės apraiškas įvairiausiomis jos formomis. Šalin mirtį – tas šlykštus kalnas, tie miestai, kur ankšti pastatai, regis, pranašauja, jog taps kapais.

Jis rašė laiškus savo karalienei ir savo draugams Veimare. Aš vis dar stebiu. Aš nesiliauju tyrinėjęs. Ir dar: Jūs manęs nepažinsite. Aš pats vos beatpažįstu save. Todėl ir atvykau Italijon, todėl turėjau apleisti savo pareigas. Per tą viešnagę Romoje, tokią gausią seksualinių atradimų, jis parašė paskutinę *Ifigenijos* versiją ir dar dvi taip ir nebaigto *Fausto* scenas. Ilgai rymodavo prie augalų ir prie Palladio šedevrų. Stengdamasis užbėgti už akių bet kokioms klasikinės praeities ilgesio pagundoms, užrašinėjo pastabas apie įspūdingą gatvės žmonių elgesį. Padarė pažangą piešdamas. Nebuvo nusivylęs savimi. Tas darbingumas buvo dar viena jo geros savijautos žymė.

Labai svarbu nesikarščiuoti. Jei jau nusprendei pasirodyt viešumoj ir sueini į glaudų kontaktą su visuomene, rašė jis vienai iš savo draugių, privalai būti labai atsargus, kad neįpultum į ekstazę. Ar net neišprotėtum.

Jis jau rengėsi grįžti. Neapolis tinka tiems, kurie vien gyvena, rašė jis – galvodamas apie Cavalierę. Kad ir koks jis gražus ir nuostabus, negali pasilikti čia suvisam. Bet man bus malonu jį prisiminti, rašė jis. Tokių vaizdų prisiminimas suteiks skonio visam gyvenimui.

Žmonės išsaugojo kiekvieną popieriaus skiautelę su poeto užrašytais žodžiais. Šlovė padarė jį gyva seniena – kad jo gerbėjai kolekcionuotų. Tasai didysis poetas, kurį tvarkos ir rimtų dalykų troškulys padarė valdininku, dvariškiu, jau vienas iš nemirtingųjų. Pats būdamas meno kūrinys, jis viešai vaidino. Visuose savo pasisakymuose jautė amžinybės aidą. Kiekvienas patyrimas buvo jo išsiauklėjimo, noro tobulėti dalis. Niekam nelemta nepavykti taip sėkmingai, taip ambicingai sumanytame gyvenime.

Dalykai, su kuriais sutinkame, palieka mus pasyvius, o prieštaravimas daro produktyvius. Poeto žodžiai. Išminties žodžiai. Išmintis ir Cavalierei nepasiekiamos laimės, kurios jis niekada nesiilgėjo, įspaudas.

*

Viskas turi būti suprasta ir viskas gali būti pakeista – tai šiuolaikinis požiūris. Netgi alchemikų ketinimai šiandien atrodo įmanomi. Cavaliere nesistengė suprasti daugiau, nei jau suprato. Kolekcionieriaus impulsas neskatina supratimo ar keitimo geismo. Kolekcionavimas – simbiozės forma. Kolekcionierius įvertina. Jis sudeda. Jis mokosi. Jis pasižymi.

Cavaliere užsakė vietiniam vokiečiui menininkui dvylika Figūrų piešinių. Jie buvo pavadinti *Piešiniai, tiksliai nupiešti iš natūros Neapolyje*. Bet jie visai neperteikė tų spektaklių kerų, pamanė Cavaliere.

Kitam jis užsakė užrašinėti ir nupiešti ugnikalnio pozas ir spektaklius.

Kad ir koks sąžiningas buvo, Cavaliere vargiai galėjo stebėti jį ištisai. Jau keletą metų, nuo didžiojo išsiveržimo 1779-aisiais, jisai subsidijavo labai kruopštų atsiskyrėlį kunigą iš Genujos, kuris gyveno vienas, be tarnų, kalno papėdėje, kad užrašinėtų viską, ką matė. Tasai tėvas Piaggio niekad nepasitraukdavo iš savo atsiskyrėliško posto – kalnas gundo atsiskyrėlį, – keldavosi auštant ir nustatytais laiko tarpais keliskart per dieną stebėjo, taip pat reguliariai, kaip meldėsi. Pro mažyčio namelio langą jam vėrėsi tobulas vaizdas. Jis jau prirašė keturis rankraščio tomus labai kruopščių pastabų apie kalno elgesį ir papildė juos grakščiais piešiniais pieštuku, vaizduojančiais tekančią žemyn ir aplinkui išsiliejančią lavą, dūmų, besiveržiančių iš kraterio, vinguriuojančių ir plevenančių, formas.

Daugelis tų pastabų ir piešinių kartojosi. Kaip gi kitaip galėjo būti? Kas gi pakeis tą kalną? Cavaliere ypač pamėgo kunigo pasakojimą, kaip vienas Prahos filosofas gamtininkas, atvykęs į Karaliaus rūmus prieš keturiasdešimt metų, kai Karolis Burbonas, dabartinio Karaliaus tėvas, dar sėdėjo soste, pasiūlė smulkų planą išgelbėti Vezuvijų supančius kaimus nuo dunksančio virš jų pavojaus. Įvairios jo įgytos specialybės, tarp kurių paminėjo kalnakasybą, metalurgiją ir alchemiją, paskatino jį daugelį metų tyrinėti tą ugnikalnį Prahos laboratorijoje. Ten jis ir sugalvojo išeitį. Reikėjo sumažinti tą kalną iki trijų šimtų metrų virš jūros lygio ir nuvesti siaurą kanalą nuo užkimštos viršukalnės iki pakrantės, kad, ugnikalniui vėl išsiveržus, tai, kas liks iš ugnies, susitelktų į vieną vietą ir nutekėtų tiesiai į jūrą.

Turint galvoje užduoties mastą, darbo jėga, kurios jisai pareikalausiąs, nebus didžiulė, pareiškė vyras iš Prahos. Duokit man dvidešimt devynis tūkstančius vyrų, Didenybe, pasakė, ir per trejus metus tam monstrui bus nukirsta galva.

Ar tas vyras iš Prahos buvo tik dar vienas šarlatanas? Galimas daiktas. O gal vis dėl to reikėjo leisti jam pamėginti? Karalius,

mėgęs drąsius projektus, pasitarė su ministrais. Tas planas juos apstulbino. Subjaurot kalno formą būsianti šventvagystė. Kardinolas tam sumanymui katedroje paskelbė anatemą.

Prasidėjus naujam amžiui, su jo naujomis mintimis, naujais mechanizmais – buvo atrasta nauju būdu modeliuoti daiktus, nustatyti jų lygmenį – nenuostabu, kad tą projektą neseniai atkapstė vietinis inžinierius, apsiginklavęs tvirtesne technologija, ir pateikė savo piešinius karališkųjų sutuoktinių inspekcijai. Karalienė, įsivaizdavusi esanti švietimo globėja, suvokianti, jog politikai ir gamybai būtinos išmintingos reformos, perdavė tą projektą ištirti kompetentingiems ministrams ir vietiniams mokslininkams. Atmeskite bet kokią mintį apie šventvagystę, pamokė juos, galvokite tik apie tai, ar tai įvykdoma.

Atėjo atsakymas: taip, tai įvykdoma. Argi senovės žmonės, neturėdami jokių nuostabių šiuolaikinių priemonių, nepastatė didesnių pastatų, ir tiksliau, nei buvo galima įsivaizduoti? O išardyti lengviau, nei pastatyti. Jeigu žmogiškas mechanizmas, susidedantis iš daugelio dešimčių tūkstančių darbininkų, galėjo pastatyti tą stebuklą – Didžiąją Gizos piramidę, tai toks pat energijų ir paklusnumo sutelkimas, atliktas viziją turinčio vadovo, gali padaryti kitą stebuklą – sumažinti Vezuvijų. Tačiau jo formos pakeitimas, kalno sumažinimas nepakeis ugnikalnio prigimties. Tatai nesulaikys išsiveržimo ir nepalengvins jo kanalizavimo. Visas pavojus glūdi ne kalne, o kur kas giliau, tame, kas yra po žemės pjedestalu, ant kurio tas kalnas iškilo.

Bet tą įmanoma padaryti, pasakė susierzinusi Karalienė. Taip, tą padaryti galima. Tada mes padarysim tai, jei taip nusprendėme. Kad ir kaip nutolę nuo senovės Viduržemio jūros dievų–karalių, šie apšviesti despotai tebeketino viešpatauti pasitelkę absoliučią dieviškojo mandato patvirtintą valdžią. O iš tikrųjų jų valdžia buvo visąlaik ardoma pašaipos, švietimo. O iš tikrųjų jų valdžia nebeturėjo ničnieko panašaus į absoliučią valdžią.

3

Buvo pašėlusiai šalta tą žiemą visam pusiasaly, nuo Venecijos, kur lagūna užšalo ir buvo galima ją pereit pėsčiomis, net čiūžinėt pačiūžomis, kaip pavaizduota viename olandų paveiksle, iki pat Neapolio, kur žiema buvo dargi atšiauresnė už tą, prieš septynerius metus, kuri nugalabijo vargšą Džeką. Sniegas ištisas savaites netirpo ant lava užlietų šaligatvių ir dengė kalną. Kruša buvo tokia pat pragaištinga, kaip ir karštų pelenų lietus. Sodai ir parkai nunyko kartu su neatspariausiais iš dešimčių tūkstančių miesto varguolių, neturėjusių net pastogės prisiglausti nuo to ledinio vėjo. Tiems, kurie turėjo saugų būstą, negirdėtai atšiauri žiema sukėlė būgštavimus. Be abejonės, tokios anomalijos negalėjo būti tik gamtos išdaigos. Tai buvo artėjančios katastrofos simboliai, ekvivalentai, pranašautojai.

*

Kaip vėjas, kaip audra, kaip ugnis, kaip žemės drebėjimas, kaip kalnų griūtis, kaip tvanas, kaip virstantis iš kelmo medis, kaip šniokščianti banga, kaip lūžtanti ledo lytis, kaip jūros potvynis, kaip laivo katastrofa, kaip sprogimas, kaip nusviestas dangtis, kaip rajūnė ugnis, kaip plintantis amaras, kaip tamsėjantis dangus, kaip griūvantis tiltas, kaip atsiverianti anga. Kaip išsiveržiantis vulkanas.

Kur kas daugiau nei tai, ką daro žmonės, kurie: renkasi, paklūsta, meta iššūkį, meluoja, supranta, nusivilia, būna teisūs,

nuoseklūs, svajokliai, pramuštgalviai, žiaurūs, klystantys, saviti, išsigandę...

*

Tą pavasarį Vezuvijus ir toliau buvo aktyvus, pritraukė į miestą daugiau keliautojų, norinčių juo pasigėrėti, paškicuoti, atsiradus galimybei įkopti, ir netgi padidino paveikslų, vaizduojančių ugnikalnį įvairiausiais aspektais, paklausą: talentingi menininkai ir vietiniai vaizdų tiekėjai į tai atsakė savo produkcijos pagausinimu. Bet liepos pabaigoj, pasklidus žiniai apie Bastilijos užėmimą, ugnikalnio, kaip giedrą peizažą karūnuojančio elemento, paklausa smarkiai krito. Dabar visi troško išsiveržiančio Vezuvijaus vaizdų. Ir iš tikrųjų kurį laiką kone visi tapė vulkaną būtent tokį. Tiek revoliucijos šalininkams, tiek siaubo apimtoms visų Europos valstybių valdančiosioms klasėms joks vaizdas neatrodė tinkamesnis pavaizduoti tam, kas vyksta Prancūzijoje, kaip tasai vis dar besiveržiantis ugnikalnis – kraupus mėšlungis, viskas apversta aukštyn kojom ir tos galingos mirtį nešančios bangos, tolydžio akėjančios ir siaubiančios peizažą.

Kaip ir Vezuvijus, Prancūzijos Revoliucija buvo reiškinys. Tačiau ugnikalnio išsiveržimas – kažkas amžina. Prancūzijos Revoliucija buvo suvokiama kaip beprecedentė, tuo tarpu Vezuvijus veržėsi jau nuo seno, veržiasi dabar ir veršis dar ne kartą: gamtos tęstinumas ir atsikartojimas. Istorijos jėgas traktuoti kaip gamtos jėgas buvo raminantis ir sykiu išblaškantis dalykas. Tatai numato, kad nors, galimas daiktas, tai tėra pradžia, revoliucijų eros pradžia, jos irgi praeis.

Cavaliere ir tie, kuriuos jis pažinojo, tiesioginio pavojaus, rodės, nejautė. Statistiškai kalbant, daugelis negandų įvyksta kažkur kitur, ir mūsų gebėjimas įsivaizduoti siaubingą būklę tų, kuriuos ta neganda ištiko, kai jų daug, tampa ribota. Mes tuo tarpu saugūs ir, kaip sakoma, gyvenimas (dažniausiai turimas galvoje privilegijuotųjų gyvenimas) eina savo vaga. Mes saugūs net jeigu ilgainiui viskas ir pasikeistų.

Mylėti ugnikalnius reiškė pastatyti revoliuciją į jos vietą. Gyventi šalia negandos prisiminimo, gyventi tarp griuvėsių – Neapolio arba šiandien Berlyno – vadinas, būti garantuotam, kad gali ištverti bet kokią katastrofą, net ir pačią didžiausią.

*

Cavalierės mylimoji nesiliovė rašiusi Charlesui. Ji rašė, kad jam priekaištautų, kad maldautų, kaltintų jį, kad jam grasintų ir pamėgintų sukelti gailestį. Net ir po trejų metų ji teberašė kone taip pat dažnai. Jei Charles nebe meilužis, tebūnie jos draugas. Ji buvo apdovanota tokia didžiule ištikimybės dovana, kad vargiai suprato, kada žmonės nemėgo jos ar jau bodėjos ja. Ji taip gebėjo būti patenkinta, kad negalėjo net įsivaizduoti, jog Charles nenoriai priimtų jos laiškus ar nesidžiaugtų sužinojęs, ką nuveikė ji ir jo brangusis dėdė, kurį ji kaip įmanydama stengėsi padaryti laimingą (argi ne to Charles norėjo?) ir kuris buvo jai toks malonus, toks dosnus.

Ji rašė lydėjusi Cavalierę, kai šis kopė į ugnikalnį, ir niekada nemačiusi tokio gražaus reginio, nors jai buvę gaila mėnulio, kuris atrodė toks blankus ir liguistas šalia besiveržiančio ugnikalnio (nedaug tereikėjo, kad ištrykštų jos užuojautos fontanas); ji rašė, kaip nuvyko su juo į kasinėjimus Pompėjoje, kur apraudojo žmones, žuvusius prieš šitiek amžių. Priešingai nei Catherine, kuri niekada nepuoselėjo minties užkopti į Vezuvijų, kurios nedžiugino galimybė aplankyti mirusius miestus vyro draugėje (nors ji aplankė juos su Williamu), ji buvo pasiruošusi daryti viską, ką tik pasiūlys Cavaliere, ir, rodos, turėjo beribės energijos. Jei tik galėtų, jei tik jis būtų leidęs, ji, apsiavusi auliniais batais ir apsimuturiavusi kailiais, būtų mielai išvykusi su Cavaliere į šernų medžioklę (ji buvo puiki jojikė, bet jis to nežinojo). Ji būtų stebėjusi, kaip Karalius iki liemens prasmenga kruvinuose dūbliuose, ir radus būdą džiaugtis tuo šiurpiu reginiu, nors neturėjo nė trupučio liguisto smalsumo – ji pasitelktų savo menką tokios rūšies barbarybės patirtį (nors jos meilužis prieš

Charlesą, jos dukters tėvas, išmokęs ją jodinėti, ir buvo skvairas, kurio pagrindinis užsiėmimas buvo dobti žvėris) arba tai, ką išskaitė knygose.

Įspūdinga, taip. Kartą mačiau... Aš noriu pasakyti, kad tai panašu, tai panašu, na... į Homerą, galėjo ji sušukti. Ir ne taip jau labai būtų suklydusi.

Cavaliere meiliai žiūrėjo, kaip ji tolydžio skleidėsi tame jo palydovės, aukštuomenės damos-mokinukės vaidmenyje. Ji nuostabiai greit viską pagaudavo. Todėl išliko, todėl susilaukė sėkmės.

Ji leidžiasi minkoma mano pirštų kaip skulptoriaus molis, galvojo jis. Ji linksmai, sumaniai prie visko prisitaikydavo. Jam labai nedaug kur reikėjo taikytis prie jos. Tekdavo suturėti jos akivaizdoje įgimtą polinkį ironizuoti. Kad ir kokia protinga buvo, šitoj srity ji negalėjo jo pavyti. Ji buvo nejautri ironijai ir dėl savo būdo, ir dėl kilmės. Jos būde nebuvo nė krislelio melancholijos, kuri yra ironijos monetos geroji pusė; ji nebuvo išsiugdžiusi tos rūšies snobizmo, kuris didžiuojasi, kad viską išsako netiesiogiai. Ironija – tipiška ekspatrijuoto anglų džentelmeno reakcija į vietinių gyventojų, tarp kurių jis priverstas gyventi (net jeigu pats tai pasirinko), keistumą, netašytas manieras, šiurkštumą. Ironizuoti – tai rodyti savo pranašumą nesant iš tiesų tokiam neišauklėtam, kad piktintumeisi. Ar įsižeistum. Jaunoji moteris nematė reikalo slėpti, kad įsižeidė, kai tai nutikdavo, ar pasipiktino, o tai nutikdavo dažnai – ne dėl jai padarytos skriaudos (joms ji būdavo labai atlaidi ar lengvai nusiramindavo), bet dėl skriaudos arba nepagarbos kitiems.

Jei sureaguodavo į ką nors snobiškai, mokėdavo išreikšti tai tik tiesiogiai. O Viešpatie, kokie jie buvo vulgarūs, sušukdavo grįždama iš kokio vakaro mieste, – Cavaliere imdavosi ją visur ir visur ji buvo mielas svečias. Nėra geresnio, išmintingesnio, patrauklesnio žmogaus už jus, sakydavo ji Cavalierei.

Nėra įvairiapusiškesnio žmogaus už ją, galvodavo Cavaliere.

Savaip, moteriškai, ji, kaip ir Cavaliere, tapo puikia aktyviste.

Jos veiklos sfera buvo toji, kurios labiausiai siekia moterys: kuruot jausmus, ligas. Kitas jos atsiskleidęs talentas – nepaprastai greitai atspėti, ką kiti galvoja, jaučia, ko jiems reikia; ko jie geidžia, ko geidžia sau, kokią trokšta matyti ją. Gal ji ir buvo egocentriška, tačiau dažniausiai vadovaudavosi susižavėjimu, ištikimybe, užuojauta... jokių narcizišku geismų. Sielvartas, kad ir kieno jis būtų, sukeldavo jai ašaras. Ji verkdavo regėdama gatvėje vaiko laidotuves ar klausydamasi pobūvyje vieno jauno amerikiečio šilko prekijo prisipažinimų, kaip jis tėvo firmos buvęs išsiųstas užsienin tvarkyti reikalų, kad užmirštų moterį, sulaužiusią sužieduotuvių įžadus prieš pat vestuves. Regėdama kieno nors fizines kančias ji manydavo galinti padėti. Ji sutaisė vaistų pagal liaudišką velsiečių receptą, kad numalšintų Valerio galvos skausmus. Pamačiusi ką tylint, ji stengdavosi kaip įmanydama priversti jį išsikalbėti. Ji mėgino pasišnekėti su jaunuoju vienaakiu Cavalierės gidu. Ak! vargšė jo akis.

*

1790-aisiais, pirmuosius pobastilinius metus praleidusi Romoje, klajoklė Elizabeth Vigée-Lebrun atvyko ilgesnei viešnagei į Neapolį, apsiginklavusi neišvengiamu rekomendaciniu laišku žymiausiam miesto dailininkų, tiek vietinių, tiek ir atvykėlių, globėjui, kurio bendražygė pasirodė besanti vienas garsiausių to meto modelių. Ilgai negaišdama Vigée-Lebrun paprašė Cavalierės užsakyti jai jo kerėtojos, tapytos jau daugybę kartų, portretą, ir Cavaliere entuziastingai sutiko, pažadėjęs nemenką atlyginimą. Jis jau turėjo kokį tuziną jos portretų. Tačiau jų niekada nebus per daug. Tikriausiai jis neteikė reikšmės faktui, kad tai bus pirmas jos portretas, nutapytas profesionalios tapytojos moters, kurių tuomet buvo taip maža.

Kadangi Cavalierės bendražygė tebebuvo modelis, dar ne siužetas, iškilo klausimas, kurį mito, literatūros ar senovės istorijos personažą ji įkūnys. Vigée-Lebrun nusprendė, ne be klastos, nutapyti ją kaip Ariadnę. Buvo pasirinktas momentas

po to, kai Tesėjas šiurkščiai ir negailestingai palieka Ariadnę Nakse. Nors tai įvyko ką tik, Ariadnė anaiptol neatrodo nusivylusi. Ji sėdi ant kilimo iš leopardo kailio pirmam plane prie įėjimo į grotą, vilki ilgą baltą laisvai krintančią suknelę, ją iš dalies uždengia puošnių kaštoninių plaukų bangos: jie krinta ant pečių, ant pilvo, iki pat putlių kelių, ji palinkusi prie uolos, viena ranka dekoratyviai pakelta prie skruosto, kita gniaužia varinę taurę. Atsisukusi nugara į įėjimą, ji žiūri į grotos vidų, tarsi žiūrovas, kurio žvilgsnį ji pasitinka plačiai išplėstomis, naiviai atviromis akimis, ir žėrinčios šviesos šaltinis, nutvieskiantis jos veidą, krūtinę, plikas rankas, būtų giliai viduj. Už jos plačiai driekiasi jūra ir tolumoje, ties horizonto linija, matyti mažylytis laivas. Reikia manyti, kad tas laivas Tesėjo, herojaus, kurio gyvybę ji išgelbėjo, kuris pažadėjo pasiimti ją į savo tėvynę, vesti, bet, užuot tai padaręs, atsikratė pusiaukelėje ir paliko mirti šitoje negyvenamoje saloje.

Taip, tai turėtų būti jos mylimojo laivas, ką tik išplaukęs atviron jūron po tokio išdavikiško, bailaus poelgio. Tai negali būti Dioniso laivas, to malonumų ir vyno dievo, kuris išgelbės ją ir padarys ją *savo* sutuoktine, taip suteikdamas daug šlovingesnę dalią nei ta, kurią ji manė galinti susikurti. Kadangi Dionisas – ne paprastas mirtingasis, jam nereikia atplaukti laivu. Jis gali papraščiausiai atskristi. Gal jis jau įskrido vidun, gal būtent jis yra olos gilumoje ir rengiasi atsiduoti meilei su Ariadne, o ji jau užmiršo beišnykstantį iš akių Tesėją (nors jam ir palengvėjo jos atsikratčius, jis dar truputį susikrimtęs, kiek gali būti susikrimtęs storžievis, kuris mano esąs džentelmenas), ji jau išgėrė vyną, kurį jai pasiūlė Dievas, kad nudžiovintų ašaras (Užmiršk Tesėją! Aš jau...), kad atpalaiduotų jos kojas ir rankas, laukdamas jų glėbio.

O gal sugundytas tiktai žiūrovas, čia, olos gilumoje, nes toji reali moteris sugundydavo visus, visiems šypsodamasi savo švytinčia pabrėžtina šypsena. Tiktai ne ta tiesmukai nepadoria šypsena, atspindėta paveiksle. Ji sveikesnė, labiau trokštanti

patikti, mažiau savim pasitikinti nei šitoji. Niekada jokiame nutapytame jos portrete ji nebuvo taip akivaizdžiai pavaizduota kurtizane. Nemalonus portretas, sukurtas vienos savarankiškos moters, kuriai pavyksta išlikti šitam didžiuliame pasaulyje savo proto ir talento dėka, vaizduojantis kitą moterį, pasiryžusią žaisti tokį pat pavojingą žaidimą. Bet kad ir koks begėdiškas buvo tasai portretas, jis susilaukė sėkmės. Menininkė pažinojo savo globėjus. Tikriausiai ji susilažino, kad Cavaliere (beprotiškai įsimylėjęs) ir jaunoji moteris (naivi tuščiagarbė) regės tą portretą ne taip, kaip jį gali išvysti kiti, jiedu regės jame tik dar vieną duoklę jos viską nugalinčiam grožiui.

Iš daugybės vaidmenų ir personažų, kuriuos ji manė gebanti sukurti, daugiausia džiaugsmo jai teikdavo portretai moterų, kurių lemtis taip skyrėsi nuo nusisekusios jos pačios lemties – Ariadnės ir Medėjos, karalaičių, kurios paaukojo viską – praeitį, šeimą, visuomeninę padėtį – svetimšaliui mylimajam ir buvo išduotos. Ji matė jas ne kaip aukas, o kaip nepaprastai išraiškingas būtybes: jaudinančias ir herojiškas būtybes savo be galo intensyviais išgyvenimais, beatodairiškai, visa širdimi atsiduodančias vienam jausmui.

Ji uoliai turtino savo Figūras, tobulino scenos įgūdžius ir dramaturgiją. Cavalierei nebereikėjo stovėti šalia ir laikyti plonytės žvakės. Ji būdavo apšviesta dviejų aukštų ir storų žvakių, pastatytų už širmų iš abiejų pusių. Kartais kaip butaforija jinai pasinaudodavo ne tik daiktais, bet ir žmonėmis. Grafienė de X, kita šiurpių Paryžiaus įvykių bėglė, apsistojusi Neapolyje, netoli rūmų, valdomų Prancūzijos karalienės sesers, kur laukė, kad netrukus bus nubausti tie bedieviai revoliucionieriai ir atstatytos visos Dievo valia suteiktos galios didžiai gerbiamoms jų didenybėms Liudvikui XVI ir Marijai Antuanetei, – toji grafienė turėjo dukterį, pablyškusią protingą septynerių ar aštuonerių metų mergaitę, maždaug tokio pat amžiaus, kaip ir ta duktė, kurios Cavalierės draugė nematė daugiau kaip ketverius metus (už kurios metinį išlaikymą Charles, lieptas Cavalierės, mokėjo

šiokią tokią sumą iš Velso dvaro pajamų), ji įsivaizdavo tą mergaitę esant panašią į savo dukterį, veikiau į tą žmogutį, kuriuo dabar jos duktė tapo (vargšas apleistas kūdikis!). Ji verkdavo galvodama apie savo vaiką ir pasitelkė grafienės dukrą savo Figūroms. Vieną vakarą ji parodė Cavalierės svečiams tris gyvus paveikslus su ta mergaite. Tai buvo atlikta stroboskopiškai, nes jai nebereikėjo nė menkiausios pauzės, kuria anksčiau naudodavosi, kai tarp Figūrų užsidengdavo visa.

Pirmoji tema buvo sabinių pagrobimas; jos emocija buvo siaubas, o pasirinktas momentas – bėgančios jaunos romėnų matronos, bergždžiai besistengiančios išsigelbėti su prispaustu prie krūtinės vaiku, sulaikymas. Ji parengė nervingą, patiklią mergaitę tai temai, rodydama jai paveikslus iš Cavalierės knygų. Kitos dvi temos buvo improvizuotos. Vienui vienu mostu ji sviedė vaiko kūną ant žemės, truktelėjo rankeles, sudėjo jas maldai, žingtelėjo atgal, čiupo mažylę už plaukų ir įsmeigė jai į kaklą durklą. Aplodismentai ir *„Brava, Medea!"* Paskui puolė ant kelių, uždengė savo kūnu suakmenėjusią mergaitę, visa jos povyza purtėsi nuo begarsės sustingusios raudos ir gavo įšventinimą: *„Viva la Niobe!"*

Tai daugiau nei vaidyba, pamanė Cavaliere, stebėdamas visa tai drauge su savo svečiais. Jį dar kartą pribloškė nepaprastos jos vaizduotės, užuojautos, jausmų, kurių ji negalėjo būti patyrusi, galios, jis džiaugėsi tais *brava*, tarytum jie būtų buvę skirti jam. Kokia ji stulbinanti būtybė.

*

Tai buvo revoliucijų amžiaus pradžia. Tai buvo kraštutinumų amžiaus pradžia.

Jaunoji moteris pamažu virto viskuo, kuo jis norėjo, kad ji būtų. Cavalierei toptelėjo, jog tai, kas iki tol atrodė net mintyse neįmanoma, tolydžio tampa realybe, jis tampa tuo, kuo ji norėjo, kad jis būtų – nors buvo pakankamai taktiška, kad niekad apie tai neužsimintų.

Ką gi jis dar norėtų turėti savo gyvenimo rudenį, jei ne šitą dievišką ir jį dievinančią būtybę?

Tik pažvelkit, kaip ji užkariavo visų širdis.

Nedidelis pobūvis, tik penkiasdešimt svečių, surengtas Kunigaikščio del X garbei. Cavalierės bendražygė vadovauja svečiams savo gale prie ilgo stalo. Ji vilki graikišką suknelę, chitoną, kurį Cavaliere užsakė pasiūti specialiai jai, nusižiūrėjęs į Trojos Elenos suknelę vienoje iš savo vazų. Ponia Cadogan neleido jam įeiti, kol duktė ją vilkosi. O kai ji pasirodė, jis nustėro. Ji buvo gražesnė nei bet kada – ką čia bepasakysi?

Iš dešinės jai sėdėjo rubuilis išsikvėpinęs Princas X, prastą šlovę pelnęs vietinis viliokas, iš kairės – Grafas X, prastą šlovę pelnęs vietinis nuobodyla. Jos talentas patikti, pasukant savo mielą veidelį tai į vieną, tai į kitą pašnekovą, buvo stulbinantis. Ji sugundė gundytoją kalbėdama jam apie jo žmonos žavesį ir darė tai taip sumaniai ir įkvėptai, kad net jis pats pradėjo meiliai galvoti apie tą moterį, į kurią seniai nebekreipė jokio dėmesio, veikiau susidomėjęs stalo kaimynės įžvalgumu nei sniego baltumo krūtine. Ji pakerėjo ir nuobodylą – tai buvo kur kas lengviau, – klausydamasi, kaip jis su visomis smulkmenomis pasakoja apie sėkmę, kurios susilaukė prancūzų visuomenėje paskutiniosios kelionės į Paryžių metu, kaip susipažino su advokatu pavarde Dantonas ir žurnalistu Maratu ir, nors čia ir ne vieta tokioms kalboms, kaip jam pasirodę, jog revoliucionieriai anaiptol ne žmogėdros ir ne vadinamieji regicidai, kaip jis manęs, o blaiviai mąstantys žmonės, kuriems rūpi įgyvendinti tas pribrendusias reformas, kurios konstitucinėje monarchijoje gali būti įgyvendintos. Taip, sutiko ji. Taip. Suprantu. O paskui? Kaip jūs pasakėte? Ak! Koks protingas atsakymas.

Ji garsiai nusijuokė ir kilstelėjo taurę į vieno, paskui į kito sveikatą. Cavaliere klausėsi jos balso, mėgavosi jos skruostų žvilgesiu. Retkarčiais ji žvilgteldavo į jį, ir jis pritariamai linkteldavo galvą. Kad ir kaip būtų užsiėmusi kitais – o niekas kitas nesiklausydavo taip įdėmiai, kaip ji, – Cavalierei atrodydavo,

kad ji niekad nesiliaudavo jautusi, jog *jis* yra šalia, ir būdavo aistringai susikoncentravusi ties juo, tarsi sakytų: Visa tai aš darau jums, ir jūs privalote didžiuotis manimi. Ko gi daugiau galėtų reikalauti Pigmalionas?

Dabar grafas įkyriai vargino kaimynę iš kairės, Princesę X, savo samprotavimais apie neramumus Prancūzijoje: revoliucionieriai – gali ką nori apie juos sakyti, bet jie ne karštakošiai, ir pamatysit, priėję bedugnės kraštą, jie šastelės atgal, jie nesuinteresuoti paskandinti šalį chaose ar sugadinti Prancūzijos santykius su kitomis galingomis Europos valstybėmis ir pan., ir pan.; bet vos princesė pravėrė burną, kad neaiškiai pritartų, jos kaimynas iš kairės Seras X, klausęsis grafo žodžių ir ką tik suvokęs, ką jie reiškia, karštai nutraukė ją ir, kalbėdamas pro princesės galvą, veikiau jai virš galvos, tarytum jos nė nebūtų, kaip dažnai atsitinka vienam vyrui, kai jį papiktina tai, ką prieš valandėlę pasakė kitas vyras, apkaltino grafą esant prakeiktu respublikonu ir sąmokslininku, išpylė vyną ir privertė nutilti visą stalą; tuo tarpu Cavaliere įsiterpė į pokalbį su savo raminančiu mandagumu, o Cavalierės bendražygė nuoširdžiai sutiko su tuo, ką Seras X pareiškė apie Prancūzijos būklės pavojus (tai prieštaravo tam, ką kalbėjo Grafas X), tačiau pasakė tai taip nuoširdžiai ir nekaltai, kad nuobodyla grafas nesijautė įžeistas; iš tiesų abu vyrai pajuto, kad guvi ir tokia miela jaunoji Cavalierės draugė sutiko su jais tuo delikačiu klausimu. Jos mokėjimas bendrauti buvo iš tiesų kerintis – nepaisant to neišdildomo vulgarumo pėdsako, ne, veikiau būtent dėl jo, pamanė pakerėtas Cavaliere. Ji buvo nuoširdi, ji buvo beatodairiška. Ji negalėjo gyventi be savo vasarą primenančios šypsenos. Kai šurmulys dėl tų nelemtų Prancūzijos įvykių aprimo, jis maloniai nusišypsojo jai savo gražia sausa šypsena, o ji atsilošė, kad pamatytų jį, jos skruostai degė, ji jautės išdidi dėl jo pritarimo, pakėlė taurę su raudonu vynu jo link, pasiuntė jam bučinį ir žaviai, tačiau ne itin elegantiškai išgėrė ją vienu gurkšniu.

Kai geras žmogus padaro kažką blogai, net tai tampa geru dalyku. Ji tokia, priėjo jis prie išvados (spindėdamas džiaugsmu, vyno jam nereikėjo), be galo, stulbinamai, nenumaldomai gera jam.

Dabar jinai nusprendė vėl pralinksminti Princą X, kuris, praradęs bet kokią nuomonę apie įvykius Prancūzijoje, niuro ir kuriam ji, regis, buvo pažadėjusi papasakoti kažką, kas jai nutiko vos atvykus į Neapolį su savo brangia mama, – tai buvo prieš ketverius metus, ji, jos žodžiais tariant, buvo paprasta mergaitė, nežinanti, kaip elgtis prie žmonių, kol jos brangusis draugas ir globėjas neapsiėmė jos išauklėti, tačiau išmanė pakankamai, kad išsyk pamiltų tą miestą, – papasakoti apie tą klaikią dramą, kuri įvyko vos kelios savaitės po jos atvykimo.

Bet jūs nepatikėsit tuo, ką aš papasakosiu, pasakė ji.

Kuo, brangioji ponia Hart, paklausė priešais ją sėdinti anglė dama, besilankanti Italijoje.

Aštuoniolika žmogžudžių, įsikūrusių rūmų kieme...

Kiek?

Aštuoniolika!

Ir tuomet ji pradėjo pasakoti apie tai, kaip plėšikų gauja, persekiojama municipalinių kareivių, įsilaužė į kiemą, pasičiupo du tarnus, jaunąjį arklininką ir pažą, kuris dar buvo rūmų muzikantas, ir, grasindama perpjauti įkaitams gerkles, užsibarikadavo rytiniame kiemo sparne, kaip kareiviai norėjo pulti juos ir suimti, bet Cavaliere nedavė jiems leidimo įeiti, norėdamas sustabdyti neišvengiamas žudynes, jam labiausiai rūpėję išgelbėti arklininko ir smuikininko, kurie gulėjo surišti kampe, gyvybes; kaip plėšikai išbuvo ten visą savaitę...

Savaitę?

Taip! Ir kūrė laužus, dainavo, šūkalojo, gėrė ir nešvankiai elgėsi vienas su kitu, deja, ji buvo priversta matyti visa tai per langą, nes jie, ji, jos brangioji motina, Cavaliere ir visa šeimyna irgi buvo kaliniai, negalintys išeiti iš namų, žinoma, jie turėję gausybę maisto ir gėrimų, ir ji toliau ėmusi pamokas, o Caval-

iere sėdėjęs prie savo knygų ir tyrinėjimų, tačiau nemaža laiko jie praleisdavę ir prie langų, žiūrėdavę žemyn į aštuoniolika žmogžudžių, kurie pradėjo tarp savęs vaidytis, nors jiems ir tekę laikyti langus uždarus dėl siaubingų kvapų – suprantate, iš kur jie sklido, pridūrė ji be jokio reikalo, – nes brangus gailestingasis Cavaliere reikalavęs, kad kažkiek maisto būtų nuleidžiama kieman dusyk per dieną, ryte ir vakare, iš dalies norėdamas užsikariauti jų pasitikėjimą, iš dalies bijodamas, kad tas vargšelis Luca, kuriam buvo dar tik penkiolika, ir Franco, smuikininkas, nebadautų; ir visa tai trukę ilgai, tie šlykštūs kvapai, tie įnirtingi šūkalojimai ir nešvankios dainos, kurias dainavo besivaidijantys žudikai, ir tas triukšmas už tvoros, kur buvo įsikūrę kareiviai, kuriems nebuvo kas veikti, tik gerti ir kivirčytis, taip viskas ir tesęsi, kol šeštą dieną, ar iš tikrųjų šeštą, ji žvilgtelėjo Cavalierės link, prašydama, kad jis padėtų atgaminti tą paskutinę ryškią jos pasakojimo detalę, tuo pripažindama, kad tai buvo ir jo pasakojimas, kad jiedu išgyveno tą bauginantį nuotykį kartu; o jis, galantiškai šypsodamasis, pasakė, kad iš tikrųjų tai įvyko septintą dieną; ak! septintą, sušuko ji triumfuodama – septintą dieną Cavalierei pasisekę įtikinti barzdotą žudikų gaujos vadą atiduoti abu įkaitus (abu papilkėjusius nuo baimės ir apniktus utėlių) sveikus ir paaiškinti, kad jų padėtis beviltiška, todėl geriausiai būsią, jei jie pasiduosią, nes jei jie to nepadarysią dabar, tai tik apsunkinsią savo dalią, o jis, britų ambasadorius, pasižadąs pasikalbėti su kareiviais, liepti jiems nesmarkauti, o po to kreiptis į Karalių, kad jis būtų jiems gailestingas, jeigu jie pasiduosią. Ir jie pasidavė, užbaigė ji.

Tikiuosi, visiems tiems žvėrims buvo įvykdyta mirties bausmė, pasitikslino dama kitapus stalo. Kaip jie ir nusipelnė.

Ne visiems, atsakė Cavaliere. Karalius – geraširdis ir labai linkęs atleisti, ypač žemesniųjų sluoksnių atstovams.

Kokia stulbinanti istorija, kažkas pridūrė.

Aš nieko neišgalvojau, sušuko ji.

Iš tikrųjų, pasvarstė Cavaliere, išskyrus tai, kad prieš ketvirtį amžiaus tatai nutiko jam, jam ir Catherine'ai, netrukus po to, kai jis atvyko užimti savo posto, o šitas miestas, kurį ką tik nusiaubė badas, buvo apimtas beveik anarchijos: istorija, kurią jis kažkada papasakojo tai merginai ir kurią ji dabar perpasakoja tarsi tai būtų nutikę jai pačiai. Kad ir kaip buvo sutrikęs, kai klausėsi jos pasakojant visa šitai, taip gražiai viską siuvinėjant, jam, žinoma, nė akimirką nešovė į galvą nutraukti ją ir pataisyti, pasakyti, ne, kai visa tai nutiko, jūsų nebuvo čia, su manim. Jūs dar net gimusi nebuvote. O kai ji baigė, sutrikimas užleido vietą nerimui, kad jos pramano neatskleistų kas nors iš sėdinčių prie stalo, miglotai prisiminęs, jog jau yra girdėjęs tą istoriją, taip seniai nutikusią, ir tuomet ji bus pažeminta, o jis, jos globėjas ir meilužis, liks kvailys. Tačiau kai paaiškėjo, kad girdimumo ribose niekas nebuvo tos istorijos girdėjęs, jo nerimas nuslūgo ir širdį skaudžiai durstelėjo nusivylimas, nes jis staiga suprato, kad jo mylimoji buvo vulgari pagyrūnė ir melagė. Paskui užplūdo kitas, visai priešingas jausmas, kur buvo kur kas daugiau užuojautos: jis sunerimo, išsigando dėl jos proto ir pagalvojo, ar tai nereiškia, kad ji nesugeba atskirti to, ką išgirdo, nuo to, ką išgyveno pati. Tada susierzino ir kiek nuliūdo, tą melą suvokęs kaip jos nebrandumo, ne, nesaugumo įrodymą, spėdamas ją pasisavinus jo istoriją todėl, kad jautėsi neturinti savo gyvenime pakankamai įdomių istorijų, kurias galėtų papasakoti, bent jau tokių istorijų, kurios galėtų būti papasakotos didelėje draugijoje. Ir galiausiai nebesijautė nei sutrikęs, nei sunerimęs, nei nusivylęs, nei išsigandęs, nei susierzinęs, nei nuliūdęs... o tik sugraudintas, be galo, džiugiai sujaudintas to jos poelgio, kuris atskleidė, kokia didžiule jo dalimi ji jautėsi, kad net, visai išsižadėjusi mielos savo asmenybės ir atsidavusi jo rūpesčiui bei globai, nebežinojo, kur baigėsi ji ir kur prasidėjo jis. Tai buvo panašu į meilės aktą.

*

Kaip ir Ariadnės, Cavalierės draugės laukė šlovingesnis likimas, nei ji galėjo įsivaizduoti. Vigée-Lebrun buvo teisesnė, nei manė esanti – nors dėl to jos sumanymas, slypintis už to portreto, tauresnis nebuvo.

Niekada netikėk menininku. Jie visuomet ne tokie, kokie atrodo, – net ir didžiausi konformistai, kurie gyvena kaip dvariškiai. Vigée-Lebrun stengėsi įsiteikti Cavalierei, priimdavo iš jo daugybę malonių, didžia dalim dėl jo globos ir vaišingumo gavo užsakymų nutapyti kitų vietinių aristokratų portretus ir susilaukė didelės visuomeninės sėkmės. Ji buvo dažnas svečias jų miesto rūmuose, o liepą ir rugpjūtį dažnai būdavo kviečiama prisijungti prie nedidelės grupelės, išvažiuojančios arkliais kinkyta karieta į trijų kambarių namelį virš Pozilipo pliažo, kur Cavaliere ir jo draugė praleisdavo karščiausias dienos valandas, sugrįždami namo tik pakilus pirmiesiems popiečio brizams. Ji stengėsi įsiteikti Gražuolei, kuri, kaip visuomet patikli, manė, kad dailininkė – jos draugė. Niekada netikėk menininku.

Bet niekada netikėk ir globėju. Kitais metais Cavaliere ir naujasis jo gyvenimas sugrįžo Anglijon – tai buvo ketvirtosios Cavalierės atostogos namuose nuo to laiko, kai jie su Catherine'a atvyko į Neapolį prieš dvidešimt septynerius metus. Naujiems pirkiniams metas buvo nepalankus; išlaidos augo; jis neturėjo nieko itin vertingo parduoti: vos kelias „restauruotas" (t.y. grubiai patvarkytas) statulas, šarvų komplektą, žvakidžių, fališkų amuletų, neaiškios kilmės monetų ir du paveikslus, kaip buvo manoma, Raphaelio ir Guercino. Cavalierės bagaže buvo dar vienas daiktas. Regis, tvankią vasaros popietę Pozilipo namelyje Vigée-Lebrun, pagauta impulso, nupiešė anglimi dvi galvutes ant vienų durų varčios. Menininkės dovana. Iš kurios Cavaliere be jokių skrupulų nusprendė išpešti naudos, kaip po daugelio metų ji pasiskundė savo memuaruose, – nes liepė išpjauti tą paviršių ir atsivežė jį į Angliją parduoti.

*

Cavaliere buvo pasirengęs skandalui, neįtikėtinam dalykui. Karališkojo jo pieno brolio šypsena, kai jis užsiminė apie vedybų galimybę, buvo geriausiu atveju nebylus leidimas; jis žinojo, kad ponios Cadogan duktė niekada negalės būti pristatyta kaip jo žmona karaliaus rūmuose. Bet, prieš išvykdamas iš Neapolio, jis vis dėlto buvo asmeniškai susitikęs su Karaliene labai trumpai, ir ji užtikrino jį, jog Abiejų Sicilijų Karalystės Karaliaus rūmuose nebus jokių kliūčių priimti tą žavingą jauną moterį, kurią ji, Karalienė, jau pamilusi, jei tik ji taps teisėta jo žmona; taigi nebuvo jokio pagrindo nepadaryti jos ir savęs laimingų.

Charles, kuris, nepaisant visų savo pastangų, taip ir nevedė (ir niekada neves), be abejonės, supras. O kai dėl giminių ir draugų, kurie tikriausiai juoksis jam už nugaros, kad tasai senas vyras (jam buvo šešiasdešimt vieneri) davė savo pavardę netikusios reputacijos kuklios kilmės gražuolei, teeinie jie po velnių. Pakankamai ilgai jis buvo racionalus gašlautojas. Pernelyg ilgai.

Ar Catherine, Catherine, kuri taip puikiai jį suprato, atpažintų jį dabar? Ne.

Iš pradžių jis pasakė apie tą savo ketinimą tik Charlesui, nors jo seserys, vyresnysis brolis, draugai visi kartu jau padarė išvadą, kad toji katastrofa neišvengiama. Jie apsistojo viešbutyje. Ponia Cadogan nuvyko aplankyti giminių. Paskui jis, Charles ir jaunoji moteris išvažiavo į Velsą, kur Cavaliere susitiko su dvaro valdytoju ir peržiūrėjo sąskaitas. Ji žvelgdavo į Charlesą su motinišku susirūpinimu ir kasdien padėdavo gėlių ant Catherine'os kapo. Trečią viešnagės savaitę ji pasiprašė leidimo nuvažiuoti į Mančesterį aplankyti dukters, kurios nematė šitiek metų. Be to, paprašė Cavalierės trupučio pinigų šeimai, kuri augino mergaitę, ir dar kelių menkų sumų pusbroliui, ligotam dėdei ir tetai, gyvenantiems jos gimtajame kaime, kurias motina jiems perduos. Ji visuomet palaikė ryšius su giminaičiais ir siuntė jiems dovanų iš Neapolio, o Cavaliere buvo supratingas ir jam nė į galvą neateidavo jai atsakyti, nors ir turėjo piniginių rūpes-

čių. Taigi ji išvyko... verkė, mylavo savo dukrą, dar graudžiau apsiverkė, kai reikėjo ją palikti. Ji svajojo parsivežti vaiką į Neapolį, tai būtų jai pati didžiausia laimė. Tačiau nedrįso prašyti to Cavalierės, nors žinojo, kad jis nebūtų jai atsakęs; ji suprato, kad tai pastatytų jį į keblią padėtį (niekas nepatikės, kad ji buvo prieš tai ištekėjusi), taip pat žinojo, kad, jeigu vaikas bus su ja, ji mylės mergaitę vis labiau ir labiau ir, galimas daiktas, meilė Cavalierei nublanks. Buvo pakankamai įžvalgi, kad suprastų, jog sėkmė, kurios susilaukė santykiuose su juo, reikalavo, kad visas dėmesys būtų skiriamas jam.

Taigi vaikas turėjo būti, buvo paaukotas.

Už tai jaunoji moteris niekada sau neatleido, ir, galimas daiktas, Cavalierei taip pat.

Atėjo vasara, ir jie sugrįžo į Londoną. Cavaliere nusprendė praleisti savaitę pas nusilpusį seną Walpole'ą, kurį bijojo matąs paskutinį kartą, ir parodyti keistus pseudoviduramžiškos draugo pilies Strawberry Hille nesaikingumus savo bendražygei: ją be galo sužavėjo tapyti langai ir blausi bažnytinė šviesa, kurioje ji, apimta jaudulio, žavingam pilies šeimininkui sudainavo beprotybės sceną iš Paisiello operos *Nina o Sia Pazza per Amore*. Londone jų jau laukė laiškas, siūlantis jaunai moteriai kontraktą Londono operoje už du tūkstančius svarų per metus. Pasakyk Gallini, kad tu jau sudarei kontraktą visam gyvenimui, pasakė Cavaliere šypsodamasis, patenkintas, kad girdi save sakant kažką taip kvaila ir taip žavinga.

Jų gyvenime Londone dar buvo Karališkosios Draugijos susirinkimai ir Diletantų draugijos susirinkimai Cavalierei, kuris, be to, negalėjo atsispirti pagundai nueiti į vieną kitą paveikslų aukcioną. O jaunoji moteris nemaža laiko praleisdavo su savo senuoju draugu ponu Romney, pasakodavo jam apie savo nuostabų gyvenimą Neapolyje, o jis rimtai klausydavosi ir ją piešdavo, kai ji kalbėdavo; kol jos padėtis dar leido, jis dar kartą pasinaudos ja kaip modeliu, šįsyk Žanos Arkietės portretui. Ji tauškėjo be perstojo, prašė perduoti linkėjimus ponui Hayley ir

pasakyti, kad jo knygą apie savitvardą ji nuolat laiko prie lovos, kad ji iš tikrųjų tapo romi, tik pažvelkit į ją dabar, ji jau tikra ledi, galinti kalbėti itališkai, prancūziškai ir dainuoti, ji visiems patinka, o Neapolio Karalius su ja flirtavo ir spaudė jai rankas, negalvodamas nieko bloga, bet Karalienė, ak, Karalienė, tokia nuostabi moteris ir tokia nuostabi motina, ką tik pagimdžiusi keturioliktąjį vaiką, tik kai kurie jų numirė – Viešpatie, Karalius neduoda jai ramybės, kalbėjo ji, juk jis vyras, taigi ne itin tvardosi, ir dar jis susidėjęs su jaunomis valstietėmis, dirbančiomis karališkame šilko fabrike Kazertos dvaro teritorijoje, žmonės kalba, kad ten – jo asmeninis haremas, – ta brangioji Karalienė tapo tikra jos drauge – žinoma, ji patekdavo į rūmus pro užpakalines duris, juk negalėjo būti priimta oficialiai, nes..., ji pradėjo mikčioti, kol..., pasitaisė – ji tik norėjusi pasakyti, kad juodvi su Karaliene tapusios tikromis draugėmis ir ji gyvenanti ten puikiai, tik jai truputį gaila Charleso, kad jam nepavyko vesti tos turto paveldėtojos ir kad jis liko visai vienas, o vyrui gyvent vienam – nei šis, nei tas; kas, kad Charles tebėra Bendruomenių Rūmų narys, tebeturi savo brangakmenių kolekciją ir užsiėmęs Cavalierės dvaro valdymu; kadangi jis tikriausiai turi piniginių rūpesčių, ji rengiasi paprašyti Cavalierės padėti jam kokia nors dovana ar paskolinti nedidelę sumą, kuri galėtų...

Tuomet Romney, įnikęs piešti žvilgančias kaštonines jos garbanas, pakėlė akis. Jis ėmė pasakoti jai apie savo pernykštę kelionę į Paryžių, kur susipažino su didžiu dailininku, pavarde Davidas, paskyrusiu savo meną revoliucijai (o ir jis pats, Romney, ką tik nutapė revoliucijai simpatizuojančio pono Thomaso Paine'o portretą) , ir turįs prisipažinti savo senai draugei, tikėdamasis, kad ji bus diskretiška, jog revoliucionieriai ir jų idėjos padarę jam didžiulį įspūdį. Pavyzdžiui, revoliucionieriai nori, aiškino Romney, kad palikimas būtų dalomas, kad būtų įteisintos skyrybos, o vergystė paskelbta neteisėta, jie nori įvykdyti reformas, kurios jau seniai turėjo būti paskelbtos, su tuo sutiks bet kuris blaiviai mąstantis žmogus. Ir jaunoji moteris, kuri būtų

teisinga, jeigu teisingumas būtų susijęs tik su dosnumu, iškart sutiko su jo nuomone. Iš tikrųjų, kodėl pirmagimis sūnus turėtų paveldėti viską (pasmerkdamas jaunesnius sūnus, kaip Charles ir Cavaliere, visą gyvenimą turėti piniginių rūpesčių) ir kodėl žmonės, nesijaučiantys laimingi dviese, negalėtų pamėginti tapti laimingi su kitu žmogum teisėtai, ir iš tikrųjų, kas gali būti baisiau už vergovę: jai yra tekę girdėti apie vergovės baisybes, pavyzdžiui, Jamaikoje, ten siaubinga prekyba vergais vieną Cavalierės pusbrolį, kone visų Jamaikos cukraus plantacijų savininką, padarė turtingiausiu žmogumi Anglijoje. Ji negalėjo nesutikti su visu tuo. Be visų revoliucionierių idėjų, kaip jas paaiškino Romney (ji dar nebuvo girdėjusi, kad kas nors taip aiškintų), teisingumo polėkis, su kuriuo jis kalbėjo apie revoliuciją ir tą visa nuskaidrinančią laisvės liepsną, kuri sudegins senos visuomenės negyvėlius kaip kokius sausuolius, užliejo ir jos krūtinę – aistra visuomet ją įkvėpdavo – ir viskas, ką Romney sakė, buvo taip įtikinama ir taip gražu, kad neteko abejoti, jog pasilikusi Londone Cavalierės mylimoji slapta irgi prijaustų revoliucijai, bent jau kurį laiką.

Rugsėjį ji pradėjo pozuoti oficialiam Romney portretui, kuris turėjo būti pavadintas „Ambasadorienė" – pirmąsyk buvo nutapyta ji pati – nebe modelis, o pagaliau tema. Fone – tamsus, ugningas Vezuvijus – simbolizuojantis Neapolį, kur būsimasis jos vyras tarnavo pasiuntiniu, aliuzija į patį Cavalierę. Ir patvirtinti paveikslo tiesai trečiąją pozavimo jam dieną mažytėje rinktinėje Šv. Marylebone bažnytėlėje įvyko vedybų ceremonija dalyvaujant penkiems Cavalierės giminaičiams bei draugams ir poniai Cadogan. Atvykęs blyškesnis nei paprastai, Charles atsisėdo trečioje eilėje. Jo motina, mylimiausia Cavalierės sesuo, dalyvauti atsisakė. Tos vedybos buvo ne Anglijai – Cavaliere negalėjo nematyti atlaidžių šypsenų, – o kitam, antrajam jo gyvenimui, kiek jo dar liko (dvylika metų, jei galima tikėti sibilės pranašystėms), Neapolyje. Net ir Gražuolė, kuri mėgo patikti kitiems ir manė, kad dažniausiai jai tai sekasi, negalėjo taip

apsigauti, kad patikėtų, jog Cavalierės giminaičiai nesmerks tų vedybų, nesvarbu, kad ji suteikė jam šitiek laimės. Vienintelis giminaitis, kuriam ji, rodos, patiko, buvo tasai nežmoniškai turtingas Cavalierės pusbrolis, kurį šis apibūdino kaip labai ekscentrišką ir kuris dėl tų keistenybių (apie kurias Cavaliere žadėjo papasakoti kitą kartą) buvo atstumtas giminės ir nepageidaujamas karaliaus rūmuose; taigi, paaiškino Cavaliere, nors jis ir labai žavėjosi jo brangiąja Catherine'a, ko gero, buvo vienintelis tikras jų santuokos šalininkas, vienas iš nedaugelio. Juk jis turėjo keletą draugų, pavyzdžiui, Walpole'ą ir tą jaunąjį savo pusbrolį, kurie žinojo, ką reiškia mesti iššūkį papročiams vardan laimės, ir jiems neatrodė skandalingas Cavalierės noras ieškoti laimės su ja. Per pobūvį po vestuvių ceremonijos tasai pusbrolis, jaunuolis, ne ką vyresnis už ją pačią, buvo itin malonus, suėmė jos rankas savosiomis, žiūrėjo jai į akis – jo buvo gražūs garbanoti plaukai ir putlios lūpos – ir pasakė aukštu keistu balsu, kad jam malonu girdėti, jog ji padarė Cavalierę laimingą, ir kad šiame gyvenime svarbu realizuoti savo svajones. O Cavalierės nuotaka mandagiai, šiek tiek drovėdamasi pasakė, jog tikisi, kad Cavalierės pusbrolis turės progos apsilankyti Neapolyje dar kartą, kur jai būsią malonu jį priimti ir geriau susipažinti. Žinoma, ji pakvietė ir Charlesą ir buvo iš tikrųjų nuoširdi, juk kas žino, kada jie bepasimatysią. Ir šelmiškai pridūrė: Dabar jūs galit ištesėti savo pažadą atvykti į Neapolį.

Kitą dieną, per pačias jų išvykimo išvakares, ji ištraukė keleto Cavalieres draugų pažadus, kad jie juos aplankys. Ji virpėjo iš džiaugsmo, kad grįžta į Neapolį. Atrodė keista, kad ji, moteris, kuri pirmąsyk į užsienį išvyko pasiųsta tolimon šalin aplankyti meilužio dėdės, tokia nekalta mergaitė, jau išduota (nors to ir nežinojo), dabar – moteris, turinti viską, ko tik moteris gali geisti: išskirtinį vyrą, gyvenimą, pasaulį. Ak! atvažiuokite pasižiūrėti į visa tai, prašau jus!

Vos tik jie persikėlė per Lamanšą, didžiuma londoniškų jos jausmų išgaravo: noras įtraukti visus į savo laimę, triumfas – ir

besiskleidžiančios prorespublikoniškos simpatijos, kurias jai įkvėpė ponas Romney; sustojus Paryžiuje, jai buvo suteikta netikėta garbė būti pristatytai Marijai Antuanetei, kuri patikėjo jai perduoti laišką savo karališkajai seseriai. Akimoju vėl atsivertusi į monarchijos, kur ji beviešpatautų, šalininkes, Cavalierės žmona nuoširdžiai gabeno tą laišką savo Karalienei.

*

1793. Jau metai, kaip jie grįžę. Cavalierės pasitenkinimas žydėte žydėjo, skleiste skleidėsi.

Ne todėl, kad jis nebūtų buvęs laimingas anksčiau. Ne todėl, kad jis kone visuomet būtų buvęs laimingas. Tačiau Cavalierės pasitenkinimo mastas priklausė nuo jo gebėjimo deramai atsitolinti nuo savęs ir savo aistrų. Ligi šiol jo laimė panėšėjo į suvokimą, kurį patiri, žiūrėdamas į kokį nors vaizdą nuo kalno viršūnės ir į ryškius panoraminio vaizdo kontrastus tuose visko prikrautuose paveiksluose, kur vieni personažai sėja ir aria žemę, kiti veža į turgų derlių, treti geria kaimo aikštėje, vaikai žaidžia, mylimieji glamonėja kits kitą...

Žinoma, jis patyrė laimę! Tačiau jo laimė susidėjo iš daugybės smulkių dalelių, kaip portretas mozaikoje, kur veidą gali pamatyti tik atsitraukęs. O dabar jis galėjo stovėti taip arti, kaip norėjo, ir matyti tiek mažylyčius fragmentus, tiek tą didžiulį kerintį veidą. Jo pomėgiai nepasikeitė, jį vis dar traukė skaityti, meškerioti, griežti violončele, kopti į ugnikalnį, tyrinėti jūros gyvūnus, dalyvauti mokslinguose pokalbiuose, žiūrėti į dailias moteris, pirkti naujus paveikslus – pasaulis buvo laimės teatras. Tik dabar jo centre buvo viena jį suvienijanti būtybė. Jo širdies išrinktoji buvo kaip niekad mylinti – glaudėsi savo šiltu kūnu prie jo kūno, sirpo. Ir domėjosi viskuo. Ji lydėjo jį į naujuosius kasinėjimus Pestume (ji visiškai sutiko su jo panieka grubioms, primityvioms Neptūno šventyklos dorėninėms kolonoms), ji studijavo botaniką, todėl galėjo padėti jam patarimais, kaip užbaigti angliškąjį parką Kazertoje, ji dievino dvariškių gyvenimą

ir, rodės, buvo sužavėta jo vazų ir akmenų kolekcijomis. Jam tereikėjo ištiesti ranką, kai jis ko panorėdavo, ir tai jau buvo jo.

Jis dėkingas pakluso tam pasisotinimo pojūčiui. Jo kolekcionieriškas įkarštis neišvengiamai pradėjo slopti. Jį valdė nebe noras medžioti daiktus, o grynas džiaugsmas, kad jis – jų savininkas. Žiūrėjimas į tuos turimus daiktus, jų rodymas kitiems ir stebėjimas, kaip jie žavisi ir pavydi, teikė jam ne mažiau malonumo. Tačiau poreikis plėsti savo kolekcijas susilpnėjo. Dabar veikiau finansinė nauda nei kaupimo aistra akino jį pirkti naujus paveikslus, vazas, bronzos gaminius ir dekoratyvias puošmenas. Kolekcionavimo aistra *gali* būti susilpninta laimės – pakankamai intensyvios, pakankamai erotiškos laimės, – o Cavaliere buvo laimingas, laimingas būtent šitaip.

Jaunavedžių gyvenimo naujienos pasiekė Angliją. Pasak kalbų, Cavaliere įsimylėjęs kaip niekada, jo ponia – tokia pat vulgari kaip ir anksčiau, su stūgaujančios, laidančios gerklę, gagenančios bufetininkės tartimi ir manieromis. Retas kuris teikdavosi pridurti, kad ji atrodė nepaprastai geraširdė. Jie buvo neįmanomiausia pora – susitvarkiusi išlaikytinė ir nesiteisinantis pagyvenęs aristokratas, išskirtinių manierų, su itin plačiais skonio horizontais – ir ypatingų pietietiškos aplinkos reikalavimų bei jai būdingų laisvių dėka labai sėkmingai įsikūręs. Ji tapo žmona, neprarasdama meilužės paslaugumo ir žavesio. Ji padėdavo jam ne tik kaip žmona (arba ne tik taip, kaip padėdavo Catherine), bet ir kaip bendradarbė. Jos talentai jungėsi draugėn su jo talentais. Kadangi daug laiko jam tekdavo praleisti su Karaliumi, ji dabar daug laiko praleisdavo su Karaliene. Jų užduotys buvo vienodos: jo – būti pirmam tarp Karaliaus favoritų, jos – būti pirmąja Karalienės akyse.

Cavaliere turi lydėti Karalių jo pramogose. Ji turi lydėti Karalienę, kai ši atlieka savo sunkias pareigas. Nuosaikiai protinga, taigi daug protingesnė už savo vyrą, Karalienė, be įprastinių pareigų, nusivylimų, pasilinksminimų, dar turi rūpintis visais begaliniais savo nėštumais ir iš dalies suprasti politines

realijas. Cavalierės žmona savo didžių gebėjimų kaupti žinias, susitapatinti su kitais dėka netrukus tapo idealia paslapčių patikėtine. Jiedvi su Karaliene rašė viena kitai kiekvieną dieną. Narsiai irdamasi per epochos poliglotizmo jūrą, austrų kilmės Karalienė rašė ne vokiškai, itališkai ar angliškai, o prancūziškai, su rašybos klaidomis. Ji pasirašo Charlotte. Be tų laiškų, dar keičiamasi vizitais, keliskart per dieną.

Slapti jakobinų šalininkai Neapolyje prie šmeižikiško karališkosios šeimos portreto pridūrė faktą, esą Karalienė ir Cavalierės žmona – meilužės. Tą kaltinimą energingai paneigė grožio snobai: jie negalį įsivaizduoti fizinių ryšių tarp Cavalierės žmonos ir keturiasdešimtmetės moters tragiškai negražiu veidu ir keturiolikos gimdymų subjaurotu kūnu – paneigimo pagrindas toks pat banalus, kaip ir kaltinimo. (Karalienė turėjo tikrąją valdžią, o valdinga moteris, kurios vyriškumo bijoma, dažnai apkaltinama esanti šliundra. Prancūzijoje, kur antirojalistinė kampanija buvo įgijusi platesnį mastą, jos sesuo buvo kaltinama tiek incestu, tiek lesbianizmu.) Tas kaltinimas neturėjo jokio pagrindo. Nesantūrus, sentimentalus Cavalierės žmonos temperamentas retai kada išsiliedavo į erotiką. Bet jai labai reikėjo moteriško švelnumo ir draugystės – ji net labiau džiaugdavosi moterų bendrija nei vyrų. Ji mėgdavo atsipalaiduoti su moterimis: tokia būdavo savo miegamajame su penkiomis ar šešiomis kambarinėmis karštą popietę, kai taukšdavo niekus, matuodavosi drabužius, išgerdavo vieną kitą taurę, klausydavosi pasakojimų apie merginų meilės nesėkmes, rodydavo, kaip šokamas naujausias šokis, arba demonstruodavo naują skrybėlę su baltomis plunksnomis, atsiųstą iš Paryžiaus. Tai būdavo akimirkos, kai ji labiausiai jautėsi esanti moteris, apsupta besižavinčių ja kambarinių, šalia motinos, su kuria nebesiskyrė visą tos nebejaunos moters gyvenimą. Jų čiauškesys ramino ją. O paskui ji priversdavo jas nuščiūti, sulaikyti kvapą, uždegdavo jų akis švitesiu ir sudrėkindavo – kaip ir savąsias – daina.

*

1793 metų ruduo. Karalienė, jos brangioji Charlotte, negali atsikratyti tos prieš akis iškylančios scenos.

Myriop pasmerktos moters portretas. Vežėčiose, vežančiose ją prie to, to, to... mechanizmo, to naujo mechanizmo, rankos laisvai surištos už nugaros, trumpai nukirpti plaukai, kad matytųsi sprandas. Kankinės portretas. Ji visa balta: paprasta suknelė, šiurkščios kojinės, beformė kepuraitė ant galvos. Veidas senas, pavargęs, persikreipęs. Vienintelis jos buvusios šlovės pėdsakas – griežta, tiesi povyza.

Ji mirksi. Gelia akis: šitiek mėnesių išbūta kalėjime. Vežėčių ratai darda, trinksi. Gatvės keistai ramios. Šviečia saulė. Paskui vežėčios sustoja, ji užkopia dešimčia medinių netašytų laiptelių. Čia stovi jos kapelionas, murma maldą, nudūręs akis į krucifiksą, ašaros žliaugia jo skruostais. Ir kažkieno balsas, kažkieno kito balsas ištaria, Neskaudės, Jūsų Didenybe. Regis, tai ištarė vyras su vaura. Ji nugręžia akis nuo statinio, panašaus į kartuves, kokių keturių metrų aukščio, su kirvio pavidalo ašmenimis, surūdijusiais nuo kraujo, ir pajunta, kaip ją stumia priekin už pečių, kad pasilenktų, ne, kad atsigultų, va šitaip, ištiesusi ant tos lentos pilvą ir kojas. Kažkas stumteli ją už pečių dar kiek į priekį, kad kaklas atsidurtų apatinės, medinės, sankabos dalies lovelyje, ir tuomet viršutinė sankabos dalis užspaudžia jai kaklą. Ji jaučia, kaip diržas suveržia jos liemenį, o kitas, pritaisytas prie kulkšnių, pritvirtina ją prie lentos. Galva pakibusi virš tamsiai rudo vytelių krepšio, kraujas suplūsta į veidą. Ji pasipriešino galvos svoriui trukteldama ją žemyn, paskui pakėlė, kad pamatytų virš platformos kyšančias minios galvas, dar kilstelėjo, kad sumažėtų skausmas nuo raktikaulio sąlyčio su lentos kraštu, gerklės – su sankaba, kuri ją vimdo, kuri pradėjo ją dusinti, paskui pamatė artėjančią purvinų didelių batų porą ir išgirdo, kaip minia staugia vis garsiau, paskui nutyla; tada pasigirsta keistas girgžtelėjimas: kažkas kyla aukštyn, aukštyn; saulė vis labiau akina, ji užsimerkia, garsas, dar aukštyn, sustoja...

*

Ne!

Karalienė pradėjo blaškytis lovoje, dejavo, paskui nubudo, praskyrė jos užuolaidas ir atsistojo. Jau daugelį savaičių ji užmigdavo tik tarpais: vis laukė žinių iš Paryžiaus. Blogėjant padėčiai Prancūzijoje, dabar jie priklausė tik nuo Britanijos malonės – vienintelės šalies, dar pakankamai stiprios ir turinčios noro pasipriešinti revoliucijos potvyniui. Britų laivyno vadas, kapitonas Nelsonas, prieš penkias dienas nuleidęs inkarą jų įlankoje, laimėjo didžiulę pergalę prieš prancūzus ir labai padrąsinamai kalbėjo apie britų ryžtą; bet Karalienė ne itin pasitikėjo kariškių sprendimais. Nors buvo atsisakyta sumokėti išpirką, ji dar drįso viltis. Nužudyti karalių buvo neįmanomas dalykas. Jiems turėjo pakakti to, kad nužudė savąjį. Ko jie galėtų norėt iš svetimšalės, iš moters, ne, jaunesnės jos sesers jie nenužudys.

Nenužudys, negalės nužudyti...

Kai Karaliaus rūmus pasiekė žinia, kad Marijai Antuanetei įvykdyta mirties bausmė, visi nustėro. Karalienė pasitraukė į Portičį, mėgstamiausius iš visų savo karališkųjų rūmų. Visi bijojo, kad ji išprotės. Ji atsisakė matyti savo vaikus (ji ką tik pagimdė penkioliktąjį kartą); ji atsisakė maudytis ir keisti drabužius. Ji staugė iš įsiūčio ir nevilties, o keturiasdešimt vokiškai kalbančių kambarinių pritarė jai choru. Net Karalių sujaudino žmonos sielvartas, nors jam ne itin sekėsi ją paguosti, nes kiekvienas mėginimas parodyti švelnumą baigdavosi įsijaudrinimu ir mėginimu ant jos užsiropšti. Vyro glamonių Karalienė geidė mažiausiai. Ji mėšlungiškai vėmė. Gydytojai norėjo nuleisti jai kraują. Cavalierės žmona visas dienas praleisdavo rūmuose, prisidėdama prie jos riksmų ir ašarų, dėdavo ant galvos drėkinamuosius tvarsčius ir dainuodavo. Tik jos dainavimas nuramindavo Karalienę. Muzika gydo. Kai Karaliaus senelis, Pilypas V, pasinerdavo į depresijos bedugnę, jam padėdavo didžiausias amžiaus pradžios balsas, Carlo Broschi, žinomas Farinelli vardu. Kol tas stebukladarys kastratas nepasirodė Burbonų

rūmuose Madride – kur buvo laikomas už karališką atlyginimą devynerius metus – stuporo apimtas monarchas nei valgė, nei gėrė, nei keitė drabužius, nei valdė. Devynerius metus Farinelli ateidavo į karaliaus miegamąjį kas vakarą – lygiai vidurnaktį, – išbūdavo iki penkių ryto ir dainuodavo tas pačias keturias dainas, jas vis kartodamas ir atmiešdamas elegantiškais pokalbiais. O Pilypas V valgydavo, gerdavo, leisdavosi nuprausiamas, nuskutamas ir peržiūrėdavo ministrų jam paliktus popierius.

Ir Cavalierės žmona savo gražiu balsu ramindavo Karalienę. Diena dienon ji vis eidavo į rūmus, kad pasėdėtų su ja užtamsintame kambaryje ir grįždavo pas Cavalierę tik vėlų vakarą paraudusiomis akimis. Dar nemačiau nieko, kas būtų taip gailu, pasakė. Vargšės moters sielvartas beribis.

Turėdama tą nenuilstamą įsijautimo dovaną, ji kone taip pat persiimdavo sielvartu. Tačiau, praėjus priepuoliui, Karalienė nurimdavo iki kito karto, o Cavalierės žmona drauge su ja.

Karalienė grįžo į miestą ir užėmė savo krėslą Valstybės Taryboje.

Ji buvo moteris, pasakė Karalienė. Tik moteris.

(Jūsų Didenybe!)

Bet aš atkeršysiu.

(Kaip gali silpnutė Abiejų Sicilijų Karalystė nubausti galingąją Prancūziją?)

Dievas nubaus Prancūziją, anglai padės Dievui, o mes padėsim anglams, pasakė Karalienė.

(Jūs norit pasakyti, kad anglai mums padės, pasakė ministras pirmininkas.)

Taip, pasakė Karalienė. Jie – mūsų draugai.

Ir taip jie – jis – padarė.

*

Painus Cavalierės užtakis, taip patogiai izoliuotas nuo viską keičiančių įvykių, buvo įtrauktas į tai, kas tuomet atrodė esąs tikrasis pasaulis, tas, kurį apibūdino Prancūzijos grėsmė. Kaip ir tasai rafinuotas stebėtojas – jis pats.

Klubas, pasivadinęs Laisvės ir Lygybės Draugų Sąjunga, pradėjo rinktis slapta, kūrė planus modernizuoti karalystei ir netrukus pasidalijo į du klubus: vienas buvo palankus konstitucinei monarchijai, kitas, pasiryžęs eiti iki galo, siekė įkurti respubliką. Kažkuris iš narių išsiplepėjo, paaiškėjo sąmokslas nužudyti Karalių, o gal visa tai buvo sufabrikuota, bet iš suimtųjų, tarp kurių buvo teisininkų, profesorių, rašytojų, gydytojų ir keletos seniausių karalystės aristokratiškųjų šeimų atžalų, devyni buvo nuteisti griežtu įkalinimu, o trims įvykdyta mirties bausmė. Gieždama apmaudą Karalienė gyrėsi, kad neapolietiškasis teisingumas buvo be galo gailestingas palyginti su prancūziškomis skerdynėmis. Revoliucijos lava tekėjo didžiuliais srautais, Teroras buvo pasiekęs savo apogėjų – ir 1794 metų birželį gamta prisiderino prie istorijos, Vezuvijus išsiveržė taip smurtingai, kaip Cavaliere dar nebuvo regėjęs. Tai buvo baisiausias ir gražiausias išsiveržimas nuo 1631 metų, ir jis bus laikomas trečiuoju didžiausiu išsiveržimu beveik du tūkstantmečius siekiančioje to ugnikalnio istorijoje.

Galiausiai vulkanas pasipriešino globojamas tokių nudėvėtų kategorijų, kaip didybė, įdomumas ir grožis. Tai buvo siaubas – juoduojąs dieną ir kraujuojąs naktį. Vakaro danguje milžiniška riaumojanti liepsna blaškėsi kalno šlaitais, kilo į viršų, tarsi norėdama pabėgti nuo plonytės įžambios oranžinės prorėžos lavos sraute. Rašalo spalvos jūra tapo raudona, o mėnulis – kruvinai oranžinis. Kiaurą naktį žemyn tekančios lavos pradalgė tolydžio platėjo. Per trumpą blyškios aušros pertrauką juodų kaip degutas dūmų virvės vyniojosi, kopė aukštyn, storėjo pačioje viršūnėje iš dūmų ir ugnies, sudarydamos dangun kylantį piltuvą, kuris pamažu įgavo kolonos formą: iš pradžių – daugybė aplink jo pagrindą išsipūtusių dūmų žiedų, paskui jie išplatėjo ir buvo įtraukti vidun. Vidudienį dangus aptemo, o saulė virto debesų apjuodintu mėnuliu. Bet susidrumstusi įlanka vis dar buvo kruvinai raudona.

Paralyžiuojanti, žadą atimanti perspektyva.

Didžiausias sukrėtimas ištiko Cavalierę, kai, dangų nuskalavus neutralesnei šviesai, vėl atsivėrė įprasta panorama. Vaizdas buvo toks pat skaudus, koks būtų išvydus perskeltą lapuotą, daugiašakį šimtmečių senumo medį, perrėžtą per pačią šerdį. Kalnas negali nugriūti kaip didžiulis, audros parverstas medis, bet kalnas gali būti sužalotas. Ir kaip nuliūdus šeimininkė savo kieme turi pripažinti, rodydama pirštu išvirtusį kamieno vidų, bjaurų, išėstą termitų, trupantį ir rudą, kad jos medis jau negalavo, jeigu pakako tokio smarkaus vėjo, kad jį nuverstų, taip ir gražios formos ugnikalnio mylėtojas tikriausiai mano, kad kažkoks silpnumas apsauginėse sienose neleido išvengti to pažeminimo. Galingas išsiveržimas sumažino ugnikalnį devintadaliu, plokščiai nurėžęs jo viršūnę. Cavalierės žmona verkė gailėdamasi subjauroto ugnikalnio. Cavaliere, apimtas panašaus jausmo, pareiškė, jog naujoj jo formoj įžiūri tik lemtį – ir naują dingstį greitai vėl į jį įkopti, kai tik šis kiek aprims.

Tolo, tu čia?

Taip, Milorde.

Norėčiau užkopti pažiūrėti.

Klausau, Milorde.

Birželio pabaigoj, padedamas jau barzdoto Bartolomeo Pumo, šešiasdešimt ketverių metų amžiaus Cavaliere užkopė į šiurpiai pasikeitusio kalno viršūnę, kur kopdavo jau trisdešimtį metų. Kūgio nebebuvo. Jo vietoje dabar žiojėjo milžiniškas rantytas krateris.

Norėčiau pamatyti jį iš arčiau.

Klausau, Milorde.

Bet žemė svilino jam kojas pro storapadžius batus, o nuodingi sieros ir vitriolio garai dusino.

Tolo, tu čia?

Taip, milorde.

Leidžiamės žemyn?

Taip, milorde.

Jam turėjo būti baisu, bet nebuvo. Kalnas turėjo teisę susprogti. Destrukcinė ugnikalnio misija įkvėpė jam pasitenki-

nimą, tolydžio didėjantį pasitenkinimą, kurį šiaip jam būtų buvę sunku pripažinti.

Kas gi labiau derėtų šitam didžiam vertingų daiktų kolekcionieriui nei kolekcionuoti pačios destrukcijos esmę, vulkaną. Kolekcionierių sąmonė suskilusi. Niekas nėra labiau susijęs su saugančiomis, konservuojančiomis visuomenės jėgomis kaip jie. Tačiau kiekvienas kolekcionierius sykiu yra destrukcijos idealo bendrininkas. Nes pats kolekcionavimo aistros kraštutinumas verčia kolekcionierių niekinti save. Visos kolekcionieriaus aistros turi savęs atsižadėjimo fantaziją. Kankinamas negalėjimo suderinti to savo poreikio idealizuoti su viskuo, kas žema, grynai materialistiška, jo, gražių daiktų, šlovingos praeities trofėjų mylėtojo, sieloje, jis gali trokšti, kad jį nuskaidrintų rajūnė ugnis.

Galimas daiktas, kiekvienas kolekcionierius yra svajojęs apie holokaustą, kuris išlaisvins jį iš jo kolekcijos – viską paversdamas pelenais ar palaidodamas po lava. Destrukcija tėra stipresnė visa ko netekties forma. Kolekcionierius gali taip nusivilti savo gyvenimu, kad panorės atsikratyti savęs paties, kaip tam romane apie apsvaigusį nuo knygų vienišių mokslininką, sukaupusį jų legendinę gausybę: dvidešimt penkis tūkstančius būtinų, nepakeičiamų tomų (svajonė, ideali biblioteka), kuris puola laužan, sukurtan iš viso to, kas jam buvo brangiausia. Bet jeigu toks įtūžęs kolekcionierius pergyvens savo laužą ar beprotybės priepuolį, tikriausiai jam kils noras rinkti naują kolekciją.

4

Jis dažnai būdavo apibūdinamas kaip nedidukas. Ir iš tiesų buvo neaukštas, kur kas žemesnis už Cavalierę ir jo jauną žmoną, lieknas, didele keturkampa galva su įspūdingu įdegusiu veidu, tankiais antakiais, sunkiais akių vokais, giliu įlinkiu tarp tvirtos nosies ir stambių lūpų, plačia burna, kurioje trūko jau nemažai dantų. Kai jie pamatė jį pirmąsyk, jis dar nebuvo laimėjęs jokių svarbių mūšių. Tačiau jo žvilgsnis, tas godus žvilgsnis, liudijantis absoliučią susikoncentravimo galią, rodė jį esant žmogumi, kuriam lemta nuveikti didžius darbus. Įsižiūrėkite į jį, pasakė Cavaliere – puikiai išmanantis, ko galima ir ko negalima tikėtis iš jaunesnių už jį žmonių – jis bus narsiausias didvyris, kurį kada nors pagimdė Anglija. Intuityvioj Cavalierės įžvalgoj nebuvo nieko nuostabaus. Žvaigždė – visuomet žvaigždė, dar prieš atsirandant tikrajai ją iškelsiančiai pjesei ar scenarijui ir net po to, kai gerų vaidmenų jau nebeliko. O trisdešimt penkerių metų kapitonas, be abejonės, buvo žvaigždė – kaip ir Cavalierės žmona.

Ji, nors ir turėjo didžiulę ekspansyvumo dovaną, *to* nepastebėjo. Taip, jo atvykimas buvo virpinantis, ji virpėjo stovėdama su Cavaliere prie observatorijos lango ir žiūrėdama, kaip „Agamemnonas", tas dvidenis laivas su šešiasdešimt keturiomis patrankomis, kuriam jis vadovavo, išdidžiai įplaukia į įlanką, praėjus vos septyniems mėnesiams po to, kai ta nedora Prancūzija paskelbė karą Anglijai. Be abejo, ji visad prisimins tą

trumpą jo viešnagę – ypač dėl vaidmens, kurį jai teko suvaidinti. Jis perdavė Cavalierei skubias Lordo Hoodo depešas. Koalicijai, suformuotai, kad apgintų nuo besiartinančių respublikonų antpuolio Tuloną, kur valdžią buvo užgrobusi rojalistų frakcija, pastiprinti reikėjo Neapolio kariuomenės, ir būtent ji gavo jam tuos šešis tūkstančius kareivių, kai Cavaliere nesugebėjo išgauti nei „taip", nei „ne" iš įbauginto Karaliaus ir jo patarėjų; ji gavo juos savo moteriškais keliais, per užpakalines duris, atnešusi tą prašymą į miegamąjį, kur buvo uždarytas įtakingiausias Valstybės Tarybos balsas, besirengiantis išleisti į pasaulį šešioliktąjį princą ar princesę, ir užsitikrinusi jos paramą. Pakviestas pietų į Karaliaus rūmus, jis buvo pasodintas garbingiausioj vietoj, Karaliui iš dešinės, o Cavalierės žmona, sėdėdama iš dešinės jam, vertė jo mėginimus pasikalbėti su Karaliumi apie Prancūzijos grėsmę ir ilgą padriką Karaliaus pasakojimą apie milžinišką jo nušautą lokį, kuris pasirodė turįs tris sėklides. Ji buvo patenkinta padariusi jam įspūdį. Jo viešnagė truko penkias dienas. Po to buvo atvykę daug kitų žymių svečių. Ji neišskyrė jo iš kitų tarpo.

Jis išvyko. Istorija jį paaukštino. Tai buvo mokančių susikoncentruoti, absurdiškų ambicijų kupinų mažaūgių vyrų, kuriems pakako keturių valandų nakties miego, metas. Po įvairių padangių baldakimu, siūbuojančioje jūroje, svirduliuojančiame laive jis vaikėsi priešą. Dabar jo sąskaitoje buvo jau nemaža mūšių. Karas atėmė iš jo ne vieną kūno dalį. „Kapitonas" su septyniasdešimt keturiomis patrankomis, paskui kitas, irgi ginkluotas septyniasdešimt keturiomis patrankomis, „Tesėjas", buvo jo sala, jo karalystė, jo šlovės platforma, jo tribūna. Praėjo penkeri metai. Jis tapo didvyris, *tikras* didvyris Neapolio valdovams, siaubingai įbaugintiems kito susikoncentravusio mažo vyro, kuris paėmė į rankas suskilusios revoliucijos vadžias ir perkėlė jos energiją į, regis, neįveikiamą kampaniją – prancūzišką visos Europos užkariavimą ir visų senųjų monarchijų nuvertimą nuo sosto. Jis mus išgelbės, tik jis tegali mus išgelbėti, pasakė

Karalienė. Karalius pritarė. Britų pasiuntiniui, atstovaujančiam britų valdžios ekspansijai, beliko tik sutikti. Per pastaruosius dvejus metus su tuo jaunuoju kapitonu, dabar admirolu, jis apsikeitė daugeliu laiškų, kuriuose aprašinėjo savo pastangas palenkti bailų Neapolį Britanijos pusėn. Cavalierės žmona irgi jam rašė. Ji mėgo žavėtis, ir štai atsirado žmogus, tikrai vertas susižavėjimo. Ji turi gauti savo ekstazės dozę. Jai reikia jos vis dažniau ir dažniau.

Šaudydamas rikošetu po visą Viduržemio jūrą, tą karo ežerą, jis vis glaustai pranešdavo jiems apie siaubingas žaizdas, kurios kaupėsi jo kūne.

Viskas buvo paprasta, kūniška, skausminga, pakilu. Pasaulis susidėjo iš keturių elementų – žemės ir vandens, ginklų ugnies ir oro tolumoje. Iš visos gausybės didžiulių karo laivų, kuriems vadovauti jis aistringai troško, – kiekvienas jų – su skambiu vardu, istorija, užgrūdintas prakaito ir kraujo, – dabar jis turėjo „Avangardą" su septyniasdešimt keturiomis patrankomis ir daugiau nei šešių šimtų žmonių įgula drauge su karininkais. Savo didžiulėje, prabangiai apstatytoje admirolo kajutėje jis stengdavos praleisti kuo mažiau laiko. Dieną naktį žirgliodavo po denį. Turėjo privilegiją kasdien matyti, kaip saulė pateka ir nusileidžia. Nieks neužstodavo jam vaizdo. Ant vandens visuomet judi, net ir ramiai stovėdamas. Paukščiai sklandė viršuj nelyginant mažyčiai aitvarai, o burės tarsi kokie vertikalūs debesys išsivyniodavo, pasvirdavo, susiraukšlėdavo, susisukdavo, išsitempdavo vėjyje, nešdamos laivą pirmyn per vandenis; oras visuomet juda. Šviesos ciklai, pareigų ciklai – jis prižiūrėjo ir vienus, ir kitus. Kai būdavo labai pavargęs, atsistodavo ir sustingdavo škancuose, tegu sau visi žiūri. Jisai tikėjo, kad va šitaip stovinčio jo vaizdas turėjo kažką magiška – jis matė, kaip tai veikė jo vyrus, ne vien mūšio įkarštyje – jis dar tikėjo, kad tai kelia priešui baimę. Taip buvo iš tikrųjų.

Atkeršyta, sušuko Karalienė, kai Neapolį pasiekė žinia, jog jaunojo admirolo laivynas sutriuškino prancūzų laivyną prie

Nilo. *Hype hype hype ma chere Miledy Je suis folle de joye*, parašė ji savo mielai draugei, anglų ambasadoriaus žmonai, kuri, išgirdusi tą naujieną – džiugią naujieną apie jo pergalę, nualpo. Aš parkritau ir susitriankiau, rašė ji admirolui, bet nesvarbu. Aš jauščiau garbe mirti uš toki reikala – ne aš nenorėčiau numirti kol nepamatisiu ir neapkabinsiu Nilo Nugalėtojo.

*

Ir didvyris aukštu šuoliu įšoko į jų gyvenimus.

1798 metai, rugsėjo 22-oji. Įspūdingos nedidelės vėliavomis pasipuošusios flotilijos, vidudienio karštyje išplaukusios pasitikti „Avangardą", priekyje plaukė karališkasis kateris, pilotuojamas Neapolio laivyno admirolo Caracciolo, su Karaliumi, Karaliene ir keliais jų vaikais, pasislėpusiais po blizgučiais nubarstytais tentais, o paskui jį plaukė barža su karališkosios kapelos muzikantais. Kateris su britų vėliava plukdė Cavalierę ir jo ponią, prabangiai apsitaisiusią Burbonų spalvomis: mėlyna suknelė su aukso spalvos nėriniais, tamsiai mėlynas šalis su auksiniais inkarais ir auksiniai inkaro formos auskarai. Karališkasis orkestras tiksliai pagavo „Rule, Britannia" taktą, ir Cavaliere šypsojosi, prisiminęs jo žodžius.

Visa jūra, kurią užkariavau, bus tavo
Ir tavo bus jos skalaujami krantai.

Paskui juos plaukė kokie penki šimtai felukų, baržų, jachtų ir žuvininkystės laivų, svirduliuojančių, atsitrenkiančių kits į kitą, prisigrūdusių šaukiančių ir rankomis mojuojančių žmonių. Kai karališkoji šeimyna ir Cavaliere su žmona įlipo į laivą, visi pasveikino Karalių, o didvyris nutraukė nuo akies žalią raištį ir įsidėjo į kišenę.

Mūsų išvaduotojas, pasakė Karalius. Išgelbėtojas ir globėjas, pasakė Karalienė. Ak, sušuko Cavalierės žmona, kai pamatė jį, išvargusį, kosčiojantį, pudruotais, bet pernelyg ilgais plaukais, su tuščia dešine rankove, prisegta prie uniformos krūtinės, su

giliu raudonu randu virš tuščios akiduobės, į kurią pataikė kartečės skeveldra per Nilo mūšį. Ak! Ir puolė prie jo.

Ji puolė man į glėbį, tai buvo labai jaudinanti scena, parašė didvyris ilgame laiške žmonai, kur pasakojo, kaip prašmatniai jis buvo sutiktas: įlanka, knibždėte knibždanti laivų, atplaukusių jį pasveikint, vėliavos, šautuvų salvės, patrankos, griaudžiančios iš Sant Elmo tvirtovės virš miesto, ir minia, pasipuošusi aksomu ir galionais, šaukianti *vivas*, siekianti jį paliesti, kai jis išlipo į krantą, plūstanti jam iš paskos gatvėmis. Saulės spinduliai svilino akį, kai buvo nusiėmęs raištį, o Neapolis buvo liete užlietas saulės. Bet atėjo palaimingas vakaras su nuostabiausiais fejerverkais, kurie galiausiai nupiešė danguje britų vėliavą, išrašė jo inicialus, paskui įkalnėse įsikūrusiose miesto aikštėse buvo sukurti laužai ir visi šoko. Liaudis sutiko mane iš tikrųjų nuoširdžiai. Cavalierės rūmuose per banketą degė trys tūkstančiai žibintų, bankete lankėsi garbusis admirolas Caracciolo, ir tas banketas jam labai patiko, jis kantriai jį ištvėrė.

Jam skaudėjo dešinę ranką, tą nesančią ranką ties dešiniu petim, jį purtė kosulys, jis karščiavo. Jis tvardėsi, jis nemėgo skųstis. Jis visada buvo mažas, liesas, bet tvirtas. Jis mokėjo ištverti tai, kas nepakeliama. Jaustis sergančiam, tai kaip banga. Reikia atsilaikyti, ir ji atslūgs. Net ir ta amputacijos agonija, be gurkšnelio romo, ir ta papildoma agonija, kai bigė dėl chirurgo nemokšiškumo tris mėnesius pūliavo, net ir tai buvo tik banga.

Kaip tos bangos, supančios skausmo valtį – tą mažytę valtelę, nuyrusią didvyrį nuo mūšio, kuriame jam neteko susikauti. Valtis, kurią jis, dešiniarankis didvyris, turėjo palikti, išsitraukti kardą ir pulti vadovauti naktinei desantinei vienos ispanų tvirtovės apsupčiai; valtis, priėmusi jo bejausmį kūną, kai krito aukštielninkas dešinę alkūnę suvarpius priešo kartečei, ir kurią paklaikę jo vyrai apsuko ir nuirklavo atgal į įlanką, tikėdamiesi pasiekti laivą vadui dar nespėjus mirti nuo nukraujavimo. Įsikibęs į turniketą, pritaisytą prie peties, jis atgavo sąmonę kaip tik tuomet, kai jie plaukė pro vieną iš jo katerių, kuris, pamuštas

po vaterlinija, jau niro vandenin, pareikalavo sustoti ir surinkti tuos, kurie dar liko gyvi, – dar kelios bangos, dar valanda, kol pasiekė tamsų ant inkaro linguojantį „Tesėją". Rūsčiai šaukdamas tiems, kurie norėjo jam pagelbėt: Palikite mane! Aš dar turiu kojas ir vieną ranką! apsuko apie kairę ranką virvę, užsikabarojo ant borto, liepė pakviesti chirurgą, kad šis nupjautų jam dešinę ranką, aukštai, prie turniketo, o po pusvalandžio jau vaikščiojo po denį ir griežtu, ramiu balsu įsakinėjo flagmano kapitonui.

Dabar jis buvo jau kairiarankis didvyris.

Ir kas gi buvo jo narsa, palyginti su aštuoniasdešimčia patrankų apginkluoto „Tonnant'o" kapitono narsa per Nilo mūšį aną mėnesį, kai nuo britų kulkosvaidžių ugnies jis neteko abiejų kojų ir rankos. Nesileisdamas, kad jį nugabentų apačion, tas Dupetit Thouars pareikalavo atnešti iš laivo virtuvės kubilą sėlenų, liepė įstatyti save į jas lig kaklo ir toliau vadovavo šaudymui geras dvi valandas, kol kraujas ištekėjo ir apleido sąmonė. Paskutiniai žodžiai, sklidę iš tos galvos, kyšančios tarp raudonų permirkusių sėlenų, buvo maldavimai, kad ekipažas verčiau nuskandintų laivą, nei pasiduotų. Štai kur būta narsaus žmogaus! sušuko didvyris – kurio didvyriškam pasauly didžiulė vieta teko narsai ir narsiai pakeliamiems klaikiems skausmams.

O dabar apie bailumą: įsitikinęs, kad jų kapitono galva nebeprabils, „Tonnant'o" ekipažas atsitraukė su laivu per sviediniams nepasiekiamą atstumą, o po dviejų dienų pasidavė drauge su juo britų nugalėtojui. Bet ar paversti savo priešus bailiais ne didvyrio tikslas?

Didvyris buvo stoiškas. Ir neslėpė savo šlovės troškulio. Rimtas pastoriaus sūnus, kurio motina mirė, kai jam buvo tik devyneri, išplaukė į jūrą sulaukęs dvylikos, galva buvo prikimšta taurių pavyzdžių iš knygų; jis mėgdavo cituoti Shakespeare'ą ir regėjo save kaip Hotspurą, tik be to apgailėtino finalo: narsų, karštą, širdingą... ir todėl aistringai trokštantį šlovės. Jis

nemanė esąs lengvatikis ir tuščiagarbis. Žavėjosi narsa, tvirtumu, kilniaširdiškumu, atvirumu. Norėjo pats sau atrodyti nepriekaištingas. Nenorėjo savimi nusivilti. Jis ketino tapti didvyriu. Norėjo užsitarnauti pagyrimų, būti apdovanotas, išlikti visų atmintyje, figūruoti istorijos knygose. Regėjo save istoriniuose paveiksluose, portretiniuose biustuose, kaip statulą ant pjedestalo, o gal net ant aukštos kolonos miesto aikštėje.

Norėjo būti aukštesnis, tačiau patiko sau su ceremonijų uniforma. Turėjo žmoną Anglijoje, našlę, kurią vedė iš meilės, kuriai manė esąs atsidavęs ir kurią paskutinį kartą matė, kai buvo pasiųstas prieš metus namo, kad atsigautų nuo nevykusios amputacijos. Jį žavėjo orus jos būdas, jos skoningi drabužiai ir jis manė, kad ji suteikė jam garbės sutikdama tapti jo žmona. Jis pasiėmė savo įsūnį Josiahą, vienintelį Fanny vaiką nuo pirmojo vyro, į jūrą ir kas savaitę laiškais pranešdavo jai apie jaunuolio pažangą ir prasižengimus. Jis nebesitikėjo pats susilauksiąs vaikų. Šlovė užtikrins jam vardo išlikimą, didieji žygdarbiai bus jo palikuonys.

Vos dvi dienos praėjo po amputacijos, o jis jau mokosi rašyti greitai ir išskaitomai kaire ranka, nors jam sunku susiturėti nežiūrėjus į tą naują gyvį – kairės rankos plaštaką – rodės, lyg kažkas kitas rašo jo laiškus ir depešas.

Jis nenorėjo jaustis silpnas ir iki šiol toks niekada nesijautė, netgi laive, netgi tuomet, kai chirurgas atliko, ką buvo lieptas. Gal jis niekad nesijautė toksai todėl, kad niekas niekada jo iš tikrųjų nebuvo guodęs ar elgęsis su juo kaip su kenčiančiu. Dar vaikas, jis paskelbė nenorįs, kad jį laikytų vaiku: jis stiprus ir niekam nevalia nerimauti dėl jo, jis nerimausiąs dėl jų; ir nuo to laiko tėvas, broliai, seserys, žmona užkibo ant tų jo žodžių. Žmonės norėjo tikėti juo, tai irgi įėjo į žvaigždės gyvenimo turinį.

Jis atkakliai priešinosi Cavalierės ir jo žmonos kvietimams pasilikt pas juos, aiškino, jog pageidauja apsistoti viešbutyje. Jie nenorėjo nė girdėti apie tai. Jis buvo paguldytas į lovą geriau-

siame viršutiniame britų pasiuntinio rezidencijos kambaryje. Jis maldavo Cavalierės žmoną nesivarginti dėl jo. Jam tereikią truputį pabūt vienam ir jis pasitaisysiąs. Jų namai buvo labai dideli, kaip Italijoj įprasta, su daug daugiau tarnų, nei būna tokio pat rango namuose Anglijoje, kaip ir galima tikėtis iš atsilikusios šalies, tačiau ji atkakliai siekė daryti didžiumą slaugos darbų pati, padedama motinos. Vos paguldytas lovon, jis iškart nualpo ir pabudo tik nuo kaimiško ponios Cadogan balso, kuri ir patarnaudavo jam kaimiškai. „Kurgis kurgis, nebijokit, ašen nepadarysiu, kad sopėtų, duokit šen petį..." Jis prisiminė, kaip jo žmona, valydama ir perrišdama jam žaizdas, kiekvieną sykį suvirpėdavo, kaip ją priblokšdavo karščiuojančios, raudonos, žaizdotos bigės vaizdas. Tuo tarpu Cavalierės žmona plačiai atverdavo langus ir piešdavo jam stulbinantį įlankos, Kaprio salos ir tolumoje rūkstančio kalno vaizdą, kalno, kuris, kaip jam buvo žinoma, labai domino Cavalierę. Ji pasakodavo jam visas rūmų paskalas. Ji jam dainuodavo. Ir prisiliesdavo prie jo. Ji nukirpo jam kairės rankos nagus ir numazgojo vargšę jo žaizdotą kaktą pienu. Kai ji palinkdavo virš jo, kad ištrinktų ir pakirptų jam plaukus, jos pažastų kvapas primindavo apelsinų, ne, dar švelnesnį, lelijų, kvapą; jis ir nežinojo, kad moteris gali taip kvepėti. Jis užsimerkdavo ir traukdavo jį šnervėmis giliai giliai.

Rodės, ji juo žavėjosi be galo, ir jam tatai patiko.

Kaip ir visiems kitiems, jam buvo žinoma jos biografija: puolusi moteris, buvo priimta Cavalierės globon, paskui tapo nepriekaištinga žmona. Bet ji turėjo kažkokios šilumos ir atvirumo, kurių niekad nepamatysi aristokratų pasaulyje. O kartais paklausdavo klausimų, kurių niekad neužduotų išauklėta dama. Pavyzdžiui, paklausė apie jo sapnus, tai buvo gana įžūlus klausimas, bet jam patiko. Visa bėda, kad jis jų nesapnavo, nė vieno negalėjo prisiminti, jisai prisiminė tik – mūšius, triukšmą, kraują, baimę. Vis dėlto buvo vienas sapnas, kurį jis susapnavo kelissyk per paskutines dienas: jis sapnavo turįs abi rankas. Rodos,

stovėjo denyje per patį mūšio įkarštį, įsitempęs, dešine ranka prie akies pridėjęs žiūroną, kaire modamas kapitonui Hardy; toji scena buvo labai gyvenimiška, tokia, kokia ji buvo iš tikrųjų ir kokia galėjo būti nutapyta, tik, kadangi to būti nebegalėjo (jis neprisiminė, ar buvo atgavęs ir antrą akį), žinojo, kad tai tik sapnas ir liepė sau nubusti. Tačiau papasakoti šito sapno jis negalėjo. Tai būtų nuskambėję lyg prašymas paguosti.

Jis pamėgino susigalvoti kelis sapnus. Sapnus, kurie pritiktų didvyriui. Sapnavau, kad lipu plačiais laiptais. Arba: sapnavau, kad stoviu rūmų balkone. Arba, bijodamas, kad tai nenuskambėtų itin tuščiagarbiškai: sapnavau, kad esu vienas, kažkokiame slėnyje, vaikštau po milžinišką pievą, pilną gėlių. Ir... (Kalbėkite toliau!) ... Sapnavau, kad šuoliuoju ant arklio, sapnavau, kad keliuosi per ūkanotą ežerą, sapnavau, kad esu dideliame bankete – ne, tai atrodys pernelyg lėkšta.

Ką, po velnių, žmonės sapnuoja? Ar jis užmiršęs, kaip kalbėti su gražia moterim? Kad jį kur galas griebtų! Jis niekam tikęs storžievis. Senų seniausiai galvoja vien apie žemėlapius ir taktikas, pasiruošimą šaudyt iš patrankų, oro prognozes, horizonto linijas, ugnies linijas, retkarčiais apie moterį Livorne ir nuolat – apie Bonapartą, o štai dabar apie skausmą dešiniam pety, apie pamėklišką nesančios rankos skausmą.

Kad ir koks pavargęs ir karščiuojąs, jis visgi dar pamėgins.

Sapnavau, kad buvau teatre, – ne. Sapnavau, kad man pasisekė įsigauti į pilį ir aptikau ten slaptą kambarį, – ne. Prisimenu, taip, stovėjau ant uolos, po manimi šėlo bangos, – ne. Plaukiau per jūrą ant delfino nugaros ir išgirdau mane šaukiantį balsą, undinės balsą, – ne. Aš sapnavau, aš sapnavau...

Ji tikriausiai atspėjo, jog jis išgalvodavo juos, kad ją pralinksmintų. Matyt, jam pačiam jie neatrodė įtikinami, jie buvo panašūs į paveikslus. Jam nebuvo nemalonu juos kurti. Tik jis norėjo, kad jie būtų išradingesni. Stengėsi sugalvoti ką nors poetiška...

*

Kartais labiau dera nesakyti tiesos, visos tiesos, kai pasakoji ar prisimeni praeitį. Kartais tai būtina.

To laiko istorinės tapybos normos reikalavo, kad dailininkas išsaugotų didžiąją temos tiesą, paaukodamas jai raidiškos, kitaip tariant, žemesnės tiesos pretenzijas. Kai tema plati, tapytojas privalo atspindėti tos temos didingumą. Pavyzdžiui, Raphaelis buvo giriamas už tai, kad nutapė apaštalus taurius tiek kūnu, tiek povyza, o ne paprastais drimbomis, kaip, anot jo, jie buvo aprašyti Šventajame Rašte. „Aleksandras, kaip teigia liudininkai, buvo mažo ūgio; Tapytojas privalo vaizduoti jį kitokį", pareiškė seras Joshua Reynoldsas. Didis žmogus neatrodo menkas ar vulgarus, jis negali būti suluošintas ar šlubas, jis nežvairuoja, jo nosis negali būti kaip svogūnas, o perukas negali būti nedailus – jei taip yra, tai anaiptol ne jo esmės dalis. O dailininkas privalo parodyti būtent temos esmę.

Mes mėgstame pabrėžti, kad didvyriai – tokie pat žmonės, kaip ir mes. Kalbėti apie esminius dalykus – nedemokratiška. Didybės siekis mus slegia. Šlovės ar tobulėjimo poreikį mes laikome protinės ligos požymiu ir manom, kad tiems, kurie pasiekė savo užsibrėžtus didelius tikslus, tą ambicijų perteklių vaikystėje įskiepijo netikusi motinos globa (per menka ar per didelė). Mes norime žavėtis, bet tik su sąlyga, kad nebūsime įbauginti. Mums nepatinka jaustis menkesniems už idealą. Taigi šalin idealus, šalin esmes. Vieninteliai leistini idealai, – sveiki idealai, tie, kurių gali siekti kiekvienas ar patogiai vaizduojasi jau pasiekęs.

*

Undinė!

Kaip pasakėte, brangusis sere?

Jis tikriausiai akimirkai užsnūdo. Ji švelniai žvelgė į jį.

Sutrikęs jis sumurmėjo, Ar aš baigiau jums pasakoti?

Taip, atsakė ji, jūs buvote Karaliaus rūmuose, kur Karalius

ir Karalienė surengė didžiulį banketą jūsų garbei, tokį, kokį ketiname surengti jums po keleto dienų, jei pakankamai atsigausit, kad atšvęstume jūsų gimtadienį ir pareikštume amžiną dėkingumą tos paniekintos, bet gražios šalies, kurią atgaivino ir išgelbėjo jūsų karžygiška asmenybė.

Aš jau tikrai atsigavau, pasakė jis, pamėgino atsistoti, sudejavo ir nualpęs griuvo lovon.

*

Jai buvo gražu žiūrėti, kaip jis miega, įspraudęs kairę ranką tarp šlaunų lyg vaikas. Jis atrodė toks mažas ir pažeidžiamas. Nuslopindama skausmo dūrius įsčiose, ji džiaugėsi galėdama sakyti „mes" – mano vyras ir aš, Karalienė ir aš: mes jaučiame, mes žavimės, mums rūpi, mes tokie dėkingi, mes jums parodysim, kokie mes dėkingi. Ir parodė.

Cavalierės rūmai dar niekad neatrodė tokie prašmatnūs, nebuvo taip gausiai apšviesti, kaip praėjus savaitei, per didvyrio gimtadienį, kai virto šventove jo garbei.

Tai buvo tarsi vienas jo vaikystės sapnų, kur visi kartojo jo vardą, sveikino, o jis vis kėlė taurę, kur tostas po tosto buvo siūloma išgerti už rojalistinių siekių išgelbėtoją. Visiškai taip, kaip jis įsivaizdavo kitados, išskyrus, kad taurę kėlė kaire ranka, o dešinį petį jam skaudėjo, degino ir jis dar jautėsi karščiuojąs, jam pykino širdį, bet tikriausiai tai buvo nuo vyno. Šiaip jau jis gerdavo labai saikingai.

Jam glostė širdį šypsenos, įvairiaspalviai damų apdarai, švytinti Cavalierės žmona su mėlyno atlaso suknele ir įmantrūs žodingi sveikinimai; jis visur regėjo savo vardą, inicialus, savo veidą – ant žvakidžių, vazų, medalionų, sagių, kamėjų, diržų – jų vis gausėjo, kur tik jis pasigręždavo. Paskutinėmis savaitėmis jo šeimininkai užkrovė vietiniams puodžiams darbo. Jis ir jie, ir anglų rezidentai, ir jo eskadrono karininkai, nuleidę inkarą įlankoje, valgė iš lėkščių ir gėrė iš taurių, paženklintų jo inicialais. O kai visi tie aštuoniasdešimt žmonių pasikėlė iš užstalės

ir perėjo į pokylių salę, kad prisijungtų prie kitų dviejų tūkstančių svečių, kuriuos Cavaliere ir jo žmona pakvietė šokiams ir vakarienei, kiekvienas gavo juostų ir sagų, papuoštų garsia jo pavarde. Jis kyštelėjo visų po aštuonis į savo dešinę rankovę, kad pasiųstų juos Fanny ir savo tėvui bei kai kuriems iš savo brolių ir seserų, norėdamas parodyti, kaip buvo pagerbtas.

Kaip jaučiatės, brangusis sere, pašnabždom paklausė Cavalierės žmona, įsikibusi jam į parankę, kai jie ėjo į pokylių salę.

Puikiai, puikiai.

Jis jautėsi labai nusilpęs.

Didžiulės salės vidury po baldakimu stovėjo kažkoks aukštas daiktas, apgobtas vėliava ir mėlyna jo laivo vėliava. Akimirką jam pasivaideno, kad tai vieno iš „Avangardo" stiebų gabalas. Jis prisiartino prie jo su vis dar įsikibusia jam į parankę Cavalierės žmona. Panoro valandėlę atsiremt į jį.

Tik nesiremkit, pasakė ji. Rodės, ji skaitė jo mintis. Tai staigmena, suprantat, bet ji ne itin tvirtai stovi. Nenorėtume, kad nukristų!

Paskui paliko jį ir nuėjo prie Cavalierės, kuris stovėjo prie muzikantų. Pokylis turėjo prasidėti netrukus ir jis klausė save, ar ištvers. Nenorėjo, kad jį matytų sėdintį. Bet šokiai dar neprasidėjo, nes muzikantai užplėšė „God Save the King", ir Cavalierės žmona žengė į priekį sugiedoti jį. Koks nuostabus buvo jos balsas! Rodės, ji suteikė naujos gyvybės toms įprastoms ir įkvepiančioms eilėms, o paskui, taip, jis neapsiriko, nuskambėjo – jo vardas. „Pirmasis šlovės metraštyje", dainavo ji.

Užtraukim giesmę apie jį,
Paskleiskime jo šlovę po pasaulį.
Jis – Britų garbės saulė,
Nilo pakrantėse užgriaudęs
God Save the King!

Ir jis nuraudo, kai tie tūkstančiai didžiojoj pokylių salėj pradėjo jam ploti ir sveikinti, o kai ji, pakartojusi tą naują posmą,

pakvietė visus susirinkusiuosius prisijungti prie jos, visi giedojo jo vardą, jo šlovę. Paskui ji ir Cavaliere priėjo prie jo, ir šurmulys nuščiuvo, kai ji nutraukė vėliavas nuo to į laivo stiebą panašaus daikto po baldakimu ir apnuogino koloną, kur buvo išraižyti nugalėtojo *Veni vidi vici* ir Nilo mūšio kapitonų vardai, vardai jo kovos draugų, kurių beveik visi dalyvavo šitame pokylyje, kurie žengė į priekį paspaust jam rankos ir pagarbiai dar sykį patvirtinti, kad jie dėkingi už privilegiją vykdyti jo įsakymus. Cavaliere, stovintis šalia tos kolonos, pasakė trumpą sveikinimo kalbą, palyginęs jį su Aleksandru Didžiuoju, kurios pabaigą nutraukė jo žmona, sušukusi, kad jam reikėtų išlieti gryno aukso statulą ir pastatyti ją vidury Londono, kad taip ir būtų buvę padaryta, jei tie, sėdintys namuose, suprastų, kiek daug yra jam skolingi – ir didvyris pajuto, kaip nimbas suspindo virš jo galvos. Tada aplinkui jį susispietė gausybė žmonių, žiūrėjo švytinčiomis akimis, kai kurie, kaip čia įprasta, lietė pirštais ir vis šypsojosi, šypsojosi. O, kad tėvas ir Fanny galėtų jį dabar matyti!

Jis pasisuko į Cavalierę pasakyti padėkos kalbą už tokią didingą šventę. Garbė, kurią jūs suteikėte man, pradėjo.

Garbė, suteikta mums, atsakė Cavaliere ir dabar jau jis įsikibo didvyriui į parankę.

Paskui užgrojo muzikantai, ir didvyris, manydamas, kad Cavalierės žmona tikisi, jog jis bus josios partneris kadrilyje, žengė prie jos. Ne, ne, jis ketino ne šokti, ji privalo suprasti, o tiktai pasistengti išreikšti savo dėkingumą.

Kaip ir žmona apsvaigintas to jauno admirolo, nors kiekvienas jų svaigo savaip, Cavaliere švelniai nulydėjo jį akimis. Kokia puiki proga, nelyginant po kokio užtemimo. Visa, kas buvo juoda, regis, švytėjo, žaižaravo. Jo namai ir visi tie ryškūs, iškalbingi daiktai juose, kuriuos jis baiminosi netrukus turėsiąs palikti, jo namai – dabar oficiali didvyrio vadavietė, – suteikę pastogę praeičiai, dabar priglaudžia ateitį.

*

Jis manė, kad jo tremtinystės rojus žlunga. Pirmaisiais tų metų mėnesiais, kai tarptautinė sąjunga prieš Prancūziją, rodės, buvo beiširstanti, Neapolis pradėjo lenktis prancūzų valiai. Pirmasis akibrokštas buvo tai, kad naujuoju ambasadoriumi jiems teko priimti ne ką kitą kaip poną Garat, žmogų, paskelbusį mirties nuosprendį Liudvikui XVI. Paskui buvo nušalintas įtakingas antiprancūziškai nusiteikęs ministras pirmininkas ir pakeistas kitu, linkusiu eiti į kompromisą su prancūzais. Tuo tarpu Bonaparto kariuomenės pulkai nebaudžiami artėjo, o jaunasis britų admirolas bergždžiai vagojo Viduržemio jūrą, tikėdamasis patraukti Prancūzijos laivyno dėmesį.

Cavaliere nepuolė į paniką, tai nebuvo jam būdinga. Vis dėlto įsivaizduokim, kad prancūzų kariuomenė pajudės pusiasaliu žemyn iš popiežiaus sostinės, kurią ji jau kontroliavo, ir vieną gražų rytą jis sužinos, kad ji jau čia, už Campi Phlegraei. Jam pakaks laiko pabėgti su žmona ir savo svečiais britais (jis visuomet turėdavo svečių), nėra ko dėl to nerimauti. Tačiau jis nerimavo dėl savo turto. Vertingi daiktai yra sykiu pažeidžiami daiktai: jie nukenčia nuo vagystės, ugnies, potvynių, kai būna pamesti, prastai prižiūrimi, jie kenčia nuo tarnų ir samdinių atsainumo, mirtinų saulės spindulių ir karo, kuris Cavalierei iš esmės reiškė vandalizmą, plėšikavimą, konfiskavimą.

Kiekvienas kolekcionierius jaučia visų tų nesuskaičiuojamų dalykų, galinčių pasibaigti katastrofa, grėsmę. O tai reiškia, kad kiekvienai kolekcijai – kuri pati savaime jau yra sala – reikia saugios salos. Grandiozinės kolekcijos dažnai įkvepia grandiozines tinkamo ir saugaus jų laikymo idėjas. Nenuilstantis kolekcionierius iš pietų Floridos, kuris, ieškodamas sau eksponatų, važinėja paskutiniuoju privačiu traukiniu Jungtinėse Valstijose, nusipirko didžiulius rūmus Genujoje, kad ten sukrautų savo didžiulę dekoratyvaus meno kolekciją; o „Kinų nacionalistai", 1949 metais į ryžių stiebus ir medvilnę suvynioję visus kilnojamus Kinijos meno šedevrus, kurie buvo atviri publikai (tapyba

ant šilko, mažoji skulptūra, nefrito, bronzos dirbiniai, porcelianas ir kaligrafija), kad nusigabentų į Taivaną, laiko juos kalnuose iškirstuose tuneliuose ir olose šalia didžiulio muziejaus, kur eksponuojama tik mažylytė jų prisigrobto turto dalis. Daugumai saugyklų, kad būtų saugios, nereikia būti tokioms fantastiškoms ar panašioms į tvirtoves. Bet saugoma ten, kur iš pažiūros nesaugu, kolekcija tampa amžinu nerimo šaltiniu. Džiaugsmą nuolatos lydi netekties šmėkla.

Kas žino, gal ir nereikės bėgti iš Neapolio. Bet jei reikės, tai supakuoti, sudėti į dėžes ir išgabenti tai, kas sukaupta per tris dešimtmečius, nebus taip lengva. (Amžinasis Žydas negali būti didelis kolekcionierius, nebent tik pašto ženklų. Retos tėra didžios kolekcijos, kurias galėtum užsikrauti ant pečių.) Cavaliere pamanė, kad būtų išmintinga surašyti popieriuje viską, ką turi, viską – iki galo, pirmą kartą – suinventorinti.

Vargiai tai buvo jo pirmasis sąrašas: kolekcionieriai – užkietėję kataloguotojai, ir visi, kurie mėgsta kataloguoti, – jau esantys arba būsimi kolekcionieriai.

Kolekcionavimas – nepasotinamo geismo rūšis, daiktų donžuanizmas, kai kiekvienas naujai įgytas daiktas sukelia naują proto jaudulį ir generuoja papildomą malonumą, teikiamą tų daiktų skaičiavimo, vardijimo. Pergalių prestižas ir beribės pastangos joms pasiekti prarastų dalį savo prasmės ir aromato, jei kur nors nebūtų tos didžiosios buhalterinės knygos su atitinkamais kolekcionieriaus *mille e tre* (ir pageidautina, kad būtų patikėtinis, kuris jį visiems paskelbtų), kurių malonus kontempliavimas laisvalaikio akimirkomis yra puikiausias priešnuodis tam geismo išsekimui, kuriam yra pasmerktas ir su kuriuo kovoja erotikos atletas. Tačiau materialių ir proto užkariavimų atletui sąrašų kūrimas kur kas dvasingesnis užsiėmimas.

Sąrašas pats savaime yra kolekcija, sublimuota kolekcija. Nebūtina turėti tuos daiktus iš tikrųjų. Žinoti – vadinasi turėti (išsigelbėjimas tiems, kurie neturi didžiulių išteklių). Tai jau teisė pretenduoti į juos, savotiškas turėjimas, kai gali galvot apie

juos štai šitaip, sąrašo pavidalu: tai reiškia juos įvertinti, klasifikuoti, pasakyti, kad jie verti prisiminti arba geisti.

Ką jūs mėgstate: išvardykite penkias mėgstamiausias gėles, prieskonius, filmus, automobilius, eilėraščius, viešbučius, vardus, šunis, išradimus, Romos imperatorius, romanus, aktorius, restoranus, paveikslus, brangakmenius, miestus, draugus, muziejus, teniso žaidėjus... tik penkis. Arba dešimt... arba dvidešimt... arba šimtą. Nes, vos išvardiję pusę numatyto skaičiaus, iškart užsigeisite jį padidint. Jūs pamiršote, kad jūsų mėgstamų daiktų taip daug.

Ką jūs nuveikėte: išvardykite visus, su kuriais gulėjote, visas JAV valstijas, kuriose apsilankėte, šalis, kuriose svečiavotės, namus ar butus, kuriuose gyvenote, mokyklas, kurias lankėte, automobilius, kuriuos turėjote, gyvūnus, kuriuos laikėte, darbus, kuriuos nudirbote, Shakespeare'o pjeses, kurias matėte teatre...

Ko esama pasaulyje: išvardykite dvidešimties Mozarto operų pavadinimus arba visų Anglijos karalių ir karalienių vardus, arba penkiasdešimties Amerikos valstijų sostines... Net ir tokių sąrašų kūrimas yra troškimo išraiška: troškimo žinoti, suklasifikuoti, įsiminti.

Ką jūs dabar turite: visus savo kompaktinius diskus, vyno butelius, pirmuosius knygų leidinius, senovines fotografijas, pirktas aukcionuose, – tokie sąrašai tik dar labiau patvirtina jūsų kaupimo geismą, jei tik jūsų pirkiniams, kaip Cavalierės atveju, negresia pavojus.

Jis nori žinoti, ką jis turi, dabar, kai gali tai prarasti. Jis nori turėti tai visiems laikams, bent sąrašo pavidalu.

Cavalierei tai – išsaugojimo misija. Tačiau, kad ir kokia nemaloni buvo jį paskatinusi priežastis, tos užduoties jis ėmėsi su įkvėpimu. Apžiūrėti kiekvieną surinktą daiktą, sudėti juos tam tikra seka, tiksliai išsiaiškinti savo įvairių, gausių, puikių ir, taip, taip, nepilnų kolekcijų būklę bus ir malonumas, ir sunkus darbas, geidulio kupinas triūsas, kurio jis nepatikėtų niekam iš namiškių.

Pradėjęs nuo vestibiulio, vedančio prie laiptų apačion, jis ėjo iš kambario į kambarį, iš aukšto į aukštą, nuo vieno prisiminimo prie kito (viskas buvo čia), lydimas Oliverio ir Smitho, dviejų jo sekretorių anglų, užrašančių visa, kas jam šaudavo į galvą ištart balsu, Gaetano, apsiginklavusio žvake ir matuokliu, bei pažo, kuris nešė taburetę. Jis dar niekad nebuvo pažvelgęs į savo namus tokiu neramiu žvilgsniu, svetimo žmogaus žvilgsniu – vergiško kuratoriaus, nebylaus inspektoriaus ar šantažuojančio menų ištroškusio kokios nors užsienio šalies despoto pasiuntinio žvilgsniu. Jam tai padarė įspūdį. Prireikė kone savaitės, kad viskas būtų suinventorinta; jis delsė, dėliojo taškus. Paskui pasitraukė į savo kabinetą ir kiaurą dieną viską užrašinėjo. Viskas datuota 1798 metų liepos 14-ąja, taigi prabėgę jau du mėnesiai, viskas surašyta jo nerūpestinga, tačiau išskaitoma rašysena daugelyje puslapių, paskui įrišta vyšnine oda ir padėta į užrakinamo sekretero stalčių; išskyrus vulkaninių mineralų kolekciją, žuvų skeletus ir kitus gamtos stebuklus, čia atspindėta viskas – daugiau nei du šimtai paveikslų: tarp jų Raphaelio, Titiano, Veronesės, Canaletto, Rubenso, Rembrandto, Van Dycko, Chardino, Poussino, daug guašų, vaizduojančių Vezuvijaus išsiveržimą, ir keturiolika jam priklausančių žmonos portretų, vazos, statulos, kamėjos, – iki menkiausių kandeliabrų, sarkofagų ir žibinto iš agato, gulėjusių rūsyje; nebuvo įtraukti tik eksponatai, kurie iš karto būtų atpažinti kaip neteisėtai įsigyti per Karaliaus paskelbtus kasinėjimus.

Tokia tad buvo atmosfera tą vasarą, kai Neapolis laukė prancūzų įsiveržimo į pusiasalio pietus, ir Cavaliere, turėjęs laimingą galimybę gerokai į priekį numatyti, kuo baigsis jo išskirtinai nugyventas gyvenimas (mes ne Pompėjoje ir ne Herculanume), suinventorino savo kolekcijas ir pradėjo galvoti, kaip išgabenti didžiausias vertybes.

Ir štai dabar tą pavojų atgalios nubloškė didžioji pergalė, kurią neturįs sau lygių jo draugas iškovojo prieš prancūzų laivyną; be abejonės, tai reiškė pasipriešinimo prancūzų veržimuisi

į Italiją, prasidėjusiam prieš dvejis metus, startą – šįvakar, jo gimimo dieną, jie ir šventė tai čia. Cavaliere patvarkė, kad didžioji jo turto dalis būtų išsiųsta Anglijon: antroji jo antikinių vazų kolekcija, kur kas didesnė ir gražesnė nei ta, kurią jis parsivežė ir pardavė Britų muziejui per pirmąsias atostogas namuos. Vazos buvo kruopščiai supakuotos jo patikėtinių bei tarnų ir po keletos dienų bus sukrautos į dėžes ir nugabentos į prekinį britų laivą, nuleidusį inkarą uoste. Būtų kvaila anuliuoti tuos susitarimus vien dėl to, kad prancūzų okupacijos ar (dar blogiau) respublikoniško maišto grėsmė atitolo. Tegu jos plaukia Anglijon ir būna ten parduotos, nusprendė jis. Man reikia pinigų. Pinigai, jų visuomet reikia. Tai buvo žemiausia kolekcionavimo ciklo riba – nes kolekcionavimas yra ciklas, o ne dinamika. Narsa ir elegancija pasireiškė ciklo nadyre, kai daiktų nebėra ir viskas pradėta iš naujo nuo apatinio brūkšnio. Jis pasiguodė mintim apie džiaugsmą, kuris jo laukia, kai jis pradės rinkti naują vazų kolekciją, dar prašmatnesnę už šitą.

Jis jau skubėjo pradėti.

*

Cavaliere stovi krantinėje ir įdėmiai seka, kaip jo lobių dėžės kraunamos į „Colossus". Didvyris dar guli ligos patale, bet jaučiasi stipresnis. Ponia Cadogan atneša jam sultinio, o Cavalierės žmona sėdi šalia, kai jis rašo laiškus. Broliui, kaip ir jų tėvas, pastoriui, jis pasakoja apie savo pergales, išreiškia susirūpinimą, kad į jo paslaugas gali būti pažiūrėta pro pirštus. Mano nuopelnai turi būti pripažinti, nepaisant pavydo, rašė jis. (Už savo pergalę prie Nilo jis tikėjosi vikontystės). Laiškuose Fanny jis gyrėsi dar atviriau. Kaip Cavalierės žmona, teberašiusi Charlesui visus tuos metus, naiviai kartodavo visus savo adresu išgirstus pagyrimus, taip ir didvyris atkartojo žmonai kiekvieną išgirstą pagyrą. Visi manimi žavisi. Net ir prancūzai mane gerbia. Jiedu buvo labai panašūs, tas suluošintas vyras ir ta žydinti matrona – abu turėjo kažką vaikiška, ką Cavaliere pastebėjo ir kas jį sujaudino.

Gatvėje žmonės seka man iš paskos ir šaukia mano vardą. Jis jau vaikščiojo ir ne kas kitas, o Cavalierės žmona lydėdavo jį į Karaliaus rūmus, kur vykdavo derybos su Karaliumi ir ministrais, į uostą, kur jam tekdavo įsikišti sprendžiant savų jūreivių kivirčus su suktais neapoliečiais. Aš visalaik vartėjauju musu didžejam svečiui, rašė ji Charlesui. Ji nenuilstamai įsijausdavo į jo interesus, į jo pasaulį. Ji susidraugavo su visais jo karininkais ir perpasakodavo jų rūpesčius didžiai gerbiamam, bet išsiblaškiusiam admirolui. Dabar, be uolios mokinės, ji buvo dar ir nenuilstanti krikšto motina: padėdavo jauniems gardemarinams rašyti laiškus mylimosioms Anglijoje ir pamėgino išmokyti Josiahą šokti gavotą. Kai Josiahas pasakė jai, kad laive būtent jis užveržė gyvybę išgelbėjusį turniketą ant patėvio rankos, ji pasilenkė ir išbučiavo berniuko rankas. Ji siuntė dovanas ir eiles apie didvyrio šlovę jo žmonai ir, kai atėjo žinia, kad jam suteiktas tik barono titulas, žemiausias iš diduomenės luomų, tegu ir suteikiantis dviejų tūkstančių svarų pensiją per metus, ji brūkštelėjo laišką Fanny, kuriame išreiškė savo pasipiktinimą Admiraliteto nedėkingumu.

Cavaliere irgi parašė į Užsienio reikalų ministeriją protestuodamas prieš nepagarbą didvyriui. Labiausiai jie mėgdavo pasilikti vieni trise. Vakarę didžiajame salone, kur sukabinti keturiasdešimt Cavalierės paveikslų, jie patys atrodo tarytum paveikslas, vaizduojantis kasdienišką sceną: jis griežia violončele, o jo žmona dainuoja didvyriui. Valandėlę Cavaliere ramina iš pusiausvyros išėjusį didvyrį, besipiktinantį Karaliaus neryžtingumu, o Cavalierės žmona tuo tarpu žiūri į juos kupina didžiulės laimės. Nenorėkite, kad tokie, kaip jie, pasikeistų, aiškina Cavaliere. Po perkūnais, juk *reikia*, kad jie suprastų, jog žengia tiesiai pražūtin, šaukia didvyris, smarkiai mojuodamas kaire ranka, ir, jam vis labiau ir labiau įsiplieskiant, dešinės jo rankos bigė trūkčioja tuščios rankovės gale. Ji meiliai žiūri į Cavalierę, kuris toliau dėsto apie apgailėtiną protinį Karaliaus atsilikimą. Ji labai įdėmiai žiūri į didvyrį, tas sutelktumas ap-

gaubia jį gaivinančia šiluma. Paskui visi trys išeina pasivaikščiot į terasą, pasigrožėt Vezuvijum, neįprastai ramiu pastarosiomis savaitėmis. Kartais Cavaliere eina vidury, o jiedu – jam iš kraštų, kaip du suaugę vaikai, jie iš tiesų galėtų jais būti. Kartais vidury eina ji, didvyris (už ją mažesnis) – jai iš kairės – ji kūnu jaučia nesančios jo rankos šilumą, – o Cavaliere (didesnis) – iš dešinės. Cavaliere pasakoja didvyriui apie kokius nors vietinius su kalnu susijusius prietarus.

*

Kaip turi atrodyti didvyris? Arba karalius? Arba gražuolė?

Nei šis didvyris, nei šis karalius, nei ši gražuolė neturi to, kas jiems pritiktų pagal Reynoldso kriterijus. Didvyris nepanašus į didvyrį; Karalius niekada neatrodė karališkas ir niekada karališkai nesielgė; gražuolė, deja, jau nebe gražuolė. Kad būtų aiškiau: didvyris – suluošintas, bedantis, suvargęs ir be galo liesas žmogelis; Karalius – vulgariai riebus vyras su dedervinėmis ir milžiniška nosim; gražuolė – išstorėjusi nuo alkoholio, dabar visai suapvalėjo: kiek paritus, tiek pastačius, ir, sulaukusi trisdešimt trejų metų, anaiptol neatrodo jauna. Tik Cavaliere (aristokratas, dvariškis, eruditas, subtilaus skonio žmogus) atitinka šabloną. Jis aukštas, lieknas, subtilių veido bruožų, nesuluošintas ir, nors jis nepalyginamai vyresnis už kitus tris, būsimuosius istorinės tapybos universumo piliečius, būtent jo fizinė kondicija atrodo geriausia.

Jiems patiems tatai, žinoma, buvo visai nesvarbu. Įdomu tai, kad mums, taip nutolusiems nuo tų laikų, kai tapybos paskirtis buvo perteikti idealų žmogaus vaizdą, mums, kurie bjaurumą ir fizinius trūkumus dedamės laiką žmogiškais, atrodo aiškintina ir nepadoru tai, kad praradę savo formas arba nebejauni žmonės įsimyli ir (anot mūsų, kvailai) idealizuoja kits kitą.

*

Jų trijulė atrodė tokia natūrali. Cavalierės gyvenime atsirado dar vienas jaunas vyras, veikiau sūnus nei sūnėnas. Jo žmona

turėjo žmogų, kuriuo galėjo žavėtis kaip dar niekuo nebuvo žavėjusis. Didvyris – draugus, kokių dar niekad neturėjo: tai, kad senas, elegantiškas Cavaliere juo žavėjosi, glostė jo savimeilę, jo žmonos nuoširdumas ir paslaugumas stulbino. Be to nuolat stiprėjančios draugystės džiugesio, juos jungė jausmas, kad jie – didingos istorinės dramos aktoriai; dramos, kuri vadinosi Anglijos ir Europos išgelbėjimas nuo prancūzų užkariavimo ir respublikoniškų idėjų.

Didvyris jautėsi jau visiškai pasveikęs ir rengėsi išplaukti jūron. Reikėjo surašyti depešas ir laiškus ministrams, įtakingiems ir tituluotiems draugams Anglijoje ir kitiems britų laivyno Viduržemio jūroje vadams. Dar reikėjo susitikti su Neapolio ministrais, su karališkąja pora, su nušalintu, bet vis dar įtakingu antiprancūzu ministru pirmininku. Burbonų vyriausybė nesiliovė tarusis, ar dera priešintis prancūzams, su Cavaliere, kuris juos ragino pasiųsti kariuomenę į Romą, ir su didvyriu, kuris, nekantraudamas, kad Neapolis įsiveltų į konfliktą ir drauge taptų oficialiu Anglijos sąjungininku (kitaip tariant, karine britų baze), įtakingai palaikė tą planą. Ir jeigu šitas neapdairus ekspedicijos planas bus patvirtintas, didvyriui teks pademonstruoti karinius manevrus, kupinam jausmo, kuriame patriotizmas miešis su savo paties reikšmės suvokimu, prarastomis iliuzijomis, nerimu ir gilia panieka didžiumai vietos aktorių... kurią visuomet jaučia pasaulinės imperijos atstovai, kai stengiasi primesti savo valią kokiai nors tolimai pietų satrapijai, kur gausu korupcijos ir ištižimo tradicijų ir kur jie stengiasi įdiegti karines dorybes bei įrodyti būtinybę priešintis oponuojančiai supergalybei.

Viršininkai pranešė jam, kad jis laukiamas su savo eskadronu Maltoje. Grįžęs iš bergždžio susitikimo su Valstybės Taryba, jis parašė grafui St. Vincentui laukiąs nesulaukiąs, kada galės išplaukti iš šitos mandolininkų ir poetų, kekšių ir niekšų šalies. Tačiau jis nenorėjo palikti Cavalierės ir jo žmonos.

Praėjus trims sveikatos taisymo ir aplinkinių įsiteikinėjimo savaitėms spalio vidury, kelios dienos po to, kai „Colossus"

išplaukė į Angliją su Cavalierės vazomis, didvyris išplaukė į Maltą ieškoti naujų susirėmimų su priešu. Karalius, žinodamas, kad iš jo tikimasi vadovavimo kariuomenei ir kad kurį laiką turės praleisti savo rūmuose pačiam akmeninės Romos vidury, pradžiai išvyko į Kazertą pamedžioti. Cavaliere irgi išvyko į Kazertą, prieš tai liepęs pradėti pakuoti paveikslus – šiaip, dėl visa pikta. O jo žmona kas dieną rašė didvyriui iš didžiojo medžioklės namelio apie tai, kaip jo čia stinga. Grįžęs vakare po ilgos mankštinimosi ir žiūrėjimo į kraują dienos, Cavaliere pridurdavo savo *post scriptum*.

Kasdienės daugybės gyvulių žudynės kėlė Karaliaus dvasią ir jis jau nekantriai laukė tos dienos, kai galės joti kariuomenės priekyje, apsivilkęs gražią uniformą. Karalienė, kurios protas atlaikė tolydžio stiprėjantį dvasios nuopuolį, pradėjo abejoti, ar tokia ekspedicija bus išmintinga. Bet Cavalierės žmona, kaip pati pasakojosi didvyriui laiškuose, įtikino Karalienę nenusiminti. Ji gyvai priminė greito puolimo alternatyvą: Karalienė, jos vyras ir vaikai bus nuvesti prie giljotinos ir amžina nešlovė lydėsianti jos atminimą, kad nesikovė narsiai iki galo, gelbėdama savo šeimą, religiją ir šalį nuo gruobuoniškų savo sesers ir Prancūzijos karališkosios šeimos žudikų. Kad butumėte mane mates, rašė Cavalierės žmona. Stovėdama pakėlusi kaire ranka kaip jus aš pasakiau nuostabia kalba ir brangi Karalienė pravirko ir pasakė kat aš teisi. Ji dažnai atvirai kalbėdavo apie ranką, kurios jis neteko, nes didvyris buvo ne iš tų, kurie atkakliai siekia paslėpti savo luošumą ar negalę: akla moteris, įtikinėjanti, kad jūs labai gražiai atrodote su ta raudona bliuze, vienarankis vyras, šaukiantis, kad vakar nesusilaikė nuo katučių operoje. O didvyris, kiekvieną vakarą pasitraukdavęs į kajutę rašyt laiškų, bendrų abiem savo draugams, irgi kalbėjo apie tai. Laiškams, kuriuos privalau parašyti, man neužtektų ir dviejų rankų, tvirtino. Tas rašymas dažnai mane nuvargina. Tačiau, be to didžiulio džiaugsmo, kurį patirsiu vėl judu išvydęs, neturiu jokio kito malonumo, išskyrus tą kasdienį laiškų jums rašymą. Jis padėkojo

Cavalierės žmonai už tai, kad ši pakėlė karingą Karalienės dvasią. Ir nuolat kartodavo, jog ilgisi jų abiejų, jog labai dėkingas jiems už draugystę, jog jo dėkingumas kur kas didesnis, nei jis galįs išreikšti, jog nėra nusipelnęs tos pagarbos, kurią jie jam išreiškę – sakytum niekas niekada anksčiau nebuvo jam švelnus, – jog gyvenimas su jais ir jų prieraišumo potyris atgrasė jį nuo bet kokios kitos draugijos, jog dabar, kai jis atskirtas nuo jų, pasaulis jam atrodąs tuščias, jog jo didžiausioji svajonė – sugrįžti ir niekada su jais nebesiskirti. Aš myliu ir ponią Cadogan, pridūrė.

*

Vėl ligonis, vėl reikalingas slaugymo didvyris sugrįžo po trijų savaičių ir susitiko su savo draugais Kazertoje. Iš čia jis ir Cavalierės žmona, kiekvienas atskirai, rašydavo laiškus didvyrio žmonai. Ji rašė apie didvyrio sveikatą ir vis siuntė eilėraščius ir dovanas. Jis savo kas savaitę rašomame laiške įtikinėjo žmoną, kad, be jos ir savo tėvo, laikąs Cavalierę ir jo žmoną brangiausiais draugais pasaulyje. Aš gyvenu čia kaip tų namų sūnus. Cavaliere toks malonus, kad apšviečia mane įvairiausiais įdomiais moksliniais klausimais, o jo žmona daro garbę savo lyčiai. Aš niekad nemačiau jai lygios jokioje šalyje.

Po dviejų savaičių visiems teko grįžti į Neapolį, iš kur trisdešimt dviejų tūkstančių nepatyrusių vyrų kariuomenė, vedama neišmanėlio Austrijos generolo, nominaliai vadovaujama Karaliaus – tarp tų rekrūtų buvo ir Bartolomeo Pumo, vienaakis Cavalierės gidas, – patraukė Romos link. Cavaliere ir jo žmona stovi krantinėje drauge su džiugiai ūžiančia minia, išlydinčia didvyrį: šis su keturiais tūkstančiais karių išplaukia užimti neutralų Livorną, kad nutrauktų Romos ryšius su prancūzų kariuomene, užėmusia didžiumą šiaurinės pusiasalio dalies.

Didvyris sunerimęs pastebėjo, kad Cavaliere atrodo labai nusilpęs, sukumpęs, o jo žmona išblyškusi ir labai stengiasi atrodyti narsi. Sugrįžkit kuo greičiau, pasakė Cavaliere. Su nauju laurų vainiku ant galvos, pridūrė jo žmona.

Prieš kelias valandas ji padavė jam laiškelį ir privertė pasižadėti, kad perskaitys jį tik įlipęs į „Avangardą". Jis pabučiavo tą laiškelį ir įsidėjo prie širdies.

Išskleidė jį vos įlipęs į valtį, turėjusią nugabenti jį į flagmaną. Štai jos miela rašysena: verpetas palinkėjimų, kad nenutiktų nieko bloga, iškilmingos amžinos draugystės deklaracijos, dėkingumo pareiškimai. Tačiau jis tapo godus. Jis norėjo daugiau – ko nors daugiau. Kad ji jam pasakytų, jog myli jį? Bet ji kartojo tai visą laiką: kaip ji ir jos gerasis Cavaliere be galo myli jį. Dar ko nors. Godžiai atsivertė paskutinį puslapį, suspaudęs purslų aptaškytus perskaitytus lapus tarp kelių, o vyrai tuo tarpu yrė jį prie „Avangardo". Dar ko nors. Ak, pagaliau.

Negaiškit laiko krante, kai busite Livorne. Atliaiskit man, brangusis drauge jei pasakisiu kad tame mieste nerasite paguodos.

Jis krūptelėjo. Vadinas, ji girdėjo istoriją apie vienintelį jo flirtą iš tų laikų, kai buvo vedęs; jis žinojo, kad daug kas apie tai kalbėjo. Prieš ketverius metus Livorne, kai plaukiojo dar „Kapitonu", jisai susipažino su žavia moterim, ištekėjusia už šalto, abejingo vyro, jūrų karininko, ir jam pagailo jos, paskui jis ja susižavėjo, o vėliau pamanė ją įsimylėjęs – penkias savaites.

Jis nusišypsojo. Jei jo brangioji draugė pavyduliauja, vadinasi, jis mylimas.

*

Kvailiai! Kvailiai! Kad jis irgi galėtų būti iš jų tarpo, Cavalierei į galvą neatėjo. Nors jis pirmasis patikėjo, kad Burbonų vyriausybė gali sušaukti ir parengti kariuomenę, gebančią kautis su prancūzais, savęs kaltinti nebuvo pratęs.

Didvyris atliko savo misiją įvedęs kariuomenę į Livorną, kur tris dienas buvo ramu. Bet kaip didvyriui galėjo šaut į galvą, kad Prancūzija leis pakliūti į neapoliečių rankas Romai?

Pasirašiusi taikos sutartį su Prancūzija prieš dvejus metus (Koks farsas! Kokia gėda! Kokia negarbė! ūžavo Karalienė), oficialiai, Abiejų Sicilijų Karalystė buvo neutrali, ir Karalius bei

jo patarėjai – gudriai, kaip jiems atrodė, – nebuvo paskelbę karo Prancūzijai. Ši ekspedicija, viešai tvirtino, nukreipta ne prieš Prancūziją. Tai tik broliškas atsakymas į Romos liaudies prašymą (Roma kentė nuo respublikoniškos vyriausybės, kurią jai prieš devynis mėnesius primetė jakobinų fanatikai) atstatyti įstatymo galią ir tvarką. Prancūzas generolas, užėmęs Romą nuo vasario, po kurio egida buvo paskelbta Romos Respublika, apdairiai atitraukė savo kareivius už kelių kilometrų nuo miesto. Po to, kai neapoliečių kariuomenė užėmė Romą, neiššovusi nė vieno šūvio, Karalius įžengė į ją pompastiškai, manydamas, jog taip ir dera, nuvyko į savo rezidenciją – Farnezės rūmus, išleido kreipimąsi į respublikonų ištremtą Popiežių, kviesdamas jį sugrįžti, ir tuomet pradėjo linksmintis. Po dviejų savaičių Prancūzija paskelbė karą Abiejų Sicilijų Karalystei, ir prancūzų kariuomenė patraukė į Romą.

Tą vakarą, kai išgirdo apie prancūzų sugrįžimą, Karalius įsispraudė į įkūniai jo figūrai per striukus paprasto žmogelio drabužius ir išvyko namo. Tasai gėdingas *fiasco*, – neapoliečių Romos okupacija – truko dar vos savaitę. Didvyris išpranašavo: jeigu žygis į Romą nepavyks, Neapoliui bus galas. Jo pranašavimas buvo teisingas.

Kai didžiuma sugniuždytos neapoliečių armijos paskui Karalių, bet dar prancūzų, kurie tvarkingai traukė pietų link, nesutriuškinta pasiekė namus, Cavaliere pasiuntė pakviesti Pumo. Jis būgštavo dėl jo. Ar jis ištvėrė savo sunkią kareivišką dalią, ar guli kur griovy su kulka galvoje? Jam buvo pranešta, kad jo gidas negrįžo. Cavaliere veikiau nepatikėjo, nei nuliūdo. Neįtikėtina, kad Tolo, jo Tolo, laimės kūdikis, nebūtų sugebėjęs įveikti šio pavojaus, kaip kad įveikdavo daugybę kitų, tačiau bijojo dėl viso to, kas dėjosi.

Karalius save keikė, verkšleno ir žegnojosi. Karalienė, kuri tūžmingai graužėsi nagus, kad norėjo išsaugoti plačias pažiūras, galiausiai tapo tokia pat prietaringa, kaip ir jos vyras, ir rašė maldas ant popieriaus skiautelių, kurias paskui įsigrūsdavo į

korsetą arba prarydavo. Aplinkiniams pareiškė, kad tik neapoliečių kariuomenė gali bėgti nuo šešiskart mažesnio priešo, kad visuomet žinojusi, jog tie mulkiai neapoliečiai neturėjo jokio šanso išlaikyti Romą savo rankose. Ant sienų kiekvieną dieną pasirodydavo šūkiai, nukreipti prieš Karalių: artinasi prancūzai, ir, tikėdamiesi jų globos, panašios į tą, kurią šie suteikė Romos patriotams, jakobinų šalininkai liovėsi slapstęsi. Ištikimiausi Karaliaus tarnai, miesto varguomenė uždažydavo respublikoniškus šūkius ir susirinkdavo didžiojoje aikštėje priešais rūmus, reikalaudama paneigti sklindančias kalbas, kad Karaliaus šeima ruošiasi bėgti į Palermą. Ta svetimšalė Karalienė jiems nė motais, bet jie norį, kad pasiliktų mylimas Karalius, jis privaląs jiems pažadėti, kad pasiliks. Išeik, pasirodyk, Karaliau Elgeta! Ir Karalius buvo priverstas pasirodyti balkone, su Karaliene prie šono, kad pademonstruotų miniai, jog jis dar čia, jog jis pasiliks, kovos su prancūzais ir ją apgins. Karalienė tuo tarpu, stebeilydama aikštėn, turėjo vyti iš galvos kylančios giljotinos vaizdą ten, kur paprastai buvo statoma *cuccagna*. Didvyris, iš kurio visi laukė išgelbėjimo, privalo evakuoti juos nedelsiant. Gyvenimas ir mirtis – didvyrio rankose.

*

Karalienė nė girdėt nenorėjo apie tai, kad galėtų patikėti kam nors kitam, o ne Cavalierės žmonai karališkąsias brangenybes, savo deimantus ir bemaž septynis šimtus dėžių aukso luitų bei monetų (kurių vertė buvo maždaug dvidešimt milijonų svarų). Visa tai buvo nugabenta naktį į britų pasiuntinio rezidenciją, užantspauduota britų laivyno antspaudais, paskui nuvežta į uostą ir pakrauta į didvyrio flagmaną. Ir būtent Cavalierės žmona aptiko ir ištyrinėjo užmirštą tunelį, vedantį iš Karaliaus rūmų į netoliese esantį mažytį uostą, kuriuo buvo išgabentas likęs kilnojamasis karališkasis turtas: tai buvo rinktiniai paveikslai, vertingi Kazertos ir Neapolio rūmų daiktai, geriausi Portičio muziejaus eksponatai, taip pat karališki drabužiai bei baltiniai; viskas buvo sukrauta į skrynias, dėžes bei lagaminus

su Karalienės lydraščiu ant kiekvieno, pernešta ant britų jūreivių nugarų ir sukrauta į įlankoje stovinčius pirklių laivus.

Cavalierės žmona, energijos ir narsos verpetas, zujo tarp Karalienės rūmų ir savo namų, kur kartu su motina prižiūrėjo, kaip rūšiuojami drabužiai, baltiniai ir medikamentai – tai, ką moterys, kaip manoma, moka pakuoti, – o Cavaliere tuo tarpu nurodinėjo, kaip pakuoti kultūros vertybes: jo korespondenciją ir popierius, muzikos instrumentus ir partitūras, žemėlapius ir knygas. Tarnai, be kurių buvo galima apsieiti pakuojant daiktus, buvo išsiųsti su rašteliais visiems britų rezidentams, rašytais Cavalierės žmonos ranka: juose buvo nurodoma, kad jie irgi pakuotų daiktus ir būtų pasirengę išvykti bet kuriuo metu.

Cavaliere pasitraukė į savo kabinetą ir skaito knygą, stengdamasis negalvoti apie tai, kas vyksta aplinkui, – viena iš pagrindinių knygos funkcijų.

Laimė, jis prieš du mėnesius išsiuntė visas savo vazas, o didžiuma iš trijų šimtų keturiasdešimt septynių paveikslų jau buvo supakuota. Visa kolekcionuojanti Italija buvo apimta siaubo, kurį įvarė tas nepasotinamas meno plėšrūnas Bonapartas, įpareigodavęs užimtuosius miestus atiduoti savo paveikslus ir kitus meno kūrinius kaip savotišką karo duoklę. Parmai ir Modenai, Milanui ir Venecijai buvo nustatyta pateikti po dvidešimt rinktinių šedevrų, o Popiežiui buvo liepta pristatyti šimtą Vatikano brangenybių: ir visa tai – „Pergalingam Meno ir Mokslo Objektų, Surinktų Italijoje, Įžengimui" į Prancūzijos sostinę, kuris įvyko liepą, praėjus dviem savaitėm po to, kai Cavaliere suinventorino savo turtus; ilga neįkainojamų žmogaus rankų sukurtų šedevrų procesija, kur buvo ir Vatikano „Laokoonas", ir keturi bronziniai Švento Morkaus arkliai traukė Paryžiaus gatvėmis, paskui viskas buvo oficialiai įteikta Vidaus reikalų ministerijai ir perduota Luvrui.

Prancūzai negaus nė vieno jo paveikslo. Bet ką daryti su vulkaninių mineralų, statulų, bronzos dirbinių ir kitų senovinių

daiktų kolekcijomis? Juk jis negali pasiimti visko. Kokia našta galų galiausiai būti kolekcionieriumi!

Kartais jis susapnuodavo, kad stovi, paralyžiuotas neryžtingumo, ugnyje ir nepajėgia, negali nurodyti tarnams tų kelių daiktų, kurie privalo būti išgelbėti. O dabar praradimo sapnas išsipildė. Tačiau bėgti nuo karo ugnies kur kas geriau, nei būti užkluptam ugnikalnio išsiveržimo, tuomet jam tektų stačia galva pult į gatvę, vienais naktiniais marškiniais, tuščiomis rankomis, arba stengtis išgelbėti bent kai kuriuos iš savo daiktų prieš patenkant į tekančios lavos spąstus. Dabar jis galėjo išsivežti daug daiktų. Tačiau ne viską. O jam viskas taip brangu.

*

Žmonės įtūžę – ir didvyris pamanė būsiant atsargiau patraukti laivus tolėliau įlankon, kur jie dabar nuleido inkarą ir šokčioja aukštyn žemyn audringuose vandenyse: ten jų nepasieks neapoliečių patrankų šūviai. Šaltą, lietingą gruodžio 21-osios naktį jis išsilaipino, atplaukęs su trimis baržomis, į krantą, nužingsniavo į Karaliaus rūmus, išsivedė Karalių, Karalienę, jų vaikus, tarp jų ir vyriausiąjį sūnų su žmona, naujagimiu ir žindyve, Karaliaus rūmų gydytoją, nuodėmklausį, medžioklės reikalų tvarkytoją ir aštuoniolika dvariškių bei freilinų slaptuoju tuneliu į uostą ir nulydėjo juos per šėlstančias bangas į „Avangardą". Cavaliere ir jo žmona su uošve, kad užmaskuotų savo pabėgimą, tą vakarą nuvyko į priėmimą Turkijos ambasadoriaus rezidencijoje, iš kur slapta išsmuko neatsisveikinę ir pėsčiomis nusigavo į uostą. Čionai įsėdo į savo pačių baržą, kur buvo sutikti palengvėjimo šūksniais sveikinančių juos tarnų, pasirinktų, kad juos lydėtų. Cavalierės sekretoriai anglai atrodė tokie įsiaudrinę, kokius galėjai tikėtis pamatyti tik neapoliečius: mažordomą, du virėjus, du arklininkus, tris liokajus ir keletą Cavalierės žmonos kambarinių. O Fatima, jos naujoji numylėtinė, – graži juodukė koptė, tyrai išsaugotas Nilo mūšio trofėjus, kurį didvyris jai padovanojo, – puolė raudoti, pamačius savo šeimininkę. Kita barža, kurioje buvo du buvę Abiejų Sicilijų

15 -140

Karalystės ministrai pirmininkai, Austrijos ambasadorius, Rusijos ambasadorius, jų pavaldiniai ir tarnai, plaukė jiems įkandin per tolydžio smarkėjančią audrą.

Didvyris tikėjosi išplauksiąs anksti rytojaus rytą: Neptūno tridantis graužėsi jam į tvinkčiojančią bigę: matyt, bus štormas. Tačiau Karalius neleido „Avangardui" pakelti inkaro, kol iš Kazertos nebus pristatyti septyniasdešimt jo skalikų ir sulaipinti į kitą britų laivą, kuris turėjo plaukti į Palermą. Karalius, nenorėjęs patikėti savo skalikų neapoliečių laivui, stovėjo „Avangardo" denyje ir karštai šnekučiavosi su Cavaliere apie tetervinų medžioklę, kuri jų laukė Sicilijoje, o tuo tarpu admirolas Caracciolo žirgliojo po „Sannita" denį, kęsdamas visišką savo pažeminimą. Karaliaus šeima ne tik kad pasirinko britų admirolą, kad ją išvežtų, bet ir nė vienos skrynios nepatikėjo Neapolio flagmanui. Galiausiai kitos dienos vakarą „Avangardui" buvo duotas leidimas išplaukti iš įlankos į tą siaubingą jūrą. Jis plaukė ne priekyje, o veikiau sekė iš paskos flotilijai, kurioje buvo dar pora didvyrio eskadrono karo laivų, „Sannita", dar vienas neapoliečių karo laivas (jų ekipažai pasitraukė ir dabar juose plušo anglų jūreiviai), portugalų karo laivas ir pirklių laivai, kuriais išvyko du kardinolai, keletas Neapolio aristokratų šeimų, visi britų rezidentai, prancūzų rezidentai, kurių daugumas buvo nuo revoliucijos pabėgę aristokratai, daugybė tarnų ir didžioji dalis Cavalierės ir jo namiškių mantos.

Karalienei neatėjo į galvą įdėti patalynės baltinių į tą gausybę skrynių, kurias ji vežės su savim. Kai šitai paaiškėjo, Cavalierės žmona iškart pasiūlė savus, ponia Cadogan pataisė Karaliui lovą, ir šis nuėjo miegoti. Cavalierės žmona sėdėjo su Karaliene ant lagamino, kuriame buvo šešiasdešimt tūkstančių dukatų iš Karaliaus iždo, ir laikė jos ranką. Mažiausias Karalienės vaikas, šešiametis Carlo Alberto, gulėjo kajutės kampe ant čiužinio ir, rodės, miegojo kažkokiu keistu miegu, duso ir dejavo. Prieš palikdama Karalienę, Cavalierės žmona nuvalė jam nuo akių traiškanas ir nušluostė lipnų prakaitą nuo išbalusio veido. Vy-

resnieji karališkosios šeimos vaikai liko siūbuojančiuose deniuose ir sekiojo, painiodamiesi po kojų, paskui britų jūros vergus, kai šie paklaikę lakstė pirmyn atgal, ruošdami laivą audros puolimui. Juos žavėjo tatuiruotės ir neišgydyto skorbuto žaizdos ant jūreivių veidų, kaklų, bicepsų, rankų.

Kitą rytą audra įsisiautėjo ir kiekvienas sūpsnis atrodė būsiąs paskutinis. Bangos plakte plakė laivo korpusą. Dangus čaižė bures. Korpuso ąžuolas girgždėjo ir aimanavo. Jūreiviai keikė kits kitą. Suaugusieji keleiviai elgėsi taip triukšmingai, kaip elgiasi tik žmonės, manantys, kad jiems ateina galas – meldėsi, verkė, juokavo arba sėdėjo sučiaupę lūpas. Didvyris, prisipažinęs, jog dar nebuvo matęs tokios nuožmios audros per visą savo jūrininkystės laiką, nepaliko denio. Cavalierės žmona keliavo iš kajutės į kajutę su rankšluosčiais ir dubenimis, padėdama negaluojantiems keleiviams. Cavaliere visą laiką išbuvo jų kajutėje ir vėmė tol, kol skrandyje ničnieko nebeliko. Pamėgino gurkštelti vandens iš plokščio butelio ir pastebėjo, kad jo ranka virpa.

*

Aklam kiekvienas įvykis atrodo pernelyg staigus. Įbaugintam viskas įvyksta pernelyg greitai.

Jie ateina, kad išsivestų tave sušaudyti, pakarti, sudeginti, pasodinti į elektros kėdę, įstumti į dujų kamerą. Tu privalai atsistoti, bet negali. Tavo kūnas, pertekęs baimės, – per sunkus, kad galėtų pajudėti. Tu norėtum galėti atsistoti ir oriai išeiti, jų lydimas, pro atviras savo celės duris, bet negali. Todėl jie turi tave išvilkti.

Arba – *tatai* artėja, tatai tave užgriūva, tave ir kitus; pasigirdo varpai, sirenos (oro antpuolis, uraganas, potvynis), ir tu prisiglaudei šitoje kamerą primenančioje erdvėje, kiek tik įmanoma nutolai nuo pavojaus ir nuo tų, kurie išmokyti įveikt avarijas. Bet saugesnis nesijauti: jauties patekęs į spąstus. Bėgti nėra kur, o jei ir būtų, baimė paralyžiuotų tau kojas, nepajudėtum iš vietos. Perkeli kažkokį svetimą svorį nuo lovos ant

kėdės, nuo kėdės ant grindų. Ir virpi iš baimės ar šalčio, – tu negali ničnieko padaryti, nebent tik pasistengti neįsivaryti dar didesnės baimės. Jeigu nekrusteli, dediesi pats nusprendęs taip elgtis.

Cavaliere nesuvokė, kas jam labiausiai nepatiko šitoj kelionėj. Galimas daiktas, tai, kad turėjo sėdėti susirietęs pustamsėje, ankštoje, džerždgiančioje ir trinksinčioje kajutėje – mažiausioje kajutėje visam pasauly. Galimas daiktas, – jo permirkę drabužiai ir šaltis: buvo klaikiai šalta. Galimas daiktas, – triukšmas: laivas girgždėjo, medžiui vibruojant ir trinantis į kitą medį, o dar tas baisus trenksmas – gal koks stiebas nuvirto? tas stiprus oro gūsis – gal viršutinės burės staiga suplyšo į skutus? tas audros klyksmas ir žmogiškų riksmų bei šūksnių kakofonija. Ne, tai veikiausiai nepakeliami kvapai. Juk visi liukai ir angos uždaryti. Visam laive, truputį platesniam ir dusyk ilgesniam nei teniso kortas, su penkiasdešimčia keleivių ir daugiau nei šešių šimtų vyrų ekipažu, buvo tik keturios išvietės, visos netinkamos naudoti. Jis norėtų įkvėpti gaivaus, geliančio, tyro oro. Tačiau jo šnerves užduoda tik šlykštūs fekalijų kvapai.

Jeigu jis būtų viršuj, galėtų matyti audrą, nepasiduoti jai: laivas pakyla, slysteli priekin ir vėl krinta žemyn tarp aukštų juodo vandens bangų. Ar jam baisu numirti? Šitaip, žinoma. Geriau jau būtų užkopt viršun, kad tiktai virpančioms jo kojoms pasisektų įveikti tą slidų kelią. Norėjo susirasti žmoną, tad išėjo iš kajutės ir nublūdino ilgu svyruojančiu koridorium, užlietu per keletą centimetrų šaltu jūros vandeniu, ekskrementais ir vėmalais, paskui pasuko dešinėn. Čia žvakė, kurią jis laikė, užgeso. Jis išsigando pasiklydęs. Baisiausiai troško, kad jo Ariadnė ateitų jį paguosti – paduotų siūlą. Tačiau jis buvo ne Tesėjas, ne, jis buvo Minotauras, patekęs į labirinte paspęstus spąstus. Ne didvyris, o monstras.

Kabindamasis į slidžias sienas ir į šiurkščias pusiausvyrą palaikančias virves, sugrįžo į savo mažylytę kajutę. Žibinto žvakė vis dar degė. Kai užvėrė duris, laivas taip nėrė žemyn,

kad žarnos, rodės, išvirs laukan, – jis buvo nublokštas prie sienos. Nuslydo ant grindų ir įsitvėrė į lovos rėmą, paskui atsilošė į ją, praradęs kvapą nuo šoko ir nuo veriamo skausmo ties krūtinkauliu. Žibinto šviesa mirguliavo. Jis pašėlusiai vartės nuo šono ant šono. Visi baldai buvo priveržti prie grindų, tik jis vienas – ne. Jis užsimerkė.

Ką gi pasakė ta pranašautoja? Kvėpuokite.

Receptas: Kai tau liūdna, kai esi vienas, kai niekas neateina, gali pasikviesti pabendraut dvasias. Jis atsimerkė. Efrosina Pumo jau sėdi su juo kajutėje ir susirūpinusi linkčioja galvą. Ir Tolo čia, vadinas, netiesa, kad prancūzų kareivis jį nudėjo, kai pulkas traukėsi iš Romos. Tolo laiko jo kulkšnis, labai tvirtai, žiūri, kad neišgriūtų. O Efrosina glosto jam kaktą.

Nebijokit, milorde.

Aš nebijau, pamanė jis. Tik jaučiuosi pažemintas.

Efrosinos nebuvo matęs daugybę metų. Ji turėtų būti labai sena, bet atrodo jaunesnė nei tąsyk, kai ją aplankė prieš tieką metų. Nesusigaudė, kaip čia galėjo būti. Tolo irgi atrodo jaunas, visai ne tas barzdotas, kresnas vyras pusiau užmerkta akimi, kuris dvidešimt metų lydėdavo jį kalnan (tolydžio irgi prarasdamas miklumą), jis vėl – delikatus, pažeidžiamas berniukas su atvira pieniška akim, toks, koksai buvo kitados.

Ar aš mirštu, sumurmėjo Cavaliere.

Ji papurtė galvą.

Bet laivas tuoj apvirs.

Efrosina pasakė jums, kada. Dar liko ketveri metai.

Tik ketveri, pagalvojo. Ne taip jau daug! Žinojo, kad turi pajusti palengvėjimą.

Aš nenoriu numirti šitaip, pasakė niūriai.

Ir pastebėjo – kodėl nebuvo pastebėjęs to anksčiau? – kad Efrosina tiesia jam kortų malką.

Leiskit parodyt jums jūsų likimą, milorde.

Tačiau jis niekaip negalėjo įžiūrėti kortos, kurią išsitraukė. Matė tik, kad ji apversta. Negi tai aš? pamanė. Kai laivas šitaip vartaliojasi, jaučiuosi lyg stovėčiau aukštyn kojom.

Taip, tai Jūsų Ekscelencija. Atkreipkit dėmesį į beaistrę vyro veido išraišką. Taip, milorde, tai jūs.

Cavaliere – kažkoks vyras, kadaruojąs ore žemyn galva, su surištomis už nugaros rankomis, dešine kulkšnim prikabintas prie medinių kartuvių?

Taip, tai iš tikrųjų Jūsų Ekscelencija. Jūs paniręs galva į tuštumą, bet jums ramu...

Man neramu!

Jūs turite tikėjimą...

Aš neturiu tikėjimo!

Valandėlę jis tyrinėjo kortą. Juk šitai reiškia, kad aš mirsiu.

Anaiptol, ir ji atsiduso. Korta reiškia ne tai, ką jūs galvojate. Pažiūrėkit į ją abejingai, milorde. Ji nelinksmai nusijuokė. Jūs ne tik kad nebūsite pakartas, milorde, bet, pažadu, gyvensit dar pakankamai, kad pakartumėt kitus.

Bet jis nebenorėjo nieko girdėti apie kortas. Jis tik norėjo, kad Efrosina išblaškytų jį, paverstų audrą paveikslėliu, kabančiu ant sienos, o tamsias sienas – šviesiomis, kad pastumtų jas toliau ir kilsteltų aukštyn lubas.

Audra talžė laivą, ir jis vėl išgirdo, kaip kažkas trakštelėjo, paskui – riksmus denyje. Negi kitas stiebas nulūžo? Laivas stipriau palinko vienon pusėn. Tuoj apsivers, jaučiu. Tolo! Orą užlies vanduo. Tolo!

Berniukas vis dar buvo čia ir masažavo jam kojas.

Aš niekaip negaliu nusiraminti, sumurmėjo Cavaliere.

Išsitraukite pistoletą, milorde, taip pasijusite saugesnis. Tolo balsas. Vyriškas patarimas.

Savo pistoletą?

Tolo padavė sakvojažą su dviem pistoletais, kuriuos jis visada nešiojos su savim, o Efrosina tuo tarpu šluostė jam nuo kaktos prakaitą. Jis ištraukė juos. Užsimerkė.

Ar dabar jaučiatės saugesnis?

Taip.

Šitaip abu jo pašnekovai ir paliko jį, su pistoletais abiejose

rankose, besistengiantį, kad ir kaip audra siūbavo ir smūgiavo laivą, laikytis kaip įmanoma ramiau.

*

Cavalierės žmona ką tik išėjo iš Austrijos ambasadoriaus kunigaikščio Esterházy, kuris be paliovos vėmė ir meldėsi, kajutės, kai ūmai suvokė, kad jau keletą valandų nematė Cavalierės. Ji nuskubėjo linguojančiu koridorium savo kajutės link.

Kokį pajuto palengvėjimą, kai, atvėrusi duris, pamatė jį sėdintį ant lagamino, ir kokią baimę, kai abiejose rankose išvydo po pistoletą.

Ak! Kas gi čia dabar!

Glr, glr, glr, atsakė nieko neišreiškiančiu balsu.

Ką?

Tai sūrus vanduo mano gerklėje, sušuko jis.

Jūsų gerklėje?

Laive! Gerklėje! Kai tik pajusiu, kad laivas skęsta – jis pamojavo pistoletais – nusišausiu.

Įsikibusi drebančios durų staktos ji stebeilijo į jį, kol galiausiai jis nugręžė akis ir liovėsi mojavęs pistoletais.

Gl, gl, gl, žiobčiojo.

Matant jį tokį išsigandusį ir menką, ją užliejo gailesys. Jo burna atrodė kaip ištinusi. Bet ji nepuolė jo guosti, kaip guodė laive daugelį kitų. Ji pirmą sykį – ne jo. Kitaip tariant, ji pirmą sykį nori, kad jis būtų kitoks, ne tas, kas yra, – sopulingas senas žmogus, išsekintas vėmimo, šokiruotas dvoko, pernelyg didelės žmogiškų gyvulių gausybės artumo ir oraus elgesio stokos.

Laivas nepaskęs, prabilo ji. Kol prie vairo stovi didis mūsų draugas.

Atsisėskite prie manęs, paprašė Cavaliere.

Aš sugrįšiu po valandos. Karalienė...

Jūsų suknelė ištepta.

Ne ilgiau kaip po valandos sugrįšiu. Pažadu!

Ir sugrįžo, o tą vakarą buvo Kalėdų išvakarės, vėjas nuščiuvo.

Ji įkalbino Cavalierę išeit į denį pasidairyti į nuostabius reginius: veikiančius Lipario, Strombolio ir Vulkano salų ugnikalnius, liepsnojančius ir svaidančius į dangų ugnį. Jiedu stovėjo drauge. Vėjas čaižė ir sūrino jų veidus, o ugnikalnio liepsnos apšvietė žvaigždžių nužertą dangų.

Žiūrėkite, žiūrėkite, pasakė ir apglėbė jį ranka. Paskui vėl nuvedė į kajutę, kur dar dūlavo Efrosinos ir Tolo šmėklos.

Ji paliko Cavalierę užmigusį ir nusprendė nesigulti tol, kol jos paslaugos bus reikalingos. Išaušus grįžo į kajutę; pažadino jį ir išvedė į nuolaužų pilną denį. Jūra tapo glotni, raudonas tekančios saulės kamuolys rausvai nutvieskė bures, ir abi šmėklos, atėjusios paguosti Cavalierės, ėmė nykti. Ji parodė jam laišką, kurį gavo ketvirtą ryto, kai buvo Karalienės kajutėje ir stengėsi vėl užmigdyti Carlo Alberto, pradėjusį erzėti ir rangytis. Laiškas buvo adresuotas jai, pasirašytas didvyrio ir prašė Cavalierę, jos malonybę ir ponią Cadogan suteikti jam džiaugsmo ir papietauti su juo vidudienį Kalėdų proga jo admirološkoj kajutėj. Koks nuostabus rytas, pasakė ji.

Pietūs jau buvo įpusėję, išsekęs didvyris nieko nevalgė, Cavaliere, kuriam pykino širdį, stengėsi įsidėt ką nors į burną, o abi moterys (ponia Cadogan miegojo tik valandą) valgė iš visos širdies, kai kažkas staiga pasibeldė, paskui trenkė, galiausiai ėmė daužyti duris. Tai buvo viena Karalienės kambarinių, kuri raudodama maldavo Cavalierės žmoną kuo skubiausiai ateiti į Karalienės kajutę. Ponia Cadogan atsiprašė ir nusekė paskui dukterį. Kai jos atėjo, išvydo Karalienę ir gydytoją, palinkusius virš mažojo berniuko. Žiūrėkit, sušuko Karalienė. *Il meurt*! Vaiko akytės užvirto, ir jis mėšlungiškai virpčiojo, spausdamas drebančius kumštelius. Cavalierės žmona suglėbė vaikelį ir pabučiavo jo šaltą kaktą.

Mėšlungis dažnai ištinka išsigandus, pasakė daktaras. Kai karalaitis atsipeikės ir supras, kad audra praėjo...

Ne, sušuko Cavalierės žmona. Ne!

Ji sūpavo stingstantį vaiką, kol Karalienė keikė savo lemtį, o ponia Cadogan grūdo rankšluostį jam į burną ir šluostė nuo

lūpų putas. Jūreivių šūksniai skelbė, kad horizonte pasirodė Palermas. Palermas! Kai priepuolių tarpai sumažėdavo, Cavalierės žmona stipriau spusteldavo vaiką prie krūtinės, liūliuodavo, kvėpuodavo sykiu, tarsi būtų galėjusi sulyginti jo kvėpsnius su savaisiais, tyliai niūniavo vaikystėje išmoktus angliškus bažnytinius himnus. Tą vakarą jis mirė ant jos rankų.

Netrukus po pusiaunakčio „Avangardas" nuleido inkarą, ir po valandos mieguista verkianti Karalienė įlipo į valtelę su dviem dukterim ir keletu tarnų. Karalius atsisakė palikti laivą, kol Sicilijos pavaldiniai nesurengs jam deramo sutikimo tame įstabiame uoste; jis dar niekad nebuvo lankęsis antrojoje savo sostinėje.

Cavalierės žmona norėjo lydėti Karalienę, bet nerimavo, kad didvyriui gali prireikti jos, kaip vertėjos, paslaugų iš ryto.

Ji buvo visai praradusi jėgas. Dabar galės numigti.

Kitos dienos vidudienį, sveikinamas audringos, smalsios minios ir kurtinančių patrankų salvių, Karalius išlipo į krantą. Admirolas, kuriam iš šonų stovėjo abu draugai, griežtai žiūrėjo į tą sceną nuo juto. Jo nuotaika buvo prasta. Nors visi, kurie buvo atiduoti jo globon, išskyrus nelaimingąjį karalaitį, buvo gyvi ir sveiki, tai anaiptol nepanėšėjo į pergalę. Kiti karo laivai ir dvidešimt prekybinių laivų, palikusių Neapolį, – gabenusių, nors ir siaubingai nepatogiai, bet be incidentų, kokius du tūkstančius bėglių, mylimus Karaliaus tarnus, skalikus bei Karalienės kambarines, – jau irgi buvo atplaukę. Audron pateko tik jo flagmanas. Trys marseliai buvo suplėšyti, didysis stiebas ir takelažas – žiauriai apgadinti. Jis pasijuto apdaužytas visai be reikalo. Gal paprasčiausiai buvo labai pavargęs. Cavalierės žmona nejautė jokio mieguistumo, buvo patenkinta savo veiksmais tokiomis ypač sunkiomis aplinkybėmis – ji elgėsi gražiai, galvojo tik apie kitus – ir džiaugėsi matydama tą rojalistinį spektaklį. Ji patyrė nuotykį. Ji jautėsi už nieką nebeatsakinga. Ji norėjo pabūti tam laive dar trupučiuką. Cavaliere stovėjo tarp jųdviejų – tą šmėklišką trijulę, kurios vienu nariu jis buvo per

audrą, pakeitė kita, tikra trijulė – jis su žmona ir jųdviejų draugu. Jis pajuto, kad jo galva lengva, kad nebevems, kad nekantrauja kuo greičiau išlipt į krantą. Visi pasveikino kits kitą su sėkme.

5

Kita audra.

Spalį palikęs Neapolį, šaltakraujiškai perplaukęs Viduržemio jūrą, kur teko prasilenkti su kariaujančių tautų laivais, išniręs pro Gibraltaro sąsiaurį į vandenyną, aplenkęs Iberijos, paskui Prancūzijos pakrantę, laikydamasis vakarinio Europos pakraščio, prekybos laivas „Colossus", gabenęs savo įsčiose du tūkstančius retų antikinių vazų, pasuko Anglijos link, kai savo dviejų mėnesių kelionės pabaigoj prie Scilly salų pateko į negailestingą permainingą audrą, sudrebėjo, susvyravo, prisipildė vandens, įskilo, nuėjo dugnan ir sudužo. Užteko laiko išgelbėti visą ekipažą. Užteko laiko net ištraukt iš triumo ir įmest į gelbėjimo valtį dėžę, kur, anot jūrininkų, buvęs lobis, – bet nė viena dėžė su Cavalierės antspaudu nebuvo ištraukta. Audringi vandenys užsivėrė virš tikro lobio, – Cavalierės antrosios vazų kolekcijos, – įstabiausios iš visų surinktųjų.

Vanduo. Ugnis. Žemė. Oras. Keturios katastrofų rūšys. Ugnin patekę kieno nors daiktai išnyksta. Jie virsta... oru. Priešo ugnin ar vandenin patekę kieno nors daiktai dingsta nesuvisam, nors gali ir sudužti (o jeigu jie akyti kaip popierius, – išbrinkti ir supūti). Jie tebeegzistuoja, galimas daiktas, niekieno nepaliesti, tiktai nuskendę, nuo visa ko atskirti, nepasiekiami. Jie tebėra tenai – nepastebimai yrantys, jūrų gyvūnų inkrustuoti, be tikslo stumdomi potvynių ir atoslūgių, iškeliami ir vėlei nugramzdinami ton uždaron erdvėn, – lemtis kur kas baisesnė,

nei gulėt po žemėmis, nes jie – kur kas toliau, kur kas sunkiau pasiekiami. Tai, ką uždengė žemės, ne taip sunku ištraukti į paviršių: palaidojimas po žeme gali tai slėpiningai išsaugoti. Prisiminkit tuos pasmerktuosius, paskui Vezuvijaus palaidotus miestus. Bet kai tave uždengia vanduo...

Ištvėręs *savo* audrą Cavaliere dar nežino, kad jo vazos – jau pradingo vandenyse kelios savaitės prieš jam pabėgant iš Neapolio. „Avangardas" saugiai priplaukė Palermo uostą. Ir palengvėjimas, kad ištvėrė tą pažeminimų kupiną plaukimą jūra audros blaškomame laive, atbukino Cavalierės sielvartą dėl skuboto išvykimo, leidusio pasiimti su savim, be paveikslų, tik ribotą labai brangių jam daiktų kiekį. Jis stengės negalvoti apie tai, ką paliko tuose prabangiai apstatytuose namuose, kurių dabar niekas nebežiūrėjo, kurie laukia savo plėšikų. Galvojo apie savo arklius, septynias gražias karietas, apie Catherine'os spinetą, klavesiną ir pianiną.

Bet jam iš tikro jokiu būdu nereikėjo daryti išvados, kad niekad nebepamatys savo palikto turto. Kad niekada nebepriims svečių Vezuvijaus viloj. Kad niekada nebeišjos iš Kazertos medžioklės namelio paskui varovų šūksnius ir skalikų lojimą. Kad priešaušriu niekada nebestebės nuo Pozilipo uolų, kaip maudosi gražuolė. Kad niekada nebestovės prie lango savo observatorijoje, žavėdamasis įlankos kreive ir brangiuoju savo kalnu. Ne. Ne. Taip? Ne. Cavaliere, kaip ir bet koks katastrofų ekspertas, buvo prastai pasirengęs priimti tai kaip tikrovę.

*

Taigi laikinai, labai trumpai, jiems teks pagyventi Palerme: piečiausiuose pietuose.

Kiekviena kultūra turi savo pietiečius – žmones, besistengiančius dirbti kuo mažiau, bemeilijančius šokti, gerti, dainuoti, kelti gatvėje peštynes, užmušti savo neištikimas žmonas; žmones, kurių rankų mostai – gyvesni, akys blizga labiau, drabužiai margesni, vežimai išradingiau išpuošti, o ritmo pojūtis – nuosta-

bus, žmones, kupinus žavesio, žavesio, žavesio; žmones, neturinčius jokių siekių, ne, veikiau tingius, neišmanėlius, prietaringus, nesuvaldomus žmones, niekada neateinančius laiku, žymiai neturtingesnius (o kaip kitaip galėtų būti, sako šiauriečiai); žmones, kurie, nepaisydami savo skurdo ir suskretimo, gyvena pavydėtiną gyvenimą – kuriems pavydi darbo kuinai, praradę savo jusles, ne taip korumpuotai valdomi šiauriečiai. Mes pranašesni už juos, sako šiauriečiai, aiškiai pranašesni. Mes nevengiame savo pareigų, nemeluojam kaip pasamdyti, mes sunkiai dirbame, mes esam punktualūs, mūsų sąskaitomis galima pasikliauti. O jie linksminasi kur kas daugiau nei mes. Kiekviena šalis, neišskiriant nė pietinių, turi savo pietus: toms, kurios plyti žemiau ekvatoriaus, jie – šiaurėje. Hanojus turi Saigoną, San Paulas turi Rio, Delis turi Kalkutą, Roma turi Neapolį: tiems, kurie gyvena pusiasalio, nukarusio žemiau Europos pilvo, viršuje, Neapolis – jau Afrika; Neapolis turi Palermą, pusmėnulio pavidalo antrąją Abiejų Sicilijų Karalystės sostinę, kur viskas dar karščiau, barbariškiau, negarbingiau, įspūdingiau.

Tarsi kas būtų norėjęs išbandyti tą stereotipą, – jiems atvykus tuoj po Kalėdų, palmėmis užtvindytame Palerme snigo. Pirmosiomis sausio savaitėmis jie įsikūrė keliuose erdviuose kambariuose viloj, kur beveik nebuvo jokių baldų, jokių židinių: pietų miestas niekad nebūna pasiruošęs šalčio grybšniui. Neatsitraukdamas nuo rašomojo stalo, didvyris rašė tūžmingas depešas. Susisupęs į antklodes Cavaliere drebėjo, liūdėjo ir baisiai viduriavo. Tik jo žmona, negalinti sėdėti be darbo, dažnai išeidavo – daugiausia padėti įsikurti Karalienei su didžiule šeima Karaliaus rūmuose. Grįžusi vakare smulkiai papasakodavo Cavalierei ir jųdviejų draugui, kokie nevalyvi esą vietiniai tarnai, kokia prislėgta (tai visiškai suprantama) Karalienė ir koks nepareigingas Karalius, kuriam terūpi pasimėgauti teatrais, maskaradais ir kitais savo antrosios sostinės malonumais.

Kad ir koks buvo oras, Cavaliere, jo žmona ir jų draugas jautėsi esą daug piečiau, taigi tarp tų, kuriais pasitikėti galima

dar mažiau, tarp sukčių ir melagių, kur kas ekstravagantiškesnių ir primityvesnių. Todėl jiems atrodė labai svarbu nekeisti ligšiolinio savo gyvenimo būdo. Jie apdairiai stengėsi elgtis taip, kaip elgiasi žmonės, žinantys, jog priklauso aukštesnei kultūrai: mes neturime leisti sau atsipalaiduoti, mes neturime nusileisti iki ... džiunglių, gatvės, krūmų, pelkės, kalvų ar provincijos (pasirinkite, kas patinka) lygio. Nes jei pradėsi šokti ant stalų, kurstyti savo aistras, snausti paėmęs knygą, ugdyti savo ritmo pojūtį, mylėtis, kada užsigeidęs, – tuomet pats žinote. Pietūs užvaldė jus.

*

Oras atšilo mėnesio vidury, kai Cavaliere nenoriai sutiko sumokėti milžinišką sumą, kurios buvo paprašytas už nuomojimą rūmų prie molo, priklausančių vienai Sicilijos aristokratų šeimai, pagarsėjusiai savo ekscentriškumu net pagal vietinius standartus. Įsivaizduokit kunigaikštį, kurio herbe vaizduojamas satyras, laikantis veidrodį prieš moterį su arklio galva! Tačiau tie rūmai buvo puikioje vietoje ir tarp spalvotu šilku išmuštų ir niūriai žvelgiančių prosenelių portretais nukabinėtų sienų buvo gausu baldų; jis tiktų įkurti laikinajai Britanijos ambasadai. Visa bėda, – jie buvo taip kupini savo niūrios istorijos, jog Cavaliere negalėjo paversti jų sykiu ir savo namais: kitaip tariant, savo aistrų muziejumi. Praėjo jau ne viena savaitė, kai jie ten buvo įsikėlę, tačiau didesnė dalis to, ką jis sugebėjo atsigabenti iš Neapolio, vis dar buvo neišpakuota.

Čia, šitoje netikėtoje ir baugiai puošnioje tremtyje, jų trijulė tapo dar glaudesnė. Stambi moteris ir mažas vyras, kupini jausmų kits kitam, ir aukštas išsekęs vyriškis, karštai mylintis juodu abu, patenkintas esąs jų draugijoje. Nors kartais Cavaliere ir džiaugdavosi, kai jo žmona ir jųdviejų draugas išeidavo pasivaikščioti, nes jų gyvumas jį vargino, jei jie užgaišdavo daugiau kaip kelias valandas, jis pradėdavo jų ilgėtis. Bet pageidavo, kad prie jo stalo vis dėlto būtų mažiau žmonių. Nemaža dalis rezidentų iš Anglijos kolonijos Neapolyje, tapę tokiais pat

bėgliais, kaip ir jie, kas vakarą surasdavo kelią į jo namus. Tos vakarienės nenusakomai daugybei svečių – dvidešimčiai, trisdešimčiai, keturiasdešimčiai, penkiasdešimčiai, – baigdavosi tik tuomet, kai Cavalierės žmona pakildavo nuo stalo arba susmukdavo, ar atsiklaupdavo – jai nebereikėjo jokių aksesuarų savo Figūrų seansui pradėti, – arba prieidavo prie pianino paskambinti ir padainuoti: ji jau buvo išmokusi keletą liūdnų sicilišku melodijų. Cavalierei tie vakarai nepaprastai prailgdavo. Tačiau jam sunkiai pavykdavo atsisakyti priimti savo tautiečius, kurių nė vienas nebuvo įsikūręs taip puikiai, kaip jis, – visame Palerme tebuvo vienas perpildytas viešbutis, atitinkantis jų gyvenimo standartus, su staiga dvigubai ar trigubai šoktelėjusiomis kainomis, jei palygintume su tomis, kokios jos buvo prieš šiems turistams patenkant į nelaisvę. Jų nepatogumai reikalavo, kad Cavaliere demonstruotų standartus, prie kurių jie buvo pripratę. Kai jie atvykdavo iš laikinų savo būstų nuomotomis karietomis, už kurias iš jų nuplėšdavo nemaloniai dideles sumas, ir įeidavo į ryškiai apšviestą britų pasiuntinio rezidenciją, pagalvodavo: Va šitaip mes gyvename. Ir turime tam teisę. Tai prabangai, tam ekstravagantiškumui, tam rafinuotumui, tam puotavimui; tai pareigai daryti sau pramogas.

Pasibaigus vakarienei ir Cavalierės žmonos pasiūlytai pramogai, tie vakarai dažniausiai išvirsdavo į lošimą kortomis iki vėlios nakties ir estafetės lazdelė būdavo perduodama nesibaigiančioms paskaloms bei atlaidžioms pastaboms apie vietinių papročių palaidumą. Bėgliai pasakodavosi vieni kitiems senas istorijas ir linksmai šaipydavosi iš naujos savo padėties nepatogumų. Rodės, niekas negalėjo pakenkti jų gebėjimui linksmintis – jų pramogoms. Skundus, aistringus skundus jie tausodavo laiškams, ypač tiems, kurie buvo rašomi draugams ir giminaičiams Anglijoje. Juk būtent tam laiškai ir buvo skirti: pranešti ką nors nauja ir pranešti tai iškalbingai. O bendraujama buvo tam, kad galėtum išsakyti senus dalykus – nuspėjamus, nevaržomus, ką tik šovusius į galvą, – dalykus, kurie neturi nugąsdinti

klausytojo. (Tik laukiniai išplepa viską, ką galvoja.) Laiškų paskirtis buvo pranešti: sakau visą teisybę, sutinku, turiu pripažinti. Kol jie pasiekia adresatą, praeina daug laiko, ir gavusieji juos gali tikėtis, kad siuntėjo bėdos jau apmalšo.

Kai kurie iš jų tvarkėsi, kad galėtų grįžti į Angliją. Nes naujienos buvo blogos – kitaip tariant, būtent tokios, kokių bėgliai ir tikėjosi. Praslinkus dviem savaitėms po vyriausybės pabėgimo iš Neapolio, prancūzai įvedė į miestą šešiatūkstantinę kariuomenę, ir sausio pabaigoje išsilavinusių aristokratų bei profesorių klika pagimdė monstrą, pasivadinusį Partenopėjine, arba Vezuvijaus, Respublika.

Daugelis bėglių buvo linkę manyti, kad Neapolis jau prarastas. Svetimšalis, mėgavęsis lengvu gyvenimu skurdžioje šalyje, gyvenimu prieš revoliuciją, vos praradęs savo privilegijas, iškart nujaučia, kokios žiaurios pasekmės gresia visai šaliai. Net Cavaliere prieš savo valią ėmė galvoti apie pensiją ir grįžimą Anglijon. Tik jis nematė galimybių ištrūkti iš Palermo. Kol kas. Šaunusis jų draugas, nuo kurio priklausė viskas, nekalbėjo nė viena užsienio kalba, ir negalėjai tikėtis, kad jis, kaip koks profesionalus diplomatas, supras Karaliaus rūmų demagogiją. Jie negali palikti Karaliaus ir Karalienės, kol tos šalies likimas dar toks neaiškus. Jis jau pasikalbėjęs su Karaliumi, tačiau Karalius, papasakojo jis šiurkščiau negu norėjo, pasidavė bežadžiam nusiminimui – kaip ir kiekvieną sykį, kai naujos žinios iš Neapolio priversdavo jį užmiršti, kaip puikiai jis linksminosi.

Ir iš tikrųjų, kiekvieną sykį, kai reikdavo užmiršti savo pramogas, Karalius įtūždavo. Viso šito nebūtų atsitikę, jei Neapolis nebūtų pasilikęs neutralus, riaumojo jis ant žmonos. Dėl visko kalta ji – nes buvo šališkai nusiteikusi anglų atžvilgiu, kitaip tariant, Cavalierės žmonos atžvilgiu. Karalienė klausėsi tos tirados tylėdama, apimta slogios tylos, būdingos moteriai, kuri žino, kad, nors ir protingesnė už savo vyrą, ji tik žmona, jo įnorių tarnaitė. Ji – nepaisant to, kad jos pasitikėjimas liaudimi nė kiek nesumažėjo, nors ši ir gyrėsi savo ištikimybe Karaliaus šeimai

ir Bažnyčiai, – buvo įsitikinusi, kad prancūzų okupacija ir tas respublikos farsas, atsiradęs su prancūzų pagalba ir globa, negalėjo ilgai trukti. Liaudis nudėdavo tuos prancūzų kareivius, kurie beprotiškai surizikuodavo išeiti naktį pasibastyti po apylinkes. Du kareiviai buvo nužudyti viešnamyje kažkokių vietinių jo lankytojų, o minia užpuolė vieną iš prancūzų barakų ir jai pavyko išskersti dvylika miegančių kareivių. Be to, pasakė Karalienė Cavalierės žmonai, mes turim sąjungininką – sifilį. Anais laikais ta siaubą kelianti liga, labai greitai suluošinanti arba mirtina, kurią italai vadino „prancūziška liga", o prancūzai *le mal de Naples*, galėjo patikimai nusinešti mažiausiai tūkstančio kareivių gyvybes.

Didvyrio veikla, užgožusi Cavalierės reikalus, tapo pagrindiniu namų rūpesčiu. Kitų laivų kapitonai atvykdavo pasikonsultuoti. Reikėjo organizuoti Sicilijos gynybą, jei Bonapartas susigundytų užgrobti salą. O kardinolas Ruffo, kartu su jais atvykęs į Palermą, siūlėsi savanoriu grįžti į Neapolį ir ten organizuoti ginkluotą pasipriešinimą prancūzų okupacijai. Jis patarė slapta išsilaipinti jo gimtosios Kalabrijos, kur turėjo keletą didelių dvarų, pakrantėje. Ten surinktų kariuomenę iš savo valstiečių – Karalienei pasakė, jog, pažadėjus atleisti juos nuo mokesčių ir leidus nevaržomai plėšikauti, kai tik Neapolis bus atgautas, tikįsis surinkti nuo penkiolikos iki dvidešimties tūkstančių vyrų. Karalienė palaikė Ruffo planą, bet su viena išimtimi, – ji nepasitikėjo nė vienu iš savo pavaldinių. Daugiau vilčių ji dėjo į britų Neapolio blokadą, kuri priverstų jau pernelyg plačiai pasklidusias prancūzų pajėgas trauktis. Prancūzams pasitraukus, respublikonai liktų beginkliai prieš teisėtą liaudies įniršį. Ačiū Dievui – Karalienė persižegnojo – žmonės gavo tinkamą taikinį savo žemiems instinktams išlieti.

Kol kas prancūzai nepajudėjo piečiau Neapolio, nebuvo panašu, kad jie planuotų persikelti per Mesinos sąsiaurį. Bet revoliucijos baimė atėjo ir į Palermą. Nors revoliucijos balsų dar ir nesigirdėjo, jos pakeleivių stilius jau buvo regimas: trumpesni

moterų, ilgesni vyrų plaukai. Atkreipkit dėmesį į mokytų žmonių šukuosenos evoliuciją! Karalius išleido įsakymą, kad bet kas, pasirodęs operos ar teatro ložėje nepudruotais plaukais, būtų išvarytas. Vyrai, užsiauginę plaukus žemiau ausų, turėjo būti sulaikyti ir nuskusti, o tie, kurie rašė straipsnius ar knygas, – įkalinti; jų būstai tuo tarpu būdavo apieškomi tikintis surasti kitų įrodymų, kad jie simpatizuoja revoliucijai. Vienas tokių įrodymų buvo bet kuri Voltaire'o knyga, nes jo kūriniai – nuo 1791 metų, kai rašytojo palaikai su visomis apoteozės ceremonijomis buvo perkelti į Panteoną, – buvo jakobinų siekių sinonimas.

Keista pagalvojus, kad kurios nors Voltaire'o knygos turėjimas išsilavinusiam jos skaitytojui galėjo kainuoti trejus metus galerų. Kokio storžievio būta to beraščio Karaliaus! Savo kabineto vienumoje Cavaliere vis dar be galo žavėjosi Ferney išminčiumi, kuris, be abejonės, pašiurptų sužinojęs, kad tapo šventuoju Revoliucijos ir Teroro globėju. Kas būtų galėjęs numatyti, kad žavingas Voltaire'o tyčiojimasis iš visuotinai pripažintų idėjų vieną gražią dieną bus panaudotas kaip kvietimas sugriauti teisėtą sistemą pačiais geriausiais tvarkos ir stabilumo tikslais? Kas, jeigu ne naivuolis ar tamsuolis, galėjo pasijusti įpareigotas įgyvendinti tai, ką perskaitė knygoje? (Argi aistra senovės Romos kultūros vertybėms skatino jį garbinti Jupiterį ir Minervą?) Deja, kai kurie iš garsių jo draugų Neapolyje pasielgė būtent taip. Jis baiminosi, kad jiems teks brangiai sumokėti už savo naivumą.

Ne, skaityti reiškė įžengti į kitą pasaulį, skirtingą nuo to, kuriame gyveni, ir sugrįžti atgavusiam jėgas, pasiryžusiam ramiai priimti šito pasaulio neteisybes ir nusivylimus. Skaitymas buvo balzamas, pramoga, – o ne paskatinimas veikti. Ir Cavaliere daugiausia tai ir darė pirmosiomis savaitėmis, kai tebesijautė negaluojąs, tarp kitų dalykų iš naujo perskaitė ir Voltaire'o esė apie laimę. Tai buvo geriausias būdas ištverti tą tremties „kitur“: būti knygos „kitur“. O sustiprėjęs galės pamažu pasijusti esąs ten, kur buvo.

Viduriavimas ir reumatizmas vis dar trukdė jam matytis su Karaliumi, išvykusiu į vieną iš savo dvarų medžioti. Tačiau saldžiarūgščiai šito miesto kerai pradėjo traukti jį iš apatijos. Daugybė gelsvai rusvų rūmų, žiedu apjuosusių uostą, – tai tokios hibridiškos fantazijos (bizantiškai–mauriška, mauriškai–normaniška, normaniškai–gotiška, gotiškai–barokinė). Dūluojantis Pelegrino kalno masyvas iš rausvo kalkakmenio: kalnus ar jūrą gali išvysti kone ties kiekvienos gatvės kampu. Oleandrų, smilakso, agavų, jukos, bambuko ir pipirmedžių sodai. Jis pripažino, kad Palermas gali būti laikomas tokiu pat gražiu, kaip ir Neapolis, nors jam ir trūksta ugnikalnio, rūkstančio po švytinčiu giedru mėlynu dangum tolumoje. (O, kad jis būtų bent keliais metais jaunesnis ir galėtų pasidžiaugti ekspedicija į Etną, kur buvo įkopęs tik vienąsyk – ir prieš daugybę metų!) Jo grožio jausmas vėl atbudo, o drauge su juo ir seni gražių daiktų kolekcionieriaus įpročiai. Kaip vienas garsiausių žmonių karalystėje, pažįstamas, bent jau neakivaizdžiai, su visomis miesto garsenybėmis ir išsilavinusiais žmonėmis, jis buvo apgultas kvietimų pamatyti, ištirti, nusipirkti. Kolekcionieriai tikėjosi sukelsią jo pavydą. Antikvarai demonstravo savo lobius. Jis žiūrėjo, jis leidosi vedžiojamas, jis pajusdavo geidulio virpsnius. Tačiau neįsigijo nieko. Sukliudė ne vien baimė dėl finansinės savo padėties. Čia nebuvo nieko, prieš ką jis negalėtų atsispirti, nieko, ką jaustų privaląs nusipirkti.

*

Kolekcionieriaus būdas šiaip jau įnoringas, skeptiškas. Jo autoritetas matuojamas gebėjimu pasakyti: ne – ne šitai. Nors kiekvieno kolekcionieriaus sieloje esama vulgaraus gobšavimo, tas jo godumas turi būti suderintas su gebėjimu atsisakyti.

Ne, ačiū. Labai gražu, bet ne visai tai, ko aš ieškojau. Beveik, bet ne visai. Vazos snapelis vos vos įskilęs, šis paveikslas ne toks puikus, kaip anas, nutapytas to autoriaus šia tema. Man reikia ankstesnio darbo. Man reikia tobulo pavyzdžio.

Meilužio siela – priešinga kolekcionieriaus sielai. Koks nors defektas ar trūkumas tampa žavesio dalimi. Meilužis niekada nebūna skeptikas.

Štai trijulė. Vyriausias jų – didis kolekcionierius, į gyvenimo pabaigą tapęs įsimylėjėliu; jo kolekcionavimo instinktai apsilpo. Kolekcionierius, kurio planai liko sugriauti, kuriam teko palikti savo kolekciją be priežiūros – dalies atsisakyti, dalį išsiųsti į tolimus kraštus (kur eksponatus ištiko dalia, kurios kolekcionierius labiausiai baiminasi), likusią dalį supakuoti; o dabar jis gyvena be savo kolekcijų, be paguodos ir pramogų, kurias jam suteikia tie gražūs daiktai, vertingi iš dalies todėl, kad jie priklauso *jam*. Kolekcionierius, kuris nebejaučia stimulo ką nors kaupti.

Kiti du – žmonės, labiausiai branginantys tuos daiktus, kurie puošia ir liudija jų asmenybę. Simbolius, kurie išreiškia, kas jie, kas jiems rūpi, kaip juos myli kiti. Jis kaupia medalius, ji kaupia tai, kas daro ją gražią ir garsiai skelbia jos meilę jam. Cavaliere, itin subtiliai jaučiantis daiktus – kaip jie turi kvėpuoti, kaip jie užvaldo visą erdvę, kurioje patalpinti, – suvokė, kad kunigaikščio rūmai pernelyg prisodrinti jų šeimininko asmenybės, kad galėtum net pagalvoti apie tai, kaip čia priglaudus savo brangenybes, tuo tarpu jo žmona, Cavalierei pritarus, nieko nelaukdama iškabino didvyrio portretus, vėliavas, trofėjus, išdėliojo porcelianą, puodelius ir taures, pagamintus Nilo Pergalės garbei, po visą naują, laikiną jų rezidenciją, pavertusi ją dar vienu jo šlovės muziejumi. Jokia erdvė nebuvo jai pernelyg užgriozdinta.

Painūs įsimylėjėlio ryšiai su daiktais – priešingi kolekcionieriaus ryšiams, pastarojo strategija – aistringai nusišalinti. Nežiūrėk į mane, sako kolekcionierius. Aš – niekas. Pažvelk į tai, ką aš turiu. Argi tai ne gražu?

Kolekcionieriaus pasaulis byloja apie triuškinamai platų kitų pasaulių, energijų, viešpatijų, erų, skirtingų nuo tų, kuriame jis gyvena, egzistavimą. Kolekcija sunaikina mažytį kolek-

cionieriaus istorinės egzistencijos tarpsnį. Įsimylėjėlio santykis su daiktais sunaikina viską, išskyrus įsimylėjėlių pasaulį. Šitą pasaulį. Mano pasaulį. Mano grožį, mano šlovę, mano garsų vardą.

*

Iš pradžių jis dėjosi nepastebįs, kad ji įdėmiai į jį žiūri, paskui atsakė jai tuo pačiu. Jie apsikeisdavo ilgais, nelyginant gilus įkvėpimas, žvilgsniais.

Jų palinkimas atsiduoti stiprioms emocijoms, taip skyręs juos nuo Cavalierės ir daręs juos tokius panašius kits į kitą, nereiškė, kad jie suprato, ką jautė ar ką turi veikti su tais jausmais. Cavaliere, nepatyręs aistros, kol nesutiko tos jaunos moters, kurią padarė antrąja savo žmona, netruko suvokti, ką jis jaučia. Bet tąsyk jam nerūpėjo būti suprastam. Didvyris nori būti suprastas – jam tatai reiškia būti pagirtam, užjaustam, padrąsintam. Be to, didvyris – romantikas: kitaip tariant, jo tuštybė sutapo su gebėjimu nusižeminti, kai tai buvo susiję su jo jausmais. Jis jautėsi taip pagerbtas Cavalierės draugystės ir jo žmonos draugystės, paskui meilės (jis išdrįso tai pavadinti meile). Jei mane myli tokie žmonės, vadinas, aš to vertas. Jis apakintas aistros jiems abiem ir vengia galvoti apie ką nors daugiau, peržengti to neslepiamo džiugesio, kurį jaučia jų bendrijoje, ribas.

Cavalierės žmona suvokia, ką jaučia, bet pirmąsyk gyvenime nežino, ką veikti su tuo jausmu. Ji nesugeba susituręti neflirtavusi, tai josios prigimties dalis, kaip ir tas polinkis į monogamiją. Ištikimybė – viena iš tų dorybių, kurias ji praktikuoja be menkiausių pastangų, ir ne todėl, kad jų nemėgtų: jos irgi didvyriškas būdas. Nė vienas jų nenori užgaut, pažemint ar įskaudint Cavalierės. Abu dvejoja, kad nepakenktų savo pačių susikurtam įvaizdžiui, kuris jiems toks brangus. Didvyris – garbingas žmogus. Cavalierės žmona – atgailaujanti kurtizanė, kurios tikras atsidavimas ir nuoširdi ištikimybė savo vyrui liudijo ją visiškai atsisakius buvusios tapatybės. Didvyris ir

toliau norėjo būti tuo, kuo buvo visada. O ji norėjo ir toliau būti tuo, kuo taip įspūdingai tapo.

Visi manė, kad jie – meilužiai. O iš tikrųjų jie nė karto nebuvo pasibučiavę.

Lyg susitarę jie stengėsi malšinti savo aistrą kitas kitam visai viešu ir absoliučiai nuoširdžiu abipusiu meilikavimu. Kartą Rusijos ambasadoriaus priėmimo proga ji pasilenkė ir pabučiavo jo medalius. Jis nenuraudo. O jis savo ruožtu kiekvienam naujam svečiui papasakodavo apie didvyriškus *jos* žygius, apie kuriuos visi kiti jau buvo girdėję. Apie viską, ką ji padarė jo, Britanijos labui. Apie jos narsą, kai jie per audrą plaukė iš Neapolio – per visą tą kelionę ji nebuvo sudėjusi nė bluosto, – ir apie tai, kaip prižiūrėjo Karaliaus šeimą: Ji tapo jų verge, pasakė jis. Ir pats nesuprato, kodėl taip susijaudino ištaręs žodį „vergė". Tada vėl pakartojo jį. Ji tapo jų verge.

Šventoji Emma, kartais pavadindavo ją rimčiausiu veidu. Tobulumo pavyzdys! Jis norėjo žavėtis savimi, bet dar labiau buvo linkęs žavėtis tais, kuriuos mylėjo. Jis žavėjosi savo tėvu, jis žavėjosi Fanny, jis žavėjosi Cavaliere, o dabar žavėjosi moterimi, kuri buvo Cavalierės žmona. Pasakyti, kad jis mylėjo ją labiau nei bet ką kitą gyvenime, vadinas, pasakyti, kad ją garbino labiau už bet ką kitą. Ji buvo jo religija. Šventoji Emma! Niekas nedrįso nusišypsoti. Tačiau pabėgėliai pradėjo erzėti. Dėkingumą didvyriui, vadovavusiam jų pabėgimui į Palermą, pakeitė niurnėjimas. Jie užplaukė ant seklumos, o jis atrodė nurimęs. Ar ne pats laikas jam prisijungti prie britų laivyno Viduržemio jūroje ir laimėti dar vieną mūšį? Arba sugrįžti į Neapolį, atsiimti jį iš prancūzų ir nuversti marionetinę respublikonų vyriausybę? Kodėl jis delsia?

Be abejo, visi žinojo, kodėl.

Kiekvienąsyk, kai ji vaidindavo savo garsiąsias Figūras – tas pats repertuaras, tas pats ekstazę sukeliantis menas, kurį net ir griežčiausi jos kritikai tebelaikė žavingu, – jis visuomet ten būdavo, stebėdavo ją pakerėtas, dešinė jo rankovė nervingai

trūkčiodavo, storas lūpas iškreipdavo palaimingas šypsnys. Viešpatie, tai nuostabu, sušukdavo. Jei tik didžiausios Europos aktorės būtų tarp mūsų šįvakar, kaip daug išmoktų iš jūsų.

Svečiai apsikeisdavo viską suprantančiais žvilgsniais. Dabar ji buvo nebe Kleopatros įsikūnijimas, ji buvo Kleopatra, įsiviliojusi į pinkles Antonijų, Didonė, kurios apžavai sulaikė Enėją, Armidė, apkerėjusi Rinaldą – visiems žinomos istorijos iš senovės istorijos ir epo, kuriose vyras, nulemtas šlovei, trumpam sustoja savo didžiojoj misijoj, neatsilaikęs prieš nenugalimos moters burtus, ir pasilieka. Ir pasilieka. Ir pasilieka.

Moterų įtaka vyrams visuomet buvo niekinama, jos buvo bijoma, nes ji turėjo galios padaryti vyrus švelnius, o mylinčius – silpnus; todėl ir manoma, kad moterys ypač pavojingos kareiviams. Kareivio santykiai su moterimis turi būt brutalūs ar bent bejausmiai, kad neišnyktų ryžtas kautis, meilė smurtui, ryšys su ginklo broliais ir pasirengimas mirti. Kad jis liktų stiprus. Tačiau šitas karys tikrai buvo aplamdytas, ir jam reikėjo laiko atsigauti, reikėjo, kad jį slaugytų. Be to, reikėjo laiko sutaisyti ir vėl paruošti mūšiams „Avangardą", kurį audra gerokai apgadino. O ir jo buvimas Palerme buvo naudingas. Tegu nebuvo dar taip pasitaisęs, kad sugrįžtų jūron, jis nesiliovė dirbęs, kūręs planus pasiųsti kapitono Troubridge'o vadovaujamą eskadroną, kad užblokuotų Neapolio uostą. O Cavalierės žmona jam padėjo. Ji mylėjo būtent jo šlovę. Jiedu kartu žengė į didžią jam skirtą lemtį. Ji buvo ne moteris, laikanti skreite didvyrį, bet irgi savaip didvyrė.

*

Jis norėjo patikti jai. Ji taip pašėlusiai norėjo patikti jam.

Ambicija ir noras patikti – suderinami dalykai moteriai. Jei patinki, būni atlyginta. Juo labiau patinki, juo didesnio atpildo susilauki. Štai kodėl monogamija taip tinka moterims. Žinai, kam privalai patikti.

O dabar atsirado du vyrai – josios vyras ir jųdviejų draugas, – kuriems Cavalierės žmona norėjo patikti.

Cavalierės piniginių rūpesčių gausėjo. Jis buvo priverstas kelissyk skolintis jų iš jųdviejų draugo, užtikrintas, kad galės skolą grąžinti, kai tik Londone bus parduota didžioji jo vazų kolekcija, o tuo tarpu slapčiom parduodavo tai kamėjas, tai gemas, tai statulėles ir kitus smulkius daikčiukus iš senienų, kurias jam pavyko išsivežti iš Neapolio. Žmona sugalvojo tokį planą: ji pamėginsianti išlošti pakankamai pinigų eilinėms išlaidoms prie lošimų stalo. Bet tai, kas prasidėjo kaip spontaniškas polėkis kažkam padėti bėdoje, virto aistra. Kita aistra. Lošimas, gėrimas, valgymas – visa, ką ji darė, prarado bet kokį saiką, tapo aistringu pomėgiu. O išaugęs, padvigubėjęs noras dar labiau patikti išdidino jos asmenybę, jos apetitus.

Suvokdamas, ko ji siekia lošdama faraoną ar azartinius lošimus vėlią naktį, Cavaliere pradėjo tikėtis jos sėkmės, ir jam buvo vienodai sunku tiek stebėti, kaip ji tai daro, tiek stengtis to nematyti. Jis niekino savy bet kokią paskatą maldauti: tokiais vakarais jis pasitraukdavo anksti. Didvyris pasilikdavo prie jos, šnibždėdavo ausin, švytėdavo, kai ji išlošdavo, statydavo naują sumą, kai pralošdavo. Ji lošia nuostabiai, nesvarbu, išlošia ar pralošia, manė didvyris. Niekas nesugebėtų jos aplošti, jei ne tas mielas jos trapumas, kartais supainiojantis visą reikalą. Jis pastebėjo, kad ji įkaušdavo jau nuo antros brendžio taurės. Kaip keista, pagalvodavo. Jam dvi brendžio taurės – kaip nebuvusios. Abejingas tiek alkoholiui, tiek kortoms (didvyris gerdavo beveik taip pat saikingai, kaip ir Cavaliere), jis nesuprato, kad greitas jos apgirtimas buvo ne išskirtinio jautrumo, o jau pažengusio alkoholizmo žymė.

Ji *tikrai* gera lošėja, bet kartais lošia ir po patirtos sėkmės, rizikuodama prarasti tai, ką išlošė tokiomis brangiomis pastangomis, kad tik ilgiau išlaikytų jį prie savęs. Nes niekada nesusipainioja taip, kad pamirštų elektrizuojantį jo buvimą šalia ar už nugaros, ar kitame kambario gale, kai jis kalba, gestikuliuoja ir tikrai jaučia ją taip pat, kaip jinai jaučia jį.

Dabar, kai ji suprato, kaip smarkiai nori jį paliesti, anas

laisvumas, su kuriuo ji tai darydavo, virsdavo droviu nuotykiu, pasireiškiančiu švelniais, atlyginamais gestais. Stovėdama didžiųjų laiptų apačioje ir atsisveikindama su pobūvio svečiais ji tarsi išsiblaškiusi paliečia tuščią rankovę, prisegtą jam prie švarko, kad nuimtų dulkelę; ji pastebėjo traiškanėlę dešinėje, nereginčioje, jo akyje ir nori ją nukrapštyti.

Jis vaizduojasi liečiąs ją be rankų: kai jiedu stovi veidas į veidą, kartais pajunta linkstąs į ją.

Ji žiūri į kiek praviras jo lūpas, kai jis klausosi; kai kalba, kartais ji suvokia negirdėjusi nė žodžio iš to, ką jis pasakė. Jo bruožai tarsi išdidėja.

Būna lengviau, kai jiedu stovi ne veidas į veidą, o šalia kits kito ir stengiasi klausytis kitų. Kairė ir dešinė tuomet įgyja naują prasmę. Dešinė – suluošintoji didvyrio pusė: jo nereginti akis, jo tuščia rankovė. Ji atkreipė dėmesį, kad jis visuomet atsisėda jai iš dešinės, kad jinai jaustų sveikąją jo pusę.

Toks išsidėstymas erdvėje skatina naujas nedrąsias manipuliacijas. Sėdėdamas šalia prie lošimų stalo jis mato, kad ji vis drasko kairįjį kelį ir nori, kad liautųsi tai dariusi: kad ant mielos jos odos neliktų žymės. (Vėl pasireiškė jos egzema, taip būna, bet jis negali to žinoti.) Jis nesąmoningai palinksta arčiau, kad žvilgteltų į kortas dešinėj jos rankoj, pakankamai arti, kad pašnibždėtų, kaip kirsti kitą kirtį, ir tai – tarsi jis būtų nujautęs – sulaiko jos ranką po stalu.

Kaip jiedu jaučia vienas kito kūną, paslėptą po drabužiais. Kaip jaučia skiriančią juos erdvę.

Per vieną banketą ji staiga suvokia, kad kairė jo šlaunis negali būti daugiau kaip dvidešimt – ne, dvidešimt penkis – centimetrus aukščiau už dešinę jos šlaunį. Jie jau įpusėję ketvirtą patiekalą. Nors jis ir puikiai tvarkosi su savo elegantišku auksiniu stalo įrankiu, tokiu šakutės ir peilio hibridu (ašmenys nukreipti į dešinę, dantukai į kairę), kurį jam atsiuntė vienas gerbėjas po Nilo mūšio, ji ima savo peilį ir šakutę, pasilenkia prie jo viršutine kūno dalim, dar arčiau, ir tą drąsą, gimusią iš

nesuvaldomo geismo, kompensuoja tuo, kad patraukia dešinę savo koją keletą centimetrų toliau, prispaudžia ją prie kairės savo kojos. Ir saugosi, kad jos petys, gink Dieve, nepaliestų jo peties, kai uoliai pjausto jam mėsą.

Šį vakarą ne jai vienai prie šito stalo daros neramu dėl daiktus skiriančio atstumo.

Nejau tik aš, postringavo viena iš jų viešnių anglių apie nepaprastą jos pastebėtą reiškinį, nejau tik aš visoj šitoj draugijoj mačiau mažytę įspūdingos formos salą priešais miestą. Ji buvo ne ką toliau nuo jo nei gražioji mūsų Kapri nuo Neapolio.

Salą?

Bet iš Palermo juk nesimato jokios salos, atsakė kitas svečias.

Kaip tik tuo visi mane ir įtikinėjo, manieringai pareiškė panelė Knight.

O kada gi jūs matėte tą... salą? Pasiteiravęs žmogus buvo lordas Minto, buvęs ambasadorius Maltoje ir vienas didvyrio draugų, viešėjęs čia jau keletą savaičių.

Ji matyti nevisąlaik. Kai dangus būna labai giedras, aš jos neįžiūriu.

Tai jūs ją matote, kai būna apsiniaukę?

Ne kai būna apsiniaukę, lorde Minto, jei šitaip jūs suprantate visai aptrauktą dangų, o tuomet, kai horizonte matyti tik keli debesėliai.

Ledi Minto prapliupo juoktis. Be jokios abejonės, tai, ką jūs matėte, buvo tik debesėlis, kurį jūs apsirikusi palaikėte sala.

Ne, tai negalėjo būti debesėlis.

Kodėl gi ne, malonėkit paaiškinti?

Nes ji visuomet turi tą pačią ypatingą formą.

Visi prie stalo nuščiuvo. Cavalierės žmona tikėjosi prabilsiant didvyrį.

Labai logiška, pasakė Cavaliere. Kalbėkite toliau, panele Knight.

Aš nežinau, ar esu logiška, pasakė ji. Bet nepaneigsiu to, ką mačiau savo akimis.

Žinoma, replikavo Cavaliere. Kalbėkite toliau.

Drįstu teigti, kad esu labai užsispyrusi, toliau kalbėjo panelė Knight, paskui lyg užsikirto, tarsi dvejotų, patraukliai ar nepatraukliai apibūdino tą savo bruožą, kuriuo be galo žavėjosi.

Bet ar jūs matėt salą? Tikrą salą?

Taip, lorde Minto, sušuko ji. Taip, mačiau. Beje, po vieno iš daugybės kartų aš nupiešiau ją ir parodžiau tą savo piešinį kai kuriems iš mūsiškių karininkų. Jie iškart atpažino, kad tai viena iš pačių atokiausių Lipario salų, kuri yra...

Vulkano sala, nutraukė ją Cavaliere.

Rodos, ji vadinasi ne taip.

Stromboli?

Ne, rodos, ne taip.

Jūs galit įžiūrėti Lipario salyną, suklykė Cavalierės žmona. O! aš irgi norėčiau matyti taip toli.

Pakelkim tostą už panelės Knight užsispyrimą, pasakė didvyris. Ji stiprios valios moteris, o moteryse aš labiausiai žaviuosi valia.

Panelė Knight taip smarkiai ir tamsiai nuraudo, išgirdusi didvyrio komplimentą, kad Cavalierės žmona susijaudino ir persisvėrė per stalą, kad patapšnotų jai per ranką. Tai buvo jausmų estafetė, kai jos įkvėptas komplimentas, nors ir adresuotas kitai, suteikė jai galimybę netiesioginiu būdu susiliesti su didvyrio ranka.

Įžiūrėti Lipario salas iš čia visiškai neįmanoma, pareiškė lordas Minto.

Kadangi panelė Knight, čia puolama, čia giriama žymiausių prie to stalo sėdinčių vyrų, rodės, pasinėrė į grynai moteriškus nusiraminimo jausmus, Cavaliere pasinaudojo ta proga ir puolė dėstyti miražų ir kitų optinių nenormalumų mokslinį pagrindą – jis buvo skaitęs apie tai vienoj knygoj.

Manau, mes galim pripažinti panelės Knight teiginį, esą ji mačiusi salą, pasakė jis ir jo balse buvo justi autoritetas. Ar galėtų lordas Minto paneigti matęs veidą? Žinoma, turiu galvoje

veidrodyje. Taigi lygiai taip panelė Knight matė tolimą salą ramiuose Palermo įlankos vandenyse, – atspindį salos, atsispindėjusios tokiu pat būdu, kaip *camera lucida* atspindi daikto vaizdą plokščiame paviršiuje, tik šįkart vaidmenį atliko debesys, pakrypę tam tikru kampu, o ne trikampė ar keturkampė *camera lucida* prizmė. Daugelis mano pažįstamų dailininkų tą išradingą aparatą mano esant labai naudingą, kai piešia.

Cavalierės žmona atkreipė susirinkusiųjų dėmesį į tai, kad jos vyras puikiai išmanė visus mokslo dalykus. Niekas neišmano tiek, kiek jis, tvirtai pabrėžė ji.

Netveriu smalsumu, nežinau, kaip sulauksiu dienos, kai pasirodys debesėliai, taip noriu pamatyti vaiduokliška panelės Knight salą, pasakė ponas MacKinnonas, bankininkas. Galimas daiktas, jei debesys tinkamai išsidėstys, mes pamatysime savo Neapolį...

O, aš nenorėčiau pamatyti mūsų Neapolio dabar, pasakė senoji ponia Ellis, išgyvenusi jame trisdešimt metų.

Gal Cavaliere sugebės pamatyti Vezuvijų, linksmai pasakė didvyris. Esu tikras, kad jam labai jo trūksta.

Cavalierės žmona tuo metu galvojo, jog netiesa, kad ji norėtų matyti taip toli. Visa, ką ji nori matyti, yra čia pat.

*

Kaip gali ne vienas, bet du žavingi vyrai būt taip beprotiškai ją įsimylėję? Abu apakti ir nematyti jos vulgarumo, to, kaip gėdingai ji meilikauja jiems?

Didvyris atrodė kaip niekada apkvaitęs, Cavaliere – kaip niekada išsekęs ir pasyvus, ji – kaip niekada audringa ir trokštanti save parodyti. Jiems dar gyvenant Neapolyje, britų ambasadoriaus žmonai niekada nebūtų šovę į galvą papildyti savo pamokomą gyvų statulų repertuarą šokiu, juolab erotiškai palaidu folkloriniu šokiu. Dabar Palerme ji šoka tarantelą prieš savo svečius. Jų pažįstamiems sicilams toks tamburino kratymas, trypimas kojomis ir sukaliojimasis daugių daugiausia atrodė

keistas. Arba neapolietiškas. Bet jų svečiai anglai – Neapolio pabėgėliai ir tie, kurie pas juos viešėjo, kaip lordas Minto, grįžtantis į Angliją, ir lordas Elginas, vykstantis užimti ambasadoriaus posto Turkijon, – pasibaisėjo tuo, jos elgesys jiems atrodė vis labiau šiurkštėjantis ir vulgarėjantis.

Jos drabužiai: pernelyg pretenzingi. Jos juokas: dar garsesnis. Jos tauškėjimas: dar nesutramdomesnis. Ji iš tikrųjų nemokėjo būti santūri, o žmonės būtent tai ir laiko elegancija. Negana to, kad buvo plepi iš prigimties, ji dar visuomet manė, jog iš jos laukiama, kad ji ką nors pasakytų, ir nutylėjimo menas jai buvo toks pat svetimas, kaip ir jausmų slėpimo menas. Ji tik vis pustė savo plunksnas ir meilikavo savo vyrui bei jųdviejų draugui.

Be abejonės, didvyris irgi perdėtai jai meilikavo. Puikiausia amžiaus aktorė. Didžiausia Europos dainininkė. Protingiausia iš moterų. Ir nesavanaudiškiausia. Tobulybės pavyzdys. Bet, kad ir kaip jie atitiko kits kitą nesantūriais jausmų protrūkiais, ji, kaip moteris, visuomet buvo teisiama griežčiau. Buvo manoma, kad ji suviliojo jį; atkaklus jos meilikavimas pavergė jo širdį ir jis tapo jos vergu. Jei vis dar būtų garsiausia to meto gražuolė, kokia buvo prieš dešimt metų, ta apgailėtina didvyrio aistra dar atrodytų suprantama. Bet būti po kojomis... šitos?

Jos trūkumų gausėjo. Tačiau už nieką ji nebuvo taip žiauriai smerkiama, kaip už nesėkmę stengiantis išsaugoti tai, kas laikoma didžiausiu moters laimėjimu: gebėjimą prižiūrėti nebejauną kūną ir jį puoselėti. Užsieniečiai svečiai atraportuodavo, kad Cavalierės žmona toliau storėjo; daugumas tvirtino, kad ji visai prarado savo grožį; keletas tebepripažino, kad jos galvutė dar daili. Nors tik po keleto dešimtmečių romantikai sukūrė tą šiuolaikinį lieknumo kultą, įvariusį kaltės jausmą visiems, – tiek moterims, tiek vyrams, – kad jie nėra liekni, net ir tuomet, kai lieknas aukštuomenės atstovas buvo retas daiktas, *jai* nebuvo atleista už tai, kad sustorėjo.

Keistas dalykas, kad žmonėms, laikomiems vulgariais, neišvengiamai priskiriama ir savimonės stoka, turima galvoje, kad,

jei tik jie žinotų, kaip atrodo arba elgiasi, kaipmat liautųsi tokie buvę: patobulintų savo tartį, taptų santūrūs ir subtilūs, laikytųsi dietos. Gal tai ir maloniausia snobizmo forma, tačiau, tapęs maloniu, snobizmas nepraranda nė trupučio savo bukumo. Pamėginkite atkalbėti geraširdį, savimi pasikliaujantį plebėjiškos kilmės suaugusį žmogų atsikratyti gausybės tų manierų, kurios vadinamos vulgariomis, pamėginkite – ir pamatysite, kaip jums tai pavyks. (Cavaliere pamėgino, ir jau seniai liovėsi tai daręs ar to paisęs: jis ją mylėjo.) Taigi buvo manoma, kad ji nesuvokia, kaip pasikeitė jos kūnas. Bet juk kas kelis mėnesius reikėdavo išleisti jos mėgstamų drabužių siūles, ir dabar tai atimdavo daug energijos iš mylimos jos motinos, kuriai padėdavo Fatima: kaip ji galėjo to nežinoti? Ir jei dabar ji rengiasi taip puošniai, tai vien tik tam, kad pasakytų: nežiūrėkite į mane, žiūrėkite į mano atlaso sukneles, į mano žiedus, į mano diržą su kutais, į mano skrybėlę su stručio plunksnomis – savęs nušalinimo strategija, kitokia nei kolekcionieriaus, tačiau kur kas mažiau veiksminga. Jos šmeižikai stebėjo juodu abu.

Anglijon neišplaukdavo nė vienas laiškas be žiaurių komentarų apie jos išvaizdą. Neįmanoma aprašyti, kaip baisiai ji atrodo. Ji kelia stačiai siaubą savo dydžiais ir platėja sulig kiekviena diena, rašė lordas Minto. Po to, ką girdėjau, aš tikėjausi pamatysianti nepaneigiamai kerinčios išvaizdos moterį, rašė ledi Elgin, deja, man nepavyko. Ji iš tikrųjų – dramblys!

Pranešimai apie prarastą jos grožį buvo tokie pat ekstravagantiški ir perdėti, kaip andainykščiai pranešimai apie jos grožį. Tuomet atrodė, kad žmonės jautėsi įpareigoti ją girti ir nepaisyti jos žemos kilmės bei negarbingos praeities, nes ji buvo tokia graži. Vien tik todėl, kad buvo tokia graži. Dabar, kai ji jau liovėsi buvusi grožio įsikūnijimu, visi užgniaužti kaltinimai – snobizmas ir žiaurumas – vėl iškilo paviršiun. Kerai išsisklaidė, ir visi balsai susiliejo į nepaprastą paniekos ir piktdžiugos chorą.

*

Kartą pavasarį Cavaliere paskelbė rengiąs ekskursiją į kunigaikščio, kurio rūmus jie nuomojo mieste, vilą.

Ji buvo lygumoje į rytus nuo Palermo, kur daugelis aukštuomenės šeimų statydinosi užmiesčio namus jau visą amžių; kadangi pažeistoji didvyrio akis buvo itin jautri šviesai, jie išvyko po pietų, kai saulė plieskė jiems į nugarą. Cavalierės žmona vis persėsdavo iš vietos į vietą karietoje, kad geriau matytų vešlias apelsinmedžių ir citrinmedžių giraites. Abu vyriškiai sėdėjo ramiai, didvyris žaidė su akiraiščiu ir mėgavosi tuo, kad buvo puoselėjamas, o Cavaliere iš anksto džiaugės, kad savo akimis pamatys tai, ką kruopščiai susirankiojo skaitydamas tos vilos aprašymus anglų keliautojų po Siciliją knygose. Tačiau jisai žinojo, kad nevalia išpasakot per daug dabar: taip sugadins staigmeną, kurią buvo paruošęs savo bendrakeleiviams. Ir kokia tai bus staigmena!

Joks ekscentrikas neprilygsta ekscentrikui pietiečiui. Net stulbinanti, katedrą primenanti kaimo priebėga, kurią turtingas Cavalierės pusbrolis Williamas statydinosi Anglijoje, įžūlumu negalėjo varžytis su šita vila, pastatydinta kunigaikščio velionio įbrolio. Erdvus dviaukštis pastatas iš rausvo ir balto akmens, kurį trijulė išvydo tolumoje pro karietos langą, nė trupučio nepranašavo kokio nors ypatingo tos rezidencijos turinio. Jos ypatingumas tapo regimas tik privažiavus jiems prie vartų, kuriuos saugojo dvi pabaisos – pritūpusios, bekaklės, septynakės, – ir pamačius priešais save plačią alėją, abipus kurios rikiavosi pjedestalai su dar baisesniais padarais.

O! O! Žiūrėkite!

Cavalierei atėjo laikas pradėti savo komentarą. Kreipdamasis į žmoną, jis pasakė, kad Goethe tą vilą pamatė prieš dvylika metų, kai paliko Neapolį ir išvyko į Siciliją, iki kunigaikščio, kurio dėka atsirado visos šitos statulos, pro kurias jie eina (joms vis nebuvo galo), mirties dar buvo likę metai; Cavaliere prisipažino, esą jam savotiškai malonu pastebėti, kad didžiojo poeto

reakcija buvo gana įprasta: ta vila jam pasirodė siaubinga, o jos savininkas – beprotis.

Kas čia dabar? sušuko Cavalierės žmona.

Jie greitai aplenkė arklį su žmogaus rankomis, Baktrijos kupranugarį, kuriam vietoj kuprų buvo dvi moteriškos galvos, žąsį su arklio galva, žmogų su dramblio straubliu vietoj nosies ir grifo letenomis vietoj rankų.

Tai velionio kunigaikščio sielos sargai, paaiškino Cavaliere.

O šitai!

Tai buvo vyras su karvės galva, jojantis ant lūšies su žmogaus galva.

Sustabdykime karietą, pasiūlė didvyris.

Mes pamatysime kur kas daugiau nei šitai, pasakė Cavaliere. Jis parodė į būgnus mušančių bei fleitomis ir smuikais griežiančių beždžionių orkestrą, žvelgiantį į juos nuo vilos stogo. Važiuojame toliau.

Liokajai laukė jų, kad padėtų išlipti iš karietos, o kažkoks kresnas vyras juoda livrėja, kamerheris, stovėjo ant paradinių durų slenksčio, kad juos pasveikintų.

Pirmąsyk matau juodą livrėją, sušnibždėjo didvyris.

Gal jis tebegedi savo šeimininko, pasakė Cavalierės žmona.

Cavaliere nusišypsojo. Nenustebčiau, jei būtumėt teisi, brangioji.

Prie paradinių durų, apžergęs delfiną (išsikreipęs, suskeldėjęs), sėdėjo nykštukas su laurų vainiku ant Romos imperatoriaus galvos. Cavalierės žmona patapšnojo nykštukui per galvą. Jų dar yra viduj, paaiškino Cavaliere, nors vila ir buvo smarkiai nusiaubta. Jie nusekė paskui kamerherį gan purvinais laiptais į antrą aukštą, per vestibiulius ir prieškambarius, pro įvairius mišrius padarus ir nenormalias poras.

O! pažiūrėkit!

Keturgalvis povas, jojantis ant keturpėsčio angelo.

Viešpatie švenčiausias!

Undinė su šuns letena, sueinanti su elniu.

Pažiūrėkit į šitą!

Cavalierės žmona stabtelėjo priešais dvi sėdinčias prabangiai apsirengusias figūras, lošiančias kortomis: viena – dama su arklio galva, kita – džentelmenas su grifo galva, papuošta peruku ir karūna.

Norėčiau pabūti vieną dieną su arklio galva, sušuko ji. Ir pažiūrėti, kaip tuomet jausčiausi.

O, šūktelėjo didvyris. Esu tikras, kad būtumėt pats gražiausias arklys.

Norėčiau pamatyti mūsų svečių veidus, kai loštumėte faro su tokia galva ant pečių, pasakė Cavaliere. Be abejonės, išloštumėte visas partijas.

Cavalierės žmona garsiai nusižvengė, pamėgdžiodama arklį, ir abu vyrai nusikvatojo.

Cavaliere irgi buvo linkęs pasišaipyti iš velionio kunigaikščio manijų, norėdamas būti išvien su savo žmona ir jųdviejų draugu. Tik jis norėjo būti užtikrintas, kad jų pokštai taip pat prisodrinti žinių, kaip ir jojo. Cavaliere visur ir visada buvo pasirengęs būti gidu ar mentorium. Per laidotuves jis būtų sugebėjęs atskaityti paskaitą apie kapinių paminklus gedinčiam bičiuliui. Kokiu puikiu priešnuodžiu nerimui ar sielvartui gali tapti žmogaus erudicija.

Paakintas kunigaikščio polinkio į arklius su kitų padarų galūnėmis ar galvomis ir į žmones su arklių galvomis, Cavaliere pradėjo pasakoti istorijas apie Cheironą, Pegasą ir kitus senosios mitologijos arklius, pridėdamas ir savo išmonės. Jis manė, jog verta pabrėžti, kad tie mutantai visuomet buvo pusdieviai. Prisiminkite išmintingą Achilo mokytoją, pusiau arklį, pusiau žmogų. Arba arkliagrifį, kurio tėvas buvo grifas, o motina – kumelaitė, Ariosto kūriniuose jis buvo meilės simbolis.

Meilė. Cavalierės žmona girdėjo, kaip tas žodis nuaidėjo gūdžioje vilos tyloje. Jį ištarė ne *ji*. Ir ne jų draugas.

Iš tikrųjų Cavaliere negalvoja apie meilę, tačiau tas žodis jam atrodo esąs tinkamas talismanas, kaip ir bet kuris kitas, prieš

nerimastingai smurtingus jausmus, išreikštus tuose groteskiškuose pramanuose, kuriais kunigaikštis pripildė vilą ir jos sodus.

Jų draugas irgi vengė galvoti apie meilę, tačiau surizikavo įsiterpti į tą mokslingą pašnekesį. Egipte, pasakė Nilo mūšio laimėtojas, man pasakojo apie milžinišką statulą, kurios galva ir krūtinė – moters, o galūnės – liūto. Tupėdama smėlyje, ji turėtų atrodyti šiurpiai.

Taip, taip. Aš skaičiau apie ją! Ji laukia einančių pro šalį keleivių, priverčia juos sustoti, paskui nužudo. Išskyrus tuos, kurie įmena mįslę, tų ji pasigaili.

Tai kitas žiaurus padaras, brangioji, švelniai atsakė Cavaliere. Bet nenustebčiau, jeigu aptiktume tą jūsų Sfinksą, ar egiptietišką, ar ką nors panašaus čia, šituose kambariuose, tarp akmeninių kunigaikščio bendrų. Paieškokim?

Ir sugalvokime jam mįslę, sušuko Cavalierės žmona.

Jie perėjo į kitą svetainę, persimesdami žodžiu kiekvienąsyk, kai prieidavo kitas iškreiptas ar liguistai suporuotas figūras, o kamerheris vilkosi jiems iš paskos, toks tylus priekaištas jų linksmybei ir troškimui būti nuolankiems tam, ką matė.

Žmogaus vaizduotę visuomet džiugino biologinių mezaliansų fantazijos ir realumas kūnų, nepanašių į normalius kūnus ir galinčius ištverti baisius išbandymus, kurių normalūs kūnai ištverti nesugeba. Tapytojai mėgo kurti tokias būtybes, kai tik rasdavosi tam dingstis. Cirkai ir mugės juos demonstruoja: monstrai, mutantai, neįmanomos poros, gyvūnai, atliekantys triukus, iškraipančius jų prigimtį. Cavaliere, ko gero, nebuvo matęs Boscho ar Bruegelio paveikslų, kur vaizduojamas pragaras ar šventojo Antano gundymas, tačiau jis matė anatominio asambliažo pavyzdžius, vadinamus demonais ar monstrais, kuriuose buvo mažiau įkvėpimo. Jeigu ten būtų buvusios vien tos pabaisiškos būtybės, kurių pristatyta kiekviename kampe, kunigaikščio irštvos turinys nebūtų toks originalus. Dar labiau stulbinanti buvo gausybė keistų, bauginančių – ne, iškrypėliškų – daiktų.

Žmogaus ar gyvulio organų pavidalo lempos.

Stalai, sukurpti iš čerpių šukių, per aukšti, kad galėtų būti naudojami.

Kolonos ir piramidės, mažiausiai keturiasdešimt, iš įvairiausios rūšies porceliano ir molio; viena kolona vietoj cokolio turėjo naktipuodį, žiedas iš gėlių vazonėlių sudarė jos kapitelį, o vienas jų, pusantro metro ilgio, visas buvo sudarytas iš arbatinukų, palaipsniui mažėjančių nuo cokolio iki kapitelio.

Šviestuvai, kurių daugiaaukščiai komponentai, sukabinti nelyginant auskarai, buvo sudužusių butelių dugnai, kakleliai ir ąselės bei barometrai.

Aukštesni nei metro kandeliabrai kaip pakliuvo sulipdyti iš sultinio puodelių, padažinių, dubenų, ąsočių, virdulių šukių, beje, grėsmingai pakrypę. Įsižiūrėjęs į vieną kandeliabrą iš arčiau, Cavaliere nustebęs pamatė, kad tarp draugėn suklijuotų prasto molio šukių tarpais pasitaikydavo ypač puikaus porceliano fragmentų.

Vazos, kurių kiekviena iš savo pilvo arba pagrindo išverčia mutantą ar kokį išraitą.

Galiausiai, kai nežabotos fantazijos įspūdį pakeitė nežmoniško sarkazmo įspūdis, Cavaliere pajuto šleikštulį. Fantazijai jis buvo pasiruošęs. Tačiau nebuvo pasirengęs pripažinti, kad kunigaikščio temperamentas buvo pamišėliška kolekcionieriaus temperamento atmaina – nors tas bičiulis kolekcionierius kaupė ne rastus ar pirktus daiktus, o pagamintus pagal savo sumanymus. Suklijuoti draugėn brangaus porceliano fragmentus ir virtuvinių indų šukes – ar tai ne būdas pasišaipyti iš daiktų, kuriuos matai daugelio aristokratų kolekcijose, demokratiškumo, pavyzdžiui, Portlendo hercogienės, išstatydavusios puikią tapybą šalia koralo šakų ar jūros kriauklių. Kaip ir bet kuris kitas kolekcionierius kunigaikštis apsupo save daiktais, į kuriuos apsilankantys svečiai turėjo atkreipti dėmesį, kuriais turėjo žavėtis. Jie apibūdino jo asmenį. Visų pirma jis buvo tų daiktų savininkas, daiktų, kurie bylojo apie jį, kuriuos

regėdamas galėdavai nuspėti, kaip jis mato pasaulį. Jie bylojo ne tai, ką Cavaliere, kaip ir visi didieji kolekcionieriai, norėjo pasakyti savo surinktais daiktais: pažvelkite, kiek gražaus, įdomaus esama pasaulyje. Jie bylojo: pasaulis – beprotiškas. Pasižiūrėjus iš šalies, kasdienybė atrodo juokinga. Viskas gali virsti kuo nors kitu, viskas gali tapti pavojinga, viskas gali sugriūti, atsitraukti. Paprastas daiktas gali būt padarytas iš... bet ko. Bet kuri forma gali būti iškreipta. Bet kuris bendras tikslas, kuriam tarnauja tie daiktai, apeitas.

Kiek jų čia buvo! Kai trijulė ėjo paskui kamerherį iš kambario į kambarį, jų gebėjimas reaguoti į tai, ką matė, pradėjo linkti nuo emocinio svorio, nuo tos stulbinančios įžūlių daiktų gausybės. Kaip bet kuris pamišęs kolekcionierius, kunigaikštis negalėjo apžioti to, ko godžiai geidė. Kaip kolekcionierius jis gyveno ankštoje erdvėje – daiktai kaupėsi, jų gausėjo. Tada kunigaikštis sumanė būdą jiems padauginti.

Svečiai buvo įvesti į didelę svetainę, vieną iš daugybės kambarių, kurio lubos, sienos, durys, net užraktai buvo padengti veidrodžiais.

Kur tos baidyklės? paklausė Cavalierės žmona. Čia nėra baidyklių.

Cavaliere paaiškino, kad kai kurie velionio kunigaikščio padarų jau buvo išgabenti ir sunaikinti jo įbrolio, dabartinės šeimos galvos, kurio nė kiek nedžiugino nenurimstanti bloga vilos šlovė.

Tarnai įnešė arbatą ir patiekė ją ant didžiulio bufeto su įsprūdomis iš daugybės senoviškų paauksuotų rėmų kraštų, išraižytų įvairiausiais stiliais. Juodai vilkįs kamerheris pagyvėjo, kai jie įėjo į tą kambarį.

Ak, jei jūs būtumėte matę tą vilą, kai mano velionis šeimininkas buvo dar gyvas, staiga prabilo jis. Kandeliabrai spindėdavo šimtais šviesų, svetainė buvo pilna Jo Aukštybės bičiulių, jie šokdavo ir linksmindavosi.

Ar kunigaikštis keldavo balius? sausai paklausė Cavaliere. Mane tai stebina. Maniau, kad tokio skonio ir tokio būdo žmogus labiau linkęs į vienatvę.

Tikra teisybė, Ekscelencija, atsakė kamerheris. Mano šeimininkas labiau linko būti vienas toje viloje. Bet jo žmona kartais ilgėdavos draugijos.

Žmona! sušuko Cavalierės žmona. Ar jis turėjo žmoną?

Ar jie turėjo vaikų? paklausė didvyris, negalėjęs nuvyti minties, kad nėščia moteris, uždaryta tokioje aplinkoje, turėjo pagimdyti baidyklę.

Mano šeimininkui netrūko nieko, kas padaro žmogų laimingą, atsakė kamerheris.

Sunku tuo patikėti, pamanė Cavaliere, pradėjęs tyrinėti tą kambarį.

Ar galėčiau nuolankiai paprašyti, kad Jūsų Ekscelencija nesisėstų, įsiterpė kamerheris...

Nesisėsčiau?

Jis nurodė. Štai čia.

Ak! Iš tikrųjų, nelabai išdrįstum tai padaryti. Tik jau ne ant šitų kėdžių su skirtingo aukščio kojomis, užtikrinančiomis, kad niekas ant jų neatsisės.

Nei čia, pastebėjo didvyris, mosteldamas ranka į keletą normaliai sukaltų kėdžių, sustatytų nugarėlėmis. Labai jau nedraugiškai atrodo, ar ne?

Nei čia, toliau iškilmingai kalbėjo kamerheris, rodydamas į tris gražiai įmantrias kėdes, sustatytas kaip dera, kad kalbantieji būtų veidu kits į kitą.

Kodėl gi ne, šūktelėjo Cavalierės žmona, išsproginusi akis į savo vyrą šeimyniškos bendrininkystės ženklan.

Jei gerbiamoji ponia paliestų vieną iš tų kėdžių...

Ji nužingsniavo prie jos.

Atsargiau, ponia!

Ji perbraukė žieduota ranka per aksominę pagalvėlę ir nusikvatojo.

Kas ten? paklausė didvyris.

Po ja – dyglys!

Gal mes apsieisim be arbatos ir pasivaikščiosim po parką, pasiūlė Cavaliere. Diena tokia graži.

Tokia, kokias mėgdavo mano šeimininkas, paaiškino kamerheris.

Suerzintas kamerherio tono, kuris nuo pat pradžių jam pasirodė įžūlokas, Cavaliere pasigręžė į jį su priekaištingu žvilgsniu, norėdamas rankos mostu parodyt, kad jis jau nebereikalingas (viena retų progų iš arti pasižiūrėt į tarno veidą), ir tik tuomet pamatė, kad viena vyriškio akis – pilkai mėlyna, o kita – blizganti ruda: jos tarsi prisiderino prie tų velionio kunigaikščio suprojektuotų hibridiškų daiktų.

Cavalierės žmona, daugybės metų moteriško rūpesčio ištreniruota pastebėti kiekvieną savo vyro dėmesio krypsnį, iškart pamatė, kas nustebino Cavalierę. Kai kamerheris iškilmingai nusilenkė ir atbulom pasitraukė prie durų, ji pašnibždėjo kažką didvyriui, šis nusišypsojo, palaukė, kol kamerheris išeis, tada pasakė, kad norėtų turėti vieną rudą, kitą mėlyną akį, jei matytų abiem. Cavalierės žmona sušuko, kad jis būtų labai gražus su skirtingų spalvų akimis.

Gal eikime į lauką, pasiūlė Cavaliere.

Atleiskit, kad prisijungsiu prie jūsų kiek vėliau, pasakė didvyris, kuris atrodė truputį pablyškęs. Jis jautėsi pavargęs, jis dažnai būdavo pavargęs. Rodės, net vėl užsmaukti raištį ant varganos akies, kad apgintų ją nuo kaitriai spiginančios Sicilijos saulės, jam kainavo didelių pastangų.

Pabūkite su mūsų draugu, kreipėsi Cavaliere į žmoną. Aš maloniai pasižvalgysiu pats vienas.

Prieš juos palikdamas, jis vis dėlto neatsispyrė pagundai paaiškinti dar vieną savo pastebėjimą, taip norėjo būti tikras, kad jie iki galo įvertins kambario, kuriame pasilieka, originalumą.

Žiūrėdamas į skirtingo dydžio dūminių veidrodžių stiklus ant lubų, paaiškino, kad tasai veidrodžių dominavimas, jo nuomone, – novatoriškiausias dalykas kunigaikščio koncepcijoje. Aš irgi kartą pagalvojau, pasakė... ir nutilo apmaudžiai prisiminęs veidrodines sienas ir prarastus vaizdus savo Neapolio observatorijoje.

Ir atkreipkite dėmesį, toliau kalbėjo sulaikęs veriantį skausmą, atkreipkite dėmesį, kaip meistriškai tai padaryta. Tie veidrodiniai lakštai buvo supjaustyti į daugybę smulkių veidrodėlių, kiekvieną skirtingo dydžio, o paskui išmoningai suklijuoti draugėn, ir taip buvo išgautas, be abejonės, keistas efektas. Kadangi jie visi sudėti nedideliu kampu, atrodo, kad tai atvaizdą dauginantis stiklas, taigi mes trys, vaikštinėjantys apačioje, tampame trimis šimtais, vaikštinėjančiais viršuj. Man regis, tokia efektų gausa malonesnė už monotoniją, kuri rastųsi, jei tokia erdvi salė būtų išmušta lygiomis veidrodžio plokštėmis.

Cavalierės žmona ir didvyris klausėsi įdėmiai, pagarbiai. Jiems iš tikrųjų įdomu tai, ką Cavaliere nori pasakyti. Bet tuo pačiu metu jiedu regi kits kitą – stebi kits kitą, – kol Cavaliere aiškina. Veidrodinis kambarys – baisi pagunda. Juolab kambarys su veidrodinių šukių skliautu, briaunuotu lyg musės akis, kuriame jie regi save padaugintus, sudėliotus vienas ant kito, iškreiptus – nors tie veidrodiniai iškraipymai kelia jiems tik juoką.

O kai Cavaliere išeina pasižvalgyti po kitus kambarius, po parką, ir jie supranta pasilikę tik dviese, kai tėvas išėjo ir vaikai paliko vieni lunaparko juoko kambaryje, stovi nuščiuvę, ta stora dama ir mažas vienarankis vyras, ir stengiasi žiūrėti tik į veidrodžius, bet laimės gūsis, kuriam, rodos, nėra nei galo, nei krašto, beribė palaima užtvindo juos ir, išsekę nuo geismo įtampos, pašėlę iš laimės, jie pasisuka kits į kitą ir bučiuojasi (ir bučiuojasi, ir bučiuojasi), o jų povyza, jų bučinys suskyla ir išsidaugina veidrodžiuose viršuje.

*

Šitoje aplinkoje, kuri byloja apie vienatvę, apie paprastų jausmų išsižadėjimą, kurios romantiką sudaro tik daiktai, du žmonės, jau seniai kits kitą mylintys, pasidavė paprasčiausiai ir galingiausiai aistrai, iš kurios nėra kelio atgalios.

Cavalierės laukė kitokio pobūdžio atradimas. Jo nebuvo beveik valandą, – pakankamai ilgas laiko tarpas, kad jo žmona

ir jūdviejų draugas iki galo atsidžiaugtų jėga, kurią jiedu išlaisvino, ir, priblokšti jos galios, pajustų norą eiti jo ieškoti. Jie rado jį parke, sėdintį ant marmurinio suolo, nugarą atrėmusį į ryškiai raudoną hibiską ir purpurinę bugenviliją, apaugusią žemą tvorelę, karūnuotą kitais monstrais; jie klausėsi, kaip jis keistai slopiu balsu pasakojo apie kitą keistą figūrą, kurią pastebėjo pakeliui į parką: Atlasą plačiais, raumeningais pečiais, palinkusį nuo tuščios vyno statinės svorio. Jie nevalingai savęs klausė, jausdamies kalti, ar ta suniukusi jo nuotaika nereiškė, kad jis nujautė, kas ką tik įvyko. Bet Cavaliere jau kuris laikas visai nebegalvojo apie savo bendrakeleivius.

Kai leidosi didžiuliais dvitarpsniais lauko laiptais link vilos galo, dar apie juos galvojo. Paskui tai, ką pamatė, privertė jį užsimiršti, ir jis užmiršo ir juos.

Tai buvo kunigaikščio koplyčia. Vos įėjęs į tamsų vidų, jis buvo priverstas staiga sustoti. Pajuto, kad kažkas juda aukštai virš galvos. Tikriausiai tai šikšnosparnis – jis nekentė šikšnosparnių. Paskui suprato, kad tas daiktas per didelis šikšnosparniui ir kad jis tik siūbavo; kažkas buvo nukarę nuo aukštų paauksuotų lubų ir sujudėjo pūstelėjus pavasario vėjui, kurį jis įleido, atvėręs duris. Dabar galėjo įžiūrėti tą daiktą virš galvos. Tai buvo iškalta žmogaus dydžio figūra, žmogaus, klūpančio ant tuščios vietos ir besimeldžiančio. Kai Cavalierės akys apsiprato su dumsa, jis išvydo, kad tas žmogus karo suplėkusioje tuštumoje ant ilgos grandinės, pritvirtintos prie užmautos jam ant galvos karūnos. O ta grandinė siekė kablį, įgręžtą į didžiulio Kristaus, prikalto prie savo kryžiaus, bambą; Kristus buvo gulsčiai pritvirtintas prie lubų. Ir Nukryžiuotasis, ir ore pakibęs besimeldžiantis, abudu buvo nudažyti baugiai tikroviškomis spalvomis.

Šventvagystė negalėjo sujaudinti tokio karšto ateisto, kaip jis. Bet baimė – galėjo, jo paties baimė, nusmelkusi, kai pamatė tą kabantį vyrą, ir nepaguodžiamos baimės išraiška tame kitame žmoguje. Gausybė fantastiškų kunigaikščio figūrų ir daiktų nereiškė, kad jis buvo išprotėjęs. Jie reiškė, kad jis bijojo.

Jis buvo drąsesnis už mane, pamanė Cavaliere, bėgdamas iš koplyčios, kad palauktų žmonos ir jųdviejų draugo. Kolekcionierišką smalsumą ir godumą kunigaikštis išrutuliojo iki galo, kai prieraišumas prie daiktų atpalaiduoja nežabotą šaipymosi dvasią. Jis turėjo daugybę priežasčių bijoti, vadinas, ir šaipytis iš savo baimių. Prislėgtas savo paties daiktų, jis puolė, jis nugrimzdo, jis pasinėrė kuo giliausiai į savo paties jausmus ir, aišku, nusileido taip žemai, kad pateko pragaran.

*

Pagaliau Cavaliere sužinojo iš Charleso, kad jo vazos pražuvo, kai „Colossus" nuskendo pereito gruodžio 10-ąją. Jo kolekcija jau gulėjo jūros dugne, kai jis pats patyrė kėlimosi per ją pavojus. O, kad jie būtų išgelbėję bent kelias jo skrynias, bent kelias! Juk jis žino, kad, atidarius vienintelę skrynią, kurią jūreiviai nutarė ištraukti iš triumo, manydami, kad joje slypi lobis, paaiškėjo, jog joje buvo kažkoks britų admirolas, užkonservuotas alkoholyje ir išsiųstas namo palaidoti. Kad jį kur velnias, tą lavoną, parašė Cavaliere Charlesui.

Daiktų mirtis gali sukelti dar skaudesnį liūdesį nei mylimo žmogaus mirtis. Žmonės numiršta vieną gražią dieną, kad ir kaip sunku susitaikyti su ta mintim. Ar gyveni nuobodžiai apdairiai, kaip dabar gyveno Cavaliere, ar flirtuoji su mirtimi, kaip darė jo šlovingas draugas kiekvienąsyk, kai eidavo į mūšį, galas visada toks pat, neišvengiamas. Tačiau daiktai, tokie tvarūs ir tokie seni, kaip nuostabiosios antikinės Cavalierės vazos, ypač tokie daiktai, išgyvenę daugybę amžių, žada nemirtingumą. Viena iš priežasčių, dėl kurios mes prie jų prisirišom, kolekcionuojam juos, – tikėjimas, kad jų išnykimas iš pasaulio nėra neišvengiamas. O kai tas pažadas lieka neištesėtas per nelaimingą atsitikimą ar rūpestingumo stoką, mūsų protestai atrodo juokingi. O mūsų sielvartas – mažumą nepadorus. Bet gedulas, sustiprinantis sielvartą ir jį palengvinantis, vis dėlto turi būti išlaikytas.

Negalėjimas patikėti – pirmoji mūsų reakcija į sunaikinimą kažko, ką mes labai branginame. Kad galėtum pradėt gedėti, privalai įveikti jausmą, kad tai negali atsitikti ar neatsitiko. Dalyvavimas katastrofoje palengvina. Būdamas Catherine'os sunykimo liudininku, palinkęs prie jos, kai ji išleido paskutinį atodūsį, jis regėjo, kad nelaiminga jo žmona liovėsi egzistavusi; jis gedėjo, jis atleido jai už tai, kad miršta, ir liovėsi gedėjęs. Jeigu jo brangenybės būtų sudegusios jo namuose, jei jos būtų prarytos lavos, kurios išsiveržimą jis būtų matęs savo akimis, jisai žinotų, kaip dera apraudoti mylimus daiktus; gedėjimas būtų padaręs savo – ir būtų pasibaigęs dar prieš tai, kai toji praradimo neteisybė sužeidė jį nepagydomai.

Viskuo, kas neįvyksta tavo akyse, privalai patikėti. O Cavaliere mažai kuo betiki. Sužinoti, kad jo brangenybės buvo prarastos prieš daugelį mėnesių ir taip toli, ne ką tesiskyrė nuo to, jei būtum sužinojęs apie mylimo žmogaus mirtį, taip pat nutolusią laike ir erdvėje. Tokia mirtis būna paženklinta ypatinga abejonės žyme. Kai tau vieną gražią dieną pasako, jog kažkas iškeliavo anapilin kitam pasaulio krašte ir kad tas kažkas, su kuriuo tu tikėjaisi netrukus susitiksiąs, miręs jau prieš daugelį mėnesių, kuriuos tu uoliai gyvenai, nieko nežinodamas apie ištikusią netektį, mirties fatališkumas virsta fantasmagorija. Mirtis susmulkėja iki žinios. O žinia visuomet būna truputį nereali – štai kodėl mes tiek daug jų sugeriame.

Cavaliere gedėjo savo brangenybių. Tačiau gedėjimas, prasidėjęs taip pavėluotai, kupinas tokių abejonių ir netikėjimo, niekad negali būti išgyventas iki galo. Nesugebėdamas gedėti iš tikrųjų, jis tūžo. Jo gebėjimas atsigauti, jo atsparumas jau buvo skaudžiai išbandyti, išbandyti kaip niekad per tas slogias savaites po atvykimo į Palermą. Tačiau jis sugebėjo susiimti ir atkurti, nors ir menkesniu mastu, kai kuriuos iš savo senųjų džiaugsmų. Tų brangenybių praradimas jam buvo lemtingas smūgis. Jisai pajuto, kaip kaupiasi kartėlis, tas vyras, kuriam lig šiolei nė į galvą neatėjo, kad jam galėtų kas nors nepasisekti.

Cavalierės pasaulis pamažėle traukiasi. Jis karštai troško sugrįžti Anglijon, nors toks atsistatydinimas nebus paženklintas ramybe: jis buvo skolingas bankininkams penkiolika tūkstančių svarų, kuriuos vylėsi didžia dalim grąžinsiąs pardavęs savo vazų kolekciją. (Jam vėl teks pasiskolinti iš savo draugo, kuris gerokai neturtingesnis, bet toks dosnus.) Tik jautė, kad dar negali pasišalint iš Palermo. Jei tik dar esama menkiausio šanso, kad pirmoji sostinė bus sugrąžinta Karaliui ir Karalienei per artimiausius mėnesius, vertėtų palaukti. Jo gyvenimas Neapolyje jau niekada nebus toks, kaip anksčiau, bet bent jau tie, kurie sugriovė jo laimę, padėjo įsisiautėti visoms toms netektims, bus nubausti.

Nuotolis jį išdavė. Ir laikas – jo priešas. Jo požiūris į laiką ir į pasikeitimus tapo toks, kaip ir daugelio senų žmonių: jis nekenčia pasikeitimų, nes jam – jo kūnui – bet koks pasikeitimas tik į bloga. Ir jei pasikeitimai turi įvykti, tuomet jis nori, kad jie įvyktų greitai, kad neatimtų per daug to laiko, kuris jam liko. Jis nekantrauja, norėdamas išlaisvint savo įtūžį. Jis įdėmiai seka žinias, gaunamas iš Neapolio, ir dažnai tariasi su Karaliaus šeima ir jų ministrais. Išskirtinė diplomato savybė – kantrybė, kurios esmė – išlaukti, kad įvykiai įvyktų laiku ir pribręstų, visai jį apleido. Jis nori, kad viskas įvyktų greitai, kad jis greičiau išsivaduotų ir galėtų palikti tą siaubingąjį Palermą, paskui sugrįžtų Anglijon. Kodėl viskas rutuliojasi taip iš lėto?

Cavalierės žmonai ir didvyriui pasaulis irgi susitraukė, bet pačiu džiugiausiu būdu. Jis susitraukė iki jųdviejų. Bet koks dabartinės padėties pasikeitimas gresia išsiskyrimu. Be to, Cavalierės žmonai ima patikti Palermas, nors reikia pripažinti, kad tik ji viena iš jų trijulės turi kažką pietietiška.

Nieko nekeiskite!

Gegužę didvyris išvyko iš Palermo pirmąsyk po to, kai jie čia įsikūrė prieš penketą mėnesių, jis išplaukė kartu su savo eskadronu prie vakarinio Sicilijos kyšulio pasižvalgyti, ar neregėt naujo judėjimo prancūzų laivyne. Jis užtikrino savo draugus,

kad neužsibus ilgiau kaip savaitę. Vandenys ramūs. Oras puikus. Nedidesnis nei paprastai skausmas dešinės rankos bigėj byloja, kad audros nebus.

Cavaliere pralinksmėjo, išgirdęs apie šią jų draugo pasveikimo žymę. Ir moteris, kurią visi mano esant kaltą dėl didvyrio neveiklumo, irgi džiaugėsi tuo jo atgautos sveikatos įrodymu. Padariusi jį laimingą, ji sugrąžino jam jėgas ir būtent to siekė: kad jis galėtų sugrįžt į karą ir iškovoti Anglijai didesnę šlovę, didesnių pergalių. Ir vis dėlto jo išvykimas atrodė jai nepakeliamas. Laiškai, kuriuos jie rašė kits kitam kiekvieną dieną, skubiai susikryžiuodavo juodu skiriančioje erdvėje. Bet siųst brangius dalykus į tolumą, į pasaulį, visuomet liūdnoka, net tuomet, kai beveik nėra galimybių, kad jie pražus. Tai patvirtina nuotolį ir išsiskyrimą. Ji net nesuvokė, kad jis išvyko, kol pirmąsyk sėdo rašyt jam laišką, tai įvyko vos po kelių valandų. Paskui žinojimas, kad jis visai netoli, kad jis išvyko neilgam, nė kiek neguodė jos. Iš tikro būtent suvokimas, kad jis netrukus laikys jos laišką, skaitys jį, buvo skaudus. Ji žvelgė į laišką, tą paukštį, kuris nutūps ant jo krūtinės. Ji turi atiduoti jį tam šviesiaveidžiui leitenantui, kuris pagarbiai laukia prie svetainės slenksčio: jis nušuoliuos į vakarus tuos šimtus juos skiriančių mylių ir įteiks jį jam į rankas. Bet ji nenori išleist jo iš rankų, nenori pamest to laiško, kuris gali atsidurti pas jį rytoj, kai ji pati dar čia ir negali būti su juo; užlieta tokio svaigaus praradimo jausmo ji pravirko. Staiga erdvė ir laikas jai nebeteko prasmės. Kodėl viskas negali būti čia? Kodėl viskas negali nutikt iškart?

*

Cavaliere buvo pametęs galvą dėl moters, kurią padarė savo žmona, buvo pavergtas jos talentų ir jos kerų, mylėjo ją, tebemyli stipriai, bet, priešingai didvyriui, jis jos negarbino. Jai peržengus trečią dešimtį, geidė jos mažiau. Jiedu nesimylėjo jau beveik dvejus metus. Cavaliere klausė savęs, ar ji dėl to krimtosi. Dažnai moterys nesielvartauja vyro geiduliams pasibaigus. Ji niekada

jam dėl to nepriekaištavo, o jo pasitikėjimas ja, žavėjimasis, priklausomybė – visa, kas įeina į meilės sąvoką, – nei malonumas būti jai švelniam nė kiek nesumažėjo. Tačiau jis troško jos grožio, jos nenurungto grožio.

Didvyris mylėjo ją tokią, kokia ji buvo. Būtent tokią, kokia ji buvo. Ir todėl jo meilė buvo tokia, kokios buvusioji gražuolė visuomet troško. Jis regėjo ją didingą.

Išorėje, savo aplinkoje, jiedu abu narsiai atlaikė tai, kas buvo anaiptol neidealu jų išvaizdoje. Viduj, jų meilėje, tampa įmanomi garbingi santykiai. Buvo tokių švelnių akimirkų, kai jie prisipažindavo jaučiąsi nejaukiai dėl savo kūnų. Jis sakėsi nerimastaująs, kad jo bigė jai gali būti atgrasi. Ji sakė jam, kad luošas jis jai tik dar brangesnis. Ji prisipažino, kad jai nesmagu būti taip smarkiai už jį stambesnei, kad ji viliasi, jog jam tas nesvarbu, nes ji padarys viską, kad jam patiktų, nes jis vertas gražiausios moters pasaulyje. Jis pasakė jai, kad laiko ją savo žmona. Jiedu pasižadėjo mylėti kits kitą amžinai. Kai tik skyrybos ar žodis, prasidedantis raide *m* (ištarti jo neįmanoma), juos išlaisvins, jie apsives.

Didvyris iki tol niekad nebuvo patyręs seksualinės ekstazės. Ji irgi patyrė nepatirtą laimę jo glėbyje. Ji privertė jį papasakoti apie visas moteris, su kuriomis jis miegojo, jų nebuvo daug. Vyras, kuriam reikia garbinti moterį, kad sukeltų savy geismą, turėjo nugyventi kuklų lytinį gyvenimą. Jis, dar labiau linkęs į pavydą nei ji, neišdrįso paklausti jos apie vyrus, kuriuos ji turėjo prieš Cavalierę. (Ji dar nepasakė jam, kad turi dukterį.) Jis prisipažino pavydėjęs Cavalierei. Jį persekiojanti baimė ją prarasti. Ji priversdavusi jį suvirpėti.

Visi pakliuvo į savotiškas apgaulės pinkles.

Besibaigiąs lytinis Cavalierės gyvenimas nepadarė jo tokio nejautraus erotinėms srovėms, įtraukiančioms kitus, kad jis nepastebėtų, kas įvyko tarp jo žmonos ir draugo. Tiesą pasakius, jis, kaip ir visi kiti, manė juos tapus meilužiais daug mėnesių prieš išvyką į pabaisų vilą. Jis visuomet žinojo – žmogus, vedęs trisdešimt šešeriais metais jaunesnę gražuolę, būtų kvailys, jei

nežinotų, kad vieną gražią dieną tai atsitiks. Ir jis negali pateisinti savęs dėl to, kad jau kelerius metus lytiškai nepaisė žmonos, nors sakėsi, jog tai buvo ne jo kaltė. Jis gali tik pasveikinti save, kad jo žmona lig šiolei nedavė nė menkiausio pagrindo pavydui ar progos būti viešai pažemintam ir kad po šitiekos santuokinio gyvenimo metų jos jausmai nukrypo į žmogų, kuris – po jos – Cavalierei buvo brangiausias pasaulyje.

Cavaliere – ne iš tų žmonių, priešingai nei jo žmona ar draugas, kuris būtų linkęs vengti aiškumo naštos. Dėl jų jam viskas aišku. Jis apsigavo tik dėl savo paties reakcijų. Jis nežinojo, kad gali jaustis pavydus, kerštingas ar pažemintas. Kaip jis galėtų būti toks, jei tie jausmai tokie beviltiškai kvaili. Jis mano, kad privalo to nepaisyti. Todėl nepaiso. Bet taip nėra, nes žino, kad jo žmona jaučia tai, ko niekada nejautė jam. Toji saviapgaulė – toji tendencija gyventi pranokstant savo tiek psichologines, tiek ir finansines galimybes – dalis Cavalierės nugludinto talento būti laimingam, jo ryžto nesileisti išmušamam iš vėžių jokių kitų dalykų, išskyrus nepageidautinus lemties pokštus. Žmogus su Cavalierės temperamentu rezerve turi daug pykčio ir baimės. Jis puikiai mokėjo nustumti pavojingus jausmus.

Apsigavęs dėl savo paties jausmų, jis juolab klysta dėl savo gebėjimo apgaut kitus. Su keistu naivumu, būdingu įkyrių minčių valdomiems žmonėms, Cavaliere įsivaizduoja, kad tol, kol dėsis nieko nežinąs, jis gali sutūrėti kitų spėliones. Jis pasikliauja savo, kaip išmanančio aukštuomenės gyvenimą žmogaus, reputacija: jeigu toks vyras atrodo nematąs nieko neteisėto savo žmonos draugystėje su kitu vyru, tai jie veikiau jau patikės jo apsimetinėjimu – o šitai jis moka puikiai – nei savo įtarimais. Gyvenimas, praleistas tarp valdovų, suteikė Cavalierei turtingą patirtį galingų melų, atitraukiančių nuo negarbingos tikrovės, neigimų, siekiant užgniaužti nemalonią tiesą. Tai bus tik dar vienas apsimetimas, kai jis dėsis nežinąs kažkokio jam neparankaus fakto. Jam neateina į galvą, kad juo labiau jis neigia tai, kas vyksta, juo kvailesnis atrodo.

Cavaliere nemato, kaip jis atrodo kitiems dabar, kaip atrodys iki savo gyvenimo pabaigos ir jam pasibaigus: kaip garsus žmonos apgautas vyras. Lygiai taip ir didvyris nesugeba matyti, kuo tapo kitų akyse, ir to, kaip žmonės jį vertins: iš dalies Arabijos Lawrence'as, pats paskyręs save neišmanėlių vietinių valdoviūkščių gelbėtoju, iš dalies Markas Antonijus, meilužis, pats kaltas dėl savo katastrofos.

Priešingai negu Cavaliere, jis bent žinojo, ką jaučia. Bet jam sunku buvo suprasti kitų jausmus, kai jie vertino jį neigiamai. Vienintelis neigiamas požiūris, kurį jis galėjo suprasti, buvo nepaisymas ir abejingumas. Visuomet paskutinis sužinodavęs, kad jį kas nors kritikuoja, – taip giliai būdavo įtikėjęs savo teisumu, – jis nesuvokia, kad iš jo šaipomasi, kad jo gailimasi, kad jo karininkai ir vyrai mano, jog jų garbinamas vadas pakerėtas sirenos. Nenutuokė ir apie tai, kaip nepatenkinti jo elgesiu viršininkai Admiralitete: pritarimu absurdiškam neapoliečių žygiui į Romą, britų resursų nukreipimu evakuoti Karaliaus šeimą ir delsimu pradėti karą prieš prancūzus, sėdėjimu Palerme ir didžiausiu susirūpinimu dėl to, kad Karalius ir Karalienė būtų sugrąžinti į sostą. Klaidingi sprendimai? Ne, atsisakymas daryti sprendimus dėl asmeninių tikslų, apie kuriuos visi malė liežuviais.

Net ir aiškiausiai iš visų trijų reginti Cavalierės žmona savotiškai apsigaudinėjo. Išgyvenusi tokią didžiulę Cavalierės dosnumo patirtį, ji nesugeba patikėti, kad viskas nesusitvarkys savaime. Jie abudu mylėjo Cavalierę. Ir jis mylėjo juos abu. Kodėl gi jie negalėtų gyvent visi kartu, Cavaliere būtų gerasis tėvelis. Jie būtų neįprasta šeima, bet vis dėlto šeima. (Didvyrio žmona, likusi Anglijoje, į tą lygtį neįėjo.) Ji netgi drįso tikėtis, jog pastos po tiekos bergždžių metų, nugyventų su Charlesu ir Cavaliere.

Neseniai ji susapnavo, kad lydi Cavalierę į ugnikalnį, kaip senais laikais. Tik tas ugnikalnis nepanėšėjo į Vezuvijų. Ne, tikriausiai tai buvo Etna. Jie, rodos, žinojo, kad prieš porą valandų jis truputį išsiveržė, ir netrukus Cavaliere pasiūlė stabtelti,

pavalgyti ir pailsėti, palaukti, kol tas proveržis nuslūgs. Ji nusivilko prakaitu permirkusią bliuzelę, kad ją išsidžiovintų, ir vėjas taip maloniai glostė jos odą; jie valgė karvelius, iškeptus lauže, kurį sukūrė Cavaliere: jų buvo tokia sultinga mėsa. Paskui jiedu vėl kopė šlaitu, įkaitę pelenai gruzdėjo jiems po kojų, ir ji pradėjo baimintis dėl to, ką pamatys užkopusi. Argi nepavojinga, kai ugnikalnis dar veržiasi, kaip dabar, nepaisant Cavalierės raminimų. Štai jie jau ant viršūnės, ir prieš juos atsivėrė pragaištingos kraterio žiotys. Cavaliere liepė jai pasilikti vietoje, o pats nuėjo artėliau. Rodės, priėjo per arti. Ji norėjo sušukti, pasakyti, kad būtų atsargus. Bet kai pravėrė burną, nepasigirdo jokio garso, nors stengėsi kiek įmanydama, kol paskaudo gerklė. Cavaliere buvo ties pačiu kraterio kraštu. Jis ėmė juoduoti akyse nelyginant sudegę knygos puslapiai. Pasigręžė į ją ir šyptelėjo. Paskui, kai ji atgavo balsą ir sušuko, jis puolė į ugnies bedugnę.

Atsiplėšusi nuo tos klaikios scenos, ji išniro iš sapno ir užčiuopė lovą, dusdama, apsipylusi prakaitu. Tąsyk tapčiau našle. Sapnas buvo toks gyvas. Ją pagavo noras apsirengti, nueiti į Cavalierės kambarį ir įsitikinti, kad nieko nenutiko. O suvokusi, ką įsivaizdavo, ji liko sukrėsta, apstulbusi, užlieta gėdos. Negi tai reiškė, kad ji geidė Cavalierės mirties? Ne, ne. Viskas susitvarkys savaime.

*

Kita naktis – vėlu, labai vėlu. Svečiai tikriausiai jau išsiskirstė, pamanė Cavaliere, seniai išėjęs iš svetainės, kamuojamas seno, įžeisto žmogaus nemigos. Jis turi apgalvoti tiek dalykų ir dar daugiau tokių, apie kuriuos galvot nereikia: jo brangenybių netektis, jo skolos, neužtikrinta ateitis, neaiškūs skausmai ir negalavimai trapiam jo kūne, miglotas pažeminimo jausmas. Jo gyvenimas, kitados toks kupinas pasirinkimų, nebesiūlo jokio priimtino pasirinkimo.

Jis jau gulėjo lovoje, jau valandą ieškojo patogesnės padėties užmigti. Dabar, stovėdamas balkone už didžiojo lango, apkraštuoto palmių siluetais, jis įbedė akis į sunkų, kvapnų orą.

Mėnulio apšviesti debesys tvylojo labai žemai, dangus švytėjo, buvo beveik rožinis. Pati naktis sustiprina jo irzlų jausmą, kad laikas stovi vietoje, naktis atrodo tarsi pakibusi ore. Tai gryna naktis, ji gali būti amžina. Debesys visai nejuda ir nerodo, kad naktis slinktų. Jis išgirdo dainuojant vyrą, nevisai į taktą: be abejonės, koks vietinis kniauklys dejuoja dėl nesėkmingos meilės; tolumoje nudunda karieta, sučiepsi nakties paukštis ir vos vos girdisi britų jūreivių balsai laive, plaukiančiame per įlanką, jie gieda himnus. Paskui tyla.

Pyktis neleidžia sugrįžti jam į lovą. Kad ir kaip vaikiška įsivaizduot Neapolį, nuniokotą ugnikalnio išsiveržimo, retkarčiais Cavalierę aplanko tokios fantazijos, kai pradeda snūsti. Kad jis galėtų nubausti tuos, kurie jį nuskriaudė, kad atsitiktų kažkas, kas būtų atsakymas į jo sielvarto ir netekties pojūčius. Tuomet jis sugrįžtų į Angliją. Juk galų gale reikia kažkur gyventi. Koks baisus pyktis jį gniaužia. Ir kaip nėra paguodos.

Cavaliere neapsiriko manydamas, kad svečiai išsiskirstė. Ir tarnai jau beveik baigė tvarkyti didžiąją svetainę. Jo žmona ir jųdviejų draugas pasitraukė į savo kambarius, o paskui Cavalierės žmona atėjo pas didvyrį antrą valandą nakties. Ji atnešė jam Barbarijos figų, granatų ir sicilietiškų pyragaičių, apibarstytų baltu cukrumi ir citrinos žievele. Ji nerimavo, kad jis per mažai valgė, juk buvo toks liesas ir taip mažai miegodavo. Tos valandos, kurias jiedu praleisdavo drauge – paprastai nuo dviejų iki penkių ryto, – buvo vienintelis laiko tarpas, kai jie galėdavo pabūt vieni; paskui ji galėdavo miegoti iki vėlumos, bet jis visuomet keldavosi su aušra. Jiedu irgi stovėjo balkone ir kvėpė šiltą orą, kvepiantį laurais, žydinčiais apelsinmedžiais, migdolmedžiais, žavėjosi debesimis, nusileidusiais iš dangaus aukštybių, panirusiais oranžiniuose, rožiniuose atšvaituose. Tačiau nebuvo jokio ilgesio dėl to, ko nėra ar kas paliko praeity. Viskas buvo čia, nieko netrūko.

Ji mėgdavo nurengti jį, tarsi jis būtų vaikas. Ji nepažino nė vieno vyro su tokia gražia oda, švelnia kaip mergaitės. Ji

priglusdavo lūpomis prie varganos nudegintos jo rankos bigės. Jis suvirpėdavo. Ji vėl ją pabučiuodavo. Jis atsidusdavo. Ji pabučiuodavo jo slėpsnas, ir nusijuokęs jis prisitraukdavo ją lovoje, paguldydavo įprasta poza – jie jau turėjo savo įpročius. Ji padėdavo galvą ant jo dešinio peties, jis apkabindavo ją kaire ranka. Taip jie gulėdavo visada: tai taip patogu. Tai tavo vieta. Tavo kūnas – tai mano ranka.

Ji glostydavo jo garbanotus plaukus, švelniai pritraukdama jo galvą prie savęs, kad veidu sugautų jo kvėpavimą. Ji priglusdavo prie jo skruosto su gražiais šeriais. Ji prispausdavo jį prie savęs, pirštais nubėgdama per nugarą žemyn, paskui brūkšteldavo delnu aukštyn, sulygindama pėdsakus. Taip ilgesingai gulėdami šalia kits kito jie pamažėle įsijaudrindavo. Ji užmesdavo koją ant jo šlaunies ir prirakindavo jį prie savęs. Suaimanavęs jis pasinerdavo jos kūnan. Malonus darbas prasidėdavo: dubens kritimas ir stūmimas, kaulas tirpstančio kūno makštyse, pražystantis ir patiriantis grynąjį kritimą. Kaip tatai buvo gilu. Paliesk mane čia, sakydavo. Noriu, kad tavo lūpos būtų čia. Ir čia. Giliau. Spausdamasi prie jo, jį slėgdama, ji iš pradžių bijojo, kad priblokš jį savo geismo stiprumu, jis atrodė jai labai gležnas. Bet jis norėjo būti jos užvaldytas, jis norėjo būti užlietas jos jausmų.

Svoris prieš svorį, skystis su skysčiu, į – iš, kupina, liejasi per kraštus. Jis jautė, kad ji praryja jį, ir jis norėjo joje gyventi.

Ji užsimerkė, nors labiau už viską mėgo stebėti jo veidą: virš savojo, po savuoju, matyti, kaip jis jaučia tai, ką jaučia ji. Ji jautė, kaip jis patvinsta iki kraštų ir ją užlieja. Ji niekad neįsivaizdavo, kad vyras gali jausti tą, ką jaučia ji. Ji visuomet norėjo atsiduoti tiems malonumo spazmams visu kūnu, tapti vien pojūčiu. Tačiau žinojo, kad vyrai šitai jaučia kitaip. Vyras niekada neužmiršta savo kūno, kaip moteris, nes stumia jį, dalį jo priekin, kad meilės aktas įvyktų. Jis atiduoda savo kūno smailę meilės aktui, paskui ištraukia, kai gauna tai, ko nori. Tokie yra vyrai. O dabar ji žinojo, kad vyras gali jausti taip, kaip ji, visu kūnu.

Kad vyras gali leisti sau dejuoti, kabintis, visai kaip darė ji, kai jis ją jodė ir varstė. Kad jis norėjo būti jos paimtas, kaip ji norėjo būti paimta jo. Kad jai nebereikėjo dėtis, jog jaučia didesnį malonumą, nei jautė iš tikrųjų, kad jis jai atsiduodavo tiek pat, kiek ji jam. Kad jie abudu leidosi į malonumo nuotykį su vienodu lengvučiu nerimu dėl to, ar sugebės suteikti ir gauti malonumą, su vienodu paprastumu, pasitikėjimu. Kad malonume jie buvo lygūs, nes buvo lygūs meilėje.

Tuo tarpu pasaulis tebėra čia, išorėje: neišsemiama vienalaikiškumo paslaptis. Kai atsitinka šitai, atsitinka ir tai. Tuo tarpu ir Vezuvijus, ir Etna liepsnojo ir leido dūmų kamuolius. Trijulės nariai rengėsi panirti į miegus. Cavaliere savo lovoje, galvojantis apie paskendusias savo brangenybes, ugnikalnį, apie prarastą savo pasaulį. O mylima jo žmona ir mylimas draugas, susipynę kitoje lovoje, galvojantys apie kits kitą, jaučiantys patenkinto geismo pilnatvę. Jiedu švelniai bučiavosi. Miegok, mano meile. Miegok, atkartoja ji jam. Jis sakosi negalįs miegoti, esąs per daug laimingas. Pakalbėk ką nors, paprašo. Man patinka tavo balsas. Ji gudraudama pradeda murmėti apie paskutiniąsias naujienas iš Neapolio: kapitono Troubridge'o blokados, pradėtos vėlyvą kovą, lėtą veiksmingumą, stulbinantį kardinolo Ruffo Krikščioniškosios kariuomenės artėjimą, dabar ją jau sudaro septyniolika tūkstančių žmonių, apie sunkumus... Kol jinai kalba, jis užmiega. Didvyriui patinka dabar miegoti.

6

Baronas Vitellio Scarpia buvo ypač žiaurus žmogus. Prieš penkerius metus Karalienė įpareigojo jį numalšinti respublikoniškąją opoziciją Neapolyje, ir tarsi malonumas, kurį jam teikė bausmių dalijimas, būtų nepakankama rekomendacija tokiam paskyrimui, dar buvo kalbama, kad jis – vienas iš Karalienės meilužių (o kas iš Karalienės artimųjų juo nebuvo?). Savo užduotį Scarpia vykdė uoliai. Jam buvo labai malonu, kad Karalienės ir jo nuomonė, esą kiekvienas aristokratas, galimas daiktas, puoselėjo revoliucines simpatijas, sutapo; pats būdamas sicilietis ir ką tik gavęs titulą, jis nekentė senosios Neapolio aristokratijos. Ir, žinoma, ne tik aristokratai, bet ir teologai, chemikai, poetai, advokatai, mokslininkai, muzikantai, gydytojai, žodžiu, visi tie, tarp jų ir kunigai bei vienuoliai, kurie turėjo daugiau nei dvi ar tris knygas, irgi buvo įtartini. Scarpia'os nuomone buvo mažiausiai penkiasdešimt tūkstančių tikrų ar potencialių monarchijos priešų, maždaug dešimtoji miesto gyventojų dalis.

Taip daug? sušuko Karalienė, priversta kalbėti su šituo neišauklėtu baronu itališkai.

Gal net daugiau, pasakė Scarpia. Ir visi jie, Didenybe, sekami.

Didžiulė privačių Scarpia'os surinktų informatorių kariauna naršė visur. Kavinė gali būti slapta jakobinų ar kokių nors kitų diskusijų klubo vieta; paskutiniaisiais dekretais buvo uždrausti visi moksliniai ir literatūriniai susirinkimai, kaip ir bet kokios užsienietiškos knygos ar žurnalo skaitymas. Botaniko paskaitų

auditorija galėjo būti vieta, kur klausytojai perduoda revoliucinį signalą akimis ar rankomis kitam klausytojui. Operos spektaklis San Karle gali suteikti progos pademonstruoti ryškiai raudoną liemenę ar išdalyti pogrindyje išspausdintas respublikoniškas proklamacijas. Kalėjimai knibždėte knibždėjo labiausiai gerbiamų – vadinasi, turtingiausių ir geriausiai išsimokslinusių – karalystės gyventojų.

Tai buvo vienintelė jo klaida. Vienintelė jo klaida buvo ta, kad mirtimi buvo nubausti tik trisdešimt ar keturiasdešimt žmonių. Mirties nuosprendis turi rezultatą: byla užbaigiama. Kalėjimo nuosprendis turi terminą. Dauguma Scarpia'os bylų dar buvo atviros. Išvaręs trejus metus galerų už tai, kad namuose turėjo dvi Voltaire'o knygas (kadangi už vieną knygą duodavo trejus metus, turėjo gauti šešerius), markizas Angelotti savo klastingą veiklą perkėlė į Romą, kur įsijungė į maištą prieš įstatymą, tvarką ir Bažnyčią. Įkalinimo griežtybės retai kada paveikdavo raminamai. Kunigaikščio della X brolis po daug trumpesnio termino (nepudruota galva – šeši mėnesiai) išėjo iš kalėjimo pamišęs, pasitraukė į savo giminės rūmus, iš kurių jau niekas nebematė jo išeinančio; vienas iš Scarpia'os informatorių, tų rūmų tarnas, liokajus, pranešė, kad kunigaikščio brolis užsidarė savo aukšte, liepė užkalti langines ir didžiumą laiko praleisdavo rašydamas nepaskaitomus eilėraščius. O paleidus vienus piktadarius, į jų vietą reikėdavo sodint kitus. Ta portugalė rūmų dama Eleonora Fonseca Pimentel, rašydavusi pagiriamuosius sonetus Karalienei, parodė draugui savo sukurtą Odę Laisvei ir tuo suteikė Scarpia'i galimybę įkalinti ją dvejiems metams pastarąjį spalį.

Kai gruodžio pabaigoj karališkoji šeima, globojama britų admirolo, pabėgo iš Neapolio, Scarpia pasiliko, įpareigotas būti Karalienės akimi jai nesant. Jis šmirinėjo po miestą, apsivilkęs juodu apsiaustu, kokius nešioja teisininkai, ir stebėjo, kaip pildosi Karalienės pranašystės. Markizas Angelotti atskubėjo iš Romos pasidžiaugti anarchija, kuri prasidėjo pabėgus teisėtai

Neapolio valdžiai. Minia užėmė Vikarijos kalėjimą ir išlaisvino keletą bendra tvarka nuteistų kalinių. Nelaimė, tai buvo kalėjimas, į kurį jis pasodino Fonsecą Pimentel: ji išėjo aukštai iškelta galva, tuščiažodžiaudama apie laisvę, lygybę ir žmogaus teises. Negi ji nematė minios, kuri per klaidą ją išlaisvino, veidų? Jie manė šneką liaudies vardu, tie poetai, profesoriai ir liberalūs aristokratai. Bet liaudies idėjos buvo kitos. Liaudis mylėjo Karalių (jie buvo per dideli nemokšos, kad mylėtų Karalienę) ir garbino prarają tarp beribės Karaliaus rūmų prabangos, palaidumo ir savo pačių skurdo bei vergystės. Jie nekentė išsimokslinusios aristokratijos, taip pat kaip Karalius ir Karalienė. Prancūzai žengė į pusiasalio pietus, o tie driskiai, įsiutę, kad Karalius juos paliko, laikė dėl to kaltais aristokratus. Ką gi, jie buvo teisūs. Teįsiliepsnoja didžiulis gaisras. Te apsišvarina Neapolis nuo tų prakeiktų nepatenkintųjų su jų ateistinėmis knygomis, prancūziškomis idėjomis, mokslinėmis koncepcijomis ir humanitarinėmis reformomis. Scarpia atsidavė kerštingų vaizdinių ekstazei. Liaudis – kiaulės, bet ji ruošia dirvą karališkosios valdžios atstatymui. Ne jam reikės atlikti visą darbą. Liaudis padarys viską už jį.

*

Baronas Scarpia buvo ypač aistringas žmogus. Jis gerai išmanė žmogaus aistras, ypač kai jos skatino piktadarybes. Jis suprato, kad lytinis pasitenkinimas suintensyvėja, kai pažemini ir išniekini savo geismo objektą; pasitenkinimą jis patirdavo būtent šitaip. Jis suprato, kad baimė, permainų baimė, baimė to, kas yra ar atrodo svetima ir todėl grėsminga, apmalšta, kai susivieniji su kitais, kad neduotum ramybės ir užgauliotum tuos, kurie jaučiasi esą bejėgiai ir skirtingi; šitai jis ir matė vykstant aplinkui. Aistra Scarpia'i buvo smurtas, agresija. Vienintelė aistra, kurios jis negalėjo suprasti, buvo toji, kuri pasiekia laimę išvengusi smurto, kuri priverčia žmogų užsidaryti savy. Pavyzdžiui, kolekcionieriaus aistra.

Kad ir kaip daug šviečėjiškų idėjų šalininkų buvo tarp aukštuomenės, dar daugiau buvo kolekcionierių, o kolekcionieriams buvo sunku priimti revoliucinio maišto padarinius. Jų turtas jau investuotas į senąjį režimą, kad ir kiek Voltaire'o tomų jie būtų perskaitę. Revoliucija – prastas metas kolekcionieriams.

Kolekcionuoti – tai kolekcionuoti praeitį, toks kolekcionavimo apibrėžimas. O kelti revoliuciją – tai pasmerkti tai, kas tuo metu vadinama praeitimi. Bet praeitis – labai sunki, lygiai kaip ir didelė. Jeigu senos tvarkos žlugimas verčia jus apsispręsti bėgti, vargiai galėsit pasiimti viską su savimi – tai buvo Cavalierės drama. Ir vargiai galėsit viską išsaugoti pasilikęs.

*

Štai viena iš scenų, kurią regėjo baronas.

1799 metai, sausio 19-oji. Praėjus trims savaitėms po bėgimo iš Neapolio, kažkas šiurpaus nutiko vienam iš Cavalierės pažįstamų, irgi kolekcionieriui. Tasai žmogus užvis labiausiai domėjosi tapyba, matematika, architektūra bei geologija ir buvo vienas iš labiausiai išsilavinusių ir darbščiausių karalystės gyventojų. Visiškai nesimpatizuojantis respublikonams, kaip kad kiti išsilavinę aristokratai, tokie kaip jo brolis, jis, kaip ir daugelis kolekcionierių, buvo konservatyvaus būdo; tasai kolekcionierius buvo net ypač priešiškas tų laikų naujovėms. Jis pasisiūlė lydėti Karalių ir Karalienę į Palermą. Bet jam nebuvo leista. Pasilik Neapolyje, mokslingasai kunigaikšti! Ir pažiūrėk, ar tau patiks būti valdomam tų bedievių prancūzų.

Artėjantys prancūzų kareiviai, be abejo, nesukels didesnės grėsmės nei tos plėšikaujančios gaujos, kurios šlaistosi po gatves, pamanė kunigaikštis, pasilikęs savo rūmuose pasvarstyti, sukurti veiklos planą ir jį paskelbti. Šeimos taryboje, susirinkusioje vėlią sausio 18-osios naktį, kunigaikštis, sveikstantis nuo stipraus kataro, matyt, nevadovavo taip tvirtai, kaip galėtų. Pavojaus skersvėjai sulaužė įprastinę pasisakymų hierarchiją. Jaunesnysis kunigaikščio sūnus pakėlė balsą prieš motiną.

Kunigaikščio duktė pertraukė tėvo kalbą. Kunigaikštienė piktai paprieštaravo tiek vyrui, tiek gerbiamai anytai. Vis dėlto galiausiai priimtas sprendimas, kurie iš jų turi būti nušalinti nuo pavojaus (ne, nevadinkite tai pabėgimu), atstatė tą sugriautą hierarchiją. Kunigaikštis ir abu jo sūnūs kuriam laikui pasitrauks, būtent pasitrauks į vilą Sorente – o rūmuose saugiai paliks kunigaikštienę, jųdviejų dukrą, senąją kunigaikščio motiną ir brolį, kuris grįžo iš kalėjimo pamišęs.

Kunigaikštis su sūnumis turėjo palikti sostinę kitą dieną, po aristokratų susirinkimo, kuriame buvo tikimasi jį dalyvausiant. Tausodamas jėgas kelionei, kunigaikštis pasiuntė ten vietoj savęs vyresnįjį devyniolikmetį sūnų. Jaunuolis mandagiai klausėsi daugybės aristokratų kalbų, kuriomis jie dar kartą patvirtino savo ištikimybę Burbonų monarchijai, atsidūrusiai tremtyje Palerme, ir po to sutiko neturį jokio kito pasirinkimo, kaip tik pasveikinti prancūzus, kurie bent įves mieste šiokią tokią tvarką; pirmą valandą nakties jis grįžo namo keistai tuščiomis gatvėmis ir atpasakojo, ką girdėjęs, tėvui. Jis sužinojo, kad per tas keturias valandas, kai jo nebuvo namie, dėdė mėgino pasikarti bibliotekoje, bet virvę pasisekė laiku nupjauti, ir jis buvo paguldytas į lovą. Trys tarnai buvo paskirti saugoti jį nuo kito panašaus mėginimo.

Sūnus buvo pasiųstas atvesti dėdę, dar tebevilkintį naktiniais marškiniais, pavakarieniauti drauge su visa šeima. Kai jie sodino jį į kėdę, mažordomas pranešė, kad prie įėjimo į rūmus susirinko minia ir reikalauja susitikti su kunigaikščiu. Nepaklausęs žmonos ir motinos patarimo, kunigaikštis, lydimas vien sekretoriaus, išėjo su jais pasišnekėti. Tarpe kokių penkiasdešimties žmonių įdegusiais veidais, kurie susirinko kieme, jis atpažino miltų prekiją, savo barzdaskutį, Toledo vandens pardavėją ir račių, kuris taisydavo jo karietas. Miltų prekijas, kuris, rodės, buvo didžiausias triukšmadarys, pareiškė, kad jie atėjo nutraukti puotos, kurią kunigaikštis iškėlęs savo draugų jakobinų garbei. Kunigaikštis rimtai nusišypsojo.

Mano brangūs svečiai, jūs apsirikote. Aš tik vakarieniauju su šeima, jokios puotos nėra.

Miltų prekijas vėl pareikalavo, kad juos įleistų. Tai neįmanoma, pasakė kunigaikštis ir pasisuko eiti vidun. Žvangantis pulkas žmonių, mojuojančių lazdomis ir peiliais, sučiupo kunigaikštį, nustūmė tarnus ir pasileido laiptais. Visa šeima pasislėpė kitame aukšte, išskyrus nustėrusį kunigaikščio brolį, kuris paliko sėdėti prie stalo ir trupino duoną. Abu broliai buvo nutempti laiptais žemyn ir išvilkti laukan. Keletas vyrų buvo pasiųsti saugoti kitus šeimos narius – ir prasidėjo plėšimas.

Jie ėjo iš kambario į kambarį, plėšdami nuo sienų paveikslus, atidarinėdami skrynias, bufetus, tuštindami stalčius, išmesdami viską, kas juose buvo, ant grindų. Į paveikslų galeriją, kur kabojo didžiuma nuostabios kunigaikščio kolekcijos drobių; į biblioteką, kur buvo sukaupta daugybė vertingų popierių ir dokumentų, nuostabi gausybė retų knygų ir neįkainojamų rankraščių, surinktų prieš pusantro šimto metų garsaus jo protėvio, kardinolo, ir daugybė šiuolaikinių knygų; į kabinetą, kur jo mineralų kolekcija buvo išstatyta keliose spintose su stiklinėmis durimis; į kunigaikščio chemines laboratorijas, kur buvo laikomi tuzinai mechaninių instrumentų; į jo laikrodžių kabinetą, kur, išmokęs laikrodžių gamybos meno, kunigaikštis mėgdavo ilsėtis po mokslingų darbų. Viršutinių aukštų langai buvo atverti kuo plačiausiai, ir paveikslai, statulos, knygos, popieriai, įrankiai ir instrumentai atsidūrė kieme. Tuo tarpu kiti plėšikai nešė žemyn, paskui laukan visus prabangius baldus, sidabrą ir plonus baltinius. Palaipsniui durys, langai, balkonų turėklai, sijos ir laiptų turėklai buvo nuplėšti ir išgabenti lauk.

Po kelių valandų ir daugybės kyšių kunigaikščio šeimai buvo leista palikti rūmus, kai jie buvo apieškoti, ar nieko neišsineša. Maldavimai leisti vykti drauge kunigaikščiui ir jo broliui buvo sutikti patyčiomis. Bent jau ligonį sūnų leiskite pasiimti, sušuko senoji kunigaikštienė. Ne. Bent su tėvu leiskite atsisveikinti, sušuko jaunesnioji kunigaikščio duktė. Ne. Argi jūs patys ne

vyrai, tėvai, sūnūs? sušuko kunigaikščio žmona. Argi jūs neturite nė kruopelytės gailesčio? Taip – į pirmą klausimą. Į antrą: Ne.

Raudanti šeima buvo išvesta per galinį išėjimą ir išstumta į gatvę.

Tuo tarpu kunigaikštis ir jo brolis, virpantis ir vienmarškinis, buvo griežtai saugomi arklidėse. Kai laužas buvo sukurtas, juos išvedė į kiemą ir pririšo virvėmis prie kėdžių, kad jie viską matytų.

Ugnis liepsnojo kiaurą popietę. Raphaelis, Titianas, Correggio, Giorgione, Guercino ir visi kiti šešiasdešimt keturi paveikslai... sudegė toje ugnyje. Ir knygos – istorijos veikalai, kelionių aprašymai, mokslo, meno, amatų knygos, Vico, Voltaire'o ir d'Alambert'o raštai... pleškėjo. Į aukštai sklendžiančias liepsnas buvo metama ir tai, kas nedega: jo Vezuvijaus akmenų kolekcija – surinkta iš ugnies, ugniai sugrąžinta. Delikatūs laikrodžiai, švytuoklės, kompasai, teleskopai su platinos veidrodžiais, mikroskopai, chronometrai, barometrai, termometrai, odometrai, grafometrai, echometrai, hidrometrai, vinometrai, pirometrai... dužo, tirpo. Sutemo. Laužas tebeliespnojo. Stojo naktis. Pasirodė žvaigždės. Ugnis rijo viską. Brolis valandėlę šaukė ir maldavo, kad jį atrištų, paskui užmigo. Kunigaikštis stebėjo viską geliančiomis akimis. Jis mėšlungiškai kosčiojo, neištardamas nė žodžio. Kai nebeliko ką svaidyti į ugnį, minia susirinko prie kėdžių ir ėmė juos įžeidinėti. Jakobinai. Prancūzų pakalikai. Paskui keletas vyrų įsidrąsino pakelti ranką iš pradžių prieš kunigaikštį: numovė jam batus ir kojines, paskui nukirto virvę, kuria už nugaros buvo surištos rankos, kad galėtų nutraukti jo šilkinį švarką, liemenę, kaklaraištį, lininius marškinius. Kai jie traukė jo drabužius, kunigaikštis išsirietė ne tam, kad pasipriešintų jų veiksmams, o veikiau, kad palengvintų jiems darbą, kad galėtų greičiau priimti tvirtą, stoišką pozą, – tai buvo vienintelis priekaištas, kuris jam atrodė atitinkąs jo orumą. Apnuogintu liemeniu, jis vėl aukštai iškėlė galvą. Ir neištarė nė žodžio.

Juo daugiau drąsos, juo daugiau žiaurumo. Prie laužo pritino deguto statinę, stovėjusią kiemo kampe. Keletas vyrų panardino į statinę medinius samčius ir šliūkštelėjo degančios dervos ant kunigaikščio brolio: šis nubudo su riksmu, paskui užvertė galvą, lyg būtų nušautas. Po to kažkas nušovė jį. Jie atrišo jo kūną ir įmetė į laužą. Kunigaikštis suklykė.

*

Kažkas stebėjo tą sceną prie kiemo vartų: vyras juodu apsiaustu, gražiu pudruotu peruku, šalia jo stovėjo keletas uniformuotų municipaliteto kareivių. Tie iš minios, kurie jį pastebėjo, net ir neatpažinę žiūrėjo į jį su baime.

Juodai vilkįs vyriškis buvo įbedęs akis į kunigaikštį: ne į jo veidą, o į išblyškusį ir sunkų pilvą, kuris čia išsipūsdavo, čia susitraukdavo nuo raudos. Jo pėdos buvo raudonos – jam buvo šauta į abi blauzdas, – bet jis tebesėdėjo tiesus kėdėje, rankos vėl buvo surištos jam už nugaros.

Nei juodai vilkįs vyriškis, nei jo sargybiniai nekrustelėjo, kad įsikištų. Bet kunigaikščio kankintojai padarė pauzę. Nors, rodės, jie ir žinojo, kad jis nesustabdys jų, šiaip ar taip, tikri nebuvo, kad gali tęsti. Visi bijojo to juodai vilkinčio vyriškio – išskyrus tik barzdaskutį, šis buvo vienas jo informatorių.

Barzdaskutys žengė į priekį, laikydamas rankoje skustuvą, ir nurėžė kunigaikščiui ausis. Kai jos nukrito, kraujo prijuostė uždengė apatinę kunigaikščio veido dalį. Minia riaumojo, ugnis virpėjo, o juodai vilkįs vyriškis sumurkė iš pasitenkinimo ir išėjo, palikęs jiems užbaigti tą dramą.

*

Tu matei, kada aš išėjau, pasakė Scarpia kitą dieną uosto tavernoje vienam iš savo šutvės narių. Kas nutiko paskui? Ar jis dar liko gyvas?

Taip, atsakė vyriškis. Taip, dievaži. Jis verkė, ir kraujas tekėjo jo veidu ir galva.

Vis dar gyvas?

Taip, milorde. Bet žinote, kaip būna, kai prakaitas žliaugia krūtine...

(Tas vyriškis buvo palankino nešikas, kai dirbi tokį darbą, gerai žinai, kas yra prakaito kaprizai.)

...žinote, kai prakaitas žliaugia krūtine ir kartais susikaupia čia vidury...

(Nepriekaištingai apsitaisęs baronas to nežinojo, bet, nesvarbu, pasakok...)

...žinote, na, kai kraujas susirenka čia vidury, o jis stengėsi leisti jam nutekėti.

Palankino nešikas liovėsi pasakojęs, kad mimika parodytų tą judesį: prispaudė smakrą prie krūtinės ir pūtė suspaustomis lūpomis į tą įsivaizduojamą vietą virš savo riebaus pilvo.

Jis pūtė, paaiškino jis. Suprantate. Jis visą laiką pūtė. Pūtė orą. Tai viskas, ką jis darė. Kad kraujas nutekėtų. Tada vienas iš mūsų vyrukų pamanė, kad jis ėmėsi burtų, kad jis pučia norėdamas išnykti, ir vėl šovė į jį.

Ir tuomet jis krito negyvas?

Beveik. Jis juk neteko daugybės kraujo.

Ir vis dar buvo gyvas?

Taip. Taip. Tada prišoko kiti mūsų vyrukai su peiliais. Kažkas perrėžė jam klyną ir nupjovė... na, suprantate, ir iškėlė juos priešais minią. Po to mes įmetėm kūną į deguto statinę ir sviedėm ją į ugnį.

*

Kai žinia apie tuos šiurpius įvykius pasiekė Palermą, Cavaliere sudrebėjo ir nutilo. Jis mėgo kunigaikštį ir žavėjosi jo kolekcijomis. Didžioji dalis to, kas buvo sunaikinta, buvo neatstatoma. Be paveikslų, kunigaikščio bibliotekoje buvo keletas neišspausdintų daug rašiusio Athanasiuso Kircherio darbų. Ir, prisiminė Cavaliere, jo draugo Piranesi autobiografijos rankraštis (jis būgštavo, kad tai galėjo būti vienintelis egzempliorius). Kokia netektis. Cavaliere susiraukė. Kokia baisi netektis.

Cavalierės žmona ir didvyris tas dienas nekalbėjo apie nieką kita. Kunigaikščio ir jo brolio likime jie regėjo bet kokios nedrausmingos minios polinkį įpulti į barbarybę ir poreikį apginti nuosavybės šventumą, privilegijuotųjų nuosavybę. Žinoma, tai buvo ir Cavalierės įsitikinimai, tik jis juos skelbė ne taip žodingai, ne taip piktindamasis. Nors kolekcija yra kur kas daugiau nei tam tikra ypač pažeidžiama nuosavybės turėjimo forma, kolekcionieriaus sielvartu sunku pasidalyti, nebent tik su kitu kolekcionieriumi. O su padėties ir kūno pažeidžiamumu Cavaliere beveik susitaikė.

Karalienė nei piktinosi, nei sielvartavo. Skaitydama ilgą aprašymą, kurį jos patikimiausias agentas, paliktas Neapolyje, jai atsiuntė, aprašymą tos kruvinos lemties, kuri ištiko kunigaikštį, jo brolį ir kitus kilminguosius, patekusius į minios rankas, Karalienė gėrė arbatą su savo patikimiausiu agentu Palerme. Perskaičiusi Scarpia'os laišką, ji perdavė jį Cavalierės žmonai. *Je crois que le peuple avait grandement raison*, pasakė Karalienė.

Net Cavalierės žmona sudrebėjo.

Cavalierės žmona nemėgo Scarpia'os. Niekas nemėgo Scarpia'os. Tačiau, kaip ir visuomet, ji pasistengė pamatyti tuos dalykus Karalienės akimis. Karalienė paaiškino savo mylimai draugei, kad nepasitiki princu Pignatelli, kurį jie paskyrė regentu prieš išvykdami, – ir buvo teisi, kaip netrukus galėjo įrodyti, nes Pignatelli išvyko iš Neapolio po kelių savaičių. Karalienė nepasitikėjo ir kardinolu Ruffo, kuris rengėsi slapta grįžti ir vadovauti pasipriešinimui prieš prancūzus. Bet ji pasakė Cavalierės žmonai, jog pasitiki baronu Scarpia.

Vous verrez, ma chère Miledy. Notre Scarpia restera fidèle.

*

Po to, kai buvo nužudyti kunigaikštis ir jo brolis, o maištininkai tebegrobė ir tebeniokojo aristokratų turtą, patriotai, kaip jie save vadino, pasitraukė į Ovo jūros fortą, kur pro dantytas

tvirtovės sienas naktimis matydavo prancūzų stovyklaviečių laužus už miesto. Generolo Championnet kariuomenei įžengus į Neapolį, Scarpia pasitraukė į slaptavietę. Jis negalėjo suteikti Karalienei jokio savo akimis matyto paliudijimo apie tai, kaip per tas tris dienas vyko brolžudiški mūšiai tarp miesto gyventojų ir prancūzų kareivių ir kaip prancūzų trispalvė buvo iškelta virš Karaliaus rūmų, o iš tvirtovės pasipylė revoliucionieriai.

Jo slaptavietė vyskupo, vieno iš jo informatorių, kambariuose buvo saugi. Nors, žinoma, jokia slaptavietė negali būti visiškai saugi; jis tai žinotų, kaip save aptikti (geri kyšiai, išmoningi kankinimai). Jis žinojo, kad revoliucionieriai, be abejonės, jo ieško. Argi ne jis atsakingas už pirmųjų konspiratorių mirtis? Ar jis nepersekiojo daugybės tų, kurie dabar vadovauja respublikai? Teisininkai, mokslininkai, dvasininkai, iš kurių buvo atimtas dvasininko titulas, matematikos ir chemijos profesoriai – tie dvidešimt penki vyrai, prancūzų generolo paskirti tarnauti kaip laikinoji vyriausybė, visi tikriausiai figūravo kosmopolitų ir agitatorių sąraše, ir Scarpia kiekvienai progai pasitaikius kišdavo juos kalėjiman. Bet buvo panašu, kad jie nežino, kaip jį surasti. Scarpia, kuriam baimė nebuvo stimuliatorius, jautė, kaip aitri jo esybė sulig kiekviena diena tolydžio garuoja nuo vyskupo varginančio Aš-visuomet-žinojau bei Bet-niekada-nemaniau-kad ir (o tai buvo nemažiau svarbu) nuo neįprastinio apribojimo celibatu. Kai jis pirmąsyk surizikavo išeiti laukan, kad susirastų moterį, buvo tikras, kad jį atpažino. Kai išėjo antrąsyk pasirodyti, jog stebi, kaip smalsi minia spokso į sodinamą prieš buvusius Karaliaus rūmus didžiulę pušį, jau nebuvo tuo tikras. Dar kelias dienas praleido su vyskupu, paskui grįžo namo, parašė ilgą raportą Karalienei ir laukė, kol ateis jo suimti. Laukė. Jo priešai, rodės, buvo pernelyg kilnūs tokiems dalykams, kaip kerštas.

Dabar jis lūkuriavo savo valandos, kol šitie tariamai šviętėjiškų idėjų globotiniai movėsi savo juokingai nulėpusias rau-

donas frigiškas kepuraites, kreipėsi kits į kitą „Pilieti", „Piliete", kalbėjo viešas kalbas, nuplėšinėjo karališkas emblemas, sodino savo Laisvės Medį visuose miesto skveruose ir rinkdavosi į komitetus rašyti konstitucijos pagal prancūzų respublikos konstitucijos pavyzdį. Visi jie buvo svajotojai. Jie dar pamatys. Jis atsikeršys.

Visuomet gali pasikliauti geranoriškų žmonių patiklumu. Jie žengia priekin nesustodami, manydami, kad liaudis eina paskui juos, po to atsigręžia ir... ogi už jų nieko nėra. Minia išsiskirstė, ieškodama maisto, vyno, sekso, kur nusnausti arba smagių peštynių. Minia nenori jokių kilnių idėjų. Minia nori kautis arba išsiskirstyti. Tie jakobinų ponai ir ponios su savo sentimentaliomis teisybės ir laisvės idėjomis manė, kad duoda liaudžiai tai, ko ji nori ar kas jai tinka. O būdami triukšmingai naivūs manė, jog tai tas pats dalykas. Ne, liaudis nori botago ir reguliarių parodų, garbinančių valstybės ir Bažnyčios valdžią. Žinoma, tie profesoriai ir liberalūs aristokratai manė supranta, kad liaudžiai reikia puošnių iškilmių, ir ketino surengti šventę Proto Deivės garbei. Protas! Koks spektaklis! Negi jie iš tikrųjų tikisi, kad liaudis pamils protą – ne, pamils Protą – taip, kaip jie myli Karalių? Negi jie iš tikrųjų tikisi, kad liaudis sutiks su tuo naujuoju kalendorium, kurį jie priėmė įstatymu, su tuo itališku prancūzų mėnesių pavadinimų variantu?

Scarpia džiugiai pastebėjo, kad respublikonai netrukus buvo priversti pripažinti, jog tų pasiskolintų ritualų ir nomenklatūros nepakako tamsioms masėms įkvėpti ištikimybę. Straipsnis, išspausdintas revoliuciniame laikraštyje, kurį išleido Eleonora Fonseca Pimentel, apie tai, koks būtų reikšmingas revoliucijai miesto garsaus miraklio spektaklis, rengiamas dukart per metus, tapo pirmuoju realizmo ženklu. Tačiau toks atviras liaudies tikėjimo globojimas rodė, kaip toli buvo Proto kaliniai nuo supratimo, kaip reikia valdyti liaudį. Scarpia, protingiausias iš manipuliatorių ir nuožmių fanatikų, žinojo, jog vos tik liaujiesi kalbėjęs apie tikėjimą ir pradedi kalbėti apie religiją – juolab

neapdairiai apie religijos vaidmenį palaikant tvarką ir saugant viešąją moralę, – tikėjimas iškart tampa diskredituotas, o tikrasis Bažnyčios autoritetas kaipmat fatališkai sukompromituojamas. Religijos reikšmė! Tai paslaptis, apie kurią nevalia užsimint viešai. Kokie jie lengvatikiai.

Ir bejėgiai. Respublikonai nekontroliavo tradicinių ritualų ir vietinių lemties ženklų, įbaugindavusių ar nuramindavusių prieštaringas mases. Kad ir tas miraklis, kurio metu suskystinamas sukrešėjęs šventojo Januarijaus kraujo lašelis: respublikonai buvo teisūs, kai nerimastavo, jog rojalistų arkivyskupas, norėdamas įrodyti, jog miestas prarado dangiškąją globą, uždraus vaidinti tą miraklį. Ir jau, be jokios abejonės, niekas nepajėgtų sukontroliuoti Vezuvijaus, visų lemties ženklų ženklo ir aukščiausios gamtos galių bei autonomijos išraiškos. Teisybė, pastaruoju metu kalnas elgėsi padoriai. Respublikonai tikėjosi, kad žmonės pastebės, jog, net jei šventasis Januarijus ir nedavė savo palaiminimo, tai kalnas buvo patriotų pusėje. Vezuvijus, ramus nuo 1794 metų, išleido ramią liepsną, tarsi džiaugtųsi, tą fejerverkų vakarą, kai buvo švenčiamas respublikos paskelbimas, rašė dama Fonseca. Ir vėl poetiškos fantazijos! Tačiau ne taip jau lengva nuraminti liaudį, nors įbauginti galima kaskart labiau. Kaip gaila, galvojo Scarpia, kad nėra būdų sukelt ugnikalnio išsiveržimo. Didžiulio išsiveržimo. Dabar.

Koks nepalyginamai veiksmingesnis buvo Karalienės kreipimasis į liaudies tikėjimą. Ji pavedė savo tremties bičiulei ir artimiausiai patikėtinei, britų ministro žmonai, užduotį išplatinti daugybę suklastotų respublikoniškų proklamacijų, kurias pati ir išgalvojo. ATSISAKOMA VELYKŲ! BET KOKS ŠVENČIAUSIOSIOS MERGELĖS GARBINIMAS NUO ŠIOL DRAUDŽIAMAS! KRIKŠTAS – NUO SEPTYNERIŲ METŲ! SANTUOKA – NEBE SAKRAMENTAS! Anglams tereikia pasiųsti jas paštu iš Livorno į Neapolį, pasakė Karalienė savo draugei. Cavaliere, sužinojęs apie tą planą iš žmonos, pasiteiravo, ar Karalienė tikisi, kad anglai, tai yra jis pats, apmokės ir pašto išlaidas. Ne, ne, atsakė

Cavalierės žmona, ji sumokėsianti iš savo kišenės. Įdomu, kiek jų pasieks Neapolį, pridūrė Cavaliere. O, Karalienei nesvarbu, ar visos jos atvyks, ar ne. Ji sako, kad keletas vis tiek atvyks. Keletas iš tikrųjų pasiekė Neapolį; Scarpia matė, kaip jos ėjo iš rankų į rankas. Proklamacijos, įsiteikiančios liaudžiai ir giriančios jos drąsą, būtų mažiau įtikinamos, jis tai žinojo, nei tos, kurios kelia baimę. Liaudie, žiūrėk, ką tie prancūzų Antikristo agentai tau parengė! Labiau pasiturinčius geriau veikia pinigai: Karalienė siuntė jam didžiules sumas iš savo kišenės, kad užsitikrintų ištikimybę tų aristokratų, kurie, galimas daiktas, padarė išvadą neturį kitokios išeities kaip tik bendradarbiauti su tariamais patriotais.

Jų operetinė revoliucija buvo sužlugdyta nuo pat pradžių, tačiau Scarpia matė, jog jie taip niekada ir nesupras, koks būtinas yra valstybės smurtas, nors ir žinojo, kad teks imtis ginklo. Tegu jų konstitucija ir pagrįsta karine senosios Graikijos ir Romos dvasia, jie visiškai nenutuokia, kaip organizuoti liaudies savanorių būrius, o juolab kariuomenę. O argi piliečių policija gali būti policija, pagalvojo buvusi slaptosios Neapolio policijos galva. Nieku gyvu. Faktiškai jų revoliucija – bejėgė.

*

Deja, Scarpia'os pranašystės buvo tikslios.

Revoliucija, sukelta privilegijuotųjų metropolijos klasių, stokojanti kokios nors paramos kaimuose ar tarp miestų gyventojų, dabar juolab nuskurdinta kapitalo nutekėjimo senam režimui bėgant iš šalies, netekusi turizmo atnešamų pajamų... revoliucija, kuriai vadovauja garbingieji ir skrupulingieji, ne tik nenorintys naudoti jėgą liaudies nepasitenkinimui numalšinti, bet ir visai nesiekiantys sustiprinti valstybės valdžią... revoliucija, kuriai gresia artėjanti invazija, kurios sostinė jau apsupta jūrų blokados (dėl to vis labiau stinga maisto), organizuotos didžiulės kontrrevoliucijos imperijos, palaikančios vyriausybę tremtyje... revoliucija, ginama okupacinės kariuomenės, kurios nekenčia liaudis, kariuomenės, priklausančios imperijai–varžovei, užsimojusiai

užkariauti visą kontinentą... revoliucija, priversta varžytis su kaimuose išplitusiu pilietiniu karu, finansuojamu vyriausybės tremtyje, kuriam vadovauja populiarus aukšto rango emigrantas... revoliucija, nusilpninta didžiulių pinigų kontrabandos iš užsienio, skirtų potencialiems jos šalininkams tarp aukštuomenės, ir tos dezinformacijos kampanijos, kurią parengė tremtyje atsidūrusi vyriausybė, kad įtikintų liaudį, jog labiausiai godojami jos papročiai netrukus bus panaikinti... paralyžiuota revoliucija, nes tarp jos lyderių, neabejojančių ekonominių reformų būtinybe, yra ir radikalų, ir nuosaikiųjų, ir nė vieni iš jų nesugeba paimt viršaus. Revoliucija, kuriai stinga laiko, kad ji būtų subrandinta.

Tokia revoliucija pasmerkta. Iš tikrųjų tai klasikinis modelis, kuris buvo sukurtas tame dešimtmetyje ir panaudotas dar ne vienąsyk pasmerktose revoliucijose. Ir istorijoje ji išliks kaip naivi revoliucija. Kaip gerų ketinimų revoliucija. Idealistinė. Nesubrendusi. Kaip revoliucija, kuri keletui savo atstovų suteikia revoliucinę šlovę, o visiems kitiems tik patvirtina, jog valdyti, nejaučiant potraukio represijoms, neįmanoma.

Žinoma, ateitis įrodys, jog tie patriotai buvo teisūs. Ateitis pavers tuos pasmerktuosius Vezuvijaus Respublikos vadovus didvyriais, kankiniais, pirmtakais. Tačiau ateitis – tai kita šalis.

Vieninteléje revoliucionierių kontroliuojamoje teritorijoje – badmetis ir neįprasčiausia netvarka. Revoliucionieriai nepaveldėjo subalansuotos ekonomikos. Viskas turėjo būti importuojama, išskyrus šilkines kojines, muilą, tabakines iš vėžlio kiauto, marmurinius stalus, dekoratyvinius baldus ir porcelianines grupines skulptūrėles – pagrindinius karalystės manufaktūrų gaminius. Šilko ir keramikos fabrikai pasiūlydavo apmokamą sunkų darbą tik keletui išrinktųjų; dauguma miesto gyventojų buvo tarnai arba amatininkai, o nemaža jų dalis buvo įpratę gyventi iš elgetavimo, vagysčių ir arbatpinigių, gautų už vergiškas paslaugas turčiams ir turistams. Tačiau Karaliui ir Karalienei apiplėšus iždą karalystė liko visai be pinigų, todėl

sunyko mecenavimas ir statybų bumas, prasidėjęs 1734 metais įsisteigus Burbonų monarchijai (naujų viešųjų pastatų, turtuolių rūmų ir rezidencijų, bažnyčių ir teatrų statyba buvo vienas iš nedaugelio pastovių darbo šaltinių), o turizmas nutrūko (Didžiosios revoliucijos Kelionės nebuvo). Maisto kainos kilo stačia kreive. Dabar vargiai kas gaudavo darbo.

Būtinybė išgyvendinti korupciją – o iš tikrųjų pertvarkyti visą visuomenę natūraliais, racionaliais teisės mokslo pagrindais – buvo akivaizdi visiems naujos valdžios vadovams, kurie nebuvo tokie naivūs, kad manytų, jog, norint valdyti, pakanka mokyti. Tačiau atotrūkis tarp radikalų ir nuosaikiųjų didėjo, nes nuosaikieji siūlė apmokestinti turčius ir suvaržyti Bažnyčios atleidimą nuo mokesčių, o radikalai reikalavo panaikinti titulus ir konfiskuoti žemės valdas, priklausančias aristokratijai ir dvasininkijai. Kai vienas iš vyriausybės komitetų pasiūlė viešąsias loterijas kaip būdą pripildyti ištuštėjusį iždą, tas pasiūlymas buvo atmestas kaip netinkamas, kaip nepraktiškas ar kaip amoralus, pastarąjį argumentą iškėlė Fonseca Pimentel savo laikraščio puslapiuose. Liaudies švietimas ir užkrėtimas respublikos idėjomis – propaganda – buvo vienintelis iš visų revoliucijos uždavinių, su kuriuo sutiko visi. Nauji, įkvepiantys pavadinimai – Kuklumas, Tyla, Taupumas, Triumfas – buvo suteikti Toledo, Kjajos ir kitoms didžiausioms gatvėms. Fonseca Pimentel pasiūlė išleisti laikraštį ir almanachus liaudžiai neapoliečių tarme. Ji parašė straipsnį apie teatro ir operos reformos būtinybę. Liaudžiai reikėtų įsteigti marionečių teatrą po atviru dangum su labiau pamokomais Pulčinelos nuotykiais, o San Karle – jau perkrikštytame į Nacionalinį Teatrą – išsilavinusi publika klausytųsi operų alegoriniais siužetais, tokių, kokios buvo rodomos Prancūzijoje: *Proto triumfas, Auka ant Laisvės aukuro, Himnas Aukščiausiajai Būtybei, Respublikoniška Drausmė ir Senojo Režimo Nusikaltimai.*

Visa tai truko penkis mėnesius. Penkis perkrikštytus mėnesius: *Piovoso* (lietingąjį), *Ventoso* (vėjuotąjį), *Germile* (pumpuruotąjį), *Fiorile* (žydintįjį) ir *Pratile* (pievinį)...

Pirmieji pasipriešinimo veiksmai prasidėjo tolimuosiuose kaimuose ir miesteliuose – karalystėje buvo įsikūrę daugiau nei du tūkstančiai kaimų ir miestelių. Sostinės patriotus tas šurmulys nustebino ir jie vėl susirinko į komitetus aptarti savo planų, kaip nusavinti didžiuosius dvarus ir išdalyti juos bežemiams valstiečiams.

Sklido kaskart blogesnės žinios. Respublikonų jėgos, pasiųstos į provincijas, pasirodė nesugebančios lygintis su anglų fregatų išlaipinamomis grupelėmis, su kuriomis joms tekdavo susidurti. Apsišaukėliška Krikščioniškoji Ruffo kariuomenė ėmė kaimą po kaimo. Dabar ją jau sudarė tūkstančiai kalinių, Karaliaus įsakymu išlaisvintų iš Sicilijos kalėjimų ir anglų laivais atgabentų į Kalabrijos pakrantę. Apgulta iš išorės ir susidūrusi su vis didėjančiu nepasitenkinimu bei pilietiniais neramumais pačiame Neapolyje, respublika dvigubai sustiprino pastangas užkariauti liaudies širdis ir protą.

Prasidėjo bado maištai. Buvo rengiama daugiau pasalų prancūzų kareiviams. Laisvės Medžiai viešose aikštėse būdavo deginami naktimis.

Laisvės Medis – dirbtinis augalas, rašė Scarpia Karalienei. Kadangi jis buvo suleidęs šaknis ne čia, nereikėjo jo nė rauti. Net ir dabar jis galingai purtomas ištikimų Jūsų Didenybės tarnų, o be prancūzų globos jis nuvirs savaime, kai tik priešas išvyks.

Gegužį Prancūzija, pralaimėjusi daugelį mūšių Šiaurės Italijoje naujai sukurtai Antrajai Koalicijai, atitraukė savo kariuomenę iš Neapolio. Britų fregatos užėmė Kaprį ir Iskiją. Praėjus dar kelioms savaitėms Ruffo su savo paniurusių valstiečių ir pakelės plėšikų kariuomene užplūdo miestą, susiliejo su sąmoningų miesto varguolių miniomis, šūkalojančiomis šūkius, panašius štai kad ir į tokį: „Kas turi bet ką, vertą pavogti, yra jakobinas", ir pradėjo neįtikėtiną plėšikavimo ir žiaurybių puotą. Turčiai buvo medžiojami jų rūmuose, jauni medicinos studentai, simpatizuojantys respublikonams, ligoninėse, o sąžinės prelatai

bažnyčiose. Beveik penkiolika šimtų patriotų sugebėjo prisiglausti Ovo ir Nuovo jūros fortuose.

Minios banga užliejo kiekvieną miesto plyšį, įtraukdama į savo mirtiną glėbį visus, kas jai nepriklausė. Medžiojanti minia ieškojo jakobinų identitetą išduodančių žymių (be to, kas buvo verta pavogti): vyriškio nepudruotais plaukais ir vilkinčio į akis nekrentančiais drabužiais arba vilkinčio ilgomis iki kulkšnių kelnėmis, arba dėvinčio akinius, arba to, kuris drįso vienas vaikštinėti gatvėmis ar puldavo į paniką pamatęs iš už kampo pasirodžiusią minią. O, taip, – kadangi kiekvienas patriotas vyras ant šlaunies buvo išsitatuiravęs Laisvės Medį, tai tie, kurių iškart nenudėdavo ar rimtai nesužeisdavo, būdavo išrengiami ir velkami gatvėmis, kad tie, kurie buvo apsirengę, galėtų iš jų šaipytis ir tyčiotis. Kas kam darbo, kad niekas nematė tokios tatuiruotės ant išrengtų belaisvių. Argi nesmagu jiems įgnybti, smogti, tyčiotis iš jų? Persekiojanti minia, garsiai džiūgaujanti minia. O štai dar vienas jakobinas! Pažiūrėkim į jo tatuiruotę! O štai moteris, pririšta prie vežimo diržais, viršutinę jos gležno nuogo kūno dalį vos dengia paklodė – grubi aliuzija į idealią antikos laikų suknelę: tik pažiūrėkit, dar viena Proto Deivė! Minia kankina ne taip, kaip Scarpia. Tikrasis kankintojas savo darbe vadovaujasi faktu: kad skausmas būtų užregistruotas, būtina sąmonė. Minia negauna jokio pasitenkinimo, jeigu kankinamas asmuo prarado sąmonę. Minią džiugina tik kūno poveikis kūnui, o ne kūno protui.

Akmuo, sviestas į langą, ranka, gniaužianti riešą, lazdos kaukšėjimas į galvą, ašmenys arba penis, smingantys į minkštą kūną, ausis, nosis, kojos pėda griovyje ar kyšantys iš kieno nors kišenės. Smogti, trypti, šauti, smaugti, tvoti, svaidyti akmenimis, persmeigti, pakarti, sudeginti, suplėšyti į gabalus, paskandinti. Žudymo būdų orgija, kurios tikslas – kur kas daugiau, nei vien atsikeršyti ar išreikšti susikaupusią skriaudą. Kaimo kerštas miestui, neišsimokslinusių – išsimokslinusiems, vargšų – privilegijuotiesiems – tokie paaiškinimai neįvardija gilumines

energijos, kuri išsilaisvina šitokiam niokojime. Tačiau toji ašarų ir kraujo upė, kuri užtvindo, nuplukdo, paskandina revoliuciją, gresia taip pat ir restauracijai. Nes tai panašu į gamtą – kuri, žinia, veikia ne savo pačios naudai ir skirsto neprotingai. Net ir prieš tai energijai išsenkant, ji, be abejo, pažabojama ją sankcionavusių vadovų.

Ruffo paklaiko nuo tų masinių žudynių, kurioms atvėrė kelią. Jis buvo sumanęs saikingą plėšimą, muštynes, prievartavimą ir kūno sužalojimus. Tik jau ne tas visuotines skerdynes, tai yra keletos tūkstančių gyventojų, kuriuos jis buvo priverstas laikyti asmenybėmis dėl jų rango ir išskirtinumo, užplakimą lazdomis, nudūrimą peiliu, sušaudymą ir sudeginimą. Tik jau ne šitiek išprievartavimų. Ir tik jau ne kanibalizmą, ne. Jis nenumatė tų laužų, sukrautų iš žmonių kūnų, jau nebegyvų ar tebemirštančių, to degančių kūnų kvapo, to reginio, kaip du jaunuoliai surengė puotą iš baltų hercogienės, kurios nuodėmklausiu ir meilužiu jis buvo, rankų ir kojų. Atėjo laikas pažaboti tą energiją. Paskutinysis Ruffo rojalistinių ordų veiksmas, dar prieš kardinolui paliepus nutraukti tas žudynes ir plėšimą, buvo Karaliaus rūmų šturmas ir išgrobstymas viso, kas juose buvo. Net langų švinas buvo išneštas.

*

Dabar šeimininkai privalo imtis kontroliuoti tai, ką liaudis impulsyviai, teisingai, tačiau neapgalvotai pradėjo. Ir nesišalinti nuo užduoties, kurią privalo atlikti šeimininkai.

Kai žinia apie prancūzų pasitraukimą ir patriotų pabėgimą į Masadą pasiekė Palermą, Karalienė išsigando, kad Ruffo neparodys maištininkams būtino ir deramo griežtumo, kurio jie nusipelnė savo nusikaltimais. Ji pasikvietė didvyrį į savo rūmus ir paprašė, kad jis nuvyktų į Neapolį priimti jų besąlyginės kapituliacijos ir nuteistų – tai yra nubaustų – juos Karaliaus vardu. Ji sako, paaiškino Cavalierės žmona, išvertusi prancūzišką Karalienės kalbą į anglų kalbą monoglotui didvyriui,

kad jūs privalote žiūrėti į Neapolį taip, tarsi jis būtų koks airių miestas, apimtas panašaus maišto.

Ak, atsakė didvyris.

Airija prieš metus patyrė savo revoliuciją, įkvėptą prancūzų, ir Karalienei didžiulį įspūdį padarė radikalumas, su kuriuo anglai ją numalšino.

Žinoma, negalima buvo nė įsivaizduoti, kad didvyris imtųsi tos misijos be Cavalierės ir jo žmonos pagalbos, patarimų ir lingvistinės kompetencijos.

Cavalierės žmonai tai buvo ideali misija: taip ji galės įrodyti, kokia ji būtina tiek Karalienei, tiek vyrui, kurį dievino. Cavalierei tai buvo pareiga, kurios jis negalėjo atsisakyti. Bet jis norėjo, kad niekas nesudrumstų tų gražių Neapolio vaizdų, kuriuos saugojo atmintyje. Žinoma, jis tikėjosi išvengsiąs baisybių, apie kurias jam pasakojo, reginio. Mes galim prisiversti, nors bus ir nejauku, žiūrėti į gražų paveikslą, vaizduojantį Marsijo kankynę, ar šaltakraujiškai, ypač jei nesam moterys, – į tikroviškai pavaizduotą sabinių pagrobimą... tai buvo kanoniškos tapybos temos. O Piranesi graviūrose pavaizduoti tiesiog neapsakomi kankinimai, vykdomi didelių išradingiausių kalėjimų užkampiuose. Nors būtų jau visai kas kita pamatyti, kaip iš tikrųjų diria odą, ar masinius prievartavimus Neapolyje, arba kančias tų tūkstančių žmonių, kurie išgyveno pažeminimą ir žaizdas, kai pateko į minios nagus ir gulėjo, suvaryti į gardą, troškiose daržinėse be maisto, miegojo tarp savo išmatų.

Birželio 20-ąją, perkėlęs savo vėliavą iš nebetinkamo kautynėms „Avangardo" į „Foudroyantą", turintį aštuoniasdešimt patrankų, didvyris paliko Palermą su septyniolikos laivų eskadra; trimis laivais didesne už tą, kuriai jis vadovavo Nilo mūšyje. Po keturių dienų flagmanas įplaukė į Neapolio įlanką, ir Marsas su paradine uniforma, prisisegęs visus ordinus, žingsniavo po jutą šalia savo Veneros, kuri vilkėjo kutuotu diržu sujuostą plonyčio balto muslino suknelę, dėvėjo plačiakraštę skrybėlę, papuoštą kaspinais ir daugybe stručio plunksnų. Savo kajutėje

užsnūdęs Cavaliere pajuto, kaip sudrebėjo sienos, kai „Foudroyantas" nuleido inkarą į penkiasdešimties metrų turkio spalvos gylį. Kokia rami kelionė, pasakė jis, kai prisijungė prie jų draugijos. Jis išvydo brangų savo širdžiai peizažą, įprastas miesto panoramos grožybes – vos keletas naujų detalių. Mieste tebedegė laužai. Baltos vėliavos plevėsavo virš Ovo ir Nuovo fortų. Cavaliere pastebėjo, kad plunksnuotasis Vezuvijus romiai rūksta. O akiratyje nebuvo nė vieno prancūzų laivo.

Kitą dieną didvyris priėmė Ruffo Didžiojoje Kajutėje, kaip buvo vadinama jo vadavietė laivugalyje, ir per Cavalierę informavo kardinolą, kad dabar jis, ir tiktai jis, atstovauja Palerme apsistojusiems monarchams. Ruffo paaiškino jam priežastis, dėl kurių reikėjo sustabdyti kraujo liejimą ir atstatyti tvarką. Tai, kas prasidėjo kaip šaltas interviu, netrukus virto riksmų varžybomis. Cavaliere pažinojo Ruffo, jis pažinojo ir savo draugą, jis padės jiedviem suprasti vienam kitą. Bet kajutėje buvo baisiai karšta, jis pasijuto apkvaitęs – žmona ir didvyris maldavo, kad jis grįžtų į savo kajutę. Cavalierės žmona vertėjavo, kai Ruffo paaiškino, kokią sutartį jis sudarė su maištininkais, užsibarikadavusiais jūros fortuose. Kaip Karalienė ir baiminosi, jis priėmė kapituliaciją su sąlygomis. Maištininkams buvo duotos kelios dienos sutvarkyti reikalams, o paskui leista išvykti iš šalies į nuolatinę tremtį. Keturiolika prekinių laivų stovėjo nuleidę inkarą uoste, ir daugelis maištininkų jau buvo sulipę į juos su šeimomis ir manta. Pirmasis, jau pakrautas laivas, turėjo išplaukti į Tuloną rytoj sulig aušra.

Ruffo tebestovėjo, kai britų admirolas pakėlė akis nuo rašomojo stalo ir paprašė, kad Cavalierės žmona pasakytų kardinolui, jog, atvykus britų laivynui, sutartis nebeteko jokios galios. Kai kardinolas užprotestavo, esą ji jau pasirašyta ir iškilmingai patvirtinta abiejų pusių, didvyris replikavo, trūkčiodamas savo bige, kad areštuosiąs Ruffo, jei šis ir toliau atkaklaus savo išdavystėje. Paskui įsakė pulti tuos keleivinius laivus, surakinti grandinėmis maištininkus ir sumesti juos į kalėjimą, kur jiems

teks palūkėti greitos bausmės už jų įvykdytus nusikaltimus. Tada išsikvietė kapitoną Troubridge'ą ir paliepė paruošti britų laivus paskutiniesiems prancūzų bastionams Sant Elme, Kapujoje ir Gaetoje susigrąžinti.

Mes turime nubausti juos pavyzdžio vardan, vėliau pasakė didvyris Cavalierei.

Nubausti pavyzdžio vardan reiškė būti negailestingam – Cavaliere žinojo tai.

Pirmasis pavyzdys turėjo būti admirolas Caracciolo, kuris sugrįžo į Neapolį kovo pradžioje ir pasisiūlė tarnauti respublikai, o kai įsiveržė Ruffo kariuomenė ir respublika žlugo, pasislėpė viename iš savo dvarų provincijoje. Didvyris įsakė Ruffo pristatyti jam admirolą; Ruffo atsisakė tai padaryti. Mes laukiame žinių apie Caracciolo, kuriam bus įvykdyta mirties bausmė, kai tik jis bus pagautas, parašė Cavaliere Užsienio reikalų ministerijai.

Cavaliere vos atpažino keturiasdešimt septynerių metų neapoliečių admirolą ir kunigaikštį, žiūrėdamas į tą seną vyrą pilku veidu ir ilga barzda, maskuotei apsivilkusį valstiečio drabužius, kuris jau kitą dieną buvo pagrobtas britų kareivių, sugrąžintas į miestą ir, surakintas grandinėmis, iškart atgabentas į „Foudroyantą", kur jį pristatė laivo vadui.

Caracciolo manė, kad jo rangas – jis priklausė vienai seniausių karalystėje ir visuomenės gerovei labiausiai pasišventusių aristokratų giminių – ir dešimtmečiai ištikimos tarnybos Burbonų monarchams suveiks jo naudai. Ir kad geri jo draugai, britų ministras ir jo žmona, be abejonės, užtars jį prieš narsų Nilo mūšio nugalėtoją. Jis niekada nebūtų galėjęs įsivaizduoti, kad nebus jokio teismo, kad jis neturės advokato, kad nebus atsižvelgiama į jokius įrodymus ir kad nuosprendis bus gėdinga mirties bausmė, taikoma paprastiems jūreiviams. Caracciolo prašė, kad jam būtų surengtas deramas procesas (ne), maldavo, kad būtų išklausyti paliudijimai jo naudai (ne), atkakliai prašė, kad jį sušaudytų (ne). Ir Cavaliere, sėdėdamas Didžiojoje Kajutėje ir rašydamas kitą

depešą, niekad nebūtų galėjęs įsivaizduoti, kad visa įvyks taip greitai. Kartais viskas įvyksta taip greitai. Rodės, praėjo vos kelios minutės nuo to laiko, kai Caracciolo buvo įstumtas į gretimą kajutę tai karo teismo parodijai, kurią vykdyti įsakė didvyris. Kai nuosprendis, kurio pareikalavo didvyris, buvo paskelbtas, Cavaliere pasivėdėjo savo draugą prie didelio įstiklinto kajutės kampo ir pasakė, jog pritiktų laikytis papročio ir atidėti bausmės vykdymą dvidešimt keturioms valandoms. Didvyris linktelėjo galvą ir sugrįžo prie rašomojo stalo. Atvedė Caracciolo, šis buvo nunarinęs galvą. Nuosprendį įvykdyti tuojau pat, pasakė didvyris. Jau gyvas lavonas – prakaitas srūte sruvo jam iš pažastų, – Caracciolo buvo skubiai išstumtas į denį, nuleistas į valtelę, kuri nuplukdė jį prie Sicilijos fregatos, ten jis buvo užtemptas per bortą ir pakartas. Britų admirolo įsakymu Neapolio admirolo kūnas kadarojo ant nokrėjos iki pat vakaro. Tiktai devintą valandą, kai birželio saulė jau buvo prie laidos, didvyris davė įsakymą prie abiejų kojų pririšti geležinius svarsčius, nupjauti virvę ir įmesti kūną, be jokios drobulės, tiesiai į jūrą.

Pagal karo įstatymus didvyris neturėjo teisės anuliuoti Ruffo sutarties su maištininkais, neturėjo teisės pagrobti ir nubausti mirtimi Burbonų monarchijos aukščiausio rango jūrų laivyno karininko ar net priimti jį į anglų laivo denį kaip belaisvį; tačiau tai buvo ne karas. Tai buvo bausmės vykdymas.

Norėčiau pakarti ir Ruffo, sušuko jis Cavalierei. Cavaliere patarė būti atsargiam. Tuo tarpu buvo dar daugybė kitų kalinių, mažiausiai dvidešimt tūkstančių, besigaluojančių fortuose ir valstybės kalėjimuose, ir reikėjo juos persijoti ir nustatyti, kurie iš jų užsitarnavo bausmes. Po nulinčiavimo seka teisminės žudynės, susijusios su baisiu popierizmu. Didžiojoje Kajutėje, sėdėdama greta admirolo rašomojo stalo, Cavalierės žmona sudarinėjo kalinių, kuriems turėjo būti pritaikytas Karalienės nuosprendis, sąrašus.

Mes darbuojamės grąžindami Neapolio karalystei laimę ir nešdami gėrį milijonams, rašė didvyris poniai Cadogan, kurią

jie paliko Palerme baigti darbo, pradėto jo vadavietėje įlankoje 1799 metų birželį. Jūsų duktė sveika, tik labai pavargo nuo gausybės darbų.

Jei Cavalierės žmona nepadeda didvyriui ar nerašo laiškų Karalienei, o tai ji paprastai daro trissyk per dieną, tuomet priima Neapolio grandus, atėjusius jos pagerbti ir paprašyti perduoti Karalienei jų ištikimybės pareiškimus. Aš – Karalienės pavaduotoja, rašė ji Charlesui. Cavaliere, deja, negalėjo pretenduoti į tokį vaidmenį. Jis vargiai galėjo pasivadinti Karaliaus padėjėju. Karalius nerašė laiškų. Iš teisybės Karalius, kaip atraportavo Karalienė savo padėjėjai, išvyko į vieną savo užmiesčio rezidenciją Palermo apylinkėse ir, nors ir žinojo, kad netrukus turės pasirodyti, kad priimtų savo pavaldinių ištikimybės priesaiką, nenorėjo, kad jį trukdytų jokiomis žiniomis iš Neapolio. Bet ką gi Karalius galvoja iš tikrųjų, kuo rimčiausiai paklausė didvyris. Juokdamasi Cavalierės žmona išvertė jam eilutę iš rytinio Karalienės laiško. Karaliui neapoliečiai gali būti kad ir hotentotai, rašė Karalienė.

*

Kiti pavyzdžiai.

Viešosios egzekucijos, įvykdytos didžiulėje miesto turgaus aikštėje, prasidėjo sekmadienį, liepos 7-ąją, vieną dieną prieš Karaliaus sugrįžimą.

Nei didvyris, nei jo draugai nematė nė vienos iš jų. Jie nebuvo skerdynių mėgėjai, tik kietaširdžiai. O nuotolis nutolina.

Ir vis dėlto kartais tenka pamatyti iš arti kažką, ko pamatyti nesitikėjai. Tai įvyko praėjus dviem dienom po to, kai prasidėjo viešosios egzekucijos, ir dienai po to, kai Karalius atplaukė iš Palermo sicilietiška fregata su sudžiovinta garnio koja atlapo kilpelėj, kad saugotų jį nuo blogos akies, ir apsistojo „Foudroyante". Karalius sunkiai kopė į jutą, kad pasiskųstų Cavalierei, koks nuobodus buvo Palermas vasarą, kai jūreivių riksmai patraukė jo dėmesį; jis persisvėrė per turėklus pasižiūrėti, dėl ko kilo ta sumaištis. Žuvis. Tikriausiai tai bus milžiniška žuvis.

Už kokių trisdešimties metrų po juo, laivugalyje, linguodamas stačias kyburiavo vandens nudirtas jo seno draugo admirolo Caracciolo liemuo su putų garbanomis padabinta galva, o barzda kyšojo priešais jo siaubingą, puvėsiais virtusį veidą. Jeigu tie klykę jūrininkai būtų buvę neapoliečiai, jie būtų persižegnoję. Siaubo apimtas Karalius persižegnojo, nusikeikė ir nubėgo žemyn. Cavaliere rado jį inkščiantį ir krenkščiantį tamsiame tarpdenyje, apsuptą sunerimusių palydovų.

Ar jis čia, ar jis dar čia? riaumojo Karalius. Nuleiskite jį žemyn!

Bus padaryta, Jūsų Didenybe.

Tuojau pat!

Jūsų Didenybe, mes nuleidome valtį, kad nuplukdytų lavoną į krantą, kur jis bus palaidotas smėlyje.

Kodėl jis šitaip su manim elgiasi? klykė nepataisomai vaikiškas vyras.

Cavalierę, kaip buvusį didį dvariškį, paskutinį kartą aplankė įkvėpimas.

Nors Caracciolo gal ir buvo išdavikas, paaiškino jis Karaliui, dabar jis jau nebetrokšta jums nieko bloga. Bet ir po atgailos vis negali nurimti. Todėl ir atėjo paprašyti jūsų atleidimo.

*

Jūs – keleivis. Dažnai mes visi tampame keleiviais. Laivas, istorija, kažkur plaukia. Jūs – ne kapitonas. Bet įsikūrėte kuo puikiausiai.

Aišku, apačioje, triume – išbadėję imigrantai arba vergai afrikiečiai, arba jėga suvaryti jūreiviai. Jūs negalite jiems padėti – jums gaila jų, – bet jūs neturit jokios įtakos ir kapitonui. Kad ir koks išlepintas būtumėt, dabar jūs visiškai bejėgis. Koks nors gestas galėtų apraminti jūsų sąžinę, jei jums ją graužia, bet jokiu būdu nepagerins jų materialios padėties. Kaip gi galėtumėte jiems padėti, atsisakęs savo erdvios kajutės ir viso ploto, kurio reikia didžiulei jūsų mantai, jeigu esančiųjų apačioje, nors jų

manta ir skurdi, tokia gausybė? Maisto, kuriuo minti, niekada nepakaks visiems jiems išmaitinti; o jeigu tie patiekalai bus pagaminti turint galvoje ir juos, jie nebebus tokie pat rafinuoti; žinoma, pats reginys irgi bus sugadintas (minia, minios atmatos subjauroja peizažą ir pan.). Taigi jums nelieka kito pasirinkimo, kaip tik mėgautis puikiu maistu ir reginiu.

Tačiau, tarkim, jūs nesat abejingas ir daug galvojate apie tai, kas vyksta aplinkui. Net jeigu jūs ir nesat už tai atsakingas, kaip gi galėtumėte būti, jūs vis dėlto – dalyvis ir liudytojas. (Dauguma istorijos ataskaitų parašyta pirmos arba antros klasės keleivių požiūriu.) Ir jeigu tie persekiojamieji yra žmonės, kurie galėtų įsikurti taip pat patogiai, kaip ir jūs ar jūsų rango bei interesų žmonės, tikriausiai jūs būtumėt daug mažiau abejingas dabartiniam jų vargui ir sielvartui. Žinoma, jūs negalite išgelbėti jų nuo bausmės, jei jie iš tikro kalti. Bet, tarkim, jūs nesat abejingas, jūs padorus žmogus, jūs pamėginsit įsikišti, kai tik galėsit. Patarsit būti atlaidiems. Ar bent jau apdairiems.

Cavaliere pamėgino įsikišti, užtardamas vieną žmogų, savo seną draugą Domenico Cirillo. Vienas įžymiausių Italijos biologų, pakankamai įžymus, kad būtų tapęs Karališkosios Draugijos nariu, oficialus Karaliaus rūmų ir asmeninis Cavalierės bei jo žmonos gydytojas, Cirillo pasveikino respublikonų siūlymą įvykdyti jau seniai pribrendusias reformas organizuojant ligonines ir vargšų medicininę priežiūrą. Dėl senojo Cirillo atvejo aš turiu šį bei tą pasakyti, pareiškė Cavaliere didvyriui. Galiu paliudyti, kad jo ketinimai buvo patys geriausi. Deja, mes negalime stoti skersai kelio teisingumui, pasakė didvyris. O tai reiškė, kad Cirillo bus pakartas.

*

Keleiviškas jų gyvenimas tęsiasi: jie stovi nuleidę inkarą. Kol kas niekur nevyksta.

Atsigavęs nuo karo streso flagmanas visiškai pasiaukojęs komandai, savo išlaikymui ir savo vadovaujančiųjų keleivių

pramogoms. Nuolat suteikti pramogų, žinoma, sunkiausia Karaliui. Kai jūreiviai, smarkiai kaitinami patekančios saulės, vandens čiurkšlėmis plauna denius ir tiesia rausvą tentą virš didžiosios juto dalies, kur Karalius priiminėja svečius vidury ryto, jie dažniausiai randa Karalių jau nubudusį ir bešaudantį kur nors nuo denio žuvėdras ar žvejojantį už kelių šimtų metrų nuo laivo valtyje. Per rytinį karališkąjį priėmimą jis kartais palieka dvariškius ir pilvu atsirėmęs turėklų šaukia žemyn maisto tiekėjams, atplaukusiems iš miesto savo valtelėmis. Jis galvoja apie prabangius pietus, kuriuos valgo kasdien vidudienį admirolo kajutėje su didvyriu, savo senu draugu britų pasiuntiniu ir jo žavinga žmona tokiomis ilgomis baltomis rankomis: ji visuomet rungtyniauja su juo vertindama kalnus puikios žuvies ir žvėrienos, kuriuos jis parenka tiems bendriems pietums. Ji niekad neapsunksta prisivalgiusi, kaip jis, ir po pietų iškart pasiūlo jiems nuostabių pramogų. Kai ji pradeda groti arfa ir dainuoti, jis žino, kad ji dainuoja jam. Ir jau, be jokios abejonės, tą mėnesėtą naktį, kai giedojo „Rule, Britania" laivugalyje, o visa „Foudroyanto" įgula pritarė jai choru, ji giedojo jam. Įkvepiantys posmai ir gražus dainininkės balsas, regis, sušvelnino Karalių. Stora ji man labiau patinka, pamanė snūduriuodamas dar prieš tai, kai jo *Brava! brava! brava!* virto knarkimu.

Kadangi jie negalėjo išeiti į miestą, miestas turėjo ateiti pas juos. Kilmingųjų šeimų galvos atplaukdavo baržomis pareikšti savo pagarbą Karaliui, didvyriui, Cavalierei bei jo žmonai ir paaiškinti, jog niekada nebendradarbiavo su respublika arba, jei taip ir atsitiko, tai tik per prievartą. Miesto prekijai nuolat buvo apgulę laivą savo margomis valtimis: mėsininkai, daržovių ir vaisių pardavėjai, vyno ir duonos pardavėjai siūlydavo šviežią maistą, atplaukdavo ir drabužių prekeiviai su šilko rietimais, skrybėlių dirbėjos – su naujomis skrybėlėmis Cavalierės žmonai; knygų pardavėjai gundė Cavalierę senomis knygomis ir ką tik pasirodžiusiais gamtos mokslų tomais. Jis susigundydavo kaipmat: gauti naujų knygų Palerme buvo nelengva. Tarp jam

siūlomų pasitaikydavo retų foliantų, kuriuos Cavaliere atpažino vartęs bibliotekose draugų, kurie dabar kankinosi kalėjime, – buvo visai neaišku, kas jų laukia. Skaudu, kai pagalvoji apie tai, kaip tos knygos tapo benamėmis, nors tai ir nedavė pagrindo atsisakyti jas pirkti. Ne, jis nebuvo iš tų kolekcionierių, kurie be jokio sąžinės graužimo surenka tai, ką kiti kolekcionieriai neteisėtu būdu prarado ar kas buvo iš jų konfiskuota. Ar ne geriau, jei jis nupirks tuos foliantus, jis, žinantis jų vertę ir juos branginsiantis, užuot jie dingsią ar būsią suniokoti išplėšus graviūras.

Įlanka – laivų miškas: didvyrio laivo korpusas neseniai perdažytas juodai su geltona juosta ties kiekvienu borto aukštu ir baltais stiebais – tai jo spalvos. Ir visur aplinkui baltos baltos burės, kas vakarą, kai virš Kaprio leidžiasi saulė, parausvėjančios. Margai pagražinti laiveliai kiekvieną vakarą atplukdo muzikantus, kad šie pagrotų trijulei ir Karaliui; paprastesni laiveliai atgabena prostitučių būrius jūreiviams (visi žino, kad apie tai negalima prasitarti didvyriui). O Karaliaus seksualinės pramogos atvyksta kiaurą parą.

Būna dienų, kai nenustygstantį Karalių nuplukdo įlankon pašaudyti Kapryje afrikietiškų putpelių. Cavaliere niekada su juo neplaukia. Jo kojos jau per silpnos, kad žingsniuotų stačiais, uolėtais tos salos šlaitais. Cavaliere nebelydi Karaliaus ir tuomet, kai šis išplaukia mėtyti harpūno į kardžuves įlankoje, nebežvejoja ir pats vienas (kad ir kaip mėgo žvejoti), popietes jis praleidžia skaitydamas juto pavėsyje, paskui vėl susitinka su žmona ir didvyriu per vakarienę. Kartais po vakarienės jie užkopia jutan pasižiūrėti į naktinį dangų ir į pamėkliškus netoliese siūbuojančius laivus. Nors Cavaliere puikiai žino, kodėl tik „Foudroyanto" jute dega trys žibintai – tai flagmano žymė, – kartais jis valandėlę vaizduodavos, paskui pats sau papriekaištaudavo už tokią naivią, kvailą mintį, kad trys žibintai simbolizuoja jo žmoną, didvyrį ir jį patį.

Kiekvienas jų godoja svajones apie savo reikšmingumą ir gal truputį perdėtai, kadangi gyvena ant vandens, patiria *ego,*

tampantį beribiu. Didvyris savo veiklą atstovaujant Burbonų monarchijai laiko kitokio pobūdžio savo šlovės teatru. Cavalierės žmona čia regi teatrą ir šlovę. Ir nesiliaujantį meilės nuotykį. Kartą naktį, sėdėdama su didvyriu jo vadavietėje, ji paėmė nuo lentynos prie lovos jo akiraištį ir užsidėjo sau ant dešinės akies. Šokiruotas, jis meldė ją tuoj pat jį nusiimti. Ne, leisk man pabūti šitaip truputėlį, pasakė ji. Aš taip norėčiau turėt tik vieną akį. Noriu būti tokia, kaip tu. Tu esi aš, pasakė jis; taip visuomet kalba ir jaučia mylintys žmonės. Tačiau ji buvo ne vien jis. Kartais, kai jiedu likdavo vieni, ji pamėgdžiodavo kitus. Ji mokėjo krypuoti kaip Karalius, mėgdžioti jį įninkantį į valgius ir perteikti jo progiesmiu beriamas šnekas, ištardama jas neapolietiškai (didvyris nesuprasdamas nė žodžio įvertindavo tą jos sugebėjimą); ji mokėjo suvaidinti suktą Ruffo, prisimerkusį, aristokratiškai tariantį žodžius (Taip, būtent taip, sušukdavo didvyris); ji mokėjo tapti rimta, kaip moka tiktai britai, ir panaši į vyrą, į laivyno karininką, tokį, kaip jo ištikimasis kapitonas Hardy ir ambicingasis Troubridge'as; ji mokėjo pakeisti veido išraišką, išorę ir balsą, kai norėdavo perteikti beraščių jo jūreivių šauksmus ar krypuojančią eiseną. Taip ji prajuokindavo didvyrį. Paskui nutildavo, ir didvyris kažkaip nujausdavo, ką ji dabar darys, o ji tapdavo Cavaliere, tobulai imituodama jo nelanksčią, atsargią eigastį, jo budrų, kone priekaištingą tylėjimą; paskui pasigirsdavo būtent jo balsas, postringaujantis apie kokios nors vazos ar paveikslo grožį, įgaunantis kiek aukštėlesnę gaidą, kai jis stengdavos numaldyti savo entuziazmą. Didvyris išsigąsdavo ir klausdavo savęs, ar ne žiauru, kad moteris, kurią jisai mylėjo, šaipėsi iš vyro, kurį jis gerbė, ir nuolaidžiavo kaip tėvas, – jis, kas dieną duodavęs įsakymus žudyti, baiminosi būti žiaurus kam nors už nugaros, – bet galiausiai, valandėlę rimtai patyrinėjęs savo sąžinę, nuspręsdavo, kad jai visai pritiko mėgdžioti Cavalierę, nekaltai juoktis iš jo eigasties, šnekų. Ne, jie nebuvo žiaurūs, visiškai ne.

*

Didvyris ir Cavalierės žmona turėjo daugiau pramogų, negu reikėjo. Didžiąją savo laiko dalį didvyris praleisdavo Didžiojoje Kajutėje tardamasis su savo kapitonais ir eskadronu. Deryboms su Neapolio kariškiais jam reikėjo, kad Cavalierės žmona būtų šalia. Mano ištikimoji vertėja, gelbstinti kiekvienu atveju, taip jis vadindavo ją viešai. O pasitaikydavo ir tokių valandėlių, kai jie galėdavo pabūt vieni, net čia, ir pasibučiuoti, pasidžiaugti, padūsauti.

Manau, kad ši šalis bus laimingesnė, nei buvo, rašė didvyris savo naujajam britų laivyno vadui Viduržemio jūroje. Atsakan lordas Keithas išsikvietė didvyrį ir jo eskadroną (atstovaujantį didžiajai daliai visų britų laivų, tinkančių karui prieš prancūzus Viduržemio jūroje) į Minorką, kur britai rengėsi puolimui prieš prancūzų laivyną. Didvyris įžūliai atrašė, kad Neapolis kur kas svarbesnis nei Minorka, kad jo pradėta misija Neapolyje neleidžia jam plukdyti savo laivyno į tą pasimatymą, ir pridūrė, kad į jo nuomonę bus atsižvelgta, nors ir žinojo, kad gali būti teisiamas už įsakymų nevykdymą, ir buvo pasirengęs priimti visas pasekmes.

O reikėjo dar tiek nuveikti! Civilizuotojo pasaulio labui ir kad įvykdytume geriausią savo gyvenimo aktą, pakarkime Ruffo ir visus tuos, kurie sąmokslauja prieš mūsų anglams taip prijaučiantį Neapolio Karalių, tarė didvyris Cavalierei.

Po savaitės Keithas dar kartą iškvietė didvyrį, didvyris dar kartą atsisakė atvykti, nors šįkart leido keturiems savo eskadrono laivams išplaukti dalyvauti susirėmime, kuris, beje, taip ir neįvyko.

*

Karštas pietų vasaros vėjas, karštas istorijos vėjas.

Iš laivo, kaip ir iš Cavalierės observatorijos, atsiveria didingas vaizdas.

Iš laivo Neapolis atrodo tarsi paveikslėlis. Visuomet regimas tuo pačiu kampu. Įsakymai, duoti iš laivo, perskrodžia vandenį

ir būna vykdomi; vyksta teismo procesų parodijos, kuriuose kaltinamasis kartais net nedalyvauja; pasmerktieji atgabenami į turgaus aikštę ir užkopia į ešafotą. Egzekucijos būdų būta ne vieno. Populiariausias buvo korimas, bjauriausias ir labiausiai žeminantis būdas. Buvo ir sušaudytų. Dar kitiems buvo nukirstos galvos.

Jeigu tie, kurie buvo kalti dėl jų mirties, norėjo pademonstruoti pavyzdį, tai tie, kurie ėjo mirti, norėjo būti pavyzdžiu. Jie irgi matė save kaip būsimus tapomos pasaulio istorijos piliečius, didaktinio meno, vaizduojančio reikšmingą momentą, personažus. *Šitaip* mes kenčiame, įveikiame kančią, mirštame. Būti pavyzdžiu reiškė būti stoiškam. Nors jiems ir nepavykdavo įveikti veidų blyškumo, lūpų virpesio, kelių tirtėjimo, nepavaldžių jiems vidurių, galva būdavo visada aukštai iškelta. Ties mirties slenksčiu jie padrąsindavo save mintimi (ir neklydo), jog tampa įvaizdžiu. Įvaizdis, kad ir pačių apverktiniausių įvykių, privalo teikti ir vilties. Net ir šiurpiausios istorijos gali būti papasakotos taip, kad neįvarytų į neviltį.

*

Kadangi įvaizdis gali parodyti tik vieną momentą, tapytojas ar skulptorius privalo pasirinkti tą momentą, kuris suteiks žiūrovui galimybę kuo stipriau pajusti ir suvokti kūrinio temą.

Bet ką žiūrovui reikia pajusti ir suvokti?

Imkim kad ir Trojos žynio Laokoono lemtį; jis pasipriešino sprendimui įvest į miestą medinį arklį, užuodęs graikų paspęstas pinkles, ir Atėnė nubaudė jį už įžvalgumą siaubinga mirtimi, pasmerkdama jį patį ir du jo sūnus. Imkime jų agonijos vaizdą garsioje pirmojo amžiaus skulptūroje, kurią Plinijus Vyresnysis dėl techninio josios virtuoziškumo laikė nepranokta jokio paveikslo, nei jokios bronzinės skulptūros ir kuria Cavalierės laikų skonio arbitrai žavėjosi dėl jos diskretiškumo – ji pažadindavo mintis apie visų blogiausia to blogiausio neparodydama. Tai buvo stereotipas, viešpatavęs visose nuomonėse apie klasikinio meno laimėjimus: juk ji oriai rodė kančią, tau-

rumą siaubo apogėjuje. Užuot pavaizdavus žynį ir jo vaikus tokius, kokie jie galėjo atrodyti surakinti tų dviejų milžiniškų gyvačių, šliaužiančių jų kūnais, su iškreiptomis nuo riksmo burnomis, – ar dar blogiau – viską iškreipiančios mirties sceną: išpurtusius veidus, išsprogusias akis, – iš esmės mums rodoma įtampa ir herojiškas priešinimasis visa gaubiančiai mirčiai. „Kaip jūros dugnas ramiai ilsisi po putojančiu paviršiumi, taip didi siela lieka rami aistrų kovoje", rašė Winckelmannas, primindamas pavyzdį, kurį mums duoda „Laokoonas".

Cavalierės laikais piešiant nepakeliamą situaciją reikšmingas momentas būdavo tasai, kuris vaizduodavo valandėlę prieš siaubui pasiekiant apogėjų, kai toje scenoje dar galima įžvelgti kažką pamokoma. Gal už tos įdomios reikšmingo momento teorijos, akcentuojančios mažiausiai žeidžiančius momentus, slypi naujas susirūpinimas tuo, kaip reaguoti į didžiulį skausmą ar kaip jį pavaizduoti. Arba kaip priimti ir pavaizduoti didžiulę neteisybę. Baimė, kad būsi pernelyg jautrus, kad tave užvaldys nenumaldomi jausmai, jausmai, kurie išprovokuos neatitaisomai nutraukiamus santykius su įsigalėjusia visuomenine tvarka reiškiant prieš ją protestą.

Jūs galite žiūrėti į šiurpą keliančius dalykus, jei jie atspindėti mene. Net ir „Laokoonas", kuris yra artimesnis mūsų epochos skoniui, mūsų polinkiui identifikuoti tiesą su skaudžiais išgyvenimais, laimė, bus vien tik marmuras. Tos dvi susipynusios gyvatės negali smarkiau suveržti Trojos žynio ir jo sūnų kūnų. Jų agonija amžiams užfiksuota toje akimirkoje. Kad ir ką rodytų meno kūrinys, blogiau atsitikti nebegali. Marsijas, fleita griežiantis satyras, išdrįsęs pakviesti į muzikos varžybas patį Apoloną, vaizduojamas tą akimirką, kai jam *tuoj tuoj* nudirs odą. Peiliai jau ištraukti, bukas žvilgsnis jau rodo jį rengiantis tuoj prasidėsiančiai kankinystei (nebent jis ne visai suvokia, kas jam gresia), įtampa matyti ties akimis ir burna, tačiau kankintojai dar nepradėjo... raižyti kūno. Nenurėžtas dar nė mažiausias gabalėlis. Šiurpi bausmė atidėta kelioms sekundėms per amžius.

*

Tais laikais žmonės žavėjosi menu (imančiu pavyzdį iš klasikinio meno), minimizuojančiu skausmo skausmą. Jis vaizduodavo žmones, gebančius išsaugoti orumą ir šaltakraujiškumą net ir didžiausioje kančioje.

Mes tikroviškumo vardan žavimės menu, kuris demonstruoja sukrėtimo, smurto, fizinių kraštutinumų maksimumą. (Kyla klausimas: Ar mes visa tai jaučiame?) Mums reikšmingiausioji akimirka yra ta, kuri labiausiai mus sutrikdo.

*

Esama įvairių rūšių ramybės, tylos.

Nepaklusnusis didvyris lordui Keithui: Turiu garbės jums pranešti, kad ramesnės sostinės už Neapolį nėra.

Esama ramybės ir Cavalierės širdy.

Cavaliere įtikinėja save: Būk ramus, būk ramus. Tu niekuo negali padėti. Nuo tavęs niekas nepriklauso. Tu nebeturi jokios galios. Tu niekada neturėjai tikrosios galios.

Žiūrint iš nuotolio. Mes čia, jie – ten.

Birželis, liepa, paskui rugpjūtis – pats vasaros įkarštis. „Foudroyante", kurio grindys, kaip ir visų britų karo laivų, nudažytos raudonai, kad užmaskuotų iš žaizdų tekantį kraują, dieną tamsoka; ir nėra kaip sugerti drėgmę, susikaupusią tarp denių, nes kiaurus metus ugnį užkurti draudžiama bet kur, išskyrus kambuzą. Naktį, net ir atvėrus liukus, kajutėse trošku. Meilužiai prakaituoja kits kito glėbyje, o Cavaliere vis vartosi savo lovoje, kartais jam pavyksta nuslopinti reumatinį kelių skausmą, tikras ar menamas maisto kvapas atsklinda iš kambuzo, esančio keliais deniais žemiau, laivui švelniai linguojant nepaliaujamai girgžda grindys ir drėgnos sienos.

Kur kas patogiau būtų buvę pasirinkti rezidenciją užkariautame mieste. Kurie nors iš apiplėštų rūmų galėjo būti skubiai sutvarkyti taip, kad jiems būtų patogu: buvusi britų pasiuntinio rezidencija arba kiaurai išgrobti paties Karaliaus rūmai. Tačiau

nebuvo nė minties, kad Karalius ir trijulė įsikurtų krante. Neapolis tapo nepaliečiamas, tokia sutemų širdis.

Galima pagalvoti, kad Neapolis priklausė imperijos centrui, tai amžinai mielai Europai, nes jame buvo garsusis operos teatras ir nuostabūs muziejai, puikūs humanitarai reformatoriai ir monarchas su stora apatine Habsburgų lūpa. Anaiptol. Jis buvo apleistas savo valdovų ir naujai vertinamas kaip nepaklusni kolonija arba Europos provincija – jame turėjo būti įvesta drausmė; negailestingai, kaip ji įvedama kolonijose ar maištingose provincijose. (Scarpia teigia: Žiaurumas – viena jautrumo atmainų. Aš džiūgauju galėdamas atimti iš žmonių laisvę. Man patinka turėt belaisvių... Tačiau tai veikia ne Scarpia. Tai ne asmeninis žiaurumas, tai politika.) Neapolis turėjo būti laikomas kolonija. Neapolis tapo Airija (arba Graikija, Turkija, Lenkija). Civilizuotojo pasaulio labui, pasakė didvyris. Jie dirba civilizacijos darbą – kuris visuomet reiškia: imperijos darbą. Besąlygiškas paklusnumas! Nukirsti maištininkui galvą. Nubausti mirtimi kiekvieną, kuris trukdo tokiai politikai.

Ruffo taip ir nebuvo pakartas. Tačiau Cavalierės ir jo žmonos draugas bei gydytojas senasis Domenico Cirillo – buvo, kaip ir garsusis teisininkas Mario Pagano, nuosaikiųjų lyderis, bei švelnusis poetas Ignazio Ciaja, kaip ir Eleonora de Fonseca Pimentel, propagandos ministrė *de facto*. Tatai įvyko praėjus dviem savaitėm, kai trijulė iškėlė bures ir sugrįžo į Palermą. Ir dar daugelis, daugelis kitų.

Jeigu jie būtų minia, tuomet galėtum pasakyti, kad žvėris gavo savo kraujo racioną. Tačiau kadangi jie buvo individai, skelbęsi veikią visuomenės labui, – Mano principas – atstatyti taiką ir žmonijos laimę, rašė didvyris, – tai sakoma, esą jie nežinoję, ką darė. Arba esą jie buvę apmulkinti. Arba esą galiausiai jie pasijutę kalti.

Amžina negarbė didvyriui!

*

Jie neišlipo iš „Foudroyanto" šešias savaites. Šešios savaitės – ilgas laiko tarpas.

Keista matyti Neapolį iš kitos pusės, iš jūros, užuot mačius jį taip, kaip daugybę metų pro savo langus ir nuo terasų, atveriančių plačią panoramą, jį regėjo Cavaliere. Kapris ir Iskija dabar buvo jiems už nugaros, o Vezuvijus – veikiau iš dešinės nei iš kairės, – toks pamėkliškas pilkas pavidalas, dūluojąs besileidžiančios saulės spinduliuose, kartu su jūros fortais ir Kjajos rūmais, mirgančiais auksu, trimačiais, traukiančiais iš jūros šviesą.

Nemažiau keista matyti iš kitos pusės ir didvyrį. Iš kito taško, iš istorijos taško, tokį, kokį jį regės ateities kartos drauge su daugeliu jo amžininkų – jį ir jo bendražygius. Ne riterišką, ne didžiasielį, bet kerštingą, patenkintą savim, net jeigu ir apgautą, tai parodžiusį, jog geba būti kietaširdis akivaizdžių malonės prašymų akivaizdoje. Cavalierę – ne geranorišką, nepriklausomą, bet bailų, vangų. Cavalierės žmoną – ne tik kupiną gyvybės ir vulgarią, bet ir gudrią, žiaurią, ištroškusią kraujo. Visus tris pasinėrusius į siaubingą nusikaltimą.

Naujas kiekvieno jų veidas. Bet iš visų trijų kalčiausia buvo laikoma Cavalierės žmona.

Jie buvo šeima – šeima, daranti blogį. O šeima buvo modelis valdymo, dažniausiai neteisingo, kurį revoliucija užginčijo. Vienas iš tokio senojo modelio, kuriame vadovauti galėjo tik gimęs vadovaujančioje šeimoje, padarinių buvo tai, kad moterys, kai kurios moterys, turėjo akivaizdžią ir tikrą valdžią. Kartais pačios monarchės, bet dažniausiai monarcho – sūnaus, vyro, brolio – patarėjos, kad ir kokios pavaldžios, moterys negalėjo būti visiškai ištremtos iš šeimos gyvenimo. (Naujasis valdžios modelis, atšaukęs bet kokias teisėtas moterų pretenzijas į valdžią, buvo asambléja – susidaranti tik iš vyrų, mat jos teisėtumas buvo grindžiamas hipotetiniu susitarimu tarp lygiųjų. Moterys, apibūdintos kaip nei visiškai racionalios, nei visiškai laisvos, tame susitarime dalyvauti negalėjo.)

Jie buvo šeima – šeima, iškrypusi iš tiesaus kelio, kurioje moters įtaka tapo dominuojanti. Jų piktadarybių skandalingumas iš dalies buvo nulemtas to, kad jose tokį akivaizdų vaidmenį vaidino moteris. Tai tapo dar viena šeimynine senojo režimo drama, kurios pagrindinis veikėjas buvo galinga moteris, kitaip tariant, netinkamą galią įgijusi moteris, kuri, išsigavusi iš moteriai skirtos sferos (vaikai, namų ruoša, vienas kitas talentingas išpuolis į menus), pradėjo geisti valdžios, pasileido ir, panaudojusi erotinę klastą, pavergė silpną vyrą ir ištvirkino teisuolį.

*

Buvo pasakojamos ir kuriamos istorijos apie Cavalierės žmoną tai jos naujai įgytai kerštingos ir beširdės moters reputacijai pailiustruoti.

Pavyzdžiui, liberalaus aristokrato Angelotti, kurį Scarpia suėmė už draudžiamų knygų laikymą, persekiojimo istorija buvo iškreipta į pasakojimą apie tai, kaip nenumaldomai Cavalierės žmona persekiojo žmogų, prieš keletą metų mirtinai ją įžeidusį viešu jos nešvarios praeities priminimu.

Tatai įvyko 1794 metais, Teroro metais, kai Scarpia gavo Karalienės įsakymą suimti konspiratorius respublikonus ir Prancūzų Revoliucijos pakeleivius. Per vieną didelį pobūvį britų pasiuntinio rūmuose jo žmona kaip visada triukšmingai postringavo apie savo brangiąją, brangiausiąją Karalienę, apie prancūzų sukeltus siaubus, revoliucijos begėdystę ir kai kurių aristokratų, išdrįsusių simpatizuoti tvarkos, padorumo ir Karalienės sesers žudikams, klastą. Tie išdavikai, pasakė, nenusipelnė jokio gailestingumo.

Nors markizas Angelotti, vienas iš svečių, ir negalėjo pasijusti esąs to puolimo taikinys, nes tuomet dar nebuvo antimonarchistas, vis dėlto pamanė, kad taikoma jam. Galimas daiktas, jį paprasčiausiai iš kantrybės išvedė jos vulgarumas ir agresyvumas, taip dabar atsitikdavo vis didesniam skaičiui žmonių. O gal tiesiog jam nepatiko, kad moteris taip daug kalba. Kad ir

kokia buvo toji priežastis, žmonės pasakoja, esą jį taip įsiutino nuožmi jos tirada prieš respublikonus, kad jis suplojo rankomis ir pakėlė taurę. Aš noriu pakelti taurę už mūsų šeimininkę, sušuko jis, ir padėkoti jai už malonumą, kurį jaučiu matydamas ją tokios geros nuotaikos ir užimančią labai aukštą padėtį, tokią skirtingą nuo tos, kurioj ji buvo, kai sutikau ją pirmąsyk.

Šnabždesys prie stalo. Visų akys nukrypo į markizą.

Kur tai galėjo atsitikti, paklausite mane, pridūrė.

Godi tyla.

Londone, garsiai aiškino toliau. Vauxhallo parke, prieš kokius dvylika metų. Taip, manau, galiu tvirtinti turįs garbės pažinti Cavalierės žmoną seniau nei bet kuris iš susirinkusių prie šito stalo, turiu galvoj ir jo Ekscelenciją jos vyrą.

Cavaliere atsikosėjo. Jis vienintelis tebevalgė.

Taip, kalbėjo toliau markizas, aš vaikštinėjau su dviem draugais, Grafu del X iš Neapolio ir mudviejų draugu anglu Seru X, kai prie manęs priėjo viena iš tų būtybių, kurios klajoja po viešuosius parkus vakarais ieškodamos maisto ir pasirengusios už jį susimokėti. Merginai buvo ne daugiau kaip septyniolika, ji buvo neapsakomai žavi: nuo skrybėlaitės iki šviesių kojinių, o mėlynos jos akys buvo gražiausios iš visų mano matytų. Regis, mus, neapoliečius, mėlynos akys visad veikia kerinčiai. Atsisveikinau su draugais ir nulydėjau žaviąją būtybę, ji buvo netgi dar mielesnė, nei tikėjausi, nors, būdamas užsienietis, ne viską supratau, ką ji kalbėjo patrauklia valstietiška tartim. Kalbėti jinai mėgo, bet, laimė, tai buvo ne vienintelis dalykas, kurį ji mėgo. Mūsų ryšys truko aštuonias dienas. Matyt, ji neseniai buvo pradėjus praktikuoti tą amatą, nes dar tebedvelkė kaimišku nekaltumu, o jis visuomet prideda pikantiškumo tam, ką galima laikyti vienu iš lengviausiai pasiekiamų didmiesčio malonumų. Kaip jau minėjau, mūsų ryšys truko aštuonias dienas, ir man išliko prisiminimai, ne ką gilesni, nei toks susitikimas pelnė. Tad galite įsivaizduoti mano džiaugsmą po tiekos metų vėl ją susitikus, kai pamačiau ją tokią pasikeitusią, gyvenančią visai

kitą gyvenimą ir įsikūrusią čionai, tarp mūsų, tapusią mūsų muzikinės visuomenės puošmena, garbingojo britų ambasadoriaus džiaugsmu ir brangiausia mūsų Karalienės drauge...

Sklido kalbos, kad po kelių dienų Karalienė, Cavalierės žmonos paprašyta, įsakė suimti Angelotti, ir markizas buvo iškart nuteistas trims metams galerų, kur jis iš konstitucinės monarchijos šalininko virto respublikonu. Žinoma, liežuvių nešiotojai galėjo pasakoti, kad jis buvo suimtas Cavalierės prašymu: taip tasai senas žmogus buvo apakintas savo žmonos. Tačiau kalčiausia visada buvo laikoma Cavalierės žmona. Jau po visko buvo kalbama, kad didvyris niekad nebūtų padaręs to, ką padarė, jei nebūtų patekęs į įtaką tos moters, kurią taip vergiškai mylėjo ir kuri buvo artimiausia Neapolio Karalienės draugė. Buvo manoma, kad savo paties valia tas britų admirolas niekad nebūtų sutikęs tapti Burbonų budeliu.

Ne tiktai vyrai, bet ir moterys minėtoje istorijoje buvo laikomi tos moters žaisliukais. Jau po visko, kai jų veiksmai sukėlė skandalą visoje Europoje, kai kurie tvirtino, kad būtent pasileidėlė Cavalierės žmona turėjo poveikio dirgliajai Karalienei ir ją įtikino paskelbti teisėtas Neapolio patriotų žudynes, nors kiti atkakliai teigė, kad pasileidėlė Karalienė pasinaudojo savo aklai įsimylėjusia, patiklia drauge kaip marionete. Bet kuriuo atveju Karalienė buvo smerkiama labiau negu Karalius. Viena iš tų šėtoniškų despotiškosios Marijos Teresės išperų, argi nebuvo ji absoliutus savo nemokšos pasyvaus vyro viešpats? (Pats vienas Karalius niekada nebūtų leidęs įvykdyti tokių žiaurybių, manė žmonės.) Moteris gali būti smerkiama už tai, kad buvo ten, kur vyko nusikaltimas, net jei ten buvo vien tik tam, kad padrąsintų vyrus. Ir lygiai taip ji gali būti smerkiama, jei, anaiptol ne visagalė, ten nedalyvavo. Juk kai buvo nuspręsta, jog Karaliui būtina būti Neapolio įlankoje, kad kruvinoji restauracija atrodytų visiškai teisėta, Karalienė norėjo, labai norėjo lydėti savo vyrą, susitikti su savo draugais „Foudroyante". Tačiau Karalius, troškęs pailsėti nuo energingos žmonos, įsakė jai pasilikti Palerme.

Leisti suversti moteriai ar moterims visą kaltę už tą istoriją – išradingas būdas užtemdyti visų politinių sprendimų, priimtų didvyrio flagmane, rišlumą. (Mizoginijos nauda dažnai pasireiškia būtent šitaip.) Tai, kas buvo pasakojama apie Karalienę, nekintamai atspindi amžiną panieką moterims valdovėms ir dominuojančioms moterims konsortėms – pasityčiojimų ir žiūrėjimo iš aukšto objektams (jos bjauriai vyriškos) – ar dvigubais standartais pagrįstas apkalbas (jos lengvabūdės arba lytiškai nepasotinamos). Bet Karalienės vaidmuo atitiko įprastą šabloną – šeimyninį valdymą – ir ji turėjo deramus kredencialus. Cavalierės žmonos dalyvavimas Baltajame Terore, kuris prasidėjo panaikinus Neapolio respubliką, atrodė visiškai nepagrįstas ir kur kas labiau peiktinas. Kas buvo ta visuomenės išsišokėlė, ta girtuoklė, ta *femme fatale*, ta pozuojanti, pernelyg veikli, pernelyg puošniai vilkinti... artistė? Subretė, įsitrynusi į viešosios dramos šerdį, ima ir pasuka savo keliu – ar ji ne moteris? Vadinasi, nevisiškai kalta? – kai to užsigeidžia.

*

Tikriausiai, jei būtų buvę sužinota, kad Cavalierės žmona, vienintelė iš trijulės, aplankė kankinystės miestą per tas šešias savaites, kai „Foudroyantas“ buvo nuleidęs inkarą įlankoje, tai būtų buvę palaikyta dar vienu jos beširdiškumo įrodymu. Didvyris negalėjo to padaryti: jo vaidmuo reikalavo, kad jis liktų savo plūduriuojančiame vado poste, kad kuo geriau administruotų nuosprendį, paskelbtą švytinčiam, nusiaubtam miestui. To negalėjo padaryti ir Cavaliere, kuris kiekvienąsyk, kai tik užkopdavo į denį, nesusiturėdavo neieškojęs virš uosto plytinčių pastatų ir sodų amfiteatre rūmų, kuriuose išgyveno daugiau kaip trisdešimt penkerius metus, daugiau kaip pusę savo gyvenimo; mintis išlipt į krantą ir pasiduot pagundai apžiūrėti nusiaubtus ir atmatomis užverstus savo rūmus užliedavo jį išankstiniu kartėliu. Bet vieną kaitrią liepos dieną Cavalierės žmona išlipo keliom valandom į krantą, juokdamasi iš savo vyro

ir mylimojo maldavimų: jie pašėlo iš nerimo dėl tokios beprotiškos avantiūros.

Bet juk aš būsiu persirengusi, paaiškino ji jiems linksmai. Fatima, Julia ir Marianne, trys kambarinės, kurias ji atsivežė iš Palermo, siuvo jai drabužius. Argi Palerme ji nelydėdavo didvyrio per naktines išvykas į miestą, vilkėdama jūreivio drabužiais. Išvykai į Neapolį ji apsivilks našlės gedulo rūbą, kuris uždengs ją visą.

Karieta su anglų tarnais pasitiko laivelį, atplukdžiusį Cavalierės žmoną į prieplauką, nutolusią nuo uosto, kuris knibždėte knibždėjo elgetomis, prekijais, kekšėmis ir užsienio jūreiviais. Šalia stovėjo kita karieta su keturiais kariškiais iš „Foudroyanto", pasiųstais sunerimusio didvyrio: jiems buvo liepta neišleisti Jos Malonybės iš akių ir saugoti jos gyvybę kaip savąją. Jie matė, kaip ji suklupo lipdama iš laivo, paskui susvirduliavo, kai sustojo apsigobti veidą juodu šilkiniu šaliu. Tikriausiai šiandien per anksti pradėjo. Viešpatie Švenčiausias! Kaip manote, gal reikia jai padėti? Ne, žiūrėkit, atsitiesė. Visi žinojo, kad admirolo sirena piktnaudžiavo vynu. Bet šįkart jie suklydo. Kaltas buvo ne vynas, kurį ji siurbčiojo laive, o svaigus sąlytis su tvirta žeme po kojomis, beveik keturias savaites išbuvus linguojančiam laive.

Ji pasakė vežėjui, kur važiuoti, liokajus padėjo įlipt vidun ir ji įsitaisė karietos gale tvoskiant kankinančiam karščiui, kad vogčiomis galėtų pasižiūrėti iš už užuolaidėlės į pastatų ruožą, į žmones, į vežimus, važiuojančius šalimais. Gatvės buvo tokios pat pilnos žmonių, kaip ir anksčiau, bet, rodės, buvo kur kas daugiau nei paprastai moterų, vilkinčių vien juodai, kaip ji. Ji liepė sustoti, nusipirko didžiulę jazminų puokštę ir blyškiai rausvų rožių.

Nusidengusi veidą Cavalierės žmona įžengė į vėsią, urvą primenančią bažnyčią. Buvo metas tarp mišių ir joje buvo labai ramu, tik vienur kitur šmėsčiojo tamsūs besimeldžiantys siluetai, įrėminti aukštų kolonų. Ji panardino pirštus į indą švęstam vandeniui, priklaupė, persižegnojo, paskui pabučiavo pirštų

galiukus, kaip kad čia įprasta. Padvejojo prieš žengdama gilyn, nes baiminosi, kad žmonės ją atpažins, pripuls prie jos kaip kitados, kad paliestų drabužius, pradės maldauti malonės arba išmaldos iš antrosios pagal įtakingumą karalystės moters, britų pasiuntinio žmonos. Kai niekas jos nepastebėjo, ji mažumą nusivylė. Žvaigždė, priešingai nei aktorė, visuomet nori būti atpažinta.

Paskutiniaisiais metais Neapolyje ji dažnai popietėmis apsilankydavo San Domenico Maggiore bažnyčioje, dėdamasi, jog tyrinėja užrašus ant senų Neapolio aristokratų kapų, o iš tikrųjų visąlaik budri stebėjo, kaip žmonės meldžiasi, ir stengėsi įsivaizduoti, kokią paguodą suteikia geranoriškas globojantis kažkieno esimas. Dabar ji norėjo apginti kažką kitą. Didvyris kentėjo, kentėjo smarkiai, ne tik dėl rankos ir akies. Jis minėdavo širdies dieglius, o vidury nakties, kai ji gulėdavo šalia, o jis jau būdavo užmigęs, taip gailiai aimanuodavo. Ji pradėjo tyliai melstis už jo sveikatą – būdama vaikas, ji niekad nesimeldė, tačiau to svetimo tikėjimo malda ją guodė, ir ji dažnai prisimindavo Madoną. Gulėdama šalia jo, klausydamasi, kaip laivo varpas muša valandas, ji įtikėjo, kad, jeigu jai dar kartą pavyks apsilankyti toje bažnyčioje ir atnešti auką Madonos statulai, jos malda, be jokios abejonės, bus išgirsta. Ji nenorėjo globos sau, ji norėjo globos vyrui, kurį mylėjo. Ji norėjo nuimti jo skausmus.

Ji nužengė prie šoninio altoriaus, pamerkė gėles į puošnią paauksuotą vazą prie Madonos kojų, uždegė žvakių eilę, atsiklaupė ir pašnibždom sukalbėjo ilgą ir karštą maldą statulai. Baigusi melstis pažvelgė į mėlynai nuspalvintas Madonos akis ir jai pasirodė, kad pamatė jose užuojautą. Kokia graži ji buvo. Tikriausiai aš elgiuos labai kvailai, pamanė, paskui paklausė save, ar Madona išgirdo, ką ji pasakė tik sau. Auką, didelę pinigų sumą aksominiame kapšelyje, padėjo šalia gėlių.

Nors prie jos niekas nepriėjo, dabar ji aiškiai jautė, kad kažkas ją stebi. Bet tą akimirką, kai ji pasigręžė ir pamatė plačiapetį

vyrą storomis lūpomis, stovintį prie kolonos gale bažnyčios, kai atpažino jį, jis į ją nežiūrėjo. Gal jis norėjo, kad ji pati prieitų.

Vyriškis nusišypsojo ir nusilenkė. Kaip jis nustebęs ją matydamas, prisipažino. Bet nepridūrė: čia. Žinoma, juk tai visai nenuostabu. Scarpia'os šnipai „Foudroyante" jį informavo apie artėjantį Cavalierės žmonos apsilankymą krante. Kai ji išlipo, jis buvo uoste, paskui nusekė paskui ją į bažnyčią. Pakitimų Scarpia'os išorėje, o būtent: jis nebevilkėjo savo grėsmingo juodo apsiausto, buvo pasipuošęs aristokratiškais drabužiais, ji nepastebėjo, užtat Scarpia iškart pamatė, kaip pasikeitė ta priešais jį stovinti moteris, kitados gražuolė, sugebėjusi apsukti lengvatikiui britų admirolui galvą. Matyt, Palerme buvo smarkiai lėbaujama. Nors jos veidas ir kojos tebebuvo gražūs.

Jūsų Malonybės drąsa tiesiog žavinga. Bet mieste tebetykoja pavojai.

Aš čia jaučiuosi visiškai saugi, atsakė ji. Man patinka bažnyčios.

Scarpia'i jos irgi patiko. Bažnyčios priminė jam tai, kas traukė jį prie krikščionybės. Ne jos doktrinos, o jos istorinis ryšys su skausmu: jos išradingų kankinimų paletė, inkvizicijos metodai ir prakeiktųjų kančios.

Be abejonės, Jūsų Malonybė meldėsi už Jų Didenybių sveikatą ir už greitą tvarkos atkūrimą šitoje nelaimingoje karalystėje.

Mano motina negaluoja, paaiškino ji susierzinusi, kad pajuto būtinybę jam sumeluoti.

Ar ji ketinanti aplankyti savo buvusius namus, pasiteiravo Scarpia.

Žinoma, ne!

Aš niekada nemėgau šitos bažnyčios, taip numylėtos aristokratų, man kur kas mielesnė toji, kur aš priėmiau komuniją, Karmelitų bažnyčia turgaus aikštėje. Antrą valandą ten numatyta egzekucija.

Bažnyčia, kur yra Juodoji Madona, pasakė Cavalierės žmona, tarytum nebūtų supratusi, ką siūlė Scarpia.

Jūs galėtumėte pamatyti teisėtai įvykdytą bausmę kai kuriems pagrindiniams išdavikams, pridūrė Scarpia. Bet gal Jūsų Malonybė nesijaučia pajėgi matyti spektaklį, kuris taip pradžiugina visus Jų Didenybių tarnus.

Be abejonės, ji galėtų žiūrėti į tai, jei to reikėtų. Būti drąsiai iš dalies reiškė gebėjimą žiūrėti į srūvantį kraują. Koks skirtumas? Ji gali žiūrėti į bet ką. Ji ne lepūnė. Ne tokia kvaila, drebanti, sentimentali moteris, kaip panelė Knight. Tačiau ji negalėjo pasiryžti priimti Scarpia'os iššūkio.

Scarpia valandėlę palūkėjo. Tyloje (kuri tapo jos atsakymu) prasidėjo *Te Deum*.

Arba mes galim padaryti viską, kas suteiktų jums malonumą, nesiliovė Scarpia provokuojančiu, įsiteikiančiu balsu. Aš Jūsų Malonybės paslaugoms visą tą laiką, kiek tik jums patiks.

Į bažnyčią pradėjo rinktis žmonės ir dabar jie jau buvo stebimi.

Gal vertėtų pasinaudoti proga ir praleisti kokią valandą su Scarpia, pamanė Cavalierės žmona. Karalienei tikriausiai bus įdomu išgirsti policijos vado nuomonę iš pirmų lūpų. Bet ji žinojo, kad, jeigu ji ir praneš jai apie jį, jis lygiai taip pat praneš jai apie ją. Visi jos instinktai bylojo: saugokis! O kadangi ji buvo moteris: būk žavinga!

Jis įmerkė pirštus į indą ir pasiūlė jai truputį šventinto vandens. Ji rimtai linktelėjo galvą, palietė jo pirštus ir persižegnojo. Ačiū.

Jiedu išėjo į svilinantį karštį ir prie aikštės prekystalio ji nusipirko pakelį purvinų pyragaičių, Scarpia patarė jų nevalgyti. O, mano skrandis suvirškina viską, sušuko Cavalierės žmona. Man tinka viskas.

Jis dar kartą pasisiūlė ją lydėti, ir ji dar kartą atsisakė. Gal ji ir norėtų kiek paturistauti, paturistauti slapčiomis mieste, kur praleido trečdalį gyvenimo. Bet tiktai ne su juo. Kodėl jis visąlaik šypsos? Tikriausiai mano esąs patrauklus. Taip ir buvo. Scarpia žinojo, kaip jis veikia moteris, ne todėl, kad būtų gražus (jis nebuvo gražus), bet dėl to galingo žvilgsnio, nuo kurio moterys

nusigręždavo, paskui vėl atsisukdavo; dėl savo kimaus, krūtininio balso; dėl mokėjimo iš lėto sūpuotis, kai stovėdavo; dėl rafinuotų drabužių ir tobulų manierų, atmieštų šiurkštumu. Bet Cavalierės žmonos netraukė vulgariai vyriški vyrai. Ji nenorėjo galvoti, koks jis būtų meilužio vaidmenyje. Be to, jai atrodė sunkiai įsivaizduojamas dalykas, kad žmogus, kaip kad ji įtarė, nesistengia sudaryti geros nuomonės apie save kitų akyse, kad jam nė motais, ką apie jį galvoja kiti. Ko gero, žmonių kalbos jį esant labai nedorą, – tiesa. Tačiau ir apie tai ji nenorėjo galvoti. Vienas iš daugelio dalykų, apie kuriuos ji buvo linkusi dabar negalvoti, buvo žmogaus nedorumas. Blogis primena erdvę. Visą egzistuojančią erdvę. Kai manai pasiekęs galą, gali įsivaizduoti jį tik kaip kokią ribą arba sieną, vadinasi, esama kažko kitapus jos; kai manai pasiekęs dugną, visuomet kažkas pabeldžia iš apačios.

Ji norėjo nusišalinti į savo vėsią karietą ir suvalgyti pyragaičius.

Mano draugija jūsų nevilioja?

Nebesijausdama sutrikusi ji lengvabūdiškai pasakė turinti atsisakyti to malonumo, nes...

Nuvilsite vieną iš savo ištikimiausių gerbėjų?

...nes privalau sugrįžti į „Foudroyantą" kaip galima greičiau, aiškino ji ramiai. Jiedu stovėjo prie karietos.

Kaip ji drįso atstumti jį? O jeigu jis paprovokuotų ją? Argi žmonės nepasakojo kažkokios istorijos apie šitą raganą ir Angelotti, kad jie buvo meilužiai? Tikėdamasis sukelti jai nemalonius ir nejaukius prisiminimus, jis pranešė, kad Angelotti, kuris buvo pabėgęs į Romą, ką tik suimtas.

Neabejoju, kad ši žinia jums maloni.

Ak, taip, Angelotti, atsakė Cavalierės žmona.

Ji toli gražu neatleido Angelotti. Tačiau jo įžeidimas buvo palaidotas po kitų emocijų ir įvykių gausybe, po tieka pergalių ir laimės valandėlių. Cavalierės žmona didžiavosi nesanti pagiežinga. Jei ji ir geidžia visų konspiratorių mirties, tai tik todėl,

kad jos geidžia Karalienė. Užuojautos stoka (Cirillo'ui) reiškė užuojautą kitam žmogui (Karalienei). Ji nėra žiauresnė nei didvyris ar Cavaliere. Žiauriausia ji atrodo tik todėl, kad yra emocingiausia – kaip ir dera moteriai. O emocingos moterys, neturinčios valdžios, tikros valdžios, dažniausiai tampa aukomis.

Kaip pamatyta ateities scena gali padėti prisiminti.

*

1800 birželio 17-oji. Neapolio Karalienė, tebegyvenanti Palerme, nė karto neaplankiusi savo pirmosios sostinės, nors praėjo jau beveik metai, kai karališkoji valdžia buvo atstatyta, trumpam atvyko į Romą mūšio – kurį visi tikėjo būsiant lemtingą – su Bonapartu išvakarėse.

Šį vakarą ji kelia puotą atšvęsti ryte gautai naujienai apie Bonaparto pralaimėjimą austrų kariuomenei prie Marengo. Tą suklastotą gerą naujieną (iš tikrųjų Bonapartas mūšį laimėjo) po vidudienio atlydėjo tikrai prasta žinia, nors ir ne tokio masto. Angelotti, kuris netrukus surakintas grandinėmis turėjo būti išgabentas į Neapolį ir pakartas – nors ir ne Cavalierės žmonos, kuri tuo metu keliavo į Angliją su savo vyru ir mylimuoju, malonumui, kaip buvo pasakojama, – Angelotti pabėgo iš kalėjimo popiežiaus tvirtovėje Sant Angelo, kur buvo laikomas daugiau nei metus. Karalienė įtūžo ant Scarpia'os, kurį išsikvietė iš Neapolio ir įkurdino viename iš Farnezės rūmų viršutinių aukštų. Ji tikisi, kad patikimiausias jos tarnas atsikeršys taip, kaip reikia. Suraskite jį šiandien pat, arba... pasakė ji. Jūsų Didenybe, tikėkite, kad tai jau padaryta, atsakė baronas.

Kalėjimo sargas, padėjęs pabėgti Angelotti, jau identifikuotas, pasakė Scarpia Karalienei, ir prieš numirdamas (tardymas buvo kiek per griežtas) išdavė, kur bėglys nuvyko pirmiausia – bažnyčion, kur jo šeima turėjo savo koplyčią. Nors Scarpia'i atvykus į tą bažnyčią Angelotti jau buvo pasitraukęs, ten buvo rasta įkalčių prieš vieną žmogų, kuris, galimas daiktas, buvo jo bendrininkas. Dar vienas patricijus jakobinas, pasakė Scarpia.

Nors, žinoma, jie save vadina liberalais ar patriotais. Šitas yra baisesnis už kitus. Menininkas. Tremtinys be šaknų. Net ne italas. Išauklėtas Paryžiuje – jo tėvas, vedęs prancūzę, buvo Voltaire'o draugas. O pats sūnus buvo Davido, oficialaus Prancūzų Revoliucijos tapytojo, mokinys.

Man nesvarbu, kas jis, sušuko įsiutusi Karalienė.

Scarpia paskubėjo pranešti Karalienei, kad jaunasis dailininkas jau suimtas. Aš garantuoju, kad mes per kelias valandas sužinosime, kur slepiasi Angelotti. Scarpia nusišypsojo.

Karalienė žinojo, ką turėjo galvoje policijos vadas. Kankinimas tebėra teisėtas Popiežiaus valstybėse, kaip ir Abiejų Sicilijų Karalystėje, nors kitur reformų dėka jis buvo jau panaikintas. Jis nebeteisėtas daugumoje civilizuotų Habsburgų imperijos teritorijų, nei Prūsijoj, nei Švedijoj. Ji apgailestaujanti dėl Scarpia'os metodų, bet reikia būti realistui. Nors lemtis, kurios susilaukė Neapolio maištininkai, ją džiugina, Karalienė nemaloniai nustebtų sužinojusi, kad yra žmonių, laikančių ją kraugere. Ji visuomet už egzekucijas, bet nusistačiusi prieš kankinimus.

Angelotti turi būti surastas šįvakar, supratote?

Taip, Didenybe.

Scarpia atsisveikina ir sugrįžta į savo vadavietę viršuj, kur bus tardomas dailininkas.

Karalienė, išgiežusi įniršį ant Scarpia'os, nusprendė neleisti, kad šita prasta žiniūkštė sugadintų jos puotą.

Kol jie kalbėjosi, didysis Paissiello, palinkęs ties klaviatūra kažkur tuose pačiuose rūmuose, kūrė kantatą pergalei atšvęsti, ji bus atliekama šįvakar. Kompozitorius diriguos, o giedos ją toji, kuri šį sezoną „Argentinos" teatre tapo sensacija. Karalienė jaučia silpnybę dainuojančioms moterims. Operos žvaigždė priminė jai mylimą draugę, britų pasiuntinio žmoną, kurios balsas dargi gražesnis.

Operos žvaigždė, kaip ir Karalienės draugė, irgi impulsyvi, nuoširdi, nesantūri ir moka atsiduoti meilei.

Diva atvyko į didžiulę puotos salę, kur vakaras jau buvo įsisiūbavęs, ir padarė reveransą Karalienei. Ji permeta akimis Paisiello partitūrą ir jaučiasi pasitikinti savimi (ji visuomet jaučiasi pasitikinti savimi).

Ji girdi, kad svečiai kalba apie politiką. Ji nieko neišmano apie politiką ir nenori išmanyti. Visos tos kalbos apie Prancūziją, ji beveik nieko jose nesupranta. Jos mylimasis mėgino jai šį tą paaiškinti. Jis pamėgino priversti ją perskaityti vieną iš savo mėgstamiausių knygų, kurios autorius – Russo – na, kažkas panašaus, bet jis buvo prancūzas, o ne italas. Ji nieko joje nesuprato ir vis klausė savęs, kodėl jis taip spiria ją perskaityti tą kūrinį. Nors jis ir turi draugų, tokių kaip markizas Angelotti, toks neapolietis aristokratas, uždarytas į kalėjimą už tai, kad buvo vienas iš šešių tos bedievės ir labai trumpai išsilaikiusios Romos Respublikos konsulų, ji žino, kad jos mylimajam politika iš tikrųjų visai nerūpi. Jis irgi menininkas. Kaip ji gyvena tik savo menui ir meilei, taip ir jis galvoja tik apie ją ir savo tapybą.

Ji stebėjo lošimą prie vieno iš lošimo stalų, kai jos kambarinė, Luciana, perdavė jai raštelį. Jis buvo nuo Paisiello, kuris dar nebaigė savo kantatos ir prašė atitraukti Karalienės dėmesį ir pradėti muzikos vakarą be jo. Žinoma, jis tikisi, kad ji padainuos ariją iš kokios nors jo operos, juk jis parašęs jų beveik šimtą. Įtūžusi, kad ją privertė laukti, diva pradėjo improvizuotą rečitalį Jommelli arija. Paskui Karalienė paprašė sudainuoti kitą ariją, pabrėžusi, kad jos draugė, britų ambasadoriaus žmona, nuostabiai dainavo būtent ją. Tai buvo pamišimo scena iš Paisiello *Ninos*. Diva, neturėjusi jokio noro tenkinti kompozitoriaus užgaidas, Karalienės prašymui vargiai galėjo nepaklusti.

Kai pagaliau pasirodė Paisiello su savo pergalės kantatos partitūra, koncertas jau labai sėkmingai vyko. Taip sėkmingai, kad Karalienė norėjo, jog diva dainuotų ir toliau. Ji vis dainuoja, dainuoja... apie amžiną meilę, apie žvaigždes, meną, pavydą. Ji puikiai išmano apie pavydą.

Diva troško, kad vakaras baigtųsi kuo greičiau. Visa bėda, kad, prieš susitikdama su savo mylimuoju, ji dar turi padaryti šį tą nemalonaus. Ji pažadėjo apsilankyti pas liūdnai pagarsėjusį Neapolio policijos viršininką, kurį sutiko šią popietę bažnyčioje ir kuris jos mylimajam užsakė didžiulį Madonos paveikslą. Kai ji buvo užsukusi ten ankstėliau, mylimasis atrodė išsiblaškęs, o kai grįžo, nustebo jo ten neradusi, užtat pamatė vaikštinėjant tą savo prisiekusį gerbėją: jis sėlino vogčiomis aplink pastolius. Tai štai kaip atrodo vyras, prieš kurį dreba visas Neapolis! O jis patrauklus, ji negalėjo to nepastebėti. Policijos viršininkas, gan įžeidžiai flirtuodamas su ja, mėgino ją įtikinti, kad jos mylimasis susidomėjo kita moterim. Ji buvo tokia kvaila, kad patikėjo, kai tarp nešvarių jos mylimojo teptukų jis parodė jai moterišką vėduoklę, vėduoklę, kuri buvo ne jos.

Diva – moteris, mokanti apsisaugoti. Ji žino, kaip apsiginti nuo ištvirkusių vyrų. Kaip ir Cavalierės žmona, ji geba atsiduoti tiktai meilei. Ji sužinos, ko iš jos nori policijos viršininkas. Paskui ji nueis pas savo mylimąjį ir jie savaitgaliui išvyks į jo vilą kaime. Dabar ji turi pagrindo manyti, kad gal jis ir buvo jai neištikimas, tačiau pavydas – vienas iš nedaugelio ginklų, duotų moteriai. Galų gale, juk ji – aktorė. Gal jis iš tikrųjų prisipažins, kad jam patiko moteris, pozavusi Madonos paveikslui bažnyčioje; ji pabus su juo šalta keletą minučių, o paskui atleis jam, ir jie bus kaip niekada laimingi.

Diva – ne kerštinga moteris. Be to, ji yra mačiusi operų ir pjesių, garbinančių gailestingumą. Daugybė dramų apie gailestingus monarchus buvo pastatyta teatro scenoje per pastarąjį dešimtmetį, tą patį dešimtmetį, kai iki tolei gailestingi autokratai suvokė, kad geležinis kumštis ir kartuvės taip pat naudingi. Divai atrodo, kad nieko nėra gražiau už gailestingumą. Kodėl negali visad būti taip, kaip Mozarto operose, na kad ir toje apie pagrobimą, kur skamba ta didinga eilutė: Nieko nėra šlykščiau už kerštą. Arba toje apie Romos imperatoriaus gailestingumą – ji parašyta Neapolio Karalienės

brolio, Habsburgų imperatoriaus, karūnavimo Bohemijos karaliumi proga, – kurioje Titas atskleidžia pačių brangiausių jo žmonių surengtą sąmokslą prieš jo gyvybę, ir, atsisakęs nubausti sąmokslininkus mirtimi, pareiškia: Rodos, ir žvaigždės susimokė, norėdamos priverst mane tapti žiauriu prieš valią. Ne, jos nelaimės tos pergalės!

Žinoma, Titas iš operos, kuri prasideda 79 metais po Kr., kai imperatorius paskelbia, jog išsiveržė Vezuvijus, kai auksą, Senato skirtą pastatyti jo šventyklai, įsako panaudoti vulkano aukų gelbėjimui ir galiausiai atleidžia draugui, ketinusiam jį nužudyti, yra sykiu istorinis Titas, Žydų rykštė ir Šventyklos sugriovėjas. Bet gal mums reikia visų pasiūlytųjų didžiadvasiškumo modelių, neišskiriant nė išgalvotųjų. Net diva šitai žino, kad ir kaip neišmano istorijos.

Gal gyvenime viskas vyksta ne taip, kaip operoje, galvoja diva, rengdamasi užkopti laiptais pas policijos viršininką, nors turėtų. Nieko nėra šlykštesnio už kerštą.

*

Mes juos pažįstam, tuos nedorus žmones. Tokius kaip Scarpia. Baronas Scarpia iš tikrųjų nedoras. Jo ištvirkavimai ir protas jį džiugina. Mažai kas jam patinka taip, kaip lavint savo sugebėjimą spęsti pinkles. Puikus žmogaus charakterių žinovas, jis supranta divą, kada ji veikia neapgalvotai ir kada būna patikli. Nedorėliui suprasti žmogų reiškia juo manipuliuoti. Jam buvo labai lengva ją įtikinti, kad mylimasis flirtuoja su kita moterim, ir tuomet ji pasielgė neapdairiai, tuo pasmerkdama bėglį Angelotti. Be to, juk taip malonu priverst kentėti. Kai ji užkopė laiptais, jis atsivedė jos mylimąjį ir kankino jai girdint – iš dalies todėl, kad kankinti jam patinka, iš dalies todėl, kad kankindamas galėjo išgauti geidžiamą informaciją, ir iš dalies todėl, kad jam džiugu stebėti, kaip keičiasi jos veidas, kai ji išgirsta riksmą gretimame kambaryje. Jūsų ašaros – nelyginant lava, deginanti mano pojūčius, sako jis. Kai mylimojo kančios privertė divą

prabilti, jis staiga pareiškia: jei ji jam atsiduos, jis išgelbės jos mylimojo gyvybę (kareiviai šaudys tuščiomis kulkomis) ir leis išvykti jiems iš Romos. Žinoma, jis nė nemano daryti nieko panašaus. Nedorėliui duoti pažadą tolygu jį sulaužyti.

Mes juos pažįstame, tuos gerus žmones, – ir žinom, kad jie laikomi ne itin nuovokiais. Diva – širdinga, kilniasielė. Bet leistis taip lengvai manipuliuojamai, kaip ji, – vadinasi, iš dalies jausti ir savo kaltę. Jei diva būtų buvusi truputį skeptiškesnė – kitaip tariant, savo aistroje ne tokia išdidi, – Scarpia gal nebūtų taip greit pavertęs ją masalu; tai, kad jis pamojavo jai prieš nosį kitos moters vėduokle, paakino ją tą pačią popietę nuskubėti į mylimojo vilą kaime, kur ji atrado jį ne su kita moterim, o su Angelotti, kurį jis slėpė; taigi ji sužinojo tai, ką mylimasis norėjo nuslėpti; dabar jinai galėjo atskleisti tą paslaptį, Scarpia'i pastačius ją prieš nepakenčiamą dilemą – išduoti Angelotti arba leisti mylimajam numirti. O kadangi jos mylimasis niekad, niekad nebūtų išdavęs, kur Angelotti slepiasi, kad ir kaip žiauriai jį kankintų (bent taip jis manė), jį mylinti moteris negalės ištverti jo riksmų. Gal ji ir nėra jausmingesnė už vyrą. Scarpia irgi vadovaujasi emocijomis. Tačiau emocijos, susietos su galia, sukuria... galią. Emocijos, susietos su bejėgiškumu, sukuria... bejėgiškumą. Su vargšeliu Angelotti jau viskas baigta, jis nurijo nuodus, kai Scarpia'os vyrai atvyko ištraukti jį iš šulinio, kuriam jis slėpėsi. Bet diva dar tikėjo, jog, sutikdama su tuo, kad Scarpia išprievartaus ją, išgelbės mylimojo gyvybę. Ji regėjo, kaip policijos viršininkas duoda įsakymą išaušus suvaidinti egzekuciją; paskui, kai liks vieni, jis išrašys jiems leidimus išvykti iš miesto. Tačiau nors ir griebia diva aštrų peilį nuo stalo kaip tik tuomet, kai Scarpia jau pasiruošęs pulti savo auką, – niekas nebus lemtingiau už nužudymą, pamanė ji, – josios drąsa jau nebegali sustabdyti to, ką paakino patiklumas, – jos mylimasis vis dėlto bus sudorotas per tą netikrą apsimestinę egzekuciją jos pačios akyse, ir nieko kito jai neliks, kaip šokti nuo Sant Angelo pilies parapeto, prie trijų mirčių pridėjus dar ir savąją.

Mes juos pažįstame, tuos labai nedorus ir protingus žmones, ir tuos labai dorus ir patiklius.

Bet kaip su tais kitais, kurie yra nei nedori, nei nekalti. O tik normalūs reikšmingi žmonės, vykdantys reikšmingus darbus, norintys, kad apie juos gerai galvotų, ir darantys pačius žiauriausius nusikaltimus.

Imkim kad ir Cavalierę bei jo žmoną. Kodėl jų nesujaudino jų aukų riksmai? To vargšo Caracciolo, kurį, kaip ir Angelotti, surado susigūžusį šulinyje? Bet, priešingai nei Angelotti, jis nepasirinko staigios mirties. Priešingai nei Angelotti, jis nemanė, kad mirtis jo laukė neišvengiamai. Caracciolo manė turįs šansą. Jis apsiriko.

*

Jūs galite maldauti, kad jums išsaugotų gyvybę, tačiau tas nieko nepadės. Diva maldavo Scarpia'os pasigailėti josios mylimojo. Senasis daktaras Cirillo, praėjus kelioms dienoms po suėmimo, surakintas rašė iš savo celės Cavalierei ir jo žmonai: Tikiuosi, nepriimsite už pikta, jei leisiu sau pavarginti jus keliomis eilutėmis, primindamas, kad niekas, be jūsų, šiame pasaulyje negali apginti ir išgelbėti vargšo padaro...

Jūs galit pasitikti mirtį su antgamtiška drąsa. Kaip tas jaunasis aristokratas Ettore Carafa, rugsėjį pasmerktas nukirsdinimui, kuris paprašė, kad būtų įtaisytas ant trinkos veidu aukštyn, o ne žemyn, idant matytų, kaip leidžiasi kirvis. Arba su įkvėpimo kupinu abejingumu ir aiškiaregyste. Kaip Eleonora de Fonseca Pimentel, pasigręžusi į savo bičiulius kalinius, laukiančius vežimo, kuris nugabens juos į kartuves, sušnabždėjo eilutę iš Vergilijaus: *Forsan et haec olim meminisse juvabit* – Gal vieną gražią dieną ir šitai mes prisiminsim su džiaugsmu.

Orumas ar apgailėtinas keliaklupsčiavimas – nei viena, nei kita neturi poveikio negailestingų nugalėtojų sprendimams, kai jie dedasi esą gamtos jėga. Tokie pat kurti gailesčiui, kaip ir ugnikalnis. Gailestingumas iškelia mus aukščiau gamtos, aukščiau prigimties, kuri visuomet kupina žiaurių jausmų. Gailes-

tingumas, o jis toli gražu nėra tas pat, kas atlaidumas, anaiptol nereiškia daryti tai, ką prigimtis ir asmeninis interesas sako mums turint teisę daryti. Gal tai daryti mes ir turim teisę, lygiai kaip ir galią. Ir visgi kaip kilnu tuo nepasinaudoti. Nieko nėra gražiau už gailestingumą.

7

Politika – tai toks dalykas, kuris labai krinta į akį ir užvaldo. Deja, turi ja domėtis, net jeigu to nenori. Tačiau yra dar daug kitų svarbių dalykų, kuriais reikia domėtis. Pavyzdžiui, labai svarbus gali tapti drabužių pasirinkimas. Ką apsivilkti, kad tuklumas atrodytų žavus – ne, kad paslėptum nėštumą. Nėštumą, kurį verčiau paslėpti, nes kiekvienas pamanys, ir nesuklys, kad kūdikio tėvas – meilužis, o ne senas vyras. Plačią tuniką? Dukslią suknelę? O gal dar apsigaubti šaliu, keliais šaliais, nors ir tvyro karštis, sykis jau dėvinčioji – šalių drapiravimo menininkė.

Ir ką gi apsivilkti atsakan į gėdą, jau tapusią vieša, kad parodytum, jog tau nesvarbu, ką žmonės, kurių nuomonė tau rūpi, kalba tau už nugaros. Jeigu jūs esate didvyris, dėvite savo apdovanojimus: ordinus, žvaigždes ir medalius. Visus sykiu. Kartais apsivelkate ilgą, iki kulkšnių, sabalo kailiu apkraštuotą raudoną tuniką, kurią jums padovanojo turkų ambasadorius. Ir deimantų sultoną su ratu besisukančia žvaigžde, irgi padovanotą Konstantinopolio Didžiojo Muftijaus (jie jį vadina *chelengk*). Prisisegate ir auksinį kardą su deimantais inkrustuota rankena ir ašmenimis, kurį drauge su Sicilijos hercogyste jums padovanojo Karalius, norėdamas išreikšti padėką už veiksmus, užtraukusius jums gėdą. O prie širdies visuomet laikote nėriniuotą nosinę, priklausančią moteriai, kurios įtaka, anot visų, privertė jus atlikti veiksmus, užtraukusius jums ant galvos gėdą.

Svarbu ir tai, kaip apiforminamas kiekvienas jūsų pasirodymas. Priėmimui, kurį Karalienė surengė didžiuliame savo užmiesčio rezidencijos parke, kur buvo sukviesti penki tūkstančiai svečių, buvo įrengta nedidelė graikiška šventykla; joje pastatytos žmogaus dydžio vaškinės trijulės figūros, papuoštos laurų vainikais. Karalienė paprašė, kad statulų originalai pateiktų savo drabužius. Liekna Cavalierės žmonos figūra buvo apvilkta purpurinio atlaso tunika, dėvėta per paskutinį iškilmingą operos koncertą Neapolyje, tunika buvo išsiuvinėta Nilo mūšio kapitonų vardais; jaunatviškai atrodanti Cavalierės statula buvo apvilkta diplomatinių ceremonijų drabužiais su prisegta Pirties ordino žvaigžde ir perjuosta raudonu to ordino diržu; tarp jų stovėjo didvyrio statula su dviem mėlynai švytinčiom agato akimis, apvilkta paradine admirolo uniforma su gausybe blizgančių medalių, žvaigždžių ir jo Pirties ordinu. Ant šventyklos stogo už Šlovės statulos buvo patupdytas muzikantas, pučiantis trimitą, taigi, kai ceremonija prasidėjo, atrodė, kad trimitą pučia Šlovės statula. Cavaliere gavo dovanų Karaliaus portretą deimantais inkrustuotame rėme; Cavalierės žmonai buvo įteiktas deimantais aprėmintas Karalienės portretas ir pati Karalienė karūnavo ją laurų vainiku nuo savo statulos, o didvyriui Karalius įteikė brangakmeniais aprėmintą dvigubą Jų Didenybių portretą ir įšventino jį į Švento Ferdinando ordino kavalierius: to ordino nariai turėjo privilegiją nenusiimti skrybėlių Karaliaus akivaizdoje. Orkestras užgrojo „Rule, Britannia". Sugriaudėjo dangus – prasidėjo didžiuliai fejerverkai, vaizduojantys Nilo mūšį, ir visa tai baigėsi įspūdingu prancūzų trispalvės sunykimu. Kas galėtų atsilaikyti prieš tokį meilikavimą? Jie spoksojo į savo statulas. Labai tikroviškos, pasakė didvyris, nerasdamas ką geriau pasakyti.

*

Visa Europa, privilegijuotoji Europa kalbėjo apie gėdingą vaidmenį, kurį didvyris suvaidino kaip Burbonų egzekutorius. Pakarti geriausią šalies poetą? Garsiausią Graikijos kultūros

tyrinėtoją? Žymiausius mokslininkus? Net ir karščiausi respublikos ir prancūziškų idėjų oponentai buvo sukrėsti Neapolio aukštuomenei surengtomis skerdynėmis. Klasinis solidarumas lengvai pamynė nacionalinį priešiškumą.

Vadinasi, didvyrį reikia paversti niekšu? Bet didvyriai naudingi. Ne, kur kas lengviau surasti kokią jam padarytą įtaką, iškreipusią jo sprendimus, jį korumpavusią. Geri blogais netampa, bet stiprūs silpnais tapti gali. Jis tapo silpnas būtent todėl, kad prarado autonomiją, vienatvę – didvyris privalo jas išsaugoti. Didvyris yra tas, kuris moka palikti, nutraukti ryšius. Nekas, kai didvyris tampa vedusiu vyru. O vedęs juolab neturi pasiduoti žmonos įtakai. Jei jis meilužis, jis privalo (kaip Enėjas) apvilti. Jei jis trijulės narys, jis privalo... bet didvyris neturi tapti trijulės nariu. Didvyris turi plūduriuoti, pleventi. Didvyris neprisiriša.

*

Gėda, gėda, gėda.

Triguba gėda. Trys žmonės, susijungę į vieną.

Didvyris, savavališkai pasitraukęs iš savo posto, negalėjo būti pakeistas, atleistas savo viršininkų Londone, – nors tai jau buvo apsvarstyta. Bet tie, kurie jį kurstė, kurių marionete jis tapo, galėjo pajusti oficialaus nepasitenkinimo svorį. Cavalierės vaidmuo, kurį jis suvaidino tame barbariškame atsikeršijime Neapolio patriotams, padarė jį mažų mažiausiai labai prieštaringa figūra kitų akyse. Vieni sakė, kad jį apkvailino žmona, kiti – kad Burbonų vyriausybė. Žinoma, niekas ir nelaukė, kad diplomatas taps tobulybės pavyzdžiu, kaip kad buvo tikimasi iš didvyrio. Tačiau ir prieštaringam jam būti neprivalu. Diplomatas, tapęs atviru vyriausybės, prie kurios jis paskirtas, šalininku, fatališkai susikompromitavo prieš vyriausybę, kuri jį pasiuntė ir kurios interesus jis privalo ginti. Jo pakeitimas – tik laiko klausimas.

Vieną rytą Cavaliere gavo Charleso laišką, kuriame šis apgailestavo turįs informuoti dėdę apie tai, jog perskaitė tame

prakeiktame liberalų laikraštyje *Morning Chronicle*, kad į Abiejų Sicilijų Karalystę paskirtas naujas pasiuntinys, toks jaunas Arthuras Pagetas. Cavaliere jau nebegalėjo nuslėpti nuo savęs, į kokią didžiulę nemalonę jis pateko. Ištarnavęs trisdešimt septynerius metus, jis ne tik kad buvo atleistas ne savo prašymu, nepasitarus su juo, kuo jį pakeisti, bet dargi jiems buvo visai vis vien, kad jis tai sužinos pats paskutinis. Oficialus raštas iš Užsienio reikalų ministerijos atėjo po mėnesio su trumpu *post scriptum* apie tai, kad jo įpėdinis jau išvyko iš Londono. Išgirdusi tą naujieną, Karalienė ašarodama apkabino savo brangiausią paslapčių patikėtinę, savo seserį, ambasadoriaus žmoną. O! ką gi aš veiksiu be draugų, sušuko ji. Ir visa tai – prancūzų kaltė.

Fatališkasis Pagetas, kaip kad jį praminė Karalienė, atvyko į Palermą ir po penkių dienų buvo priimtas Cavalierės. Štai tas jaunas vyriškis – Pagetui dvidešimt devyneri, jis visa keturiasdešimčia metų jaunesnis už Cavalierę, ir Cavaliere nejaučia jam jokių dėdiškų jausmų.

Iš kokio posto jūs atvykote? šaltai paklausė Cavaliere.

Buvau nepaprastuoju pasiuntiniu Bavarijoje.

Bet ne įgaliotuoju ministru?

Tikrai ne.

Girdėjau, kad išbuvote tam poste tik vienerius metus.

Taip.

O prieš tai?

Bavarija buvo mano pirmoji tarnyba.

Jūs, be abejonės, kalbate itališkai, pasakė Cavaliere.

Ne, bet išmoksiu. Miunchene greitai išmokau vokiškai.

Jums teks išmokti kalbėti sicilietiškai, kas žino, kada Jų Didenybės sugrįš į savo pirmąją sostinę. Ir neapoliečių dialektu taip pat, net jeigu niekada nepamatysite Neapolio, nes Karalius nekalba itališkai.

Girdėjau tai.

Stojo keletas tylos akimirkų, per kurias Cavaliere tylom išplūdo save už tai, kad per daug pasakė. Paskui, nervingai

atsikosėjęs, Pagetas įsidrąsino pareikšti esąs pasiruošęs įteikti Karaliui ir Karalienei savo kredencialus, kai tik Cavaliere įteiks savo atsistatydinimo raštą.

Cavaliere į tai atsakė, jog neturi ketinimų pasilikti Abiejų Sicilijų Karalystėje nė vienos dienos kaip privatus asmuo, o dar prieš tai yra numatęs mėnesio atostogų kelionę po kraštą, tad tuo reikalu užsiims sugrįžęs. Ir kaip tarė, taip padarė – išvyko į kelionę jūra „Foudroyantu", su žmona, ponia Cadogan ir didvyriu, tiktai šį kartą ne susikauti su istorija (nors didvyris turėjo sustoti Maltoje), bet tam, kad iš jos išplauktų, kad išsigautų iš jų gyvenimo tvarkaraščio.

Jo viršininkai ir senų dienų draugai iš Užsienio reikalų ministerijos jį atleido? Tad jis kuriam laikui atleis juos iš savo minčių. Pažvelkime plačiau, mobiliau. Žvelgdamas į atsiveriančią kranto liniją, kur išniro didinga, debesimis apsikarūnavusi, mažumą griaudžianti Etna, Cavaliere prisiminė stulbinantį vaizdą nuo jos viršūnės, kurį regėjo melsvoje aušroje; matėsi visa Sicilija, Malta, Lipario salos ir Kalabrija, nusidriekusi po juo nelyginant žemėlapyje. Taip, aš tai patyriau. Iš čionai esančių, aš vienintelis tai patyriau. Kokį turtingą gyvenimą gyvenau.

Plaukdamas pro Etną, „Foudroyantas" atsidūrė visai prie Brontės valdų, susijusių su naujuoju sicilietišku didvyrio titulu. Cavalierės žmona nekantravo išlipti į krantą, tačiau didvyris pasakė norįs veikiau apžiūrėti savo dvarą, kurio vulkaninė dirva duos, kaip jam buvo minėta, iki trijų tūkstančių svarų pelno per metus, tuomet, kai jo vizitas bus tinkamai paruoštas. Brontės hercogas pareiškė negalįs savo valdose pasirodyti nei iš šio, nei iš to, prieš tai to nepaskelbęs. Cavaliere, įtaręs šiokią tokią šelmystę Karaliaus pasirinkime padovanoti būtent šitą hercogystę savo išgelbėtojui britui: juk Bronte buvo vadinami kiklopai, kalantys Etnos griaustinį, pamanė, jog geriau bus pasilaikyti tą informaciją sau. Vienaakiui didvyriui, regis, taip besididžiuojančiam tuo, kad tapo Sicilijos hercogu, tas pokštas gali nepatikti. Pačiam Cavalierei jis atrodė gana juokingas.

Cavaliere pasiekė nulinį malonumo tašką, kai malonumą sudaro tai, kad gali išstumti iš galvos nemalonias mintis. Jo atstatydinimas, Pagetas, skolos, neaiški ateitis, kuri jo laukė Anglijoje, – visa tai verpetu sukilo jo galvoje, paskui viską nusinešė vėjas, kaip ir tuos jūros paukščius virš galvos, nardančius ore nuo laivagalio iki pirmagalio. Palengvėjimas atsiribojus nuo rūpesčių buvo toks malonus, kad jam atrodė, jog jis iš tikrųjų džiaugiasi. Šitas laivas buvo jo namai. Kai jie sustojo dviem dienom Sirakūzuose aplankyti Jupiterio šventovės griuvėsių ir garsiųjų karjerų bei olų, Cavalierės žmona, nepaisydama rytinio pykinimo, atsisakė pasilikti laive su motina. Ji nenorėjo praleisti nė vienos entuziastingos Cavalierės paskaitos apie tas vietoves, ji nenorėjo nė valandai skirtis su didvyriu. Žmona ir draugas atrodė tokie laimingi. Nei naivus, nei mėgstantis įsiteikti vyras, jis iš tikrųjų mylėjo savo žmoną, jis iš tikrųjų mylėjo artimesnį jo žmonai amžiumi vyrą, kuris dabar buvo jos mylimasis, o jie iš tikrųjų mylėjo jį, taigi jis neprarado žmonos, tik įgijo sūnų, na, argi ne taip viskas tvarkosi?

Kaip ir Palermo rūmuose, kaip ir flagmane, stovėjusiame ant inkaro Neapolio įlankoje tas šešias savaites, jie elgėsi tobulai korektiškai Cavalierės akivaizdoje. Kitaip tariant, jie nesimeilino kits kitam daugiau, nei prieš tapdami meilužiais. Kitaip tariant, jie meluoja. Jis neturi nė menkiausio supratimo, kada ir kaip dažnai jo žmona lankosi didvyrio kajutėje vėlią naktį ar kada jis lankosi pas ją. Ir nenori žinoti. Jo žmona, turinti tokį nenugalimą skrandį ir įrodžiusi atsparumą jūros ligai, dabar per pusryčius skundžiasi virškinimu ir pykinimu nuo laivo supimo. Jis, žinoma, nenorėtų, kad jie atvirai užsimintų apie savo artimus ryšius arba kad ji kalbėtų apie nėštumo vėmimus – tai būtų labai skaudu. Ir vis dėlto jis atkakliai priešinasi tam, kad jie vaidina jo akivaizdoje. Taip jis priverstas jaustis atskirtas, pamalonintas. Jis priverstas jaustis ignoruojamas, nes būtent jis turi virškinimo problemų, būtent jis retkarčiais sunegaluoja jūros liga, nors ramesnės jūros nė negali tikėtis.

*

Ir ką gi apsivilkti dabar, kai jie netrukus leisis į kelionę, nes didvyris nekantrauja sugrįžti Anglijon, o Admiralitetas nekantriai laukia, kada didžiausias jo ginklas kovoje su Bonapartu liausis tarnavęs Burbonų paladinu ir diskredituoto, jau buvusio britų ambasadoriaus bei kerinčios jo žmonos jachtos kapitonu; o jie, savaime aišku, vyks drauge su juo. Ką apsivilkti, juk tai bus ilga, nelengva kelionė. Iš pradžių jūra, didvyrio flagmanu iki Livorno, paskui sausuma įvairiausiomis transporto priemonėmis (karieta, valstybiniu transportu, pašto karieta) jie keliaus iš pietų į šiaurę, iš karščio ir ilgų dienų į santūresnę kuklesnę vasarą, keliaus per daugelį valstybių, sustodami įvairioms šventėms, kuriose privalai pasirodyti kuo geriausiai.

Nebuvo nė kalbos, kad jie nevyktų drauge. Vienintelis klausimas tebuvo, kiek dar kitų keleivių vyks su trijule ir ponia Cadogan, be panelės Knight, kuri nė girdėti nenorėjo apie pasilikimą, ir Oliverio, vieno iš dviejų Cavalierės anglų sekretorių: dabar jis buvo paskirtas tarnauti didvyriui šalia daugybės kitų tarnų. Kavalkada bus nemaža.

Kai birželio pradžioje jie grįžo iš mėnesį trukusio kruizo, Cavaliere įteikė savo atsistatydinimo raštą, ir Pagetui buvo leista įteikti savo kredencialus Karaliaus rūmuose. Karalienė griežė dantimis ir nė karto į jį nepažvelgė. Jos smegenis urbė ne tik artėjanti ištikimų draugų netektis, ji juk suprato, kad Cavalierės pakeitimas nauju ambasadoriumi reiškė britų nepasitenkinimą *ja*. Pageto ignoravimas ir solidarumo su draugais demonstravimas buvo viena iš priežasčių, dėl kurių ji pasiryžo palikti Palermą ir vykti į Vieną aplankyti dukters (o sykiu ir sūnėno bei žento) – savo pirmagimės Marijos Teresės, dabar Habsburgų imperatorienės. (Kita priežastis, paskatinusi ją išvykti, buvo apmaudus suvokimas, kad jos įtaka Karaliui visiškai sumenko.) Didvyris tikėjosi grįšiąs Anglijon jūra drauge su Cavaliere ir jo žmona, su palyda ir visa manta, o tai suteiktų galimybę Karalienei ir rūmų damoms, nuodėmklausiams, gydytojams bei

tarnams nuplaukt su juo iki Livorno. Kai į jo prašymą parplukdyti „Foudroyantą" į Angliją buvo atsakyta neigiamai, didvyris nebematė priežasčių atsisakyti ilgos kelionės per Europą ir pritarti Karalienės norui, kad jos draugai lydėtų ją iki pat Vienos.

Jiems atvykus į Livorną, kur susierzinęs lordas Keithas pagaliau atsiėmė nepaklusnųjį „Foudroyantą" kariniams tikslams, kuriems jis ir buvo skirtas, jau ruošiantis leistis kelionėn, atėjo žinia, kad prie Marengo austrai susirėmė su Bonapartu, ir Karalienė iškart nusprendė kol kas nevykt į Vieną, o palūkėti kelias dienas Farnezės rūmuose Romoje (ji pasiuntė įsakymą baronui Scarpia'i atvykti) ir pažiūrėti, kuo tas mūšis baigsis. Ji pasimatysianti Vienoje su savo draugais anglais po kelių savaičių.

Tad į kelionę! Septyniomis karietomis, lydimomis keturių vežimų su manta, ant kurių buvo užkrauti visi iš Neapolio išsivežti Cavalierės paveikslai ir kitas turtas. Ta kaulus kratanti kelionė palei Arno krantus pasirodė esanti kur kas sunkesnė, nei Cavaliere manė. Skaityti jam nesisekė, jis tegalėjo sėdėti užsimerkęs ir pasistengti nepaisyti skausmų nugaroje, strėnose ir keliuose, o ponia Cadogan tuo tarpu laikė prispaudusi jam prie kaktos drėgną audeklą. Florencijoje jis sustojo dviem dienom atbūti priėmimus ir vizitus. Cavaliere norėjo pasilikti ten ilgėliau. Ne vien dėl to, kad prastai jautėsi. Norėjo dar kartą aplankyti Uffizi galeriją, kurios lobiai, kad ir kaip keista, Bonaparto buvo neišvogti – juk negali sustoti Florencijoje ir nepamatyti jos paveikslų, – tačiau žmona ir draugas nė girdėti apie tai nenorėjo. Tokiam ligotam ir išvargusiam jums neužteks jėgų vaikščioti ir žiūrėti paveikslus. Man visuomet užtenka jėgų paveikslams, pasakė jis tyliai. Nesvarbu, kaip jaučiuosi. Jie teikia man malonumo.

Ne, ne, užprotestavo žmona. Jūs – ligonis. Mes nerimaujame dėl jūsų. Jums reikia pailsėti. Paskui vėl leisimės kelionėn. Taigi jis tvarkingai ilsėjosi, prislėgtas, be tos pasitenkinimo iškrovos, kurios vylėsi. Kaip nuobodu būti tik kūnu. O paskui Trieste,

kur tėra vos keli žymūs paveikslai, jie išbuvo beveik savaitę. Cavaliere nesuprato, kodėl taip delsiama.

Nuliūdusi Karalienė atvyko į Vieną, sutrumpinusi vizitą Romoje, kai išgirdo apie Bonaparto pergalę, savaitę vėliau. Didvyrio, Cavalierės ir jo žmonos viešnagė čia buvo pratęsta dar mėnesiui, nes reikėjo apsilankyti visuose priėmimuose ir puotose didvyrio garbei. Cavalierės žmona irgi susilaukė triumfų. Vieną naktį ji išlošė penkis šimtus svarų prie faraono stalelio. Jų keturių dienų viešnagė Esterházy užmiesčio rezidencijoje baigėsi švente, kuriai garsusis kunigaikščio kompozitorius parašė kūrinį didvyrio garbei; pats kompozitorius sėdėjo prie klaviatūros, o Cavalierės žmona giedojo.

Po kelių dienų, pati sau akompanuodama, ji vėl giedojo tą Haydno „Nilo mūšį", savo draugei Karalienei, kuri gyveno įsižeidusi ir atsiskyrusi nuo visų Schönbrunno pilyje. *Très beau très émouvant*, sušuko Karalienė, nevalingai prisiminusi balsą, girdėtą Romoje, beveik tokį pat gražų, kaip ir Cavalierės žmonos. Visa bėda, kad, norėdama nupasakoti tą balsą, ji turės išsakyti savo nuomonę apie malonųjį Haydną, kantatos, šlovinančios tikrai įvykusią pergalę prieš prancūzus, autorių, ir palyginti ją su prisiminimais apie tą nuobodų Paisiello ir jo kantatą. Tuomet reikės paminėti ir kad toji diva, žavinga moteris, nusižudė baisiai melodramatiškai kitą rytą po rečitalio, prieš tai nužudžiusi tą akivaizdžiai niekam tikusį policijos viršininką.

Baron Scarpia est mort, Miledy, vous l'avez entendu.

Kaip baisu, sušuko Cavalierės žmona. Jūs tikriausiai labai susikrimtote!

Karalienė paneigė tokią nuomonę. Ką reiškia dar viena mirtis po šitiekos mirčių. O paskui pravirko ir ėmė aiškinti, jog visi tie klaikūs įvykiai, kuriuos jai teko ištverti, padarė ją nejautrią žmonių jausmams – žodžiu, ji nebesijautė esanti moteris. Tuomet visa istorija buvo atpasakota vėl, iš kito galo. Matyt, divą įžeidė itin gašlaus barono pretenzijos. Juk tie italai taip perdėtai

į viską reaguoja, tai stačiai stulbina, sušuko Karalienė, šluostydama ašaras! Cavalierės žmona, kaip ir Karalienė, į viską linkusi reaguoti teatrališkai, sakėsi puikiai suprantanti, ką Karalienė turinti galvoje. Mano vyras visuomet sakydavo, kad italams stinga sveiko proto, pritarė ji Karalienei, nusprendusi, kad nepalankumas viskam, kas itališka, atitars Karalienės nuotaikoms, užplūdusioms sugrįžus į gimtinę.

Akivaizdžiai mažiau ryški žvaigždė Vienos Habsburgų padangėje, Karalienė sūnėno ministrų buvo išsiųsta į Shönbrunno rezidenciją; ji tai interpretavo (ir nesuklydo) kaip nepagarbą savo asmeniui, bet Cavalierės žmona jau nebebuvo taip susitelkusi ties Karalienės sielvartu. Karalienė savo ruožtu pradėjo suvokti, kad jos draugai Vienoje buvo ne taip jau didžiai gerbiami, kaip ji tikėjosi. Ne vienas Habsburgų dvariškis pajuto palengvėjimą, kai ta grupelė anglų po visų pramogų ir ovacijų didvyriui, kurias tik Viena galėjo jam sukelti, nebeturėjo dingsties atidėlioti kelionę, nors Karalienė, rodės, labai nuliūdo, kai reikėjo atsisveikinti, ir pridėjo dar dovanų prie draugei jau padovanotų brangakmenių ir savo portretų, o Cavalierei dar įteikė auksinę tabokinę, inkrustuotą deimantais.

Ir štai jie darda per Centrinę Europą į Prahą, miestą, kur, anot legendų, atgijo statulos, į miestą, kurį kitados valdė daugybės įvairių idėjų apsėstas kolekcionierius Rudolfas II; Venecijoje jis nusipirko labai seniai trokštą Dürerį, o paskui, pašiurpęs nuo minties, kad ta jo brangenybė bus kratoma ir purtoma važiuojant per Alpes – Cavaliere prisiminė, kaip jis kratėsi prastai amortizuotoje karietoje, – paliepė keturiems kresniems jaunuoliams pernešti gerai suvyniotą paveikslą per visus kalnus vertikalioje padėtyje; taip jie ir padarė pasikeisdami. Prahoje valdantysis hercogas, kitas Karalienės sūnėnas, iškėlė milžinišką puotą didvyrio keturiasdešimt dvejų metų gimtadienio proga. Po to jie palei Elbę nuvažiavo į Drezdeną, kur apžiūrėjo Rinkėjo porceliano kolekciją ir apsilankė operoje: ten, anot girdų, didvyris ir Cavalierės žmona buvo įnikę tik į savo pokalbį; be to,

22.-140

per vieną balių, iškeltą didvyrio garbei, jis pametė deimantą iš auksinio savo kardo rankenos (jie apie tai paskelbė, žadėdami atsilyginti, tačiau niekas jo negrąžino). Čia, kaip ir kituose etapuose, didvyrio apetitas pagarbos duoklėms, dovanoms ir fejerverkams buvo gausiai patenkintas. Kiekviename mieste diplomatų bendruomenė ir anglų rezidentai apie trijulę skleidė gausybę paskalų ir piktų komentarų, kurie pagyvino dienoraščius ir laiškus. Jis apsikabinėjęs žvaigždėmis, ordinais ir medaliais, rašė vienas iš juos priėmusių žmonių, ir labiau panašus į operos princą, o ne į Nilo nugalėtoją. Nė vienas nepraleido progos apverkti vergišką jo dėmesį Cavalierės žmonai, kurios nesaikingumas visur kur, tiek efektinguose pasirodymuose, tiek polinkyje į valgymą ir gėrimą, tiek paprasčiausiai gabaritai irgi buvo paminėti ne be sarkazmo.

Vienintelė nuolaida, Cavalierės išprašyta per tą kelionę, buvo lankstas į Anhalt-Dessau aplankyti kunigaikščio, kuris ne kartą viešėjo pas jį Neapolyje, buvo vienas iš pirmųjų jo rašinių apie ugnikalnius prenumeratorių, o prieš dešimt metų sukonstravo privatų Vezuvijų ežero saloje savo valdose. Trijų šimtų metrų skersmens apačioje, dvidešimt penkių metrų aukščio, jis galėjo paskleisti tikrą liepsną ir dūmus (kai tuščiam jo viduj būdavo užkuriamos degios medžiagos) ir išvemdavo savotišką skystą lavą (iš tikrųjų tai buvo vanduo, pumpuojamas per kūgio kraštą ir tekantis ugnikalnio kraštais pro stiklinius, raudonai nudažytus, iš vidaus apšviečiamus vartus). Priešingai nei keturiasdešimt keturių metrų statinys iš stiklo ir stiklo pluošto, sutvirtintas betonu, kuris stovi priešais Las Vego viešbutį, – paprasčiausias vulkanas, išsiveržiantis kas penkiolika minučių (tarp sutemų ir pirmos valandos nakties), – Anhalt-Dessau kunigaikščio ugnikalnis buvo būtent Vezuvijus ir išsiverždavo tik ypatingomis progomis, tik žymiems svečiams. Prieš šešerius metus jis buvo pademonstruotas Goethei. Cavaliere norėjo, kad jis būtų pademonstruotas jam. (Juk pagaliau tai buvo jo Vezuvijus, juk jo Vezuvijaus stebėjimai įkvėpė kunigaikštį, pa-

stačiusį toje saloje dar ir Cavalierės vilos prie Portičio kopiją.) Tai bus įdomu, pasakė jo žmona, neturėjusi nieko prieš sustoti Vokietijos kitos smulkios kunigaikštystės valdovo rūmuose. Cavaliere pasiuntė kunigaikščiui žinią, kad jie ketina jį aplankyti. Deja, asmeninis kunigaikščio sekretorius atrašė, kad šeimininkas išvykęs, o jam nesant tas mechanizmas negali būt įjungtas. Cavaliere neišvydo savo paskutiniojo ugnikalnio.

Gal taip ir bus geriau, pasakė Cavalierės žmona, matydama, kad didvyris pavargo ir trośko kuo greičiau pasiekti Hamburgą ir ten surengtas iškilmes. Jie plaukė upe; kai lenkė Drezdeną, kiekvienas tiltas, kiekvienas langas į Elbę buvo apspistas juos sveikinančių žmonių. Iš Hamburgo, kur irgi pasirašė ant daugybės Biblijų ir maldaknygių, didvyris pranešė Admiralitetui, jog tikisi, kad jam bus atsiųsta fregata, nugabensianti juos į Angliją. Į prašymą nebuvo atsakyta.

*

O ką apsivilkti Anglijoje, kur didvyris nebuvo įkėlęs kojos jau beveik treji metai. Garbinančios minios, kurios susirenka pasveikint jį išnuomotam jų laivui prisišvartavus Jarmute, paskui visur, kur tiktai jis su savo draugija sustoja pakeliui į Londoną, negali žinoti, kad jų valdžia nepatenkinta didvyriu ir tuo gyvenimu, kurį jisai gyveno paskutiniuosius metus. Jos neskaitė pašaipių didvyrio triumfo kelionės aprašymų (šalyje tik dešimt tūkstančių žmonių skaito laikraščius). Nei mokėjo atskirti neapolietiškas žvaigždes nuo Pirties ordino žvaigždės, prisegtos ant jo uniformos krūtinės.

Miniai jis vis dar buvo didžiausias didvyris, kokį tik Anglija turėjo. O Fanny jis vis dar buvo jos vyras. Fanny ir karštelėjęs didvyrio tėvas, atvykę iš provincijos į Londoną ir išsinuomoję kambarius viešbutyje Karaliaus gatvėje, laukė jo jau daugiau negu savaitę. Didvyris apkabino tėvą su nuoširdžiu džiaugsmu, o žmoną – skaudžiai santūriai. Cavalierės žmona, vilkėjusi baltą muslino suknelę su didvyrio pavarde ir žodžiu BRONTE,

išsiuvinėtais auksu, su blizgučiais palei apsiuvą, apkabino savo meilužio žmoną ir tėvą. Jie kartu papietavo viešbutyje – skaudus spektaklis. Cavalierės žmona puikiai mėgdžiojo ne tik minios „valio" visuose sustojimuose per tą trijų dienų kelionę į Londoną, bet ir miesto varpus. Paniuręs didvyris, iki mirties po marškiniais ant kaklo nešiojęs mažytį Cavalierės žmonos portretą, prikąsdavo lūpą kiekvienąsyk, kai tik Fanny prabildavo. Cavaliere regėjo Fanny veide tolydžio išsilenkiant išgąsčio ir pažeminimo lanką.

Kitą dieną, vykdamas pareikšti pagarbos Admiralitetui, didvyris apsivilko paprastą uniformą: jūreivišką apsiaustą, baltas jūreiviškas kelnes su jūreiviškomis sagomis prie kelių, šilkines kojines ir apsiavė batus su didžiulėmis sagtimis. Tai buvo apdairu, ir senieji jo draugai iš Admiraliteto, jau pasirengę išsakyti jam priekaištus, suminkštėjo, klausydamiesi, kaip aistringai didvyris dėsto savo planus apginti Lamanšo sąsiaurį, jei Bonapartas bus toks kvailas, kad mėgins veržtis į šalį, kaip dėsto apie savo norą sugrįžti aktyvion tarnybon kuo greičiausiai. Tačiau rytojaus dieną didvyris savo apskaičiavimuose padarė rimtą klaidą, kai pasirodė karaliaus rūmų priėmime prie skrybėlės prisisegęs Didžiojo Muftijaus *chelengką*, o prie krūtinės – tris žvaigždes (vieną – Pirties ordino ir dvi – Sicilijos apdovanojimus), su deimantais papuoštu Neapolio Karaliaus portretu ant kaklo. Tad nieko nuostabaus, kad Anglijos karalius jį nusodino, nesuteikęs jokios reikšmės jo apsilankymui; jis tik atsainiai paklausė, ar admirolas jau pasveiko, paskui nusisuko ir leidosi į gyvą šneką su Generolu X, kuri truko beveik pusvalandį ir kurioje karalius pareiškė savo norą, kad kariuomenė aktyviau įsijungtų į karą su prancūzais. Anglų monarchas nepripažino didvyrio sicilinio titulo, ir jo gavėjas puikiai tai žinojo. (Ir nepripažins jo dar du mėnesius, kol didvyris gaus naują komandą ir išvyks laimėti kitos garsios pergalės.) Jeigu didvyris būtų patraukęs valdovo dėmesį nors dešimčiai minučių, be abejonės, būtų pasinaudojęs dalimi to laiko pagirti Cavalierės

žmoną ir niekuo nepakeičiamas patriotines jos paslaugas Neapolyje ir Palerme, vertas atlyginimo ir viešos padėkos. Bet nei didvyrio pagyrimas moteriai, kuri sužlugdė jo reputaciją, nei karštas padėkos laiškas, kurį parašė diskredituota Neapolio karalienė, nesugebėjo padėti jai išvengti parijo padėties. Tiedu dalykai tik patvirtino, ką visi jau seniai galvojo.

Laikraščiai gvildeno klausimą, ar Cavalierės žmona kada nors susilauks tokio pripažinimo, kad galės būti pristatyta karaliaus rūmuose, o tai, kad jos nebuvo šalia Cavalierės, kai šis nepriekaištingai juose pasirodė, davė progos nevaržomai rašyti apie fizinį jos degradavimą. Nors kai kas ir suprato, kad po jos tuklumu slypėjo nėštumas – Jos Malonybė parvyko namo pačiu laiku, glaustai pažymėjo *Morning Post*, – visuomenė mažiau baisėjosi jos nėštumu nei prarastu būtuoju grožiu. VEIDO SPALVA. Jos Malonybės veidas toks rožinis ir skaistus, kad, kaip pasakytų Daktaras Grahamas, ji atrodo nelyginant Sveikatos Deivės įsikūnijimas! (Dvigubas pasityčiojimas: aliuzija į nėštumą ir priminimas to, kad prieš pusę savo nugyvento amžiaus ji kurį laiką tarnavo pas kitados madingą gydytoją ir vaisingumo terapeutą.) STOTAS. Tai, kuo buvo taip gėrimasi ir kas padėjo jai iškilti, o dabar taip išbrinko, kad ji neteko viso savo pirmykščio grožio. FIGŪROS. Jos Malonybė tvarko salę, kad galėtų parodyti savo Figūras, ir ketina rengti Figūrų vakarus. Šią žiemą Figūros bus daug madingesnės už siluetą ar veido bruožus.

Karikatūristai nesigailėjo nei jos, nei Cavalierės. Gillray jį pavaizdavo kaip susiraukšlėjusį seną keistuolį, kontempliuojantį priešais tuntą bjaurių statulėlių ir suskilusią vazą; jam virš galvos kaba nuogakrūtės Kleopatros, laikančios džino butelį, ir šalia stovinčio vienarankio Marko Antonijaus su trikampe skrybėle ant galvos portretai ir paveikslas, vaizduojantis išsiveržiantį Vezuvijų. Tačiau karikatūrų, kurių tiesioginiu taikiniu būtų didvyris, pozavęs daugybei biustų ir portretų, įvesdintas į Lordų Rūmus, nebuvo, – buvo tik paskalos. Sklido gandai, ir tie gandai

buvo teisybė, kad dabar didvyris dažosi veidą. Gandai perdėti, jie teigia, kad jis sveria ne daugiau kaip keturiasdešimt kilogramų.

Lordų Rūmai – teatro scena, karaliaus rūmai – teatro scena, pietų priėmimas – teatro scena, netgi teatro ložė – teatro scena. Abidvi šeimos apsilankė Drury Lane drauge, o kai jos atsisėdo, publika atsistojo jų pasveikinti, orkestras užgriaudė „Rule, Britannia" ir didvyriui teko atsistoti ir nusilenkus padėkoti. Kitą dieną laikraščiai pranešė, kad didvyrio žmona vilkėjo baltai, jos galvos apdangalas buvo iš violetinio atlaso su nediduke balta plunksna, o Cavalierės žmona buvo apsivilkusi mėlyno atlaso tuniką ir tokios pat spalvos galvos apdangalą su gražiu plunksnų sultonu. Dramoje, kurios jie atėjo pasižiūrėti, vaidino Jane Powell, kurią Cavalierės žmona prisipažino vyrui pažįstanti, ak, kaip nuo seno, dar prieš tuos laikus, kai susitiko su Charlesu, – kitaip tariant, pamanė Cavaliere, kai ji buvo, kai ji buvo... jis nebenorėjo apie tai galvoti. Žodžiu, ji susipažino su Jane, kai tarnavo Daktaro X namuose, būdama keturiolikos metų, vos tik atvykusi į Londoną. Jane, kita tų namų tarnaitė, buvo jos pirmoji draugė. Jos gyveno tam pačiam kambary palėpėje. Abi rengėsi tapti aktorėmis.

Vaidinti teatre – vienas dalykas, elgtis, kaip elgiasi išauklėti žmonės (o tai irgi savotiška vaidyba) – visai kas kita. Cavaliere norėjo, kad didvyris vaidintų, jog nieko neįvyko – ir jis tai daro. Jis gali suprasti, kad didvyrį erzina užsispyrėliška Fanny meilė, jos graudus tikėjimas, neva, jeigu ji bus kantri ir elgsis taip, lyg niekas nepasikeitė, jos vyras tenkinsis gyvendamas su ja ir savo tėvu mebliuotuose Dover Street namuose. Bet tai neduoda didvyriui pagrindo rodyti savo jausmų, kaip, regis, jis padarė per banketą, kurį jo garbei iškėlė grafas Spenceris Admiraliteto teritorijoje. Kol jis aiškino grafienei Spencer, sėdėjusiai jam iš dešinės, keturis pagrindinius silpnuosius prancūzų artilerijos punktus, Fanny, sėdėjusi jam iš kairės, buvo įnikusi į pačios sau susigalvotą darbą: gliaudė jam riešutus ir baigusi paslinko

taurę su jais prie jo lėkštės – jis atžariai juos nustūmė. Taurė sudužo, o Fanny apsiašarojo ir nusišalino. Įsispitrijęs abiem akim – tiek apsiblaususia, negyva, tiek judriąja – į Admiraliteto Pirmojo lordo žmoną, su drebančia bige tuščioj rankovėj, didvyris nesiliovė puikavęsis ir toliau originaliai, nepakartojamai dėstė laivyno taktikos subtilybes.

Vaidinimas, jog egzistuoja dvi šeimos, baigėsi. Didvyris persikraustė į savo draugo namus Piccadilly gatvėje, pasisiūlęs mokėti pusę Cavalierės metinės pusantro šimto svarų nuomos; Cavaliere atsisakė priimti pinigus. Netrukus po to Fanny drauge su didvyrio tėvu grįžo į kaimą.

Cavaliere jautėsi priverstas tausoti jėgas. Laikas, kurį jis būtų galėjęs praleisti Karališkosios Draugijos susirinkimuose, dabar buvo gaištamas pasitarimams su bankininkais, kurie stengėsi kuo protingiau sutvarkyti jo skolų mokėjimo atidėjimą. Jį apstulbino gausybė prekių ir jų naujumas parduotuvėse. Londonas, nebuvus jame devynerius metus, pribloškė jį kaip nepaprastai šiuolaikiškas, gyvas, prabangus – kone svetimas – miestas. Jis stebėjo keletą aukcionų, nors neturėjo galimybių ką nors nusipirkti. Aplankė savo vazų kolekciją Britų muziejuje. Charles dažnai jį lydėdavo, Charles visuomet turėdavo laiko. Su Charlesu, be žmonos, jis nuvažiavo į savo dvarą Velse, dabar užstatytą už trylika tūkstančių svarų. Cavaliere pateikė Užsienio reikalų ministerijai savo nuostolių Neapolyje sąrašą (baldai, karietos ir t.t.: trylika tūkstančių svarų) ir pridėjo milžiniškas išlaidas (dešimt tūkstančių svarų), susidariusias per pusantrų metų, praleistų Palerme. Sugebėjęs saugiu atstu nutolinti savo kreditorius, jis paprašė metinės dviejų tūkstančių svarų pensijos, tai buvo labai kuklu. Visi, ypač Charles, įtikinėjo jį, esą jis turįs teisę tikėtis ir Anglijos pero titulo. Tačiau jis abejoja, kad galėtų gauti ir viena, ir kita. Jis bemeilytų gauti pinigus, nei tapti lordu. Jis jau per senas titulams. Charles jį klausia, ar jis patenkintas pargrįžęs į Londoną. Jis atsako: Aš pasijusiu esąs namuose, kai tik pasijusiu gerai.

*

Jie buvo išgelbėti nuo gruodžio pabaigos Londone, kai vyksta gausybė žmogaus statusą patvirtinančių priėmimų (kiekvienas mato savo statusą pakilus arba kritus, priklausomai nuo to, ar jis buvo į juos pakviestas, ar ne), nes Williamas, atsiskyrėlis, skandalo skraiste apgaubtas Cavalierės giminaitis, pakvietė juos Kalėdų savaitei į savo paladiškąjį dvarą apžiūrėti stulbinančio pastato, kurį jis pasistatydino Fonthilo miškuose.

Jis vadina jį vienuolynu, o tai reiškia, kad architektūrinis jo stilius buvo įkvėptas gotikos, paaiškino Cavaliere. Kryžminės arkos ir vitražai, pridūrė, kad didvyriui būtų aiškiau.

Kaip žemuogių kalvoje, sušuko Cavalierės žmona.

Neprasitarkit to prie Williamo, brangioji. Jis – didžiausias mūsų velionio draugo Walpole'o varžovas ir kritikas ir niekina jo pilį.

Jie stabtelėjo Salisburyje, visai netoli, kur didvyrį sutiko meras ir suteikė jam miesto garbės piliečio titulą, ir štai dabar jų karieta – važiuojanti labai lėtai, kad kratymų būtų kuo mažiau, turint galvoje delikačią Cavalierės žmonos padėtį, – traukia pirmyn, iki pat Fonthilo vartų lydima jomenų kavalerijos būrio.

Ne, po ilgos pauzės prabilo Cavaliere, tai kažkas nepalyginamai didingesnio.

Kas didingesnio? paklausė jo žmona.

Vienuolynas! sušuko Cavaliere. Argi aš neaiškiai kalbu? Mes kalbam apie Vienuolyną, ar ne taip? Jo bokštas, kaip man sakė Williamas, bus aukštesnis už Salisburio katedros smailę.

Snigo, ir Cavaliere jautėsi apjuostas šalčio mūru. Tai pirmosios jo angliškos Kalėdos po šitiekos metų. Kiek gi? Juk kai jis lankėsi Anglijoje paskutinį kartą, į Italiją pargrįžo rugsėjį. Taip. Po vestuvių praėjus dviem dienom. O prieš tai, kai pargabeno Catherine'os palaikus ir pardavė vazą, sugrįžo spalį. O dar prieš tai po atostogų – bet juk tai buvo beveik prieš dvidešimt penkerius metus, kai vyko karas su Amerikos kolonijomis, – argi jiedu su Catherine'a išvyko ne prieš Kalėdas? Jis

buvo tikras, kad jie išvyko prieš Kalėdas. Ir suko galvą, skaičiuodamas mintyse: skaičiai, veidai šmėsčiojo sąmonėje, bet jam atrodė labai svarbu viską tvarkingai ir tiksliai sudėlioti. Kiek metų praėjo nuo jo paskutiniųjų Kalėdų Anglijoje? Kiek?

Kiek? atkartojo Cavalierės žmona.

Cavaliere krūptelėjo, pabudęs iš savo sapno, ir paklausė save, negi žmona geba skaityti jo mintis.

Kiek metrų? paklausė ji. Koks jo aukštis?

Aukštis?

Kokio aukščio bus Vienuolyno bokštas?

Beveik šimto metrų, sumurmėjo Cavaliere.

Aš nieko neišmanau architektūroje, pasakė didvyris, bet esu tikras, kad be perdėtų siekių nieko gražaus nesukursi.

Tikra teisybė, atsakė Cavaliere, bet Williamo ambicijos ne visuomet būna taip pagrįstos, kaip turėtų būti. Prieš aštuonis mėnesius, dar nepasiekęs nė pusės numatyto aukščio, bokštas sugriuvo per vėtrą. Matyt, jis leido savo architektui statyti jį ne iš akmens, o iš stiuko ir cemento mišinio.

Kokia nesąmonė, pasakė didvyris. Kas gali statyti, nenumatydamas, kiek statinys stovės?

Ak, jis juk tiki, kad jis stovės ilgai, atsakė Cavaliere, jis atstatė jį mūsų atvykimui iš tų pačių medžiagų. Nenustebčiau, jei mano giminaitis vieną gražią dieną užsimanytų persikelt gyventi į tą bokštą, kad galėtų žiūrėti į pasaulį iš viršaus, kad galėtų žiūrėti iš viršaus į mus visus ir matyti, kokie mes maži.

*

Williamas, Catherine'os Williamas, apkūnokas mąslus jaunuolis, dabar jau lieknas, stulbinamai jaunatviškai atrodantis keturiasdešimt vienerių metų vyras, vis dar buvo gabus muzikantas. Pirmą vakarą jis skambino savo svečiams didžiulėje svetainėje kone valandą (Mozartas, Scarlatti, Couperinas). Paskui, greitosiomis išsakęs mandagumo formules, perleido muzikavimo teises Cavalierės žmonai, kuri padainavo vieną sicilietišką

melodiją, Vivaldi ir Händelio arijas ir „Ooody Oody Purbum", indų dainą, kurią išmoko tai progai, žinodama, kad Williamas beprotiškai dievina viską, kas susiję su Rytais. Savo rečitalį ji baigė keliomis karo dainomis didvyrio garbei.

Visi trys vyrai nusišalino prie liepsnojančio židinio, o Cavalierės žmona liko prie pianino ir švelniai glostė klavišus. Būtent Williamas, kuris kalbėjo sukandęs dantis, užkliudė laimės temą, pirmiausia kreipęsis į žymų svečią su prašymu pasisakyti apie tai.

Laimė! sušuko didvyris. Man laimė – visų pirma ir svarbiausia tarnauti savo šaliai, jei mano šaliai dar reikia, jei ji nori, kad jai tarnautų vargšas kareivis, jau paaukojęs jos šlovei sveikatą, regėjimą ir daug kitų dalykų. Bet jeigu mano šaliai manęs nebereikia, tai laimingiausias būčiau paprastam kaimo namely kur nors prie upės, kur galėčiau praleisti likusias dienas su savo draugais.

O poniai?

Stovėdama prie pianino ponia pareiškė, kad ji jausdavos laiminga tuomet, kai tie, kuriuos ji myli, jausdavos laimingi.

Tai, ką jūs sakote, – nesąmonė, brangioji, tarė Cavaliere.

Tikriausiai jūs teisus, atsakė ji šypsodamasi. Be abejonės, aš turiu daug ydų...

Ne! sušuko didvyris.

Tačiau esu geros širdies, kalbėjo ji toliau.

To nepakanka, įsiterpė Williamas.

Cavalierės žmona toliau sau barškino klavišais. *Ooody oody purbum*, dainavo juos erzindama.

O kas padarytų laimingą Cavalierę?

Aš pastebėjau, kad paskutiniu metu daug kam rūpi, ar aš patenkintas, ar ne, atsakė Cavaliere. Deja, mano atsakymai, rodos, jų nepatenkins. Kad nebūtų nesantaikos. Išsilaisvinti nuo nerimo. Turėti tvirtus nervus. Savo amžiuje aš nebesitikiu didžiulių džiaugsmų.

Visi drauge pasakė jam, kad jis dar ne *toks* senas.

O Williamą? Kuris nekantriai laukė savo eilės.

Man rodos, aš radau laimės receptą, pasakė Williamas. Niekad nesikeisti, visad likti jaunam. Senatvė – tai tik proto būsena. Žmogus sensta tik todėl, kad leidžia sau senti. Ir aš didžiuojuos, kad, be kelių raukšlių ant veido, esu toks pat, koks buvau septyniolikos metų. Mano svajonės, mano idealai nepasikeitė.

Ak, pagalvojo Cavaliere, būti amžinai jaunam. Nesikeisti. Tai visiškai įmanoma, jei rūpiniesi tik pačiu savim. Jei jis galėtų nugyventi savo gyvenimą iš naujo, jis būtent taip ir darytų.

*

Kitą dieną Williamas apvežiojo svečius karietoje po milžiniškas savo valdas: didžiumą jų jis buvo apjuosęs trijų ir pusės metrų aukščio tvora su geležiniais virbais viršuje, kad apgintų laukinius žvėris ir neleistų kaimynams medžiotojams pasinaudoti nė vienu iš savo dviejų tūkstančių akrų, kai jie persekiodavo bejėges aukas.

Tiesą pasakius, paaiškino Williamas, mano kaimynai nesugeba suprasti, jog galima priešintis nekaltų gyvūnų skerdynėms, ir mano, jog pastačiau tą tvorą, norėdamas paslėpti orgijas ir šėtoniškus ritualus, kuriuos jie įtaria mane čia keliant. Aplinkiniai manęs nemėgsta, bet, jei ir mėgtų, nebūčiau apie save geros nuomonės.

Po pietų, kai Cavaliere gaišavo Williamo paveikslų galerijoje (Düreris, Bellini, Mantegna, Caravaggio, Rembrandtas, Poussinas ir kt., be to, daugybė bokštą vaizduojančių paveikslų), jo žmona ir didvyris išsmuko lauk, kad valandėlę pabūtų vieni, tikėdamiesi išvengsią tarnų ir susirasią kokį nuošalų kampelį, kur galės pasiglamonėti. Nelyginant šelmiai vaikai jie įsmuko į Williamo miegamąjį su žydrais indiškais apmušalais ir didvyris prisipažino dar niekada nematęs tokios didžiulės lovos. Cavalierės žmona buvo mačiusi vieną didesnę: tai buvo daktaro Grahamo Didžioji Dangaus Lova – trys su puse metro iš trijų, ji buvo įrengta ant dvigubo rėmo, kad galima būtų ją pakelti

nuožulniai, ir prilaikoma keturiasdešimties ryškiaspalvių žibančių stiklo stulpų, apgaubta Superdangiško Kupolo iš brangaus smilkalais kvepiančio medžio inkrustacijų vidinė jo dalis buvo išmušta veidrodžiais, o viršuj įtaisyti automatiškai grojantys fleitos, gitaros, smuikai, obojai, klarnetai ir cimbolai. Ji garantavo vaisingumą visoms lig tol nevaisingoms poroms. Keturiasdešimt ginėjų už naktį.

O, ji beveik tokia pat didelė, kaip Dangiškoji Lova.

Kas? paklausė didvyris.

Tai lova, kurioje aš būnu su tavim, atsakė mylimoji, taikliai atkirtusi tą smūgį, ir gudriai pakeitė temą: Kertu lažybų, kad dažniausiai jis miega šitoj lovoj vienas, nors yra toks pagarsėjęs savo orgijomis. Vargšas Williamas!

Regis, jis labai niekina visus aplinkinius, pastebėjo didvyris.

Tuo tarpu Cavaliere mintijo panašias mintis. Pasigrožėjęs garsiais paveikslais, knygomis, rokoko stiliaus porcelianu, japoniškomis lakuotomis skrynelėmis, miniatiūromis iš emalio, itališkais bronzos dirbiniais ir kitais lobiais, kurie jam buvo parodyti, jis pradėjo stebėtis tuo, kad buvo pirmas žmogus, po Williamo tarnų, tai išvydęs. Cavaliere niekad nemanė, kad kolekcionavimas gali būti įtūžusio atsiskyrėlio veikla.

Jie sėdėjo Williamo kabinete, kur Florencijos mozaika inkrustuoti raudonmedžio stalai buvo apkrauti knygomis, kurias Williamas skaitė. Skirtingai nuo daugumos bibliofilų, Williamas perskaitydavo kiekvieną įsigytą tomą, paskui labai plonai nusmailintu pieštuku, smulkia rašysena, kurią su metais vis sunkiau būdavo išskaityti, prirašydavo viršelių vidų ir paskutinius puslapius daugybe glosų ir nuomonių, palankių arba triuškinančių. Rašomasis stalas buvo apkrautas anotuotais knygų pardavėjų sąrašais ir aukcionų katalogais, kelis iš jų jis padavė Cavalierei, nurodęs, ką jau paprašė savo agentų nupirkti.

Spėju, kad jūs nemėgstate vartyti knygų knygynuose ar lankytis aukcionuose, prabilo Cavaliere, paminėjęs mėgstamiausius savo užsiėmimus.

Bet kur lankytis man – didžiausia kančia, kaip ir, beje, išvykti iš Fonthilo kokia nors dingstim, sušuko Williamas, daugybę metų praleidęs klajokliškoj tremty Kontinente iki sugrįžimo į savo valdas, kur įsikūrė tikslu surinkti savo kolekciją ir pastatyti Vienuolyną. Ir kai aš deramai įkurdinsiu tuos retus ir gražius daiktus, kuriuos turiu, man jau nebereikės iš čia išvykti, nebereikės nieko matyti. Taip užsidaręs nuo visų ir visko galėsiu linksmai kontempliuoti pasaulio žlugimą, nes būsiu išgelbėjęs viską, kas jame vertinga.

Ir jūs nenorite suteikt progos kitiems pasigrožėti tuo, ką surinkote? paklausė Cavaliere.

O kodėl mane turėtų dominti mažiau protingų, mažiau jautrių žmonių nuomonė?

Suprantu jūsų poziciją, pasakė Cavaliere, iki šiol niekada nepagalvojęs apie kolekcionavimą kaip apie pasitraukimą iš pasaulio. Jis niekad nesipyko su pasauliu (nors paskutiniu metu viskas vyksta taip, tarsi pasaulis būtų ant jo supykęs), ir jo kolekcijos buvo naudinga ir malonumą teikianti jungtis su juo.

Aišku, jo giminaičiui nė motais visuomenės skonio lavinimas. Bet, surizikavo pareikšti Cavaliere, negi Williamas neketinąs parodyti savo kolekcijų kokiems nors būsimųjų amžių žinovams, kurie suvoks tikrąją jų vertę ir mokės įkainoti tai, ką jis turi...

Man nieko nėra baisiau, kaip galvoti apie ateitį, nutraukė jį Williamas.

Vadinas, praeitis yra jūsų...

Aš nežinau, ar man patinka ir praeitis, vėl nutraukė jį Williamas nekantraudamas. Šiaip ar taip, tai ne patikimo klausimas.

Tai buvo pirmas kartas, kai Cavaliere sutiko žmogų, kolekcionuojantį iš keršto. Keršto, kurį palengvino didžiausioji iš privilegijų. Jo giminaičiui niekada nereikėjo sukt galvos, ar jis įpirks tai, ko užsigeidė, ir ar tas pirkinys bus gera investicija, Cavalierei tai buvo neišvengiama. Kolekcionavimas, kaip ir visi kiti Williamo patyrimai, buvo rizikinga kelionė į begalybę,

kupina neaiškių dalykų, čia nereikėjo nei skaičiuoti, nei pasverti už ir prieš. Jis nepatirdavo to neišnaikinamo kolekcionieriaus malonumo – inventorinti savo eksponatus. Juk tai būtų tik surašymas to, kas baigta, galėtų pasakyti Williamas. Kam galėtų būti įdomu, kad jis turi keturiasdešimt lakuotų *maki-e* skrynelių ir trylika šventojo Antano Paduviečio statulų bei trijų šimtų šešiasdešimties vienetų Maiseno pietų servizą. Ir visus šešis tūkstančius šimtą keturis tomus nuostabios Edvardo Gibbono bibliotekos, kurią jis nusipirko vos sužinojęs apie didžiojo istoriko mirtį Lozanoje – Williamas niekino jo *Romos imperijos nuosmukį ir nuopuolį* – nors taip jų ir neparsisiųsdino. Nes jam ne tik kad nereikėjo tiksliai žinoti, ką jis turi, kartais jis pirkdavo daiktus tam, kad neturėtų jų, kad juos atimtų iš kitų; gal net ir iš savęs paties.

Kartais, mąsliai pasakė Williamas, man pakanka minties, kad juos turiu.

Bet nematydamas ir nepaliesdamas to, ką turi, – kalbėjo Cavaliere, – nepatiri ir grožio, kurio geidžia visi meno mylėtojai, – jis buvo bepasakąs įsimylėjėliai.

Grožio! sušuko Williamas. Ar rasi žmogų, jautresnį grožiui, už mane? Jums nėra reikalo girti man grožį! Bet juk esama ir kažko aukščiau už jį.

Ko?..

Kažko mistiško, šaltai atsakė Williamas. Bijau, kad nesuprasit.

Pasakykit vis tiek, paprašė Cavaliere, kuriam buvo malonu keistis nuomonėmis su savo diskutuoti mėgstančiu giminaičiu ir drauge malonu jausti, jog ir jo paties mintys nesusijaukusios. Galimas daiktas, pamanė, jo mintys taip dažnai susiraizgydavo paskutiniuoju metu kaip tik todėl, kad nepasitaikydavo jį paakinančių pašnekesių arba tokių, kur reikėtų pademonstruoti savo erudiciją. Viskas tapo panašu į anekdotą. Pasakykit, paprašė.

Pakilti kaip galima aukščiau, pareiškė Williamas. Taigi? Ar pakankamai aiškiai pasakiau?

Visiškai aiškiai. Jūs turėjote galvoje savo bokštą.

Taip, jeigu jums taip patinka, savo bokštą. Aš pasitrauksiu į savo bokštą ir niekada iš jo nenusileisiu.

Taip jūs pabėgsit nuo pasaulio, kuriam priekaištaujat, kad blogai su jumis pasielgė. Bet juk drauge uždarysit save į kalėjimą.

Kaip vienuolis, kuris ieško...

Na, juk negalėtumėt pasakyti, jog gyvenate kaip vienuolis, nutraukė jį Cavaliere juokdamasis.

Taip, aš tapsiu vienuoliu! Žinoma, jūs manęs nesuprantate. Visa ši prabanga – Williamas mostelėjo savo plona ranka į damasko apmušalus ir rokoko baldus – tėra dvasios instrumentas, kaip ta rykštė, kurią vienuolis pasikabina ant sienos savo celėje, o naktį nusikabina, kad apsišvarintų sielą.

*

Apsupti save kerinčiais ir jaudinančiais daiktais, daiktų pertekliumi, kad užsitikrintum, jog pojūčiai visuomet turės peno veiklai, jog vaizduotė visuomet bus lavinama – šitai Cavaliere suprato puikiai. Jis nesuprato tik vieno, – kad kolekcionieriaus geismas gali būti iškeistas į kažką aukščiau nei menas, kažką patrauklesnį nei grožis ir kad menas ir grožis būtų tik instrumentas tam dalykui pasiekti. Cavaliere ieškojo laimės, o ne palaimos. Samprotaudamas apie laimę, jis niekada nebuvo pastebėjęs prarajos tarp laimingo gyvenimo ir gyvenimo, kuriame aistringai geidžiama ekstazės. Ekstazės siekis, pasakytų Cavaliere, – ne tik neprotinga pretenzija. Ji susilaukia dar ir skaudžių pasekmių.

Kaip lytinis potraukis, kai jis tampa pasišventimo ar pasiaukojimo šerdim ir yra išgyvenamas su visu įkarščiu ir negalėjimu iš jo išsivaduoti, taip ir meno (ar grožio) pojūtis po kurio laiko gali būti išgyvenamas kaip ekscesas, kaip kažkas, kuo atkakliai siekiama jį pranokti, sunaikinti.

Mylėti ką nors iš tikrųjų – tai norėti dėl to numirti.

Arba gyventi tiktai tuo, o tai yra tas pat. Užkopti ir niekada nebenorėti nulipti žemėn.

Aš noriu to, sakote jūs. Ir to. Ir to. Ir dar to.

Imkit, atsako malonus pardavėjas.

Jei jūs pakankamai turtingas nusipirkti viską, ko norite, gal jūsų polinkis į nepasotinama, nepasiekiama virs pastatu – vieninteliu, ekstravagantišku būstu jums ir jūsų kolekcijoms. Tasai būstas ir bus aukščiausia kolekcionieriaus idealios nepriklausomybės forma.

Taigi jūs sakot savo architektui: Aš noriu to. Ir to. Ir to.

Ir architektas suranda jums kliūtį. Architektas sako: Tai neįmanoma. Arba: Aš nesuprantu.

Jūs mėginat paaiškinti. Jūs pavartojate netikslų žodį: gotikinis ar bet kurį kitą, reiškiantį to momento retro stilių. Rodos, jis suprato. Bet iš tikrųjų jūs nenorite, kad jis suprastų. Aš galvoju apie Rytus, sakot jūs jam. O iš tikrųjų galvojate ne apie Rytus, o apie Rytų dekorą, kuris visuomet jums atrodė patogus pasinerti į tai, ką vadinate savo vizijomis ir pranašiškais transais.

Architektas padaro tai, ko jūs norit: kad ir koks sudėtingas, jūs – geriausias iš visų jo turėtų klientų. Bet kad ir kaip tiksliai įkūnija jūsų fantazijas, visiškai jų patenkinti jis negali. Jūs nesiliaujate reikalavęs struktūros pakeitimų ir papildomų detalių. Į galvą šauna naujos fantazijos. Veikiau patobulinti senosios fantazijos variantai, fantazijos, kuri paskatino jus imtis tos statybos.

Aš noriu daugiau, sakote jūs išvargintam nuolankiam architektui, jau pradėjusiam nebepaisyti kai kurių savo ekscentriško užsakovo instrukcijų ar pro pirštus žiūrėti į statybos medžiagas. Daugiau, daugiau. Toks pastatas turi kolekcijos neužbaigtumą. Jūs manote, kad norit jį užbaigti, o iš tikrųjų taip nėra.

*

Ir tik todėl, kad jis nebaigtas (iš tikrųjų jis niekad taip ir nebuvo baigtas), Williamas gali jį parodyti, pademonstruoti kaip

spektaklį. Nors kartą tai ne jų spektaklis. Niekas, net ir didvyris, negali atimti iš Williamo jo sceninės šlovės.

Jo įsakymu ištisus kilometrus medžiuose degė deglai, o muzikantų grupės stovėjo palei naujai nutiestą karietų kelią ir dar toliau tarytum iškilmingas aidas, kerintis juos, kai jie važiavo mišku per sutemas. Kai pirmoji karieta įvažiavo į atvirą vietovę, dar buvo pakankamai šviesu, kad įžiūrėtum didvyrio spalvas, plevėsuojančias nuo aštuonkampio bokšto to milžiniško kryžiaus formos pastato, jau žydėte žydinčio bokšteliais, frontonais, nišomis ir dar mažesniais bokšteliukais. Visame tame spektaklyje vėliava buvo vienintelė Williamo padaryta nuolaida faktui, kad tarp jo svečių yra garsiausias Anglijos vyras.

Pro vakarinio transepto duris jis įvedė juos į tą pastatą, paskui per Didžiąją Salę – į kambarį, pavadintą Kardinolo Svetaine, kur vienuolyno valgyklos stalas, padengtas sidabriniais indais, buvo apkrautas valgiais. Kai visi baigė vakarieniauti, Cavalierės žmona suvaidino pantomimą: abatė priima jaunas vienuoles į savo vienuolyną. Man pasirodė, kad tai tinkama tema, po spektaklio prisipažino Williamui.

Kone palei visas vidines to pastato sienas buvo išstatyti pastoliai, nutaškuoti neryškiais kokių penkių šimtų žmonių siluetais: tai buvo vietiniai matininkai – dailidės, tinkuotojai ir mūrininkai, kuriuos Williamas nusamdė dirbti pamainom kiaurą parą. Nervingai kikendamas kimiu aukštu balsu, keikdamas architekto lėtumą ir darbininkų nepaslankumą, paskui užmiršdamas savo susierzinimą ir pagautas kerinčios vizijos to, kas čia bus, Williamas vedė savo svečius per koridorius ir galerijas su kryžminiais skliautais, apšviečiamais sidabrinių kandeliabrų, vertė kopti ir leistis sraigtiniais laiptais, kuriuos Cavalierės žmona, likus vos mėnesiui iki gimdymo, narsiai įveikdavo. Cavaliere šypsojosi į ūsą, žiūrėdamas į kapišonais apsigaubusias figūras plikomis raumeningomis rankomis, laikančiomis ilgas vaško žvakes, apšviečiančias jiems kelią.

23.-140

Meno katedra, kur visi stiprūs pojūčiai, kurių aistringai geidžia mūsų riboti organai, bus sustiprinti, o visos aukštinančios mintys, prieinamos gležnai mūsų dvasiai, bus pažadintos, aiškino Williamas savo svečiams.

Jis parodė jiems daugiau kaip šimto metrų ilgio Galeriją, kurioje bus iškabinti jo paveikslai. Skliautuotoji biblioteka. Ir Muzikos Salė, kur klavišiniais instrumentais bus skambinama visa, kas verta atlikimo.

Keletas kambarių, laikinai paruoštų apžiūrėjimui, buvo išmušti povo mėlynumo, purpuriniais ir ryškiai raudonais apmušalais. Bet Williamas vis labiau ir labiau nerimavo, kad draugija nesupras, ką matanti.

Tai mano Koplyčia, paaiškino. Jie privalėjo įsivaizduoti ją pilną auksinių žvakidžių, relikvijorių su emalio viršeliais ir vazų, taurių, monstrancijų, nusagstytų brangakmeniais. Vėduoklinis jos skliautas bus iš poliruoto aukso.

Čia turite įsivaizduoti duris, apmuštas violetiniu aksomu. O šitame kambaryje, pavadinau jį Šventykla, langai bus su grotelėmis, kaip klausyklose.

Man truputėlį šalta, sumurmėjo Cavaliere.

O prie kiekvieno iš šešiasdešimties židinių, toliau šaltakraujiškai kalbėjo Williamas, bus krepšiai iš paauksuoto filigrano, pilni kvapnios anglies.

Tamsa, šaltis, mirganti deglų šviesa – Cavalierei ėmė darytis negera. Jo žmona pageidautų, kad čia būtų kokia kėdė ar klauptai apsunkusiam jos kūnui. Didvyriui ėmė gelti akis nuo deglų dūmų.

Jis parodė jiems Apreiškimo Salę, kurioje bus palaidotas: jos grindys bus iš poliruoto jaspio.

Jis parodė jiems būsimąją Raudonąją Svetainę, kuri bus išmušta tamsiai raudonu damasko šilku, ir Geltonąjį Saloną, kuris bus išmuštas geltonai, ir t.t.

Pagaliau jis atvedė juos į milžinišką salę po pagrindiniu bokštu.

Aštuonkampė Salė. Čia turite įsivaizduoti ąžuolo panelius ir vitražus visose aukštose arkose, o centre bus didžiulė rozetė, paaiškino Williamas.

Pažiūrėkit, sušuko Cavalierės žmona. Tai iš tikrųjų panašu į bažnyčią.

Manau, kad čia koks keturiasdešimt metrų aukščio, pasakė didvyris.

Jums reiktų pasitelkt vaizduotę, pasakė susierzinęs Williamas. Bet baigtas mano Vienuolynas nebepaliks peno vaizduotei. Jis *bus* pati vaizduotė, įgijusi apčiuopiamą formą.

Jis taip norėjo, kad jie žavėtųsi jo statiniu.

Todėl galiausiai nusivylė – juk tarp kolekcionierių Williamas nebuvo unikalus, kaip kad manė. Jis nieko ir nesitikėjo iš to pastoriaus sūnaus, tos šmėklos, išsipūtusios po admirolo uniforma, juk, be Cavalierės žmonos, jam terūpėjo vienui vienas dalykas – žudyti žmones. Nieko nesitikėjo jis ir iš jo numylėtosios, priklausiusios tai apgailėtinai žmonių padermei, kuriai viskas sukelia džiugesį. Bet gal ko nors jisai tikėjosi iš josios vyro, Catherine'os vyro, iš savo pagyvenusio rafinuoto giminaičio sulysusiu veidu ir blausiu žvilgsniu. Ir nieko nesulaukė. Nieko. Dvidešimties metų aš prisiekiau, kad liksiu vaikas, pasakė Williamas pats sau mintyse, tad privalau ištverti tą vaikišką jautrumą, tą kvailą vaiko norą būti suprastam.

Jis niekad nebekvies svečių, kai Vienuolyno darbai jau bus pažengę tiek, kad jis galės jame apsigyventi. Ne katedra tai buvo, o šventovė, skirta tik pašvęstiesiems: tiems, kurie brangino jo svajones ir kurie, kaip ir jis, patyrė didžiulius išbandymus ir nusivylimus.

Bet atsitinka taip, kad būsimas tų grandiozinių sentimentalumo ir savimylos monumentų pritaikymas neišvengiamai sunaikina nuoširdžius jų statytojų apribojimus. Ateities kartų pripažinti kaip kerintys ir beprotiškai narsūs blogo skonio eksperimentai, jie pasmerkti, kad į juos karta karton vėpsotų gidų vedžiojami turistai, mėginantys kiekvienąsyk, kai prižiūrėtojas

nusisuka, per aksomines virves paliest tuos brangius daiktus ar šilkinius apmušalus, priklausiusius didybės manijos apsėstam maniakui. Tačiau Williamo Vienuolynas, tasai didysis pirmtakas visų nesaikingųjų rūmų, sinestezijos ir teatrališkumo, sukurtų būsimų dviejų amžių estetų (ir tų rūmų, kurie buvo iš tikrųjų pastatyti, ir tų, kurie paminėti tik romanuose), neišliko, taigi ir nepatyrė Liudviko II Neuschwansteino ar D'Annunzio Vittorialės disnėjiškos lemties. Prastai sumūrytas,Vienuolynas jau nuo pat pradžių buvo statomi griuvėsiai. O kadangi ta meno katedra su savo akį rėžiančiomis erdvėmis, sukurtomis tam, kad dramatizuotų save pačią, iš esmės buvo dingstis pastatyti bokštą, tai, regis, teisinga ir tai, kad tą bokštą ištiko paties statinio dalia. Bokštas stovėjo dar dvidešimt penkerius metus antrąsyk nesugriuvęs, bet netrukus po to, kai Fonthilas buvo parduotas, jis subyrėjo ir akrobatiškai sklendžiantis supuvusio stiuko ir kalkių debesis palaidojo drauge ir didžiulę Vienuolyno dalį. Tad niekas neabejojo, jog reikia nugriauti ir tai, kas liko.

*

Daiktai suyra, subyra, išnyksta. Tokia jau pasaulio tvarka, pagalvojo Cavaliere. Su amžiumi įgyta išmintis. O tie nedaugelis, kurie laikomi vertais atstatyti ar restauruoti, visiems laikams išsaugos patirto smurto žymes.

Vieną 1845 metų vasario popietę devyniolikmetis jaunuolis įėjo į Britų muziejų, nužingsniavo tiesiai į nesaugomą salę, kur Portlendo Vaza, vienas iš vertingiausių ir garsiausių Muziejaus eksponatų nuo 1810 metų, kai ketvirtasis Portlendo kunigaikštis ją deponavo, buvo laikoma po stikliniu gaubtu, paėmė daiktą, kuris vėliau buvo apibūdintas kaip „skulptūros įdomybė", ir ėmė įnirtingai tą vazą daužyti. Vaza sudužo, suskilinėjo, pažiro šukėmis, išnyko. Ramiai sau švilpaudamas jaunuolis atsisėdo priešais šukių krūvą ir žavėjosi savo rankų darbu. Strimagalviais sulėkė prižiūrėtojai.

Buvo iškviesti policininkai ir jaunuolis buvo nugabentas į Bow gatvės policijos skyrių, kur pasakė netikrą pavardę ir adresą; muziejaus direktorius nuvyko pas kunigaikštį pranešti nemalonią žinią; saugotojai šliaužiodami keliais rinko visas smulkiausias šukeles. Kad tik kas nors nepasimestų!

Piktadarys, kuris pasirodė besąs airis teologijos studentas, po kelių savaičių studijų metęs Trejybės koledžą, teisėjo akivaizdoje nebeatrodė toks agnus. Paprašytas paaiškinti, kas paskatino jį atlikti tą beprotišką vandalizmo aktą, pasisakė buvęs girtas... ar apimtas kažkokio nervinio jaudulio, kibios baimės, kurią jam kėlė visa, ką matė, ...ar išgirdęs balsus, liepusius jam tai padaryti... ar pajutęs pavydą vazos kūrėjui... ar kad jį sujaudinusi Tetidės figūra, gulinti, laukianti savo sužadėtinio,... ar kad tasai erotinis ilgesys, pavaizduotas vazoje, žeidė jo krikščioniškąją moralę... ar kad negalėjęs ištverti matydamas, jog tokiu gražiu daiktu taip gėrimasi, kai jis toks vargšas, vienišas ir nelaimingas, nuolat lydimas nesėkmių. Įprastinės priežastys, vardijamos tų, kurie naikina neįkainojamos vertės daiktus, keliančius visų susižavėjimą. Tai visuomet būna apsėdimo istorijos. Žmonėms, vadinantiems save visuomenės atstumtaisiais, vienišiais, – beveik visuomet tai būna vyrai – pradeda vaidentis koks nors ypač gražus pastatas, pavyzdžiui, Aukso Paviljono šventykla, arba kokio ilgesingo moters grožio atvaizdas, pavyzdžiui, Tetidė ant Portlendo Vazos arba Velázquezo „Rokeby Venera“, arba apnuoginto vyriškio grožio idealas, kaip Michelangelo „Dovydas“ – pradeda vaidentis, paskui persekioja vis atkakliau, atkakliau, galiausiai tas apsėdimas virsta liga, užvaldo kraują, jie tampa be galo nelaimingi, – tokia nepaliaujamos ekstazės tikslo priešingybė, – ir pamažu jie įtikina save turį teisę atsikratyti to jausmo. Kerintis daiktas – čia pat. Jis provokuoja juos. Jis įžūlus. Tas daiktas, ak, užvis blogiausia – bejausmis.

Padegti šventovę. Sumalt į miltus vazą. Suraižyti Venerą. Sutraiškyt tobulo efebo kojų pirštus.

Ir vėl panirti į gėdingą niūrų stingulį: tokioje būsenoje piktadarys, regis, pavojingas tik sau pačiam. Nes tai toli gražu ne toks nusikaltimas, kuris atliekamas dažniau nei vieną kartą. Obsesijos forma, kai žmogų persekioja daiktas, kai norima jį sunaikinti, – monogamiška obsesija. Mes žinome, kad Ponas X nebesugrįš į Britų muziejų daužyti Rosetta'os akmens ar Elgino marmurų – tikriausiai ir niekas kitas to nepadarys, nes, regis, visame pasaulyje tėra koks dešimt ar penkiolika meno kūrinių, gebančių sukelti obsesijas (anot neseniai išreikštos Florencijos Vaizduojamųjų Menų Superintendento nuomonės, gal ir ne visai teisingos, jo gimtasis miestas turi garbės saugoti du iš tų objektų: Michelangelo statulą ir Boticelli „Veneros gimimą"). Portlendo Vaza į tą sąrašą nepateko.

Niekas negali pagydyti Pono X, kuriam teisėjas priteisė trijų svarų baudą arba du mėnesius sunkiųjų darbų kalėjimo. Turėdamas kišenėje tik devynis pensus, jis buvo nugabentas į kalėjimą ir po kelių dienų paleistas, kai kažkas sumokėjo baudą. (Jo geradaris, anot gandų, buvo gailestingas aristokratas, ne kas kitas kaip pats Portlendo kunigaikštis, pareiškęs nenorįs sudaryti įspūdžio, jog persekioja jaunuolį, kuriam, galimas daiktas, pasimaišė protas.) O vaza, suskilusi į šimtą aštuoniasdešimt šukių, buvo ištyrinėta ant muziejaus požemio stalo, pasitelkus pincetą ir lupą, ir suklijuota vieno narsaus nagingo tarnautojo ir jo padėjėjo per septynis mėnesius.

Ar sumaltas į druzgus, paskui meistriškai atstatytas daiktas gali būti tas pats buvęs daiktas? Taip, akiai taip, jei nežiūrėsi iš labai arti. Protui – ne.

Vėl sugrąžinta po tuo pačiu stikliniu gaubtu naujoji vaza, nei kopija, nei originalas, buvo tokia panaši į savo pirmykštį įsikūnijimą, kad nė vienas muziejaus lankytojas nepastebėdavo ją buvus sudaužytą ir restauruotą, kol jam nebūdavo parodoma. Tai buvo tobula tiems laikams rekonstrukcija. Kol laikas nepadarė savo. Skaidrus klijus galiausiai pagelsta ir išbrinksta, paryškindamas nematomus sujungimus. Rizikingas sprendimas

pamėginti dar kartą ir geriau restauruoti tą vazą buvo priimtas 1989 metais. Pradžiai reikėjo ją vėl sulaužyti. Ekspertų komanda įmerkė vazą į tirpiklį, kad senieji klijai suminkštėtų, vieną po kito išlupo šimtą aštuoniasdešimt devynis fragmentus, numazgojo kiekvieną šilto vandens ir bejonio muilo tirpale, paskui vėl juos suklijavo naujais natūraliai kietėjančiais klijais ir derva, kurią per trisdešimt sekundžių galima sutvirtinti ultravioletiniais spinduliais. Tą darbą kontroliavo elektroninis mikroskopas ir kiekvienas jo etapas buvo nufotografuotas. Jis truko devynis mėnesius. Rezultatas buvo optimalus. Dabar vaza restauruota amžiams. Na, bent jau šimtui metų.

*

Esti dalykų, kurių jau niekad nebesulipdysi: žmogaus gyvenimo, žmogaus reputacijos.

Pirmosiomis sausio savaitėmis didvyris buvo paskirtas antruoju Lamanšo laivyno vadu – jam nebeilgai liko gaišuoti oficialaus nepasitenkinimo dėl jo dviejų paskutiniųjų metų elgesio šešėlyje – ir gavo naują flagmaną. Gillray pasveikino didvyrį su grįžimu į jo didvyrio lemtį ofortu, pavadintu „Didonės neviltis". Didonė pavaizduota kaip akį rėžianti moteris-kalnas, lipanti iš lovos, išskėstomis Gargantiua gabaritų kojomis, tiesianti mamutiškas rankas ir mėsingas letenas į langą, atsiveriantį į jūrą, kurioje matyti išplaukiančių karo laivų eskadronas.

Ak, kurgi, kurgi išplaukė
mano narsus jūreivis?
Išvyko kautis su prancūzais
už Jurgį, kuris sėdi soste.
Išvyko kautis su prancūzais,
prarasti kitą akį, ranką,
mane paliko su ta seniena,
kad lovoj verkčiau.

Ir iš tikrųjų tamsiame lovos kamputy vos gali įžiūrėti raukšlėtą mažo miegančio sutuoktinio galvą.

Nedaug tėra tokių žmonių kaip didvyris, kurių gyvenimas ir reputacija kaip Portlendo Vaza pateko į muziejų ir yra pernelyg vertingi, kad būtų leista jiems išnykti.

Jis – karys, geriausias, kokį tik jo karingoji šalis, jau tampanti didžiausia pasaulio imperine galybe, kada nors pažinojo, pagimdė. Visi juo žavisi. Kuriant jo reputaciją pažengta jau pernelyg toli. Negalima leisti jos sugriauti.

Bet kam gi rūpi ta stora vulgari moteris ir tasai liesas, išvargęs senas vyras. Juos sunaikinti galima. Visuomenė dėl to nepraras nieko. Į juos nebuvo investuota nieko svarbaus.

Taigi nuo šiol viskas, ką jie darys, bus negerai.

Gėda, gėda. Dviguba gėda.

O didvyriui netrukus – nemirtinga šlovė.

Žinoma, didvyrio reputacijoje esama įtrūkimo. Niekas negali jo panaikinti. Nei ta didžioji pergalė, kurią jis iškovojo po kelių mėnesių, antroji iš trijų didžiųjų pergalių, po kurios Bonapartas liovėsi kontroliavęs Baltiją; nei paskutinė iškiliausia pergalė, kai jis, nepaisydamas patarimo nedaryti savęs taikiniu ir nesirodyt denyje su visomis žvaigždėmis ir medaliais mūšio metu, buvo nukautas muškietos sviedinio iš netoliese buvusio prancūzų karo laivo. Kiekvienas, kas pasakoja jo gyvenimo istoriją, jaučiasi privaląs kaip nors pakomentuoti ir netikusio jo elgesio Viduržemio jūroje periodą, tegu tik paminėdamas, jog jis nevertas dėmesio. Privalu išlaikyti pasakojimo tempą, kaip privalu išlaikyti reikiamą nuotolį, kai žiūri į sudaužytą ir restauruotą Portlendo Vazą. Sulėtinsi jį ar prieisi arčiau, kad atidžiau pasižiūrėtum, – iškart išvysi įskilimą. Paskubėk, aprašyk tik tai, kas esminga, – ir jis dings.

*

Ir ką gi apsivilkti, kad nuslėptum, jog staiga nukrito svoris, – štai problema, kuri iškilo Cavalierės žmonai praėjus dviem savaitėm po didvyrio išplaukimo į Baltiją. Laimė, dabar vasario pradžia, šalta. Atsakymas: dukslius paskutinių nėštumo

mėnesių rūbus, tik kiek susiaurinus, tikintis, jog siaurinant juos palaipsniui silueto pokyčiai gali pasirodyti kaip nuostabiai veiksmingos intensyvios dietos padarinys.

O ką gi apsivilkti naktį, kai, laikydama tai didžiausioj paslapty, samdoma karieta veži savaitės amžiaus dukterį iš namų Picadilly gatvėje į Little Titchfield gatvę pas žindyvę ir ten palieki, o paskui ieškai būdų atsiimti ją apsimesdama, jog tai patikėta tau kitos moters atžala. Atsakymas: apsiaustą su kailine mova.

Pasklinda žinia apie didžią pergalę, laimėtą ties Kopenhaga, laimėtą tavo tikro vyro, tavo brangios dukrelės tėvo, tavo mylimasis žino, kad ji – tavo pirmagimė, ir kraustosi iš proto sielvartaudamas, kad negalėjo dalyvauti savo dukteriai gimstant, jis pamišęs iš džiaugsmo, kad tapo tėvu, jis atvirai tau tai išsako – jis rašo tau kartą ar du per dieną; tu jam rašai tris keturis kartus. Dabar jisai daugiausia rašo apie kūdikį, kaip ją pakrikštyti, negali būti nė kalbos, kad jis nepripažintų savo tėvystės, jis nerimauja ir dėl jos sveikatos. Jis rašo apie tai ir apie savo pavydą. Jis rimtai nemanąs, kad būsi jam neištikima, tačiau įsitikinęs, kad visi Londono vyrai nenuleidžia nuo tavęs akių. Ir iš tikrųjų keletas žavisi tavim. Gal tu ir neverta būt pristatyta karaliaus rūmuose, ir panelė Knight tą patį vakarą, kai tik pargrįžo į Londoną, buvo įspėta, jog bet koks būsimas kontaktas su tavim suterš jos reputaciją, ji neaplankė tavęs nė karto. Tačiau kiti tave lanko. Tu kviečiama į svečius, tu pati priimi svečius, jūs kalbatės, švenčiamos šventės, rengiami muzikos vakarai, nesvarbu, kad visa tai vyksta vien dėl tavo vyro, kurį dabar laikai tėvu, tėvu, kurio niekada neturėjai, juk buvai dar mergaitė, kai už jo ištekėjai, bet dabar tu jau tikra moteris, o tavo tėvas–vyras turi vaizduoti, kad jis tebėra pasiturintis ir kad jam neskubu parduoti savo kolekcijas. Ketinama netgi surengti priėmimą, kuriame apsilankys Velso princas. O vienas didvyrio draugas apsidžiaugė galėdamas pranešti jam, kad princas pasakoja visam miestui, jog tu kritai jam į akį. Jis atsisės šalia tavęs ir kalbės tau visokius malonius dalykus, aimanuoja didvyris.

Jis priglaus savo koją prie tavosios! Juk jūs rašote kits kitam beprotiškus, aistringus laiškus, išsiskyrimas judu abu veda iš proto. Tu verti jį pasižadėti, jog jis nė karto neišlips į krantą, kai jo laivas įplauks į uostą, kad ir kiek laiko jis ten stovėtų, ir kad jokia moteris neįkels kojos į jo laivą. Jis laikosi duoto pažado. Jis verčia tave pasižadėti, kad jokiu būdu neleisi sau atsisėsti prie Velso princo per jokį pobūvį (tu neišlaikei duoto pažado), tačiau kai princas iš tikrųjų priglaudė savo koją prie tavosios po stalu, tu greitai atitraukei savąją ir atsiprašiusi, kad turi pasiruošti spektakliui, pasitraukei iš užstalės. Jis nevertė tavęs pasižadėti, kad nedemonstruosi savęs.

O per puotą, surengtą atšvęsti didžiajai didvyrio pergalei prie Kopenhagos, po trumpo rimto rečitalio prie klavesino tu pasileidai šokti tarantelą, paskui prisitraukei Lordą X ir šokai su juo, o kai jis nebepajėgė lygiuotis su tavim, pačiupai Sero X ranką ir tik po kelių minučių prisiminei, jog pirmiausia turėjai pakviesti šokio savo vyrą, tą vargšę seną sielą: jis drąsiai sušoko su tavim kelis žingsnius ir tu pajutai, kaip dreba jo kreivos kojos. Paskui pamojai Charlesui, tačiau jis atsisakė. Nuvariusi nuo kojų tuos kelis salėje buvusius partnerius, tu vis dar nesijautei pavargusi, žinoma, tu pasitelkei alkoholį, o kaip gi kitaip ištversi visą vakarą, gal net padauginai, tau dažnai taip atsitinka, pati žinai. Tu nenori sustoti. Kurį laiką šoki pati viena. Tu norėjai parodyti neapoliečių liaudies šokius ir manei, kad tarantela padarys įspūdį tavo svečiams, tu juk tiek kartų šokai ją Palerme, o šaltame pilkame Londone tu šoki ją pirmą kartą. Bet juk tai nesvarbu, tu nešiojies tarantelą savy. Tu visuomet surasdavai dingsčių save parodyti, buvai gyva statula arba dailininko modelis, mėgdžiojantis istorinių ar poezijos personažų pozas ir manieras, tu juos įkūnydavai, arba „sufigūrindavai", kaip dabar sako tie, kurie kala tave prie gėdos stulpo, tu dainavai, savo balsu išreikšdama kitų ašaras ar džiaugsmą. Dabar tau nebeliko dingsčių nei kaukės. Liko vien džiaugsmo pojūtis, kai šoki, o galvoj skamba muzika, čia, Londone, savo namuose, kur tavo

senas vyras sėdi atokiau ir į tave nežiūri, jis nusisukęs, o visi kiti spokso į tave, tu rodai, kokia tu kvaila, bet ir tai nesvarbu, tu jautiesi tokia kupina gyvybės. Žinai, kad nebesi tokia grakšti kaip kitados, bet juk tai tu, tokia, kokia tapai, tu vėl pradėjai tukti, tavo motina ir kambarinės vėl ardo siūles; tu moji ranka savo juodaodei Fatimai ir baltaodei Marianne'ai, kurios stovi su kitais tarnais ten tarpduryje ir stebi, kaip jų šeimininkai linksminasi, tu kvieti jas drauge sušokti tarantelą. Drovėdamosi jos prieina ir ima šokti su tavim, bet Marianne nuraudo kaip vėžys, kažką tau sako, ko tu negirdi, paskui pabėga, o Fatima šoka taip pat aistringai, kaip ir tu. Gal kaltas vynas, gal blizganti juoda Fatimos nugara, o gal tavo euforija dėl pergalės prie Kopenhagos, tačiau dabar tu šoki laikydama prakaituotą juodą Fatimos ranką savojoje – vis greičiau greičiau, širdis tau trankosi, o išbrinkusios, pilnos pieno krūtys daužos į krūtinę. Dabar tu neturi dingsties, nors visada turėjai dingstį pasirodyti. Tu – tiesiog tu. Gryna energija, grynas iššūkis, gryna nelaimės nuojauta. Tu girdi, kaip iš tavo lūpų sklinda neaiškūs šūksniai ir riksmai, keistų keisčiausi garsai, net ir pati girdi tai ir matai, kad sukuri skandalą, tavo svečiai atrodo baisiai išsigandę. Bet būtent šito jie norėjo. Būtent šitaip jie tave regi. Norėtum nusimesti drabužius, parodyti jiems sunkų savo kūną, dėmes ir raukšles ant pilvo, baltas didžiules krūtis su mėlynomis venomis, egzemą ant alkūnių ir kelių. Tu traukai savo drabužius, tu traukai Fatimos drabužius. Jie mano, kad tokia tu esi iš tikro: besiranganti, spiegianti, rėkianti – vien tik burna, vien tiktai krūtys, vien tik šlaunys, vulgari, nežabota, geidulinga, gašli, kūninga ir drėgna. Tai tegu jie pamato tai, ką vienaip ar kitaip mano matą. Tu prisitrauki Fatimą, įsivaizduodama, kad jos alsavime pajunti visą Afriką, tu pabučiuoji ją į lūpas, kvėpdama prieskonius, kvaptis, visas tas tolimas vietoves, tu nori būt visur, nors esi tiktai čia, kažkas užlieja tavo kūną ir tu šoki vis greičiau, greičiau. Kažkas ištrykšta iš tavęs, beveik kaip tuomet, kai vaikas stūmėsi iš tavo įsčių, tu išsigąsti, kaip ir tuomet, kai manei, kad

miršti, moteris visad mano, kad numirs užėjus sąrėmiams, atrodo neįmanomas dalykas, kad sugebėsi išleist iš savo kūno tą milžinišką daiktą. Dabar tave užplūdo tokia pat baimė, nors ir be skausmo, be to skausmo, kurį pajunti gimdydama gyvybę. Ne, tai tik džiaugsmas, džiugesys, kad tu gyva, tu tapai skandalo objektu, tačiau jautiesi tokia laiminga, tokia išdidi dėl jo, tu pajunti, koks beribis yra pasaulis – jis taip toli ir tikriausiai išbus ten dar daugybę mėnesių, jis gali būti sužeistas, jis gali būti užmuštas bet kada ir vieną gražią dieną jį užmuš, tu tai žinai – kokia tu visad vieniša, ne ką tesiskirianti nuo romios Fatimos, prašalaitės šiame pasaulyje, lygiai kaip tu, moters, vergės, kuri privalo būti tuo, kuo kiti nori ją matyti. O pasaulis toks didelis, tu tiek nugyvenai, bet visi tave smerkia, tu žinai tai. Bet juk egzistuoja jo šlovė, jo šlovė, ir tu susmunki ant kelių, Fatima daro tą patį, jūs vėl apsikabinate, pasibučiuojate, paskui abidvi atsistojate, Fatima užsimerkusi leidžia keistus ūkuojančius garsus, jie sklinda ir iš tavo gerklės. Svečiai baisiausiai sutrikę, bet jau kažin kada tapai tuo sutrikimo įsikūnijimu, o dabar nuolat trikdai žmones. Tu pamatei tai jų akyse, tu matai viską, tik dediesi nepastebinti. Tesutrinka jie dar labiau. Juk taip smagu dainuoti, trypti kojomis ir suktis. Kodėl jie tave kritikuoja ir šaipos iš tavęs? Kodėl tu juos trikdai? Juk ir jie kartais jaučia tą patį, ką tu dabar. Kodėl žmonės visuomet linkę tave stabdyti? Juk tu pamėginai būti tokia, kokią jie nori tave matyti.

*

Mano brangiausioji žmona, rašo didvyris Cavalierės žmonai. Būti atskirtam nuo tavęs – tas pat, kas būti draskomam į gabalus tikrąja to žodžio reikšme. Jaučiuosi toks prislėgtas, jog negaliu laikyt aukštai iškėlęs galvą.

Vasario mėnesį didvyris gavo tris dienas atostogų ir pamatė savo dukrą Little Titchfield gatvėje. Jis apsiverkė paėmęs kūdikį ant rankų ir priglaudęs prie krūtinės. Jiedu verkė abu, kai jis išėjo, kad vėl išplauktų jūron.

Ji visuomet norėjo pasakyti jam apie tą kitą dukterį, kuriai jau buvo devyniolika, kuriai ji davė savo krikšto vardą. Bet tinkama akimirka taip ir nepasitaikė, o dabar jau per vėlu. Kita duktė jau buvo savarankiška, o šitas kūdikis buvo pakrikštytas didvyrio krikšto vardu pridėjus galūnę *-a*. Taigi rodės, kad šis mažytis kūdikis buvo vienintelis jos vaikas.

Kai Cavaliere buvo išvykęs vienai dienai su Charlesu, ji atsivežė kūdikį iš Little Titchfield gatvės. Miegojo su ja vienoje lovoje. Cavaliere buvo toks malonus, kad niekad neužsiminė apie tą vaiką, ji buvo jam už tai dėkinga. Juk jis galėjo jai priekaištauti. Ne, jis nepriekaištaus. Jos motina pabels jai į duris, kai Cavaliere sugrįš. Ji sakėsi nenorinti užkrauti jam to vaiko. O iš tikrųjų ji nenorėjo dalytis tuo vaiku su juo, bet vieną gražią dieną... be abejonės, tai įvyks netrukus... jis bus... jai nebereikės... jai nebereikės atskirti jos nuo savęs!

*

Cavaliere priekaištavo žmonai tik dėl pinigų – pavyzdžiui, dėl išlaidų priėmimams; na, kad ir dėl tos keturių šimtų svarų sąskaitos už vyną. Bet ji buvo tiek pat nesavanaudiška, kiek ir ekstravagantiška. Ji savo noru pasisiūlė parduoti visas dovanas, gautas iš Karalienės, briliantų vėrinį, kurį prieš daugelį metų Cavaliere padovanojo jai gimtadieniui, ir visus kitus savo papuošalus. Londono rinka buvo užtvindyta briliantais (pernelyg didelė gausybė nusigyvenusių prancūzų aristokratų emigrantų pardavinėjo savo brangenybes); Italijoje jie buvo įkainoti trisdešimčia tūkstančių svarų, čia jie gavo tik dvidešimtą dalį jų vertės. Bet tos sumos pakako susimokėti už Picadilly gatvės baldus.

Dabar jis jau turėjo parduoti tai, ką turėjo parduoti.

Tų daiktų sąrašas buvo sudarytas jau prieš dvejus su puse metų, prieš ištisą gyvenimą, prieš tai, kai jie paliko Neapolį. Tie keletas paveikslų, kuriuos jie išėmė iš dėžių ir pakabino Picadilly gatvėje, vėl buvo supakuoti, ir keturiolika dėžių paveikslų bei

kitokių skrynių buvo išvežtos iš namų Picadilly gatvėje ir nugabentos varžytinių rengėjui.

Sunkiausias daiktas – išrinkti. Pasilaikysiu šitą, o aną parduosiu. Ne, negaliu jo atsisakyti. *Būtent tai* ir yra sunku.

Bet kai nusprendi, kad parduosi viską, tampa lengviau. Pasijunti gana nerūpestingas, lengvabūdiškas. Svarbiausia tampa nieko nebepasilikti.

Idealiai kolekcija įsigyjama daiktas po daikto – taip maloniau ją rinkti – tačiau tai pats nemaloniausias būdas ją parduoti. Užuot mirus nuo tūkstančio smūgių, verčiau patirti vieną, tikslų ir lemtingą. Kai ponas Christie pranešė jam apie pirmų dviejų dienų varžytinių, per kurias buvo parduodami tik jo paveikslai, rezultatus, jis nenorėjo žiūrėti į pardavimo dokumentus. Jis nenorėjo svarstyti, kodėl Veronese ir Rubensas buvo parduoti už daugiau, nei tikėjosi, o Tizianas ir Canaletto – už mažiau. Svarbiausia, kad gavo už juos kur kas daugiau, nei sumokėjo, beveik šešis tūkstančius svarų.

Nors buvo jūroje, didvyris įpareigojo savo agentą pasiūlyti kainą už du iš keturiolikos Cavalierės žmonos portretų. Kelkite kainą kiek tiktai reikės. Aš privalau juos turėti. O Cavalierės žmonai: sužinojau, kad tu PARDUODAMA. Kaip, kaip jis gali išsiskirti su tavo portretais? Kai pagalvoju, kad kas nors gali nupirkti juos. Kaip norėčiau nupirkti juos visus! Portretas, kurį didvyris labiausiai norėjo įsigyti, buvo geidulingasis Ariadnės paveikslas, nutapytas ponios Vigée-Lebrun; tačiau, visa bėda, jo niekada nebuvo Cavalierės kolekcijoje.

Kitos dvi varžytinių dienos gegužės pradžioje papildė tą sumą dar trimis tūkstančiais svarų. Paskui Cavaliere surašė testamentą, testamentą, kurį visą laiką ketino surašyti ir kurio keisti dabar nematė jokio pagrindo. Tada pasijuto lengviau, tarytum išsilaisvinęs nuo kažkokios naštos.

*

Ir ką gi apsivilkti namuose, namuose, kurių tu visuomet geidei, tikruose namuose, kurie reiškė valdas kaime, ūkį, per kurį teka

upelis. Net ir prie iškilmingo stalo – paprasta juoda eilutė. O vaikštinėdama po tas valdas, apžiūrinėdama naminius gyvulius, stebėdama, kaip sodininkas geni medžius, – užsimauni suglamžytą skrybėlę, ant pečių užsimeti dryžuotą rudą apsiaustą.

Baimė dėl vasaros invazijos nepasiteisino: lauktasis Bonaparto laivynas nepasirodė Lamanšo sąsiauryje. Vis dėlto didvyris parašė dar vieną laišką Admiralitetui. Prašau lordų leidimo dar kartą išlipti į krantą, kadangi norėčiau pailsėti. Ir paprašė Cavalierės žmonos paieškoti namo, kur jis galėtų apsistoti grįžęs, kaip tikisi, spalio mėnesį. Ji surado sklypą su dviaukščiu namu dar nenuniokotame Surrey'uje valandos kelio atstu nuo Vestminsterio tilto. Nepaklausęs draugų, kurių nuomone, šimto metų senumo plytų namas su kukliu žemės plotu esąs per brangus devyniems tūkstančiams svarų, didvyris pasiskolino pinigų jam nusipirkti ir paprašė Cavalierės žmoną paruošti jį jo atvykimui. Drauge su motina ji ėmėsi įrenginėti tuos namus. Jie privalėjo būti gražūs ir reikėjo juos ištinkuoti, nudažyti, sukabinti veidrodžius, sustatyti baldus (juose netruks nei pianino, nei vėliavų, trofėjų, paveikslų, nei porceliano servizų, mininčių didvyrio pergales). Jis turi būti šiuolaikiškas: ji įrengė penkis vandens klozetus ir pastatydino naujas virykles virtuvėse. Be to, jis turi panėšėti į fermą – su avidėmis, kiaulidėmis, paukštidėmis.

Avys, keulės ir vištos teikia man toki pati džeugsma, koki aš patyriau Neapolyje. Tikiuosi, kad neikirėsiu tau tomis smulkmenomis, rašė ji didvyriui.

Mano brangiausioji, atsakė didvyris, man maloniau skaityti ir klausyti tave kalbant apie kiaules ir vištas, paklodes ir rankšluosčius, druskines ir samčius, dailides ir baldų apmušėjus, nei visų tų kalbų, kurias išgirsiu Lordų Rūmuose, nes nėra tokios temos, kurios tu nenuskaidrintum savo protu ir iškalba. Sutinku, kad verandoje būtų afrikietiškos papūgos. Pasakyk Fatimai, kad tikiuosi nepavėluosiąs į jos krikštynas. Prašau, neužmiršk paprašyti pono Morley įtaisyti apsauginį tinklą palei upelį ir ant tilto,

kad, neduokdie, mūsų mergytė neįkristų, kai persikels gyvent pas mus. Būk maloni ir neužmiršk, kad noriu, jog namuose būtų tik tai, kas man priklauso, ir rašyk man viską, ką jūs su ponia Cadogan veikiate. Tu pasakoji man apie mūsų rojų. Nežinau, kaip ilgai dar ištversiu mūsų išsiskyrimą. Kad tu žinotum, kaip trokšta Nugalėtojas sugrįžti ir vėl tapti Nugalėtuoju.

Kadangi sugrįžus didvyriui Cavalierės žmona ir jos motina visą laiką praleisdavo namuose Surrey'uje, Cavalierei nieko kito neliko kaip persikelti ten gyventi, nors jis dar tebelaikė namus Londone. Jie neužmiršo jo. Būtent jam upelyje, kurį jo žmona pavadino Nilu, buvo užveista gausybė žuvies. Tačiau jam nebuvo leista atsigabenti savo knygų iš namų Londone nei parsivesti savo prancūzo virėjo. Žmona pabrėžė, kad jis gali naudotis didvyrio namuose esančia biblioteka ir tarnais. Jam nepavyko paaiškinti, kodėl jam taip reikėjo to virėjo prancūzo. Jis jau pavargo atsisakydamas nuo visko.

Tu atsisakai šito, paskui šito, paskui šito. Bet po to lieka dar kitų dalykų, kurių reikia atsisakyti.

Kai kiaurą dieną meškeriojęs Wandle upelyje jis sustojo užeigoje atsipūsti, jam nuo karietos pavogė vežėjo kapotą. Vos išėjęs iš užeigos, Cavaliere iškart pastebėjo, kad jo nėra, o vežėjas snūduriavo ant sėdynės. Ašaros užplūdo jam akis. Važiuodamas namo jis nesiliovė apie tai galvojęs. Kai tik pargrįžo ir susilaukė žmonos dėmesio, tuojau papasakojo, kas nutiko. O, tokius daiktus žmonės vagia nuolat, atsakė ji.

Cavaliere pasijuto labai kvailai, kad šitaip krimtosi dėl prarasto karietos audeklo. Jis buvo toks menkavertis. Tačiau svarbu buvo ne pinigai. Kartais prisiriši prie visiškai beverčio daikto. Kartais, o ypač kai pasensti, prie tokių daiktų labiausiai ir prisiriši. Kokios nors plunksnos ar segtuko, ar kaspinėlio netektis taip įskaudina, kad negali to pamiršti. Jis atkakliai reikalavo paduoti skelbimą dėl to pavogto audeklo.

Duoti skelbimą dėl tokio daikto – tik pinigų švaistymas, atsakė jam žmona. Juk tai ne deimantas, kurį mes pametėme Drezdene.

„Pamestas dvarininko karietos sėdynės kapotas iš tamsiai raudono šiurkštaus audeklo, apkraštuotas balto šilko gipiūru, išsiuvinėtas baltai ir mėlynai."

Niekas jums jo nesugrąžins, pasakė Cavalierės žmona.

Ir, žinoma, niekas jo negrąžino. Jis dažnai sapnuodavo tą audeklą. Jis būtų galėjęs pasakyti, kad toji netektis nuliūdino jį kur kas labiau nei visa kita, ką jis prarado per pastarąjį laiką.

*

Gulėti lovoje, pasiduoti nežmoniško nuovargio priepuoliams, plūduriuoti tarp sapno ir būdravimo, prisiminti praeitį, jausti, kad tavo galva tuščia, jausti, kad tavo galva visko pilna, matyti palinkusius virš tavęs veidus, kurie atrodo susirūpinę, čia mano žmona, o čia jos motina. Kažkas uždeda drėgną audeklą jam ant lūpų. Kas tasai keistas šiurkštus garsas? Kažkas sunkiai kvėpuoja kambaryje.

Nesibaigiantys koridoriai, kuriais jis turi eiti, kol pagaliau supranta, kad kojos nebeklauso. Yra dalykų, kurių jis nebespėjo padaryti. Dabar pavasaris, langas atviras, girdėti balsai. Jie užduoda jam daugybę klausimų. Kaip laikotės, kaip jaučiatės, ar jums geriau? Aišku, jie ir nesitiki, kad jis jiems atsakys. Jam nepavyko pasakyti, nors ir ketino, kad nori nusišlapinti. Jis jiems nepasakys, kad paklodė šlapia. Jie gali supykti. Jis norėtų, kad jie paliktų stovėti kaip stovį, šypsantys, dėmesingi – jos veidas, jo veidas. Jie laiko jo rankas. Kokios šiltos jų rankos. Jie pakėlė jį. Jis girdi, kaip šiugžda audeklas. Iš kairės – jo žmona. Jis jaučia jos krūtinę. Kitoje pusėje – jo draugas. Jis laiko jį kaire ranka. Jis tikisi nesąs jiems per sunkus. Ten, kur kitados skaudėjo, – dabar krūtinėje didžiulė tuščia ertmė.

Jis pabėgo iš savo minčių kalėjimo. Jis jaučiasi pakylėtas. Kopia aukštyn. Tai labai varginantis kopimas. Tačiau į kalną kopti jam nebereikia. Jis jau įkopė. Levitacijos pagalba. Jis taip ilgai žiūrėjo aukštyn, dabar gali pažvelgt žemyn iš savo aukštumos. Panorama – didžiulė. Vadinas, mirštama šitaip, pamanė Cavaliere.

24.-140

TREČIA DALIS

1803 metų balandžio 6-oji diena

Vien tik todėl, kad esu užsimerkęs ir ramiai guliu, jie mano, kad negirdžiu, ką jiedu kalba, nors girdžiu kuo puikiausiai. Bet taip geriau, kambarys toks didžiulis, užuolaidos, besiplaikstančios prie langų, nervingai blaškosi, negali aprėpti visko vienu žvilgsniu. Šviesa verčia mane užsimerkti. Tyliau, kažkas pasakė, tai nebeilgai truks. O aš girdėjau viską, ką jie kalbėjo prieš tai, kai miegojau, kai nenorėjau nubusti. Dar ne. Nubusti – tai būti nustebintam. Aš niekada nemėgau būti nustebintas. Tolo ir žmona prieš mane susimokė. Kai susirgau, jie susitaikė. Neapolyje Tolo elgėsi su ja kaip paniuręs vasalas, kai tik ji kreipdavos į jį, visad nudelbdavo akis žemyn, o čia jie ramiai kalbasi, paskui nutyla, tarsi seni draugai, dabar jaučiu, kaip jųdviejų galvos susiglaudžia man virš krūtinės, lūpos susiliečia. Kaip keista, ištikimas mano kiklopas iš Neapolio dėvi britų jūreivio uniformą. Gal jis ją apsivilko, kad mane palinksmintų. Jis puikiai mane supranta. Kartais baimė mane suimdavo, kaip tąsyk, kai jis pervilko mane per lavos srovę, o širdis taip pašėlusiai daužės krūtinėj, bet aš jos niekad neparodžiau, juk nedera rodyti baimę. Gal jis mano, ir klysta, kad dabar aš bijau ar esu prislėgtas. Jis labai drąsus, tasai Tolo. Tiek mūšių laimėjo. Visi juo žavisi. Nors jo kilmė neaiški, dabar jis – Sicilijos kunigaikštis. Karalius norėtų paversti jį kiklopu-griaustiniu, tūnančiu Etnoje, bet aš neabejoju, kad Tolo pirmenybę teikia Vezuvijui, kaip ir aš. Mes negalim abu įkopt į Etną. Man nebuvo suteiktas lordo titulas. Bet leist

save sunaikint dėl tokių dalykų – ne išeitis, lygiai kaip nieko nelaimi, kai pradedi erzėti apimtas baimės. Geriau jau nejudėti. Ir sudaryti įspūdį, kad nebijai, tai nuramina kitus: juk būtina tapti pavyzdžiu kitiems ir taip pačiam nusiraminti. Kai plaukėm į Palermą, aš drebėjau ir šokčiojau drauge su laivu, Tolo atėjo ir pasiliko su manim, jis laikė mano kojas, norėčiau, kad ir dabar taip padarytų, nes jos visai sustingo, norėčiau, kad jis jas patrintų. Ir kaip kvailai atrodė, kai aš išsiėmiau pistoletus, ko gi tikėjausi iš jų, numalšint audrą? O paskui man pavyko nurimti, kai Tolo grįžo į denį, nes juk ir jis turėjo parodyti ramumo pavyzdį. Sėdėjau nejudėdamas, užsimerkęs ir audra liovėsi. Žinau, jeigu gulėsiu čia nejudėdamas, baimė išnyks. Štai jie vėl kalbasi. Tai nebeilgai truks. Gal Tolo toks bebaimis tik todėl, kad temato pusę to, ką mato kiti. Pusaklis jis laimėjo savo didžiausius mūšius. O jeigu aš užmerksiu abi akis, nebematysiu jokio pavojaus. Niekada nežinai, iš kur ateina tikrasis pavojus. Mano draugai čionai įsivaizduoja, kad man nuolat gresia ugnikalnio pavojus, jie sakė man, kad nenorėtų išgirsti, jog žuvau išsiveržus ugnikalniui, kaip Plinijus Vyresnysis, bet juk jie klydo baimindamiesi dėl manęs. Manęs nebuvo ištikus jokia neganda, bent prie ugnikalnio. Tasai ugnikalnis buvo prieglobstis. O ir Neapolis, beje, sveikatą veikė labai teigiamai. Taip puikiai jaučiuosi. Tas oras. Dabar jau nebesijaučiu taip puikiai. Ir ta jūra. Kaip maloniai vanduo palaikydavo mano kūną, kai plaukiodavau palei savo laivą. Džiaugiuosi, kad jie mane laiko, nes mano kūnas labai sunkus. Regis, sunkiai kvėpuoju. Jei tebebūčiau Neapolyje, nesirgčiau. Jo oras labai tiko Catherine'ai. Jei Plinijus nebūtų buvęs toks nutukęs ir amžinai uždusęs, jis nebūtų numiręs nuo Vezuvijaus išsiveržimo. Jis nė neįtarė, niekas tuomet nė nežinojo, kad jis mirė nuo ugnikalnio. Tikriausiai jie labai nustebo. Kai jis įsėdo į laivą, plaukiantį gelbėti ugnikalnio aukų, tie, kurie jį lydėjo, išliko gyvi. Jis vienas mirė nuo nuodingų dūmų. Gal ugnikalnis buvo kenksmingas Catherine'ai. Prisimenu, kaip jinai nenorėjo mirti ir prašė mane pažiūrėti, kad

nebūtų palaidota gyva. Ji buvo labai nuvargusi. Tikriausiai dabar ji ilsis savo kambaryje. Daug kas norėtų pailsėti. Kai jie pasiekė krantą, Plinijus pajuto nuovargį ir ant žemės jam buvo patiesta paklodė, kad jis truputį pailsėtų, tačiau jis jau nebeatsikėlė. Negali žinoti, kada numirsi, bet gali protingai pasisaugoti. Vengdamas kvailo neapdairumo. Iš tikrųjų, dabar prisimenu, kam išsitraukiau tuos pistoletus: kad nusišaučiau, kai tik pajusiu, jog laivas eina į dugną. Man baisiau buvo, kad vanduo užlies man gerklę ir uždusins, nei kad metalas ištaškys man smegenis. Aš nebepanikuosiu. Kaip būtų buvę kvaila, jei būčiau nusižudęs, išgirdęs baisų triukšmą ir pajutęs, kad laivas pernelyg pakrypo į vieną šoną. Triukšmas juk gali liautis, pakrypęs daiktas gali išsitiesint. Tuomet būčiau numiręs prieš laiką. Tolo motina sakė, kad aš nemirsiu nuo tos audros, ir jos žodžiai pasitvirtino. Ji garantavo, kad nugyvensiu iki tokio amžiaus, kurio dabar sulaukiau, tik neprisimenu, kokio, tačiau netrukus prisiminsiu. Pranašystės man nerūpi. Bet kuris skaičius sutrumpina žmogaus gyvenimą. Kai man buvo tik dvidešimt dveji, taip, jaunystės įvykius prisimeni lengviau, tai buvo 1752 metų rugsėjis, kai keitė kalendorių, mačiau minią, žingsniuojančią paskui plakatą GRĄŽINKITE VIENUOLIKA MŪSŲ DIENŲ, nes tie nemokšos manė, kad tos eliminuotos dienos bus išbrauktos iš jų gyvenimo. Bet niekad nieko neišbrauksi. Nemokšai niekad neįrodysi, kad jis nemokša, o kvailiui – kad jis kvailys. Ir vis dėlto natūralu, kad žmogus nori pratęsti savo egzistenciją, kad ir kokia ji sumauta. Ji negali trukt per ilgai. Neapolyje seni žmonės kasdien patenka po vežimų ratais, kai įžūlūs vežėjai paleidžia juos visu greičiu, šaukdami visiems trauktis iš kelio. Vienas jų, mačiau, buvo labai senas vyras, labai senas, labai liesas, tiesiog skeletas, apsiskarmalavęs skeletas; jis statė kojas ne į priekį ir ne įžambiai, o vilko jas lygiagrečiai žemei ir iškart statė visą pėdą lyg kokį štampą. Tai buvo ne drąsa, o užsispyrimas. Nenorėčiau vaikščioti, jeigu nebegalėčiau laikytis vertikaliai. Tačiau gulėdamas va čia, net jeigu mano rankos ir

kojos manęs nebeklauso ir jeigu man paliko tik mano protas ir liūdesys, aš vis dėlto galiu dar džiaugtis stebėdamas, kaip viskas vyksta. Kas gi norėtų, kad nusileistų uždanga dar prieš pjesei pasibaigiant. Kas pasakė, kad tai nebeilgai truks. Net jeigu jokia istorija niekada nesibaigia ar veikiau viena istorija pereina į kitą istoriją, paskui dar į kitą ir t.t., ir t.t., ir t.t., norėčiau sužinoti, kada ir kaip tasai prakeiktas Bonapartas gaus tai, ko nusipelnė ir, ak, kažkas uždarė langą, girdėjau riedant karietą. Tikriausiai jie ketina pasiimti mane kelionėn. Nugyvenau bent tiek, kad pamatyčiau, kaip slaptas suokalbis su ta gėdinga revoliucija Anglijoje nunyko. Žmogaus prigimtis tokia iškrypėliška, kad kvaila net tikėtis, o juolab norėti, kad visuomenė pakiltų į kitą, aukštesnį, lygį. Daugiausia, ko gali norėti, – tik labai lėto kilimo. Nieko kūgiško. Juk kas iškyla per aukštai, sugriūva. Bet kam sunku išsilaikyti stačiam ilgai. Mano kūnas mane palieka. Įdomu, ar dabar galėčiau atsistoti. Reikėtų pamėginti atsistoti, jeigu mes vykstam į kelionę. Aš juos nustebinčiau, jei sugebėčiau atsistoti ant tų sustingusių nepakeliamų kojų. Tolo ateis, kai šitas mažas žmogeliukas admirolo uniforma pasišalins, ir patrins man kojas. Bet aš norėčiau, kad mano žmona pasėdėtų prie manęs. Jai nebūtina eiti visur su juo. Ji gali pasilikti prie manęs ir padainuoti. Jai aš net atsimerkčiau. Dabar ji tapo tokia švelni. Paskutiniu metu ji nebuvo tokia maloni, kaip aš norėjau. Manau todėl, kad aš sergu, bet juk aš ketinu ir vėl pasitaisyti. Kai kurie žmonės tampa globėjiški tik tuomet, kai kas nors patenka į pavojų ar esti blogos būklės, ar beveik sunykę. Nemokšos darbininkai Pompėjoje ir Herkulanume visai nenutuokė, ką jie sulaužydavo ir palaidodavo savo laužtais ir kastuvais, kol Winckelmannas neapsilankė tuose kasinėjimuose ir neatskleidė visiems, kad darbininkams buvo vadovaujama atsainiai, be jokio metodo, tuomet ir buvo pritaikytas tas atsargesnis metodas. O netrukus po to jį nužudė klaikus jaunuolis, ne Ganimedas, kaip man papasakojo, o šlykštus rauplėtas storžievis, kurį greitas įsimylėti mano draugas pasikvietė į viešbučio kambarį ir buvo

toks neapdairus, kad parodė kai ką iš savo lobių, atsigabentų į Romą. Maniau, kad Winckelmannas žavisi tik tokiais jaunuoliais, kurių veidai ir kūnai panašūs į pavaizduotus graikų skulptūrose: juk taip jų grožį garbino, tačiau nėra vieningų skonio normų, kad ir kaip stengtųsi įstatymų leidėjai, be to, jei kas nors turi būti nužudytas, jei tokia jo lemtis, jisai negali numatyti, kas tasai žudikas bus. Niekad, nė karto nebijojau sužibėsiant peilį, nors trisdešimt septynerius metus išgyvenau tarp laukinių, nesantūrių žmonių. O čia, saugioje mano lovoje, mano Anglijoje, tai nebegali ilgai trukti, – nakties siaubai, vienas iš negalavimų, kuriuos dabar turiu ištverti, tikiuosi, praeis, kai aš pasitaisysiu, norėčiau nebegalvoti apie juos. Mano motina artinasi prie manęs, praskleidžia savo chalatą ir gašliai moja. Ratu susėdę vyrai ir moterys puotauja lavonais, čepsi ir spjaudo baltus kauliukus, panašius į pemzą, kurią rinkau prie ugnikalnio. Ir dar ištinęs vyras, plūduriuojantis vandenyje, ir nėščia moteris, kadaruojanti kartuvėse. Sapnuodavau, kad mane veda pakarti, siaubingai nemalonu, nors aš ir protestuodavau, tardavau negalįs eiti, sapnuose šutvė vyrų su peiliais apsupdavo mano lovą, o aš gulėdavau joje bejėgis. Dabar dažnai sapnuoju, kad netrukus mane nužudys. Dažniausiai nubudęs susitvardau, nors tos fantazijos ir trunka dar minutę kitą man nubudus, bet, jeigu reikia, patraukiu už varpelio virvės ir išsikviečiu Gaetano, kad pasėdėtų, kol vėl užmigsiu. O kartą, rodos, tai buvo aną vakarą, išgirdau save šaukiantį, tikriausiai labai gailiai, nes žmona ir kiklopai įėjo kambarin pasiteirauti, ar man ką skauda. Ne, nieko neskauda, atsakiau. Tai buvo tik sapnas, bet stebėtinai gyvas. Leiskite man nebegalvoti apie jį. Aš visuomet bemeilijau galvoti apie tai, kas malonu, kas susiję su sėkme, prisimenu nemaža tokių dalykų. Pirmiausia, puiki mano sveikata. Per visus Neapolyje nugyventus metus, gali sakyt, nė karto nebuvau susirgęs. Koks nors atsitiktinis skrandžio sutrikimas, ir tiek. Mano garsusis gydytojas dažnai pabrėždavo, kad aš tvirtai sudėtas ir turiu stiprius nervus. Puikus žmogus tasai Cirillo. Mėgdavau

klausytis jo pasakojant apie paskutinius gyvūnų mokslo atradimus. Man tereikią pasirūpinti tuo, kuo gamta mane apdovanojo, per daug negerti ir nevalgyti, ypač aštrių patiekalų, sutirštinančių kūno skysčius ir padarančių juos klampiais, tingiais ir neveikliais, susiaurinančių indus, kuriais jie teka. Ir santūriai bei reguliariai praktikuoti gyvūnų funkcijas jodinėjant, plaukiant, kopiant į kalnus ir kitokiais būdais. Fizinė veikla visuomet mane atstatydavo. O jei namuose apnikdavo niūri nuotaika, pakakdavo paskaityti knygą ar paimti į rankas smuiką ar violončelę ir iškart vėl pralinksmėdavau. Buvau labai lengvai paguodžiamas. Gamta padovanojo man ramų būdą. Amžius padarė mane flegmatišką. Niekas manęs nevargina. Nesu sunki našta tiems, kurie dabar manimi rūpinasi. Jei jie pakviestų Simoną, kad nuskustų man barzdą, nesijausčiau toksai apšepęs. Man visad sekėsi. Mane supo grožis. Aš pats apsupdavau save grožiu. Kiekvienas džiaugsmas – naujas seno ugnikalnio krateris. Įeiti parduotuvėn ar aukciono salėn, ar draugo kolekcionieriaus šventovėn – ir nustebti. Bet neparodyt to. Man tai būdinga. Kai viena aistra pradeda silpti, būtina suformuoti kitą, juk visas menas nugyventi pakenčiamą gyvenimą – nuolat ko nors aistringai trokšti. Nors Karaliaus aistros, išskyrus biliardą ir meškeriojimą, būdavo nesaikingos, o jis pats buvo nepaprastai atgrasi asmenybė, stokojanti proto ir įžvalgumo, man jo draugija buvo malonesnė nei protingos Karalienės. Pastebėjau, kad moterys dažnai būna nepatenkintos. Manau, kad daugelis jų nuobodžiauja. Man niekada nebūna nuobodu, jei tik galiu pasidalyti kokiu užsidegimu su kuo kitu arba stebėti. Aš vertindavau visas aistras, išskyrus religines, o kai buvau Vienoje, man be galo patiko žvejoti Dunojuje. Catherine vylėsi, kad tapsiu tikinčiuoju, tačiau tai nesiderina su skeptiška mano prigimtim. Nors negalėčiau paneigti, jog reikia iliuzijų, kad žmogaus gyvenimas taptų pakenčiamas, liūdnos ir melagingos krikščionybės pasakos manęs neužburia. Aš visiškai nenoriu piktintis. Man išdžiūvo burna. Svarbiausias laimės mokslo principas – nepasiduoti

piktinimuisi ir savigailai. Arba vandeniui. Norėčiau gurkštelti vandens. Jie manęs negirdi. Venera negali likti ištikima. O aš – ne Marsas. Bet aš atsisakiau visų progų atkeršyti. Aš nepardaviau savo Veneros. Prieš savo valią likau ištikimas: juk mėginau ją parduoti. Bet nė vieno paveikslo nemėgau taip, kaip to savo Correggio. Stebėtina, kad kambaryje nėra Charleso, tai negražu, juk aš neužmiršau palikti jį savo paveldėtoju. Žinau, kad jis nuliūdo, nes mano pinigų liko nedaug. Jis nėra toks patenkintas, koks tikėjosi būti. Savo Veneros jis neturi. Jis džiaugiasi savo brangakmeniais, skarabėjais ir žiedų apsodais. Dabar jis jau kur kas senesnis. Manau, jis pavydėjo man. Pirmiausia dėl meno būti laimingam. Darydamas sau malonumą aš sykiu buvau naudingas ir kitiems. Aš niekada nepervertinau savo sugebėjimų. Nors esama daug džiugesnių likimų, aš tvirtinu, jog atrasti grožį ir juo dalytis su kitais – irgi gerbtinas gyvenimo užsiėmimas. Menas neturi būti vien bevaisio susižavėjimo objektas. Aš šitai pasakiau. Meno kūrinys turi įkvėpti geriausius tavo laikų menininkus ir amatininkus. Juk būtent aš atvežiau Anglijon tą vazą, kurią dabar Wedgwoodas taip gausiai kopijuoja. Vaziūkštės niekiūkštės. Kas taip pasakė? Nugyvenus, kiek aš nugyvenau, galvoje viskas pinasi, bet aš stengiuosi viską atstatyti. Nenuostabu, kad šitieka dalykų išplaukia mano atminty vienu metu, juk aš nugyvenau labai ilgą gyvenimą. Bet nėra reikalo juos liesti ar laikyti rankose. Mano rankos ir kojos apsunko, aš nebejaučiu nugaros. Sunkus bagažas, našta, kurią neši kiekvienoje kelionėje, nebūna tokie sunkūs, koks dabar sunkus mano kūnas. Kažkas mane slegia fiziškai. Viskas labai arti. Maža mergaitė išgulėjo palaidota po tuo namu savaites, ištikus žemės drebėjimui, po Catherine'os mirties. Kažin, ar ji buvo tiek sąmoninga, kad tikėtųs, jog bus išgelbėta, ar manė, kad bus palaidota gyva amžiams. Turiu galvoje tą mergaitę, kuri laikė prispaudusi kumštelį prie veido, kurią ištraukė iš po žemių su skyle skruoste. Žmonės nenori pripažinti, kad katastrofa neišvengiama. Pagano parašė esė, kur žemės drebėjimą Kalabrijoje parodė kaip

visuomenės suirimo ir grįžimo prie pirmykštės lygybės simbolį. Negaliu prisiminti, kodėl jisai iškėlė tokią absurdišką idėją. Tasai Pagano buvo labai protingas. Bet jam kažkas nutiko, nebepamenu kas. Pastebėjau, kad rašytojai sugeba iškelti bet kokį įvykį taip, kad jis atrodo kaip pamoka ar įspėjimas, ar bausmė, bet aš manau, kad žmogus, turintis blaivų protą, kodėl tie balsai tyla, tikiuosi, jie nepaliks manęs su tokia išdžiūvusia burna ir sukietėjusiu liežuviu, aš manau, kad žmogus, turintis blaivų protą, žiūrės į besirutuliojančius įvykius ramiai, santūriai nešališkai. Net ir tokio svorio slegiamas. Kai įvyksta katastrofa, žmogus privalo pamėginti išsigelbėti pats ir išgelbėti kitus. Tasai garbusis romėnas Plinijus Vyresnysis jautė pareigą pamėginti išgelbėti ugnikalnio aukas. Jis buvo išauklėtas kaip džentelmenas. Tačiau yra ir tokių, kurie patys išmoksta deramai elgtis. Mano laikais dažnai pasitaikydavo gabių žmonių, kilusių iš pačios kukliausios aplinkos. Žemos kilmės žmonės išmoksta save pranokti. Kai Vezuvijus išsiveržė antrąsyk, Tolo atplaukė savo laivu ir išgelbėjo Karalių ir Karalienę, jis atplukdė mus į Palermą. Bet jis prarado vazas. Buvo audra ir jos nugrimzdo į jūros dugną. Regis, mąstau nebe taip aiškiai ir šaltakraujiškai kaip visada. Balsai šaukia *bella cosa è l'acqua fresca*. Tolo privalo paaiškinti, kodėl jo vyrai verčiau gelbėjo tą admirolą karste, užuot gelbėję mano vazas, kurios būtų suteikusios džiaugsmo ir žinių daugeliui. Mano bankininkai tikėjosi, kad jos bus išgelbėtos. Tas admirolas nevertas krūvos ginėjų. Kalbu apie tą admirolą karste, nepasižymėjusį nei dideliais nuopelnais, nei žygiais. Nors jūroje galima pelnyti didžiulę šlovę. Kas gi nešlovina to narsaus vado, kurio vardą aš pamiršau, bet kuris skamba visų lūpose. Ne, ne Plinijaus Vyresniojo, o kito admirolo, kuris visai neapkūnus ir kurio nekankina astma. Astma kankino Catherine'ą. Ne, abu. Visiškai įmanoma, kad du žmonės būna panašūs kits į kitą. Jei taip nebūtų, kaip gi mes suprastume savo likimo brolius, juk tik uoliai lygindami įvairius tipus, taip, admirolas, didelis mano draugas, mūsų šalies išgelbėtojas. Taip kreipdavosi į jį Neapolio

Karalius. Jo žodžiai. Bet aš turiu galvoje šitą šalį, Angliją. Ir šitą admirolą, kuris man tapo tarsi sūnus, kurio gerovė ir dvasios ramybė man svarbesnės už mano paties gerovę ir dvasios ramybę, nes man nebuvo lengva tuos paskutinius penkerius metus, turiu tai pripažinti, pasaulis, kuriame jaučiausi kaip namie, smarkiai pasikeitė. Senųjų papročių atsisakyta. Nauji jausmai, kurių nesuprantu, kurie man kelia tiktai gailestį, nes, deja, puikiai juos suprantu ir todėl neprisipažįstu esąs bukas, nes niekada toks nebuvau. Kitų akyse aš kvailys. Ji turėtų būt nubausta už tai, kad privertė kitus manyti, jog aš kvailys. Kažin, ar galėčiau gurkštelti vandens, ar jie mane girdi? Aš puikiai juos girdžiu.

*

Dabar mano mintys aiškesnės. Miegas suteikia jėgų. Nebegirdžiu Tolo ir savo žmonos, nors jaučiu juos. Jų drabužius. Man būtų visiškai gera, jei nebūtų taip šalta. Ugnikalnio viršūnėje visada būdavo labai šalta, net ir tuomet, kai apačioje tvyrodavo nepakeliama kaitra. Nesuprantu, kodėl net narsuoliai nenori kopti į ugnikalnį, ko jie bijo. Man taip ir nepavyko įtikint Charlesą užkopt drauge, o Catherine buvo per gležna. O Plinijus per storas. Neprotinga leisti sau tapti pernelyg apkūniam, nors aš gal ir per daug sulysau. Privalėjau įkalbėti juos kopti drauge, juk tai toks svaigulingas potyris, ypač kai ugnikalnis išsiveržia. Kol artėčiau prie jo be baimės, gidai pririštų juos odiniais diržais. Kiekvienas turi užkopti į ugnikalnį ir pamatyti pats, kad ta pabaisa visai romi. Užuodžiu karštą sieringą jo kvapą. Ir keptus kaštonus. Ne, tai tikriausiai kava, bet, jeigu paprašysiu šaukštelio kavos, jie man neduos ir pasakys, kad nuo jos neužmigsiu. Dabar užmigti trukdo šviesa. Oranžiškai raudonos šviesos srautas. Kad suviliočiau užkopti į viršūnę namisėdą, gležnuolį ir iškaršėlį, pasiūlysiu jiems po to muzikinę pramogą. Catherine paskambins pianinu, o toji, kuri nebemyli manęs, sugiedos „Rule, Britannia". Aš pats pagriešiu violončele, juk to, ką gerai

išmokai jaunystėje, neužmiršti. Paskui, užsitikrinus, kad pastatyta tvora apsaugot mus nuo vėjo, baisus vėjas ūžia mano galvoj, reikia žiūrėti, kad tas vėjas neišsiveržtų ir neapverstų Catherine'os pianino. Mes apsaugoti, mes apsaugoti, Tolo spaudžia man ranką, *al fresco*, be galo originalu, viskas čia, nešama stiprių rankų, ant stiprių nugarų kalno šlaitais į viršų. Viskas surinkta į vieną vietą. Matau, kad daugelis svečių apžiūrinėja mano paveikslus ir vazas. Tik nedaugelį sudomins mano vulkaninių uolienų pavyzdžiai. O tu, Džekai, ką manai apie visa tai? Beždžionė žvilgtelėjo į mane, be abejonės, pašaipiai, Džekas palenkė galvą prie raudono savo pimpio, Džekas kažką man šnibžda. Nors visas blogis yra našta, stipri dvasia privalo ją ištverti, tačiau kai atramos sugūra ir užverčia žmogų savo griuvėsiais, neviltis tampa absoliuti. Nuostabiausias padaras. Jis puikiai mane supranta. Aš parašysiu pranešimą Karališkajai Draugijai, kuri yra žymiausia Europos mokslų akademija ir kuriai aš turiu garbės... Dvasios tvirtybė, kantrybė ir nuolankumas. Ir mirgėjimas. Šaltas suplėkęs kvapas, kaip *moffetta*. Ak, atsargiau. Gal ir per daug drąsus. Džekas šoktelėjo už uolos. Kažkas juk turi saugoti, kad tas nenaudėlis neprieitų per arti kraterio krašto. Aš jį išgelbėsiu. Jis va čia. Tupi man ant krūtinės. Jaučiu jo svorį, užuodžiu gyvuliškų slėpsnų dvoką. Nebekvėpuosiu šnervėmis. O kai svečiai išsiskirstys, grįšiu lovon, juk pervargus leidžiama pailsėti, nebūtinai turi būti senas, kad jaustumeisi pervargęs. Mano kvėpavimas. Aš visuomet surasdavau jėgų daryti tai, kas man patinka. Ir juo labiau pavargdavau, juo gyvesnis pasijusdavau. Nusilpau nuo to ilgo gulėjimo lovoje. Antikvarinių daiktų meilė nepasendino manęs. Veikiau jau tie daiktai, kuriuos taip mėgau, išsaugojo mane jauną. Svarbiausias mano interesas visuomet buvo ta nepaprasta epocha, kurioje gyvenau. Man nepatinka tai, kas apie mane kalbama dabar. Draugai, kurie mane suprato, visi jau mirę. Net ir jiems aš atrodžiau ekscentriškas, nors tikriausiai ekscentriškumo man kaip tik ir trūko. Juk mano rango žmogus nesigina kaip kad profesionalus

rašytojas, ir aš kasdien kambaryje matau džiugius savo pastangų lavinti visuomenės skonį ir gilinti žinias rezultatus. Norėjau pasakyti kažką kita. Ne kambarį turiu galvoj. Tarp elegantiškų žmonių. Kaip linguojantis laivas. Admirolas. Žavu. Aš visuomet aiškiai suvokdavau tai, kuo žavėjausi, ir norėjau paaiškinti tai kitiems. Mačiau, kaip sukeldavau žmonių susidomėjimą. Šviesa balta. Jie gerbdavo mano nuomonę. Mano aistros daro mane matomą, štai kodėl man nereikia atsimerkti. Visi tikėjosi, kad aš pulsiu į kraštutinumus. Vien tik kraštutinumai palieka tvarų įspūdį. O paskui jie išmoko iš manęs šaipytis. Skonis permainingas kaip moteris. Ar jie dar čia? Moters rankos, supančios man galvą. Mano žmona, tikriausiai, kokia paguoda. Taip, apie tai, dėl ko aš išgarsėjau vėl. Kitų nuomonės gali svyruoti, bet mano buvo reikšminga įtaka. Norėčiau priglausti pirštus prie lūpų, oras sprūsta man iš galvos. Tačiau žmona, kurios ketinimai – patys geriausi, suspaudė mane per tvirtai. Oras veržte veržias man iš burnos. Kažin, ar negalėčiau jo įtraukt atgal. Tuomet jį sulaikyčiau. Mažais gurkšneliais. Va taip. Kokia didžiulė laimė, kad gyvenau tokiu laiku su tiek didžių žmonių ir mėgavausi jų draugyste, pagarba, galiu didžiuotis, kad buvau vienas tų, kurie paskyrė tiek energijos... Oras. Ne, įtaka. Vis dar mano burnoj. Kertu lažybų, kad mane prisimins. Tačiau istorija mus moko, kad kitų atmintyje žmogus išlieka ne visuomet dėl tų dalykų, dėl kurių norėtų išlikti. Uoliai darbuojies, susilauki kaskart didesnės sėkmės, tikros sėkmės, paskui, deja, tavo vardas susiejamas su kokia nors istorija, visi sužino ją, visi ją pasakoja ir galiausiai tik ją ir teprisimena. Tokia buvo Plinijaus Vyresniojo lemtis. Dabar išleisiu truputį oro. Jis, niekada veltui negaišęs nė valandėlės, niekada nesiliovęs tyrinėti ir rinkti faktų, rašęs daugybę knygų, ką pagalvotų Plinijus, jei sužinotų, kad visas jo didžiulis darbas nuėjo vėjais, liko prarytas, sugertas, oras vis veržias lauk, ir kad jo mokslas buvo niekas, nes mokslas lekia priekin, surydamas, palaidodamas sunkiai įgytas praeities žinias. Gana jau pūsti orą lauk. Kad jis išliks žmonių atmintyje

tik dėl vienos istorijos, savo mirties istorijos. Ir kad jo vardas bus tariamas tik Vezuvijaus dėka. Dabar aš vėl įkvėpsiu truputį oro. Manau, jis labai nusiviltų. Tik truputėlį oro pavyko susigrąžinti, aš iškvėpiau per daug, bet pasistengsiu dar. Gerai, gerai, jeigu žmogus turi išlikt Istorijoje tik dėl vieno pasakojimo, dėl vieno įvykio iš visos įvykių gausybės, manau, kad esama ir prastesnių lemčių, negu būti žmonių atmintyje pačia garsiausia ugnikalnio auka. Man labiau pasisekė. Ugnikalnis niekada nepadarė man nieko bloga. Nenubaudė už ištikimybę jam ir teikė vien tik malonumą. Dabar jau nebeiškvėpsiu oro, nė truputėlio. Nugyvenau laimingą gyvenimą. Norėčiau, kad mane prisimintų dėl ugnikalnio.

KETVIRTA DALIS

1

Negaliu kalbėti apie save nekalbėdama apie jį. Net kai jo neminiu, jis dalyvauja mano pasakojimuose. Tačiau kalbėsiu ir apie save.

Buvau pirmoji jo žmona.

Buvau negraži. Dažnai sunegaluodavau. Buvau dievobaiminga. Mėgau muziką. Jis vedė mane dėl mano pinigų. Įsimylėjau jį, kai susituokėm. Viešpatie, kaip aš jį mylėjau! Galiausiai ir jis mane pamilo, daugiau, negu tikėjosi.

Moteris jis ne itin traukė. Jo motina, Velso Princesės rūmų dama ir jos vyro karaliaus meilužė, buvo jam veikiau atšiauri. O griežto tėvo akyse jis buvo tik ketvirtas sūnus, beveik svetimas: dar vaiką motina pasiėmė jį gyventi į Karaliaus rūmus. Kaip skyrėsi nuo jų mano brangūs, mieli tėvai, taip dosniai daliję savo meilę, raudoję, kai aš išvykau gyvent į stabmeldišką kraštą, bijoję, kad jau niekad nepamatys savo vienturtės, kurią gali užmušt plėšikai ar nugalabyt maras. O aš, nedėkingoji, taip džiaugiausi išvykdama.

Mes palikome Angliją, kaip minėjau, kadangi mano vyras tapo diplomatu. Jis turėjo vilčių būti paskirtas į įtakingesnę sostinę, bet pasiryžo, kaip visuomet darydavo, pasinaudoti visomis jam suteiktomis galimybėmis. Jau vien dėl sveiko klimato ir jo veiksmingo poveikio mano sveikatai jis būtų susitaikęs su tuo apmaudžiu faktu. Mums atvykus, netrukus jis pamatė daug kitų privalumų toje naujoje padėtyje, privalumų sau. Kad

ir ką veiktų, jis nemokėjo nesidžiaugti ir nemokėjo nedžiuginti kitų, nedaryti jiems įspūdžio. Būdama tobula žmona, galėjau prisidėti prie jo įtakos didėjimo.

Norėjau būti tobula. Aš pasistengiau tapti puikia ambasadoriaus žmona. Niekada nebuvau išglebusi, nedėmesinga ar nemaloninga, bet – nors šitai buvo laikoma suderinama su moters elgesiu – niekada nesiekiau ir pramogų: tai būtų skatinę mane ieškoti jų vis dažniau, naudojant būdus, nepritinkančius prie mano pareigų. Jis žinojo, kad niekad neišduosiu jo lūkesčių. Labiausiai jis nemėgo nesėkmių, prastos nuotaikos, sielvarto, nesusipratimų ir, esu tikra, negalėjo manimi skųstis, nebent tik tuo, kad kartais sunegaluodavau. Savyje aš labiausiai mėgau tai, kad jis pasirinko būtent mane, ir tai, kad neapvyliau jo. Jam manyje labiausiai patiko tai, kad buvau žavi.

Buvau laikoma pranašesne už daugelį savo lyties atstovių dėl pilkų plunksnų, oraus elgesio, aistringo pomėgio skaityti ir dėl to, ką sugebėdavau išspausti iš klaviatūros.

Mūsų santuoka buvo itin draugiška. Abu mėgome muziką. Mokėdavau jį išblaškyti, kai susierzindavo dėl kokio bjauraus, nuobodaus reikalo Karaliaus rūmuose ar susinervindavo dėl kokių užvilkintų derybų, dėl paveikslo ar vazos, pavergusių jo širdį. Jis buvo man be galo atidus, todėl nuolat priekaištavau sau dėl dėkingumo stygiaus arba dėl varginančio polinkio į melancholiją. Jis buvo ne iš tų, kurie sudrasko moters širdį, tačiau manoji buvo širdis, negalėjusi nebūti sudraskyta; ir aš pati esu kalta, kad taip nežmoniškai prie jo prisirišau.

Kalbėt su juo buvo tas pat, kas kalbėti su jojančiu ant arklio.

Aš buvau kupina didžių troškimų, maniau juos esant nukreiptus į Dievą ar dangaus malonę. Nemanau, kad tai buvo troškimas turėti vaiką, nors gailiuosi jo nesusilaukusi. Vaikas būtų buvęs kita siela, kurią būčiau pamilusi, jis būtų padėjęs man lengviau ištverti jo išvykas.

Esu dėkinga susilaukusi tikėjimo paguodos. Geresnio atsako į tą siaubingą tamsą, kuri anksčiau ar vėliau mus apgaubia, nėra.

Kai buvau dar maža mergaitė, viena iš mylimiausių mano knygų buvo Foxe'o *Kankinių knyga*, kurią padovanojo man įstabusis mano tėvas. Drebėdavau skaitydama jos pasakojimus apie Romos bažnyčios žiaurumus ir įkvepiančią kankinių protestantų narsą, kankinių, kuriuos daužė ir plakė rykštėmis, čaižė odos diržais ir mušė lazdomis per padus, kurių kūnus degino iki raudonumo įkaitintomis žnyplėmis, kuriems lupo nagus, rovė dantis, kurių galūnes merkė į verdantį aliejų ir tik po to galiausiai suteikdavo laužo malonę. Regėjau į laužą sviedžiamus žabų ryšius, regėjau, kaip liepsna pagauna jų rūbus, kaip jų kaklai, pečiai išsilenkia lanku, tarytum savo galvas jie norėtų nusviest į dangų, palikę degti tik varganus kūnus. Su gailesčiu ir baime vis galvodavau apie šlovingą vyskupo Latimerio lemtį, kurio kūnas jėga buvo įstumtas ugnin, o kraujas taip gausiai liejos iš širdies, tarsi paliudydamas nuolatinį jo troškimą apginti Evangeliją širdies krauju. Aš ilgesingai troškau būti išmėginta taip, kaip jie, o savo tikėjimo tiesą įrodyti šventąja kankinystės mirtimi. Kvailos, pernelyg pasitikinčios savimi mergaitės svajonės. Juk, manau, nebuvau drąsi, nors niekad neturėjau progos savo drąsą įrodyti. Aš nežinau, ar būčiau ištvėrus laužą, juk net per saugų nuotolį neatlaikydavau liepsnojančio ugnikalnio reginio!

Vyras švelniai vaizduodavo mane kitiems kaip atsiskyrėlę. Mano būdas nebuvo vienišės būdas. Tik aš nepergalėdavau pasišlykštėjimo bjauriais, bukais Karaliaus rūmais, o vyrui nuolatos reikėjo juose lankytis. Man mano vyro draugija buvo mielesnė už bet kieno kito.

Jis vienas suteikdavo man malonumo. Tai, ką aš gaudavau iš muzikos, negali būti pavadinta malonumu, tai buvo kur kas stipriau. Muzika suteikdavo erdvės mano kvėpavimui. Muzika mane palaikė. Muzika mane girdėjo. Manasis klavesinas ir buvo mano balsas. Skaidriuose jo garsuose girdėdavau gryną, ploną savo pačios balsą. Aš kurdavau švelnias melodijas, kurios nebuvo nei originalios, nei pretenzingos. Kur kas drąsesnė būdavau, kai skambindavau kitų muziką.

Kadangi kiekvienam, kas buvo artimas Karaliaus rūmams, žodžiu, aukštesnio rango, buvo privalu nuolat lankytis operoje, aš dėjausi, kad man ji patinka, o jam ji patiko iš tikrųjų. Aš nemėgstu teatro. Nemėgstu nieko, kas nėra tikra. Muzika turi būti nematoma. Muzika turi būti tyra. Aš neužsiminiau apie tuos skrupulus nė vienam iš saviškių operoje, net Williamui, tam aistringam ir nelaimingam jaunuoliui, pasitaikiusiam mano gyvenimo kely prieš pabaigą ir davusiam man galimybę pajusti skonį to, ką reiškia būti suprastam ir pačiam save suprasti. Su Williamu galėjau kalbėti apie didžiulį tyrumo troškulį, jam aš išdrįsdavau prisipažinti turinti svajonių, nesuderinamų su mano dalia. Mane dažnai vadindavo nepriekaištinga, angelu – juokingi komplimentai, – tačiau kai šitie žodžiai būdavo ištarti Williamo, aš juos išgirsdavau kaip nuoširdžius dėkingos širdies virpesius. Man regis, jis norėjo pasakyti, jog labai mane myli. Aš buvau jam švelni. Man regis, jis buvo mano draugas, o aš – jo. Paskui aš supratau, kad jis iš tikro laiko mane angelu, mane, tokią kupiną maištingų nuotaikų. Kartą, kai skambinome sonatą keturiomis rankomis, jis pasišalino nuo pianino, atsigulė ant sofos ir užsimerkė. Kai perspėjau, kad jis per jautriai reaguoja į mūsų muzikavimą, atsakė: Deja, tikra teisybė, muzika mane žlugdo – ir blogiausia tai, kad man patinka jaustis sužlugdytam. Galėjau tęsti savo pamokslą, bet nutilau, nes supratau, kad pasakysiu kažką per daug. Būčiau pasakiusi, kad mane ne muzika žlugdo, o veikiau aš žlugdau kitus su muzikos pagalba. Kai pradėdavau skambinti, net mano vyras liaudavos man egzistavęs.

Buvau jaunesnė už savo vyrą, bet niekada nesijaučiau jauna. Neįsivaizduoju, kad mano gyvenimas būtų galėjęs būti geresnis. Su juo mane susiejo moters silpnumas. Mano siela kabinosi į jojo sielą. Aš nepakankamai save gerbiau. Stebiuosi radus tiek dingsčių nusiskundimams, esu tikra, kad žmonos vaidmuo – atleisti, dovanoti, viską iškęsti. Kam gi būčiau galėjusi atskleisti savo liūdesį? Nebuvau apakinta taip, kad nematyčiau meilės

šališkumo, tačiau jį teisti – virš mano galių. Aš niekada nepykau. Aš niekada nepuoselėjau šiurkščių, žemų jausmų. Dabar prisipažinti, kad jų turėjau, – palengvinimas.

Manau, turiu pripažinti, jog buvau nelaiminga, o gal vieniša. Bet neprašau pasigailėjimo. Būtų gėdinga verkšlenti dėl savo dalios, kai iš tikrųjų tiek nelaimingų moterų aplinkui, pavyzdžiui, tos, kurias apgavo ar paliko vyrai, ar tos, kurios pagimdė vaiką tik tam, kad jo netektų.

Manau, galiu jį apibūdinti kaip savanaudį. Sakyti šitai man nelengva. Kai tiktai pradedu įžvelgt jo kaltę, iškart prisimenu, jog vyras iš jo aplinkos auklėjamas siekti malonumų ir vykdyt pareigas, jog vyras, turintis jo būdą, linkęs paklaidžiot juose, visoj jų įvairovėj, ir tuomet mano sena meilė vėl sukyla ir užtemdo visus liūdnus jausmus. Žinau, kad jis patirdavo ir sielvartą, nes mėgdavo kalbėti apie laimę. Kai išgirsdavau jo atodūsius, galėdavau ištverti viską.

Manau, turiu pripažinti, kad jis buvo ciniškas. Mintis, jog šitame begėdiškame, iš anksto sutvarkytame pasaulyje galima elgtis kitaip, jam būtų atrodžiusi tik moteriškai kvaila. Gal net turėčiau pripažinti, jog jis galėjo būti žiaurus, nes, manau, galima teigti, kad jis buvo toli gražu ne švelniasielis vyras. Jūs atšausite, kad jis buvo vyras, o švelnūs jausmai – silpnosios lyties sfera, nes jai nereikia susiremti su priešiškumu. Tačiau aš netikiu, kad tai tiesa. Mūsų bejėgė lytis, daugumas mūsų susiduria su priešiškumu taip pat atvirai, kaip ir bet kuris vyras. O švelniasielių vyrų yra daug, aš tuo neabejoju, nors sutikau tik vieną, savo brangų tėvą.

Moteris pirmiausia yra duktė, paskui – sutuoktinių poros pusė. Mane apibūdina, aš pati save apibūdinu pirmiausia kaip moterį, kuri už jo ištekėjo. Jis nebus apibūdintas visų pirma kaip vyras, kuris mane vedė, nors dažniausiai jis prisimenamas – vyrui neįprasta dalia – kaip vyras, vedęs savo antrąją žmoną.

Jam nepatiko, kad aš jį palieku. Sielvartas, kurį patyriau per paskutinę savo ligą, – neapsakomas. Žinojau, kad jam stigs

manęs labiau, nei jis tikėjosi. Vyliausi, kad jis ves dar sykį. Įsivaizdavau, kad tai bus garbinga našlė, truputį už jį jaunesnė, nebūtinai turtinga paveldėtoja, mylinti muziką. Maniau, kad švelniai prisimins mane. Mes, moterys, negalime įsivaizduoti, kaip vyrai skiriasi nuo mūsų. Juos valdo kažkas be galo įsakmaus, kas net geriausius paakina pasiduoti geiduliams ir nepadoriai elgtis. Jis mylėjo mane stipriai, kaip sugebėjo, o paskui nuoširdžiai mylėjo moterį, kuri buvo visiška mano priešingybė. Bet juk dažnai atsitinka, kad gera žmona, įkalinta tarp ją nususinusių dorybių, kurias ji puoselėjo, norėdama būti nepriekaištinga, paliekama dėl gyvesnės, jaunesnės, patrauklesnės moters. Man bent pavyko išvengti to dažno pažeminimo, kurį iškentė žmona vyro, pasigrobusio antrosios mano vyro žmonos meilę. Aš gavau viską, ką mano vyras galėjo duoti tokiai, kaip aš.

Gailiuosi, kad negalėjau numalšinti savy troškimo gauti iš jo kur kas daugiau. Tarkim, jis pernelyg dažnai palikdavo mane vieną ir daugiau džiaugdavos savim nei manimi, kai būdavom kartu, bet koks gi vyras su savo žmona elgiasi kitaip? Negi galėjau tikėtis tos aistros, kurią jis jaustų meilužei? Elgiuosi nekrikščioniškai priekaištaudama jam dėl to, kad jis nebuvo toks, koks negalėjo būti.

Turėčiau pamėginti įsivaizduoti, koks būtų buvęs mano gyvenimas be jo, bet negaliu. Vien nuo minties, kad jis galėjo mirti anksčiau nei aš, man apsiniaukia protas. Mes niekad negyvenom atskirai. Turėjau laimės matyti jį iš arti ir iš toli daugybėje švytinčių salių, kur jis visada būdavo pats ryškiausias, o kai jam reikdavo išvykti, visuomet žiūrėdavau į jo portretą, mažytį paveikslėlį, ne itin vertingą, bet labai man brangų. Tą portretą nešiojau ant krūtinės visada, nusinešiau jį ir kapuosna.

2

Esu jos motina. Suprantate, ką noriu pasakyti: jos motina. Daugelis manė, kad esu Jos Malonybės kambarinė. Aš moku nelįsti į akis. Bet aš esu jos motina.

Bažnyčioje aš susituokiau su senuoju Lyonu, kalviu, jos tėvu, kuris pasibaigė nuo karštligės po dviejų mėnesių, kai mano brangioji dukrelė gimė. Kaip kad jis buvo vienintelis Mary vyras, taip ir ji buvo vienintelis Mary vaikas, todėl jūs galite įsivaizduoti, kaip toji Mary ją mylėjo. Be to, buvau dar jauna, daili ir maniau, kad nusipelniau geresnių sąlygų nei tos, kuriose gyvenau, taip man sakydavo ir mūsų kaimo žmonės. Matyt, ji paveldėjo iš manęs dalį savo drąsos, mes labai primename viena kitą, beveik kaip seserys. Laiminga jausdavaus tiktai tuomet, kai mudvi būdavom kartu. Mes visad būdavom kartu.

Tai aš pirmoji atvykau į Londoną, atsekiau paskui savo džiaugsmą, Joe Hartą, aludarį, kai tik jinai pradėjo tarnauti aukle pas poną Thomasą kaime. Man neatrodė nepadoru palikt ją vieną, juk jai buvo jau trylika, o motinystė tuomet man dar nebuvo viskas. Tai vienintelis kartas, kai aš ją palikau ir gyvenau be jos su Hartu, Londonas buvo visai kitas pasaulis, ir kaip mes linksminomės, tuomet buvau jauna dar. Bet ir jinai greitai atvyko, jai buvo kone keturiolika, ji buvo jau suaugusi, mat mano protingoji širdelė parsisamdė tarnaite pas vieną daktarą, kuris turėjo visą namą gražioje aikštėje prie Blackfriars tilto, kur paskui tais metais buvo maištai ir kareiviai sumetė visus lavonus

į Temzę. Tai buvo girtuoklių šutvė, ir jie plėšė, degino namus ir krautuves tų geresnių už juos žmonių visą savaitę, bet juos sulaikė dar prieš nusigaunant prie to daktaro namų, kur visi buvo viduje, kaip jinai pasakojo – kone apkurtę nuo muškietų salvių. Kaip baisu būti neturtingam. Bet dar blogiau nesugalvoti nieko geriau už SMURTĄ, kad praturtėtum.

Ji visada dabojo, kad aš nesusitikčiau su jos šeimininke, o pati niekad nesilankydavo aludėje, kur gyvenau su savo Joe. Mes susitikdavome paslapčia, tarsi meilužiai, išlenkt taurelę kitą ar pasivaikščiot už parankės po Vauxhallą, klausydamosi paukščių čiulbesio. Matyt, jinai papasakojo daktarui Buddui kokią istoriją apie savo kilmę, ne tokią jau nuvalkiotą, kur poniai Hart, kaip aš tuomet vadinausi, nebuvo vietos, o jisai mokė ją skaityti. Tačiau paskui ji vieną kartą prisipažino, kad daktaro sūnus pasinaudojo ja. Motinai visad liūdna išgirst tokį daiktą, kai jis nutinka pirmą kartą, bet aš jai pasakiau, kad nieko kito ir negalima buvo tikėtis, kai ji tokia graži. Aš maldavau, kad tik ji nepaliktų daktaro Buddo, ypač todėl, kad ten galėjo prasimušt į žmones, bet ji man pasakė, kad niekad neketino likti tik kambarine ir kad nori tapti aktore, garsia aktore, ji ir geriausia jos draugė, irgi tarnaitė daktaro Buddo namuose. Ir kad yra girdėjus apie kitą daktarą, samdantį jaunas moteris, bet ne tarnaitėmis, o greičiau aktorėmis, ir aš tuomet paklausiau, kam daktarui reikia aktorių. Gydyti aukštus žmones, atsakė ji. Paskui ji parsisamdė daktarui Grahamui ir dirbo jam, kol sutiko serą Harry prie Drury Lane teatro ir jis pasakė, kad padės jai tapti tikra aktore, nes vaikščiodavo į teatrą visąlaik. Mano vargšė tyra širdelė, bet kas gi būna labiau patyręs penkiolikos metų. Ir jis, tikras baronas su kutuota lazda, kabančia ant riešo, pasikvietė ją vasarai į savo dvarą Sasekse. Kokia likimo permaina, dar tik pirmoji! Ji jau pakankamai žinojo, kad užuostų, jog ten bus palaida bala, visi tie sero Harry'o draugai, ir paprašė, kad aš važiuočiau su ja. Kaip tikra dama, o tokia ji jau buvo, kuriai reikia kompanionės. Tik vasarai, pasakė ji. O paskui? paklau-

siau. Kaip Dievas duos, atsakė ji linksmai. Aš negalėjau atsilaikyti prieš jos šypseną. Žinoma, mes ten likom iki metų pabaigos. Taigi turėjau palikti savo Joe, trumpam, nors taip išėjo, kad palikau visiems laikams, o paskui atsirado Cadoganas ir nuo tada jau niekas mudviejų nebeišskyrė. Ji buvo man daugiau negu duktė. Ji rūpinosi manimi. Ji pasakydavo man viską. Ji pasiimdavo mane visur, kur eidavo, o eiti ji turėdavo visur, kur eidavo tas vyras, bet ji visuomet pasiimdavo mane. O kai ji įsikūrė to džentelmeno namuose, aš turėjau tvarkyti visą namų ūkį, taigi buvau lyg ir tarnaitė, bet aš esu jos motina.

Kaip aš ja didžiavausi. Turėti tokią gražią dukrą, kuria taip daug kas žavisi. Kai buvo dar maža, aš jau žinojau, kad vyrai negalės prieš ją atsilaikyti. Tačiau ji gimė ne tokia besmegenė, kaip to norėjo seras Harry. Jis buvo pirmas ir visų blogiausias, tikriausiai visuomet taip būna. Jis su draugais kiauras dienas medžiodavo, žvejodavo ir duodavosi fajetonais po tuos purvinus kelius, o vakarais būdavo kortos ir lošimo kauliukai, šarados ir ąsočiai porto ir punšo. Šarados visad baigdavosi tuo, kad kas nors nusirengdavo ir buvo nuvedamas tiesiai į lovą. Tačiau mano širdelė stengėsi kaip įmanydama, stebėjo viską savo gražiomis šviesiomis akimis, ką daro tie turtuoliai ir kaip jie rengiasi. O seras Harry išmokė ją jodinėti, ir ji buvo tokia graži, tiesi ant arklio. Kartais savaitei kitai ten atvažiuodavo Charles, ir jai patikdavo su juo šnekėtis. Ir daugybė tarnų, aš nebuvau jos tarnaitė, aš pasilikdavau mūsų kambaryje. Aš buvau jos motina.

Po šešių mėnesių, praleistų su seru Harry'u, ji parašė nevilties kupiną laišką kitam, Charlesui, nes mums reikėjo pagalbos. Seras Harry atrodė geresnis už Charlesą, nes buvo turtingesnis. Bet kai tik sužinojo, kad netrukus atsiras kūdikis, ėmė galvoti apie vienui vieną dalyką: kaip mumis atsikratyti. O kadangi nebuvo galimybių laikyt namuose sero Harry'o pavainikio, aš nenorėjau, kad ji prisirištų prie savo kūdikio, kaip būna su motinomis. Koks skausmas sugėlė mano širdį, kai mano širdelė

suėmė rankele mano pirštą ir prisitraukė mane prie savęs. Vaikas – didžiausia laimė, kokią tik moteris gali patirti. Aš nieko neturiu prieš vyrus, aš pažinojau jų ir buvau su jais laiminga, ir kai kurie iš jų mane mylėjo. Bet vaiko meilė ir meilė, kurią motina jaučia vaikui, – didžiausia iš visų.

Reikėjo truputį palaukti, mes grįžome į Londoną, beveik badavome, ir aš žinojau, koks kitas žingsnis laukia moters. Kad mano širdelė šito susilauktų! Bet tuomet Charles atrašė jai laišką ir mūsų padėtis pasikeitė. Jisai norėjo, kad ji gyventų su juo, tačiau ji nesutiko važiuoti be manęs, ir jis neprieštaravo. Tai buvo ilgas laiko tarpas, daug metų. Aš sutariau su Charlesu, aš visuomet stengiuosi sutarti su vyru, kuris ją įvertina, ir Charles nebuvo toks kaip seras Harry, visai ne toks, nors ir buvo sero Harry'o draugas. Nes jis nebuvo toks turtingas ir beveik neprisiliesdavo prie butelio, ir visuomet būdavo su knyga rankose. Jisai norėjo, kad mano širdelė išmoktų skaityti knygas, rašyti laiškus ir pilstyti arbatą, ir priiminėti svečius drauge su juo kaip tikra žmona. O aš buvau su jais ten, taip jisai sutaupydavo tarnaitės algą, nes nebuvo labai turtingas, kaip sakėsi. Jis ją išmokė rašyti į jos knygą gražia rašysena visus tuos žodžius stulpeliu kairėje iki pat apačios: Duona, Avino šlaunis, Malkos, Cukrus, Adatos ir Siūlai, Kiauliena, Šluota, Muškato riešutas, Garstyčios, Žvakės, Sūris, Pinta porterio ir panašiai, o paskui užbraukti linija. O dešinėje pusėje – sumas, kurias jis tikrindavo drauge su ja kas savaitę, ir pasakė, jog džiaugiasi, kad ji tokia taupi. Vėliau jis leido man daryti tai vietoj jos, aš norėjau, kad ji būtų laisvesnė ir daugiau laiko leistų su juo, kad išmoktų geriau pamėgdžiot jį ir jo šaunius draugus, kad išmoktų kalbėti daugiau kaip jis, o ne kaip aš. O vienas jo draugų susižavėjo ja ir paprašė, kad ji jam papozuotų tikram paveikslui, po to pasakė, kad nebenori naudotis jokiu kitu modeliu. Ponas Romney ją dievino, pasakė, kad ji genijus ir kad visam pasauly nėr panašios į ją, ir jie netgi nebuvo meilužiai. Mano duktė buvo labai išranki.

Ir taip mes nuostabiai gyvenom, nieko geresnio negalėjau nė įsivaizduoti, su Charlesu dideliam name, kur buvo šilta žiemą, kur aš turėjau savo kambarį, o ji visą laiką tobulėjo, aš irgi buvau laiminga su ja, nieko daugiau nė nenorėjau, bet sutikau Cadoganą ir netekau galvos. Jis buvo velniškai gražus ir po savaitės aš pasakiau jos Charlesui, kad esu kviečiama į kaimą aplankyti sesers, kuri miršta nuo skrupulo ir turi devynis mažus vaikus. O iš teisybės, mano širdelė tai žinojo, nes niekad nieko nuo jos neslėpiau, aš išvykau su savo Cadoganu. Ir mudu nuvažiavome vežimu į Swansea, kur jo brolis laikė taverną, aš vergavau tenai septynis mėnesius, miegodama palėpėje, o paskui jis pabėgo su kekše, sutikta tavernoje, dingo, o jo brolis mane išvarė. Aš parėjau pėsčiom, turėjau daug bėdų kelyje su vyrais laukuose, bet nesvarbu, aš laimingai pargrįžau į Londoną, o mano širdelė buvo labai supykus ant manęs, tačiau atleido, taip džiaugėsi vėl pamačius savo motiną. Mudvi pasakėm Charlesui, kad kaime aš ištekėjau už vieno vyro ir maniau, kad man reikės ten pasilikti, bet mano sesuo nemirė, todėl grįžau į Londoną, nes labai jau ilgėjausi dukters. Ir tai buvo savotiška teisybė.

Nežinau, kodėl pasirinkau Cadogan kaip ištekėjusios moters pavardę, kurią turėjau pasakyti Charlesui, nes juk tai buvo pavardė velsiečio, kuris sudraskė mano širdį. Aš juk galėjau pasakyti jam, kad ištekėjau už Cooperio. Tačiau mano širdis dar buvo jo kupina. Todėl ir pasakiau Cadogan, ir Cadogan likau. Mes, moterys, visuomet turim daugiau nei vieną pavardę. Jei vyras pakeistų pavardę keturissyk gyvenime, jūs pamanytumėt, kad jisai kažką slepia. O moteris – ne. Įsivaizduokit vyrą, kuris keičia savo pavardę kiekvienąsyk, kai veda moterį ar pasisako tai padaręs. Man norisi tik nusijuokti. Tai būtų išvirkščias pasaulis.

Šiaip ar taip, tai buvo paskutinė mano pavardė ir paskutinis mano vyras, ir aš buvau tokia laiminga, kad sugrįžau. Ir nuo to laiko ta vargšė mylinti sena siela, nes, nors ir nebuvau tokia sena tuomet, aš leidau sau tokia atrodyti, nes jauną moterį

padaro vyrai, o man su vyrais buvo baigta, aš tegalvojau tik apie savo širdelę ir jai padėjau. Ir niekad nesu buvus laimingesnė, nes tai yra didžiausia laimė. Vyrai – netikėliai, aš tai tvirtai sakau. Ir jie galvoja tik apie savo malonumus, jie gali užgauti moterį, kada jie pasigėrę. Aš niekad nieko neužgaudavau, kai būdavau girta, ir, kertu lažybų, savo džiną mėgau ne mažiau už kokį vyrą. Bet moterys kitokios. Vyrai – netikėliai, aš pasakysiu tai dar sykį, o paskui nurimsiu, bet mes negalime be jų ištverti, ir aš džiaugiuosi, kad man bent nereikėjo jų atsisakyti kaip toms vargšelėms merginoms Airijoje, kurias uždaro į vienuolynus ir jos negali iš ten išeiti. Romos bažnyčia tokia netikusi, aš taip ir nesupratau, kodėl mano širdelė gyvenimo pabaigoje... bet tai jau kita istorija, aš juk kalbėjau apie vyrus. Ir apie tai, kaip mums, vargšėms moterims, jų reikia, kaip puolame prie jų tarsi vabzdžiai į liepsną ir nieko negalim padaryti, nors užvis geriausia yra vaikas. Motinos meilė vaikui – tai tikra meilė.

Nors motina negali tikėtis, kad jos vaikas mylės ją taip pat stipriai, ypač kai jis suaugęs, bet man buvo gana, kad aš buvau jai reikalinga ir kad ji norėjo, jog visada būčiau prie jos.

Gyvenimas, kaip jau minėjau, geresnis būti negalėjo, išskyrus tai, kad Charles visuomet graužėsi dėl pinigų ir vertė mus skaičiuot kiekvieną pensą. Jis galėjo išeiti iš namų ir nusipirkti sau seną paveikslą didžiuliame paauksintame rėme, kuris tikriausiai kainavo daugybę ginėjų, o paskui pakeldavo balsą ant mano širdelės, kai pamatydavo jos knygoje tarp keturių pensų už Kiaušinius ir dvylikos šilingų už Arbatą dar užrašytus du pensus Varguoliui. Bet jis vis viena buvo jai labai geras, vadino ją savo mažyle ir ji beviltiškai jį pamilo, galvodama tik apie tai, kaip jam įtikti, jis irgi buvo ją įsimylėjęs, mačiau tai iš jo veido, aš juk pažįstu vyrus. Jis netgi davė mums pinigų nuvykti dviem savaitėm prie jūros, kad ji galėtų pasigydyti raudonas dėmes ant savo gražių alkūnių ir kelių. Ir jis mokėjo pinigus tai šeimai kaime, kuri augino jos vaiką, tai buvo labai gražu iš jo pusės, nes mergaitė buvo ne jo, o sero Harry'o, kuris nė girdėti apie ją nenorėjo.

Taigi viskas buvo kaip reikiant, išskyrus tai, kad Charles buvo ne toks jau puikus tipas, kaip atrodė. Nes jis nusprendė atsikratyti neįkainojamos mergaitės, kad galėtų vesti pinigus, bet neturėjo drąsos jai pasakyti ir melavo, ir, nors visa tai išėjo tik į gera, iš pradžių mano širdelės širdis sruvo kraujais, kol jinai susitaikė su ta mintim. Nes Charles turėjo turtingą seną dėdę ir norėjo, kad tasai dėdė sumokėtų jo skolas. Jis nuolatos rašė jam laiškus, iš tikrųjų juo žavėjosi, tas dėdė buvo labai aukštas, bet toks buvo ir Charles, nes jie abu buvo vienos giminės. Jie iš tikrųjų atrodė labai panašūs, abu gražuoliai vyrai, tik dėdė nebuvo visad toks susirūpinęs, kaip Charles. Dabar jis buvo Anglijoje, nes neteko velsietės žmonos ir jam reikėjo parvežti vargšelės kūną tėviškėn, nes jinai nenorėjo būt palaidota stabmeldžių žemėje. Po to jisai dažnai mus aplankydavo. Aš nemanau, kad mano graži duktė krito jam į akį, tai buvo tik Charleso išmislas, bet niekad negali žinoti, juk vyrai taip greitai įpuola į gašlumą. O paskui atsitiko taip, kad dėdė sugrįžo ten, kur jis gyveno, kur jis turėjo labai aukštą padėtį, kaip sakė Charles, tuomet Charles užsigeidė, kad mudvi nuvažiuotume jo aplankyti, kad mano širdelė pramoktų kiek itališkai, prancūziškai, išmoktų skambinti pianinu ir viso to, ką moka damos. Ir mano širdelė, – ji niekad nepraleisdavo galimybės pasitobulinti, – sutiko. Ji taip norėjo pamatyti svečias šalis ir tai, kas parašyta knygose, tačiau svarbiausia jai buvo užsikariauti Charleso meilę, ji norėjo, kad jis galėtų ja didžiuotis. Ji nieko nenujautė, žinau, bet vis dėlto ji privertė Charlesą ne vieną kartą prisiekti, kad jis netrukus atvažiuos pas mus, netrukus, po kelių mėnesių. Aš važiuoti netroškau, nes truputį bijojau tos kelionės ir nenorėjau, kad mano seni kaulai kratytųsi visais keliais ir aukštumomis. Girdėjau, kad mums teks keltis per Alpę, tuomet maniau, kad tai – vienas kalnas, ir kad tos šalys pavojingos, kad gali tekti badauti, nes jų maiste daugybė aitrių pipirų. Bet jei mano širdelė nori važiuoti, pasakiau, aš būsiu patenkinta. Ir ji pabučiavo mane.

Tai buvo labai ilga kelionė, nė nemaniau, kad gali būti tokių tolimų kraštų, bet man ji labai patiko, nes mes visąlaik matėme naujus vaizdus, o tai natūralu, nes niekad nevažiavome tuo keliu anksčiau. Mano širdelė nuo ryto iki vakaro buvo prigludusi prie lango, taip jai džiugu buvo matyti viską, ko ji nebuvo mačiusi. Su mumis važiavo dailininkas, kuris buvo Charleso draugas ir gyveno Romoje, jis grįžo namo ir sakė, kad visi geri dailininkai dabar turi gyvent Italijoje. Tuomet jinai pasakė jam, kad ponas Romney nenori gyventi Romoje, ir tai buvo akiplėšiška iš jos pusės, nes ji norėjo pasakyti, kad ponas Romney geresnis dailininkas už jį, bet nepasakė. Nors jis suprato. Mano širdelė mylėjo tą poną Romney lyg kokį tėvą. Ji beveik taip pat sielojosi jį palikdama, kaip sielojos dėl Charleso, nors manė, kad vėliausiai po metų vėl jį pamatys, o Charlesą pamatys po penkių mėnesių. Ji nė nenutuokė, kad tam prireiks penkerių METŲ.

Net jeigu ir mažiau laiko būtų praėję, tokius pasikeitimus ir išsiskyrimą sunku ištverti, kai myli iš tikrųjų. Kaip aš džiaugiuosi, kad po Cadogano, teprasmenga skradžiai juoda velsietiška jo siela, aš niekad nesiskyriau su savo širdele.

Kai atvažiavome į Romą, ji norėjo pamatyti tuos pastatus, bet dėdė atsiuntė vyresnįjį liokajų mūsų pasitikti, ir likusią kelionės dalį mes važiavome su jo dėdės karieta. Liokajus pasakė mums, kad dėdė turi septynias karietas, o šita – prasčiausia. Septynios karietos! Kam žmogui septynių karietų, net jeigu jis aukštas džentelmenas, jeigu žmona jau mirė, gal turtingos poros ir nori keliauti atskirai, bet net jeigu jo žmona dar būtų gyva, jiems reikėtų tik dviejų. Ką gi jis darė su kitomis penkiomis? Kol aš laužiau galvą tais kvailais klausimais, nes jie iš tikro buvo kvaili, kaip aš netrukus įsitikinau, nes turtingi žmonės visuomet randa, kaip pasinaudoti savo prabanga, nėra ko kvaršinti dėl jų galvos, mano širdelė naudojos galimybe žvalgytis pro karietos langus, kurie, beje, buvo iš tikro stiklo. Ji uždavinėjo daugybę klausimų liokajui Valerio, kuris šiek tiek kalbėjo prašmatnia ang-

lų kalba. Ji klausinėjo gėlių ir medžių, ir jų vaisių pavadinimų ir rašė popieriuje jo atsakymus. Ji prašė, kad jis labai lėtai ištartų kai kuriuos žodžius savo kalba, labą dieną ir sudie, prašau ir ačiū, kaip gražu ir aš labai džiaugiuosi, ir kas čia. Juos ji irgi užsirašydavo. Ji visą laiką mokėsi.

O kai atvykome į vietą, į tą didelį namą, kur Charleso dėdė buvo ambasadorius, mes iš tikrųjų nustebome. Aš niekad nemačiau tokių namų ir tarnų daugiau, nei galima buvo suskaičiuoti, ir dėdė davė mums keturis didžiulius kambarius, ir tarnų mano širdelei, vien tik jai. Ir aš buvau tokia laiminga dėl jos, nes mačiau, kad dėdė dirsčioja į ją, ir pagalvojau, o kodėl gi jis neturėtų to daryti. Bet ji, vargšė širdelė, iš pradžių to nepastebėjo. Ji manė, kad jis toks malonus su ja, nes labai myli savo sūnėną. Mano duktė buvo tokios geros širdies, ji mokėjo būti tokia tyra. Aš privalėjau jai pasakyti tai, kas buvo aišku kaip diena, kad Charles išsiuntė mus čia būtent dėl to, bet ji įtūžo. Tai buvo pirmas kartas, kai mano duktė įtūžo ant savo motinos ir tą sunku buvo ištverti. Jinai grasino, kad išsiųs mane atgal į Angliją rytoj pat prašyti jos brangaus Charleso atleisti už įžeidimą, bet aš neįsižeidžiau. Ji sakė, kad jos pačios motina nori parduoti ją dėdei. Ponas Romney jai pasakojo apie paveikslą, kur pavaizduota panaši į mane moteris, pasakė ji, prancūzų dailininko, kuris nutapė dailininką ir jo modelį, o kampe sėdėjo sena moteris, kuri galėjo būti motina, o iš tikrųjų buvo sąvadautoja, ir kad taip būdavo įprasta kitose šalyse, tokiose kaip Prancūzija ir Italija, bet Anglijoje to nebuvo. Imkime kad ir poną Romney, juk ji tiek kartų lankėsi viena jo studijoje, be jokios palydovės, bet jis nė karto nebuvo prie jos prisilietęs. O jos Charles buvo pono Romney draugas ir negalėjo būti niekšas. Kaip aš galėjau pamanyti, kad Charles galėjo perduoti ją savo dėdei už pinigus. Tuomet man pasakyk, tariau aš, kodėl tu negavai iš jo nė vieno laiško nuo tol, kai čia atvykome, o pati rašai jam meilės laiškus kiekvieną dieną. Tuomet ji nuliūdo ir apsiverkė, ak, jis turi atvažiuoti, aš priversiu jį atvažiuot ir

pasiimt mane. Kaip aš norėjau suklysti, bet aš buvau teisi. Aš nesakau, kad motina visad būna teisi, bet kartais taip, kai to nenori.

Tačiau paskui viskas baigėsi kuo geriausiai, kaip būdavo mano širdelei visuomet, kai ji buvo jauna. Visų blogiausi laikai buvo tada, kai ji pasakė serui Harry'ui, kad laukiasi kūdikio, aš jai sakiau, kad nesakytų, bet ji manęs neklausė. Ir jis išvijo mus, mes grįžome į Londoną, ji buvo nėščia, nors nesimatė, o netrukus mes neturėjome nė fartingo, tačiau reikėjo sumokėt nuomą nakvynės namuose, ir tuomet ji išėjo, ir dingo savaitei. Kaip man buvo liūdna, kol laukiau, galvodama apie visus tuos vyrus po tiltais, gatvių pasieniuose, juk žinote, kokie tie vyrai. Bet kai jinai sugrįžo, manęs pasigailėjusi, nes ji visuomet stengdavosi manęs neįskaudinti, prisipažino, kad visą laiką turėjo tik vieną vyrą, tokį džentelmeną, kurį sutiko vaikštinėjant su labai padoriais draugais Vauxhallo parke, nors jis ir buvo užsienietis, o visus tuos pinigus ji gavo iš jo ir mums užteko jų prasimaitinti mėnesį. Ir kaip tik tuomet, kai jie jau baigėsi, atėjo Charleso laiškas ir buvome išgelbėtos. O dabar lygiai taip atsitiko su Charleso dėde ir mes gyvenome kaip dar niekad nebuvome gyvenusios, daug geriau nei su Charlesu.

Dabar Charleso namai atrodė man tokie maži. Kaip greitai ta senoji Mary priprato, kad jai patarnautų. Vieną dieną – nakvynės namuose, kitą – rūmuose! Toksai jau daiktas tas gyvenimas, aš visad taip sakiau. Arba priešingai. Miestas buvo gražus ir man patiko, kad matės jūra, nors aš visai nesupratau, ką tie žmonės kalbėjo, ir ji pasakė man, kad turėčiau išmokt jų kalbą. Bet aš jos taip ir neišmokau, ir tai tikriausiai buvo viena iš priežasčių, kodėl žmonės manė, jog aš savo širdelės tarnaitė. Bet aš buvau jos motina.

Kaip jau sakiau, tas dėdė iš tikrųjų užėmė čia aukštą padėtį. Jis buvo artimas su Karalium ir Karaliene, kurie buvo pirmieji mūsų matyti karalius ir karalienė, todėl mums buvo labai smalsu. Karaliaus buvo labai didžiulė nosis, o Karalienės – apatinė

lūpa, atvipusi į priekį. Mus tai nustebino. Bet buvo nuostabu matyti juos auksinėse karietose.

Nesakau, kad mano širdelė buvo laiminga iš pat pradžių. Reikėjo laiko, kad tas kitas išeitų jai iš galvos, nes jos širdis švelni ir ji labai mylėjo Charlesą. Ji liejo ir liejo ašaras, nes pagaliau atėjo laiškas nuo Charleso, kur buvo parašyta, kad ji būtų su dėde. Nesuprantu, kodėl jai taip nepatiko ta mintis. Senukas samdė jai prancūzų ir italų kalbų mokytojus, vežiojo mus savo karieta, rodė ją visiems. Jis nenuleido nuo jos akių ir buvo aišku, kad atiduotų jai viską, bet ji pasakė ne. Jai reikėjo pasielgti savaip. Bet vienas dalykas yra tikras – ji iš tikrųjų jį pamilo, jis buvo toks malonus, o ji geros širdies ir negalėjo nepasijust dėkinga tam, kuris mylėjo ją, taigi galiausiai viskas susitvarkė ir ji atsigulė į to senuko lovą.

Lengviau atsidusau, nes žinojau, kad tai reiškė, jog mes galėsim pasilikti čia dar kurį laiką, gal net metus, iki vėl reikės grįžti Anglijon, ir buvo galima nebegalvoti, kas bus paskui. Tegu pasidžiaugia, tariau sau, ji dar tokia jauna. Jinai turėjo mokytoją, kuris ateidavo triskart per dieną padainuoti drauge su ja ir kartais, sėdėdama gretimame kambaryje, aš neatskirdavau, kuris iš jų dainuoja. Kai aš paklausiau Valerio, kaip vyras gali dainuoti taip plonai, jis tik nusijuokė iš mano nemokšystės ir pasakė, kad tam mokytojui nupjovė kapšius, kai buvo dar berniukas, kad čia buvo toks paprotys, kad išeitų geras dainininkas, nors tai ir buvo draudžiama įstatymo, tačiau bažnyčios viliodavo tokius berniukus kaip įmanydamos. Jis palietė savo kapšius ir persižegnojo. Ir kai aš pasakiau tai savo širdelei manydama, kad ji nustebs taip pat, kaip aš, ji man pasakė, kad žinojo ir kad man reikia pripažinti, jog dabar gyvename svetimoj šaly, kur žmonės elgiasi kitaip nei mūsų brangioj senojoj Anglijoj, kad mokytojas – didis dainininkas ir jai pasakė, kad josios balsas nuostabus. Bet tuomet jis – ne vyras, tariau. Jis – moteris. Ne, atsakė ji, jis vyras, ir kai kurie jų myli moteris, o moterys laksto paskui juos. Bet ką jis daro, kai jam neatsistoja, paklausiau.

Tuomet ji palingavo galvą ir sakė esanti nustebusi, kad taip menkai nutuokiu apie lovos meną, jei neįsivaizduoju, ką. Tuomet turėjau prisipažinti, kad nebuvau sutikusi nė vieno vyro, kuriam rūpėtų kas nors kita, išskyrus tą vienintelį dalyką, ir kad jis atsitiktų kuo greičiau, bet ji pasakė man, kad būna vyrų, nors ir nedaug, kuriems patinka suteikti moteriai tokį pat malonumą, kokį moteris suteikia vyrui. Aš niekad negirdėjau apie tai, tariau. Ir ji pasakė, kad jai gaila, jog aš to nepatyriau su vyrais. Tuomet ir pasakiau savo panelei, kad neprastai leidau laiką su josios tėvu, amžiną jam atilsį, su Joe ir su kitais, ir su velsiečiu Cadoganu, kuris pavogė man širdį. Ir kad ji prilaikytų liežuvį ir neįsivaizdintų prieš savo seną motiną dabar, kai gyvena kaip tikra ponia, ir prisimintų, iš kur atėjo. O ji pasakė, kad niekad neužmiršta, kas ji buvo, ir erzina mane tik šiaip. Bet nesilioviau spėliojusi, kuris gi iš tų vyrų buvo toks išradingas meilužis. Tai negalėjo būti seras Harry, visuomet girtas, nei Charles, kuris visuomet mazgojosi rankas, o tai jau prastas ženklas vyrui. Senasis dėdė, nors ir buvo dėl jos pamišęs, neatrodė, kad būtų toks vyras lovoje. Bet aš jos nepaklausiau. Mes visuomet pasikalbėdavome apie viską, tačiau įsivaizduoti, kokia ji būna lovoje su vyrais, man nerūpėjo. Man ji visuomet buvo dukrelė, išblyškusi, didžiulėmis didžiulėmis akimis. Džiaugiausi, kad ji pažinojo vyrus, nes ką gi gali moteris be vyro, ypač tokia, kaip ji, norinti tapti prašmatnesne ir patekti į aukštąją visuomenę. Kitų būdų tai pasiekti nėra. Ir vis dėlto aš kartais noriu, kad pasaulis apsiverstų aukštyn kojom. Aš noriu pasakyti, kad moteriai nereiktų įsiteikinėti vyrams, kai ji tokia drąsi, protinga mergina, kaip mano širdelė. Bet tai tik mano nuomonė.

Ir aš paklausiau jos, kaip tu manai, kiek visa šitai dar truks. O ji perklausė: kas visa tai, aš atsakiau, na, su tuo dėde, tada ji kad puls juoktis, juoktis, paskui pasakė: amžinai. Tada aš pasakiau jai, nebūk kvaila, tu juk pažįsti vyrus, po to, kai Charles šitaip su tavim pasielgė, turi pažinti. Tada ji atsakė, ne, jis ne

toks, jis tikrai mane myli ir aš ketinu jį mylėti, ir padaryti laimingą, kiek tik įstengsiu.

Manau, ji buvo laiminga su tuo senuku. Nes iš tikrųjų ji padarė jį labai laimingą, o jis vis labiau ir labiau kraustėsi dėl jos iš proto. Ir man jis buvo geras, duodavo šiek tiek kišenpinigių. Ir aš visuomet valgydavau su jais drauge, jie visuomet prašydavo, kad pasilikčiau, kai ateidavo svečių. Jis turėjo daugybę akmenų, statulų, paveikslų ir panašių dalykų, kur pasisukdavai, namai buvo jų pilni, ir aš, žinoma, džiaugiausi, kad man nereikėjo šluostyt nuo jų dulkių ir blizgint. O ji išmoko jų pavadinimus ir suprasdavo viską, ką jis sakydavo. Kai jis užsakydavo jai drabužius, kai kurie būdavo pasiūti taip, kad ji būtų panaši į damą, nupieštą ant vienos iš jo raudonų ir juodų vazų, kurių jis turėjo visuose kambariuose, taip apsitaisiusi ji pasirodydavo svečiams ir visi ja žavėdavosi. Aš sėdėdavau priekyje, bet svečiai su manimi nesikalbėdavo. Per tas puotas būdavo svečių iš visos Europos ir net iš Rusijos. Kad ir iš kur jie būdavo atvykę, mano širdelė atrodė jiems gražiausia iš visų matytų moterų, ir senukas labai ja didžiavosi. Man beveik atrodydavo, kad jis jai tarsi tėvas, nors buvo aiškiai matyti, kad jis sveikas vyras ir jam negana tik liesti ją, bet juk dauguma tėvų būna tokie su dukromis. Kas žino, ar jai nebūtų buvę bėdų su senuoju Lyonu, kuris mirė, kai jai buvo tik du mėnesiai, jeigu jis būtų nugyvenęs dar dešimt metų. Vyrai jau tokie yra ir daugelis iš jų negali palikti moters ramybėje, net jeigu ji – jų kūnas ir kraujas. Vienintelė tikra meilė būna tarp motinos ir vaiko. Bet geriau būna, kai gimsta duktė, nes sūnus užauga ir irgi tampa vyru. O duktė tau priklauso visą gyvenimą.

Taigi mes nugyvenom daugybę laimingų metų toj svetimoj šaly, nors man visuomet būdavo sunku patikėti laime, bet mano širdelė tikėjo. Kiekvienąsyk, kai reikalai pakrypdavo blogyn, įsivaizduodavau visų blogiausia, bet ji sakydavo man, ne, viskas susitvarkys, pamatysi. Ir ji visuomet buvo teisi, labai ilgai. Ji pasakė, kad vieną gražią dieną ji taps jo žmona, o aš jai pasakiau,

kad ji kvaištelėjo. Ir ji nesuklydo, senukas vedė ją ir senoji Mary tapo jo uošve, nors jis buvo vyresnis už mane. Bet jis buvo labai padorus ir visuomet kreipdavosi į mane pavarde, ponia Cadogan. Kertu lažybų, mano velsietis gailėtųsi manęs nepasilikęs, jeigu žinotų, kaip man gyvenime pavyko.

Jis vedė mano širdelę, kai mes sugrįžome į Angliją, jo giminei tai nepatiko, ir tai vargiai buvo galima pavadinti vestuvėmis, nes žmonių buvo tik keli, nors tai ir įvyko turtuolių bažnyčioje. Man buvo smagu matyti Charleso miną. Bet mano širdelė niekad nejautė jam pagiežos, ji visus tuos metus rašė jam laiškus, nes buvo iš tų, kurios nesiliauja mylėjusios to, kurį pamilo, net jeigu jis ir nuskriaudė ją, tokios jau yra moterys, aš visuomet su meile prisimenu senąjį Lyoną, mano širdelės tėvą, ir, tepadeda man Dievas, gražuolį Cadoganą. Nebeprisimenu Joe Harto, jis dingo iš mano atminties, tikriausiai todėl, kad per menkai jį mylėjau.

Kol viešėjome Anglijoje, aš apsilankiau savo kaime ir pasimačiau su giminėmis, kurie dar buvo gyvi, mano vargšė sesuo, sirgusi skrupulu, jau buvo mirusi, daviau jiems pinigų ir dovanų nuo savo širdelės. Ji niekad neužmiršo savo giminių. Ji mirė noru pamatyti savo dukrą, kuri jau buvo didelė mergaitė, ir aš susinervinau, kad ji nenorėjo pasiimti manęs kartu. Aš vykdavau su ja visur, ji visuomet norėdavo, kad būčiau šalia, kad galėtume aptarti viską, kas įvyko. Bet čia ji pasakė, kad turi būt viena. Žinojau, kad tas apsilankymas bus jai skaudus, ir buvo gaila, kad negalėsiu jos apginti, kaip visuomet darydavau.

Sugrįžusi ji pasisakė, kad jai skauda širdį. Mes nesimatėm nuo to laiko, kai jai buvo ketveri, ir dabar, kai vėl susitikom ir ji mane pamilo, vėl turiu ją palikti. Ir ta mylinti motina pradėjo raudoti, tai buvo pirmas kartas nuo to laiko, kai mes atvykome į dėdės namus, dėdės, kuris dabar buvo jos vyras, kai ji suprato, kad Charles neatvažiuos jos pasiimti, kad Charles pardavė ją savo dėdei. Nelemta man būti motina, pasakė ji. Nors aš jam ir žmona dabar, bet jis vis viena nori, kad būčiau kaip meilužė. Ir vėl apsiverkė. Bet tu tik pagalvok, pasakiau šluostydama ašaras

nuo jos veido, įsivaizduok moterį, kuri per penkerius metus nepraliejo nė vienos ašaros, kiek moterų galėtų tuo pasigirti, tu turi įvertinti savo laimę.

Paskui mes grįžome ir Paryžiuje matėme oro balioną, pakilusį į dangų su žmogum viduje, ir mano širdelė susitiko su Prancūzijos karaliene, bet dabar jai jau buvo įprastas dalykas susitikimai su karaliais. Dabar ji jau buvo Jos Malonybė, o aš buvau ponia Jos Malonybės motina, ponia ambasadorienės motina. Ir vyrai nukeldavo prieš mane skrybėles, nors daugelis dar laikė mane tarnaite ar jos palydove. Aš taip ir neišmokau itališkai. Mano galva ne tokia, kaip mano dukters. Aš buvau moteris juodais drabužiais su balta skrybėlaite, kurios niekas nepastebėdavo, nebent tik tuomet, kai pasakydavo, kas aš esu. Aš buvau jos motina.

Dabar mano širdelė turėjo tai, ko norėjo, mes galėjom gyventi be jokių rūpesčių ir džiaugtis valgydamos, gerdamos ir juokdamosi. Aš išmokiau vieną virėją sutaisyti keletą mūsų kaimiškų valgių ir patausodavau juos jai, kai ji sugrįžusi vėlai po kokios šventės operoje, kur lankydavosi su savo vyru, užeidavo į mano kambarį. Mes vadindavome tai mūsų lėbavimu ir tai buvo mūsų paslaptis. Mes parsisiųsdindavome truputėlį savo puikaus angliško džino, kuris buvo visai kas kita nei tie svetimi vynai.

Jos vyras visad kviesdavo mane į operą, nes kartais jie lankydavos joje kas vakarą, bet jau po pirmo karto supratau, kad tai ne man. Aš pasakiau savo širdelei, kokia nauda iš to ėjimo, jei aš nesuprantu nė žodžio, o ji pradėjo juoktis, man patikdavo, kai ji iš manęs juokdavosi, ji pasakė, kad aš kvailutė, kad man nereikia suprasti, ką jie kalba, nes tai tarsi spektaklis, tik su muzika. O muzika tokia graži. Todėl aš buvau nuėjusi dar kelis sykius, bet nepatyriau nieko ypatinga, o mano širdelė ir jos vyras sėdėdavo labai ramiai ir klausydavosi. Juk jie abu kalbėjo itališkai, o aplinkui visi valgydavo, gerdavo ir lošdavo kortomis, o tie garsai aplinkui, jūs žinote, kokie, aš viską girdėdavau, o vieną kartą nuvirto net kėdė, ir jeigu jau Karalius taip siautėdavo

savo ložėje, tai ko gali tikėtis iš kitų. Aš niekad nesuprasdavau, kas vyksta ten, apačioje, scenoje, kur vaidindavo ne visi. Mano širdelė viską man paaiškindavo. Vienas iš jų, pasakė, turėjo priminti dainininkams žodžius, kai jie užmiršdavo, tad aš manau, kad ir jie nesuprasdavo, ką dainavo. O dainininkams scenoje buvo leidžiama elgtis, kaip jie nori, lygiai kaip ir tiems aukštiems ponams ložėse. Per vieną operą scenos kampe sėdėjo tokia baisiai stora ponia, o šalia jos stovėjo du labai gražiai apsitaisę vyrai, ir mano širdelė man pasakė, kad tai buvo primadonos motina ir du gerbėjai, tiesiog scenoje! Prie motinos kėdės stovėjo stalelis su actu ir veidrodžiais, saldumynais ir vandeniu burnai paskalauti, ir šukomis, jei kartais dukrai jų prireiktų, kai kitas traukė savo ariją.

Visai kaip aš, pasakiau savo širdelei. Aš visuomet tau taip tarnausiu. Ji stipriai mane apkabino ir aš mačiau, kaip sudrėko jos akys, nes ji žinojo, kaip stipriai ją myliu. Kaip ji man buvo MANO GYVENIMO ŠVIESA, jei aš kalbėčiau taip, kaip jie kalba teatre. Aš niekada jos nepaliksiu, niekada neleisiu nupulti. Jei ji ir ne visuomet būdavo labai laiminga, nors taip norėjo tokia būti, ji mėgo linksmintis, ir mes taip puikiai praleisdavome laiką, kai būdavome vienos arba su kambarinėmis. Jos irgi ją be galo mylėjo, mes juokdavomės ir dainuodavom, išgerdavom ir pasakodavom šelmiškas istorijas. Koks gražus buvo jos gyvenimas. Kokia buvau laiminga dalydamasi juo su ja.

Tikrų tikriausias daiktas, kad niekas, kas gera, netrunka amžinai, nors visa tai truko labai ilgai. Aš niekad nemačiau ir negirdėjau vyro, kuris mylėtų savo žmoną taip, kaip ambasadorius mylėjo mano dukrą, jis ją dievino. Ir aš mačiau, kaip kai kurie svečiai merkė akį, lingavo galvas, matydami jo dėmesį jai po šitiekos metų gyvenimo drauge, paskui vedybų. Jie laikė jį senu įsimylėjusiu kvailiu dėl tos jo meilės, bet, mano akimis, jisai nesugebėjo mylėt jos taip, kaip ji to nusipelnė. Jisai nebuvo vertas nė jos nago juodymo, nepaisant visų tų Sere Toks ir kavalieriau Anoks. Bet kuris vyras galėjo jaustis Dievo pa-

laimintas, jei jam išpuolė būti jos mylimam. Mano duktė buvo lobis.

Jis buvo taip smarkiai už ją vyresnis, tad natūralu, kad ji įsimylėjo kitą, artimesnį amžiumi. Viskas klojos su juo kuo puikiausiai, jis suteikė jai malonų gyvenimą, tačiau ji buvo dar sveika jauna moteris, kupina gyvybės, ir negalėjo atsispirti tam mažiukui admirolui; visi jį sveikino ką tik sugrįžus po didžios pergalės Egipte prieš Korsikiečio laivyną, jis pats vienas nuskandino visus jo laivus, bet dabar sirgo ir buvo nusilpęs. Man atsirado darbo. Juk nebuvo likę nieko kito, kaip tik sėdėti ir žiūrėti, kaip senstu, ir laukti, kol senukas numirs, ir mes vėl sugrįšime į Angliją. Kaip tik tuomet ir pasirodė, kad mes gyvename įspūdingu metu, aš pasijutau išdidi, kad esu anglė, ko niekada nepamiršau, o tas admirolas apsigyveno pas mus ir nenuleisdavo akių nuo mano širdelės. Jis taip stebeilijo ją visą laiką, kad, galiu prisiekti, matė ją ir ta vargše neregincia akim. Pirmosiomis dienomis jis nesikėlė iš lovos ir aš padėjau savo širdelei jį slaugyti, aiškiai mačiau, kaip tą seną ugnikalnį pro langą, kad jis mylės ją ir kad ji mylės jį, ir kad prieš mus veriasi naujas gyvenimas su admirolu. Taigi mes grįšime į Angliją anksčiau, nei aš maniau. Net jeigu admirolas ir buvo vedęs, kai tik supras, kad myli mano dukrą ir kad surado geriausią moterį pasaulyje, jam nebebus kas veikti su žmona. Tokie jau yra vyrai.

Be to, reikia manyti, ir mano ugnis dar neužgeso, jei taip džiaugiausi matydama, kaip mano širdelės širdis nubunda. Man irgi atsiras kas veikti, kai tiktai jie supras, kad myli kits kitą, nors tai užtruko ilgiau, nei aš tikėjausi, nes jis buvo ne toks, kaip kiti, juk žinote, koks būna ištikimas savo žmonai vyras. O jis, kaip man papasakojo mano širdelė, buvo tik vieną kartą nusidėjęs su tokia moterim vienam Italijos uoste prieš kelerius metus, bet ji buvo aukštuomenės dama, o ne kokia kekšelė. Dievaž, niekad nesu girdėjusi apie jūreivį, kad būtų toks, jeigu jis, aišku, tikras vyras, bet niekada nesu girdėjusi ir savo širdelės ištarus žodį nusidėti. Dabar ji tapdavo rimta, kartais nueidavo

netgi į vieną iš bažnyčių ir meldėsi kaip popiežininkai. Kaip jau sakiau, jiedu ilgai bendravo būtent taip, kaip dvi jaunos tyros mergaitės, tik pažiūrėdavo vienas į kitą ir nusisukdavo, bet aš žinojau, kuo tai baigsis.

O paskui viskas įvyko sykiu: prancūzai priartėjo ir mes turėjom viską susipakuoti, o senasis ambasadorius buvo baisiausiai prislėgtas ir tylus, kai reikėjo palikti namus ir baldus; mes išvykom vidurnaktį per baisią audrą. Mano širdelės garbintojas išgelbėjo mus ir Karalių su Karaliene, ir visus kitus, bet tas kėlimasis per jūrą buvo siaubingas; mes grūdomės po penkis šešis kajutėse, miegojome siaurose lovose arba ant čiužinių, arba tiesiog ant žemės. O mudvi niekad nemiegodavome naktį. Aš paguldžiau Karalių į lovą, koks gi jis buvo didelis vaikas, laikė rankose pašventintą varpelį ir visąlaik žegnojosi. O mano širdelė paguldė į lovą Karalienę, jiedvi buvo geriausios draugės, nes ji kasdien lankydavos pas Karalienę rūmuose. Paskui mes ėjome per visą laivą, padėdavome vemiantiems žmonėms, visur truputį apvalydavome. Aš nebijojau ir mano širdelė irgi. Ji buvo pati drąsiausia, tiesiog didvyrė. Visi ja žavėjosi. Ir mes sėkmingai išsisukome, nors Karalienė neteko savo sūnelio, tai buvo pats liūdniausias reginys, kai mano širdelė laikė jį prie krūtinės ir stengėsi išsaugot jo gyvybę. Rodos, kaip tik tuomet ir supratau – jai skirta būti motina, ir kad galiausiai ji turės vaiką, tai bus tikras jos vaikas nuo to mažiuko admirolo, kuris ją taip mylėjo. Motina jaučia tokius dalykus.

Buvau tokia laiminga matydama, kad ji tokia laiminga, laiminga taip, kaip dar nebuvo niekad. Per visus tuos metus, kai buvau ponia ambasadoriaus žmonos motina, neturėjau ką veikti, nebent paduoti jai šukas ar saldumynus, ar vandens pasiskalauti gerklę, kaip toji primadonos motina scenoje, o dabar jau galėjau jai padėti, galėjau stebėti, kada ateina ar išeina tas senukas, kai du įsimylėjėliai norėdavo pabūt vieni. Admirolas elgėsi su ja kaip mažas vaikas. Mačiau, kad jis norėjo man patikti, nes pats neteko motinos, kai buvo dar berniukas, dar prieš išplaukdamas

į jūrą, kaip pasakojo mano širdelė. Jis buvo ne toks kaip daugelis vyrų. Jam iš tikrųjų patiko būt su moterimis, kalbėtis su jomis.

Taigi mes tapom artimos kaip niekad ir vienintelis kartas, kai išsiskyrėm, buvo tuomet, kai jiems reikėjo sugrįžti į Neapolį ir sustabdyti revoliuciją, prancūzams atsitraukus, jie negalėjo manęs pasiimti, jie paliko mane Palerme šešioms savaitėms. Tai buvo ilgiausias laiko tarpas, kai mudvi buvom išsiskyrusios po to, kai jai suėjo šešiolika. Mes visad būdavom kartu, ir ji žinojo, kad gali manim pasikliauti.

Kai jie sugrįžo, mes išplaukėme jo laivu pasigrožėti vaizdais ir jos gimimo dienos proga laive buvo iškelta puota, bet šįkart ji jau nebuvo toks puikus jūreivis, nes buvo nėščia, kaip aš ir žinojau būsiant. Jos vyras viską priėmė labai gražiai, gražiau nei būtų galima, nepasakė nė žodžio, bet jis juk buvo senas ir kurgi dar būtų radęs tokią moterį, kaip mano dukra. Kitos tokios kaip ji nėra ir niekada nebuvo. Abudu tai žinojo. Tad senas ambasadorius nelabai liūdėjo, nebent dėl to, kad jau nebegalėjo būti ambasadorium, ir visi džiaugėmės, kad grįžtame į Angliją, mūsų kelionė buvo puiki, išskyrus tai, kad visos tos karietos išvargino mano senus kaulus, o visos tos patrankos, šlovinančios admirolą, buvo per garsios mano ausims. Ir kai mes saugūs grįžome namo, visur jį sveikino taip pat, tik dar daugiau, ir mums reikėjo keliauti iki Londono tris dienas. Paskui buvo kažkas, ką jie turėjo padaryti patys su admirolo žmona, kuri laukė viešbutyje Karaliaus gatvėje, kaip įspėjo mano širdelė. Todėl, kai mes atvykome į Londoną, jie pirmiausia nuvežė panelę Knight ir mane į Albemarle gatvę, kur mes turėjom pasilikti. Panelė Knight jau ilgą laiką nesiskyrė nuo mūsų, ji nuoširdžiai žavėjosi mano dukra. Buvau labai išvargusi ir iškart pasitraukiau į savo kambarį, bet kitą rytą, kai nuėjau paklausti panelės Knight, ar užsakyt jai pusryčius, sužinojau, kad ji čia net nenakvojo. Viešbučio šeimininkas man pasakė, kad ji išvyko po valandos ir nuvažiavo pas draugus, nes kažkas atėjo į viešbutį ir pripasakojo bjaurių istorijų apie mano širdelę, atseit

ji netinkama draugija garbingai damai. Ir, kad ir kaip sunku būtų tuo patikėti, ta panelė Knight, kuriai mes buvome tokie geri, – mano duktė prikalbino priimti ją, kai mirė jos motina, ir ji gyveno mūsų namuose beveik dvejus metus kaip tikras šeimos narys, – niekad daugiau nepasirodė.

Rodos, Londone daugelis pavydėjo mano širdelei, ir kaip gi galėjo būt kitaip, jei pats garsiausias vyras buvo jai po kojų! Bet mes nepaisėm to, galite būt tikri, ir žengėme į priekį, o senajai Mary buvo daugybė darbo tuose naujuose namuose Londone; netrukus admirolas persikraustė gyvent pas mus, kai jo žmona pamatė, kad negali varžytis su mano širdelės kerais. Ir tada gimė vaikas. Aš buvau prie jos, laikiau jos ranką ir kentėjau skausmus kartu su ja, ji buvo tokia narsuolė, beveik nė nesuriko, tačiau tas gimdymas sunkus nebuvo, nes tai jau buvo antras vaikas, nors mes niekad neprasitarėm apie pirmąją, kuri jau buvo moteris. Ji nenorėjo, kad admirolas tai sužinotų, nes taip didžiavosi, kad pastojo pirmąkart nuo jo. Aš buvau šalia, buvau vienintelė, kuri jai liko, nes admirolas buvo iškviestas į jūrą prieš dvi savaites. Vargšelis prarado dantis ir akį, ir ranką, o jie vis tiek negalėjo be jo apsieiti ir pasiuntė kautis su danais, nes jis buvo narsiausias iš visų. Jis taip ilgėjosi mano širdelės, aš nemačiau, kad vyras kada būtų taip kraustęsis iš proto dėl moters, kaip jis. Kokius laiškus jai rašė! O balandžio mėnesį visas laivynas šventė jos gimtadienį ir visi jo karininkai kėlė už ją tostus, o jis turėjo pasikabinęs ant kaklo jos atvaizdą. Uoste, kai vienas iš jo kariškių norėjo atsivesti į laivą žmoną, admirolas neleido, nes sakė pažadėjęs mano dukrai neįsileisti į denį moters, bet nemanau, kad ji norėjo, jog jis nueitų taip toli. Bet jis taip troško įrodyti, kad myli ją be galo. Ir jie vis dar neleido jam grįžt namo, nes buvo toji vasara, kada visi ir tekalbėjo, kad Korsikietis atsibogins, išžudys visus, pasodins Laisvės Medį ir atims mūsų angliškąsias laisves. Bet aš tai nebijojau. Ir mano duktė irgi, mes žinojome, kas saugo mūsų krantus, tą vasarą mudvi ieškojom namo kaime, kad tautos išgelbėtojas ir mano širdelės mylimasis

sugrįžęs, kai jam bus leista, turėtų kur priglausti pavargusius kaulus.

Dabar tai jau ir Mary turėjo ką veikti. Aš nieko prieš tą pasakišką gyvenimą, kai esi apsupta tarnų, bet man kur kas mieliau buvo parinkti antis, kurios plaukios admirolo tvenkiny, ir prižiūrėti arklininkus ir sodininkus. Mano širdelei tai irgi buvo linksmas metas, nes ji išmanė viską, kas nauja, nežinau, kaip jai tai pavyko, bet ji žinojo viską. Šiaip jau namas nebuvo toks didelis, kaip tas, kuriame mes prieš tai gyvenome, ten buvo tik penki miegamieji, bet tokio jis norėjo. Prie kiekvieno iš jų ji įrengė vandens klozetą, prausyklę su švininiu baku ir čiaupu ir vonią, kurią pripildydavo tarnai. Italijoje viskas buvo puiku tuose didžiuliuose rūmuose su daugybe kambarių, kurių nė suskaičiuoti negalėjai, bet dabar mes vėl buvome Anglijoje, čia gal ir nebuvo tų griuvėsių ir menų, bet žmonės mokėjo įsikurti jaukiai ir patogiai. Ir admirolas apstulbo iš džiaugsmo, kai pamatė, ką mes padarėm tuose namuose, kuriuos jam įrengėm, kai jie leido jam grįžti. Ir ambasadoriui ten atsirado vietos, nes aš mačiau, kad jis jautėsi truputį pasimetęs, kai grįžo į Angliją. Aš tai visai nesutrikau, man rodės, kad niekada nebuvau išvažiavus, o visi tie metai Italijoje ir ta svetima kalba, kurią nuolat girdėdavau, išgaravo iš galvos kaipmat. Bet tasai vyras ilgėjos savo buvusios šlovės ir, dar blogiau, jis nerimavo dėl pinigų. Jis visada buvo taupus ir, kai atvyko gyventi su mumis į kaimą, nes negalėjo leisti, kad žmona gyventų ten be jo ir kiltų skandalas, pasiūlė mokėti pusę ūkio išlaidų. O man norėjos tik šypsotis matant du didžiavyrius, tą admirolą, beveik aklą, kuris laimėjo visus mūsų mūšius, ir tą seną riterį, kuris augo kartu su mūsų karaliumi, sėdinčius prie stalo vienoje iš svetainių, palinkusius prie sąskaitų, atsiųstų žuvų pardavėjo, aludario, kepėjo, mėsininko, pienininko, žvakių pardavėjo, skaičiuojančius svarus, šilingus ir pensus, paskui rašančius savo garsiąsias pavardes knygos apačioje, kai viską aptardavo. Vyrai išgarsėję stengiasi, kad niekas niekad nepamirštų, kas jie tokie, ir man juokinga, kai jie irgi tampa visai kaip moterys.

Su admirolu viskas buvo kuo puikiausia, jis buvo iš tų vyrų, kurie nesikeičia. Aš niekad nemačiau, kad kas taip garbintų moterį, kaip jis, jis vis dar negalėjo atitraukt nuo jos akių. Jo veidas šviste nušvisdavo, kai ji įeidavo į kambarį, net jeigu ką tik buvo iš ten išėjusi, bet lygiai taip atsitikdavo ir man, kai ji įeidavo į kambarį, taip buvo visą gyvenimą. Bet aš buvau jos motina. Nėra didesnės meilės už tą, kuria myli motina be vyro savo vienturtį vaiką. Joks vyras nejaučia tokio jausmo moteriai, jokia moteris – vyrui. Bet turiu pasakyti, kad admirolo jausmas buvo panašus į senos motinos jausmą. Teisybė, mudu abu mylėjom tą patį žmogų, kuris buvo geriausia moteris pasaulyje. Bet aš turėjau laimės pažinti ją visą gyvenimą, o jis ją pažinojo tik septynerius metus.

Buvo liūdna, kai mirė senasis jos vyras, nors jie to laukė ir tikėjosi, tai buvo natūralu, nes tuomet jie iškart galėtų pasiimti dukrelę ir mes galėtume gyventi kaip tikra šeima, jei tiktai admirolo žmona numirtų ar sutiktų su juo skirtis. Senukas nelabai kankinosi, jisai tik liovėsi žvejojęs, ir tai buvo pirmasis ženklas. Paskui jis beveik liovėsi kalbėjęs, o dar vėliau, vasario mėnesį, nebepakilo iš lovos, bet pačioje pabaigoje, kai jam tapo blogiau, paprašė jį nugabenti į namus Londone, tai buvo prabangūs namai su daugybe prašmatnių baldų, už kuriuos sumokėjo mano širdelė, pardavusi visus savo papuošalus. Jį slaugiau daugiausia aš. Jis manimi pasitikėjo, nes irgi buvau sena, nors ir ne tokia kaip jis, ir kupina gyvybės. Aš trindavau jam kojas. Jis numirė tuose namuose balandį, labai ramiai, ir mano širdelė su admirolu irgi buvo ten, jie laikė jį abipus lovos.

Kai buvo perskaitytas testamentas, aš buvau sukrėsta. Tai buvo beširdis ir niekingas testamentas. Bet mano širdelė pasakė, kad tai niekis, ji visada žinojo, kad jo paveldėtojas – Charles, jau tuomet, kai gyveno su Charlesu ir dar nepažinojo jo. Bet pagalvok apie viską, kas įvyko po to, pasakiau. Ššš, ššš, atsakė ji. Ji neleido man apie tai kalbėti. O Charles išprašė mus iš tų namų po mėnesio. Tačiau mes susiradome kitus namus, nors

jie ir buvo maži, taip turėjo prasidėti naujas gyvenimas, bet tuomet vėl užėjo karas, ir mano širdelės meilė turėjo vėl sugrįžti jūron ir išbūti ten pusantrų metų! Juodu apėmė neviltis. Jį visur siuntinėjo medžioti to Korsikiečio, į Rytų Indiją ir vėl į Viduržemio jūrą, jis net buvo sustojęs Neapolyje. Regis, kaip pasakojo mano širdelė, jis rašė, kad dabar mūsų senieji namai pavirto viešbučiu, ir nelabai švariu. Mes džiaugėmės, kad senasis ambasadorius jau miręs ir negirdi to, nes tai būtų jį pribaigę, nors mums tai nelabai rūpėjo, bent jau man. Reikia mokėti atsisveikinti su senu gyvenimu ir eiti priekin neatsigręžiant, nieko nesigailint, aš visuomet tai tvirtinau. Kitaip visuomet būsi liūdnas, nes visuomet kažką prarandi. Toks jau yra gyvenimas; jei leisi nesėkmėms tave prislėgti, nepamatysi naujos ateinančios sėkmės. Jeigu nebūčiau to supratusi, nebūčiau turėjusi tokio GERO GYVENIMO. Lygiai taip ir su mano širdele, nes šiuo atžvilgiu mūsų nuomonės sutapo.

Taigi mes nepraradome vilties, ir kitais metais jos mylimasis grįžo namo ir...

Bet neįvyko taip, kaip mes tikėjomės. Mano vargšė, vargšė širdelė. Jiedu kartu išbuvo tik aštuoniolika dienų ir visą laiką namai buvo pilni jo karininkų ir žmonių iš Admiraliteto.

Aš nuolatos kartojau jai, kad viskas bus gerai, kad jis sugrįždavo kiekvieną̨syk ir vėl sugrįš. Bet šįkart, ji pasakė, bus didžiulis mūšis. Todėl jis ir išvyksta. Aš pasakiau jai, kad jis geresnis už Prancūzą, kad jis gimęs po mielaširdinga žvaigžde, kad viskas visada susitvarkydavo, bet šįkart taip neįvyko.

Po to, kai jisai mirė su jos vardu lūpose, kaip jai papasakojo kapitonas Hardy, visi, išskyrus kreditorius, atsuko mums nugaras. Senukas jai paliko menką metinę sumą ir tris šimtus svarų sumokėti skoloms, bet jos buvo kur kas didesnės. Mes persikraustėm į mažesnį namą, paskui į dar mažesnį, dabar gyvenom su mergaite, kuri turėjo jo vardą, tačiau negavom nieko iš karūnos, net pensijos, kurios jinai tikėjos, kad galėtų tinkamai išauklėti JO dukrą. Ji turėjo būti dosni ir jai reikėjo šiokių tokių

pramogų, taip skolos dar labiau išaugo, o dar tarnai ir guvernantės mergaitei, be to, truputį per daug gėrė, kaip ir aš, o ką gi dar buvo galima daryti, kai visi tapo tokie žiaurūs. Bet aš jai pasakiau, tu pamatysi, ne visada bus taip, mudvi turime viena kitą ir koks nors vyras mums padės. Ir atsirado toks, kaimynas kaime, kuris atsiųsdavo mums pinigų, geras žmogus, regis, jis mus užjautė, nes žmonės niekino ir jį. Tuomet aš jos paklausiau, o kas, jei ponas Goldsmidas, ir ji nusijuokė, tiktai dabar jos juokas buvo kupinas kartėlio, ir ji pasakė, kad ponas Abrahamas Goldsmidas yra labai laimingas su savo žmona ir gražia šeimyna. Tada ir priminiau, kad nė vienas vyras negali prieš ją atsilaikyti, kad ir kokia jo žmona būtų nuostabi, tačiau gavau pasižadėti, kad niekada nebekalbėsiu apie ją ir poną Goldsmidą, taigi nieko iš to ir neišėjo. O tasai geras žmogus atsiųsdavo mums kartais pinigų, ir aš tikiuosi, kad jis už tai pateks į dangų.

Taigi galų gale niekas nepagerėjo. Visi ją apleido, netgi ir tas, kurį ji mylėjo labiausiai, nors jis ir neketino mirti, bet kam gi tuomet reikėjo vaikščioti po laivą su admirolo apsiaustu ir žvaigždėmis, kad prancūzų šaulys lengviausiai nusitaikytų ir nužudytų, jei jis norėjo likti gyvas ir pas ją sugrįžti. Vyrai tokie kvaili. Moterys gali turėti tuštybės, bet kai tuštybės turi vyras, tatai pranoksta viską, ką galima įsivaizduoti, nes vyras pasiryžęs mirti dėl tuštybės. Visi apleido mano vargšę širdelę, net aš ją apleidau praslinkus ketveriems metams po mažiuko admirolo nužudymo, o taip norėjau būt su ja ir rūpintis, jai taip reikėjo globos ir manimi ji galėjo pasikliauti. Nenoriu pasakoti, kas nutiko jai po to. Kai numiriau, mano duktė buvo baisiausiai nelaiminga.

3

Aš turėjau kažką magiška. Supratau tai iš kitų elgsenos su manimi, jie visad elgėsi su manimi, tarsi aš būčiau didesnė už gyvenimą. Be to, apie mane dar pasakojama daugybė istorijų, vienos jų išgalvotos, dauguma tikros.

Tik šitaip galiu paaiškint sau, kodėl buvau taip šlovinama, kodėl man atsivėrė šitiek durų. Aš buvau labai talentinga aktorė. Tačiau tai negalėjo būti vien talentas. Buvau protinga, smalsi, gyva, nors vyrai ir nesitiki, kad moteris būtų protinga, dažnai jie džiaugiasi, kai ji tokia yra, ypač kai visą savo protą sutelkia į juos dominančius dalykus. Bet yra daug protingų moterų. Ir nemanykit, jog per menkai suvokiu grožio galią – kaip galėčiau, kai buvau šitaip niekinama jį praradusi. Bet gražių moterų nemaža, tad kodėl gi, atsakykit man, viena kuri, nors ir trumpai, vadinama pačia gražiausia. Net ir šitoji mano reputacijos dalis, mano pašlovintasis grožis atskleidžia mane turėjus kažką daugiau, kas traukė dėmesį tarytum koksai šviesos nimbas.

Galėčiau aprašyti, ką tasai dalykas kartais skatino mane daryti. Prisimenu, dar būdama maža mergaitė, užsibuvau ant kelio mūsų kaime vieną žiemos dieną: vaikštinėjau, dairiausi ir staiga pajutau, kaip žvilgsnis ištryško man iš akių. Jis krito čia ant vieno, čia ant kito – visi jie buvo virpantys, rūgščiais veidais, ir tie, kurie plušėjo, ir tie, kurie dykaduoniavo. Iš karto pasijutau kitokia, ir man šovė, kad aš galiu sušildyt juos savo žvilgsniu. Aš ėmiau vaikščioti keliu ir šildžiau juos, priversdama juos

atsigręžti. Žinoma, tai buvo vaikiška ir paika išmonė ir netrukus aš jos atsisakiau. Bet kai suaugau, kiekvienąsyk, išeidama į gatvę arba įeidama į kambarius, arba žiūrėdama pro namų, karietų langus, pasakydavau sau: turiu surasti savo žvilgsniu viską, ką galiu.

Kur benueidavau, visur jaučiausi išrinktoji. Nežinau, kodėl buvau tuo įsitikinusi. Aš negalėjau būti *tokia jau* ypatinga ir vis dėlto buvau. Kiti atrodė taip lengvai pasitenkinę arba visko atsižadėję. Norėjau juos pažadinti, priversti pamatyti, koks nuostabus dalykas šis gyvenimas. Kiti dažniausiai stengėsi būti ramūs. Norėjau, kad jie pajustų savo vertę. Norėjau, kad jie mylėtų tai, ką mylėjo.

Buvo geriau, kai juos kankindavo kokia nors nerami mintis. Manęs ji nekankindavo, bet aš visuomet buvau godi gyvenimui. Net ir tuomet, kai, būdama graži, nebuvau subtili. Niekada nebuvau santūri. Nebuvau ir aukštuomenės dama. Buvau besaikė. Aš troškau išgyventi aistringos meilės egzaltaciją. Glamonių man nereikėjo. Kūnai neturi trintis vienas į kitą ir drauge prakaituoti. Man patiko perverti žvilgsniu ir būti žvilgsnio pervertai.

Girdėdavau ir savo pačios balsą. Jisai apgaubdavo kitus, jis juos padrąsindavo. Bet dar geriau mokėjau klausytis. Būna akimirkų, kai privalai tylėti. Tokių akimirkų, kai palieti kito žmogaus sielą. Žmogaus, kuris išlieja savo jausmą – žmogaus, kuriam padėjai tai padaryti, galbūt atskleisdama savo pačios jausmus. Tuomet tu žiūri į kito žmogaus akių gelmę. Tu tyliai sumurmi mmmm arba ahhh – padrąsinantis, užjaučiantis garsas. Nes juk dabar tu tik klausai, klausaisi iš tikrųjų ir rodai, kad priimi į širdį tai, ką išgirsti. Retas kuris taip daro.

Teisybė, aš dirbau negailėdama jėgų, kad tapčiau tuo, kuo galėjau tapti, bet mane visada lydėjo suvokimas, kad susilaukiau tos sėkmės lengvai, nepaprastai lengvai. Po metų nuo pirmosios dainavimo pamokos Neapolyje, kuomet suma, išskirta mudviem su motina, tebuvo šimtas penkiasdešimt svarų per metus, italų opera Madride pakvietė mane trejiems metams į prima-

donas, siūlydama šešis tūkstančius. Tokių kontraktų man pasiūlė ne vienas Europos operos teatras, aš jų atsisakiau be jokio gailesčio.

Jei aš norėdavau dainuoti, gebėdavau dainuot gerai. Kai man reikėdavo būti drąsiai, man buvo lengva būti drąsiai.

Jei būdavo dalykų, kuriuos atlikdavau prastai, tai tik todėl, kad nesistengiau gerai atlikti – kartais tai atsitikdavo suvokus, jog, norėdama pasiekti geresnių rezultatų, turėsiu keisti savo būdą ir tramdyt savo polėkį. Na, kad ir skambinimas pianinu, turėjau tam gabumų, tačiau aš niekada neskambinau kaip Catherine, esu tikra. Man stigo melancholijos, vidinio susitelkimo, kurie tam būtini. Bet aš mokėjau reikšti jausmus kūnu, veidu. Visus kerėjo mano Figūros.

Ką padarysi, jei turėjau aktorės gabumų. Jei mėgdavau patikti. Ką gi galėjau daryti, jei labai greit suprasdavau, ko geidžia kiti. Ir kas gi būtų mane apgynęs, jei nebūčiau išmokusi pergalėti savo būdo. Bet, kad pritraukčiau prie savęs kitus, naudojausi širdim. Ne kartą mačiau, kaip Karalienė, norėdama ko nors pasiekti savo valstybės reikaluose, atsistodavo prieš Karalių ir pamažėle tempdavo tas ilgas baltas pirštines. Karaliui patikdavo moterų rankos ir pirštinės. Aš tokių triukų nenaudodavau. Man jų nereikėjo. Patikti iš tikrųjų labai lengva. Visai kaip mokytis. Pasaulyje, kuris gręžte gręžė mane akimis, į mano tartį visi žiūrėjo nepalankiai, taip pat ir į rašybą, bet jas pataisiau. Jeigu nebūčiau taip mylėjus savo motinos, be jokios abejonės, būčiau sunaikinus visus savo kaimiškos kilmės pėdsakus, būčiau kalbėjusi tyra kaip mėnesiena anglų kalba. Kaip jau minėjau, ilgą laiką aš visada galėjau daryti tai, ką iš tikrųjų norėjau daryti.

Visi kalbėjo, kad aš be jokios gėdos stengiaus įsiteikti visiems – savo vyrui, paskui Karalienei ir tiems, kurie galėjo būti man naudingi Neapolyje, o galiausiai ir savo mylimajam. Sutinku, meilikavau. Bet *buvo meilikaujama* ir man. Ponas Romney pasakė man, kad aš – genijus, dievybė, kad man pakanka papozuoti, ir paveikslas – jau nutapytas, lieka tik sutvarkyti jį.

Mano vyras manyje matė visas savo vazas ir statulas, visas tas grožis, kurį jis dievino, jam tapo gyvas. O mylimasis nuoširdžiai manė, kad aš puikesnė už visas kitas moteris. Jis vadino mane šventąja ir visiems sakėsi, esą aš jo religija. Motina visada tvirtindavo, kad aš gražiausia moteris pasaulyje. Ir aš buvau laikoma didžiausia to meto gražuole.

Visa tai negalėjo išeit į gera mano būdui. Tačiau ne aš kalta, kad šitaip buvo kalbama.

Net ir tuomet, kai buvau laikoma pačia gražiausia, turėjau vieną trūkumą: mažą įtrauktą smakrą. Paskui, nors buvau dar jauna, mano kūnas nutuko. Aš gėriau ne tam, kad pasipriešinčiau depresijai: kartais supykdavau ir žinojau, kad man to neatleis, gal net paliks mane, jei jį parodysiu. Dažnai pasijusdavau alkana. Mačiau, kaip mano smakras apsunko. Vieną tvankią naktį lovoje čiuopiau savo pilvą ir galvojau: kažkas nutiko mano liemeniui, mano kūnas keičiasi. Praradus grožį, – tą skydą, – būsiu užjuokta.

Visi ėmė kalbėti, kad tapau labai vulgari ir atstumianti. Visada buvo manoma, kad aš per daug kalbu. Prisipažįstu, visad turėdavau ką pasakyti. Mano gyvenimas bėgo labai sparčiai. Paskui susieikvojo. Mano dergėjai, be abejonės, būtų patenkinti sužinoję, kad prieš galą beveik nebekalbėjau.

Dabar nebeturiu ką daug pasakoti, kaip galėtumėte manyti.

Jei jis būtų gyvenęs, aš būčiau buvusi laiminga. Tačiau jis mirė, laimėjęs didžią pergalę, kurios iš jo ir buvo tikimasi. Jis mirė su mano vardu lūpose, o dukrą ir mane paliko testamentu savo karaliui ir Tėvynei. Negavau jokios pensijos. O jo duktė nebuvo net pakviesta į jo laidotuves, šlovingiausias kada nors Anglijoje surengtas laidotuves. Verkė visa tauta. Tačiau aš negaliu atsikratyt minties, jog kai kuriems tapo lengviau, kad jisai mirė savo lemties viršūnėje, kad neišliko gyvas ir nebaigė savo dienų kaip paprastas žmogus, gyvenąs paprastą gyvenimą, su manimi, mano glėbyje, su mūsų kūdikiu, kad nesusilaukė daugiau vaikų. Nes būčiau gimdžiusi jų tiek, kiek

tik būčiau pajėgusi, – tas meilės dovanas, kurias jis teikė man, o aš jam.

Aš neprašiau, nemaldavau ir nesiskundžiau, kol mano mylimasis buvo gyvas. Paskui supratau, kad niekas man nepadės; kad mano lemtis – būti našta, kliūtim visiems.

Po to, kai mano mylimasis paliko mano glėbį, kad išvyktų į Trafalgarą, nesu apglėbusi jokio kito vyro. Kaip mano dergėjai turi sielotis negalėdami apkaltinti manęs gašlumu. Be to, jie neturėjo pagrindo vaizduot mane kaip savanaudę, nors jiems būtų patikę paskleist ir šitą šmeižtą. Man niekad nerūpėjo pinigai, man jų reikėdavo tik tam, kad juos išleisčiau ar nupirkčiau dovanų. Aš niekad nesiekiau gyventi lengvą ir aprūpintą gyvenimą: man būtų užtekę pačių kukliausių sąlygų ar netgi skurdo, kad tik gyvenčiau su mylimu žmogum. Kartais pagalvoju, kad mano gyvenimas galėjo būti visai kitoks. Man būtų buvę nesvarbu, jei būčiau buvus ne tokia graži, kad tik nebūčiau bjauri. Man būtų buvę nesvarbu, jei būčiau buvus stora klibinkščiuojanti senė, kopianti bažnyčios laiptais ne itin liūdno gyvenimo pabaigoje.

Žmonės labai gailėsis taip žiauriai mane apkalbėję. Vieną gražią dieną jie pamatys, kad buvo užsipuolę tragišką būtybę.

Kuo mane kaltina? Girtavimu, skolomis, vulgarumu, nepatrauklumu, sirenos kerais. Ak, taip, ir bendrininkavimu žudynėse.

Paminėsiu tik vieną išgalvotą istoriją iš visų apie mane pasakojamų. Kalba, kad aš vėliau pasijutau kalta nepadėjusi išgelbėti daktaro Cirillo ir, girdi, laiku žinojusi, jog Neapolyje liejamas nekaltas kraujas. Pasakojama, kad nakties slogučiai kankino mane iki gyvenimo pabaigos, kad būdavo naktų, kai aš tarytum ledi Makbet vaikščiodavau per miegus ir šaukdavau, paskui, pakėlusi rankas, ieškodavau ant jų kraujo dėmių. Nemanau, kad jausčiausi kalta. Dėl ko turėjau jaustis kalta?

Galiausiai visi mane atstūmė. Parašiau savo draugei Karalienei. Ji neatsakė. Buvau pasodinta į skolininkų kalėjimą. Kai

tik mane paleido lygtinai, susikroviau du lagaminus drabužių, įsimečiau kelis papuošalus, atmintinus daiktus ir nusipirkau bilietą į keleivinį pašto laivą, išplaukiantį nuo Tauerio į Kalė, sau ir savo mergaitei – ji težinojo tiek, kad buvo savo tėvo duktė, o aš, jos draugė, buvau jai globėja. Kalė nusisamdžiau geriausius kambarius geriausiam viešbutyje dviem savaitėm ir ten išleidau pusę atsivežtų pinigų. Paskui mes persikraustėme į fermą už kelių kilometrų nuo miesto. Kadangi ten nebuvo mokyklos, pati ją mokiau vokiečių, ispanų kalbų – prancūziškai ji jau mokėjo gan gerai, – skaitydavau su ja Graikijos ir Romos istoriją. Nusamdžiau kaime moterį, kad ją pajodinėtų asilu, kad ji bent kiek pasimankštintų.

Kai mes pabėgome iš Anglijos, dukra buvo keturiolikmetė. Aš pati buvau keturiolikmetė, kai atvykau į Londoną iš savo kaimo, tokia smalsi, laiminga, kad galiu pradėti savo gyvenimą ir susirasti vietą pasaulyje. Mano tėvai buvo niekas. O ji buvo didžiausio didvyrio ir kitados gražiausios savo laikų moters duktė. Turėjau motiną, kuri visuomet mane gyrė, kad ir ką padaryčiau – beraštę kvailą motiną, kurios draugija ir meilė man teikė didžiausio malonumo ir paguodos. Mano duktė turėjo motiną, kuri jos niekada negyrė, kuri nuolat kartojo, kad ji neturinti užmiršti, kas jos tėvas, kad tėvas nuolat žvelgia į ją iš aukštybių ir privalo matyti tik tai, kuo galėtų didžiuotis, – labai įžvalgią motiną, kuri ją nuolatos baugino ir varė į siaubą.

Niekas nepersikėlė per Lamanšą mūsų aplankyti. Tapau tokia atstumianti, kad niekada nebežiūrėdavau į veidrodį. Oda pagelto, išpurtau. Kai susirgau visai rimtai, sugrįžome į miestą ir nusisamdėm tamsų kambarį varganame pensionate. Mano lova stovėjo nišoje. Aš kas savaitę siunčiau dukrą pas palūkininką: iš pradžių su laikrodžiu, vėliau su aukso smeigtuku, paskui su savo sukniomis, kad ji turėtų ką pavalgyti, o aš galėčiau toliau gerti. Išmokiau žaisti ją su manim triktrak. Didžiąją laiko dalį pramiegodavau. Vienintelis mano lankytojas buvo gretimos bažnyčios kunigas.

Be tos mergaitės, nebuvo kas pasirūpina ta dvokiančia, verkiančia, knarkiančia mirštančia moterim, nebuvo kas ištuština naktipuodžius ir išskalbia paklodes. Buvau jai gana žiauri, o ji man buvo labai pasišventusi.

Galiausiai paprašiau dukters, kad ji atvestų paskutiniam Sakramentui Šv. Petro bažnyčios kunigą. Tiktai tuomet, ir šitai buvo pirmas kartas, kai ta šventa ir užguita būtybė, kuri paskui užaugus ištekėjo už vikaro ir prisiminė tuos klaikius paskutinius šešis mėnesius Prancūzijoje su niūriu gailesčiu, pamėgino paprieštarauti mano valiai.

Juk tu neatsakysi man šitos paguodos, šaukiau. Kaip tu drįsti!

Nueisiu kunigo, jeigu tu pasakysi man, kas buvo mano motina, atsakė vargšė mergaitė.

Tavo motina, iškošiau pro dantis, – nelaiminga moteris, kuri panoro likti nežinoma. Aš neišduosiu jos pasitikėjimo.

Ji luktelėjo. Aš užsimerkiau. Ji palietė mano ranką. Aš ją nustūmiau. Pradėjau dainuoti pati sau. Ir pajutau, kaip aitri vėmalų čiurkšlė teka man iš burnos. Niekas, net įsitikinimas, kad prarasiu dangų, nebūtų manęs privertęs pasakyt jai tiesos. Kodėl turėčiau ją paguosti, kai nėra kam paguost manęs. Išgirdau, kaip durys užsidarė. Ji išėjo pakviesti kunigo.

4

Galėjau įžiūrėt jų laivą įlankoje pro savo celės langą.

Mano draugai ir aš jau buvome įlipę į vieną iš transportinių laivų, plaukiančių į Tuloną, kai jie atvyko birželio 24-ąją ir panaikino sutartį, kuri jau buvo pasirašyta su kardinolu Monstru: mus ištraukė iš laivo ir nugabeno į Vikarijos kalėjimą. Kadangi kalėjime buvau viena iš nedaugelio moterų, gavau prastą vienutę, dešimt žingsnių prie septynių, su siaura lova, ir manęs nesurakino. Du mano draugai tą vasarą praleido prirakinti geležiniais žiedais prie sienos, kiti penki buvo sukišti į vieną celę ir miegojo kūnas prie kūno ant grindų. Kai kurie mūsų patyrė teismo procesu pavadintų kvotų farsą, nors mūsų kaltė buvo iš anksto nulemta.

Diena dienon matydavau, kaip juodas laivas vagoja įlanką. Nebūčiau siuntusi jiems laiško, sutepto prakaitu ir ašaromis. Nebūčiau maldavusi dėl savo gyvybės.

Naktį matydavau žibintus ir baltus stiebus, švytinčius mėnesienoje. Kartais aš taip ilgai stebeilydavau laivą, kad atrodydavo, jog siūbuojantys stiebai stovi vietoje, o juda kalėjimas.

Mačiau, kaip mažos valtys zujo po įlanką, gabendamos jiems maistą, vyną ir muzikantus naktiniams pasilinksminimams. Girdėjau šauksmus ir juoką. Prisiminiau daugybę prabangių patiekalų, matytų ant jų stalo. Prisiminiau tuos pobūvius, kuriais garsėjo britų ambasadorius ir jo žmona. Tuomet ji kartais rodydavo savo Figūras, o aš skaitydavau savo eilėraščius. Celėje parašiau kelis eilėraščius, du iš jų neapoliečių dialektu, ir lotynišką elegiją mėlynam dangui ir žuvėdroms savo mokytojo Vergilijaus garbei.

Kaip nuostabu būti laivu, rėžiančiu tirštus vasaros jūros vandenis. Kaip nuostabu būti žuvėdra, plevenančia mėlynam vasaros danguj. Kai buvau maža mergaitė, dažnai vaizduodavausi galinti skraidyti. Bet kalėjime kūnas apsunksta. Nors ir visai sublogau nuo to menko raciono – duonos ir sriubos, – kuriuos atnešdavo į celę dukart per dieną, dar niekada nesijaučiau taip stipriai prikaustyta prie žemės. Mano dvasia norėjo kopt į aukštumas, bet net dienos svajonių akimis man nepavykdavo išvysti savęs skrendančios, toks sunkus tapo mano kūnas. Įsivaizduodavau tik viena: kad, vos pakilusi, iškart nukrisiu stačiai jūron – prie jų laivo, prie jų laivo.

Išaušus rugpjūčio šeštosios aušrai, priėjusi prie lango pamačiau, kad flagmano jau nebėra. Užbaigę savo juodą darbą, įteisinusį Neapolio patriotų žudynes, jie vėl sugrįžo į Palermą. Galvas kirto ir žmones korė iki kito pavasario.

Man mirties bausmę įvykdė po dviejų savaičių.

Kai supratau, kad neišvengsiu egzekucijos, paprašiau, kad man nukirstų galvą, o ne pakartų. Tai buvo vienintelė mano klasės privilegija, kuria norėjau pasinaudoti. Prašymą atmetė valstybės chunta, pasinaudojusi dingstimi, esą aš užsienietė. Aš gimiau Romoje, o Neapolyje gyvenau nuo aštuonerių metų. Tapau karalystės piliete, kai mano tėvas, portugalas, gavo Neapolio didiko pažymėjimą ir priėmė Neapolio pilietybę. Aš ištekėjau už Neapolio aristokrato, karininko. Taip, aš buvau užsienietė.

Savo mirties spektakliui apsivilkau ilgą juodą suknelę, siaurėjančią ties kulkšnimis: paskutinį kartą dėvėjau ją prieš ketverius metus per savo vyro laidotuves. Pasirinkau ją ne todėl, kad būčiau norėjusi pademonstruoti gedulą dėl mūsų žlugusių vilčių: man prasidėjo mėnesinės ir nenorėjau, kad matytųs dėmės, kai stovėsiu prie kartuvių.

Paskutinę naktį praleidau stengdamasi pergalėti savo baimę.

Pirmiausia bijojau, kad prarasiu orumą. Girdėjau, jog kariami žmonės dažnai nekontroliuoja savo vidurių. Bijojau, kad nesulinktų keliai, kai mane ves per aikštę prie pakylos, kur pastatytos kartuvės. Baiminausi, kad manęs neištiktų nederamo siaubo

mėšlungis, kai pamatysiu, jog budelis artėja su akiraiščiu, o padėjėjas su virve, užsibaigiančia kilpa. Minios šauksmai Tegyvuoja Karalius privertė kai kuriuos mano draugus ištarti paskutinius žodžius: Tegyvuoja Respublika. Bet aš norėjau numirti tylėdama.

Be to, bijojau, kad uždusiu dar nepakarta. Nes žinojau – kai korikas apriš man galvą purvinu skuduru, jis arba jo padėjėjas užmes tą sunkią ašutinę kilpą man ant pečių. Nematomos rankos ją suverš, mane nutemps prie kopėčių, paskui aukštyn: turėsiu eiti paskui virvę. Vaizdavausi, kaip kopėčios įlinksta nuo trijų žmonių svorio. Virš manęs – budelis, jis traukia mane už galvos. O apačioj jo padėjėjas laiko mano kulkšnis ir perstatinėja nuo vienos pakopos ant kitos.

Dar bijojau, kad nenumirsiu, kai budelis užsiropš ant skersinio, kad pririštų savo virvės galą, o padėjėjas, tvirtai suėmęs mano kulkšnis, paslys ir mudu pakibsime ore. Ar būsiu dar gyva, kai abu kadaruosim ir jis savo svoriu trauks mane žemyn? Ar būsiu dar gyva, kai budelis, nulipęs nuo skersinio, apžergs mano pečius ir visi trys pakibsime ore?

Išaušo. Apsirengiau. Mane ištraukė iš celės ir atvedė į kambarį prie viršininko raštinės; džiaugsmas vėl išvydus draugus – aš būsiu pakarta geroj draugijoj, su septyniais savo bičiuliais patriotais – staiga nuskaidrino: pajutau, kad nebijau mirties.

Karštis jau tvyrojo ore. Mums pasiūlė vandens. Aš paprašiau kavos. Prižiūrėtojas nuėjo atsiklausti viršininko, šis leido. Bet mano kava buvo karšta ir kol aš laukiau, kad ji atvėstų, stovėję prie durų irgi laukė. Jie man pasakė, kad laiko nebeliko. Atsakiau gavusi leidimą išgert kavos ir jie privalą suteikti man dar kelias minutes. Tarp mūsų buvo poetas, tik dvidešimt trejų metų, jisai pasinaudojo tuo atokvėpiu ir, išsitraukęs skiautę popieriaus, rašė. Man buvo įdomu, ką: eilėraštį ar žodžius, kuriuos rengėsi pasakyti prie kartuvių. Kava dar degino liežuvį, kai pabandžiau jos gurkštelti. Aš pastačiau puodelį, nepaisydama nuožmių žvilgsnių prie durų. Poetas vis dar rašė. Džiaugiausi suteikusi jam progos parašyti dar kelis žodžius. Vyskupas klūpojo

su savo rožiniu. Rodės, sustabdžiau laiką – bet man pačiai reikės atnaujinti jo bėgsmą. Juk kava vėso nenumaldomai. Kai tik galėsiu ją gerti, kerai išsisklaidys ir visi žengsim tiesiai į mirtį.

Aš nejudėjau. Menkiausias mano krustelėjimas, jaučiau, išsklaidys kerus. Buvau išalkusi ir kyštelėjau duonos kriaukšlę, išsaugotą nuo skurdžios vakarienės, tarp krūtų. Galėjau suvalgyti tą duoną, kol kava vėso. Bet prižiūrėtojai galėtų pasakyti, kad man leista tik išgerti kavą, o ne valgyti.

Dar kartą kilstelėjau puodelį prie lūpų, deja, kava buvo pakankamai atvėsusi.

Pamaniau – tikriausiai tai buvo moteriška mintis, – jog privalau ištarti paguodos žodį kitiems; mačiau, kad neviltis juos slėgė ne mažiau nei mane. Man atėjo į galvą vienas sakinys iš *Eneidos*: *Forsan et haec olim meminisse juvabit* – Mačiau, kaip mano jaunojo poeto veidą nušvietė šypsena. Gal vieną gražią dieną ir šitai mes prisiminsim su džiaugsmu.

Mus išvedė iš kalėjimo ir prieš pasodinant į vežimą tvirtai surišo už nugaros rankas. Tuomet supratau, kad mano rankos jau niekad nebus atrištos. Kaip aš gailėjausi, kad nebuvau pakankamai drąsi ir nesuvalgiau savo duonos.

Vežimas vežė mus po nerūpestingu giedru dangumi per gatves, pilnas žmonių, jau įpratusių matyti tą atsikartojantį ir tvirkinantį kančios spektaklį: turgaus aikštė su scena – kartuvėmis ir gausi publika, susirinkusi pasižiūrėti, kaip mes kadaruosime ore. Patys nekantraujantys žiūrovai, apsupti reguliariosios kariuomenės kareivių, kardinolo Monstro armijos ir dviejų kavalerijos pulkų, buvo sekami. Mus įvedė į Karmelitų bažnyčios kiemą, kur stovėjo kitų pulkų rezervas, jei kartais kiltų kokie neramumai, ir uždarė belangėje sargybinėje.

Pirmiausia išvedė mūsų kavalerijos karininką. Dvidešimt ketverių metų vienos garsios kunigaikščių giminės atžalą, jis buvo antrasis Nacionalinės Gvardijos vadas. Rodos, praėjo ne daugiau kaip dvidešimt minučių. Mes klausėmės, kaip minia šūkauja.

Paskui išvedė septyniasdešimt trejų metų kunigą, gražų, tvirtą vyrą.

Stebėdama, kaip draugai išeina vienas po kito, klausiau savęs, ar mane, kaip vienintelę moterį, išves paskutinę.

Kai likome tik mudu su jaunuoju poetu, pasakiau jam: Tikiuosi, nelabai jus sutrukdysiu savo prašymu: kadangi netrukus mūsų kūnai bus subjauroti ir išniekinti, gal per tas kelias likusias minutes galėtume atmesti įprastinius drovumo skrupulus. Aš labai alkana ir turiu duonos kriaukšlę savo suknios korsaže. Gal būtumėte toks malonus ir pamėgintumėte ją ištraukti. Įsivaizduokit, kad palenkiat galvą prie savo motinos krūtinės.

Aš pagarbiai nulenkiu galvą bičiulei poetei.

Buvau užmiršusi tą jausmą, kurį pažadina prie krūtinės palinkęs vyro veidas. Koks jis buvo gražus. Jis atlošė galvą, o tarp dantų laikė sukandęs duonos kriaukšlę. Jo akyse blizgėjo ašaros, manosiose taip pat. Mudu susiglaudėm veidais ir pasidalijome ta duona. Paskui jį išvedė.

Girdėjau minios šauksmus. Tai reiškė, kad mano poetas kadarojo kartuvėse. Panorau pasinaudoti tualetu. Paskui atėjo mano eilė – o taip, tai buvo visai taip, kaip įsivaizdavau.

*

Mano vardas – Eleonora de Fonseca Pimentel. Tai mano mergautinis vardas (mano tėvas buvo Don Clemente de Fonseca Pimentel) ir vardas, kuriuo aš pagarsėjau (susigrąžinau šeimos vardą po vyro mirties) – arba jo variantas. Dažniausiai mane vadina Eleonora Pimentel. Kartais Eleonora Pimentel Fonseca. Labai retai Eleonora de Fonseca. O kartais paprasčiausiai Eleonora, kai istorikai plačiau mini mane savo knygose ar straipsniuose, tuo tarpu mano 1799 metų Neapolio revoliucijos bendražygiai, visi vyrai, niekada nebuvo vadinami vien vardais.

Aš per anksti subrendau: mano laikais tarp privilegijuotųjų nepaprastų gabumų žmonių pasitaikydavo neretai. Keturiolikmetė sukūriau eilėraščių lotyniškai, itališkai, susirašinėjau su Metastasio ir parašiau pjesę *Dorybės triumfas*, kurią paskyriau markizui de Pombaliui. Mano eilėraščiai ėjo iš rankų į rankas ir

buvo giriami. 1768 metais parašiau epitalamą Karalienės ir Karaliaus vestuvių proga; tuomet man buvo šešiolika, tiek pat, kiek Karalienei. Parašiau keletą ekonominių traktatų, vienas iš jų buvo projektas įsteigti nacionalinį banką. Ištekėjau vėlai: man tuomet buvo dvidešimt penkeri, o mano vyrui, su kuriuo mes buvom nesuderinami, – keturiasdešimt ketveri. Tęsiau matematikos, fizikos ir botanikos studijas. Mano vyras ir jo draugai laikė mane keista, netinkama žmona. Savo laikams aš buvau drąsi moteris. Po septynerių metų nepasitenkinau tuo, kad palikau savo vyrą, ar, kaip tuomet buvo įprasta, paprašiau tėvą ir brolius griežtai su juo pasikalbėti, išgauti sutikimą gyventi atskirai. Įvyko teismo procesas, kur liudijau jo dažnus santykius su kitomis moterimis, jis gynėsi mane kaltindamas, kad didžią savo laiko dalį praleisdavau skaitydama, kad buvau ateistė ir kad turėjau ryšių su savo matematikos mokytoju bei kitais neaiškiais ištvirkavimais. Nors įvyko skandalas, aš visgi išsilaisvinau iš grandinių, išsikovojau savo atsiskyrimo dekretą. Tuomet jau priklausiau tik nuo savęs.

Toliau skaičiau, rašiau, verčiau, studijavau. Už savo literatūrinę veiklą gavau Karaliaus rūmų stipendiją. Mano popiežiaus įtakos Abiejų Sicilijų Karalystei istorijos vertimas iš lotynų kalbos į italų kalbą, išspausdintas 1790 metais, buvo dedikuotas Karaliui. Tapau respublikone ir nutraukiau ryšius su savo karališkaisiais globėjais. Gal pacituoti savo „Odę Laisvei", už kurią patekau į kalėjimą? Ne. Buvau tik vidutiniškai gabi poetė, ne daugiau. Stipriausi mano eilėraščiai buvo parašyti kur kas anksčiau – sonetai, skirti mano kūdikio, Francesco, sulaukusio tik aštuonių mėnesių, mirčiai.

Revoliucija pratrūko ir aš pratrūkau drauge su ja. Įsteigiau didžiausią mūsų penkis mėnesius trukusios respublikos laikraštį. Parašiau daugybę straipsnių. Nors ir suvokiau praktines mūsų ekonomikos ir politikos problemas, vis dėlto, manau, neklydau švietimą laikydama svarbiausiu mūsų uždaviniu. Kas gi yra revoliucija, jei ji nepakeičia širdžių ir protų? Žinau, kad kalbu kaip moteris, bet ne kaip moteris apskritai. Žinau, kad kalbu kaip savo klasės moteris. Perskaičiau Mary Wollstonecraft knygą, kai ji buvo išspausdinta Neapolyje 1794 metais, ir ja

žavėjausi, bet savo laikraštyje niekada nekėliau moterų teisių klausimo. Aš buvau nepriklausoma. Nepaaukojau savo proto trivialioms mūsų lyties idėjoms. Žinoma, aš negalvojau apie save pirmiausia kaip apie moterį. Galvojau apie mūsų teisių siekį. Džiaugiausi užmiršusi, kad esu tik moteris. Man nebuvo sunku užmiršti per daugelį mūsų susirinkimų, kad aš – vienintelė moteris. Norėjau būti tyra liepsna.

Jūs negalit įsivaizduoti, koks palaidas buvo gyvenimas toje karalystėje. Ištvirkavimas Karaliaus rūmuose, liaudies skurdas, veidmainiški papročiai. O, nesakykit, kad tuomet gyventi buvo puiku. Puiku buvo tik turtuoliams, galėjai jaustis patenkintas tiktai tuomet, jei negalvojai apie vargšus.

Aš gimiau tame pasaulyje, aš priklausiau tai klasei, aš patyriau to labai malonaus gyvenimo kerus, aš mėgavausi beribėmis perspektyvomis, atsiveriančiomis jame profesinėms žinioms ir talentui. Kaip lengvai žmogiškos būtybės prisitaiko prie bjaurasties, melų, prie neužtarnautų privilegijų. Kad tie, kuriuos kilmė ar tam tikrų ambicijų formos įtraukė į privilegijuotųjų būrį, tuo *nesimėgautų*, jie turi tapti marginalais iš pašaukimo – paralyžiuotais šventeiviškumo ar linkusiais aukotis. O tie, kuriuos kilmė ar maištas išstūmė iš to būrio ten, kur gyvena dauguma šios žemės sutvėrimų, turi būti buki ar vergiško būdo, kad nematytų, kaip gėdinga, kad tokia maža saujelė monopolizuoja turtus, kultūrą ir pasmerkia kitus šitokiems kentėjimams.

Aš buvau atkakli, aš buvau aistringa, nesupratau cinizmo, aš norėjau, kad viskas pagerėtų ne keletai žmonių. Norėjau išsižadėti savo privilegijų. Nesiilgėjau praeities. Tikėjau ateitimi. Aš dainavau savo dainą ir man perrėžė gerklę. Aš mačiau grožį ir man išlupo akis. Gal aš buvau naivi. Bet aklai aistrai nepasidaviau. Nepaskendau meilėje vienam žmogui.

Aš nesižeminsiu ir nekalbėsiu apie savo neapykantą ir panieką tam kariui, imperinės britų galybės šalininkui ir Burbonų monarchijos išgelbėtojui, kuris nužudė mano draugus. Bet pasakysiu apie jo draugus, nemažiau patenkintus savimi.

Kas buvo tas garbusis seras Williamas Hamiltonas, jei ne aristokratas diletantas, pasinaudojęs daugybe galimybių, kurios jam buvo suteiktos skurdžioje, ištvirkusioje ir įdomioje šalyje, kad išvogtų jos meno kūrinius, paskui iš jų gyventų ir susikurtų meno žinovo vardą. Ar jis kada išsakė kokią nors originalią mintį, ar prisivertė parašyti eilėraštį, atrasti ar išrasti ką nors naudinga žmonijai, ar buvo kada užsidegęs kuo nors, išskyrus savo malonumus ir jo padėčiai suteiktas privilegijas? Jis buvo pakankamai gudrus, kad įvertintų nuo spalvingų čiabuvių likusius meno kūrinius ir griuvėsius, kurie juos supo. Jis malonėjo žavėtis mūsų ugnikalniu. Draugus tėvynėje tikriausiai stulbino jo drąsa.

Kas buvo jo žmona, jei ne viena iš talentingų, pernelyg egzaltuotų moterų, kuri jautėsi esanti kažkas, nes vyrai, kuriais žavėjosi, ją mylėjo. Priešingai nei jos vyras ir meilužis, ji neturėjo jokių nuoširdžių įsitikinimų. Ji buvo aistringa ir su vienodu įkarščiu būtų gynusi bet kurio žmogaus, kurį mylėjo, siekius. Aš puikiai įsivaizduoju Emmą Hamilton, jei tik ji būtų kitos tautybės, tapusią respublikonų didvyre ir narsiai baigusią savo dienas kartuvėse. Štai kur glūdi tokių kaip ji moterų menkystė.

Nesutinku, kad teisingumas jaudino mane labiau nei meilė, nes teisingumas irgi yra meilės forma. Žinojau, kas yra valdžia, mačiau, kaip buvo valdomas šitas pasaulis, tačiau nesutikau su tuo. Norėjau būti pavyzdys. Norėjau neapvilti pati savęs. Tačiau manyje buvo baimės ir pykčio, kurių aš nedrįsau prisipažinti. Todėl veikiau kalbėjau ne apie savo baimes, o apie savo viltis. Bijojau, kad mano pyktis įžeis kitus ir jie mane sunaikins. Kad ir kokie tikri buvo mano įsitikinimai, bijojau, kad niekada nebūsiu pakankamai stipri suprasti, kaip apsiginti. Kartais turėdavau užmiršti, jog esu moteris, kad galėčiau įvykdyti geriausius savo ketinimus, kuriuos būčiau galėjusi įvykdyti. Arba meluodavau sau, kaip sunku būti moterim. Taip daro visos moterys, neišskiriant nė šitos knygos autorės. Bet negaliu atleisti tiems, kuriems rūpėjo tik jų pačių gerovė ir šlovė. Jie manė esą civilizuoti žmonės. Jie buvo apgailėtini. Tebūna jie visi prakeikti.

SL 014. Leidykla „Baltos lankos", Mėsinių g. 4, 2001 Vilnius
Spausdino AB „Vilspa", Viršuliškių sk. 80, 2056 Vilnius.
Užsakymas 140

Romano *Ugnikalnio mylėtojas* veiksmas plėtojamas XVIII amžiaus antroje pusėje – XIX-ojo pradžioje Anglijoje ir Italijoje – Abiejų Sicilijų karalystėje valdant Burbonui Ferdinandui IV. Britų pasiuntinys Neapolyje, rafinuoto skonio žmogus, visą gyvenimą aistringai kolekcionavęs retus gražius daiktus, atsiduria audringų istorinių įvykių sūkuryje – per Europą žengia Napoleonas...

Knygos vietovardžiai, pavardės autentiški, dauguma personažų – realios asmenybės: seras Williamas Hamiltonas, Didžiosios Britanijos karo didvyris viceadmirolas Horatio Nelsonas, jų abiejų mylimoji Emma Hamilton ir kiti. Romanas pasižymi intelektualine įtampa, filosofine įžvalga, modernia stilistika.

ISBN 9986-813-09-3